UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 00058651 1

БЪЛГАРСКИ СТАРИНИ

ИЗДАВА

АРХЕОГРАФИЧЕСКАТА КОМИСИЯ

ПРИ

МИНИСТЕРСТВОТО НА НАРОДНАТА ПРОСВѢТА

КНИГА I

СОФИЯ

ДЪРЖАВНА ПЕЧАТНИЦА

1906

PG
703
B83
Kn.1

LIBRARY
MAR 11 1965
UNIVERSITY OF TORONTO

967027

ДОБРѢЙШОВО

ЧЕТВЕРОЕВАНГЕЛЕ

СРѢДНОБЪЛГАРСКИ ПАМЕТНИКЪ ОТЪ XIII ВѢКЪ

(СОФИЙСКА НАР. БИБЛИОТЕКА № 307 И БЪЛГРАДСКА НАР. БИБЛИОТЕКА № 214)

СТЪКМИЛЪ ЗА ИЗДАНИЕ

Проф. Б. ЦОНЕВЪ

СОФИЯ — ДЪРЖАВНА ПЕЧАТНИЦА — 1906.

Крайно врѣме бѣ да се започне и у насъ критично издание на по-важнитѣ български езикови, исторични, етнографски и художествени паметници, които се намиратъ въ България и въ чужбина. Съ тази цѣль се образува при Министерството на Народната Просвѣта особна «Археографическа комисия» въ съставъ: прѣдсѣдатель проф. Л. Милетичъ, и членове: проф. Б. Цоневъ, проф. В. Златарски и г. Ст. Аргировъ. Художествена секция на комисията образуватъ членоветѣ: проф. Ив. Мърквичка, проф. А. Митовъ и проф. Б. Михаиловъ.

Комисията ще издава въ двѣ серии, подъ редакцията на досежната секция, «Български Старини», чието начало се туря съ тая I-ва книга, съдържеща текстъ и изслѣдване на срѣднобългарския паметникъ «Добрѣйшово четвероевангеле» отъ проф. Б. Цоневъ.

Въ кѫсо врѣме ще послѣдватъ: II. книга, която съдържа единъ български дамаскинъ отъ XVII. вѣкъ — «Коприщенски дамаскинъ», отъ проф. Л. Милетичъ; III. книга — критично издание на Паисиевата Българска история отъ проф. В. Златарски; IV. книга — срѣднобългарския паметникъ отъ XIII. вѣкъ «Охридски апостолъ» отъ професора на Харковския университетъ С. М. Кульбакинъ, и V. книга — «Двѣ неизвѣстни български истории», отъ г. Ст. Аргировъ.

Намира се подъ печатъ и I-ва книга на художествената серия на «Български Старини», която съдържа възпроизведени съ бои художествени орнаменти изъ стари български рѫкописи.

София. XI. 1906.

Отъ Археографическата комисия.

Съдържание показалецъ.

А.

Изслѣдване.

Стр.

Уводни думи 1

I. Общъ прѣгледъ на ржкописната сбирка, въ която се намира Добрѣйшово евангеле 1

Колко и какви ржкописи има въ Софийската Нар. Библиотека 2

Ржкописни сбирки въ София 2

Ржкописни сбирки въ България 2

II. Външенъ изгледъ и съставъ на Добрѣйшово ев. 4

Отдѣлени коли и листи отъ Добрш. ев. въ Софийската му часть 4

Стара и нова пагинация на Добрѣйшово евангеле 4

Пергаментъ и автентична бѣлѣжка за него 5

III. Писмо. Мастило. Писачи. Старина. Произходъ 5

Общъ изгледъ на главното писмо въ Добрѣйшово ев. 5

Нѣколко вида мастило въ Добрѣйшово ев. 6

Записка за произходната година (1221) на Добрѣйшово ев. 6

IV. Дѣ е писано и кой е писалъ Добрѣйшово ев. 6

Двѣ лични имена (Стрѣзо и Добрѣйшо), споменувани въ Дбрш. ев. . . . 6

Добрѣйшово евангеле е било употрѣбявано въ Западни краища 7

Добрѣйшово евангеле било слѣдъ това въ Едрене 7

V. Какво съдържа Добрѣйшово евангеле 8

Какво е запазено въ Софийската часть на Добрѣйшово ев. 8

Ликътъ на евангелистъ Лука съ надписи 8

Ликътъ на евангелистъ Иоана, комуто се моли попъ Добрѣйшо 9

Надписи и записки въ Добрѣйшово евангеле 9

Отпослешни поправки въ Добрѣйшово ев. по сръбска редакция 10

Добрѣйшово евангеле било доскоро въ Тулча, вѣроятно прѣнесено отъ Одринско 10

VI. Дѣ са липсалитѣ коли на Добрѣйшово ев. 11

48 листа отъ Добрѣйшово ев. се намиратъ сега въ Бѣлградъ 11

Ржкописъ № 214 отъ Бѣлгр. Нар. Библ. е часть отъ Добрѣйшово ев. 11

Бѣлградската часть е откжснатa отъ цѣлото ев., прѣди то да изпадне въ Одринъ 11

Благодарность господину Св. Симичу за любезна услуга 11

Съставъ и съдържание на Бѣлградската часть отъ Добрѣйшово ев. 12

Инициали, орнаменти и надписи въ Бѣлградската часть 12

Ликътъ на евангелистъ Марка съ надписи 12

Лично име Вълчо Грѣшникъ, споменувано въ Бѣлгр. часть 12

Название Добрѣйшово евангеле е оправдателно 13

Какъ означихъ листоветѣ на Софийската и на Бѣлгр. часть отъ Дбрш. ев. 13

VII. Палеографически особености на Добрѣйшово ев. 14

Почеркъ 14

Шесть разни почерка въ Добрѣйшово ев. 16

Стр.
Титли. Знакове. Лигатури 18
Инициали и орнаменти 20
VIII. Правописни и фонетични особености на Добрѣйшово ев. 21
Общи бѣлѣжки 21
Добрѣйшово евангеле прѣходенъ срѣднобългарски паметникъ 21
Употрѣбата на ѫ и ѧ го свързва повече съ старобълг., отколкото съ срѣднобълг. 22
Своята „прѣходность“ Добрѣйшово ев. дължи на диалектно влияние 22
Употрѣба на ъ и ь 23
Въ коя правописна школа пада Добрѣйшово ев. по ъ и ь 23
Обоснование на шестьтѣхъ правописни школи 23
Намѣса и на други (калиграфски) принципъ въ употрѣбата на ъ и ь 24
Нѣколко ржцѣ и нѣколко правописни школи въ Добрѣйшово ев. 25
Употрѣба на ероветѣ въ връзка съ тѣхния диалектиченъ изговоръ 28
Отражение на българскитѣ говори въ старитѣ наши паметници 29
ъ и ь изчезватъ 32
Примѣри за изпущане на ероветѣ 33
а) изпущане на ъ и ь въ прѣдлози 33
б) „ „ „ „ „ прѣдъ енклитични мѣстоимения 34
в) „ „ „ „ „ прѣдъ други енклитични частици 35
г) „ „ „ „ „ прѣдъ кратки глаголни форми 35
Задържане на ъ и ь прѣдъ начални гласни 35
„ „ „ „ „ между еднакви или сродни съгласни 36
Изпущане или задържане на ероветѣ въ сложни думи 36
Изпущане или задържане на ероветѣ въ суфиксни срички 36
Суфиксъ ьн съ изпуснатъ ь 39
Суфиксъ ьн съ запазенъ ь 40
Суфиксъ ъш съ изпуснатъ ъ 40
Суфиксъ ъш съ запазенъ ъ 41
ъ и ь въ други суфикси 42
ъ и ь изпуснати въ коренни срички 44
ъ и ь вокализувани 46
Вокализация на ъ и ь въ суфиксни срички 46
Вокализация на ъ и ь въ коренни срички 48
ъ и ь задържани и изравнени помежду си 49
Отъ употрѣбата на ъ и ь въ Добрѣйшово ев. личи живъ български говоръ . . 52
Тройна употрѣба на ъ и ь въ нѣкои коренни срички 52
Невокализуванъ ь въ суфиксни срички 55
Вторичeнъ или вметнатъ ъ 55
Вторичeнъ ъ (и ь) въ чужди думи 57
Употрѣба на ѫ и ѧ въ Добрѣйшово евангеле 57
ѫ и ѧ въ коренни срички 58
ѫ въ винит. пад. ж. р. ед. ч. 59
а) слѣдъ шушкави съгласни и ц 59
б) слѣдъ омекчени съгласни 60
в) слѣдъ j билъ той изразенъ или не 61
ѫ въ творителенъ падежъ ед. ч. 62
ѧ въ родителенъ падежъ ед. ч. 63
ѧ въ множ. ч. у меки основи 64
а) слѣдъ палатали 64
б) слѣдъ гласни 65
ѫ намѣсто ѧ у глаголи слѣдъ шушкави съгласни 68
ѫ намѣсто ѧ слѣдъ j 70
ѧ намѣсто правилно ѫ у глаголи и причастия 71

Стр.
Замѣна между ѫ и ѧ и други гласни 71
Особената употрѣба на ѫ и ѧ въ Дбрш. ев. произлиза отъ стремежъ да се задържи живъ говоръ 72
ъ и е вѣроятенъ гласежъ на ѫ и ѧ въ Добрѣйшово ев. 73
Споредъ употрѣбата на ѫ и ѧ въ коя область пада Добрѣйшово ев. 73
Употрѣба на ѣ въ Добрѣйшово евангеле 75
ѣ слѣдъ шушкави и j 76
ѣ въ повилит. накл. у меки основи 77
[illegible] 77
[illegible] 78
Зѣвъ, йотация. Съкратени, прибавени, изпуснати гласни 79
Редовна йотация между двѣ еднакви гласни 79
Йотация съ [illegible] 81
Контракция на гласни 81
Консонантизъмъ. Затвърдѣли съгласни. Лабиално л 82
з и ѕ въ Добрѣйшово евангеле 85
ст намѣсто сц прѣдъ ѣ и и 85
[illegible] 85
[illegible] 85
IX. Морфологични особености . . . . . [illegible]
Затвърдѣли основи . . . . . [illegible]
Дателенъ падежъ на [illegible] . . . . . [illegible]
[illegible] . . . . . [illegible]
Родит. пад. по III скл. на [illegible] . . . . . [illegible]
Стари именни форми у прилагателни . . . . . [illegible]
Сложни мѣстоименни форми . . . . . [illegible]
Членна форма от у прилагателни . . . . . [illegible]
Стегнати и нестегнати форми . . . . . [illegible]
Глаголи на мъ въ 1. л. мн. ч. . . . . [illegible]
Стегнати имперфектни форми . . . . . [illegible]
Стари аористни форми . . . . . [illegible]
[illegible] аор. . . . . [illegible]
тъ въ 3. л. ед. ч. аор. . . . . [illegible]
Повелително наклонение . . . . . [illegible]
X. Синтактични особености . . . . . [illegible]
Стара употрѣба на именителенъ намѣсто родителенъ у лични имена [illegible]
Дателенъ намѣсто родителенъ . . . . . [illegible]
Родителенъ намѣсто винителенъ у ѥ-основи . . . . . [illegible]
Замѣна между инфинитивъ и супинъ . . . . . [illegible]
Неправилна употрѣба на иже . . . . . [illegible]
Неправилна конгруенция . . . . . [illegible]
Сѫщи глаголи намѣсто причастия . . . . . [illegible]

III.

Текстъ.

От Матея, глава X. 27—XII. 20 (Софийска часть) . . . . . 95—98
От Матея, гл. XIII. 2—XIX. 9, XX. 8—XXII. 10, XXII. 27—XXIII. 19, XXIV. 11—XXVIII. 20 (Бѣлградска часть) . . . . . 98—124
От Марка, гл. I. 1—VII. 4 (Бѣлградска часть) . . . . . 124—136
От Марка, гл. VII. 21—X. 11, XI. 10—XII. 45, XIII. 34—XIV. 13, XV. 34—XVI. 20 (Софийска часть) . . . . . 136—147
От Лука, гл. I. 1—V. 33, VIII. 34—XVI. 14, XVII. 1—XXIV. [illegible] . . . . . 147—191
От Иоана, гл. I. 1—XXI. 25 . . . . . 191—231

В.

Положение на Добрѣйшово евангеле къмъ Зографско и Мариинско.

Стр.
Добрѣйшово ев. стои по̀ близу до Мар. отколкото до Зогр. 233
Старинность на Добрѣйшово евангеле 234
Повече прѣведени думи въ Добрѣйшово ев., отколкото въ Мар. и Зогр. . . . 234
Други лексикални разлики между Мар.-Зогр. и Добрш. 235
Общо сравнение между тритѣ евангелета 237
I. Сравнение на Добрш. и Мар. съ Зогр. 237
А. Думи, еднакви въ Дбрш. и Мар., а различни въ Зогр. 237
1. Чужди думи 237
2. Домашни думи 238
3. Еднакви думи различно образувани 241
Б. Форми еднакви въ Дбрш. и Мар., а различни въ Зогр. 242
1. Именни форми 242
2. Глаголни форми 244
В. Фрази, еднакви въ Дбрш. и Мар., а различни въ Зогр. 246
Г. Общность между Мар. и Дбрш. по липсали или прибавени думи 246
II. Сравнение на Добрш. и Зогр. ев. съ Мар. 251
А. Думи, еднакви въ Дбрш. и Зогр., а различни въ Мар. 251
1. Чужди думи 251
2. Домашни думи 251
Б. Форми, еднакви въ Дбрш. и Зогр., а различни въ Мар. 253
1. Именни форми 253
2. Глаголни форми 254
В. Изкази и фрази, еднакви въ Зогр. и Дбрш., а различни въ Мар. 254
Г. Еднаквости между Зогр. и Дбрш. по липсали или прибавени думи и фрази 255
III. Сравнение между тритѣ евангелета по отдѣлно 256
А. Лексикални разлики 257
Б. Фразеологични разлики 259

Заключение 263
Добрш. и Мар. ев. произлизатъ отъ общъ изворъ — западнобългарски . 264
Добрш. ев. е писано въ сѣверозападна область 264
По точно казано, родината на Дбрш. ев. е между рѣки Пчиня и Брѣгалница . 264

Приложения.

Въ края са приложени шесть факсимилни снимки отъ Добрѣйшово ев., а именно:

Табл. I. и II. прѣдставятъ л. л. 11а и 119а, дѣто може да се види общия почеркъ на Добрш. ев., т. е. рѫка А.

Табл. III. прѣдставя л. 13а съ писмо отъ рѫка В.

Табл. IV. прѣдставя л. 38¹ (Бѣлградска часть), дѣто може да се види рѫка Б.

Табл. V. прѣдставя л. 72б: попъ Добрѣйшо се моли светому Иоану.

Табл. VI. прѣдставя л. 116б съ писмо отъ рѫка Д и Е, дѣто е и бѣлѣжката за Стрѣза.

Таблици I, II, III и VI са възпроизведени въ Картографическия Институтъ, V — въ Рисовалното училище, а IV — въ заведението на Божиновъ и Славовъ, София.

Забѣлѣзани грѣшки.

Стр.							
1	редъ	6	отгорѣ,	намѣсто:	най-старъ паметникъ,	чети:	най важенъ и, можемъ каза, най старъ паметникъ
„ 6	„	13	„	„	жълта боя	„	жълта и златна боя
„ 12	„	18	отдолу	„	слава бжна	„	слова бжна
„ 24	„	14	„	„	въ лѣво	„	въ десно
„ 24	„	15	„	„	съ лѣвата	„	съ десната
„ 57	„	16	„	„	паметника	„	паметникъ
„ 59	„	20	„	слѣдъ	ѩдица 11[2]	изпуснато:	начжшж 67[6].
„ 72	„	3	отгорѣ	„	приведоше 89[6]	„	разоумѣше 100[6]
„ 93	„	4	„	намѣсто:	водоточни	чети:	водоточни
„ 93	„	21	„	„	страха рада	„	страха ради.
„ 93	„	13	отдолу	„	съвсѣпъ	„	съвсѣмъ
„ 93	„	10	„	„	λενόμενον	„	λεγόμενον
„ 95	бѣлѣжка	6)		„	не дѣвѣ ли	„	Зогр. не дѣвѣ ли
„ 98	„	11)		„	сѣетъ	„	да сѣетъ.
„ 99	„	13)		„	є	„	ї є
„ 99	„	21)		„	чѧкъ.	„	чскъ.
„ 101	„	18)		„	народоу;	„	Продоу;
„ 102	„	4)		„	многы	„	мъногы.
„ 103	Мт. XV. 19			„	χѕли	„	χѕлы
„ 107	Мт. XVIII. 16			„	Ѩще	„	16. аще
„ 108	бѣлѣжка 12)			„	сноу своемоу	„	гноу своемоу
„ 109	XX. 9			„	пришедшии же	„	пришедшии же [иже]
„ 109	бѣлѣжка 10)			„	ѩще	„	ѩще
„ 111	Мт. XXI. 40			„	єгде		єгда
„ 112	Мт. XXII. 7			„	градъ зажеже		градъ [ихъ] зажеже.
„ 112	бѣлѣжка 3)			„	Зогр. понеже ꙗко;	„	Зогр. понеже и ꙗко;
„ 112	„ 12)			„	сѣшѧ.	„	сѣшѧ.
„ 114	„ 21)			„	орли.	„	орьли.
„ 115	Мт. XXIV. 48			„	ꙗдѧщетъ	„	ꙗдѧщетъ
„ 116	бѣлѣжка 12)			„	бишѧ.	„	бъишѧ.
„ 117	Мт. XXV. 36			„	посѣтихте мѧ.	„	посѣтисте мѧ.
„ 118	Мт. XXVI. 24			„	да се не би	„	да сѧ не би
„ 118	бѣлѣжка 14)			„	евангелие	„	евангѣлие
„ 119	Мт. XXVI. 29			„	пиѧ	„	пиж
„ 119	бѣлѣжка 12)			„	дръколми	„	дръколми
„ 120	Мт. XXVI. 74			„	възгласи 28)		възгласи[1])
„ 120	Мт. XXVII. 9			„	тогда		9. тогда
„ 120	Мт. XXVII. 10			„	и дашѧ	„	10. и дашж
„ 121	бѣлѣжка 6)			„	съвѧзанѣ	„	съвѧзанѣ
„ 122	Мт. XXVII. 49			„	а прочли	„	а прочии
„ 122	Мт. XXVII. 53			„	въскресении	„	въскресении
„ 123	бѣлѣжка 8)			„	въ оутрьнии	„	въ оутрьнии
„ 125	„ 10)			„	възва	„	възъва
„ 126	Мрк. II. 8			„	разоумѣеже	„	разоумѣе(же)
„ 126	бѣлѣжка 2)			„	и гнашѧ и	„	и гъпашѧ и
„ 127	Мрк. II. 17			„	трѣбоуж	„	трѣбоуж
„ 128	бѣлѣжка 20)			„	нарече Симоноу имѧ		нарече имѧ Симоноу
„ 130	Мрк. IV. 31			„	приложимъ є		приложимъ є [ꙗко]
„ 130	бѣлѣжка 11)			„	свѣтилникъ	„	свѣтильникъ

Стр.	132 Мрк. V. 22	намѣсто:	именемъ аиръ	чети:	(именемъ) аиръ
„	132 бѣлѣжка [17]	„	Мар. неште	„	Мар. неште
„	133 „ [87])	„	содомомъ и	„	содомомъ ли
„	134 Мрк. VI. 20	„	боюша се	„	боюше сѧ
„	134 бѣлѣжка [6])	„	пославъ	„	посъславъ
„	135 „ [1])	„	пастоухы	„	пастоуха
„	138 „ [5])	„	иж ꙗже. Мар. иж ꙗже	„	иъ ꙗже; Мар. иъ ꙗже.
„	140 „ [11])	„	Зогр. + поестъ сѧ	„	Зогр. поетъ сѧ
„	141 „ [10])	„	никтоже	„	никътоже
„	146 „ [1])	„	къ пасцѣ	„	пасцѣ
„	150 Лк. II. 15	„	прѣидемъ	„	прѣидѣмъ
„	150 бѣлѣжка [7])	„	отчьстьвиѣ	„	отчьстьвиѣ
„	152 „ [8])	„	спѣаше	„	съпѣаше
„	154 редъ 7 отгорѣ	„	и възведы	„	5. и възведы
„	155 Лк. IV. 29.	„	хотѫщен	„	хотѫще и
„	155 редъ 3 отдолу	„	онже р҃е	„	43. онже р҃е
„	156 бѣлѣжка [10])	„	ꙗко бѣсте	„	Зогр. ꙗже бѣсте
„	156 „ [17])	„	и бъстъ отъ дьнии	„	и бъстъ (въ единъ Мар.) отъ дьнии
„	156 „ [22])	„	прѣдъ нимъ.	„	прѣдъ нимь
„	158 Лк. VIII. 43.	насрѣщу	врачемъ изпуснята е бѣлѣжка:		Мар. баниѣмъ.
„	158 бѣлѣжка [12])	намѣсто:	мнѣ кто	чети:	приконснѫвъсѧ мънѣ къто
	158 „ [12])	„	мнѣ нѣкъто	„	приконснѫ сѧ мнѣ нѣкъто
„	158 „ [1])	„	съзвавъ	„	съзъвавъ
„	158 „ [17])	„	ширы	„	ширы
„	161 редъ 6 отдолу	„	р҃е емоу	„	62. р҃е емоу
	161 бѣлѣжка [1])	„	чл҃вѣсцѣ	„	чл҃вѣчсцѣ
„	161 „ [3])	„	въпросити и	„	+ въпросити и
„	162 редъ 16 отдолу	„	и тъ капернаоумъ	„	15. и тъ капернаоумъ
„	163 бѣлѣжка [11])	„	Зогр. приждивеши	„	приждивеши
„	166 „ [1])	„	Зогр. соулѣши	„	соулѣши
„	168 редъ 2 отдолу	„	кр҃щение 50. же	„	50. кр҃щение же
„	168 бѣлѣжка [17])	„	сн҃а своего	„	г҃а (сн҃а Зогр.) своего
„	171 „ [11])	„	възвашъ	„	възъвашъ
„	171 „ [1])	„	възва	„	възъва
„	172 „ [1])	„	Зогр. зъдати	„	зъдати
„	174 „ [1])	„	неправдъ	„	неправдъ
„	175 „ [1])	„	двама	„	дъвама
„	175 „ [1])	„	начнетъ	„	начьнетъ
„	175 „ [14])	„	Мар. сукаминѣ сеи	„	сукаминѣ сеи
„	176 „ [1])	„	оставлѣетъ	„	оставлѣетъ
„	176 „ [1])	„	гл҃ѫ	„	гл҃ѫ
„	180 „ [1])	„	осѫдѫтъта	„	осѫдѫтъ тѫ
„	180 „ [1])	„	Зогр. бивше	„	бивъше
„	182 „ [1])	„	кончина	„	конъчина
„	184 „	„	Мар. пѣма сего	„	Зогр. + сего
„	189 „ [1])	„	два пѣма въ Зогр.	„	два пѣма.
„	190 „	„	сказаше	„	съказаше
	191 „ [1])	„	прѣдъ нами	„	прѣдъ ними
„	214 „ [1])	„	вѣне	„	вѣне
„	222 „ [1])	„	не глѫ	„	не гл҃ѫ

Добрѣйшово четвероевангеле.

А.

Изслѣдване.

—

Вводни думи.

Между ржкописитѣ на Софийската Народна библиотека видно мѣсто заема едно срѣднобългарско четвероевангеле отъ XIII вѣкъ, донесено отъ Тулча, което ще наречемъ Добрѣйшово, понеже на три мѣста въ него се споменува име Добрѣйшо (попъ Доврѣишю) като име на лице, стояло въ тѣсна връзка съ това евангеле.

Добрѣйшово евангеле е най-старъ паметникъ отъ цѣлата ржкописна сбирка на Софийската Народна библиотека, та и съ право заслужва да земе първо мѣсто въ реда на издаванитѣ български старини. Истина, има въ България пò интересни по съдържание паметници, па и за историята на езика ни ще се намѣрятъ много пò обилни извори, ала понеже това евангеле по своя старински ликъ и езикъ стои твърдѣ близу до най-старитѣ извѣстни до сега кирилски евангелета, право е да захванемъ именно съ него, като при издаването му гледаме да опрѣдѣлимъ ясно положението му къмъ пò старитѣ евангелета, за да можемъ отпослѣ да го земемъ за изходна точка при изучването на други, пò нови, евангелски текстове.

Прѣди да пристжпя къмъ самото изслѣдване на тая наша книжовна старина, ще кажа първомъ нѣколко думи за ржкописната сбирка въ Софийската Народна библиотека, дѣто се намира и Добрѣйшово евангеле, внесено тамъ подъ № 307.

I.

Общъ прѣгледъ на ржкописната сбирка, въ която се намира Добрѣйшово евангеле.

Отъ сичкитѣ явни библиотеки въ България най-голѣма ржкописна сбирка има Софийската Народна библиотека. До 1. януарий 1906 г. тая сбирка броеше 509 ржкописи и старопечатни книги. Истина, въ

това число влизатъ и доста нови ржкописи, учебници, кореспонденции и пр., но и да не броимъ тѣхъ, пакъ тая сбирка ще излѣзе най-богата отъ сичкитѣ ржкописни сбирки въ България.[1]) Защото като извадимъ 31 неславянски ржкописи (гръцки, румънски, ерменски и турски), 27 новобългарски учебници, записки, прѣводи и пр., 125 фрагменти отъ разни стари и нови ржкописи, оставатъ пакъ 326 старински ржкописи, и старопечатни книги, отъ които 178 сръбски, 118 български и 30 руски.

Сръбска редакция са слѣднитѣ № №: 1, 2, 4, 5, 8, 9, 11—13, 16, 20—22, 24, 26, 28, 30—33, 35—37 (печ.) 39, 41 (печ.), 42, 49, 50, 52, 54, 57, 60, 61 (печ.), 63, 66, 68, 72—74, 75 (печ.), 76 (печ.), 80, 82, 88—90, 93—95, 99—101, 102 (печ.), 103, 106, 108—121, 124—131, 133—135, 137—147, 149, 157, 160, 162, 169 (печ), 172, 181—183, 185—190, 195 (печ.), 196_7—198, 202 (печ.), 204, 208, 219, 222 (печ.), 223, 225, 228, 229, 235, 236, 239, 242, 243, 245, 247—249, 251, 252, 254, 256, 258, 261, 263, 265, 269, 271, 274, 275, 278—281, 283, 289—297, 306 (печ.), 308, 313, 318, 319, 322, 436, 491, 493.

Българска редакция са слѣднитѣ № №: 3, 6, 7, 10, 14, 15, 17 (печ.), 23, 25, 27, 29, 34, 38, 40, 41 (печ.) 43—47, 51 (печ.), 53 (печ.), 55, 59, 62, 65, 67, 69—71, 79, 83; 85 (печ.), 86, 87, 96, 98, 104, 105, 107, 117, 123, 132, 150—152, 156, 164, 166, 184, 191, 192, 199, 200, 205, 211, 212, 220, 221, 224, 230—233, 237, 240, 241, 246, 250, 253 255, 257, 266, 268, 272, 273, 276, 277,

[1]) По̀ голѣми ржкописни сбирки въ България, освѣнъ оная въ Софийската Народна библиотека, има още:

Въ библиотеката на Св. Синодъ (София), дѣто по една обща разпоредба на 1896. г. се прибраха, доколкото бѣ възможно, старитѣ черковни книги отъ цѣла България, та се набраха въ двѣ години вътрѣ доста ржкописи и старопечатни книги. Описъ на тая сбирка направи Е. Спространовъ прѣди петь години, когато сбирката броеше до 157 нумера. (Вж. Е. Спространовъ, Описъ на ржкописитѣ въ библиотеката при Св. Синодъ на българската църква въ София, 1900 г.). Отъ тогава насамъ постжниха въ Синодалната библиотека още 6 ржкописи, тъй че сега сбирката брои 163 нумера, отъ които като се отбитъ 4 гръцки, останалитѣ са славянски и то 107 сръбски, 36 български и 16 руски.

Ржкописи има доста и въ Софийския Народенъ музей, дѣто се наброяватъ до 82 нумера, между които нѣкои твърдѣ стари и цѣнни. Отъ тия ржкописи 72 са славянски, и то: 30 български, 35 сръбски и 7 руски.

А извънъ София ржкописни сбирки има въ Рилския манастиръ и въ Пловдивската народна библиотека. Въ Рилския манастиръ има 128 славянски ржкописи и то: 60 сръбски, 26 български и 42 руски. Има нѣколко описа на тая сбирка:

1) Най-напрѣдъ излѣзе моятъ описъ: *Б. Цоневъ*, Ржкописната сбирка въ Рилския манастиръ (Бълг. Прѣгледъ год. VI кн. X), случаенъ плодъ на тридневно занятие въ манастирската библиотека прѣзъ врѣме на една студентска екскурзия прѣзъ 1900. г.

2) *Л. Милетичъ*, Славянскитѣ ржкописи въ библиотеката на Рилския манастиръ, приложение къмъ Църков. Вѣстникъ за год. II.

Е. Спространовъ, Описъ на ржкописитѣ въ библиотеката при Рилския манастиръ, София, 1902.

Въ Пловдивската народна библиотека има до 79 ржкописа, отъ които 74 славянски и то: 18 български, 46 сръбски и 10 руски.

Макаръ и въ тия сбирки да нѣма много старински ржкописи, пакъ би трѣбало да се обърне внимание върху запазването имъ. Особено по̀ цѣнитѣ отъ тѣхъ би трѣбало да се приберат на по̀ сигурно мѣсто въ София. Но понеже днесъ за днесъ и въ София нѣма безопасно хранилище за ржкописи, то прибирането на тия цѣнни старини въ едно може да стане, само слѣдъ като се прѣдвиди за тѣхъ особено сигурно мѣсто било въ Народната, било въ Университетската библиотека.

282, 284, 285, 307, 312, 314—317, 320, 323, 414, 416, 431—435, 437—439, 442, 443, 464, 465, 474—477, 483, 491, 496, 497.

Руска редакция са слѣднитѣ № №: 18 (печ), 96, 117, 148, 203, 206, 207, 213—218, 126, 234, 238, 240, 241, 262, 264 (печ.), 267 (печ.), 304 (печ), 428 (печ.), 440, 441, 486, 487 (печ.), 498.

Отъ изброенитѣ 326 нумера 27 са старо-печатни книги, а останалитѣ ржкописни. Отъ тия 299 ржкописни книги само 29 са кожани, а останалитѣ — хартиени.

За ржкописитѣ въ Софийската Народна библиотека нѣма ни особена стая, нито пъкъ са въ сигурни затвори, а са вмѣстени въ петь обикновени дървени долапи въ стаята на директора, дѣто се влиза постоянно и се пуши, както въ сѣка обикновена стая. Ще трѣба да се помисли вече, ако не за особено ржкописно отдѣление, то поне за еднадвѣ огнеопорни каси, дѣто да се затварятъ най-цѣнитѣ ржкописи, за да ги не сполети нѣкоя злочестия.

За историята на ржкописитѣ въ Софийската Народна библиотека нѣма, за жалость, никакви данни Само за нѣкои отъ тѣхъ срѣщаме отбѣлѣзано, кой ги е продалъ, или кой ги е подарилъ на библиотеката; ала отдѣ сѫ дошле въ ржцѣтѣ на продавача и дѣ са биле по-прѣди, не е отбѣлѣзано. А то е твърдѣ важно не само частно за историята на отдѣлнитѣ ржкописи, но изобщо за нѣкогашнитѣ книжовни огнища на Балканския полуостровъ. Много пѫти съмъ обръщалъ внимание на библиотечнитѣ власти да разпитватъ и отбѣлѣзватъ тия данни, ала бѣлѣжкитѣ ми са оставяли сѐ безъ резултатъ.

Откъмъ старина малко ржкописи въ Соф. Нар. библ. отиватъ до XIV вѣкъ, само три са отъ XIII в., а повечето са отъ XV вѣкъ на самъ. Макаръ и да нѣма много старински ржкописи, ала по разнообразното си съдържание тая сбирка има голѣма важность както за филологъ, тъй и за литературъ-историкъ, та добрѣ ще бѫде, ако полека-лека се изнасятъ на свѣтъ тия не малко цѣнни извори за историята на писменостьта и езика ни. Прѣди сичко ще трѣба тая сбирка да се направи извѣстна за учения свѣтъ чрѣзъ подробенъ и пъленъ описъ; досегашниятъ инвентаренъ каталогъ неможе да служи за научна цѣль, понеже въ него липсуватъ много данни, безъ които научно ползуване съ ржкописитѣ не е възможно. Описътъ на покойния Вуловича въ Споменикъ XXXVII (Опис словенских рукописа Софијске библиотеке, 1—48) макаръ да е отъ вѣща ржка, ала и той не е пъленъ. Затова дирекцията на библиотеката бѣ натоварила г. Е. Спространова да направи подробенъ описъ на ржкописитѣ. Този описъ на първа ржка е вече готовъ; ала за да се даде на печатъ, трѣба да се провѣри, поправи и допълни сичко онова, каквото г. Спространовъ волно или неволно пропусналъ (напр. не опрѣдѣлилъ старината на ржкописитѣ, формàта, хартията и пр.), слѣдъ което описътъ ще бѫде сѣкиму на разположение.

II.

Външенъ изгледъ и съставъ на Добрѣйшово евангеле.

Добрѣйшово четвероевангеле съ малкия си форматъ, съ модерната си подвързия, както и съ гладко изрѣзанитѣ си листа, никакъ нѣма изгледъ на старинска книга. Трѣба да го разгърнешъ, да видишъ старинския му пергаментъ, да се взрешъ и въ палеографскитѣ му и езиковни особености, за да се увѣришъ, че имашъ работа съ драгоцѣненъ паметникъ отъ българската стара писменность. Тоя паметникъ има 127 пергаментни листи 8⁰, високи 209 мм. и широки 147 мм. Дължината и ширината на листитѣ била прѣди по̀ голѣма, но при послѣдната подвързия, за да ги изравнятъ, ги поизрѣзали доста и отъ тритѣ страни тъй, че сега форматътъ на ржкописа отъ 4⁰, както е билъ вѣроятно отъ най-напрѣдъ, се смалилъ сега на 8⁰.

Отъ тия 127 листа прѣднитѣ 120 листа съдържатъ евангелски текстъ, а заднитѣ седемъ съдържатъ синаксаръ; ала нито самиятъ текстъ, нито синаксарътъ е цѣлъ, защото липсуватъ доста листи отъ двата края, па тъй сѫщо и отъ срѣдата на ржкописа. Сѫдейки по означението на колитѣ, излиза, че ржкописътъ състоялъ отъ 29 или даже 30 коли, отъ които липсуватъ сега съвсѣмъ: 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 и 16 кола, па тъй сѫщо липсува и послѣдната (трийста) кола, на която се е продължавалъ и може би свършвалъ синаксарътъ. Отъ запазенитѣ до сега 19 коли цѣли (отъ по 8 л.) са само деветь: 14, 15, 18, 20, 21, 24, 25, 27 и 29, а другитѣ коли иматъ сѐ по̀ малко отъ 8 листа, и то:

3.	кола	има	само	4	листа,	19.	кола	има	само	7	листа,
11.	„	„	„	6	„	22.	„	„	„	7	„
12.	„	„	„	4	„	23.	„	„	„	6	„
13.	„	„	„	2	„	26.	„	„	„	7[1])	„
17.	„	„	„	6	„	28.	„	„	„	6[1])	„

Изпървомъ колитѣ биле означени върху горната пола на листитѣ, но съ подвързията това означение било изрѣзано тъй, че сега личи само на листъ 83, като началенъ на кола л҃д. А отсетнѣ нѣкой означилъ отново колитѣ върху долната пола и то доста късно, както се вижда отъ мастилото и отъ почерка. Още по̀ късно, вѣроятно слѣдъ като е билъ вече подвързанъ ржкописътъ нѣкой отбѣлѣзалъ листитѣ му съ синь моливъ на долнитѣ поли и то съ черковни цифри (букви). Но както подвързачътъ, тъй и оня, който е означилъ пагинацията на ржкописа, не се погрижилъ първомъ да тури въ редъ листитѣ, па тогава да ги свързва и пагинира, а ги оставилъ разбъркани тъй, че сега, слѣдъ като ги наредихъ, излѣзе, че до 54 листъ старата пагинация се не посрѣща съ новата. Тъй напр. по старата пагинация означение а҃ стои на онзи листъ, който става сега пети, а пъкъ първи листъ по новата пагинация става онзи, който бѣ означенъ съ м҃з (46.). Четири листа отъ

[1]) Споредъ съдържанието не забѣлѣзахъ да липсува въ тая кола нѣщо.

Матеовото евангеле бѣха отбѣлѣзани съ м҃з до м҃д и бѣха турени между листитѣ на Марковото евангеле; сега тия четири листа ставатъ начални. Тъй сѫщо и листоветѣ на Марковото евангеле бѣха разбъркано поставени. Споредъ както наредихъ и означихъ листоветѣ, излиза, че отъ началото липсуватъ 18 листа; между 4. и 5. листъ по сегашната (поправена) пагинация липсуватъ 7 коли и 3 листа, или 59 листа;[1]) между 10 и 11 л. липсуватъ три листа; между 14 и 15 л. липсуватъ 2 листа; между 15 и 16 л. липсуватъ 6 листа; между 32 и 33 — 10 листа; между 53 и 54 — 1 л., между 76 и 77 — 1 л., между 79 и 80 2 л., — или сичко липсуватъ 102 л., които събрани съ останалитѣ на лице 127 листа даватъ 229, което число би означавало първоначалнитѣ листи на Добрѣйшово евангеле, ако прѣдположимъ, че липсалитѣ коли са имали сѐ по 8 листа.

Пергаментътъ, на който е писано Добрѣйшово евангеле, е доста грубъ и неднакъвъ: нѣйдѣ по̀ дебелъ, нѣйдѣ по̀ тънъкъ, нѣйдѣ бѣлъ и гладъкъ, нѣйдѣ на петна и грапавъ, та дори и на самия писачъ додѣвалъ, както се вижда отъ една бѣлѣжка негова на листъ 3. отдолу: еде проклѧта хартиа! Освѣнъ това тукъ-тамъ се срѣщатъ малки и голѣми дупки въ пергамента, още отъ неговата обработка — прѣди да бѫде писанъ рѫкописътъ. Забѣлѣзва се тукъ-тамъ и кърпежъ — било за да изпълнятъ такива дупки, било за да надатъ недостатъчни листи.

Текстътъ на Добрѣйшово евангеле заема мѣсто 17×11 см. въ 23 до 25 реда на листъ. Мѣстото за текста е ограничено отгорѣ, отдолу и отъ страни съ двойни успоредни линии, начертани съ дървенъ ножъ, ала самото мѣсто въ това четвъртито крѫжило не е наспартано и редоветѣ са писани туку тъй — безъ линии. Писачътъ се старалъ да се движи въ заграденото отъ линиитѣ мѣсто и то само между вѫтрѣшнитѣ, рѣдко стига до външнитѣ (само вдесно и долу), а още по̀ рѣдко прѣкрачва и тѣхъ, и то само на мѣста, дѣто линиитѣ не личатъ. Но извънъ линиитѣ са писани освѣнъ многото бѣлѣжки (зачѧло, конець, числото на главитѣ по старото дѣление и пр.), ами и сичкитѣ по̀ голѣми инициали.

III.

Писмо. Мастило. Писачи. Старина. Произходъ.

Писмото на Добрѣйшово евангеле е обикновенъ срѣденъ уставъ, не твърдѣ красиво и малко нѣщо наведено къмъ десно. Върви непрѣкѫснато, както обикновено въ старитѣ рѫкописи, а само при точка думитѣ се отдѣлятъ една отъ друга. Покрай главната рѫка, която, може да се каже, е писала цѣлото евангеле, забѣлѣзватъ се и други нѣколко, които се различаватъ много хубаво една отъ друга, защото докато първата, главна рѫка, пише възшироки букви и ги слага по̀ нарѣдко, но въ прави редове, другитѣ рѫцѣ пишатъ било по̀ дългнести букви, било по̀ на

[1]) Отъ тия 59 изгубени листи 48 се намиратъ въ Бѣлградската Народна библиотека, внесени подъ № 214. Вж. по̀ долу

гѫсто и въ разкривени редове. Освѣнъ това въ писмото на разнитѣ рѫцѣ има и правописни разлики, за които ще говоримъ по̀ долу.

Мастилото на Добрѣйшово евангеле е малко бѣлизняво, ала като че не е избѣлѣло относлѣ, а си е било такова още открай-врѣме. Покрай черното мастило употрѣбява се и цвѣтно въ нѣколко бои: червена — въ двѣ нюанси: по̀-тъмна и по̀-свѣтла, синя и зелена Цвѣтно мастило се срѣща въ разнитѣ бѣлѣжки и упѫтвания, както и въ главнитѣ букви. Разбира се, въ такива случаи прѣобладава червеното мастило, ала доста бѣлѣжки има писани съ зелено (вж. л. л. $2^{б}$, $3^{а}$, $11^{б}$, $83^{а}$, $86^{а}$, $90^{а}$, $91^{а}$, $105^{а}$, $108^{б}$, $111^{а}$), съ синьо ($72^{а}$, $74^{а}$, $74^{б}$, $80^{б}$, $85^{б}$, $88^{б}$, $92^{б}$.), а нѣкои бѣлѣжки има писани размѣсомъ ту съ синьо, ту съ зелено мастило (вж. $69^{б}$, $70^{а}$, $70^{б}$, $75^{а}$, $77^{а}$, $84^{б}$, $99^{а}$, $102^{б}$). Употрѣбява се освѣнъ това и жълта боя, но по̀ рѣдко и то повече въ инициали; тукъ-тамъ се срѣщатъ и червени букви, било поотдѣлно, било въ цѣли редове, прѣкарани съ жълто, като че за украшение — както обичатъ да си играятъ дѣцата. Обаче тая жълта боя като че е относлѣ слагана, а не е сѫщеврѣменна съ рѫкописа.

Тая шарения на първи погледъ би помамила човѣка да помисли, че има работа съ паметникъ отъ по̀-ново врѣме. Ала при толкова други старински особености на паметника, принудени сме да гледаме на тая разноцвѣтность като на случайно и единично явление, което, макаръ да не отива въ съгласие съ прѣдполагаемата епоха на Дбрш. ев., обаче не понижава старината му. И наистина, сѫдейки по писмото, правописа и езика на тоя паметникъ, не ще сгрѣшимъ, ако го туримъ въ XIII вѣкъ. Имаме дори основание да твърдимъ, че той е отъ началото на XIII вѣкъ, именно отъ 1221. година, защото на първия (сега пети) листъ четемъ: годи́на ѿ хр. ҂аскѫ — 1221. Истина, тая бѣлѣжка произхожда отъ послѣшно врѣме — можемъ каза, отъ наши дни, ала, струва ми се, тя не ще е туку тъй писана, безъ да е имало нѣкое основание; азъ прѣдполагамъ, че тая дата ще е зета отъ нѣкоя по̀ стара записка въ рѫкописа, докато е билъ още по̀ цѣлостенъ. Тая дата не противорѣчи на другитѣ палеографски и граматични свойства, съ които се отличава паметникътъ, както ще видимъ по̀ долу.

IV.

Дѣ е писано и кой е писалъ Добрѣйшово евангеле.

Понеже въ нашия паметникъ нѣма никѫдѣ записка съ изрично указване писача, ний сме принудени затова да нагаждаме само по ония косвени данни, що намираме въ него. Въ Добрѣйшово ев. се споменуватъ двѣ лични имена, които биха могле да бѫдатъ приведени въ извѣстна връзка съ нашия паметникъ; на л. $116^{б}$, четемъ на долната пола слѣднитѣ думи, замазани съ нѣщо, но пакъ четливи: зде стрѣзо писа ѿ маркока, по които можемъ вече сигурно да заключимъ, че единъ

отъ писцитѣ на Дбрш. ев., се е казвалъ Стрѣзо или Стрѣзо, защото тъкмо на тоя листъ се забѣлѣзва почеркътъ на друга рѫка.

Второто име се срѣща на три пѫти въ евангелето и навѣрно то стои въ по̀ тѣсна връзка съ нашия паметникъ. Това име е Добрѣйшо, попъ Добрѣйшо, споменувано първомъ на л. 72[6], дѣто е образътъ на св. евангелистъ Иоанна, прѣдъ когото колѣничи гологлавъ и голобрадъ човѣкъ, а подъ него пише съ червено и синьо мастило: попъ Добрѣйшо мѧитсѧ сѵ̃томоу иѡаноу; и надъ главата му пакъ — съ дребни буквици и съ червено мастило: попъ Добрѣйшо. Подиръ това на л. 120[6], дѣто се свърша Иоановото евангеле, надлъжъ по десната пола се чете пакъ: ѐрене попъ Добрѣйшо. Но сѫдейки по мастило, писмо и правописъ заключавамъ, че тая бѣлѣжка не е отъ сѫщо врѣме, откогато са ония двѣтѣ на л. 72[6]. Мастилото е тука пакъ червено, ала не киноварно, ами ударя на керемидено; почеркътъ на буквитѣ по̀ новъ (срв. д, и намѣсто и), па и самото име погрѣшено: Добрѣшо намѣсто Добрѣйшо; а двѣтѣ собствени имена (Едрене и Добрѣшо) написани съ главни букви! Затова тая бѣлѣжка не важи много за мене; ала ония бѣлѣжки, що са на л. 72[6], считамъ за едноврѣменни съ текста и смѣя да твърдя, че споменуваният попъ Добрѣйшо е или сѫщински прѣписвачъ на евангелето, или пъкъ го е заржчалъ, тъй че право е да наричаме тоя паметникъ Добрѣйшово евангеле.

Дѣ е писано Добрѣйшово евангеле? Втората бѣлѣжка съ име Добрѣшо на л. 120[6] като че ни посочва и самото мѣсто, дѣто е писанъ нашиятъ паметникъ, именно градъ Едрене. Името на сѫщия градъ се чете и на л. 18[6], дѣто е ликътъ на евангелистъ Лука; надъ рамката, съ която е окржженъ тоя ликъ, горѣ на празното поле отлѣво се чете, макаръ вече доста изтрито: едрене. Но възъ основа на тия бѣлѣжки едвали би могло да се твърди друго, освѣнъ, че Добрѣйшово евангеле е било нѣкога въ тоя градъ, ала не че е писано тамъ: мастило, почеркъ и правописъ не допущатъ да се приеме, че тия бѣлѣжки са едноврѣменни съ текста; освѣнъ това езикътъ на Добрѣйшово евангеле издава западно, а не източно нарѣчие. Има и други бѣлѣзи, по които заключваме, че евангелето е употрѣбявано въ западна България, та слѣдъ това изпада въ източна; именно забѣлѣзватъ се въ него нѣкои поправки, въ които личи сръбска редакция. Ако бѣше писано въ Одринъ, трѣбало би да прѣдположимъ, че слѣдъ това отива въ западна България, та пакъ да се върне въ източна, за да изпадне въ Тулча, дѣто е намѣрено. Най-сетнѣ самиятъ текстъ на Добрѣйш. ев. се посрѣща повече съ западно-български евангелски текстове, както ще видимъ, а не съ източни.

За произхода на Добрѣйшово евангеле бихме имали доста сигуренъ дохватъ, ако можехме установи, дѣ е това мѣсто Марково, що се споменува въ една бѣлѣжка подъ стр. 116[6]: зде стрѣзо писа ѿ Маркока.

Въ западно Българско тъкмо такова село сега нѣма — поне го нѣма въ Кънчовата книга — а има само с. Марковене въ Костурско, което

би могло да се земе като заселище отъ Марково. Инакъ Марково има, както се знае, до Пловдивъ, но азъ не мисля, че Добрѣйш. ев. е могло да бѫде писано толкова на изтокъ. Помислихъ и на Марковъ манастиръ (св. Димитрий) до Скопие; но това име реченнятъ манастиръ получава едва слѣдъ Крали-Марка, значи дълго врѣме слѣдъ като е било написано Добрѣйшово евангеле. Тъй че това Марково остава още да се дири.

V.

Какво съдържа Добрѣйшово евангеле.

Опазенитѣ до сега въ София 127 листа отъ нѣкогашното цѣло Добрѣйшово четвероевангеле съдържатъ слѣдното:

На първитѣ четири листа (отъ 1—4) е часть отъ Матейовото евангеле, именно отъ глава X, 26 ст. до гл. XII, 20 ст. На слѣднитѣ 14 л. (отъ л. 5 до 18[а]) е Марковото евангеле, ала не цѣло, а само отъ гл. VII, 21 ст. до края и то накъ прѣкѫснато; защото между листове 10 и 11, както и между л. л. 14 и 15. липсуватъ пасажи, именно между л. л. 10 и 11 липсува по̀ голѣмата часть на X гл. (отъ ст. 12 до края) и началото на XI гл. (1—9), а между л. л. 14 и 15 липсува почти цѣла гл. XIII (1—33).

На л. 18[б] слѣдъ свършъка на Марковото евангеле е ликътъ на евангелистъ Лука: срѣдъ пъстро кржжило отъ прѣплетени линии седи на столъ св. Лука съ разгърната книга отпрѣдѣ си, на която пише: понеже мнози начѧше. Надъ главата му висятъ двѣ кандила и три грозда, а между тѣхъ се чете: а се гроздиѥ и кандила. Отъ дѣсната му страна е свѣтилникъ съ три запалени свѣщи, а надъ свѣтилника написано: а се свѣщи; а отлѣво на св. Лука е нѣщо като аналой съ отворена книга на него, надъ който се чете: се пѣвецъ; и на книгата е било нѣщо написано, ала съ дребни и вече нечетливи букви. Около кржжилото начевайки отгорѣ прѣзъ десно и долу подъ картината било писано нѣщо, по относлѣ изтъркано, та останало само това: стыи лоука еуглисте помози да зачнѫ поздравоу стого иѡана еуглиста, писано горѣ надъ картината и до половината на десното поле. На сѫщия листъ отгорѣ на лѣво се едвамъ забѣлѣзва написано съ червено (керемидено) мастило: едрене.

На 19 л. се захваща евангелето отъ Лука: подъ една заставка отъ прѣплетени линии се чети: начѧтие ѡана кръстителѣ ѥвгелие ѿ лукы гл а. Това е писано съ червено мастило, а съ черно прибавено въ първата дума помежду н и а едно малко з — види се, за да се чете зачѧтие.

Любопитна е инициалата н на първото Лучино евангеле, съставена накъ отъ прѣплетени линии, между които личатъ двѣ птичи глави и крила, като двѣ колонки на буква н. Въ празното мѣсто на десната колонка се чете: а се двѣ птици.

На 72[6] л., прѣди началото на Иоановото евангеле, е ликътъ на св. евангелистъ Иоана между четири шарени стълпа и три свода. Надъ сводоветѣ се чете писано съ червено мастило: стѣї иѡане іеванґелисте помѡзи и мнѣ грѣшнаго и недостойнаго рака си. А отъ двѣтѣ страни на евангелиста: стѣї иѡанъ сїнъ громовъ.

Свети Иоанъ е изобразенъ седналъ на столъ съ разгърнати като за благословия ржцѣ, а прѣдъ него е изобразенъ нѡ малъкъ човѣкъ, голобрадъ и гологлавъ съ дълга дреха, какъ колѣничилъ и протѣга ржцѣ къмъ евангелиста. Прѣзъ лѣвата си ржка прѣфърлилъ нѣщо като бѣлъ убрусъ. Отдолу подъ двамата се четатъ слѣднитѣ два реда, отъ които горниятъ съ червено мастило, а долниятъ — съ синьо: попъ доброкишо мнѣ | сѧ стомоу иѡаноу. А надъ главата на колѣничилата фигура се чете пакъ: попъ доброкишо.

Началниятъ листъ на Иоановото евангеле е пакъ украсенъ съ прѣплетена заставка, а захваща се огромна инициала **И**, която е чудна комбинация отъ шарени линии и разни звѣрски глави, между които се чете: се іестъ доухъ . . . аспидъ глоухыи и затыкаѧщии оуши свои.

Иоановото евангеле се свърша въ края на л. 120[6]. Слѣдъ свършъка най-долу се чете като заключителенъ редъ, писанъ съ червено мастило: прости и помоу стїї иѡане їеуристе: — На тоя сѫщи листъ на десното поле е приписано, вѣроятно отсетнѣ: Єдрене попъ Доброкишо.

На слѣдния 121 л. подъ единъ фантастиченъ орнаментъ, съставенъ отъ прѣплетени кржгове и сърцевидни украшения, се начева синаксарътъ. Горѣ надъ орнамента четемъ: се їестъ рай иже нарицаетсѧ парадисъ. А подъ орнамента, който заема почти половина страница, захваща заглавието на синаксара: съ кѫїѧ помо҃ниѫ по҃чинаетсѧ с҃унаѯарь҃. сирѣчь съкровникъ дмъ еуристомъ. назнаменоуѫ главыї. коупно же. оуказъ. и зачѧла. и концѧ. еуиѡмъ. всего лѣта. сѫмъ. і недѣламъ. и всѣмъ дїемъ. и великому пост҃оу. и страстемъ хвамъ и гдскыїмъ праздникомъ: и въсѣмъ стыимъ и прочимъ потрѣбамъ. нескѫдно. начинаетжесѧ. въ великѫѧ пе пасхї і ко (л. 121[6]) ичѣваетсѧ мѡникомъ ѿ їи исъ хе бе нашъ помоуи насъ. аминъ. Слѣдъ това начева синаксарътъ и отива до крайния листъ 127[6], безъ да се свърши.

Други едновремени съ текста приписки има тукъ-тамѣ, но сичкитѣ са отъ такова естество, че не внасятъ никакви разяснения по историята или произхода на наметника. Тъй освѣнъ ония двѣ любопитни бѣлѣжки, за които бѣ дума нѡ горѣ, именно оная, съ която се проклева „хартията“ и оная, съ която се именува втория писачъ Стрѣзо, се срѣщатъ още слѣднитѣ маргинални бѣлѣжки, ала безъ особено значение за насъ, понеже съ тѣхъ се обръща само вниманието на читателя:

1) На л. 16[a] надлъжъ по лѣвата пола долу: ѧ прости мѧ стаіа кїе недостойнаго.

2) На л. 51[a] на десната пола напрѣки въ петь редчета отъ по двѣ-три букви на редъ: зде ч | ти | да | чоу | еши. Сѫщата бѣлѣжка

има и на л. 89[б], която даже по̀ личи, понеже оная на л. 51[а] е на половина срѣзана, когато било подвързувано евангелето. Вж. сѫща бѣлѣжка и на л. 99[б].

3) На сѫщия 51[а] л. по̀ долу подъ първата бѣлѣжка се назира и друга въ четири кѫси редчета, но понеже и тя е изрѣзана, мѫчно е да се възстанови; чете се само: а се . . двѣ . . . жи . . . чѧ — вѣроятно: а се двѣ кожиѧ притчѧ, защото веднага слѣдъ това слѣдва евангелето за загубената овца и драхма.

Нови приписки, по които бихме сѫдили нѣщо за историята на ръкописа, нѣма — или има твърдѣ малко. Тъй освѣнъ отбѣлѣзаната на л. 5 „годи́на ѿ хр. ҂аѕка — 1221[г], четемъ на лл. 77[б] и 78[а] отдолу прѣзъ двѣтѣ поли: Имелъ счастїе чїтать сїю книгꙋ еꙋлїе напристолное Григорій Івановъ тулчанской ҂зꙋꙋ года̀. Тулча. Значи на 1898 г. това евангеле било въ Тулча, слѣдъ, като е било по̀ прѣди въ Одринъ, споредъ бѣлѣжкитѣ на л. 18[б] и 120[б]. Но много по̀ прѣди сѫщото евангеле ще е било въ Западна България, понеже намирамъ дири отъ поправки въ него по сръбска редакция. Тия поправки докосватъ, истина, само отдѣлни букви, а не цѣли думи или фрази, но пакъ се познава, че ги е внасялъ сърбинъ, или подъ сръбско влияние книжовникъ. Поводъ за поправки далъ самъ писачътъ на Добрѣйшово евангеле, който прѣнася много чудно и неправилно думитѣ отъ единъ редъ на други: сънид | ошѧ, оуж | е, ил | и, оукоѩш | ѫ сѧ, некоит | е сѧ и пр. Ето сега такива прѣнасяния се не аресали на нѣкой читатель и той поправялъ тукъ-тамѣ тъй, както му се сторило за по̀ добрѣ. Обаче не държалъ правописа на Добрш. ев., а замѣнявалъ ѧ съ е по сръбски начинъ. Попъ Добрѣйшо отдѣлилъ: оукоѩш | ѫ сѧ, сърбинътъ поправилъ: оукоѩше | сѧ (л. 84[а]), попъ Добр. отдѣлилъ: им | ѧ, сърбинътъ поправилъ: име | (л. 22[а]), попъ Добр. отдѣлилъ: коуниш | ѫ, сърбинътъ поправилъ: коунише | (л. 16[б]).

Добрѣйшово евангеле е донесено въ София отъ Тулча; но кой го е донесълъ и чий имотъ е било прѣди, не можаха да ми кажатъ въ Народната библиотека. Тамъ има записано само, че е купено за 120 лева.

Въ Тулча, дѣто и сега още има дири отъ южнобългарски говоръ, са го прѣнесли вѣроятно български колонисти отъ Одринско. Въ Одринско пъкъ това евангеле ще е прѣнесено заедно съ ония колонисти отъ Западно Българско, що населяватъ тоя край подъ име тронки, тронковци, защото казватъ намѣсто малко — тронка. Тѣ спадатъ сега къмъ югоизточното нарѣчие, ала са запазили въ говора си доста западнобългарски свойщини (членъ *о*, *кс* и нѣкои отдѣлни думи), та безъ друго трѣба да се смѣтатъ като стари прѣселенци по тия мѣста и не бива да се смѣсватъ съ „загорцитѣ“, които са тамъ скорошни прѣселенци отъ сѣверо-източна България.

VI.

Дѣ са липсалитѣ коли на Добрѣйшово евангеле, колко и какви са.

Когато студията ми върху Добр. ев. бѣше готова и дадена вече за печатъ, текна ми честита мисъль да сравия това евангеле съ оня евангелски отломъкъ, що се намира въ Бѣлградската Народна Библиотека подъ № 214 (у Љуба Стојновић № 35) и за който бѣхъ си снелъ нѣкои бѣлѣжки още на 1896 г., когато прѣгледвахъ Бѣлградскитѣ ржкописи. Ала бѣлѣжкитѣ ми бѣха недостатъчни да ми дадатъ пълно разяснение, понеже досѣгаха само езикътъ и правописътъ безъ огледъ на съдържанието; най-много мѐ утвърдиха въ мисъльта, че Бѣлградскиятъ евангелски отломъкъ № 214 ще е часть отъ Добрѣйшово ев., бѣлѣжкитѣ върху му у Воскресенскій (Славянскія рукописи въ заграничныхъ библіотекахъ, Сборн. отд. р. яз. XXXI, I. 52), а особено, дѣто се опрѣдѣля съдържанието му: евангеле отъ Матея безъ начало и отъ Марка безъ край — именно това, що липсува въ Софийския ржкописъ. Съ тая радостна мисъль отивамъ у г. С. Симича, мой отдавнашенъ приятель и сега достоенъ прѣдставитель на кралство Сърбия въ българската столица, и той ми обѣща своето съдѣйствие — да ми измоли за малко врѣме ржкописътъ отъ Бѣлградъ. Азъ, право да си кажа, не вѣрвахъ, че въ Бѣлградъ ще се покажатъ готови за услуга, при сичкия авторитетъ на г. Симича, и се готвѣхъ вече да замина самъ за сръбската столица; но каква изненада за мене, когато слѣдъ 4—5 дена ржкописътъ се намѣри въ ржцѣтѣ ми! И азъ не знаехъ, дали да се чудя на чародѣйството Симичево, дали да се хваля съ любезната услуга на Бѣлградскитѣ власти, или да се радвамъ, че открихъ липсалитѣ коли на Добрѣйшово евангеле!

Въ тая си радость изказвамъ тукъ явна благодарность както г-ну Симичу за любезното му ходатайство, тъй и на Бѣлградскитѣ власти, че се благосклонно отзоваха на това ходатайство. Дано за напрѣдъ сѐ тъй бѫде услужвано въ Бѣлградъ и въ София на славянската наука за общо добро на сърби и българи! Нека съсѣдската ни дружба се прояви най-напрѣдъ тамъ, дѣто не може да има страсти ни раздори — въ полето на общата наука, та оттамъ да прѣмине и къмъ търговия, стопанство и политика.

И тъй прѣдната часть на Добрѣйшово евангеле се намира въ ржкописната сбирка на Бѣлградската Народна библиотека подъ № 214, ала не пакъ отъ самото начало, а отъ 4 кола. Тая прѣдна часть на Добрѣш. ев. е безъ подвързия; има 48 листа малко нѐ голѣмичка осмина (220×150 мм.) значи нѐ голѣма за толкова, колкото Софийската часть е била изрѣзана при подвързията. Но отъ Бѣлградската часть личи, че и тя заедно съ Софийската ще е била повторно подвързвана, понеже има тукъ-тамъ изрѣзани букви (инициали). Вѣроятно при тая подвързия ще е изрѣзано и старото означение на колитѣ върху горната пола, та сега това означение личи само на л. 19 (ѯ), л. 25 (ѵ), л. 33 (ѳ), л. 41 (ї) и се

спосрѣща навредъ съ отпослѣшното. Пергаментъ, писмо, украшения — съвсѣмъ еднакви съ Софийската часть. 48-тѣхъ листа на Бѣлградската часть отъ Добрш. ев. съставятъ седемъ разшити сега коли, отбѣлѣзани на долнитѣ поли съ отпослѣшно мастило отъ сѫщото лице, за което казахме, че е отбѣлѣзало и Софийската часть. Отъ тия седемъ коли цѣли са само първа (отбѣлѣзана като четвърта на цѣлия ржкописъ съ д҃), петя (отбѣлѣзана като осма и҃), шеста (отбѣлѣзана като ѕ҃) и седма (отбѣлѣзана като і҃), а пъкъ отъ останалитѣ коли втора (= е҃), и четвърта (= з҃) иматъ по 6 листа, а третя (= ѕ҃) има само 4 листа.

Бѣлградската часть на Добрш. ев. макаръ да е разкжсана, изглежда по̀ нова отъ Софийската, види се, защото е била употрѣбявана по̀ малко. Орнаментитѣ и въ тая часть са сѫщи, както и въ Софийската, а прѣдставени са въ 30 инициали, въ които прѣобладаватъ пакъ зооморфни мотиви, една цѣла картина (ликътъ на евангелистъ Марка) и една заставка въ началото на Марковото евангеле.[1]) Свети Марко е изобразенъ, както обикновено, седналъ на единъ височъкъ посланъ столъ, съ книга въ ржка и до него единъ свѣтилникъ съ три запалени свѣщи. Надъ главата му писано: ст҃ыи марко. Ликътъ е обиколенъ съ тросводеста рамка, на която сводоветѣ въ краищата се свършатъ съ по една звѣрска глава, а въ срѣдата съ по едно кандило. Подъ сводоветѣ и между кандилата написано съ едри букви: :лъковь ѡкразъ:· а се кандила и скѣщ: Надъ самото изображение (туку надъ сводоветѣ) се чете: прости и помилоу ст҃ыи марко· да зачиж ст҃аго лоукж· по здравѹ: А отдолу подъ ликътъ въ единъ редъ: пиши вълчо грѣшниче и припиши ѡти ржка изгнива·, а като продължение на това надлъжъ по десната пола пакъ въ единъ редъ: а слава кжна прѣвыкаж въвѣкы. Но това продължение, макаръ че изглежда да го е писала сѫща ржка, както и оня редъ подъ ликътъ, обаче писано е като че отпослѣ, по̀ едро и съ по̀ блѣдо мастило. На и самата рисунка е доста изблѣднѣла и като че съ по̀ малко бои рисувана, отколкото двата лика въ Софийската часть, които изглеждатъ съ по̀ гжсти топове, понеже са подновявани отпослѣ. Това се забѣлѣзва тутакси, щомъ се турятъ тритѣ картини едно до друго.

Въ каква връзка съ нашия паметникъ стои тоя Вълчо грѣшникъ, споменуванъ подъ ликътъ на св. Марка въ Бѣлградската часть, е тъй сѫщо мжчно да се каже, както и за лицето попъ Добрѣйшо, споменувано при ликътъ на св. Иоана въ Софийската часть. Сѫдейки по общия почеркъ на паметника нѣмаме основание да земемъ и двамата за писачи на евангелето, понеже, съ изключение на нѣколко твърдѣ кратки пасажи, писани отъ други лица, инакъ цѣлото евангеле е писано сѐ отъ едно и сѫщо лице. Дали сега това лице е попъ Добрѣйшо или Вълчо грѣшникъ, не може се опрѣдѣли. По тия данни, що са на лице, имало би основание дори да се твърди, че нито едното нито другото лице не е сѫщински писачъ на евангелето, защото и двѣтѣ лица се споменуватъ сѐ

[1]) Картината съ заставката и съ 28 инициали са снети у Стасова на табл. VII.

при евангелски ликове, на и думитѣ „пишн и приписи“ прѣдъ Вълчовото име биха могле да се тълкуватъ тъй, както и днесъ, именно въ смисъль на „подари“; тогава и двѣтѣ споменувани лица биха биле само дарители, а не и писачи; дарители въ смисъль, че са заплатили да се „зографисатъ“ ликовегѣ на двамата евангелисти. Такъвъ дарител или „приложникъ“ ще е имало и за лика на евангелистъ Лука, подъ който личи да е било писано тъй сѫщо име, ала относлѣ, кой знае защо, изтъркано тъй, че сега не може да се чете.

Но ако бѣхме избирали между двѣтѣ споменувани лица, кое би имало повече право да бѫде поставено въ по̀ тѣсна връзка съ нашия наметникъ, та да му даде името си, азъ бихъ си останалъ пакъ при име Добрѣйшо, не само затова, че съ туй име боравя въ лекциитѣ си вече отъ четири години, ами и по слѣднитѣ съображения:

1) Самото име попъ Добрѣйшо дава по̀ голѣма гаранция, че притежательтъ му е билъ книжовенъ човѣкъ, та е могълъ да бѫде и самиятъ писачъ на евангелето, докато името Вълчо грѣшникъ безъ никаква титла или какво-годѣ професионално означение, дава да се разбере че носительтъ му е билъ, може би, имотенъ човѣкъ, ала не и книжовникъ.

2) Въ надписа надъ лика на евангелистъ Иоана (Соф. часть) стои: ст҃ы ѡ҃ане ѥванѥлисте помилоуи и мене грѣшнаго и недостоинаго си раба. Това и мене азъ си тълкувамъ като писано отъ самия попъ Добрѣйша, който слѣдъ като нарисувалъ ликоветѣ на първитѣ трима евангелисти сѐ за чужди поменъ, нарисувалъ най-сетнѣ четвъртия самъ за свой поменъ като изобразилъ и себе си, какъ се моли светому Иоану; затова и казва: помилоуи и мене грѣшнаго и пр.

3) Бѣлградската часть, дѣто се споменува името Вълчо грѣшникъ, въ сравнение съ Софийската часть, дѣто се споменува на три пѫти попъ Добрѣйшо, е само откѫслекъ; понеже при това нѣмаме сигурно основание да смѣтаме Вълча грѣшника за писачъ на евангелето, по̀ право е да го наречемъ по името на попъ Добрѣйша, който се споменува въ по̀ голѣмата часть на евангелето и то три пѫти.

Ето защо азъ си оставамъ пакъ при названието Попъ-Добрѣйшово евангеле и слѣдъ като открихъ Бѣлградската му часть, дѣто излиза на явѣ име Вълчо грѣшникъ. А понеже двѣтѣ части на това евангеле се намиратъ сега въ двѣ библиотеки, имотъ на двѣ държави, та нѣма възможность да бѫдатъ събрани въ едно, то би трѣбвало покрай общото му название Добрѣйшово евангеле да прибавяме още: Софийска часть, Бѣлградска часть. За да се избѣгне именно тая прибавка въ цитуването, азъ приехъ двойно означение на страницитѣ, а именно страницитѣ на Софийската часть означавамъ, както обикновено, съ букви *а* и *б* надъ цифрата вдесно, а страницитѣ на Бѣлградската часть означавамъ съ цифри *1* и *2* пакъ отгорѣ надъ цифрата, що означава листътъ.

VII.

Палеографически особености на Добрѣйшово еванге̑ле.

1. Почеркъ.

За общия почеркъ на Дбрш. ев. споменахме вече: той е обикновенъ срѣденъ уставъ, не твърдѣ хубавъ. Буквитѣ, малко възкоси, иматъ срѣдна голѣмина 3 мм. и са доста дебелички изобщо, а пъкъ въ крайщата и въ жглеститѣ си части са още по̀ дебели — види се, поради неизостреното перо на писача. Това личи най-добрѣ у букви ь, ч, т, ѣ, в, д, ш, ѡ, п, к, г, които получаватъ често нѫти топчести краища.

Начертанието на буквитѣ не е навредъ еднакво и правилно; независимо отъ разликата въ рѫцѣтѣ, буквитѣ у единъ и сѫщи писачъ иматъ различна форма, както бива обикновено въ рѫкописи. Тъй напр. прѣдницата на а бива нѣкой пѫть по̀ тѣсна, другъ пѫть по̀ широка.

в си се пише нѣкой пѫть съвсѣмъ правилно и симетрично: съ еднакво горнище и долнище; ала повече пѫти се срѣща въ несиметриченъ видъ, и то горѣ по̀ тѣсно, а долу по̀ широко, което му е впрочемъ обикновената форма, но има доста случаи, когато горнището му се слива съ основната линия, та не прозира въ него никакъвъ отворъ: в.

Горнището на д е съставено отъ двѣ наклонени една къмъ друга черти, а кукичкитѣ му въ повече случаи не висятъ отвѣсно на долу, а са дръпнати на вѫтрѣ — като да се прѣсичатъ. Освѣнъ това хоризонталната му черта влиза малко въ реда.

е бива нѣйдѣ по̀ широко, нѣйдѣ по̀ тѣсно, ала безъ разлика въ значението.

ж се пише още по старому съ по̀ голѣмо долнище и на три по̀влака: една права черта и отъ двѣтѣ ѝ страни двѣ прѣчупени, допрѣни съ колѣнцето си о нея: ж. Втори видъ ж става пакъ на три по̀влака, ала намѣсто да се облѣгатъ двѣ прѣчупени линии о третя отвѣсна, кръстосватъ се на косо двѣ прави черти прѣзъ третя отвѣсна и се получава ж. Има най-сетнѣ и трети видъ ж, произлѣзло отъ четири повлака на перото; то бива, когато двѣтѣ прѣчупени черти не са допрѣни до срѣдната права, та става нужда тогава да се съединятъ съ една напрѣчница (вж. л. 40[6] р. 4).

к се пише твърдѣ различно, обаче сѐ въ двѣ отдѣлени части; разликата произлиза отъ разнитѣ начертания на десната му половина, която може да има видъ на проста прѣчупена линия съ колѣнце по̀ горѣ, насрѣдъ или по̀ долу: к, к, к. Освѣнъ това прѣчупената линия може да има и кукички, както горѣ, тъй и долу; оттамъ пакъ нѣколко вида к: к, к, к.

Буква л се пише тъй, че и двѣтѣ ѝ крачета сѫ наклонени едно къмъ друго л — както горнището на д.

м въ повече случаи е широко и горѣ напрѣчно съединено, ала срѣдната му часть — коремчето — не е винаги обло издуто, а често и жглесто.

и си е обикновено — освѣнъ ако може се изтъкна като негова особеность тука, дѣто срѣдната му съединителна чертица захваща винаги отъ самия горенъ край на лѣвото стълпче, а само рѣдко-рѣдко захваща и по̀ долцѣ.

Буква ꙁ въ горната си часть се пише сѐ еднакво, т. е. като ꙁ и то въ цѣлата широчина на реда, а само въ опашката му има разлика, понеже е ту по̀ дълга, ту по̀ кжса, ту малко, ту повече извита.

и се пише сѐ еднакво и то по старински: съ хоризонтална напрѣчница, прѣкарана малко по̀ горѣ отъ срѣдата.

Формата на ѻ е сѐ еднака и общоизвѣстна. Тукъ-тамъ дохожда въ Добрѣйш. евангеле и ѻ съ точка: ѻ; такова ѻ се пише обикновено въ начало на думи.

п си е обикновено.

ꙗ запазва своята старинска форма: съ дългнеста главица и малко извита опашка.

с е обикновено.

т се пише самъ-тамъ и като високо гръцко Т, ҂.

ф х са обикновени.

ѹ се пише и скратено като ȣ, а нѣкждѣ и съвсѣмъ като курсивно ȣ; срѣща се и Ꙋ.

ц се пише тъй, че опашката му се слива съ десното му стълпче и излиза цѣла изъ реда на долу.

ч има твърдѣ необикновена форма, именно прилича на обърнато ʌ — ѵ, или на латинско V, а само рѣдко-рѣдко дохожда и въ оня си старински видъ като разлата чашка.

ш, щ, ѡ са обикновени.

ъ и ь се пишатъ тъй, че долнището имъ е жглесто и не идва до срѣдата. Освѣнъ това основната линия на ъ е винаги малко наведена въ десно.

ы има главно два вида съ ъ и съ ь: ъї и ы̄; както при едното, тъй и при другото, ї бива почти винаги прѣкарано съ напрѣчна чертица, която рѣдко стига до ъ. Вѣроятно такова сѫщо е ъы, ы и въ Ундолскиевитѣ евангелски листи отъ XIII в., както може да се сѫди отъ описанието на Г. Ильинскій (Среднеболгарскіе листки Ундольскаго, 3), както и въ Хлудовския триодъ, пакъ отъ XIII вѣкъ, що го описва Милетичъ, Исп. 66, 96. При това срѣща се и въ най-старата си форма ъи, косто се и схваща като съставено отъ двѣ самостойни букви, та е дори и прѣнесено веднъшъ тъй, че ъ останало на единия редъ, а і отишло на слѣдния: Къ | ниикго 20ª — тъкмо тъй, както и въ Самуиловия надписъ: съ | ина.

ь се пише тъй, че главния корпусъ на буквата, т. е. долнище и напрѣчница, се помѣстятъ вжтрѣ въ реда, а само малка часть отъ срѣдното стълпче излиза изъ реда на горѣ.

Покрай обикновено ю употрѣбя се и обърнато ѻї.

ѫ и ѧ се различаватъ хубаво едно отъ друго по горнището си, което у ѫ изглежда като трижгълниче — макаръ нѣйдѣ безъ отворъ — докато ѧ свърша горѣ малко-много остро. Освѣнъ това срѣдната отвѣсна чертица у ѫ се спуща на долу направо отъ срѣдата — безъ да оставя празно мѣсто въ жгъла между двѣтѣ крачета, както при ѧ. Много нѫти отвѣсната срѣдна чертица на ѫ се спуща нѐ отъ срѣдата, а малко отдесно. При това има и друга разлика между ѫ и ѧ, а именно: двѣтѣ кръстосани линии на ѫ се възвиватъ долу малко навжтрѣ, докато сжщитѣ линии при ѧ си отиватъ право надолу.

ѧ дохожда още въ слѣднитѣ форми: ѧ, ѧ, ѧ, и ѧ; въ послѣдния случай само кога ѧ е поправено отъ друга буква (обикновенно отъ є).

2. Шесть разни почерка въ Добрѣйшово евангеле.

Покрай главния, да кажемъ попъ-Добрѣйшовъ почеркъ, който върви прѣзъ цѣлото евангеле, срѣщатъ се и други и то, доколкото можахъ да ги различа помежду имъ, още петь почерка, които ще означа съ букви Б, В, Г, Д и Е. Като изключимъ почеркъ Д, за който има забѣлѣжено, че е отъ нѣкого си Стрѣзо, и ако приемемъ, че главния почеркъ е на попъ Добрѣйша, сички други са писани отъ неизвѣстни лица. При това почеркъ А (главниятъ), Б и Д са отъ опитни ржцѣ, докато другитѣ са ученишки опити.

Шестьтѣхъ почерка въ Дбрш. ев. се различаватъ не само по общъ изгледъ и по начертание на отдѣлни букви, но и по правописъ. Дали сега тия разни лица са учили тия разни правописи на други мѣста, и само при случайна срѣща съ главния писачъ, попъ Добрѣйша, са оставили дири отъ себе си, или пъкъ на самото мѣсто, дѣто е писано Дбрш. ев., си е имало тия разни правописи, не може се опрѣдѣли. Едното и другото е възможно, ако приемемъ, че нашиятъ паметникъ е писанъ въ манастиръ, както повечето наши стари паметници — дѣто и отъ разни мѣста могатъ да дойдатъ братия, както и въ самия манастиръ могатъ да сжществуватъ не само разни правописи отъ една и сжща редакция, но и разни редакции, както е било въ Лѣсновския манастиръ до Кратово, дѣто прѣзъ XIV вѣкъ едноврѣменно пишатъ книги и по българска и по сръбска редакция.

Ржка Б се срѣща на л. 38 (Бѣлгр. ч.), дѣто е написала 13 реда, още на първи погледъ твърдѣ отлични отъ главния почеркъ по това, че писмото е нѐ косо и нѣкакъ си нѐ тънко и остро. Пада въ очи веднага, че нѣма точки надъ гласнитѣ (освѣнъ надъ ї) и освѣнъ това намѣсто точка между думитѣ се употрѣбява само двоточие. При това употрѣбява се само ь, а за ѧ навредъ ѧ.

Почеркъ В се срѣща на л. 12[6], дѣто захваща отъ половината на 16 редъ и върви до долу (7½ реда), минува на слѣдния л. 13 и стига до 20. редъ. Отличава се хубаво отъ главния почеркъ по самия си общъ изгледъ: дебели, длъгнести букви и криви редове. Но и отдѣлни

букви падатъ въ очи: д заема съ цѣлата си дължина само широчината на реда, безъ да излиза отъ него: д; ч има изгледъ на сегашно наше ч; буквитѣ, които иматъ опашки (р, ц, щ, ѵ, χ) не ги спущатъ толкова надолу. Буква ѕ освѣнъ че нѣма дълга опашка, но и не се възвива жглесто, както у Добрѣйша, а малко-много обло. Наопаки пъкъ м е жглесто. Знакътъ за титла не е ⁓, както въ обикновения текстъ, а ⁓. Покрай това ржка В не туря точки върху гласнитѣ — освѣнъ върху ї и ѿ; наопаки пъкъ употрѣбява двоенъ акутъ за да означава съ него изпуснатъ или прѣдполагаемъ ъ: к҃нигъ, кол҃же, к҃нимъ из҃виноградa, придет҃и, тъй сѫщо и върху еднасложни думици: къ҃, сь҃, ми҃.

Ржка Г се срѣща на л. 44ª, дѣго е написала само четири реда въ срѣдата, които падатъ въ очи пакъ по това, че са разкривени и че нѣма точки върху гласнитѣ — ала нѣма и ударения. Букви щ, ц и χ не са тъй провлѣчени надолу; веднъшъ дори идва χ наравно съ другитѣ букви, безъ да излиза изъ реда. Наопаки пъкъ ѣ има по високо стълпче, което стърчи доста изъ реда навънъ. Покрай ѫ идва два пѫти ѧ и покрай и и и. Въ четиртѣхъ реда, писани отъ ржка Г, нѣма ниединъ ъ, а се ь; но и отъ друга страна се забѣлѣзва въ тия редове инакъвъ правописъ: глаголѧть, а не глаголѫть и пр.

Ржка Д идва на два пѫти: 1) на л. 114⁶ въ първитѣ 9 реда и 2) на л. 115⁶ захващайки отъ редъ 9. отива до долу, минува прѣзъ цѣлата слѣдна страница и прѣзъ горнитѣ 7 реда на л. 116⁶. Писмото, що го е писала ржка Д, е много по-хубаво, по ѹредно и по-правилно: то е вече сѫщинско уставно писмо, което се доближава твърдѣ много до писмото на Кюстендилско евангеле и Пирдопски апостолъ.

Почеркъ Д има твърдѣ характерни отлики прѣдъ другитѣ почерки въ Добрш. ев. Най-напрѣдъ пада въ очи прѣчертаването на нѣкои букви въ срѣдната имъ часть: ї, ѩ, и, ѭ, ѵ. Подиръ това ѕ съ обла извивка, ѵ въ видъ на плитка чашка; ѫ, ѧ и ѫ съвсѣмъ уставни, а щ, ц, χ и ѵ по-кѫсички. Долната частъ на ъ, ь и ѣ е извита обло, а не е прѣчупена. Лѣвата кукичка на ѣ е значително по голѣма отъ десната.

Това писмо Д е вѣроятно на оня Стрѣзо, що се споменува въ бѣлѣжката на л. 116⁶, долу. Вѣроятно, казвамъ, защото на сѫщия листъ има писмо и отъ друга петя ржка (освѣнъ Добрѣйшовата); обаче това писмо, което отбѣлѣзвамъ съ буква Е, е твърдѣ разкривено, и дори грозно, та едва ли заслужва да се споменува името на писача му. Затова прѣдполагамъ, че бѣлѣжката „зде Стрѣзо писа ѿ Маркова“, писана отъ първата (попъ-Добрѣйшова) ржка, се отнася къмъ хубавото писмо на ржка Д.

Колкото за писмото на ржка Е (11 реда на л. 116⁶ и 117ª), ще кажа, че въ него се не съглежда никаква послѣдователность, понеже го е писало неопитно още лице, което не е си установило почеркътъ; затова буквитѣ му са ту по едри, ту по дребни, ту прави, ту наведени.

3. Титли. Знакове. Лигатури.

Титли въ Добрѣйшово евангеле се употрѣбяватъ у сѫщи думи, както и въ другитѣ срѣднобълг. паметници, и то въ три вида: прави —·— или ⌒ обли ⌒ и ѫглести или прѣчупени ∧. Права титла се употрѣбя, кога нѣма никаква буква надписана, а другитѣ два вида закриватъ нѣкоя надписана буква и обикновено се употрѣбяватъ въ края на реда, както и въ разнитѣ киноварни бѣлѣжки. Обаче строга послѣдователность въ употрѣбата на тритѣ видове титли се не пази.

Покрай титлитѣ надъ реда се употрѣбятъ още точки и ударения. Съ точки отгорѣ се означава сѣкоя начална гласна, както и сѣка срѣдословна и крайна, кога стои слѣдъ друга гласна: ємоу, аг҃лъ, єстъ, ймать, ѡко, исходѧть, ис҃ъ, оно, облакъ, єтери оуко, аще, оученици; царствиа божиа, крѣпостиѭ, своєго, иноѭ, геѡниѭ, иѡанѭ, архиєрєи, илиѭ, иѡсиєва и пр. и пр. Отъ това правило нѣма никакви изключения — освѣнъ ако по погрѣшка тая точка бѫде била забравена. Десетичното ї въ каквото и положение да е, получава двѣ точки върху си и то не само кога е само (ї҃съ 9[6], ї҃стї 65[a], прїложи 27[6], запрєтї 37[a], вїно 80), но и кога е съединено съ други гласни въ видъ на лигатури: ї҃а, ї҃є, ї҃ѧ, ї҃ѫ, ъї, ьї, ї҃ю — та и ої. И откъмъ тая страна има голѣма послѣдователность прѣзъ цѣлото евангеле. Забѣлѣзвамъ само това отклонение, че по нѣкой пѫть двѣтѣ точки не са поставени точно върху ї-то, а са раздѣлени върху двѣтѣ части на буквата, сирѣчь една стои надъ І-то, а другата — надъ гласната, която е съставена съ і: ї҃а, ї҃є, ї҃ѧ, ї҃ѫ, ї҃ю; при ъї и ьї обаче двѣтѣ точки винаги на мѣсто. Случватъ се и такива означения, дѣто освѣнъ че надъ і-то си стоятъ двѣ точки, но и надъ гласната, съ която е съставено то, се полага точка: ї҃ѫ, ї҃ѧ ї҃а. Гласни оу и ѡ получаватъ обикновено по една точка отгорѣ си, и то ѡ посрѣдъ ѡ, а оу надъ у: оу; но, види се, по влияние отъ лигатуритѣ съ ї, се срѣща доста често както оу тъй и ѡ съ двѣ точки: оӱ или ѡ̈.

Точки се срѣщатъ и надъ съгласни, ала тия точки трѣба да се смѣтатъ като недописани апострофи или ударения. Въ много срѣднобългарски паметници, кога искатъ да означатъ изпуснатъ ъ или ь, пишатъ надъ съгласната прѣдъ или слѣдъ изпуснатиятъ еръ било сѫщински апострофъ ', било пъкъ знакъ ´. Тия два знака сега нѣкой пѫть биватъ тъй кратки, че изглеждатъ като сѫщи точки: възвѣсти 4[6], молитвоѭ 9[a], ѡгнъна 10[a], книгъ 20[6], всє 14[6], вчасѣ 28[6], вшити 34[a] — намѣсто възвѣсти, молитвѫ, книгы, всє и пр. Колкото и да търсихъ нѣкое правило за употрѣбата на тия знакове надъ съгласнитѣ, не можахъ да го намѣря. Както формата на самитѣ знакове, тъй и мѣстото имъ е твърдѣ различно; защото покрай ´ и ˙ срѣщатъ се и двойни ˝, па и тройни ‴ такива знакове надъ съгласнитѣ; за това само възъ основа на Добрѣйшово св. не може се извади правило за употрѣбата на ´. Имайки прѣдъ видъ употрѣбата на ' и ´ у другитѣ срѣднобългарски памет-

ници (напр. Кюстендилско евангеле), заключавамъ, че и тукъ първичното начначение на ´ ще е да означава изпуснатъ еръ; затова колкото и да е разнебитена употрѣбата на тоя знакъ въ нашия паметникъ, добрѣ е да се разгледва въ отдѣла, дѣто ще се говори за ъ и ь и тѣхнитѣ замѣнници. Тукъ обаче ще спомена друга една употрѣба на сѫщия знакъ ´ (или ˙), която не стои въ никаква връзка съ изговора, а служи само за тѣхнически бѣлѣгъ на писача. Понеже киноварнитѣ инициали се пишатъ отпослѣ, то надъ буквата, която слѣдва слѣдъ инициалата, стои често знакъ ´ или ˙ съ черно мастило, види се, за да означи мѣстото, дѣто ще трѣба да се напише отпослѣ самата главна буква: **Бъ́ врѣмѧ, Бѣиде 37ª, Го́ре, Бъ́ тъ часъ 39⁶, Ѥже, 42ª, Бъ́ѩже, Бѣиоградъ 12ª, Прѣдошѧ, Ѥго 50ª, Ѡнѩже 6⁶** и пр.

Прѣпинателни знакове въ Добрѣйшово ев. има главно два: точка и двоеточие. Точката се пише обикновено посрѣдъ, или малко по-горѣ въ реда и твърдѣ нарѣдко долу, както днесъ. А колкото за значението и употрѣбата на точка и двоеточие, нѣма никакво правило въ Добрѣйшово евангеле: съ точки се отдѣлятъ не само цѣли изречения, но и отдѣлни думи: **сѫ. кцъ. чє. д. ѥ. вѣк. є. ѥ. ѡлоу. глава. рд. виеґ.**

Кога позволява мѣстото, пише се въ края на глава или евангеле намѣсто точка :- или ⁂. Послѣдниятъ знакъ се употрѣбява и въ начало на глава или на заглавия.

Лигатури. Покрай обикновенитѣ съединения съ ї (ꙗ, ѥ, ѩ, ѭ, ꙑ, ы, ю, и ої) въ Добрѣй. ев. се срѣщатъ и други свързани букви, произлѣзли главно за пѣстене мѣсто, защото забѣлѣзвамъ, че такива свързаници се пишатъ обикновено се въ края на реда.

Най-често се срѣща скратеното начъртание за оу, и то въ слѣднитѣ форми: ꙋ, ꙋ, ꙋ, ꙋ.

Подиръ това твърдѣ начесто се срѣща съединение на р съ ѣ, свойствено и на другитѣ срѣднобълг. паметници; при тая лигатура стълпчето на ѣ се слага върху р било отдѣсно: ѣ | шѧ 4ª, въскѣ | шение 13⁶, дѣ | во, пѣкгѣшение 11⁶, тѣкоуетъ 41⁶, — било отлѣво: пѣ | ста 41ª, ѡ гѣ | сѣ 108ª, — било пъкъ посрѣдъ отгорѣ: вѣмѧ 31⁶, пѣ | жде 89⁶, пѣбѫдетъ.

Обикновена е тъй сѫщо и свързаница ти, при която т се пише високо и съ завитъ захлупакъ отгорѣ като на главно Т, или на гръцко τ, а и-то се прилѣпя до него долу: въшиТї | 60ª, даТї | 61⁶, иТї 63ª, въмѣкиТї 66ª, чъТї | 89⁶, просТї 120ª. Сѫщо такова т се свързва и съ к: есТ 36⁶, есТ 40ª, съ в: Тѣоимъ 37ª, свѣдѣтелъсТво 74ª, послоушкоТоуетъ 108ª, съ р: пеТ 36ª, Въ вТ (въ вторникъ), стТа пѣ 22ª.

Уединено се срѣщатъ и тия лигатурни съединения: д съ ѣ: вѣдше 20ª, идше 67ª, свѣдѣтелъство 89⁶; р съ і: прї | 14⁶, прї | де 49⁶, 55ª, прїдохъ 90ª; н съ и: прѣѡбраженїе; в съ і: поставї 45ª; м съ р:

съ ѿ ъ | ти 68[6]; и съ ѡ: ѿотъ — ѿотъ 114[6]; а веднъшъ се срѣща и тра писано заедно тъй: сѫдати 55[a].

По технически съображения въ печатания текстъ на Дбрш. ев. изпуснахъ сички тия знакове и лигатури, а титлитѣ запазихъ, доколкото бѣ възможно. Какъ изглежда сѫщинския текстъ, ще се види отъ приложенитѣ снимки.

4. Инициали и Орнаменти.

Инициалитѣ въ Добрѣйш. ев. са твърдѣ разнообразни, както по величина, тъй и по форма. Най-употрѣбителни са най-малкитѣ, които едва надминуватъ по величина обикновенитѣ букви, а по форма се не различаватъ никакъ отъ тѣхъ, та би казалъ човѣкъ, че само червеното мастило, съ което са писани, имъ придава значение на главни букви. Тѣ се пишатъ въ начало на стиховетѣ, ала не винаги.

Втори видъ инициали са ония, които на величина са два пѫти по голѣми отъ редовнитѣ букви, ала по форма се не различаватъ отъ тѣхъ. И тѣзи инициали се пишатъ пакъ повече въ начало на стиховетѣ, ала дохождатъ и другѫдѣ

Трети видъ инициали са още по-голѣми, па и по форма се различаватъ отъ обикновенитѣ букви, но и тѣ се пишатъ се още само съ една боя (червена) и нѣма въ тѣхъ особени видоизмѣнения.

Трѣба да забѣлѣжа, че отъ тия три вида инициали най-често се срѣща буква *р*, която идва въ най-разнообразни форми.

Четвърти видъ инициали са вече много по голѣми и рисувани съ по нѣколко бои съ разни комбинации. И тоя видъ инициали бихъ раздѣлилъ на двѣ: едни, състоещи само отъ прѣплетени линии и съ други орнаментации, безъ животни или животински части, и други, въ които главниятъ мотивъ съставятъ животни (птици, звѣрове, глави, рѫцѣ). Изобщо въ орнаментацията на Добрѣйш. ев. прѣобладаватъ два главни мотива: плетеници и зооморфизъмъ съ остроумни комбинации. Нѣма да описвамъ подробно разнитѣ видове инициали, защото най-добра прѣдстава за тѣхъ ще дадатъ нѣколкото образци отъ тѣхъ, приложени къмъ тая студия, а отъ Бѣлградската часть могатъ да се видятъ у Стасова на табл. VII. Но, изобщо казано, сичкитѣ почти инициали са съставени отъ плетеници, между които, туку видишъ, намѣрено мѣсто за нѣкоя звѣрска или птича глава или изобщо за нѣкоя живина. Отъ 87 цвѣтни инициали въ цѣлия рѫкописъ (Соф. и Бѣлгр. ч.) 41 съдържатъ било цѣли животни, било по нѣщо животинско. При това забѣлѣзвамъ, че въ Бѣлградската часть има сравнително повече цвѣтни инициали, отколкото въ Софийската; защото докато въ Соф. ч. има на 120 листа 55 инициали, въ Бѣлгр. ч. има на 48 листа — 32. Трѣба да забѣлѣжа тъй сѫщо, че въ Бѣлградската часть зооморфнитѣ инициали са повече прѣдъ другитѣ (19: 13), докато въ Софийската са по-малко (22: 33). Види се, че въ първо врѣме писачътъ на Дбрш. ев. билъ по-ревностенъ къмъ рисуване инициали, а кѫдѣ края ревностьта му поотслабнала.

Добрѣйшово евангеле съ своитѣ инициали и разни орнаменти, съ своитѣ ликове на евангелисти спада къмъ украсенитѣ евангелета, каквито старата наша писменность има твърдѣ малко. Падатъ въ очи не само многото украшения, но и тѣхната оригиналность. Отъ ликоветѣ на евангелиститѣ обаче са запазени само ликоветѣ на Марка, Лука и на Иоана, за които бѣше дума по-горѣ. Тукъ искамъ да кажа още, че общиятъ орнаменталенъ принципъ, що владѣе въ Добрѣйшово евангеле, е прокаранъ дори и въ ликоветѣ на евангелиститѣ. Тъй напр. евангелистъ Лука е обиколенъ съ четвъртита рамка, съставена само отъ плетеници та изглежда като четвъртита частъ отъ плетена ризница, съ четвъртитъ отворъ за самия ликъ на евангелиста. Дори и вървитѣ, на които висятъ кандилата и гроздоветѣ надъ главата на евангелиста, са нарисувани и тѣ съ прѣплетени линии, като че осукани отъ жълта и червена връвь.

Въ лика на евангелистъ Иоана, дѣто владѣе като че ли други стилъ, рисувачътъ намѣрилъ пакъ мѣсто на плетеницитѣ; именно зелъ та оплелъ четиритѣхъ стълпа, между които е ликътъ, съ нѣкакви шарени вѫжа и тъй приближилъ картината къмъ общия си стилъ. По сичко се вижда изобщо, че рисувачътъ на Добрѣ. ев. прокарвалъ навредъ и послѣдователно свой-си стилъ, като гледалъ да приравни къмъ него сичко заето. Откъмъ тая страна Добрѣйшово евангеле заслужва вниманието на нашитѣ художници; въ него ще намѣрятъ много оригинални орнаментни мотиви, интересни не само като старина, но и като образци, по които може да се правятъ нови комбинации и тъй да се създава полека-лека български орнаментенъ стилъ.

За палеографскитѣ особености и за орнаментацията на Дбрш. ев. вж. приложенитѣ въ края образци.

VIII.

Правописни и фонетични особености на Добрѣйшово евангеле.

Общи бѣлѣжки.

За да характеризираме правописътъ и фонетиката на единъ български паметникъ, стига ни да разгледаме употрѣбата на ония петь гласни, които и днесъ прѣдставятъ най-характерна отлика на български езикъ прѣдъ другитѣ славянски езици, па и на българскитѣ говори помежду имъ. Тия петь гласни са: двата ера ъ и ь, двата юса ѫ и ѧ и ѥ. Прѣди да разгледаме тия гласни по отдѣлно, ще кажемъ нѣколко общи думи върху тѣхъ, за да опрѣдѣлимъ положението на Добрѣйшово евангеле както накъмъ старобългарски, тъй и накъмъ останалитѣ срѣднобългарски паметници.

По употрѣбата на ъ и ь, на ѫ и ѧ и на ѥ Добрѣйшово евангеле прави прѣходъ между старобългарски и срѣднобългарски. Не че е писано тъкмо въ такова врѣме, когато езикътъ минува отъ единъ периодъ въ други — защото заправо такова врѣме и не може се прѣдположи — ами защото съдържа повече фонетични и морфологични

старобългарщини, отколкото другитѣ срѣднобългарски паметници отъ сѫщо врѣме. Тия старобългарски свойства въ Добрш. ев. произлизатъ било оттамъ, че то е прѣписвано отъ старобългарско евангеле, било пъкъ оттамъ, че евангелето е писано въ область, дѣто живиятъ говоръ не е хармониралъ по сичко съ останалитѣ срѣднобългарски говори. Тъй или инакъ Добрш. ев. пази въ себе си, поне привидно доста старобългарски свойщини Тия старобългарщини се отразяватъ както въ употрѣбата на ероветѣ, тъй и на юсоветѣ, па тъй сѫщо и въ употрѣбата на ѣ. Като гледаме, какъ неопрѣдѣлено и какъ разбъркано се употрѣбяватъ напр. ероветѣ, колкото и да си тълкуваме това като резултатъ отъ послѣшни звукови промѣни, не бива да забравяме, че въ по-голѣмата си часть тая бъркаица има вече въ самитѣ старобългарски паметници. Стига да си прѣдставамъ правописа на ероветѣ въ инакъ правилнитѣ Мар. ев. или Сав. кн., за да се убѣдимъ, че тоя правописъ слѣдъ нѣколко прѣписа може да изгуби и оная малка правилность откъмъ ъ и ь, да се обезличи и да заприлича на правописа въ Добрш. ев. И азъ имамъ доволно основание да прѣдполагамъ, че Добрш. ев. е прѣписъ именно отъ такъвъ изводъ, който стои въ тѣсна връзка съ Мар. ев.

Па тъй сѫщо и ѣ се употрѣбя по начинъ, който доближава Добрѣйшово ев. пакъ до старобългарскитѣ, и то до глаголическитѣ паметници, понеже ѣ се не пише въ Добрш. ев. само слѣдъ чисти съгласни, както е обикновено по срѣднобългарскитѣ паметници, а и слѣдъ шушкави: печѣль, жѣлостѣ, ръцѣте, оужѣсъ, чѣша и пр. Това е тъй сѫщо свойство, прѣнесено отъ оня старобълг. изводъ, отъ който е прѣписвано Добрш. евангеле.

Употрѣбата пъкъ на юсоветѣ въ Добрѣйш. еван. ни прави още по-ясно положението му и ни дава да разберемъ, че имаме работа съ паметникъ, който стои на половина въ трупата на старобългарскитѣ паметници: извѣстната срѣднобългарска юсова замѣна въ него не само че не е още напълно прокарана, ами е туку-що захваната; защото съ изключение на -шѫ въ аористната форма, въ сички други случаи ѫ и ѧ си се употрѣбятъ още по старобългарски начинъ; тъй че, противъ срѣднобългарското правило, ѧ си стои слѣдъ ж, ш, жд, ч и ц: жѧтва, птицѧ небесныѧ, агнцѧ, пиѧ, пиѧѩ, волшѧѩ, въждѧдати — както и ѫ слѣдъ меки съгласни: трѣпѧ, похоулѫ, велѫ, отходѫ, изгонѫ, просѫ, оучѫ, притчѫ и пр.

И тука, значи, е нарушена старобългарската правилность, ала не за да се задоволи нѣкой новъ фонетиченъ принципъ, както въ другитѣ срѣднобългарски паметници, а за да се даде отлика на формитѣ — значи. по морфологични, а не по фонетични причини. Това именно ми дава поводъ да мисля, че въ Добрш. ев. се отразява говоръ, малкомного различенъ отъ обикновения срѣднобългарски езикъ.

Нека разгледаме сега поотдѣлно по важнитѣ правописни и звукови особенности на Добрѣйшово евангеле.

Употрѣба на ъ и ь.

Споредъ правописната употрѣба на ероветѣ Добрѣйшово евангеле въ по голѣмата си часть пада къмъ оная група срѣднобългарски паметници, дѣто ъ и ь нѣматъ опрѣдѣленъ правописъ, а се пишатъ едно намѣсто друго безъ никакво правило. Такива паметници има доста и наспоредъ това, дѣ са писани тѣ, или какво нарѣчие прозира въ тѣхъ — западно или източно — различавамъ двѣ групи срѣднобългарски паметници съ неправилна употрѣба на ъ и ь; едната се набира отъ западно-бълг. паметници и крие въ себе си черти отъ Охридската (ъ) и отъ Злетовската (ь) школа, за това я наричамъ Охридско-Злетовска школа, а другата се набира отъ източнобългарски паметници, писани повече въ Търново, затова я наричамъ Търновска школа.

Охридско-Злетовската група срѣднобълг. паметници откъмъ употрѣбата на ъ и ь не прѣдставя заправо никаква „школа"; защото „школа" прѣдполага нѣкаква правилность, а пъкъ въ речената група липсува каквато и да е правописна послѣдователность при употрѣбата на ероветѣ. И азъ като употрѣбявамъ название „школа" за разнитѣ групи срѣднобълг. паметници, имамъ прѣдъ видъ ония отъ тѣхъ, у които наистина владѣе нѣкоя теоретична или практична уредба въ употрѣбата на ъ и ь. Тъй напр. ако въ нѣкои срѣднобългарски паметници забѣлѣжимъ, че употрѣбятъ само единъ отъ двата ера, явно е, че въпросътъ за правописната употрѣба на ъ и ь е рѣшенъ въ полза на единъ отъ тѣхъ; и споредъ това, кой отъ тѣхъ е прѣдпочетенъ, за да замѣстя и двата, ще имаме двѣ групи срѣднобългарски паметници, или двѣ правописни школи: школа ъ и школа ь, споредъ това, кой еръ прѣдпочитатъ. И между останалитѣ срѣдно-български паметници, които употрѣбятъ и двата ера, пакъ забѣлѣзваме, че у едни отъ тѣхъ ероветѣ се пишатъ не туку тъй безъ правило, докато у други — такова правило напразно ще търсишъ; тогава ясно е, че ще имаме пакъ двѣ групи срѣднобългарски паметници: една съ уреденъ правописъ за ъ и ь, а друга — съ неуреденъ правописъ за ъ и ь; и споредъ това, какъ е уреденъ въпросътъ за ъ и ь, ще различаваме пакъ такива или онакива групи — за сега главно двѣ: група съ етимологична употрѣба на ъ и ь (ь само за означение на мекъ звукъ и знакъ ь) и група съ фонетична употрѣба на ъ и ь (ъ — ъ, ь — знакъ безъ звуково значение). Па и ония паметници, въ които се не забѣлѣзва правилна употрѣба на ъ и ь, можемъ тъй сѫщо да раздѣлимъ на нѣколко групи, било споредъ нѣкои тѣхни други правописни особености, било споредъ произхода имъ. Азъ приемамъ за сега двѣ групи такива паметници имайки прѣдъ видъ тѣхния произходъ: западни (Охридско-Злетовска школа) и източни (Търновска школа). По освѣнъ произхода забѣлѣзахъ и друга разлика между тия двѣ групи срѣднобълг. паметници, именно въ Охридско-Злетовската група владѣе правилна употрѣба на

ѫ и ѧ слѣдъ j, докато въ Търновската носовкитѣ слѣдъ j се употрѣбятъ размѣсено и като че ли тъкмо тъй безъ правило, както и ероветѣ. При това нека се знае още, че Търновската школа, колкото индиферентна и да е къмъ ъ и ь, сѐ още пази една малка връзка съ етимологията и не замѣнява ъ съ ь въ сички случаи.

И тъй отъ онова голѣмо разнообразие въ употрѣбата на ъ и ь по срѣднобългарскитѣ паметници можемъ хубаво да отдѣлимъ четири групи, въ които правописътъ на ероветѣ е тъй или инакъ уреденъ, че ни дава пълно право не само да говоримъ за правописни школи отъ онуй врѣме, но и да прѣдприемемъ научна разпрѣдѣлба на срѣднобългарскитѣ паметници върху тая основа. Такава разпрѣдѣлба се опитахъ да направя въ студията си: „Класификация на българскитѣ книжовни паметници“ (вж. „Годишникъ“ на Соф. Университетъ, кн. I.), като гледахъ сѫщеврѣменно да свържа срѣднобългарскитѣ правописни групи съ употрѣбата на ъ и ь въ старобългарскитѣ паметници. Признавамъ, че тоя мой опитъ има свои недостатъци, произлизащи главно отъ тамъ, че нѣмахъ и не можехъ да имамъ на ржка пò-голѣмо число срѣднобългарски паметници. Но самиятъ принципъ на класификацията, както и групитѣ паметници, що се получаватъ отъ нея, мисля, че може да се поддържатъ и азъ имамъ на умъ да разширя тая класификация и върху други, незасегнати досега паметници.

И тъй Добрѣйшово евангеле пада въ III. правописна школа или група. Въ него нѣма строго опрѣдѣлено правило, по което да се употрѣбятъ ероветѣ: нито етимология, нито изговоръ, не ограничава писачътъ да употрѣби ъ или ь. Въ стараниято си да намѣря какво-годѣ правило за употрѣбата на ъ и ь забѣлѣзахъ, че нѣкои букви като че ли обичатъ слѣдъ себе си ъ, и други — ь; тъй напр. слѣдъ м, д, л, ц стои прѣдимно ъ, а слѣдъ т, х, к прѣобладава пъкъ ь. Писачътъ на Дбрш. ев., се водилъ, значи, по единъ, да го кажемъ, калиграфски принципъ, та писалъ ъ или ь, споредъ както му е било пò на сгода имайки прѣдъ видъ начертанието на прѣдходната буква: ако тя съ лѣвата си половина свърша на равна линия, пише ъ, ако тя има въ лѣво издадени части (особено горѣ) — пише ь. Ето защо нѣкои форми въ Дбрш. ев. се пишатъ прѣдимно съ единъ отъ двата ера; тъй напр. творит. п. ед. и дат. мн. се пише мъ, а пъкъ 3 л. ед. и мн. сег. вр. се пише обикновено ть. Тъй си обяснявамъ и редовното писане тькмо и кьслѣдъ. Но въ род. п. мн. и въ причастията за мин. вр. прѣобладава ь — независимо отъ прѣдходната съгласна. — Това въ пò-голѣмата часть негова; въ нѣкои пасажи обаче забѣлѣзахъ откъмъ ъ и ь като че ли школувана правилность, която пада веднага въ очи прѣдъ оная произволность, присѫща на общия текстъ. Забѣлѣзахъ именно, че въ първитѣ четири листа, останали отъ Матейовото евангеле, доста ясно личи употрѣбата на ъ и ь по VI. правописна школа, т. е. ъ се употрѣбя въ прѣдлози и въ коренни срички, дѣто има звуково значение, а ь само въ края на думитѣ и на мѣста, дѣто ъ и ь се не изговарятъ. Дали е това нѣщо случайно,

или пъкъ е било цѣлото Матейово евангеле тъй написано, мжчно е да се каже; едно е обаче положително, че по другитѣ си палеографски и правописни особености реченитѣ четири листа се не различаватъ отъ останалата обща часть на Добрш. ев. Въ тия четири листа се пише отъ една страна: кѫдеть, камь, рыцѣте, на кровѣхь, тѣломь, мнозѣхь, птицѣ, лоучьшиихь, гдь, вьсѣкь, прѣдь, исповѣмь, азь, есть, придохь, мечь, разлѫчить, любить, шврѣть, погоубить, прозираѭть, ходѭть, слышѫть, начѫть нѣь и пр. Отъ друга страна пъкъ: къ тьмѣ (изговаряно вѣроятно въ-тма или во-тме), въ свѣтѣ, въ гешиѫ, съчтени кьврѣни, къздвижение, дьирь, въсѣдь, мъздѫ пророчѫ, мъздѫ праведничѫ, въ име, мъзды своѫ, къ врѣмѫ, въ ѫзилищи, възвѣстита, къстажть, съблазнитсѧ, въ поустынѫ, въ мѫкы ризы, въста къ рожденьиихь, въ содомѣхь, въ тебѣ, въ день, въ то врѣмѫ, възьалка къстрьгати, вь сьнмище (изговаряно: в-сънмище), съвѣть, събѫдетсѧ къздвигнеть, възвѣстѫть, възьшеть. Изключенията падатъ, както забѣлѣзахъ, най-много на онѣзи именни и глаголни форми, които свършатъ на мъ: прѣдь шцемъ моимъ (bis) небесьнимъ, народомъ, вѣтромъ, своимъ, пискахомъ, плакахомъ, мытаремъ, грѣшникомъ, градомъ, ѩзъикомъ. Подиръ това въ слѣднитѣ случаи, дѣто ъ като че ли е прѣдизвикано отъ положението си: пѫтъ твои, приде иѡанъ ни ѩды, неповинъиыхъ, нѣъ же. А пъкъ ь стои по исключение въ дьирь, тькмо и еськь. Ако сега тоя правописъ не е нѣкоя голѣма случайность — което би било твърдѣ невѣроятно и дори невъзможно — въ тия четири листа имаме сѫщо тъй старъ прототипъ на VI правописна школа, макаръ и не толкозъ правиленъ като Кюстендилско евангеле и Пирдопски апостолъ.

Това бѣхъ писалъ имайки прѣдъ видъ само Софийската часть на Добрш. ев. А слѣдъ като получихъ и прѣгледахъ Бѣлградската часть, видѣхъ, че сѫщиятъ правописъ владѣе прѣзъ цѣлото Матейово евангеле, та минува и въ Марковото, дѣто незабѣлѣзано прѣхожда въ онзи неопрѣдѣленъ правописъ, за който говоря по-горѣ.

На листове пъкъ 17ª, 17ᵇ и 18ª, съ които се свърша Марковото евангеле, забѣлѣзахъ, че се употрѣбява съ твърдѣ малко изключения само ъ; съ други думи тия три страници са писани по правописа на II (Охридска) правописна школа. И наистина отъ 37 случая на л. 17ª, дѣто трѣба да се пише ъ или ь, срѣщамъ само 4 случая съ ь и то сѐ въ киноварнитѣ упѫтвания, а останалитѣ 33 случая са писани сѐ съ ъ. А пъкъ на слѣднитѣ двѣ страници (17ᵇ и 18ª) нѣма нито единъ случай съ ь! И тукъ едва ли може да става дума за случайность, обаче обяснението е по-лесно: писмото на тия три страници, макаръ и да изглежда малко различно отъ останалия текстъ, го е писало сѫщо лице (ржка А), а изглежда инакво, защото е писано по на широко. Понеже до края на Марковото евангеле имало повече мѣсто, отколкото е било потрѣбно, писачътъ за да го изпълни, зелъ да пише по едро и провлѣчено; туй е, може би, и причина да употрѣбява само ъ — като по

широка буква. Но забѣлѣзвамъ, че сѫщиятъ правописъ продължава съ малки изключения и на л. 19ª и 19ᵇ, дѣто е началото на Лучиното евангеле.

Въ Добрѣйш. евангеле намираме и четвърти видъ правописъ, именно по IV. школа и то на двѣ мѣста: на л. 38¹ (Бѣлгр. ч.) 13 реда, писани отъ рѫка Б и четири реда на л. 44ª, писани отъ рѫка Г; въ тия два пасажа се не срѣща нито веднъшъ ъ, а само ь. Макаръ че не са писани отъ едно лице, тия два пасажа иматъ освѣнъ ь и друго общо: не употрѣбяватъ точки надъ гласнитѣ и показватъ ѧ на мѣсто ѧ.

Като оставимъ сега тия нѣколко пасажа съ урегулиранъ еровъ правописъ, инакъ въ останалия текстъ на Добрш. ев. се не забѣлѣзва никаква правилность откъмъ тая страна. Пита се, отдѣ тая неправилность въ употрѣбата на ероветѣ въ единъ паметникъ, дѣто инакъ пъкъ владѣе строга послѣдователность при употрѣбата на ѫ, ѧ и ѣ. Неправилната употрѣба на ъ и ь може да се обясни по два начина: или тая неправилность е била присѫща на извода, отъ който е прѣписвано Добрѣйшово евангеле, или пъкъ, ако изводътъ му е билъ правиленъ, прѣписвачътъ не е разбиралъ вече фонетичното значение на ероветѣ, понеже въ говора му не е имало разлика между ъ и ь. За Добрѣйшово евангеле може да струва едното и другото прѣдположение; зависи отъ това, какъ гледаме на него: дали го сматряме за непосрѣдственъ прѣписъ отъ старобългарско евангеле, или за копие отъ подобенъ срѣднобългарски паметникъ. Но гледали тъй или инакъ, сѐ трѣба да признаемъ, че писачътъ на Добрѣйшово евангеле не е вече различавалъ ероветѣ, нито като звукове, нито като знакове — освѣнъ дѣто са биле вече вокализувани въ чисти гласни *о* и *е*. Затова азъ съмъ наклоненъ да приема второто прѣдположение, т. е. че Добрѣйшово ев. е прѣписано отъ старобългарски; защото той е прѣходенъ срѣднобългарски паметникъ и като такъвъ стои по-близу до старобългарскитѣ посетнешни паметници, които са, истина, доста разнебитени откъмъ тая страна, ала пазятъ още извѣстна връзка съ правилния старобългарски езикъ употрѣбявайки ь въ суфикси и окончания за смекчителенъ знакъ на прѣдходната съгласна — особено слѣдъ р, л и н: дн҃ь, царь, соль, свѣдѣтельство и пр. Ако сега такъвъ старобългарски паметникъ (каквито са Мар. и Асем. ев. или Сав. книга) падне въ рѫцѣ на прѣписвачъ, който въ родния си говоръ не прави разлика между твърди и меки окончания, той докато усвои, отъ само-себе-си или чрѣзъ другиго, какво-годѣ графично правило за ероветѣ, ще ги смѣсва постоянно единъ съ други, отъ което смѣсване ще се получи правописъ, какъвто виждаме въ Добрѣйшово евангеле. И азъ съмъ увѣренъ, че попъ Добрѣйшо не е изговарялъ вече ден҃, цар҃, сол҃, свѣдѣтелство, а ден, цар и пр., затова не е могълъ да схване и оная малка правилность въ употрѣбата на ероветѣ, която е, може би, имало въ извода му, за да я прѣдаде въ своя прѣписъ. Той не би забѣлѣжилъ напр., че думи съ меко окончание се пишатъ постоянно съ ь, първо защото такива думи са малко и се

губятъ между другитѣ съ ъ, и второ, защото самъ ги не изговаря меко; затова и не прави никаква разлика въ употрѣбата на ъ и ь.

Па даже да му бѣ падналъ на ржка и най-правиленъ изводъ, какъвто е напр Зографско евангеле, пакъ би се сбъркалъ, щомъ отъ дома си не притежава онова говорно чувство, за да разбере, кога да пише къ, кога вк, кога къз и кога кьз, кога -ки и кога -ъки; тази двоякость би го заблудила веднага и той не имайки никакво сигурно водило, би изпадналъ тъкмо въ такава бърканица, както и ако бѣ прѣписвалъ отъ неправиленъ изводъ. Разбира се, че такова мѣшане на ъ и ь ще додѣе най-сетнѣ и ще се намѣрятъ по-самостойни прѣписвачи, които ще се опитатъ да излезатъ отъ тоя хаосъ. Тъй наставатъ разнитѣ правописни школи, възникнали се отъ стремежъ да се уреди тъй или инакъ тая грозна бърканица.

Обаче бърканица въ употрѣбата на ъ и ь може да произлезе и кога при невнимателно прѣписване се смѣсятъ два инакъ правилни правописа, напримѣръ ако нѣкой, свикнатъ съ IV. правописна школа, прѣписва ржкописъ отъ II, или наопаки. Ала това би струвало за такива прѣписи, въ които заедно съ правописната смѣсица на ероветѣ биха биле внесени и други правописни бърканици, каквито въ нашия паметникъ нѣма. Затова мисля, че еровата неуредица въ Добрѣйшово еван. е дошла наполовина отъ извода и наполовина отъ прѣписвача; отъ извода е дошла сбърканата употрѣба на ероветѣ въ коренни срички, както е свойствена вече на доста старобългарски паметници, а пъкъ прѣписвачътъ допълнилъ тая бърканица, като заличилъ и оная малка разлика между ъ и ь въ окончанията и суфикситѣ.

Графичната употрѣба на ъ и ь въ Добрѣйшово еван. не може и не бива да бѫде разгледвана, безъ да се има прѣдъ видъ прѣдполагаемиятъ изговоръ на реченитѣ гласни; за това ще разгледваме едното и другото успоредно.

Фонетичната стойность на ероветѣ въ Добрѣйшово евангеле, както и въ сичкитѣ срѣднобългарски паметници, е тройна: или са вокализувани въ чисти гласни *о* и *е* (пѫтокъ, дѣнь), или нѣматъ никаква вокална стойность, т. е. изчезватъ (пѫтка, дни), или пъкъ са изравнени помежду си въ единъ тъменъ звукъ *ъ* (дъщи, мъсть). Въ послѣдния случай казваме, че ь приело гласежътъ на ъ.

Обаче това положение не е било такова открай-врѣме, нито пъкъ е било, както ни още днесъ не е, свойствено на цѣлия български езикъ. Както ни свидѣтелстватъ правилнитѣ старобългарски паметници и както сѫдимъ по нѣкои днешни български говори, ероветѣ въ първо врѣме нито са се вокализували, нито са се смѣсвали помежду си, а вѣроятно и не са губили никѫдѣ своятъ изговоръ, каквото и положение да са заемали. За вокалното свойство на ероветѣ и въ оная случаи дѣто днесъ се не изговарятъ, сѫдимъ не само по старобългарскитѣ паметници, но и по другитѣ стари индоевропейски езици, дѣто

срѣщу нашитѣ ерове намираме навредъ сѫщински гласни. А че между ъ и ь е имало значителна разлика въ сѣко тѣхно положение, виждаме първо отъ ония старобългарски паметници, дѣто тая стара правилность е още запазена, както напр. въ Зографско евангеле; второ оттамъ, че когато се вокализуватъ, получаватъ се за тѣхъ двѣ различни гласни: *о* за ъ *е* за ь; и третьо най-сетнѣ оттамъ, че и днесъ още има български говори, които са запазили тая разлика между ероветѣ, безъ да са ги още вокализували. Имайки сичко това прѣдъ видъ можемъ си прѣдстави историческиятъ и диалектниятъ развой на двата ера на кратко тъй:

Отъ най напрѣдъ ъ и ь прѣдставятъ двѣ по гласежъ различни, ала въ основата си еднакви гласни, та затова и прѣхождатъ едно въ друго още открай-врѣме; съ други думи ъ и ь са въ българската, па и въ общославянската фонетика тъкмо такива двѣ паралелни или конкордантни гласни, каквито са о и е, ѫ и ѧ, а и ѣ (='а), ы и и, оу и ю (='у). Изговорътъ на ъ и ь е ималъ въ основата си горѣдолу сѫщата фонетична стойность, както и днесъ въ общобългарски, а именно равнявалъ се е на днешното наше *ъ*, а пъкъ разликата между ъ и ь е състояла въ палаталностьта на тия два звука, или по̀ добрѣ — въ твърдостьта или въ мекотата на прѣдходната съгласна; инакъ казано, ъ е било твърдо *ъ*, а ь меко *'ъ*: сънъ = сънъ, дьнь = дънъ. Дали тоя тъменъ изговоръ на ероветѣ е билъ сѐ до IX в. общобългарски, не може се твърди, понеже и въ най-старитѣ наши паметници намираме покрай тъмниятъ изговоръ ъ и 'ъ и единъ изясненъ въ *о* и *е*: сонь, весь. За такова единство на бълг. езикъ не можемъ да говоримъ дори и за по̀-прѣдишно врѣме на Балканския полуостровъ, понеже тъкмо такова изяснение на ъ и ь срѣщаме и въ руски езикъ, та е твърдѣ за вѣрване, щото вокализацията на ероветѣ въ *о* и *е*, като общо свойство днесъ на руски и на голѣма часть отъ български езикъ, да е станала и на обща почва, именно още въ онуй врѣме, когато нашитѣ сегашни *о-е*-говори са биле въ по̀-ближно съсѣдство съ руски езикъ. А понеже вокализацията на ъ и ь (въ *о* и *е* — първа българска вокализация) и днесъ още не е общобългарско свойство, то по̀ вѣроятно ще бѫде, ако приемемъ, че най-старитѣ български паметници, въ които нѣма или е твърдѣ нарѣдко тая вокализация, да са възникнали въ такива области, дѣто ероветѣ са имали още тъменъ гласежъ. Тъменъ гласежъ иматъ ероветѣ днесъ въ два обсега български говори: 1) въ сѣверо-западнитѣ *у*-говори (както въ *ч-ц*, тъй и въ *к'-г'*-нарѣчие) и 2) въ онѣзи източни говори, центъръ на които са Родопскитѣ планини. Сѣверозападнитѣ говори обаче не можемъ да считаме за старобългарско книжовно нарѣчие по тия причини: първо, тѣ са далечъ отъ ония области, въ които едно врѣме се развива и вирѣе старобългарска книжнина; второ самата фонетика на тия говори не позволява да ги считаме за старобългарски, понеже въ тѣхъ имаме *к'-г'* или *ч-ц* намѣсто щ-жд (отъ tj-dj) и *у-е* намѣсто ѫ-ѧ. Освѣнъ това въ тѣхъ е вече затрита старата разлика между ъ и ь, та се изговарятъ сега, истина, тъмно,

ала еднакво (ъ — ь и ѣ пакъ ь): сън, дън, лън. Вториятъ обсегъ български говори, именно рупско-родопскитѣ, дѣто не е още никакъ, или едвамъ е проникнала първата българска вокализация, стоятъ несъмнѣно по-близу до единъ прѣдполагаемъ старобългарски изговоръ на ероветѣ, защото у тѣхъ, освѣнъ стариятъ гласажъ, е запазана и старата палаталность на ѣ, та имаме: сън, лъ́н; въ Родопитѣ има още изговоръ со̄н, лъ̄н, както и изговоръ са̄н, лъ̄н,[1]) но понеже тѣзи два изговора иматъ тенденция къмъ по̀ ясенъ гласежъ, именно отиватъ къмъ чисто *о* и *а*, азъ ги считамъ за по̀ нови въ тия говори, докато първиятъ изговоръ сън, лъ́н е оня основенъ изговоръ, отъ който произлизатъ сетнѣ сички други и който именно е запазенъ и въ най-правилнитѣ старобългарски паметници. И наистина, ако питаме, въ кой отъ днешнитѣ български говори, се отразява най-добрѣ оная старинска употрѣба на ъ и ѣ, що я намираме тъй идеално запазена въ Зогр. ев., веднага трѣба да посочимъ родопскитѣ говори, дѣто ѣ има отдѣленъ изговоръ отъ ъ — било като пълна мека гласна ъ́, о̄ или а̄, било че е отразенъ въ мекотата на прѣдходната съгласна: сол́, оган́, по̄т́ (пѫть), прола́т́, ко̄рф́ (кръвь), глад́, цар́, уфча́р́. Още повече, въ тия говори срѣщаме оня сѫщи прѣходъ на ъ и ѣ едно въ друго, познатъ намъ отъ Зогр. ев.; защото споредъ каквато е слѣдната сричка — твърда или мека — бива и прѣдходната съгласна твърда или мека, та казватъ отъ една страна: болни, гладни, ситни, но отъ друга: болна, гладна, ситну; отъ една страна: китка, малку, уднасам — отъ друга: китки, малки, да уднасем. Не е ли това поразителна прилика съ извѣстната ерова замѣна въ Зогр. евангеле? Не знаемъ точно, какво е било разположението на българскитѣ говори по онуй врѣме, когато се е писало или прѣписвало Зографско евангеле, но имайки прѣдъ видъ, колко на широко се простиратъ днесъ родопскитѣ говори къмъ сѣверъ и къмъ истокъ отъ своя центръ Родопитѣ, не бихме сбъркали, ако приемемъ, че и къмъ юго-западъ тѣ ще са стигали задъ Разлогъ и задъ Солунско, дѣто са се допирали съ *о-е*-говори, както и съ ония говори, въ които са вирѣели носовкитѣ още по старобългарски изговоръ (жѧ, шѧ), остатъкъ отъ които виждаме въ днешнитѣ солунски села Висока, Зарово, Сухо и Неговàнъ.

Тази именно область около Солунско и най-прилѣга да се счита за изходище на оня езикъ, който става основа за българска и общославянска книжнина. Отъ тамъ полека-лека този езикъ съ книжнината му се прѣдава на западнитѣ области (около Охридъ), отдѣто му се налага първата вокализация на ероветѣ, а оттамъ и на сѣверозападнитѣ крайнини, дѣто тая вокализация се възпира, доколкото е могълъ говорниятъ езикъ да наложи свойствата си; прѣдава

---

[1]) Съ *о̄* означавамъ родопско ъ (отъ ъ, ь, ѫ или ѧ), въ което прѣобладава звукъ *о*, и съ *а̄* означавамъ родопско ъ, въ което прѣобладава звукъ *а*. Съ това избѣгвамъ разнитѣ сложни означения на тия звукове.

се и на сѣвероизточнитѣ прѣдѣли, дѣто по свойството на говоритѣ въ тѣхъ тая вокализация се отразява само наполовина.

Въ своето „Разсужденіе о языкѣ Саввиной книги“ (стр. 110—113) Щепкинъ отрича на днешния български езикъ такова нарѣчие, което да е запазило невокализувани и неизравнени ерове. Авторътъ на инакъ прѣкрасното Разсужденіе, види се, не е ималъ на ржка диалектични материали отъ Родопскитѣ краища, дѣто и до днесъ се пази още хубава разлика въ тъмния (невокализуванъ) изговоръ на ъ и ь и дѣто ъ гласи като ъ, ŏ или ã, а пъкъ ь — като ъ, ŏ или ã. Още по̀ чудно, прѣди него Облакъ, който борави съ толкова материали отъ българскитѣ говори, навеждайки примѣри за новобългарскитѣ замѣни за ъ и ь въ Родопскитѣ говори, не дава като че ли никакво значение на изговори като: тŏ̂нка, зŏ̂ми, тŏвна, а ги смѣта за произлѣзли отъ по̀-прѣдишни тенка, земи, тевна — тъкмо тъй, както и со̂н — отъ по̀-прѣдишно сан; прѣдполага, значи, за Родопскитѣ говори първична вокализация *а-е* за ъ и ь (Мсб. XI. 566). Това е голѣма грѣшка; защото ако бѣше истина, че родопската днешна замѣна ъ за ь иде прѣзъ *е*, то щѣхме да имаме и намѣсто етимологично *е* пакъ такава замѣна; а такова нѣщо нѣма; само онова общобълг. *е*, което отговаря на старобълг. ѧ, дава въ Родопитѣ сѫщо такова ĭъ (или ĭŏ, ĭã), но това спосрѣщане между ѧ и ь говори тъкмо въ полза на прѣкъ прѣходъ отъ ѧ и ь въ ĭъ. Облакъ полага съ право Остромирово евангеле (българскиятъ оригиналъ) и Савина книга въ областьта на источнитѣ говори (Мсб. XI, 559), ала щѣше да бѫде много по̀ точенъ, ако посочеше за изходище на паметници като Остр., Сав. и Зогр. именно югоисточнитѣ говори, отъ които една область и днесъ още пази хубава разлика между ъ и ь, та ни дава право да свързваме и откъмъ тая страна старобългарски съ новобългарски.

И тъй, доколкото познавамъ новобългарскитѣ говори до днесъ, мога да кажа, че откъмъ ъ и ь трѣба да различаваме не само двѣ или три групи, както приема Щепкинъ (Разсужденіе 107—109), а четири, и то:

I. Рупско-родопска група: ъ = ъ, ь = ĭъ.

II. Югозападна група: ъ = *о*, ь = *е*.

III. Сѣвероизточна група: ъ = ъ, ь = ъ и *е*.

IV. Северозападна група: ъ = ъ, ь = ъ.

Най-старото положение откъмъ ъ и ь намираме въ Рупско-Родопската група новобългарски говори, които споредъ това прѣдставляватъ хубава връзка между старо- и новобългарски езикъ, та онова „затрудненіе для признанія непосредственнаго преемства между старославянскимъ и болгарскимъ языкомъ“ (Щепкинъ, 113.) би се наистина отстранило. Но за старобългарско врѣме разположението на българскитѣ говори откъмъ замѣната на ъ и ь може да е била друга. Азъ прѣдполагамъ напр., че въ сѣверна и сѣвероизточна България първата българска вокализация ще е била развита въ по̀-голѣма мѣра, отколкото днесъ, но отпослѣ, подъ натиска на югоисточнитѣ говори, старинятъ гласежъ на много мѣста се

възстановява. Понеже не знаемъ диалектната разпрѣдѣлба за старо врѣме, за днесъ е доста само да посочимъ, кои нови български говори съ какво се доближаватъ до старобългарски езикъ, па съ врѣме, когато българската диалектология се обогати съ повече материали и студии, ще можемъ да посочиме съ по̀ голѣма сигурность оная честита область, отдѣто излиза първиятъ славянски книжовенъ езикъ.

И тъй имайки на умъ днешното разположение на българскитѣ говори, можемъ хубаво да нагаждаме за произхода на старитѣ наши паметници само по употрѣбата, у тѣхъ на ероветѣ: ако въ нѣкой паметникъ забѣлѣжимъ, че се пази още старата разлика между ъ и ь и че вокализацията на тия тъмни гласни още не е прокарана, имаме право да твърдимъ, че такъвъ паметникъ откъмъ ъ и ь стои най-близу до днешнитѣ Родопски говори; ако вокализацията на ероветѣ е наполовина прокарана (суфиксни ъ и ь = о и е, коренно ъ = ь = ъ), ала крайно ь се пази още донѣкгдѣ, за да означава мекъ изговоръ на прѣдходната съгласна, можемъ съ голѣма увѣреность да твърдимъ, че имаме работа съ сѣвероизточенъ паметникъ — разбира се, доколкото може да се отдѣля това нарѣчие отъ централнитѣ и сѣверозападнитѣ *щ-жд*-говори за старо врѣме. Ако въ нѣкой паметникъ намираме, че ъ и ь са напълно вокализувани — или поне, че вокализацията на ероветѣ е твърдѣ честа, можемъ да бждемъ сигурни, че такъвъ паметникъ произхожда отъ югозападни прѣдѣли. Ако най-сетнѣ виждаме, че ъ и ь се вокализуватъ само въ суфикси, а пъкъ въ коренни срички и въ окончания се не пази никаква разлика между ъ и ь — това, покрай други нѣкои западнобългарски свойства, е признакъ на *у*-нарѣчие, т. е. такъвъ паметникъ е или изъ областьта на сѣверозападнитѣ *ч-ц*-говори, или пъкъ изъ областьта на сѣверомакедонскитѣ *ќ-ѓ*-говори. А понеже въ областьта на *ч-ц*-говори не е извѣстно до сега нѣкое книжовно срѣдище отъ старо врѣме, то можемъ почти винаги да отнасяме такива паметници къмъ сѣверо-македонската область, за която имаме достовѣрни свѣдѣния, че е била въ старо врѣме обилно книжовно огнище за голѣмъ кржгъ околни крайнини.

Добрѣйшово евангеле е тъкмо такъвъ паметникъ, прѣписанъ нѣйдѣ въ сѣверна Македония отъ южно-македонски изводъ, зарадъ това въ него забѣлѣзваме отъ една страна вокализация на ъ и ь, отъ друга — изравнение на сжшитѣ гласни.

А понеже къмъ тия двѣ диалектични влияния се примѣсватъ и графичнитѣ особености на разни правописни школи, може лесно да си обяснимъ тая голѣма шарения, която владѣе въ Добрѣйшово евангеле откъмъ ъ и ь, и споредъ която често пжти една и сжща дума се пише на три-четири начина (срв. дьнїе, дънїе, днїе, денїе; чьти, чъти, чти и чети!). Но при сичкото разнообразие въ правописната употрѣба на ъ и ь пакъ прозиратъ хубаво тритѣ фонетични промѣни съ тѣхъ, свойствени и днесъ на общобългарски езикъ. Ето споредъ тия три

промѣни ще групирамъ и думитѣ съ ъ и ь въ Добрѣйшово евангеле, за да прѣдставя нагледно, какво е правописното и фонетично положение на тоя паметникъ откъмъ тая страна.

По отношение къмъ старобългарската правилна употрѣба на ъ и ь въ Добрѣйшово евангеле забѣлѣзваме слѣднитѣ три фонетични отклонения, основани, разбира се, върху живъ говоръ:

1) или ъ и ь се изчезнали, т. е. изгубили своятъ прѣдполагаемъ изговоръ;

2) или са се вокализували, т. е. приели ясенъ гласежъ *о* и *е*;

3) или пъкъ са се изравнили помежду си, т. е. и двата възприели еднакъвъ тъменъ гласежъ ъ.

Но и въ тритѣ случая ъ и ь освѣнъ съ новата си звукова стойность идватъ и по старому и то, разбира се, повече по правописна традиция, а не че въ самия говоръ на прѣписвача е запазенъ още старъ изговоръ на ъ и ь.

1. ъ и ь изчезватъ.

Ероветѣ изчезватъ въ отворени срички и то прѣдимно въ крайни и суфиксни срички, докато въ коренни срички нѐ винаги. Но както въ края тъй и въ срѣдата въ такива случаи ъ и ь са изравнени правописно тъй, че се пишатъ често едно намѣсто друго, безъ да иматъ нѣкоя фонетична стойность: ето защо срѣщаме отъ една страна: Ѣк домь 5[a], дх҃ь нечисть 5[a], бѣсь 6[a], оукроухь 6[б], стоѫщихь 7[б], сн҃ь 9[a], Вамь, бѫдеть 9[б], животь 10[a], чл҃вкь 10[б], прѣстоль 21[б], ѿ врагь нашихь 22[б], пророкь 22[б], грѣхь нашихь 23[a], въ днехь мнозѣхь 25[a], Пилатъ 67[б], сътникь 69[б], праздъникь 83[a], съборь 98[б], въ тъ денъ 109[a] и пр.; а отъ друга: авраамлъ 13[б], ꙗковьлъ 13[б], заповѣдъ 14[a], мѣдъ 14[б], радостъ 19[б], денъ 29[a], кораблъ 33[a], сътворъ 40[a], кръвъ 47[б], кокошъ 49[a], солъ 51[a], свѣдѣтелъ 56[б], данъ 61[б] (сѫщ. ж. р.), оучителъ 65[a], ѡбителъ 65[a], прѣломъ 65[a], цр҃ъ 67[б], благодѣтъ 73[б], корабъ 84[a], нощъ 92[б], печѣлъ 109[a], ѡсобъ 117[б], сѣтъ 119[б] и пр. По такова писане едва ли може друго да се заключи, освѣнъ че ъ и ь не са имали въ краесловието вече никакво фонетично значение. Забѣлѣзвамъ обаче веднага, че въ нѣкои думи и форми се прѣдпочита ъ прѣдъ ь, а именно: прѣдлози въ, въслѣдъ, формата за 1. л. мн. у глаголитѣ -мъ, родит. п. мн. ч. и аор. причастия за м. р. ед. ч. им. пад. (шедъ) се пишатъ почти редовно съ ъ. Това писане може да е напросто механическо слѣдствие отъ оня калиграфски принципъ, за който споменахъ по-горѣ, ала нека се има прѣдъ видъ изговоръ ко за къ и мо въ 1. л. мн. ч., както и оконч. ьь за род. пад.

Краенъ ъ е билъ изговарянъ освѣнъ прѣдъ показни мѣстоимения, дѣто може да се смѣта като суфиксенъ (дънътъ 64[a], чл҃вкъсъ 67[б], 69[б]), още и у самитѣ мѣстоимения, кога стоятъ прѣдъ сѫществителни: въ тъ чѣсъ 25[a], 39[б], 79[б], въ тъ денъ 39[a], 118[a], въ тъ чѣсъ 44[б], 61[a],

въ тѣ денъ 105⁶, 109ª, 109⁶. Въ такива случаи отпослѣ се ввежда особено означение на ъ, като му се туря двоенъ грависъ или акутъ, за да се изтъкне изключителниятъ му изговоръ; езикътъ пъкъ отъ своя страна подкрѣпя това крайно ъ съ едно *и* — отъ мѣстоимение и-ꙗ-ѥ), та се получаватъ форми тъи (таꙗ, тоѥ), съй (саꙗ, соѥ), свойствени и днесъ на нѣкои български говори, а тука вж. 16⁶, 89⁶, 120⁶, 35², 87⁶. Но инакъ крайни ъ и ь са биле вече изчезнали безъ никакви дири въ езика на Добрш. евангелие. Може би, както и по̀ горѣ споменахъ. само въ род. п. м н., дѣто въ Дбрш. ев. почти редовно се пише ъ, и дѣто въ сръбскитѣ паметници стои ту ьь, ту ъ̈ъ, да се е пазилъ още старинятъ изговоръ на крайния ъ.

Макаръ че ъ и ь въ края на думитѣ да са биле вече безъ звукова стойность, тѣ си се пишатъ пакъ редовно, разбира се, по стара традиция, обаче безъ да се прави разлика помежду имъ. Тѣ се изпущатъ само въ случаи, когато думата, въ която стоятъ, се съедини съ друга и образува едно общо акцентно цѣло; а това се случва при сичкитѣ енклитични думици, каквито са: прѣдлози, кратки лични мѣстоимения мѧ, тѧ, сѧ, ти, вы и частици: же, бо, ли. Нѣйдѣ е означено това изпущане на еровотѣ съ знакъ ´ или ″, но въ повечето случаи нѣма никакъвъ знакъ.

Примѣри за изпущане на еровотѣ.

а) У прѣдлози. Отъ прѣдлозитѣ най-често и кажи редовно губи своятъ ъ прѣдлогъ отъ, който се пише почти винаги съ титла: ѿ и само рѣдко-рѣдко идва цѣло написанъ — ѡтъ, ѡть, или безъ еръ: ѡтнеѩ 41ª, ѡтселѣ 65ª.

Отъ другитѣ прѣдлози най-често губятъ своятъ еръ краткитѣ прѣдлози, именно:

съ: снимъ 4ª, 6ª, 16ª, 17⁶, 22⁶, 31⁶, 32⁶, 35⁶, 36ª, 36⁶, 65⁶, сїкее 12ª (bis), 85ª, снижнѣго краꙗ 16ª, снеж 22ª (3 пѫти), 79ª, 97⁶, смѫжкемь 25ª, снима 26ª, 71ª, снѣнами 36⁶, снами 37⁶, снѫти 41ª, стобоѩ 50ª, снили 51⁶, 77ª, свали 66⁶, снимь 70ª, 86⁶, снама 71⁶.

къ: кнемоу 5⁶, 10⁶, 12ª, 13ª, 14ª, 19⁶, 26ª, 27ª, 28⁶, 30⁶, 37⁶, 41ª (bis), 43ª, 48ª, 53ª, 55⁶, 57⁶, 58ª, 64⁶, 68ª, 75⁶, 77⁶, книмъ 13ª, книмъ 12⁶, 18ª, 20ª, 24ª, 27ª (bis), 32⁶, 34⁶, 35ª, 38ª, 44ª, 49⁶, 51ª, 51⁶, 55⁶, 60⁶, 61⁶, 63ª, 67⁶, 68⁶, 72ª, 79ª, книмь 7⁶, кнеи 11ª, 20⁶, ктомоу 11ª, 53ª, 61ª, 86⁶, ксебѣ 12⁶, 57⁶, 71ª, ктебѣ 20ª, 49ª, 54ª, книма 26ª, 71ª, книмь 29⁶ (bis), ксемоу 49⁶, книлатоу 70ª, ꙋебѣ 75ª, 88⁶, 99⁶, 100⁶, 101ª, 104⁶, ксимоноу 31ª, 31⁶, квамъ 107⁶.

въ: вниже 3ª, 16ª, 23ª, 82⁶, всѫкотѫ 4ª, 48ª, 49⁶, вкорабъ 6⁶, вживоть 10ª, 79⁶, виѫже 20⁶, 62⁶, 71⁶, втиѫ дни 21ª, вдомь 22ª, 33⁶, втои странѣ 23⁶, ста вниχъ 23⁶, виемъ 24⁶, 78⁶, 87⁶, 117ª, втѣχъ 26⁶, виазаретъ 26ª, вчавечерие 26⁶, врѫцѣ 27⁶, 37ª, вжитницѫ 27ª, вчѣсѣ 28⁶, виазаретъ 29ª, виемже 29⁶, 70ª, вдомъ 30⁶, 32⁶, 34⁶, 38⁶, 40⁶, вдомоу 32⁶, 58ª, всрѣдѫ 32⁶, вкораблъ 33ª, виѫ 37ª, в разбоиникы 40⁶, всебѣ

42ª, 70⁶, 83ª, вижже 48ª, 80ª, 82ª, вне (въ не) 56⁶, вниѫ 65⁶, виаю 71⁶, внедѫзѣ 80⁶, внародѣ 89ª, внего 91ª, 98⁶, 101⁶, вмирѣ 102ª, вниѫ 110ª, вижѫ 116⁶.

Слѣдъ това изъ и прѣдъ вече по рѣдко: изнарода 5⁶, измртвыиѫ 8ª, из винограда 12⁶, 61ª, изнежже 17⁶, изнего 30ª, 78⁶, изнегоже 33ª, издомоу 38⁶; прѣдними 34ª, 41ª, 49⁶, 77⁶, прѣдвъсѣми 34ª, предлицемъ 37⁶, 38ª, прѣдними 70⁶, 94⁶, 101⁶, прѣдними 20ª, 49⁶, 77⁶, прѣдниима 70⁶, прѣдними 72ª, и прѣд | множ 28⁶; послѣдниятъ примѣръ може да е погрѣшенъ.

Останалитѣ прѣдлози идатъ съвсѣмъ рѣдко безъ ерь:

надъ: надвами 45ª, наднимже 74⁶, наднеѧ 30⁶, наднижe 74⁶.

безъ: безнарода 64⁶, безнего 73ª.

б) ъ или ь изпада прѣдъ енклитични мѣстоимения и то найчесто прѣдъ сѧ: ѡтвержетсѧ 1ª, 35⁶, съблазнитсѧ 2ª, ѡчищаѫтсѧ 2ª, сьбѫдетсѧ 4⁶, вонисѧ 12ª, самсѧ 14ª, 40ª, наоучилсѧ 19ª, събѫдѫтсѧ 20ª, въцаритсѧ 21ª, клѧтсѧ 22⁶, избавлъшемсѧ 22⁶, исплънитсѧ 26⁶, 63⁶, смѣритсѧ 26⁶, 50ª, 56⁶, постыдитсѧ 36ª (bis), пржаетсѧ 36⁶, молихсѧ 36⁶, чоудѧщемсѧ 37ª, възвратитсѧ 38⁶, 55⁶, ѿмѣтаетсѧ 39ª, повиноуѫтсѧ 39ª, минитсѧ 40⁶, 65⁶, 77⁶, и пр. ѿеметсѧ 41ª, ѿвръзетсѧ 41⁶, ѿвръзѫтсѧ 41⁶, къѡржѫитсѧ 42ª, съвиражщемсѧ 42⁶, просвѣщаетсѧ 43ª, мъститсѧ 44ª, възыщетсѧ 44ª, ѿкрыетсѧ 44ª, разоумѣетсѧ 44ª, оуслышитсѧ 44ª, вѣнцѧ 44⁶ (намѣсто вѣнитсѧ), ѿпоуститсѧ 44⁶, троуждаѫтсѧ 45⁶, приближаѫтсѧ 46ª, прѣпоѩшетсѧ 46ª, кончѣѫтсѧ 47ª, 65ª, въкъснетсѧ 48⁶, спасаѫщихсѧ 48⁶, ѡставлѣетсѧ 49ª, възнесетсѧ 50ª, 56⁶, наплънитсѧ 50⁶, ѿречетсѧ 51ª, ѡсолитсѧ 51ª, веселимсѧ 52⁶, възвеселилсѧ 53ª, дръжитсѧ 53⁶, съвътитсѧ 55ª, ѩвитсѧ 55⁶, съвержтсѧ 55⁶, надѣѫщимсѧ 56ª, скончѣѫтсѧ 57ª, 63⁶, 103⁶, поржгаѫтсѧ 57⁶, потыщавсѧ 58ª, потъщавсѧ 58ª, оусрамлѣѭтсѧ 61ª, съкроушитсѧ 61ª, женѫтсѧ 62ª, разоритсѧ 62⁶, прилоучитсѧ 63ª, двигнѫтсѧ 64ª, проникаетсѧ 65ª, нарицаѫтсѧ 65⁶, приключьшихсѧ 71ª, надѣахомсѧ 71ª, прѣклонилсѧ 71⁶, съвтитсѧ 73ª, ѩвитсѧ 74⁶, глетсѧ 74⁶, ѡбличѫтсѧ 77ª, ѩвѫтсѧ 77ª, радоуетсѧ 77⁶, прикасаѫтсѧ 78ª, въждѧдетсѧ 78⁶, кланѣемсѧ 79ª, поклонѫтсѧ 79ª, нарицаетсѧ 80⁶, възмѫтитсѧ 81ª, възъалчетсѧ 85ª, неоучивсѧ 87⁶, поклонсѧ 89⁶, въсклонсѧ 89⁶, възрадовалсѧ 92⁶, роднлсѧ 94ª, спасетсѧ 94⁶, да прославитсѧ 96⁶, недомисѧщемсѧ 103⁶, прославихсѧ 110ª, роднхсѧ 113⁶. Може да се каже, че ъ или ь се изпуща послѣдователно прѣдъ сѧ, а се задържа само въ изключителни случаи.

Прѣдъ мѧ: блажѫтмѧ 21⁶, исповѣстмѧ 44⁶, приемѫтмѧ 53ª, съмѣстмѧ 76⁶, ѡбличаетмѧ 91⁶, знѫтмѧ 95ª, знаетмѧ 95ª, съблюдетмѧ 99⁶, ѡнмѧ прославить 108⁶, възлюбилмѧ 111ª, видѣвмѧ 118⁶.

Прѣдъ тѧ: вѣмтѧ 30ª, видѣхтѧ 75⁶, прославихтѧ 110ª, нитѧ поѩшеть 120ª.

Прѣдъ ми: подобаетми 30⁶, 49ª, 58ª, творитми 56ª, дажми 78⁶.

Прѣдъ ти: въздамти 40[б], рѣхти 75[б], дамти би 78[б].

Прѣдъ нъı само: оучиланъı еси 48[б].

Прѣдъ въı: напоитвъı 9[б], ѡбрѧщетвъı 15[а], срѧщетвъı 64[б], своб дитвъı 91[а], разоумѣѫтвъı 104[а], избрахвъı 107[а], положихвъı 107[а].

Веднъшъ се срѣща и прѣдъ моу: дамоу еси 110[а].

в) Прѣдъ други енклитични частици. Най-често, речи редовно, прѣдъ же: имже 4[а], 54[а], 58[б], 65[а], 118[б], тѣмже 10[б], 21[а], 42[б], ни ѡкомѫже 13[а], ѡнже 4[а], 10[б], 13[а], 17[а], 27[а], 30[а], 30[б], 33[а], 34[а], 35[б], 38[а], 40[а], 40[б], 42[а], 42[б], 43[б], 47[б], 48[б], 56[б], 57[б], 61[б], 63[а], 65[б], 67[а], 68[а], 68[б], 76[б], 79[а], 82[б], 113[а], видѣвже 16[а], 31[а], 57[а], 66[б], 84[а], по сихже 17[б], 20[б], ѡнихже 19[а], на сковжде 20[б], внихже 23[а], 82[б], внемже 29[а], 70[а], 117[а], въставже 30[б], чѣѫщемже 27[а], разоумѣвже 32[а], ѿметаѫщемже сѧ имъ 33[б], вънже (денъ) 34[б], 38[б], 46[а], 46[б], 55[а], 55[б], 57[а], 64[б], 84[а], ѡнемже 35[а], пришедже 34[а], приемже 35[а], ѿвѣщавже 35[б], 37[а], 37[б], 69[б], самарѣнинже 40[б], вьшедже 43[а], инединѣмже 43[б], ѿнихже 44[а], начѧтже 44[а], придетже 46[б], ихже 47[б], оузрѣвже 48[а], сънимже 50[б], разгневавже 52[б], идѫщемже 54[б], единже 54[б], слышавже 56[б], 61[а], 94[а], ставже 57[б], 58[а], прозрѣтже 57[б], слышащемже 58[а], 62[а], на немже 61[а], ни ѡ комже 62[а], възрѣвже 62[б], начинаѫщемже 64[а], Пилатже 67[б], 68[г], Иродже 68[а], въ томже 69[б], въслѣдже 70[а], ѡнихже 71[а], надниже 74[б], самже 76[а], ѩцѣмже 80[б], приѧтже 83[б], вѣмже 94[а], по тоуждемже 94[б], на немже 96[б], потомже 96[б], каменже 98[а], ѡбрѣтже 100[а], приемже 104[а], васже 107[а], Симонже 110[а], сѫтже 120[б].

Прѣдъ ли: не иметли 4[б], не придетли 12[б], даман 13[а], достоитли 13[а], вечерли 15[а], спасетли 16[а], не пѧтли птицъ 44[б], не ѿрѣшаетли 48[а], не изметли 49[б], не сѣдли 51[а], не ѡставитли 51[б], не въжизаетли 51[б], не речетли 54[а], десѧтли 54[б], ѡбрѧщетли 56[а], достоитли 61[б], можетли 75[а], довлѣетли 83[б], рѣхли ти 98[а], ѡ семли 109[а].

Прѣдъ бо: азбо 33[б], 110[а], всѣкбо 41[б], всѣхбо сихъ 45[б], подобаетбо 63[а], въстанетбо 63[а], бѫдетбо 63[б], ꙗко и сѣтбо 64[а], галилеѧнинбо 67[а], не вѣдѫтбо 69[а], самбо 76[а], 79[а], 83[б], ѡсембо 79[б], 104[б], англбо 80[б], вѣдѫтбо 94[б], есъмбо 103[а].

г) Прѣдъ нѣкои кратки глаголни форми.

Прѣдъ бѣ: изгыбълбѣ 53[а], праведенбѣ 69[б], просителбѣ 92[б], прѣпоꙗсанбѣ 102[б], близбѣ 115[б].

Прѣдъ би: кто ихби вѧщии бълъ 37[а], радби бълъ 92[а], не могълби 94[а]. Веднъшъ и прѣдъ бъıстъ: видѣибъıстъ 17[б].

При това трѣба да забѣлѣжа, че въ нѣкои случаи като че нарочно се задържа крайниятъ ерь, макаръ да стои при енклитични думи. То бива: 1) кога слѣдъ ерътъ слѣдва дума съ начална гласна; тъй напр. прѣдъ краткитѣ енклитични мѣстоимения и, иѫ и ꙗ никой иѫть не изпада ерътъ: погоубить иѫ 1[б], обрѧщеть иѫ 1[б], ѡставлъ ѧ 6[г], погоубить ѫ 7[б], поиѧть иѫ 61[б], съблюдеть иѫ 100[б], посадить ѧ 46[а], ѡбрѧщеть ѫ 51[б], ѡбрѣть ѫ 51[б], похоулѧть и 8[б], ѡбрѣтъ и, изгонѧть ѧ 94[б], 51[б]; на тъй сѫщо: вь 8хо 1[а], вь имѧ 1[б], въ оуши его 5[б], въ ѧзъıкъ 5[б],

въ истинѫ 19ª, въ ѡнъ денъ 49ª, въ ѡгнѣнь 8ᵇ, изъ ѡблака 8ª, къ оученикомъ 8ᵇ, съ юдеи 77ª, къ иѡаноу 77ª, къ ѡцоу 83ª, къ архиерѣѡмъ 89ª, къ анъиѣ 112ª, изыѫтръыѫдоу 41ª и пр.

2) Когато слѣдъ ерътъ слѣдва дума, която начева съ сѫща съгласна, каквато е прѣдъ ерътъ, или пъкъ ней сродна: съблажнѣеть тѧ 10ª (bis), съблазнѣеть тѧ 10ª, ѡть тѫдоу 10ᵇ, възмѫтъ тѧ 29ª, ѡбъстѫнѫтъ тѧ 60ª, разбиѫтъ тѧ 60ª, ѡбращь же сѧ 68ᵇ, 74ᵇ, 120ᵇ, зоветь тѧ 97ᵇ, прославить тѧ 109ᵇ, вашъ же 45ᵇ, въсаждъ же 40ᵇ, троуждъ сѧ 78ª, вълѣзъ же 31ª. Забѣлѣжи още: дастьсѧ 6ª, проповѣстъсѧ 44ᵇ, ѡбращь сѧ 7ª, 51ᵇ, 65ᵇ.

Това сѫщо правило струва, както ще видимъ, и за срѣдословието, дѣто ъ и ь тъй сѫщо си оставатъ прѣдъ гласни и слѣдъ еднородни съгласни; срв. ѡбъемъ 9ᵇ, легько 3ᵇ, истинъно 82ᵇ.

При съединението на прѣдлози съ имена и глаголи, за да образуватъ сложни думи, виждаме сѫща двоякость: нѣйдѣ си оставатъ прѣдложнитѣ ерове по старому, нѣйдѣ са изпуснати; старото писане наддѣлява само у прѣдлогъ въ, балансира се съ новото (безъ ъ) у прѣдлогъ съ, докато у другитѣ прѣдлози ъ правилно се изпуща, както ще се види отъ слѣдното съпоставяне:

Въ или вь: въстаѫть 2ª, въставше 21ᵇ, въставь 5ª, 41ᵇ, въстати 7ª, 35ᵇ, 41ᵇ, въстанѫть 13ᵇ, въста 29ª, възрѣ 5ᵇ, възрѣвь 6ᵇ, 35ᵇ, 61ª, 62ᵇ, възрѣвше 8ª, въврѣци 1ª, въврьгѫть 10ª, въслѣдъ 31ᵇ, 32ᵇ, 33ᵇ, 36ª, 37ᵇ, 38ª, 51ᵇ, 57ᵇ, 58ᵇ, 63ª, 66ᵇ, 68ᵇ; въпрашаѭше 6ᵇ, въпрашаѭхѫ 8ª, 27ª, въпроси 57ᵇ, въпросити 14ª, въдасть 12ᵇ, 37ª, 58ᵇ, въдавъ 15ª; въистинѫ 19ª, и пр. (винаги тъй!), въшедь 11ª, 20ᵇ, 60ª, въшедше 19ᵇ, 64ᵇ, 100ᵇ, 48ᵇ, 69ᵇ; въпадшомоу 40ᵇ, въмѣтахѫ 14ᵇ, въжегъ 43ª, въниде 30ᵇ, 40ᵇ, 103ᵇ, въниде сте 79ᵇ, вънити, 50ᵇ 56ᵇ, 57ª, въниидошѫ 37ᵇ, вънемлѣте 44ª, 64ª, вънести 32ª, въведи 41ª, 50ª, въѡржитсѧ 42ª, въходѫци 43ª, въходѫть 63ᵇ, въкоуѣ 67ª, въкъиснетсѧ 48ᵇ, въкоусить 50ᵇ, въсемитсѧ 48ᵇ, вълѣзъже 31ª, вьлѣзь 6ª, вьлѣзъше 84ª, къиѫтръыѫдоу 55ª, възѧти 6ᵇ.

Е=: вниде 4ª, 29ª, 30ª, 37ª, 50ª, 84ª, внити 10ª, 33ᵇ, 34ª, 48ᵇ, 52ᵇ, 55ª, 57ª, 58ª, вниидошѫ 33ª, 84ª, вниидете 34ᵇ, 38ᵇ (bis) 66ᵇ, вниидосте 44ª, вниидоста 56ª, вложи 5ᵇ, вложите 37ª, влѣзе 58ª, внезапѫ 23ᵇ, 36ᵇ, 64ª, внегда 35ª.

Изпускането на ъ зависи тукъ вѣроятно отъ фонетични причини: изпуща се (и то не винаги) само прѣдъ съгласни *н* и *л*. Забѣлѣжи, че и отъ самостойния прѣдлогъ въ ъ изчезва най-често прѣдъ думи съ начално н; вж. стр. 33 и 34.

Не тъй явно личи причината, защо се изпуща или задържа ъ у прѣдлогъ съ, понеже двѣтѣ съпоставени групи са си почти еднакви:

Съ: сътворитъ(ѩ) 9б, 20б, 21б (bis), 26а, 47б, сътворити 22б, 24б, сътворите 26б, 45б, 65а, сътворимъ 27а (bis) 98б, сътворше 31а, сътворишѫ 35а, сътворѭ 40а, 46б, сътворилъ 43а, 88а, сътворѫ 45а, 53а (bis) 56б, 59б, сътворихъ 79б, съблазнитсѧ 2а, 9б, съблажъ | нѣеть 54а, съчтени 1а, съвършение 21б, съкроушеныѧ 29а (bis), съкроушитсѧ 61а, съблъкше 40а, съглѧдавьше 61а, съблюдеть ѩ 100б, съкръ сѧ 101б, съмрътн 65б, 68а, 81б, 99а, съмрътно 18а, 23а и пр. — винаги съмр- или сьмр-; сънѣсть 4а, съвѣть 4б, да съвѫдетсѧ 4б, 20б, 101б, сърцетсѧ 9а, съдѣла, съвыше 23а, съвъкоупѧѭщи 24а, съвереть 27а, 42а, 55б, съверѫ 45а, 57б, съвирахѫ 31б, съжежеть 27а, съгънѫвъ 29б, съвыстьсѧ 29б, на съборишихъ 30а (bis), съборища 63а, на съборъ 67б, ѿ съборищъ 102а, съборищоу 33б, сьшедше сѧ 44а, съдѣла 53б, съмнѣниемъ 55а, съвѣдѣниемъ 89б, ѿвѣть 90а, съмѫщени 72а, съсѫди 55б, сьшиде 56б, 76а, сънидажть 62б, сънѣстмѧ 76б.

С-: снидеши 3а, сниде 21а, 26а, 27б, снидеть 37б, снитисѧ 51а, снидохь 85а, снѣмъ 65а, снѣдно 119а, смѣренъ 3б, 21б, смѣритсѧ 26а, смотрите 45б, смѧтесѧ 20б, смысленѣше 23а, смысленѫща 33а, смѣси 47б, свѣщашѫ 64б, свѣсишѫ 32а, свѣтникъ 70а, свѣдѣтеле 72а, свѣдѣтелѣствоуетъ 73б (bis), свѣдѣтелствова 82б, свѧзавше 112а, сказаемо 16а, 75а, сказа 24а, сказахѫ 24а, въ скровѣ 43а, скажѫ 44б, скончѣшѫсѧ 25б, скончавше имъ 28б, скончѣти 36а, 66а, сломи 35б, на скорицихь 31а, скорища 44б, сподоблъшии 62а, спадша 39а, стѧзание 77а, стѧзатисѧ 6а, 8б, стѧзасте 8б (сѐ така), створи 4а, 7а, 22б, 29б, 32б, 33а (bis), 37б, 50б, 52а, 56б, створимь 8а, 36б, створишѫ 8б, 35б, створилъ 10б, створитъ 12б, створисте 11б, 60а, створити 65б, створѣ 76а, створше 82а, створили 58б, скрежещеть 8б, скръвенъ 57б, свить 117б.

Че и тукъ изговорътъ ще е билъ по̀ близу до новобългарски, свидѣтелстватъ асимилации като: въ зборици 29б, изъ зборища 30б, на зборицихъ 43б, въ зборицихъ 112б, които се посрѣщатъ твърдѣ хубаво съ днешнитѣ: збор, зборище.

У другитѣ прѣдлози (изъ, възъ, отъ, разъ, обь) ерътъ правилно изпада и твърдѣ рѣдко сѫ случаитѣ съ запазенъ еръ; па и ако е запазенъ, нѐ винаги означава живъ изговоръ, както ще се види отъ слѣднитѣ примѣри, дѣто имаме отъ една страна

изъ: изьшедъ 5а, изъшедшѣ 17а, изьшедшѫ 33б, изьгнашѫ 60б, изьшелъ 109б; отъ друга страна —

из-, ис-: издъше 16а (bis), 69б, изгна 17б, изкавлъшемсѧ 22б, изведше 31б, 61а, изгыбълвѣ 55а, изврах вы 107а, изгнашѫ 94а, 107б; освѣнъ обикновената асимилация прѣдъ к, п, т, срѣщатъ се още: ищѣлѣ 66а, 67а, ищѣлѣвшоумоу 81а, ишедъ 5а, 66а, 67а, ижденѫ 85а.

възъ: възъиграсѧ 21б, възъалка 28б, възъвращъше 35а, възъвращѫсѧ 40б, възъ | бранисте 41а, възъгѫть 44а, възъходѧщоу-

емоу 54[б], възь | нирѣть 55[б], възъвращаахѫсѧ 69[б], възълѣзе 58[а], възъалчетсѧ 85[а], възъврати 58[б], възъгласи 113[а], възьньше 116[а].

въз-, въс-: въздвижение 1[б], въсхыщаѫть 2[б], възнесѫтсѧ 3[а], възглаголѫть 4[а], възлюбени 4[б], 8[а], възвѣстѫть 4[б], въздасть 6[а], въздьхнѫвь 5[б], 6[а], възложить 5[б], 6[б], възлож | ржцѣ 7[а], възведе 7[б], въскрьснеть 8[а], възможна 9[а], 57[а], възможеть 9[б], възлюбиши 14[а], възлежѫщоу 15[а], възлна 15[а], въскрьсъ 17[а], възнесе сѧ 18[а], възвратишѧ сѧ 24[а], възвратиста сѧ 25[б], възлѣзьше 32[а], възврати сѧ 33[а], възвѣстоуи 38[а], въздамти 40[б], възвеселилсѧ 53[а], възнесетсѧ 56[б], възгнѣтивше 67[а], възвращьшѧ сѧ 70[а], 70[б], въждѫдетсѧ 78[б], възмѫтитсѧ 81[а], въсклонже 89[б], възрадовалсѧ 92[а], възлюбихвъı 106[б].

отъ: ѡтьвѫщахь 9[б], ѡтьвѣща 13[б], ѡтьсѣщи 10[а], ѡтьтѫдоу 10[б], ѡтьвѣщавже 37[б], ѡтьваленъ 17[а]. Сички други примѣри се пишатъ съ ѿ или ѡт.

Такава сѫщо е употрѣбата на прѣдлози прѣдъ, подъ, обь, безъ и подъ, отъ които има само слѣднитѣ примѣри съ ъ: прѣдьлагаѫть 6[а], прѣдъстоѫ 20[а], прѣдъсѣдаша 43[б], 49[б], 62[б], подъклонити 38[а], безьѡчъстьвие 41[б], ѡбъстѫпѫтъ тѧ 60[а], ѡбъıданиемь 64[а], ѡбъѧтъ 73[а].

разъ се пише само безъ ъ: разлѫчить 1[а], разврьзи сѧ 5[б], разврьзоста сѧ 5[б], разгнѫвъ 29[а], различнъı 30[б], разгнѣвавже 52[б], разбиѫтъ тѧ 60[а]; само: расъ | чететь 51[а]. Тукъ причината е вѣроятно тая, че прѣдлогъ разъ се не употрѣбява като самостоенъ прѣдлогъ прѣдъ сѫществителни, а само въ съединение съ глаголи.

Сѫщо тъй са изчезнали ероветѣ и въ сички отворени суфиксни срички — дѣто отсѫтствието имъ не причинява мѫчнотия за изговоръ; това се вижда отъ многобройнитѣ случаи, дѣто на такива мѣста се не пише никакъвъ еръ. Обаче правописната традиция и тукъ указва своето влияние, та се явяватъ едни и сѫщи думи и форми съ двоенъ правописъ: съ еръ (билъ той ъ или ь) и безъ еръ. Но при сичката правописна бърканица назира се пакъ хубаво живъ изговоръ; защото случаитѣ съ запазенъ еръ се срѣщатъ повече тамъ, дѣто би се прѣдполагало, че се е изговарялъ нѣкой звукъ прѣдъ суфиксната съгласна, и наопаки — по̀ малко се срѣщатъ тамъ, дѣто не е имало фонетична потрѣба отъ еръ. Това се вижда най хубаво у суфикси -ьн и -ъш (-ьш) отъ една страна и у суфикси -ьск и -ьств — отъ друга: докато случаитѣ съ запазенъ ъ (или ь) у първитѣ суфикси са твърдѣ малко, то наопаки пъкъ сѫщитѣ случаи у вторитѣ суфикси са толкова много, че неволно ти налагатъ фонетично правило: ьн или ъш + гласна дава -н или -ш, а пъкъ ьск или ьств запазва винаги изговоръ ъск- или ъств-.

За да се види, какъ сѫ употрѣбени ероветѣ въ онія суфикси, когато слѣдъ суфиксната съгласна слѣдва пълна гласна, давамъ успоредно сичкитѣ случаи съ и безъ ерове у суфикси ьн, ъш, ьц, ък, ъл, ък, ьм, ьд и ът.

Суфиксъ ьн съ изпуснатъ ь.

Слѣдъ изпадането на ь се получаватъ слѣднитѣ консонатни групи, споредъ които и наредихъ примѣритѣ:

-сн-: ньбеснынмъ 1[a], ѡпрѣснокъ 15[б], 64[б], ѡ десн҃ыѭ 17[a], 18[a], 19[б], 62[a], 67[б], 69[a], въскрѣсное 17[a], ложесна 24[б], тѣлеснъынмъ 27[б], небеснъыѭ 38[a], 48[б], 1[1], небснаго 1[1], нб҃снъыи 41[a], нб҃сное 48[б], тѣсная 48[б], ѡпрѣсночны 64[б], десноѥ 112[a].

-зн-: празникь 15[a], 64[б], добрѡѡбразнъы 16[б], праздникь 21[б], 25[б], 80[a], 80[б], 87[a], 102[a], праздникь 100[б], непразнож 23[б], непразнынмъ 63[б], праздникы 68[б].

-шн-: домашни 1[б], грѣшникомъ 3[a], грѣшници 51[б], грѣшницѣ 51[б], 52[a], грѣшникы 32[б], 51[б], грѣшномоу 56[a], 58[a], грѣшникь 70[б], грѣшника 94[a], грѣшнѣмь 7[б], грѣшнѣимь 47[б], днешнѣго 3[б], кошницѣ 6[a], 6[б], 35[б], 83[б], пристрашни 8[a], 72[a], пристрашнѣмь 70[б], врашна 27[a], 35[a], 78[a], врашно 79[a], 79[б], 84[б], грѣшнынхъ 32[б], внѣшнее 43[a], гороушноу 48[б], пристрашны 72[a].

-жн-: ѿ книжникъ 7[a], 13[б], 14[б], 35[б], книжникы 8[б] (bis), книжници 8[a], 11[б], 14[a], 32[a], 32[б], 43[б] (ter), 51[б], 60[a], 60[б], 61[a], 62[a] и сѐ така до края; възможно 9[a], трьжникомъ 11[a], 76[a], ближнѣго 14[a], 40[a], нижнѣго 16[a], ѿ нижнихъ 90[a], вышнѣго 16[a], 20[б], 21[a], 22[б], ѿ вышнихъ 90[б], недѫжнъыѭ 18[a], 38[б], дѫжникоу 41[a], дѫжникь 53[a], пѣнѭжникы 76[a], дѫжни 47[б], 54[б], 103[a], 114[б], оупражнѣеть 47[б], невъзможно 49[a], възможная 57[a], прилежно 51[б], 68[a], 68[б], прилежнѣ 66[б], недѫжнъы 85[a], ножницѫ 112[a].

-дн-: праведника 1[б], праведникь 51[б], праведниче 1[б], праведнъынмь 50[a], неправеднъыи 56[a], праведничѫ 1[б], праведнаго 44[a], неправедници 56[a] (bis), неправеднаго 53[б] (bis), въ неправеднѣмь 53[б], праведници 61[a], 1[2], праведнѣ 61[б], снѣдно 72[a], 119[a], праведнъы 111[a], едно 4[б], ѡтраднѣ 3[a], 3[б], сѫднъы 3[a], 3[б], виноградныи 12[б], 61[a], наслѣдникъ 12[б], 61[a], праведна 19[б], господнѣ 21[a], ехиднова 26[б], праведникы 32[б], послѣднѣа 42[б], послѣднее 50[a], послѣднѭѭ 47[a], послѣдни 49[a] (bis), 85[a], 88[б], 97[б], прѣдни 49[a] (bis), на прѣднемъ 49[б], водныи 49[б], вѣднъыѭ 50[б], оугодна 91[a], нескѫдно 121[a], изъ оусть младнечь 16[1].

-тн-: бесчъстна 12[б], свѣтникъ 16[б], 70[a], сотникь 16[б], страстнаго 16[б], съмрътное 18[a], ѡкрѫстныихъ 22[a], съмрътнѣи 23[a], стропетная 26[б], житницѫ 27[a], 45[a], сѫботнъыи 29[a], причѫстникомъ 31[a], вѣстникы 37[б], сѫботнъыи 48[a] (bis), извѣстно 60[б], сътникь 69[б], животнъыи 85[a].

-ждн-: ноуждници 2[б].

-цн-: ѡвецника 31[б], насыцны 41[a], на свѣщницѣ 43[a], хъщници 56[a], тысѫщници 112[a], ноцнѭѭ 23[б].

-вн-: подобни 46[б], подобно 48[б] (ter), прискръвна 57[a], скръвна 71[a], скръвни 110[a].

-пн-: коупно 50[б], 121[a].

-вн-: дивна 12[б], дивно 94[a], дръжавнъыи 19[a], противныѭ 20[a], наставниче 31[a], 33[б], 36[б], 37[б], 54[б], дивная 32[б], древнихъ 35[a], 35[б],

приставникъ 46[a], 53[a] (bis), смоковницѫ 47[б], 16[1], 16[2], смоковници 47[б], воловнъ 50[б], домовнѣмъ 53[a], смоковницеѭ 75[б].

-мн-: разоумнъихъ 3[б], неразумнаꙗ 71[б], гоумно 27[a], темно 43[a], темны 43[a], 4[2], 5[1], 13[2], темнаꙗ 67[a], безоумнии 43[a], безоумне 45[a], наемникъ 95[a].

-рн-: фторникъ 27[б], вторникъ 31[б], 35[б], невѣрны 37[a], маловѣрны 45[б], вѣрнъи 46[a], 53[б], невѣрнъими 46[б], вѣрне 58[б], горница 65[a], дверникъ.

-лн-: въ скѫдѣлницѣ 15[б], кадилнаго 19[б], силныѭ 21[б], доволни 27[a], гостилницѫ 40[б], свѣтилника 43[a], 51[б], свѣтилникъ 43[a], 82[б], свѣтилници 46[a], доволно 51[a], 66[a], оумъывалницѫ 102[б], печѣлни 109[a], погыбѣлни 110[б], сѫдилницѫ 113[a].

-нн-: неповинни 4[a], закономоу 24[б], плѣникомъ 29[a], гостьникоу 40[б], законикомъ 44[a], иноплеменикъ 54[б], съ безаконикы 66[a], поклонници 79[a], истино 82[a], 90[a], гвоздиниѭ 118[б].

-чн-: прѣрочно 25[a], различнъ 30[б], вѣчны 42[a] (bis), 56[б], 57[a], 78[a], 79[б], 82[a], 84[б], 85[a], 95[б] и пр. — винаги тъй; вѣчнъѭ 53[б], вѣчнѭѭ 119[a], гороушично 54[a], ѡпрѣсночны 64[б], источникъ 78[б], пшенично 100[б], смоковнично 16[2].

Суфиксъ ьн съ запазенъ ь:

ѡсмъыслъно 14[a], коуплънаго 76[б], врѣменьно 2[1], многоцѣньна 15[a]. врѣменънѣ 28[б],законъникъ 40[a] (bis), 43[б], законъникомъ 43[б], 49[б], въ истиньнѣмъ 53[б], истинъни 73[б], 105[a] 106[a], 108[б], истинъни 79[a], истинъно 79[б], 82[б], 86[a], 90[a], 120[б], благовонънъѭ 99[б], благовоньнаꙗ 99[б], истинъны 106[б], истинънаго 110[a], истиньно 116[б], гвоздинъны 119[б], ѡгньнѭ 3[2], 4[1], неповиньнѭ 29[a], страньнъимъ 29[a], ѡ извѣстьнъихъ 19[a], четврътовластьникъ 27[б], праздъника 25[б], 76[б], праздъникъ 83[a], 87[a] (bis), 88[б], 100[a], послѣдънемъ 50[a], послѣдьнии 102[a], подобьно 64[б], вѣчънѭѭ 110[a], свѣтилъникъ 43[a], възможъ | наꙗ 57[a], лозъ | наго 65[a], славъ | нъихъ 48[a].

Отъ тия примѣри се вижда ясно, че ь е запазенъ кое поради фонетична нужда, кое поради правописенъ навикъ; защото, съ изключение на послѣднитѣ осемъ примѣра, три отъ които дължатъ своятъ ъ на това, че думата се прѣнася отъ единъ редъ на други, та се раздѣля нѣкакъ-си съ ъ, сичкитѣ други изискватъ този ь (или ъ) било поради самиятъ изговоръ, било било поради установения правописъ — да се раздѣлятъ съ ъ еднакви или сродни звукове.

Суфиксъ ъш съ изпуснатъ ъ:

Понеже тоя суфиксъ се употрѣбява най-много за образуване минало дѣйствително причастие, то слѣдъ изпадането на ъ най-често се срѣща консонатна група кш; подиръ нея идватъ други групи по слѣдния редъ:

-вш-: пославшаго мѧ 1⁶, 9⁶, 37ª, 39ª, 79⁶, 82ª, 85ª, 87⁶, 103ª, слышавши 5ª, 24ª, 57ª, слышавше 11ª, 15⁶, 16ª, 17⁶, 86ª, 88⁶, 89⁶, 100ª, ѿтвѣщавше 12ª, 35⁶, бывше 12⁶, 57⁶, 72ª, видѣвше 8ª, 24ª, 33ª, 33⁶, 83⁶, 97⁶, 28⁶, 118ª, въставшоу 16⁶, възрѣвшѣ 8ª, 17ª, минѫвши 17ª, видѣвшимь 17⁶, бывшии 19ª, ходившоу 19ª, заматорѣвша 19⁶, слышавшии 20⁶, 22⁶, въставши 21ª, ѿтвѣщавши 22ª, живши 25ª, мнѣвша 25⁶, скончавшемъ 98⁶, въставше 30ª, 66⁶, бывшоу 30⁶, издавши 33⁶, видѣвши 33⁶, 98ª, бывшаго 34⁶, 76ª, разоумѣвша 35ª, прѣклонившоу 35ª, избывше 35⁶, видѣвша 37ª, ставшии 40⁶, звавшоумоу 50ª, видѣвше 56⁶, 57⁶, 58ª,6 9⁶, нехотѣвшѧ 59ª, бивше 60⁶, прѣбывшии 65⁶, възгнѣтивше 67ª, оузрѣвши 67ª, възрѣвши 67ª, закрывше 67ª, бывшѧѩ 68⁶, бывшомоу 70⁶, бывшоу 119ª, 2¹, бывшѧѩ 71ª, оубоѩвшѧ сѧ 71⁶, слышавшоую 75ª, недоставшоу 75⁶, ищѣлѣвшоумоу 81ª, пославшоумоу мѧ 81ª, 88⁶, оуслышавшеи 82ª, вѣтовавшимъ 91ª, прозрѣвшаго 93ª, свѧзавшѧ 112ª, вѣровавшии 119ª,оуѩзвивше 60⁶, въспавшоу 1¹.

-дш-: шедша 2ª, 17⁶, 64⁶, въшедшоу 9ª, ишедше 9ª, 11ª, 18ª, пришедшеѥ 7⁶, пришедши 14⁶, шедше 15⁶, 17⁶, 35ª, 37ª, 38ª, 49ª, 54⁶, вшедшѧ 16ª, 19⁶, пришедшѣ 16⁶, изъшедшѣ 17ª, пришедше 30⁶, 32ª, 69⁶, 79ª, 98⁶, ѡшедше 31ª, изведше 31⁶, 61ª, изшедшѫ 33⁶, падши 33⁶, ѩдше 35⁶, въшедше 36⁶, 42⁶, 64¹, 80ª, съшедшоу 36⁶, спадша 39, въпадшомоу 40⁶, пришедшоу 54ª, пришедшимь 66⁶, 82ª, 95ª, сѣдшемъ 67ª, мимошедшоу 67ª, вшедшѧ 69⁶, 70ª, шедшѧ 70ª, пришедшѧ 70ª, шедшоую 75ª, прошедшѧ 98ª, въшедшихъ 100⁶.

-тш-: ѡбрѣтша 25⁶ ѡбрѣтше 32ª, ѡбрѣтши 51⁶.

-мш-: ѥмше 15ª, 68⁶, ѿѥмше 32ª, приемши 48⁶, емше 67ª.

-бш-: погыбшаго 44ª, погыбшѫѩ 51⁶, гребше 84ª.

-пш-: прилъпши 38⁶, почръпшии 76ª.

-гш-: подвигшесѧ 34ª.

-кш-: съвлѣкше 40ª, рекше 64⁶, мрѣкшоу 69⁶, рекши 97⁶, рекшоу 112⁶.

-нш-: поклоншемъ 70⁶, начеше 72ª, 88⁶.

-рш-: сътворше 31ª, створше 82ª, творшоу 100ª, горше 42ª, горшаѩ 42⁶.

-лш: волшѩѩ 14ª, 107ª, соулии 44⁶, волшѫѩ 46ª, волши 45ª, волшее 62⁶, волшаѩ 75⁶, волша 88ª, 105ª.

Суфиксъ ъш съ запазенъ ъ:

ѡставлъше 13ª, 31⁶, 40ª, 61⁶, 36¹, избавлъшемсѧ 22ª, пристѫпилъши 25ª, 35ª, 1¹, пристѫпилъши 33⁶, 35ª, ѩвлъша сѧ 36ª, ѩвлъшисѧ 36ª, сподобилъшии 62ª, съвъкоупилъшѩѩ сѧ 71⁶, прославлъшимъ 74ª, лоучьшии 1ª, съкроушьши 15ª, влѣзъшѧ 17ª, кръцьшоу сѧ 27⁶, влѣзъше 32ª, троуждьше сѧ 31ª, оубоуждьше сѧ 36ª, възложъше 40ª, заблѫждъшаго 58ª, ношъшеѥ 42⁶, лоучьшии 45ª, приближъшоу 57⁶, досаждъше 60⁶, възвращьшѧ сѧ 70⁶, възвращъшѧ сѧ 70⁶, приключьшихсѧ 71ª, ѡбращъши 118ª, бывшѫѩ 3ª, пришедъшоу 4ª, пришедъши 5ª, шедъши

5[a], ѡтвѣщавьши 5[a], неѩдьшѧѩ 5[б], ѩдьшиихъ 6[в], пришедъше 13[a], 116[б], бывъшоу 16[б], минѫвъши 16[б], бывъшиимъ 17[б], въставъша 17[б], заматорѣвъши 20[a], 25[a], слышавъшеи 25[a], кончавъшемъ 25[б], въставъши 30[б], сьшедьше сѧ 44[a], бывъша 57[a], погыбъшѫѩ 51[б], приведъше 52[б], ставъше 54[б], съглѧдавьше 61[a], шедъ | ша же 65[a], бывъшеіе 69[б], бывъшиихъ 71[a], ѩдъшиимъ 83[б], пришедъшиимь 84[б], 94[a] слышавъшѧѩ 112[б], съплетьше 114[a], пропеньшии 115[б], наплъньше 117[б], рекъши 117[б], възъньше (възъньзьше) 116[a], оумеръши 116[б], приникъши 117[б].

Отъ случаитѣ съ запазенъ ъ голѣма часть (32) иматъ такъвъ съставъ, че у тѣхъ ерътъ се указва нужѐнъ по сѫщи причини, по каквито и у суфиксъ ьн. Останалитѣ случаи съ запазенъ ъ, дошле вѣроятно съ тоя си правописъ отъ извода на Добрѣйшово евангеле, са толкова малко прѣдъ огромното множество случаи съ изпуснатъ ъ, че не биха никакъ разколебали правилото: ъ (или ь) у суфиксъ ъш (или ьш) се употрѣбява фонетично: изпада, кога стои слѣдъ една съгласна, а оставя, кога стои слѣдъ двѣ различни или между двѣ еднородни съгласни.

Сѫщо е и съ суфискъ ьц прѣдъ гласни; тукъ даже фонетичната употрѣба на ероветѣ е прокарана много послѣдователно, защото имаме: младенцемь 3[б], младенцѧ 56[б], конца 21[a], 56[a], скончашѫ сѧ 25[б], кончѣвшемъ 25[б], скончавше имъ 28[б], скончѣти 36[a], 66[a], скончѣѫтсѧ 57[a], 63[б], 65[a], кончѣѫ 49[a], недокончѣлъ 56[б], кончина 63[a], 66[б] (и винаги тъй), стоуденци 78[a], концѧ 121[a], птенца 24[б], слъи҃цоу 16[б], ѡвчѧте 4[б], ѡвчѧ 4[б], ѡвцѫ 51[б], овчи 80[б], 94[б], ѡвцѧ 76[a], 94[б], 120[a], ѡвцамъ 94[б], мышцеѫ 21[б], мышца 101[б], съсца 42[б], оу ѡца 52[a], къ ѡцоу 52[a], ѡч҃е 41[a], 101[a], ѡц҃и 43[б], 109[б] — (другитѣ случаи сѐ съ ѿ); съ старцъ 60[б], старцемь 66[б], въ срьци 24[a], срьца 40[a], на срьцихь 63[a], срьце 109[a], слѣпцоу 93[a], градцѧ 5[1].

Съ ъ само: ѩдъца 3[a], самовидъци 19[a], градъца 89[a], 96[б], чѧдъца 104[a], ѡвъ | цамъ 94[б]. Тукъ съ изключение на послѣдния примѣръ, дѣто ъ стои на край реда, за да раздѣли думата, имамѐ сѫщи случаи, както и при суфикси ьн и ъш, дѣто ъ стои между еднородни съгласни. У горнитѣ примѣри прѣдполагамъ асимилиранъ изговоръ: ѩцца, самовицца, грацца, чѧцца, който е и задържалъ ерътъ между двѣтѣ еднородни съгласни.

У останалитѣ суфикси съ по една съгласна фонетичното правило е прокарано безъ ниедно изключение, та имаме:

ък (ьк): избыткы 6[a], избытка 14[б], 45[a], пѧткоу 16[a], 45[a], 44[2], пѧтка 117[a], гладкы 26[б], крѣпкъи 42[a] (bis), причѧ 45[a], 109[б], причѫ 45[a], 55[б],1[1], притчѣ 1[1], горко 67[a]; тѧшко 1[2], тѧшка 20[1]; но: ѡтѧжъчѣѫтъ — зарадъ ж-ч.

ъл (ьл): масло 40[б], свѣтло 43[a] (ter), осла 48[a], орли 55[б], масла 53[б], свѣтлѫ 68[a], свѣтлыѩ 70[б], ослѧ 100[a], осли 100[a], негли 12[б], 61[a], ѡшли 78[a].

ѣв: любве 43⁶, любви 106⁶,104ª, 107ª, завѣна 44⁶, ѹмвению 102⁶, 103ª, 107ª, смоквамъ 11ª, смокве 11⁶, каквѫ 58⁶, жрѣнвахъ 22².

ьм (ъм): осмъи 22ª, людми 33ª, 61⁶, 71ª, ѱалмѣхъ 72ª, денми 76⁶, единочѧдми 36⁶, тысѧщима 51ª, десѧтма 51ª, печѣлми 64ª, дръгоми 66⁶, ѩчмѣнъ 83⁶, двери 94⁶, коли 4⁶, колми 41⁶, 45⁶, тъкмо 3⁶, 4ª, 9ª.

ъд (ьд): оправди сѧ 3ª, оправдати сѧ 40ª, правдоѫ 22⁶, 69⁶, правдъ 47ª, неправдѣ 49ª, неправды 87⁶, ѡ правдѣ 108ª; дондеже 7⁶, 16ª и сѐ тъй; тъй сѫщо: татвы 5ª, 7², слоужвъ 20⁶, слоужвѣ 40⁶, слоужвѫ 108ª.

ът (ьт): ѡцта 16ª, роптахѫ 32⁶, ръптахѫ 85ª, не ръпщѣте 85⁶ ръпщѫть 86⁶.

ъх: неветшаѫще 45⁶, ветхаꙗ 4¹, ветхаго 38², ветхы 38², ветсѣ 38².

ьз: ползевалсѧ 6², полза 9², ползѧ 44²; къмъ тоя суфиксъ прѣминала и дума нѣнѧзь, та имаме: нѣизѧ 76ª, нѣнзъ 83⁶, по нѣизоу 15¹ (bis).

За да стане още по̀ ясно фонетичното правило за ъ (или ь) у суфикситѐ, нека наведа веднага и случаитѣ съ ония суфикси, у които ъ (или ь) стои не прѣдъ една, а прѣдъ повече съгласни; тия суфикси са: ьск и ьств.

Отъ една страна имаме: -ьск (-ъск): содомьстѣи 3⁶, елеѡньстѣи 59⁶, тѹрьскы 5ª, сѹдоньскы 5ª, дѣтьскыхь 5ª, тирьскыихь 5ª, дамаоуганьскъ 6ª, чл҃вчьскаꙗ 7⁶, чл҃вчьскы 3ª, 7⁶, 8ª, 30ª, 38ª, 55ª, 55⁶, 56ª, 82ª, 104ª, чл҃вчьстѣмь 8⁶, 9ª, скариѡтьскы 15⁶, 99⁶, -ьскаго 40¹, назаретьска 23ª, мѫжьска 24⁶, понтьскомоу 26ª, 29², трахонитьскоѫ страноѫ 26ª, иѡрданьскѫѭ 26⁶, сидоньскѫѭ 29⁶, генисаретьстѣ 31ª, гергинитьскыѭ 33ª, чл҃вчъскомоу 35⁶, 70⁶, 101ª, южъска 42⁶, чл҃вчъскыи 44⁶, 65⁶, 67⁶, 27¹, силоуамьскъ 47⁶, чл҃вчьска 55ª, чл҃вчьскаго 55ª, 64ª, 66⁶, 86ª, 90⁶, 21¹, 22², ѱаломъскыхь 62⁶, моръ | скаго 63⁶, чл҃вчьскынимъ 64ª, елеѡньскѫѭ 66ª, 89ª, людъсти 67⁶, 16², 29², елинъскынии 69ª, римъскаи 69ª, ієрс҃лимьстѣ 72ª, плътьскыѭ 73⁶, мѫжъскы 73⁶, 14², тиверинадъска 83ª, елиньско 88⁶, видлеѡмъскаго 89ª, силоуамъстѣ 92⁶, 93ª, жидовъскаꙗ 99ª, жрьчьскы 99ª, 100ª, 112ª, 112⁶, 113ª, искариѡтьскомоу 102⁶, 103⁶, искариѡтъ | скы 105⁶, жрь- чьскыихъ 111⁶, | гемоньскы 112ª, жречъскомоу 112ª, 112ª, 113⁶ жръчъскы 113⁶, 114⁶, 115ª, 115⁶, жидовъскыи 114ª, жидовъскы 115⁶ (ter), 117ª, грѫчъскъ 115⁶, рѹмъскъ 115⁶, жидовъскь 115⁶, жидовъска 117ª, 118ª, тиверинадъстѣмъ 119ª, женьскы 14².

Отъ друга страна само: чл҃вчскы 9ª, 46ª, чл҃вч | скоу 7ª, чл҃вчскаго 75⁶, ієрл҃мскы 68⁶.

-ьств (-ъств): лѫкавъство 5ª, невѣрьствоу 9ª, невѣръстию 17⁶, 4², наслѣдъствоуѫтъ 18ª, послѣдъствоуѫщимъ 18ª, множъство 19⁶, 31ª, 67⁶, ѿчьства 23ª, множьство 23⁶, ѿ дѣвъства 25ª, владычьства 26ª, свѣдѣтелъствовахѫ 29⁶, въ ѿчьствии 29⁶, 4², 80ª, прчьство 1², свѣдѣтелъство 31⁶, 43⁶, 63ª, 73ª, 77⁶ (bis), 78ª, 73ª, 82ª, 82⁶ (bis), 90ª (ter), 116⁶, 120⁶, безьѡчъстьвие 41⁶, лихоимъства 45ª, богатъ ство 57ª, 2¹, множъствомъ 57ª, царьствие 55ª, владычъствоу 61ª,

царъство 63ª, пианьствомъ 64ª, царьствиа 70ª, свѣдѣтелъствоуетъ 73⁶, 77⁶ (bis), 82⁶, свѣдѣтелъствова 74⁶, 77⁶, 80ª, 82⁶, свѣдѣтелъствоуете 77⁶, свѣдѣтелъствоуѭщи 79⁶, множъство 59⁶, 80⁶, свѣдѣтелъствоуѫ 82ª, 120⁶, свѣдѣтельствоуѫ 82⁶, 87ª, 90ª (bis) свѣдѣтелъства 82⁶, 21¹, 37², 46¹, свѣдѣтельствоуѫтъ 82⁶, 28², свѣдѣтелъствоуѫть 83ª, 95⁶, свѣдѣтелъствоуети 90ª, свѣдѣтельствоуеть 90ª, послоушъствова 100ª, послоушьствоуеть 108ª, послоушъствоуете 108ª, послоушьствоуи 112⁶, послоушъствоуѫ 113⁶, четврьтовластьствоуѭроу 26ª.

-ств само: царствиа 16⁶, 1¹, 2², посѣкшствоуѭроу 18ª, ѡ роствѣ 19⁶, в навечери роства 23ª, роствоу 46², царствоу 21ª, пророчествова 22⁶, благовѣстоуѫ 23⁶, 27⁶, четврьтовласт(в)оуѭроу 26ª (bis), 60ª, благовѣствоуѭще 34⁶, възвѣстоуи 38ª, владчства 49⁶, царство 48⁶, 113⁶, свѣдѣтел | ствова 82⁶.

Сѫщиятъ законъ струва и за коренитѣ ерове, отдѣто сѫщо тъй изчезватъ, щомъ се намѣрятъ въ отворена сричка. Тукъ обаче има нѣкои изключения, които ще трѣбва на особено да изтълкуваме. Нека изброимъ първомъ ония примѣри, дѣто ероветѣ са изпуснати безвъзвратно, т. е. дѣто ъ (и ь) не се явяватъ никакъ вече нито като звукове, нито като знакове. Тѣ са сѫщитѣ случаи, каквито знаемъ отъ новобългарскитѣ говори; това показва, че изчезването на коренитѣ ерове въ отворена сричка е било вече дѣло свършено въ началото на XIII вѣкъ — разбира се, въ ония случаи, дѣто и днесъ ги нѣма въ новобългарски.

ъ и ь не се употрѣбяватъ въ слѣднитѣ коренни срички:

бъра: разбра сѧ 16ª.

бьдѣ: бдите 15ª, 64ª, 23², бдѫще 23⁶, бдѫрѫ 46ª, бдѣлъ 46ª, бдѣлви 22².

бъчела: ѿ пчелъ 72ª.

въдова: вдовицъ 14⁶, вдовица 14⁶, 62⁶, вдова 25ª, къ вдовици 29⁶, вдовицѧ 29⁶.

вътор-: фторы 13⁶, втораꙗ 14ª, фторникь 27⁶, вторникь 31⁶, вторѫꙗ 46ª, вторы 58⁶, второе 80⁶, вторицеѫ 120ª; само: вътор-никоу 55⁶, 63⁶.

гобьз-: оугобзи сѧ 45ª.

гъна: изгнати 9ª, изгна 34ª, 34⁶, 76ª, 16¹, изгнашѫ 60⁶, 94ª, 107⁶.

дъва: два 1ª, 2ª, 10⁶, 15⁶, 24⁶, 31ª, 40⁶, 47ª, 52ª, 55⁶ (ter), 56ª, двое 16ª, двѣ 10ª, 27ª, 62⁶, двама 17⁶, двѣма 33⁶, 38ª, 44⁶, 51ª, 53⁶, двою 34⁶, два, двою 13¹; но веднъшъ: дъ | ва 14².

дъра: раздра сѧ на двое 16ª, 69⁶.

-жьдо: колиждо 15⁶.

жьн-: жнѫть 45⁶; но: жънѫи 79⁶.

жьрѣ-: жрѣхѫ 15⁶.

зъва-: призва 5⁶, 34⁶, призвавъ 7⁶, 14⁶, 48ª, 52⁶, 53ª, 58⁶, призвавъ 16⁶, призвани 32⁶, званъ 49⁶, 50ª, въ званыихъ 49⁶, 50⁶, звавы тѧ 49⁶, 50ª, зваными 50ª, зва 50⁶, званъымъ 50⁶.

зъда: създаниоу 10^{6}.

зьрѣ-: възрѣ 5^{6}, оузрѣ 7^{a}, 52^{6}, зрѧ 7^{a}, прозрѣ 7^{a}, зрѣста 16^{6}, възрѣвшѣ 17^{a}, призрѣ 20^{6}, прозрѣние 29^{a}, зрѧщи 29^{6}, възрѣвь 35^{6}, зрѧ 38^{a}, призри 36^{6}, оузрѣвже 48^{a}, оузрите 55^{a}, прозри 57^{6}, прозрѣтже 57^{6}, вьзрѣвъ 61^{a}, зриши 61^{6}, вьзрѣвже 62^{6}, ѡзрѣвъ, оузрѣвши 67^{a}, возрѣвши 67^{a}, прозрѣвшаго 93^{a} и пр.

къла-: заклана 18^{2}.

къде: где 15^{6}, 16^{6}, 38^{a}, 45^{a}, 55^{6}, 64^{6}, 65^{a} и пр. — сѐ тъй.

кънига: ѿ книжникъ 7^{a}, книжникы 8^{6} (bis), книгы 10^{6}, 29^{a}, 29^{6}, 53^{6}, (bis), книгъ 12, 12^{6}, 13^{6}, книгахь 13^{6}, 62^{a}, книжници 60^{a}, 60^{6}, 61^{a}, 62^{a} и пр.

кънѧзь: кнѧзь 33^{6}, кнѧзи 41^{6}, къ кнѧзоу 47^{a}, кнѧза 49^{6}, 50^{a}, кнѧзъ 56^{6}, кнѧзѧ 68^{a} . . . .

къто: никто 3^{6} (bis), 4^{9}, 5^{a}, 11^{a}, 22^{a}, 57^{a}, 79^{a}, кто 4^{a}, 9^{a}, 9^{6}, 11^{6}, 12^{a}, 16^{6}, 26^{6}, 30^{a}, 32^{a}, 33^{6}, 35^{a}, 37^{a}, 39^{6}, 40^{a}, 41^{a}, 45^{a}, 46^{a} (bis), 51^{a} (bis), 53^{6}, 57^{a}, 60^{6} . . . никтоже 14^{a}, 38^{a}, 39^{6}, 43^{a}, 52^{a}, 56^{6}, ктоже 40^{6}.

мъногъ: мнозѣхъ 1^{a}, 25^{a}, 45^{6}, 52^{a}, множѣишѧ 3^{a}, мнози 4^{6}, 9^{a}, 14^{6}, 19^{a}, 29^{6}, 31^{6}, 48^{6}, 50^{6}, 61^{6}, 63^{a} . . . . многоу народоу 5^{6}, много 7^{a}, 8^{6}, 13^{6}, 31^{a}, 35^{6}, 45^{a}, 46^{6}, 55^{a}, многь 8^{6}, 25^{a}, 32^{6}, 36^{6}, множицеѧ 8^{6}, многы 12^{6}, 29^{6}, многаꙗ 14^{6}, множѣе 14^{6} (bis), множъство 19^{6}, 31^{a}, 59^{a}, многы 20^{a}, многыимъ 25^{a}, многа 27^{6}, ѿ многыихь 30^{6}, многа 38^{a}, мнозѣ 40^{6} (bis), множае 42^{6}, множаишихь 44^{a}, многа 60^{6}, по-многоу 67^{a} . . . . .

мънѣ: ѡ мнѣ ^{a}, 15^{6} (bis), 19^{a}, къмнѣ 3^{6}, 51^{a}, мнѣ 5^{6}, 20^{6}, 21^{a}, 21^{6} (bis), 28^{6}, 29^{6}, 33^{6}, 39^{6}, 52^{6}, 56^{6}, 59^{a}, 65^{6} . . . . за мнѡѧ 7^{6}, помнѣ 7^{6}, 32^{6}, 35^{6}, къмнѣ 41^{a}, съ мноѧ 41^{6}, 42^{6}, 51^{6} (bis), 53^{a}, мноѧ 59^{a}, 65^{6} . . . .

мьнѣти: не мните 1^{a}, 46^{a}, не помните ли 6^{6}, 107^{6}, не помнитъ 109^{a}, неоуськмнитсѧ 11^{6}, мнѣвша 25^{6}, мнѧть 35^{6}, мните 47^{a}, 82^{6}, мните ли 47^{6}, не мнѧ 54^{6}, съмнѣшемъ 55^{a}, мнѣше 58^{6}, мнитсѧ 65^{6}, 77^{6}, мнѣхѧ 72^{a}, мнить 99^{a}.

мьрѣти: винаги само мрѣти.

пърѣти: ѿ сѧпра 55^{6}.

пътица: птицъ 1^{a}, 44^{6} (bis), 45^{6}, птица 24^{6}, птицѧ 38^{a}, 48^{6}, 1^{1}, птицамъ 2^{2}.

пьшеница: пшеница 27^{a}, пшеницѧ 53^{6}, пшеницѧ 2^{2}, пшеницѧ 2^{2}, въ пъшеницѧ 2^{1} ъ е прѣправено отъ друга буква.

пещьцевати: пещцеваниемь 14^{6}.

сьде: зде 4^{a}, 7^{6}, 17^{a}, 25^{6}, 29^{6}, 35^{a}, 36^{a}, 36^{6}, 42^{6}, 55^{a}, 62^{6}, 69^{a} . . . 5^{1}, 5^{2}, 10^{1}. и пр.

слати: посла 2^{a}, 7^{a}, 12^{6} (4 п.), 15^{6}, 29^{a}, 34^{6}, 37^{6}, 50^{6}, 60^{6}, по слати 60^{6} (bis), послѧ 2^{6}, 44^{a}, 61^{a}, послашѧ 12^{6} (bis), посланъ 20^{6}, 29^{6}, пославшаго мѧ 37^{6}, пославъ 51^{a}, послашѧ 58^{6}, 61^{a}, пославшимь 74^{a} . . .

съмѣти: не смѣаше 14^{a}, смѣахѧ 62^{a}.

съпати: спѧщѧ 15^{a}, спѧщемже 2^{1}.

съдравъ: здрави 18[a], 32[б], по здравоу 18[б], здрава 52[б], . . .

сърєбро: срєбро 34[б], срєбръникъ 40[б], срєбро 58[б], 64[б].

тьлѣ-: тлѣ тлитъ 46[a].

тък- причѫ 12[a], 13[a], 45[a], 47[б], 49[б], 50[б], 51[б], 55[б], 56[a], 58[б], 64[a], 94[б], 29[б], причѧ 45[a], 47[a], притчѫ 2[2].

тъка-: исткана 115[б].

чьто: что 4[a] (bis), 6[a], 6[б], 7[б], 8[a], 8[б], 9[б], 10[б], 12[б], 18[a], 22[б], 30[a] (bis), 26[a], 27[a], 32[a] (bis), 40[a], 44[б], (5 п.), 45[б] (3 п.), 52[б], 53[a] (bis), 54[a], 56[a], 56[б], 61[a] (bis), 62[б], 65[б], почто 15[a], (bis), 32[б], 54[б], 60[б], 89[a], 104[a], ничтоже 18[a], 27[a], 39[б], ничто 68[a], нѣчто 103[б], и т. н. сѐ тъй, па дори и: цю 11[б], нѣцю 44[a], нищю 42[1]. По старому се срѣща само: чьто 13[a], 57[б], чъ | то 8[a], 45[a], 47[a].

Срички дьн- чьн-, пьн-, тьм-, вм-, пьс- и вьс- наспоредъ това, какво слѣдва слѣдъ кореннатa съгласна, изпущатъ или вокализуватъ коренниятъ ь- тъкмо тъй, както става и въ днешния български езикъ; обаче въ Добрш. ев. се срѣщатъ нѣкои отклонения въ правописа на тия думи, та за това ще поговоря за тѣхъ пò долу.

2. ъ и ь вокализувани.

Вокализацията на ероветѣ става и въ Добрш. ев. по сѫщи законъ, както и въ другитѣ срѣднобългарски паметници, както и въ новобългарскитѣ говори, но правописната традиция отъ една страна, отъ друга — живиятъ говоръ на писача внасятъ нѣкои характерни особености, които ще изтъкнемъ надолу. Ще изброя най-напрѣдъ случаитѣ съ вокализувано ъ или ь, като ги разпрѣдѣля въ двѣ групи: 1) вокализация на ероветѣ въ суфиксни срички и 2) вокализация на ероветѣ въ коренни срички. Случаитѣ съ вокализувано ъ и ь въ суфикситѣ раздѣлямъ пъкъ на три групи:

а) о и є намѣсто ъ и ь въ сѫщински суфикси;

б) о и є намѣсто ъ и ь въ падежни форми;

в) о и є намѣсто ъ и ь прѣдъ показни мѣстоимения.

Тогава имаме:

а) о и є намѣсто ъ и ь въ сѫщински суфикси:

ьн: истинень 13[a], 77[б], 87[б], 88[в], 90[a], 90[б], миренъ 23[a], праведенъ 24[б], господень 29[a], приѧтенъ 30[a], грѣшенъ 31[a], 93[a], 93[б], вѣренъ 46[a], 53[б], 58[б], 118[б], недѫженъ 48[a], силенъ 51[a], 71[a], неправеденъ 53[б], прискръвенъ 57[a], весчѧденъ 61[б], пѧточенъ 70[a], подобенъ 92[a], 93[1], невѣренъ 118[б], вѣсенъ 41[б], печѣленъ 5[1], противенъ 5[2], длъженъ 13[2], коленъ 25[2]; но: длъжънь 13[2], 20[2], прискрьвьнь 47[1].

ьц: ѿ старець 7[a], ѡтець 9[a], 41[б], 45[б], 52[б] (bis), 65[б], — и винаги тъй; конецъ 16[б], 17[a], 25[б], 39[a], 42[б] и пр. сѐ така до края; нѣвецъ 18[б], младенець 21[в], 23[б], 24[a], пръвѣнецъ 23[б], четврътовластець 34[б], въ стоуденецъ 49[б], 78[a], ѡвець 51[б], 95[б], 19[2], ѿ рожецъ 52[a], телецъ 52[б] (bis), 53[a], слѣнецъ 57[б], 93[a], пришелецъ 71[a], агнець 74[a], 74[б], стоуденецосъ 78[б],

близнецъ 97ª, (но: близнеци 118⁶, 119ª), ковчежецъ 104ª, жречъскомоу 112ª, 112⁶, 113ª, вѣнецъ 114ª.

ък: кротокъ 3⁶, 52⁶, 100ª, ѡпрѣснокъ 15⁶, 64⁶, 26², пѧтокъ 16⁶, 115ª, 116⁶, 16², 32¹; изкитокъ 8², ѡпрѣсночиꙗ 64⁶, пѧточенъ 70ª; по изключение: отѧгочени 36ª; отъ друга страна: начѧтъкъ 90⁶.

ъв: каменъ жрънованы 10ª, въ црънковъ 11ª, 60ª, црковнаꙗ 16ª, на сковжде бѣлѣгъ 20⁶, на крилѣ црковнѣмь 28⁶, смоковницѧ 47⁶, 16¹, на смоковници 47⁶, црънованымъ 66⁶, смоковницеѧ 75⁶, любовиѧ 111⁶; но: црькъвъ 76⁶, жрънъвъ ѡслии 12¹.

ьд: праведника 1ª, имѧ праведниче 1⁶, праведна 19⁶, праведныхъ 2ª, преведенъ 24⁶, праведникы 32⁶, праведнаго 44ª, праведнымь 50ª, праведникъ 51⁶, неправедныи 53⁶ и пр. сѐ така до края.

ьт и ът: скрежетъ 49ª, 23¹, скрежещетъ 8⁶, оцетъ 69ª, 31¹, стропетнаꙗ 26⁶, лакотъ 45⁶.

ъп: вр | топъ 11⁶, 60ª.

ьл: ѡселъ 49⁶.

б) о и е намѣсто ъ и ь въ падежни форми.

Падежнитѣ суфикси ьм, ьх и ъх се вокализуватъ въ ем, ех и ох: людемъ 22⁶, 23ª, 60⁶, 62ª, словесемъ 20ª, 111ª, именемъ 22ª, 23ª, четыремъ 6⁶, четырехъ 22¹, тремьдесѧтемь 27⁶, страстемъ 121ª, дверемъ 36², вещехъ 18⁶, словесехъ 19ª, 29⁶, на небесехъ 20¹, въ заповѣдехъ 19⁶, въ днехъ 19⁶, въ ꙗслехъ 23⁶, 24ª, по трехъже днехъ 25⁶, 33¹, 37², при двереxъ 111⁶, 22¹, на пръсехъ 120⁶, въ напастехъ 65⁶, врѣменехъ 24¹, на людехъ 3⁶, въ домохъ 2⁶; а по аналогия и: на тръжищехъ 2⁶.

ьи въ род. п. мн. число по III. скл. става тъй сѫщо по нѣкой пѫть на еи, ала редовната му форма е ии. Сѫщо тъй е и съ онова ьи въ имен. п. м. р. у сравнителна степень: колеи 2⁶ (bis), 14ª, 27ª, 65⁶ (bis), 92ª, 96ª, 103ª, 106ª, 107ª, 114⁶, 12¹, 20², лоучеи 4⁶, велеи 17ª, 20⁶, 33², както и въ дѣйств. прич. мин. м. родъ: оудареи 67ª, 29¹. Срв. още: въ весъ самареискѫѩ 37⁶.

в) о и е намѣсто ъ и ь прѣдъ показни мѣстоимения.

Показнитѣ мѣстоимения, прѣдъ които крайниятъ ерь у сѫществителнитѣ се вокализува, са: тъ, сь и и. Примѣритѣ са познати още отъ старобългарски:

Прѣдъ тъ: работъ 46⁶, 13², 23¹, денотъ 75ª, чл҃вкотъ 81ª, 93⁶, праздникотъ 87ª, оученикотъ 112⁶, 120⁶, домотъ 40²; забѣлѣжи още: злыиѡтъ рабъ 23¹. Но: дъиътъ 64ª, чл҃вѣкьтъ 27¹.

Прѣдъ сь: родосъ 2ª, 5⁶ (bis), 42⁶, народосъ 5⁶, 89ª, чл҃вкосъ 16ª, 98⁶, стоуденецосъ 78⁶, хлѣбосъ 85ª, 86ª, въ миросъ 94ª, 108ª, на чѣсосъ 101ª, гласосъ 101ª, днесь 23⁶, 45⁶, 49ª, до днесъ 58ª, 69ª, до днешнего 3⁶; но: чл҃вѣкъсъ 67⁶.

Прѣдъ и: тои спсетсѧ 7⁶, тои родь 9ª, тои не остави 13⁶, тои по рече 14ª, тои есть 27ª, тои въ кръститъ 27ª, тои оучѣше 29ª, и тои бѣ стоѧ 31ª, тои же 31⁶ (bis), въ денъ тои 68ª, въ тои денъ 68ª,

тои творить 105[a], тои се срѣща още: 46[б], 33[б], 53[a], 54[б], 57[б], 65[a], 66[б], 71[б] (bis), 72[a], 73[б], 74[a], 74[б], 77[б], 78[б], 79[a], 82[б], 83[a], 84[a], 86[a], 88[a], 94[a], 102[a], 103[б], 105[б]; 12[1], 18[2], 19[2], 27[1], 35[2]. Два пѫти се срѣща и то намѣсто тои: то есть Илиа 2[б], и то творить дѣла, но струва ми се, че тука то е само недописано тои, а не че е тъ вокализувано; защото подобни вокализации Добрш ев. не познава Веднъшъ има тои прѣправено отпослѣ на тѣи 89[б] — види се, за да означава показ. мѣст. тоя; срв. и въ тъижде денъ 35[2].

сь прѣдъ и става сеи и тъй е обикновената форма на това показно мѣстоимение: сеи бо 2[б], 3[a], сеи есть 8[a], сеи ли 29[б], сеи денъ 71[a], тъй сѫщо: 51[a], 53[a], 54[б], 56[a], 67[a] (bis), 69[б], 70[a], 73[a], 83[б], 86[a], 88[a], 88[б], 92[б], 93[a], 94[a], 120[б].

Вокализация на ъ и ь въ коренни срички.

Думитѣ, въ които коренно ъ или ь се вокализува, се разпадатъ на три групи:

а) думи, въ които ерътъ веднъшъ вокализуванъ, не изчезва;

б) думи, въ които вокализуваниятъ еръ се губи споредъ положението си, т. е. щомъ дойде въ отворена сричка.

в) Думи, които въ Добрш. ев. идватъ и въ тритѣ положения.

Тука ще изброя само думитѣ отъ първата и втората група, а за третята ще говоря по-долу.

крьи: брение 92[б], бренемь 92[б].

вьсь: изь весь 6[б], въ весъ 7[a], 37[б] (bis), 71[б], 27[2], веси 78[a]; но: къ всѫ 7[a], въ всѫ 40[б], 48[б].

двьрь: на двери 16[б], 33[1], ѿ двери 16[б], 33[2], двери 41[б], 48[б], дверми 94[б], 37[2], дверникь 94[б], дверъ 94[б], при дверехь 112[б], дверемъ 118[a], 118[б], 36[2].

дьбрь: дебь | ръ 26[б].

къснѫ: коснѫ 31[б]. коснѫ сѧ 33[б], 37[1], прикоснѫвыи сѧ 33[б], (ter) прикоснѫ сѧ 34[a], 10[1], 44[2], прикоснѫхъ 56[б], коснѫвь 66[б] и пр.

лькъкъ: легько 3[б].

мьчь: мечь 1[a], мечѣ (род. пад.) 63[б].

мьн-: мении 2[б], 9[б], 27[б], 65[б], мени естъ 37[a], меншии 52[a] (bis), меншиихь 25[2] (bis), менеіе 42[2].

обьщ-: ѡвещника 31[б].

вьпль (намѣсто въпль): вепълъ 23[2].

скрьжьтъ: скрежещеть 8[б], скрежетъ 49[a], 3[2], 4[1], 23[1].

жьзлъ: жезьль 46[1].

сътъ: соть (сътъ, медъ на пити) 72[a].

тьст: тесть 112[a].

-ьр у глаголи на -ьрѣти: простеръ 31[б], съ сѫперемъ 47[a], ѡтерши 99[б], 99,[б] оумершаго 98[a] оумерьи 98[б].

шьд-: шедша 2[a], 16[б], 17[б], пришедшоу 4[a], вьшедъ 5[a], 11[a], 20[б], пришедши 5[a], 14[б], шедши 5[a], изьшедь 5[a], ишедъ 5[a], 40[б], шедъ 5[б], 20[a],

31⁶, 38ª, пришедшеи 7⁶, 13ª, пришедъ 8ª, 8⁶, 15ª, 40ª, 42⁶, 46⁶, въшедшоу 9ª, ишедше 9ª, 11ª, 18ª, шедше 15⁶, 17⁶, 35ª, 37ª, 38ª, 38⁶, въшедше 16ª, 19⁶, 36⁶, 42⁶, изшедшѣ 17ª, 33⁶, прошедъ 30ª, ишедше 31ª, съшедшоу 36⁶, въшедже 43ª и пр. — сѐ тъй до края; освѣнъ това и: шествие 48ª, пришествие 21², 22².

шьл-: прошелъ 30ª, 47⁶, ѡшель 30⁶, пришелца 20², но и: пришелецъ 71ª.

чьсо: чесо 2ª, 2⁶, 41⁶, 54⁶, 50ª, 66ª и пр. — сѐ тъй; ничесоже 11ª, 17ª, 28⁶, 31⁶, 34⁶, 45⁶, 57⁶; ничисо 88ª е вѣроятно грѣшка.

кътда: когда 15ª, 46ª, 44⁶, 64ª, никогдаже 70ª, 1².

тътда: тогда 4⁶, 33ª, 42⁶, 48⁶ (bis), 50ª (bis), 63⁶ (bis), 64⁶, 66⁶, 69ª, 72ª, 79ª, 87ª, 96⁶, 97ª, 100ª, 103⁶, 113ª, 114ª, 117⁶, 2¹, 3¹, 3², 6¹, 6², 9² . . . .

рьци: реци 13ª, 28⁶, не реци 37¹.

пъци: не пецѣте сѧ 44⁶, 45ª.

Въ послѣднитѣ двѣ думи е не е въкализация отъ ь, а е произлѣзло по аналогия на другитѣ форми съ коренна гласна е. Ако се не броятъ тия два случая, ако се отлѫчатъ и: чесо, брение и скрежетъ, дѣто вокализацията на ь е твърдѣ старинска, излиза, че Добрѣйшово евангеле се придържа много строго о познатия законъ: ъ и ь въ затворена сричка дава о и е. Срв. по̀-долу още: сотникь, наченъ, іемъ, въземъ.

3. ъ и ь задържани и изравнени помежду си.

Въ слѣднитѣ думи пъкъ тъмнитѣ гласни ъ и ь не са ни изпаднали, ни вокализувани, а изравнени помежду си тъй, че ь приело гласежъ на ъ.

Първичната причина за това фонетично изравнение между ъ и ь, не ми е напълно ясна; но че това явление не е свойствено само на тоя наметникъ, нито само за онуй врѣме, вижда се отъ тамъ, че оная отъ долнитѣ примѣри, които могатъ да се контролиратъ по днешния български езикъ, иматъ тъменъ и еднакъвъ гласежъ за ъ и ь. Нека приведемъ първомъ примѣритѣ съ ь = ъ, па ще се опитамъ да дамъ едно обяснение на тоя невокализуванъ и изравненъ изговоръ между ъ и ь.

възъпи, 16ª, 21ª, 36⁶, взъпи 9ª, възъпивъ 9ª, възъпивъ 16ª, възъпи 30ª, 6¹, 32¹, 43², въпиеть 36⁶, 7², възъпи 57⁶, 36², въпити 60ª, въпиаше 68⁶, възъпишѫ 114ª, 114⁶, 115ª, 6¹, въпиахѫ 115ª.

гънѫ: разгънѫвъ 29ª, съгънѫвъ 29⁶, прѣгъни 105ª, 22¹.

ѡдъжди 55ª.

бездъна 42ª.

дъскы 11ª, 76ª, дъщицѫ 22ª, дъсчицѫ 115ª, 115⁶, дъскы 16¹.

дъщерь 1⁶, дъщерь 1⁶, 47ª, дъщи 5ª, 25ª, 33⁶, 100ª, 4², 7², 8¹, 45¹, изъ дъщере 5ª (bis), 48ª, ѿ дъщеръ 19⁶, дъщи 34ª (bis), 44² (bis), на дъщеръ 47ª, дъщере, дъщери 68⁶, 46².

издъше 16ª (bis), 69⁶.

зъмиѭ 39⁶, зъмиѭ 41⁶, но и: змиѭ 18ª.

къждо 23[a], 89[a], 109[б], 14[1], 27[1], къжде васъ 48[a], къжде имъ 83[б].

лъжи 56[б], 21[1], лъжѧ 91[б], лъжъ 91[б], 92[a], лъжѧсвѣдѣнїа 7[2], лъжие 21[2], лъжие 21[2], лъжа 28[1], 28[2].

промъче сѧ 34[1].

ръптахѫ 85[a], не ръпщѣте 85[б], ръпщѫть 86[б], ръптѣхѫ 15[1]. Впрочемъ тоя коренъ играе между ъ, о и е; срв. роптахѫ 32[б] и рептахѫ 58[a].

съсца 42[б], съсалъ 42[б], съсци 69[a].

оусъхшѫ 11[б], оусъше 11[б], 16[2], 41[1], исъхнетъ 106[б], иськошѫ 1[1], иськше 16[2].

тък-: истькни е 10[a], потькнетсѧ 97[a], непотъкнетсѧ 97[a].

тъкмо 2[a], 9[a], 34[a] (bis), 39[б] (bis), 56[б], 115[a], 110[б], тькмо 8[a], 11[a], 32[a], 29[б] 30[a], 42[б], 54[б], 81[б], 84[a], 85[б], 89[б], 99[a], 100[a], 102[a] (bis), 104[б], 111[a], 4[2], 5[2], 6[2], 7[2], 10[1], 16[2], 22[2], 37[2], 39[1], 45[1].

тьщь 12[б], тъщъ 60[б], ѡтьщетить 7[б], ѡтъщетитъ 36[a].

съ тъщаниемь 21[a], 47[1], потьщавсѧ 58[a], потъщавсѧ 58[a], тьщѧ 21[б].

прилъпши 38[б].

лесть 5[a], прѣлъстили 13[a], лъстиѫ 15[a], лъсть 61[б], 2[1], 42[1], прѣлъщени 63[a], 89[a].

лъсти 75[a], лъстить 87[б], прѣлъстѫть 21[1], прѣльстити 21[2], льстиѫ 25[1], лъстецъ 33[1]; но веднъшъ: лесть 33[1].

мъздѫ 1[б], 79[б] мъзды 2[a], 9[б], 38[б], 15[1].

мъсти и мене 55[б], мьщѫ 56[a], мъсть 56[a], мьщению 63[б].

рьцѣте 1[a], 60[б], 26[2], 33[a], 34[1], ръцѣте 17[a], 38[б], 49[a], 18[2], ръци 40[б], 45[a], 67[б], 95[б], 118[a], 13[1], рьци 60[б], 13[1], 15[2], проръци 67[a], прорьци 29[1].

стьгнъ 50[б].

стьзѧ 26[б], 35[1].

стъкленица 43[a].

бесчьстна 12[б], чьстивъ 24[б], чъсти 29[a], чьстнѣи 49[б], чъсти 80[a], чьсть 23[1], бесчьсти 4[2], 45[2].

тьма 30[б], 36[2].

(на сьсари 1[a]).

Изравнение между ъ и ь виждамъ и въ ония случаи, когато отъ суфиксъ ки слѣдъ р и л се получи ръ, лъ, каквито са: оутръпии 11[a], искрьнѣго 14[a], искрьни 40[a], срекрьника 40[б], срекрьникъ 26[2], вилтрьнѣка 43[a], жтрьнее 43[a], ѡсмьслъно 14[a], коупльнаго 76[б].

Примѣри като постьланѫ 65[a], и несъшьвена 115[б], считамъ за правописни архаизми безъ фонетична стойность.

Ако се вгледаме въ горнитѣ примѣри, ще забѣлѣжимъ веднага, че въ тѣхъ ъ или ь стои сѐ въ затворена сричка — или понѐ, ако сричката е на гледъ отворена, то съгласнитѣ, между които стои ерътъ, са мжчно изговорливи безъ него. Изключения са само: къпити, гъниѫ, зъмиа, бездъна, лъжа. Послѣднитѣ два примѣра: постьланѫ, несьшевена, не броя, защото тѣ прѣдставятъ изговоръ: постлана и несъшвена тъй, че тѣ заправо не са фонетични, а правописни изключения.

Сѫщинскитѣ изключения гънѫ, бездъна, лъжа и зъмия обаче репрезентиратъ изговоръ, свойственъ и на днешния български езикъ: гъна, гънеш, дъно, бездънен, лъжа̀, лѣжа, лѣжеш и зъмиа̀, зъмчѐ (покрай змия), който изговоръ азъ си обяснявамъ като резултатъ на смѣсица между ъ и ѫ още въ по̀-старо врѣме. И наистина въ три отъ горнитѣ примѣри имаме носова съгласна слѣдъ ъ: гън-, дън-, зъм-, която ще е и приближила ъ къмъ ѫ; а че и въ четвъртия се е чувало едно врѣме ѫ, потвърдява 1) днешниятъ изговоръ лъ̀нца, лъ̀нцеш, излъ̀нгах въ Солунскитѣ села Зарово и Висока, 2) честото писане лѫжа и въ самитѣ срѣднобългарски паметници и най-сетнѣ — 3) днешната вокализация: лажа, лажеш и въ ония централни говори, които инакъ вокализуватъ ъ въ о. Пита се сега, защо ъ и ь въ горнитѣ думи не са вокализувани въ о и е, когато се намиратъ сѐ въ затворени срички? На тоя въпросъ може да се отговори, като се посочи фонетичната особеность на говора, що се отражава въ Добрш. евангеле. Още по̀ горѣ изтъкнахме, че нашиятъ паметникъ не дава такова широко поле на вокализацията, както нѣкои югозападни паметници. Вокализацията на ъ и ь въ езика на Добрш. ев. е недоразвита, или по̀ добрѣ спрѣна тъкмо въ момента, когато об'ела почти сичкитѣ групи думи съ суфиксно ь, и твърдѣ малка часть думи съ коренно ь, а пъкъ отъ случаитѣ съ ъ обгърнала само суфикснитѣ, а отъ кореннитѣ не засегнала почти нищо. Тъй както намирамъ вокализувани ероветѣ въ Добрш. ев., па и въ повечето днешни български говори, заключавамъ, че това фонетично явление захваща съ суфикснитѣ срички и то съ ь, и докато стигне до кореннитѣ срички заваря вече нѣкои случаи отъ тѣхъ, дѣто ь било вече приравнено по изговоръ съ ъ, затова и не може да дѣйства върху имъ, понеже не намира вече нужнитѣ условия за това. Тъй си обяснявамъ, защо споредъ разнитѣ говори биватъ и различни случаитѣ съ вокализувано коренно ь; — зависи отъ това, дали говорътъ е задържалъ стариятъ изговоръ на ь, или го е приразнилъ съ ъ: дѣто вокализацията е заварила най-много случаи съ коренно ь по старъ изговоръ, тамъ днесъ (както и въ срѣднобългарски) имаме най-много случаи съ ь = е. Освѣнъ това има и друго. При вокализацията на ероветѣ важна роля играе ударението (ала не и квантитетътъ!); особено пъкъ за първата вокализация на ъ безъ друго трѣба да приемемъ за главно условие покрай положението му (въ затворена сричка), още и ударението, понеже само ударено ъ дава о. Това личи хубаво отъ случаитѣ съ невокализуванъ ъ (или ь) отъ една страна и случаитѣ съ вокализуванъ еръ: докато у първитѣ прѣобладава неударено ъ или ь, то у вторитѣ наддѣлява пъкъ ударено ъ или ь. Най-сетнѣ за вокализацията на ероветѣ е важно освѣнъ мѣстото, ами и врѣмето; защото и вокализацията, както и много други фонетични явления, нито е повсемѣстна, нито е повсеврѣменна; тя заема извѣстни области и трае прѣзъ извѣстни епохи, слѣдъ което вече наставатъ други фонетични закони, които могатъ да я спратъ. Тъй е тя спрѣна именно въ говора на Добрѣйшово евангеле, както и въ много наши

сѣверозападни и сѣвероизточни говори; спрѣна е именно въ момента, когато е щѣла да обгърне и случаитѣ съ коренно ъ, къмъ които прѣминаватъ и нѣкой думи съ коренно ь. Отпослѣ, прѣзъ XVI вѣкъ, когато настава втората българска вокализация (ъ = *а*), сичкитѣ случаи, дѣто коренно ь е било изравнено съ ъ въ тъменъ звукъ *ъ*, се изясняватъ сѐ въ *а*, отдѣто се получава въ централнитѣ говори не само лажа, макна, сахна, даска, но и: стакло, магла, мазга, маска, танко и пр.

И тъй отъ сичко това може да заключимъ, че Добрѣйшово евангеле откъмъ ъ и ь прѣдставя живъ български говоръ и стои въ пълно съгласие съ общитѣ фонетични свойства на днешния български езикъ, който въ главнитѣ си говори тъкмо тъй вокализува, тъй изпуща, и тъй изравнява старитѣ звукове ъ и ь, както ги виждаме вокализувани, изпуснати и изравнени въ Добрѣйшово евангеле.

Само при нѣколкото случаи съ коренно ь виждаме малко отклонение, именно у думи: вьсь (цѣлъ), дьнь, тьм-, пьн-, чьт- и иьз-, дѣто ь освѣнъ че се вокализува и изпуща както въ новобългарски, но се и задържа, та сме въ недоумѣние, какъ да сматряме случаитѣ съ задържано ь — дали като слѣдствие отъ правописна традиция, или пъкъ като бѣлѣгъ на диалектно влияние. Нека изброя, за по нагледно, реченитѣ примѣри, та да се види отношението имъ:

Вокализуванъ ь.	Изпуснатъ ь.	Задържанъ ь.
весь миръ 7[a].	вси 2[б], 12[a], 14[б], 21[б], 22[a], 22[б] (bis), 33[a], 34[a], 37[a], 48[a], 48[б], 50[б], 51[a], 57[б], 73[б], 82[a], 103[a], 104[a], 111[a].	вьсѣкь 1[a], вьси 3[б], 19[2], въсѣк 5[a], вьсѣмъ 9[б], въсѣмъ 11[б], 35[б], 62[a], 72[a], 21[1], вьсѣхъ 13[б], въсегда 15[б], 53[a], 55[б],
въ весмиръ 17[б].	всѣ 3[б], 9[a], 11[б], 42[a], 45[a], 45[б], 50[б], 53[a], 57[a], (bis), 79[a], 80[a],	99[б], 112[б], вьсегда 15[б], въсѫдоу 18[a], 34[б], въ-сѣхъ 19[б], въсѣка 26[б],
весъ 11[б], 33[a], 98[б].	80[б], 109[б], 120[a], всѧ 4[б], 11[a], 22[б], 24[a], 26[a], 36[a], 49[a], 55[a], 55[б], 60[a], 64[a], 66[б],	въсѣко 29[a], въси 29[б], 30[б], 44[б], 77[б] (bis), 58[a], 62[б], 64[б], 69[б], 47[б], 94[б], 98[б], 112[б], 114[a], 19[2],
весъ миръ 36[a], 100[б], 103[a], 113[б].	101[a], всѣмь 9[б], 14[a] (4 п.), 15[a], всѣкъ 10[a], 21[a], 21[б], 24[б], 38[a], 51[a], все 12[б], 14[б], (bis), 33[a], 33[б], 43[a]	на въсѣхъ 30[a], 37[a], 37[б], 47[б], 63[a], 71[a], 71[б], въсѣкъ 41[a], 61[a], 77[a], 78[б], 91[a], 108[a], въсѣ 28[б], 43[б], 52[a], 66[a], 73[a],
домъ его весъ 80[б], 81[б].	(bis), 52[a], 59[б], 62[б], 67[б], всѣхъ 14[a] (bis), 19[a], 22[a], 25[a], 45[б], 47[б], всѣѧ 14[a] (3 п.),	79[a], 106[a], 116[a], въ-сѣкь 44[б] (bis), въсего 56[a], 111[a], въсѣкаꙗ 63[б], въсѧ 63[б], на въ-

	64[a], 110[a], всеи 17[б], въ всеи 22[a], 29[б], 45[б], 69[б], всѣхъ 22[б], 24[a], 34[б], 63[б], 64[a], всѣмъ 23[б], 33[б], 37[a], 40[a], 121[a], всѣко 28[б], 29[б], 30[б], 64[a], по всѣмоу 33[a], всего 40[a], 51[a], 121[a], ѿ всѣкого 45[a], всѣкомоу 59[a], съ всѣмъ 68[б], всегда 86[б], 98[б], 112[б], всѧ 31[a].	селенжіѫ 63[б], царствиа въселенъіѧ 28[б], въсѣми 71[a], въсе 5[б], 85[a], 108[б], 109[a], 111[б], въсь 99[a], въсь 102[a], въсему 105[б], въсъ 113[б], въсѫ 31[1].
весь 115[a], 1[1], 3[1].		
весъ 14[1].		
въ день 3[a], 9[a], 25[a], 25[б], 29[a], 35[б], 50[a], 57[б], 64[б], 9[1], въ день сѫдиъіи 3[б], въ ѡнь денъ 49[a], третии день 7[a], въ тъ денъ 49[a], денъ 15[б], 34[б], 39[a], 48[a] (3 п.), 49[б], 55[б], 70[б], 71[б], 72[б], 74[б], 75[a], 70[a], 81[a], 84[a], 85[a], 86[a], 88[б], 92[a], 92[б], 97[б], 98[a], 102[a], 105[б], 109[a], 118[a], 35[2], денне 20[б], 22[a], 23[б], 24[б], 37[б], 55[a], 60[a], 62[б], 38[2], денніе 69[a], денми 76[б], 8[2].	до днешнего дне 3[б], дни 5[б], три дни 5[б], по всѧ дни 60[a], 66[б], въ дни 19[a], дни 28[б], 35[a], 36[б], 55[a].	ѡ дьни же 2[б].
	въ днехъ 19[б], въ днехь 25[a].	въ дъни же 23[a], 29[б].
	дне 20[a], до дне 23[a].	дъни 25[б], 76[a], 4[2], 21[2].
	по сихже днехь 20[б].	дънемъ 54[a].
	по всѧ дни 22[б].	дъніе 63[б].
	днесъ 23[б], 32[б], 49[a] (bis), 30[a].	дънъ тъ 64[a].
	днесь 45[б].	въ дъні тои 67[б].
	два дни 96[б], дноу 25[2].	дънесъ 69[б].
		въ дъни сиѧ 71[a].
		дъне 99[a], 27[2].
		дъні 99[б], дьими 31[1].
вънемша сѧ 4[б], іемь за ржкѫ 9[a], 34[a] (bis), ѡбъемъ 95[a], емше 12[б] (bis), сьнемъ 16[б], 70[a], іемѣше іѧ 17[a], ѡтемше 32[a], поемъ 35[a], 36[a], приемъ 35[a], 48[б], 65[a], иземъ 40[б], ѿемлеть 53[a], вънемлѣте 54[a], въземъ 81[a], 2[2], 11[2] и пр.	възлѣте 3[б], 76[a], 24[2] въ сънмище 4[a], 36[2], възметь 7[б], 36[a], възмѫть 18[a], 29[a] ѿ сънмищъ 48[a], възметь 65[a], 9[2], 38[2], възми 36[a], 68[б], 81[a], 114[б], 11[2], 15[2].	
		възьмѣте 34[б].
въ темници 27[б], 5[1], 25[1], 25[2].		въ тьмѣ 1[a], 44[a], 90[a], 117[a], 102[a], въ тьмѣ

темно 43[a].		23[a], въ тьмѣ 101[б],
темнъı 43[a].	примѣръ тма не забѣлѣзахъ.	тьма 43[a], 73[a], 101[б],
въ темницѫ 47[a], 68[б] (bis), 77[a], 4[2], 14[2].		31[2], тьмами 44[a], въ тъмници 65[б], въ тъмѣ 73[a], тьмѫ 77[a],
темница 63[a].		27[2], тьмоѭ 13[2].
темнаꙗ 67[a].		
пропеньшии 115[б], пропеншен 31[1].	пропии 68[б], 14[б], 115[a], пропиѫ 115[a], пропиѫть 115[a], пропиетсѧ 30[2], распиѫть 30[2].	пропъии 114[б]. пропъиѣте 114[б].
възнесъ 16[a], 32[1], намѣсто възнезъ.	въньзи 112[a] (чети: вънзи!)	възьньзьше 116[a].
съчетахь 10[б], сьчета 14[2].	чти 22[a], 69[a], 45[1].	чьли 4[a] (bis), 13[б], 14[2],
се чети 116[a].	зде причти! 25[б], 31[2], съчтени 44[б], причти 45[a], чтѫтъ 81[б], чтѫть 81[б], 7[1], не чтеть 81[б], 21[1], не чтетъ 81[б], чтѫ 92[a], не чтете 92[a], 6[2].	16[1], 18[1], 19[1], чъли 12[б], 39[1], чътеши 40[a], расъчътеть 51[a], чъти! 63[б], 89[б], почьтеть 101[a], чьтошѫ 115[б], чьтѫтмѧ 7[1].

Вѣроятно къмъ сѫщата категория ще падатъ и корени: чьи-, отъ който въ Добрш. ев. се срѣщатъ само примѣри съ изпуснатъ и вокализуванъ ерь: зачнеши 20[б], да зачиѫ 18[б], начнеть 46[б], 53[2], 60[a], 13[1], 23[1], начнете 48[б], начнеши 50[a], 56[б], начиѫть 51[a], 69[a], начиѫ 65[a], както и: наченъ 67[б], 71[б], 15[1], наченше 72[a], 89[б]; сът-, отъ който има освѣнъ сто, триста, сотинь 16[a], 32[2], сотинка 16[б], но и: сътинь 69[б]. Къмъ сѫщитѣ примѣри ще трѣба да се приброятъ още: съи-, въи- пьс-, зъл-, въз-, жьи-, льв-, имайки прѣдъ видъ днешнинятъ имъ изговоръ; но въ Добрш. ев. тѣ се не срѣщатъ въ разнитѣ си положения, та не можемъ да сѫдимъ за тѣхната фенетика, понеже имаме:

Отъ съи- само: съномь 36[a], съна 97[a], къ сиѣ 30[2].

Отъ въи- покрай обикновеното нарѣчие въинъ (11[б], 12[б], 34[a], 49[a], 61[a], 63[б], 67[a], 72[a], 85[a], 98[б], 101[a], 106[б], 113[a], 114[a], 4[1], 16[1], 18[1]) още само: виѣшнее 43[a].

Отъ пьс- само: пси, псомъ 5[a], 8[1].

Отъ въз- покрай възъ (възвѣстита 2[a], въздвижение 1[б], възложить 5[б], въздьхнѫвъ 5[б], възлепи 6[a] и пр.) още и вз-: взѫиѫ 6[a], 96[a], взъпи 9[a], взѫхѫ 35[б], взѫсте 44[a], взѫти 55[б], 81[a].

Отъ зъл- само: злѣ 27[б], зла 69[б] — и сѐ тъй.

Отъ жьи- само: жъиѫи (= жьиѫи) 79[б], жъиѫ, жъиеши 24[2].

Отъ львъ само: лъвовъ ѡбразъ 34[2].

Отъ горното съпоставяне падатъ веднага въ очи случаитѣ съ задържано и невокализувано ь, особено въ думи вьсь, дьнь и чьти, които като че са имали троенъ изговоръ за писача на Добрш. евангеле: съ вокализувано, съ изпуснато и невокализувано ь: ден, вес чети, — дни, вси, чти — дън, въс, чъти. Другитѣ примѣри тъма, тъмница, пропъни, пропъникте не ме смущаватъ; тѣ са и днесъ, можемъ каза, общобългарски (тъмен, тъма̀, тъмнѝца; да спѣна, спънѝ, да опѣна, опънѝ, спѣнат, опѣнат), но дън, въс, чъти ми идатъ ту като своищини, прѣминали отъ по̀-сѣверозападни говори, дѣто ь се не вокализува, ту като графически архаизми. Такива сѫщо примѣри са и нѣколкото случаи отъ суфиксно ь — ъ: дъжънь 53[a] (bis), 13[2], 20[2], грѣшънъ 93[c], кочежъцъ 99[6], а може би и вѣчън-жиж 110[a]. Сега имайки прѣдъ видъ отъ една страна голѣмата уединеность на тия примѣри въ право сме да ги смѣтаме за правописни грѣшки; но ако земемъ прѣдъ видъ суфикситѣ -ьск и -ьств, за които бѣше дума по̀-горѣ и въ които ь редовно минува въ ъ, имаме отъ друга страна основание да говоримъ за едно отклонение на Добрѣйшово ев. отъ общобългарската фонетика откъмъ ь и приближение до сръбската. Подобно отклонение ще видимъ че става и съ ѧ, която гласна се употрѣбява въ Добрш. ев. въ много случаи тъй, че въ тая употрѣба виждашъ отъ една страна повратъ къмъ старобългарския правописъ, но отъ друга пъкъ — тоя правописенъ архаизъмъ се спосрѣща хубаво съ сръбската фонетика. Това показва, че Добрѣйш. ев. е писано въ область, дѣто се кръстосватъ български и сръбски говорни свойства.

Въ врьзка съ ероветѣ ни остава да разгледаме още едно свойство на Добрш. ев., именно тъй нареченото вторично ъ, което е твърдѣ характерно за тоя паметникъ и като правописно и като фонетично свойство.

Вториченъ или вметнатъ ъ наричаме, както е знайно, оня звукъ, който по изговоръ отговаря на стб. ъ, но по мѣсто е нѣщо ново, понеже дѣто се срѣща сега, въ старобългарски нѣма никакъвъ звукъ: рекъл, добър стб. рекл̥ъ, добр̥ъ. Обикновено се казва, че вторичниятъ ъ е „вметнатъ“ звукъ — за по̀-лесенъ изговоръ. Не отричамъ, че тука благозвучието ще е било първа причина да се яви тоя звукъ, за да улесни изговорътъ на струпанитѣ съгласни, ала не бихъ рекълъ, че тоя вториченъ ъ е „вметнатъ“ звукъ, защото въ такъвъ случай би трѣбало да прѣдположимъ, че е имало врѣме, когато се е говорило рекл, добр (слѣдъ изчезването на крайниятъ ъ); а такъвъ изговоръ нѣма днесъ никѫдѣ по Българско, нито пъкъ може се прѣдположи, че го е имало нѣкога. Азъ мисля, че вторичниятъ ъ въ думи като горнитѣ не е „вметнатъ“, а прѣметнатъ, т. е. въ врѣме, когато да изчезва крайниятъ ъ, езикътъ не го изпуща безслѣдно, както въ други случаи, а го прѣфърля прѣзъ послѣдната съгласна, за да улесни изговорътъ; споредъ това дненнитѣ рекъл, добър са тъкмо такива метатези намѣсто рекл̥ъ, добр̥ъ, както и кълнеш намѣсто клънеши или бърдо намѣсто бръдо.

Вторичeнъ или прѣметнатъ ъ се срѣща въ българскитѣ паметници още отъ XII. вѣкъ насамъ, ала твърдѣ нарѣдко и то най-често у думи свѣнѫ, цвѣтѫ, ѥсмь; но въ Добрш. ев. примѣритѣ са тъй начесто, че даватъ особена отлика на този паметникъ. Най-напрѣдъ пада въ очи, дѣто често пѫти старитѣ срѣдсъгласни ръ и лъ се пишатъ съ ъ прѣдъ р и л; съ това прѣмѣтане на ъ вѣроятно се е искало да се изрази и прѣметнатъ изговоръ ър, ъл намѣсто по-напрѣжно ръ, лъ; ала по сила на правописната традиция много пѫти и при това писане си остава стариятъ ъ на своето мѣсто и се получава тогава единъ видъ пълногласна форма, както въ руски: ъръ, ълъ.

Ето случаитѣ съ ър и ъл въ Добрш. евангеле: мьлчѫ 20[a], хълмъ 26[б], прѣмълчи 30[a], мълчи 43[1], оумълчѣшѫ 36[б], 49[б], 70[a], мълчѣхѫ 39[2], вълъкъ 38[б] (род. мн.), мълнѭ 39[a], мълниа 33[2], мълнии 21[2], мьлъва 30[1], мълвѣше 40[б], 28[2], мълва 26[1], тьлцѣте 41[б], тьлкѫщомоу 41[б], съвъръшение 51[a], на дълзѣ 55[б], оумълчить 57[б], оумълчѧтъ 60[a], оумълъчѣшѫ 61[б], тьръми 76[б], пьлти 86[a], вьлка 95[a], вълкъ 95[a], пълти 110[a], пълнѭ 119[б], кълнетсѧ 20[2] (bis). кьлнетсѧ 20[2], кьлънетсѧ 20[a], вълны 43[1], Кълчо 34[2], мьрьзость 21[1], 20[2], мьлвите 45[1].

Другитѣ случаи (съ исключение на съвьтитсѧ 53[a], съвтитсѧ 73[a], съвътѣнна 82[a], просьфтѫтсѧ 3[a], просъфтѣ 10[1]), падатъ се на крайни срички, именно:

ѥсьмь 3[б], 58[a], 104[a], 13[1], 30[2], есьмбо 103[a], есьмъ 20[a], 63[a], 79[a], 88[б], 104[б], 27[1], 34[1], есъмь 65[б] (bis), 77[б], 97[б], 27[1], есъмъ 20[a], 30[б], 31[a], 67[б], 72[a], 84[a], 84[б], 85[a], 88[a], 88[б], 90[б], 92[б], 94[б], 101[a], 104[б], 106[a], 111[a], 111[б], 112[a], 113[a], есѫмь 115[б], мы есъмь 111[a], 31[2], 48[1].

нѣсъмъ 27[a], 56[a], 74[a], 90[a], 90[б], 110[a], нѣсьмъ 52[a], 109[б], 35[2], нѣсъмь 52[б], 74[a], 112[б], нѣсьмь 77[б].

ѡгьнъ 10[a] (bis), 80[a], 112[б], 12[2], ѡгънъ 10[a], (bis), 37[б], 55[a], 67[a],

ѡгьнь 10[a], 106[б], 119[б], 25[2], 36[2], седъмъ 17[б]; вепълъ 23[2], жезьль 46[1]; изгыбьлъ 52[б], изгыбълвѣ 53[a]; немогълви 94[a]; спасълъ 69[a], пристѫпьлъ 36[2]; ꙗковьлъ 13[б], исаковьлѣ 13[б].

ѡдъръ 81[a] (bis), 37[2], вѣтьрь 22[1], Петъръ 27[2], мртьвыхь 13[б], мрътьвцѧ 38[a].

болѣзънъ 96[a], жизънъ 100[б], 110[a], жъїзънь 102[a], жизьнь 119[a], 12[1]. жизьнъ 12[2], непрнѧзьнь 1[2], съблазьнь 9[2], 12[1].

юденсъкъ 80[б], ѡпрѣсьнци 15[a], агьнцѧ 38[б].

Вѣроятно такова ъ е и въ: слокьвъ 11[a], жрътьвъ 14[a], десѧтъ драгъмь 51[б] (ср. драгмѫ 51[б]), жръвъниъ 54[a].

Ако обстрахираме сега пъстрия правописъ на приведенитѣ случаи съ прѣметнатъ ъ, а извадимъ отъ него само фонетичната му основа, ще се увѣримъ веднага, че сѫщитѣ случаи се изговарятъ и днесъ по българскитѣ говори съ прѣметнатъ — или най-сетнѣ съ вметнатъ — ерь, който споредъ говора може да гласи различно (*ъ*, *а*, *о*), ала мѣстото му е промѣнено накъмъ старобългарски. Отъ това заключаваме,

че днешнилъ български вторичень ерь е билъ въ XIII вѣкъ вече свършена работа.

Въ Добрш. ев. има и други примѣри, дѣто се срѣща ъ (или ь), употрѣбено като че за сѫща цѣль; но понеже тия примѣри падатъ сѐ на чужди думи, и ерътъ у тѣхъ стои било между еднакви, било между сродни съгласни, тѣхъ ще изброя отдѣлно, безъ да имъ давамъ нѣкоя фонетична важность, защото ги считамъ повече за правописни наслѣдници отъ извода на Добрш. евангеле. Такива са: ꙗвъви 11[6], 74[6], 75[6], 84[6], 118[a], 27[1], при ꙗнъинѣ 26[a], Матьтатовъ 27[6], Матьдеа 40[1], Янъинеовъ 27[6], Єлъимовъ 28[a], Єлъимадановъ 28[a], Пасъсоновъ 28[a], Євьверовъ 28[a], Каньноановъ 28[a], Єлълоановъ 28[a], Китьсанда 39[a], Китьсанды 100[6], ѡ Келъзекоулѣ 42[a] (bis), Закъхеи (bis), Закъхеа 58[6], Єльмаоусъ 70[6], манъиѫ 84[6], маи҃иѫ 85[6], 86[a], къ Янъинѣ 112[a]. Такъвъ сѫщи правописъ се срѣща и въ чисто домашни думи, както споменахъ по̀ прѣди. Вж. още стр. 40, 41 и 42 (суфикси -ьи и -ъш).

Употрѣба на ѫ и ѧ въ Добрейшово евангеле.

Колкото неправилна е правописната употрѣба на ероветѣ въ Добрш. ев., толкова по̀ правилна и послѣдователна е употрѣбата на двѣтѣ носовки ѫ и ѧ. Ала веднага трѣба да забѣлѣжа, че тази правилность не върви въ съгласие съ оназъ извѣстната срѣднобългарска употрѣба на ѫ и ѧ; нѐ, откъмъ тая страна Добрѣйшово евангеле е особенъ типъ срѣднобългарски паметникъ; то отива по свой пѫть и се споврѣща повече съ старобългарскитѣ, отколкото съ срѣднобългарскитѣ паметници, а пъкъ, ако искаме да му търсимъ прилика въ срѣднобългарската писменность, най прилѣга да го сравняваме съ Дечанско четвероевангеле, което откъмъ ѫ и ѧ стои почти на старобългарска точка. Близко стои то откъмъ тая страна и съ Добромирово евангеле, срѣднобългарски паметника, що го издаде Ягичъ въ Виенскитѣ Sitzungsberichte, т. 138 и 140. Тия три евангелета иматъ и други допирни точки помежду си, а колкото за особения правопись у тѣхъ на ѫ и ѧ, трѣба веднага да забѣлѣжа, че той не е сѐ еднакъвъ и въ тритѣ паметника; общностьта помежду имъ състои въ това, че въ тѣхъ ѧ може да стои слѣдъ шушкави, както и ѫ — слѣдъ омекчени съгласни; ала и тритѣ си иматъ частни особености и откъмъ тая страна. Тъй напр. докато въ Деч. четвероев. носовкитѣ се употрѣбяватъ навредъ по старобългарски начинъ (разбира се дѣто не са промѣнени по сръбски на ѹ и є), то въ другитѣ двѣ евангелета старобългарскиятъ правописъ на ѫ и ѧ е запазенъ, или по̀-добрѣ да кажемъ въстановенъ, само частично. А между двѣтѣ послѣдни евангелета има пакъ тази разлика, че оня особенъ правописъ на ѫ и ѧ въ Добром. ев. е само зачепатъ, безъ да е още напълно прокаранъ, докато въ Добрш. ев. сѫщиятъ тоя правописъ е приложенъ тъй строго и тъй послѣдователно, че не остава, какво повече да се желае.

А въ какво състои тоя особенъ правописъ? Състои въ това, че употрѣбата на ѫ и ѧ не върви по слѣпи звукови закони, т. е. не зависи отъ прѣдходната съгласна, както въ другитѣ срѣднобългарски паметници, а се е развила тъй, че въ едни случаи тя си е пакъ оная старата, непокѫтната употрѣба на ѫ и ѧ, позната намъ отъ паметницитѣ прѣди XII вѣкъ, а въ други тя стои въ зависимость отъ формитѣ. На тоя начинъ се получава единъ правописъ на ѫ и ѧ, който не е ни срѣднобългарски, ни старобългарски, а би могълъ да се изкаже тъй: въ коренни срички и склонидбени форми ѫ и ѧ пазятъ старобългарското си мѣсто, а въ глаголни форми се пише само ѫ (намѣсто ѫ и ѧ) — безразлично слѣдъ какви звукове стои това ѫ.

Това правило е тъй послѣдователно прокарано, че възбужда очудване: а понеже Добрѣйшово евангеле, споредъ както го оцѣнявамъ, произхожда отъ XIII вѣкъ, то се явява питане, това правописно правило дали е било само книжовно, или е имало за основа живъ говоръ, въпросъ, твърдѣ важенъ за историята на езика ни, именно за отношението на старобългарския периодъ къмъ срѣднобългарския. Тоя въпросъ ще се опитамъ да обясня по̀ сетнѣ, а сега нека първомъ изложа нагледно съ примѣри правописната употрѣба на ѫ и ѧ въ Добрѣйшово ев., за да се види голѣмата послѣдователность на нашия паметникъ откъмъ тая страна.

Да разгледаме най-напрѣдъ ѫ и ѧ въ коренни срички.

Рекохме, че носовкитѣ ѫ и ѧ пазятъ старобългарското си мѣсто въ кореннитѣ срички. Тукъ не е дума, разбира се, за коренни носовки слѣдъ обикновени (чисти) съгласни, защото въ такива случаи сичкитѣ срѣднобългарски паметници, па и тоя, не отстѫпятъ никакъ отъ старобългарскитѣ, а се мислятъ случаитѣ, когато ѫ и ѧ стоятъ слѣдъ шушкави съгласни ж, ч, ш, жд, шт, както и слѣдъ ц и j, когато става тъй наречената срѣднобългарска юсова замѣна.

Случаи съ коренно ѫ са само ония думи, дѣто ѫ стои въ начало; защото срѣдно ѫ слѣдъ шушкави съгласни, както и слѣдъ ц, нѣма ни въ старобългарски. А думи съ начално ѫ (било то йотирано или не) има сравнително малко въ Добрѣйшово евангеле; тѣ са: изь ѭтръ 2ª, въ главѫ ѫглоу 12⁶, въ ѫтробѣ ѥѧ 21ª, изь ѭтръѭдоу 41ª, ѿ ѭдоу 42⁶, виѫтрънѣꙗ 43ª, виѫтръѭдоу васъ 55ª, ѭглоі 61ª, 18¹, въ-ѫтръ 118⁶, ѭзъі 43², ѭжѣ 43², ѭжемь 43¹, ѭде 24¹ (bis); срв. още: въсѫдоу 34⁶, ѿ тѫдоу 4⁶, 5⁶, 9ª, 10⁶ и пр. ѿ кѫдоу 6ª, 12ª, ѿ сѫдоу 49ª, — които впрочемъ нѣматъ значение за срѣднобългарската юсова замѣна.

Но пъкъ примѣритѣ съ коренно ѧ слѣдъ j и шушкави са твърдѣ много и тѣ именно изтъкватъ голѣмата послѣдователность на Добрш. ев. откъмъ тая страна. Ето ги сичкитѣ:

1) Слѣдъ j и то:

а) Съ изразена йотация: поѧшѫ ѭ 13⁶, не ѭшѫ вѣръі 17⁶ (тришъ) 93ª, вѣрѫ ѭть аор. 21⁶, приѧть 22ª, 116ª, не ѭхомъ 31ª,

женѫ поѩхъ 50[6], ѡбыѩть 73[a], не приѩшѫ 73[6], приѩтъї 73[6], ѿѩти 20[a], вѣрѫ ѩшѫ 76[6], приѩтже 83[6], искаѩхѫ ѩти 88[a], хотѣахѫ ѩти и 89[a], 96[6], женѫ ѩтѫ 89[6], жена ѩта 89[6], никтоже не ѩть его 90[a], ѩшѫ 112[a], 119[a], 119[6], поѩти 116[a], ѩсте 119[6], поѩть аор. 15[1], ѩшѫ 17[2], ѩти 17[2], 18[1], 28[1], 40[1], 46[2], ѩстѣ 33[2], ѩть и 6[1], ѩзыкомъ 4[6], 11[6], 57[a], 63[6], 15[a], 21[1], ѩзыкь 5[6], 67[6], 99[a], ѩзыци 45[6], ѩзыкъ на ѩзыкь 63[a], въ ѩзыкы 63[6], 65[6], ѩзыкъ 63[6], ѩзыкы 63[a], ѩзыцѣхъ 72[a], ѩзыкоу 18[1], .є҃. хлѣбъ ѩчмѣнъ 83[6], ѿ. .є҃. хлѣбъ ѩчмѣнѣхъ 83[6].

б) Съ неизразена йотация: приѩти 2[6] (bis), 33[a], 58[6], 95[6], 105[a], 17[2], приѩсте 6[6], поѩть аор. 7[6], 13[a], 61[6], 114[a], 10[1], 15[1], 45[1], искахѫ ѩти и 12[6], приѩтъ 24[6], 32[a], 40[6], 52[6], 58[a], 103[2], приѩто 29[6], приѩтенъ 29[6], ѩшѫ 31[a], 17[1], приѩшѫ 4[6], 15[a], 37[6], 80[a], 110[a], 23[2], 29[2], 31[1], прѣѩшѫ 48[2], ѩти 66[6], 80[a], приѩхомъ 73[6], приѩхъ 95[6], не ѩсте вѣры 17[1], не ѩсте мене 28[1], поѩшѫ 42[a], ѩзыкъ 5[6], ѩзыкы 18[a], ѩзыкь 22[a], 98[6], ѩзычникь 13[1].

2) Слѣдъ ж: жѩтва многа 38[a], гнѣоу жѩтвѣ 38[a], на жѩтвѫ своѩ 38[6], жѩтва есть 64[a], 22[1], 42[2], жѩтва придеть 79[6], къ жѩтвѣ 79[6], жѩти 79[6], въждѫдетсѧ 78[a], да ни жѫждѫ 78[6], въждѫдати 85[a], въждѫдахь 25[1], 25[2], жѫждѫща 25[1], 25[2].

3) Слѣдъ ц: цѩтѫ 47[a], двѣ цѩтѣ 62[6], на тристахъ цѩтъ 99[6].

Отъ тая правилна, старобългарска, употрѣба на ѫ и ѧ въ коренни срички срѣщнахъ само слѣднитѣ отклонения: въ ѧзылици 2[a] (намѣсто ѫзылици), ѩжика твоѩ 21[a] (намѣсто ѫжика твоѩ), ѿ ѩзъ 48[a], намѣсто ѿ ѫзъ, но вѣроятно тука се е мислило на ѩза понеже е дума за болесть; ѩдицѫ 11[2], и жѫждѫ 116[a] намѣсто жѫждѫ; послѣднятъ примѣръ не би трѣбало и да се брои за изключение, защото се намира въ редоветѣ, писани отъ Стрѣза, на когото правописътъ не е като на попъ Добрѣйша.

Сѫща послѣдователность владѣе и въ крайнитѣ, флективни, срички, биле тѣ именни или глаголни. Както рекохъ по̀ напрѣдъ, склонидбенитѣ форми пазятъ своя старобългарски правописъ, а именно ѫ се употрѣбява въ винителенъ и творителенъ падежъ ед. ч. ж. р., а пъкъ ѧ у мекитѣ основни въ род. пад. ед. ч. ж. р. и въ множ. число имен. и винит. ж. р. и вин. м. родъ. И тъй имаме:

1) ѫ въ винит. пад. ж. родъ. Тукъ за по̀-голѣма прѣгледность раздѣлямъ случаитѣ на нѣколко групи, споредъ съгласната, която стои прѣдъ ѫ, та различавамъ:

а) ѫ слѣдъ шушкави съгласни и ц: доушѫ 1[a], 1[6], 7[6], 36[a] (bis), 45[a], 51[a], 55[6], 63[6], 95[a] (bis), 95[6], 100[6], 104[a], 104[6], 107[a], мъздѫ пророчѫ 1[6], мъздѫ праведничѫ 1[6], чашѫ 2[a], 9[6], 65[a], 66[a], 112[a], приемъ чашѫ 65[a], ѡбрѣть ѡтроковицѫ лежѫщѫ 5[a], междѫ (прѣдлогъ) 5[a], 10[6] и пр., видѣвъ смокьвъ имѫщѫ листие 11[a], видѣшѫ смокве оусъхшѫ 11[6], виждъ смокве исъхшѫ 11[6], рече гъ причѫ сиѫ 12[a], 45[a], 47[6], 48[6], 55[a], 56[a], рече причѫ 13[a], 29[6], 94[6], коупивь плащеницѫ 16[6], видѣшѫ юношѫ

17[a], въ ѡдеждѫ бѣлѫ 17[a], стрѣгѫще стражѫ 23[б], въ третѭѭ стражѫ 46[a], испросѣ дъщицѫ 22[a], съберетъ пшеницѫ въ житницѫ 27[a], влагахѫ мрѣжѫ 31[a], връзѣте мрѣжѫ 31[a], въвръжемъ мрѣжѫ 31[a], влѣкѫще мрѣжѫ 119[б], извлѣче мрѣжѫ 119[б], чоухъ силѫ изьшедшѫ 33[б], въ гостиницѫ 40[б], 68[б], 77[a], разорѫ житницѫ 45[a], трѣвѫ на селѣ сѫщѫ 45[б], въ темницѫ 47[a], смоковницѫ 47[б], глаголѣше причѫ 49[б], 50[б], 51[б], 55[б], имамь поуждѫ 50[б], ѡбрѣтохъ ѡвцѫ моѭ, погыбшѭѭ 51[б], изнесѣте ѡдеждѫ пръвѭѭ 52[б], слышѫщемже причѫ 58[б], дъщере аврамѫ сѫщѫ 48[a], гл҃ати причѫ сиѫ 60[б], рече имъ причѫ 64[a], покажите ми златицѫ 61[б], видѣ етерѫ вдовицѫ 62[б], стѫжите дш҃ѫ вашѫ 63[б], покажетъ вамъ горницѫ 65[a], да би сѣѩлъ ѩко и пшеницѫ 65[б], за крамолѫ бывшѭѭ 68[б], въ всѫ ѿстоѫщѭѭ 70[б], дшѫ нашѫ възмеши 95[б], въ оумивалницѫ 102[б], въ ножницѫ своѫ 112[a], въ сѫдилницѫ 113[a] (bis), въ багрѣницѫ 114[б], носѫ багрѣницѫ 114[a], написа дъсчицѫ 115[a], сиѫже дъсчицѫ 115[б], рыбѫ лежѫщѫ 119[б], причѫ сиѫ 1[2], 2[2], 18[2], иже прит҃чѫ 2[2] (bis), 17[2], причѫ сиѫ 3[1], 7[1], 25[a], скончa причѫ сиѫ 4[1], слышавше причѫ 18[1], волѫ ѡчѫ 17[1], въ четвръторѭѭ стражѫ 6[1], въ кѫѭ стражѫ 22[2], мрѣжѫ своѭ 36[1], доушѫ своѫ 9[2] (тришъ), 39[2], заблѫждъшѭѭ 12[2], силѫ изьшедшѫ 44[2], сътворшѭѭ 44[2], рыбѫ ѩдшѭѭ 48[1], женѫ вашѫ 14[2], пити чашѫ 15[2], чашѫ моѭ 15[2], прѣходите море и соушѫ 20[2], пшеницѫ 2[2], 42[2], въ житницѫ 2[2], въ темницѫ 4[2], 13[2], въвръзи ѩдицѫ 11[2], оузрѣвъ смоковницѫ 16[2], ѡтроковицѫ 45[1], въ десницѫ 31[1].

Отклоняватъ се само слѣднитѣ случаи: видѣвъ ѫ плачѫщѭ сѧ 98[a], мьрьзость . . . . . стожѭ 21[1]; гл҃еть лъжѧ (91[б]) би било отклонение, ако лѫжѧ се смѣта за ед. ч., както е въ Мар. ев.

б) ѫ слѣдъ омекчени (чисти) съгласни, ала безъ да е изразена мекотата:

въ всѫ кесариѭ 7[a], написати всѫ вселенѭѭ 23[a], ѡбноцъ всѫ 31[a], на всѫ силѫ 39[б], въ поустынѭ 2[a], 28[б], 32[a], на всѫ истинѫ 108[б], долоу на земѫ 32[a], плюнѫ на земѫ 92[б], извлѣкошѫ на земѫ 119[б] (bis), створивы мл҃стынѫ 40[б], дадите милостынѫ 45[б], волѧ его творити 87[б], 97[a], да не творѫ волѫ моѫ 85[a], вѣды волѫ гн҃а своего 46[б], не оуготовать волѫ его 46[б], да створѫ волѫ 79[б], не ищѫ волѫ моѫ, иѫ волѫ посланшаго мѧ 82[a], и послѣднѭѭ цѧтѫ 47[a], земѫ оупражнѣетъ 47[б], сиѫ же дъщере аврамѫ 48[a], твориши вечерѫ 50[a], твори вечерѫ велиѫ 50[б], сътворишѫ емоу вечерѫ 99[б], коупѫ дѣите 58[б], каквѫ коупѫ сѫть створили 58[б], прѣлюбы створить на иѫ 10[б], година, въ иѫже 80[a], придеть година, въ иѫже 82[a], връзи камень на иѫ 89[б], въ всѫ странѫ 6[1], 36[1], 48[2], всѫ спирѫ 31[1], всѫ истинѫ 45[1], раскопа земѫ 24[1], въ земѫ 42[1], на земѫ 48[1], сътвори волѫ ѡчѫ 17[1], волѫ божиѫ 41[1], на коупѫ 18[2], вечерѫ 46[2], въ тьмѫ кромѣшнѭѭ 24[2], въ иѫже мѣрѫ 42[1].

Отклоняватъ се само: въ всѧ етериѫ, дѣто е неправилно и крайното иѫ, въ всѧ 70[б], мѫдрость соломонѧ 42[б], рече причѧ 45[a], 46[a], на земѧ 46[б], 47[a], 6[1], възложи на нѧ ржцѣ 48[a], на нѧ (дъщерь) 44[2].

в) ѫ слѣдъ j, билъ той изразенъ или не. Тия примѣри иматъ значение и по въпроса за йотацията въ нашия паметникъ, затова ги раздѣлямъ на двѣ групи, а именно:

Случаи, дѣто йотацията е изразена (чрѣзъ лигатура ꙗ): погоубить ꙗ 1[6], 55[6], 100[6], поѭшѫ ꙗ 13[6], ималѣшѫ ꙗ 13[6], спсетъ ꙗ 36[a], живить ꙗ 55[6], остави ꙗ 47[6], ѡкопаѫ ꙗ 47[6], ꙗже свѧзана сотоноѭ 48[a], манасъ, ꙗже ималѣхъ 58[6], пѫть ꙗ 61[6], ималѣше ꙗ женѫ 62[a], въздвигнѫ ꙗ 76[a], веси, ꙗже дасть 78[a], воды, ꙗже дамь 78[6], поставить ꙗ 89[6], истинѫ, ꙗже слышахъ 91[6], полагаѫ ꙗ 95[a], да пакы примѫꙗ 95[a], оутѣшаѭще ꙗ 97[6], съблюдеть ꙗ 100[6], славоѫ ꙗже ималѣхъ 110[a], славѫ ꙗже далъ еси 111[a] (bis), чашѫ ꙗже дасть 112[a], всѫ кесариѭ 7[a], въ виданиѭ 11[a], въ галилеѭ 25[6], 29[a], посѣци ꙗ 47[6], погоубитъ дшѫ своѭ 7[6] (bis), ѡдесиѭ 14[a], 17[a], 18[a], 19[6], 62[a], 67[6], 69[a], 115[a], 119[6], въскѫꙗ 16[a], 47[6], въ прѣвѫꙗ сѫботѫ 17[a], ѡдеждѫ прѣвѫꙗ 52[6], въ третѫꙗ 46[a], въшедше в црѣкве бжиѭ 19[6], ѡвцѫ моѭ погыбшѫꙗ 51[6], написати вселенѫꙗ 23[a], стражѫ нощиѭ 23[6], благовѣстоуѫ радость великѫꙗ 23[6], въ странѫ юрданскѫꙗ 26[6], ѡбрѣтошѫ Мариѭ 24[a], въ Сарфтѫ сидонскѫꙗ 29[6], въ весь самаренскѫꙗ 37[6], болшѫꙗ съзиждѫ 45[a], даждь ми достониѭ 52[a], на жѧтвѫ своѭ 38[6], дшѫ своѭ 51[a], благѫꙗ чѧсть избра 41[a], житницѫ моѭ 45[a], настѫпати на зъмиѭ 39[6], рече причѫ сиѭ 45[a], давыи тебѣ ѡбласть сиѭ 60[a], на подневесиѭ 55[a], дроугѫꙗ ѡставлѣеть 55[6] (bis), вдовицѫ оубогѫꙗ 62[a], на вселенѫꙗ 63[6], въ горѫ нарицаемѫꙗ 64[6], горницѫ велиѭ 65[a], въ моѭ памѧть 65[a], ꙗдъ моѭ плъть 86[a], въ горѫ елеѡнскѫꙗ 66[a], 89[a], за крамолѫ, бившѫꙗ 68[6], ѡ шоуѭꙗ 69[a], ѡ шоуѭ 115[a], въ всѫ ѿстоѫщѭꙗ 70[6], въ славѫ своѭ 71[6], ꙗви славѫ своѭ 76[a], ѡстави юдеѭ 78[a], скозѣ Самариѭ 78[a], за твоѭ бесѣдѫ 79[2], въ Кана Галилеѭ 80[a], въ галилеѭ 87[a], въ кѫꙗ годиѭ 80[a], въ ѯ. годиѭ 80[a], славѫ земиѭ 102[a], жизнь вѣчиѭ 110[a], 119[a], кѫꙗ рѣчь принесосте 113[a], въ великѫꙗ (недѣлѭ) 121[a], въ четврътѫꙗ 6[1], странѫ тирьскѫꙗ 7[2], сидонскѫꙗ 7[2], въ единадесѧтѫꙗ 15[1], ѡ шоуѭ 15[2], чашѫ, ꙗже 15[2], ималѣшѫ ꙗ 19[2], въ кѫꙗ годиѭ 22[2], въ кѫꙗ стражѫ 22[2], приѡбрѣте дроугѫꙗ 24[1], принесе дроугѫꙗ 24[1], сѐ дроугѫꙗ ѥ· 24[1], въ тьмѫ кромѣшиѭ 24[2], ѡдесиѭ 15[2] (bis), 19[2], 25[1] (bis) 28[2], 31[2], ѡ шоуѭꙗ 25[1], 25[2], 31[2], въ мѫкѫ вѣчиѭ 25[2], въ горѫ елеѡнъскѫꙗ 27[2], въ весь нарицаемѫꙗ 27[2], гетсиманиѭ 27[2], въскѫꙗ 32[1], прѣвѫꙗ сѫботѫ 33[2], заблѫждъшѫ ꙗ 12[2], въ странѫ гадаринскѫꙗ 43[1], сътворшѫꙗ 44[2] ꙗдшѫꙗ 48[1], съзиждѫ ꙗ 28[2], Иниѭ 32[1], коустодиѭ 33[1], и ꙗже рыбѫ 11[2], въ галилеѭ 34[1], причѫ сиѭ 1[2], 2[1], доушѫ своѭ 9[2], чашѫ моѭ 15[2], на коупѧѫ своѭ 18[2], мрѣкѫ своѭ 36[1], рѫкѫ твоѭ 39[2].

Случаи, дѣто йотацията не е изразена:

ѡбрѧщеть ѫ 1[6], погоубить ѫ 7[6], 36[a], ѿсѣци ѫ 10[a], ѿсѣци ѫ 10[a], пѫть ѫ 13[6], рыбы, ѫже ѧшѫ 31[6], ѡстави ѫ 30[6], посѣчени ѫ 47[6], исцѣли ѫ 48[a], разрѣшити ѫ 48[a], ѡбрѧщетъ ѫ 51[6], ѡбрѣтъ ѫ 51[6],

въздвигнеши ѫ 76[б], не възмѣть ѫ 95[а], видѣвше же ѫ 97[б], видѣвь ѫ 98[а], въ витсандиѫ 6[б], иниѫ 7[а], 35[б], иниѫ зоветь 16[а], написа заповѣдь сиѫ 10[б], ѡбласть сиѫ 12[а], причѫ сиѫ 12[а], 29[б], 46[а], 48[б], 55[а], 56[а], 60[б], 94 [б], власть сиѫ 28[б], въ сиѫ нощь 45[а], сиѫ дъщере 48[а], чѣшиѫ сиѫ 66[а], църкве сиѫ 76[б], сиѫ водѫ 78[б], сиѫ заповѣдь 95[б], вѣрѫ божиѫ 11[б], 43[б], въ газофилакиѫ 14[б], зминѫ възмѫть 18[а], ждѫще захариѫ 20[а], иноандиѫ 24[а], митара Левгиѫ 32[б], ꙗко и мѫлиниѫ 39[а], скорфиѫ 39[б], 41[б], подаеть емоу зъминѫ 41[б], постави сѫдиѫ 45[а], вечерѫ велиѫ 50[б], братиѫ 51[а], 57[а], 65[б], 120[б], на виѫ его 54[а], междѫ Самариѫ и Галилеѫ 54[б], въ Галилеѫ 80[а] (bis), 80[б], въ Иудениѫ 59[а], 97[а], 99[б], ѡбрѣтохомъ месиѫ 75[а], любве бжиѫ не имате 83[а], призва Мариѫ 97[б], славѫ божиѫ 98[а], 102[в], въ вторѫѫ 46[а], вслѣдъ погыбшѫѫ 51[б], драгмѫ, ѫже погоубихъ 51[б], въ юденскѫѫ землѫ 77[а], въ старость своѫ 21[а], милость своѫ 22[а], на невѣстѫ своѫ 47[а], на свекръве своѫ 47[а], доушѫ своѫ 1[а] (bis), 55[б], 95[а], 100[б], 107[а], братиѫ твоѫ 65[б], ризѫ своѫ 66[а], плъть своѫ 86[а], не ѡбрѣтохъ ни единоѫ винъı, ѫже вадите 68[а], волѫ моѫ 85[а], моѫ плъть 86[а] (bis) моѫ кръвъ 86[а] (трвшъ), доушѫ моѫ 95[а], 104[а] (bis), сестрѫ своѫ 97[б], пѫтѫ своѫ 103[а], доушѫ твоѫ 104[б], радость моѫ 110[б], славѫ моѫ 111[а], въ ножницѫ своѫ 112[а], рѫкѫ твоѫ 118[б], въ житницѫ моѫ 2[1], матеръ своѫ 6[2], цр҃ковъ моѫ 9[1], доушѫ своѫ 9[2] (bis), женѫ своѫ 14[2], причѫ сиѫ 3[1], 4[1], 7[1], 23[1], ѡбласть сиѫ 16[2], въ сиѫ нощь 27[2] (bis), въ видениѫ 16[1], вѣрѫ божиѫ 16[2], цр҃ковъ божиѫ 28[2], власкимиѫ рече 28[2] (bis), 37[2], въ галилеѫ 34[1], левгиѫ 38[1], въ сандалиѫ 46[1], ѿпоусти ѫ 7[2], погоубить ѫ 9[2], ѡбрѫщеть ѫ 9[2], 12[2], ѿпоустить ѫ 14[2], творить ѫ 14[2], въздвиже ѫ 36[2], ѡстави ѫ 36[2].

Отклоняватъ се само: емоуже хощѫ, прѣдамъ ѧ (власть) 28[б], ѡсыпѧ ꙗ (смоковницѧ) 47[б], приѧти ѧ (доушѧ) 95[б], въ юдеѧ 96[б], въ галилеѧ 75[а], 78[а]; въ послѣдния примѣръ и въ двата случая ѧ прилича и на ѫ; ѡшоуѫѧ 15[2], галилеѧ 27[2], 35[2], на земѧ 6[1].

Както може да се забѣлѣжи отъ изброенитѣ примѣри, йотацията се изразява само слѣдъ ѫ, а слѣдъ и и о — нѐ винаги.

2) ѫ въ творителенъ падежъ. И тукъ ща изброя на първо мѣсто случаитѣ, дѣто йотацията е изразена чрѣзъ лигатура ꙗѫ, които случаи са сравнително пò малко прѣдъ другитѣ (безъ изразена йотация), понеже въ творит. падежъ нѣма онова условие, което прѣдизвиква ꙗѫ споредъ правописа на Добрѣйшово евангеле.

Случаи, дѣто йотацията е изразена:

множицеꙗѫ 8[б], ѡбластиѫ 12[а], 60[б] (bis), всеꙗѫ (крѣпостиѫ) 14[а], видѣнъ бъстъ еꙗѫ 17[б], (силоѫ) плиниоꙗѫ 20[а], правдоꙗѫ 22[б], съ марнеꙗѫ 23[а], сѫщꙗѫ непразноꙗѫ 23[б], съ радостиѫ 39[а], прѣдъ тобоꙗѫ 39[б], 50[а], 52[б], съ миоꙗѫ 41[б], 53[а], прѣдъ миоꙗѫ 73[б], сотоноꙗѫ 48[а], ·з· цеꙗѫ 54[а], вторицеꙗѫ 120[а], мьцѫ еꙗѫ 56[а], надъ десѧтиѫ 58[б], виноꙗѫ 62[б], силоꙗѫ и славоꙗѫ 64[а], нощиѫ 64[б], водоꙗѫ 74[а], смоковницеꙗѫ 75[б], междѫ собоꙗѫ 86[а], съ бжиѫ (помощиѫ) 121[а], материѫ 5[2], междоу собоꙗѫ 13[1],

съ собоѭ 13[1], 26[1], 38[2], тьмоѭ 13[2], стобоѭ 15[1], 27[2], лъстиѭ 26[1], сь клѧтвоѭ 29[1], хламидоѭ 31[1], съ жлъчиѭ 31[1], плащеницеѭ 32[2], нощиѭ 33[1].

Случаи съ невзразена йотация:

прѣдь тобоѭ 2[6], 3[6], 48[6], 52[6], съ тобоѭ 20[6], 42[6], 65[6], 68[a], 77[a], 79[a], 94[a], 100[a], 119[a], прѣдмноѭ 28[6], 74[6], съ мноѭ 42[a] (bis), 45[a], 65[6], тъкмо мноѭ 94[6], 104[6], 51[6] (bis), 90[6], 102[6], 111[a], за мноѭ 7[6], 28[6], междѫ собоѭ 10[6], 85[6], 86[6], 103[6], 104[a], съ собоѭ 15[6], 34[a], доушеѭ твоеѭ 14[a], всеѭ доушеѭ 14[a], галилеѭ 26[a], тоурнеѭ 26[a], авиниеѭ 26[a], съ неѭ 79[a], 97[6], 98[a], ежже прѣпоасанкѣ 102[6], подъ трапезоѭ 5[a], молитвоѭ 9[a], ѡженитсѧ иноѭ 10[6], коеѭ (ѡбластиѭ) 12[a], минщеѭ своеѭ 21[6], съ неѭ 22[a] (bis), ·ѕ· цеѭ 54[a], четворицеѭ 58[a], плащеницеѭ 70[a], смоковницеѭ 75[6], поиѣвицеѭ 102[a], маломощиѭ 10[a], солиѭ 10[a], ѡбластиѭ 12[a] (bis), крѣпостиѭ 14[a], 40[a], лъстиѭ 15[a], мислиѭ 21[6], владѫщи сириѭ и кириниѭ 23[a], прѣмѫдростиѭ 26[a], съ властиѭ 30[a] (bis), надъ чемѣдиѭ своеѭ 46[6], съ десѧтиѭ 51[a], моеѭ кръвиѭ 65[a], съ радостиѭ 72[a], 77[6], нощиѭ 89[a], 97[a], коеѭ съмрътиѭ 101[a], 111[a], 120[6], любовиѭ, ежже еси мѧ възлюбилъ 111[6], пришедь кь нѣсви нощиѭ 117[a], съ (бжиѭ) помощиѭ 121[a], силоѭ (илиниоѭ) 20[a], 30[a], 72[a], силоѭ и славоѭ многоѭ 64[a], прослави славоѭ 110[a], клѧтвоѭ, ежже клѧтсѧ 22[6], ѡбрѫченоѭ емоу женоѭ 23[6], трахонитскоѭ страноѭ 26[a], водоѭ 27[a], великоѭ (радостиѭ) 72[a], истиноѭ 79[a], съ женоѭ 79[a], съ радостиѭ 2[1], съ клѧтвоѭ 4[2], своеѭ 5[1], съмрътиѭ 6[2], съ собоѭ 8[1], 23[1], 26[1], за мноѭ 9[1], 26[1], множицеѭ 11[1] (bis), молитвоѭ 11[2], поущеницеѭ 14[2], коеѭ властиѭ 16[2], 17[1] (bis), всеѭ дшеѭ твоеѭ 19[1], всеѭ мысліиѭ твоеѭ 19[1], виноѭ 20[2], цр҃квиѭ 20[2], сь силоѭ и славоѭ великоѭ 22[1], сь лихвоѭ 24[1], чистоѭ (плащеницеѭ) 32[2], радостиѭ великоѭ 33[2], нощиѭ 34[1], сотоноѭ 35[2], съ радостиѭ 41[2], подъ сѣниѭ 42[2], чръвеноѭ (хламидоѭ) 31[1].

Изключения само: снеѧ 22[a], надиеѧ 30[6], ѡбладаѭщоу юдеѧ 26[a], не пецѣте сѧ доушеѧ 45[a], и братиѧ и родомъ 63[6], съ коустодиѧ 33[1], ѡжени сѧ еѧ 46[2].

Сѫщата правилность владѣе и при употрѣбата на ѧ въ склонидбенитѣ форми, както ще се види отъ слѣдното съпоставяне:

1) ѧ въ родителенъ падежъ ед. ч. у меки основи:

главы вашеѧ 1[a], 44[6], не погоубитъ мъздъ своѧ 2[a], 9[6], изъ дъщере еіѧ 5[a], изь дъщере твоѧ 5[a], скозѣ галилеѧ 9[a], коло выѧ его 10[a], ѿ витаниѧ 10[a], 96[6], волшаіѧ (сею иноѭ заповѣди нѣсть) 14[a], въ памѧть еѧ 15[6], въ четврътъкъ ·ѕ· недѣлѧ 17[a], изнеѧже изгна седъмъ бѣсъ 17[6], ѿ епимериѧ іавиіаніѧ 19[a], въ чиноу чрѣды своѧ 20[a], исчрѣка матере своеѧ 19[6], ѿ неѧ 21[a], въ ѫтробѣ еѧ 21[a], смирение рабы своѧ 21[6], ѡ рожденіи еѧ 22[a], възврати сѧ дх҃ъ еѧ 34[a], ѡца его заѫриѧ 22[a], ѿ кесариѧ 23[a], ѿ галилеѧ 23[a], 67[6], 70[a] (bis), 89[a] (4 пѫти), градь юдеіѧ 23[a], словесы исаиѧ протока 26[6], 29[a], 101[6], воды слѣплѫщіѧ 78[6], царствіа въселенъіѧ 28[6], да не прѣтъкнеши ногы твоеѧ 29[a], ѿ неѧ 41[a], ѿ землѧ 31[a], 77[6] (bis), ѡцоу ѡтроковицѧ 34[a], родителѣ еѧ 34[6], ржкы

своѧ 38[a], достоинъ мъздъ своеѧ 38[б], ѿ конецъ земли 42[б], ѿ кръви захариѧ 44[a], доуша бо болши есть пищѧ 45[a], въ годъ вечерѧ 50[a], не вкоусить моѧ вечерѧ 50[б], ѿ жителъ тоѧ страны 52[a], стомъ мѣръ пшеницѧ 53[б], ѿ поднебесныѧ 55[a], ѿ юности моеѧ 56[б], вѣ ·з· братиѧ 61[б], и власъ главъ вашеѧ не погыбнеть 63[б], на лици всеѧ земли 64[a], никоѧ винъ не ѡбрѣтаѫ 67[б], до годины девѧтыѧ 69[б], ѿ ариматеѧ 70[a], свѣтлыѧ (недѣлѧ) 70[б], до витаниѧ 72[a], ѿ похоти плътскыѧ 73[б], ѿ самариѧ 78[a], ѿ женъ самарѣнинъ сѫщѧ 78[a], ѿ водъ сеѧ 78[б], ѿ юдеѧ 80[a], ѿ юдеѧ 80[б], нѣсть пользѧ никоѫже 86[б], славъ своѧ ищеть 87[б], бесѣдъ моѧ не разоумѣсте 91[б], не ищѫ славы моеѧ 92[a], мардъ, сестръ еѧ 96[б], марта, еѫже братъ 96[б], вь домоу еѧ 97[б], близъ поустыниѧ 99[a], храмина исплънисѧ воніѧ 99[a], масти благовоньныѧ 99[a], недѣите ѧ 99[б], ѿ витьсанды галиленскыѧ 100[б], ѿ годины сеѧ 101[a], ѿ земли 101[a], въставъ с вечерѧ 102[б], болшаѩ сеѧ любви не имать 107[a], придеть година еѧ 109[a], радости вашеѧ не възметь 109[a], причѧ никоѫже не глеши 109[б], власть всеѧ ѩлати 110[a], ни единоѧ вины не ѡбрѣтаѫ 114[a] (bis), не имаши власти никоѫже 114[б], аще не вложѫ рѫкы моѧ 118[б], ѿ кана галиленскыѧ 119[a], далече ѿ земли 119[б], посрѣдъ пъшеницѧ 2[1], ѿ галилеѧ 14[1], 32[2], 39[2], невѣдѫщи силы божиѧ 19[1], ѿ смоковницѧ 22[1], дъщи еѧ 8[1], вѣи еѧ 22[1], листви еѧ позѧбнеть 22[1], въ памѧть еѧ 26[2], ѿ шестыѧ годины до девѧтыѧ 31[1], 31[2], ѿ ариматеѧ 32[2], горшыѧ прьвыѧ 33[1], ѿ коустодиѧ 34[1], ѿ неѧ 38[2], ѿ июдеѧ 39[2], ѿ идоумѣѧ 39[2], невѣсте ли причѧ сеѧ 41[2], весь причѧ 3[1], 42[2], ищединоѧ пользѧ обрѣтши 44[2], кръвь еѧ 44[2], ѿ раны твоѧ 45[1], ѡца ѿроковицѧ 45[1], ни единоѧ силы 45[2], дъщери еѧ 46[2], недостоить ти имѣти еѧ 42[1].

Срѣщнахъ само слѣднитѣ отклонения: жена, еѫже дъщи5 [a], ста течение кръви еѫ 33[б], еѫже ради винъ 34[a], плакахѫ сѧ еѫ 34[a], мартѫ, сестрѫ еѫ 96[б], иноѫ заповѣди нѣсть 14[a], (болше естъ) тѣло ѡдеждѫ 45[б], не зови братиѫ своѧ 50[a], не ѡбрѣтохъ ни единоѫ винъ 68[a], еѫже просите 13[1] (Зогр. и Мар. еѧ). Има още три примѣра, обаче тѣхъ не броя, защото се срѣщатъ въ оня пасажъ, що го е писалъ Стрѣзо (л. 115[б], 116[б]).

2) ѧ въ множествено число у меки основи. И тукъ, понеже примѣритѣ сѫ много и разнообразни, ще ги групирамъ на двѣ

а) случаи, дѣто ѧ стои непосрѣдствено слѣдъ палатална съгласна.

б) случаи, дѣто ѧ стои слѣдъ гласна, или въ началото (мѣстоимения).

а) ѧ стои непосрѣдствено слѣдѣ палатали:

.д. тысѧщѧ 6[a], виждѫ ходѫщѧ 7[a], оузрѣ всѧ 7[a], въ всѧ дни 22[б], 36[a], сьглѧда всѧ 11[a], съблюдаше всѧ ѩлы 24[a], 26[a], всѧ 31[б], 34[a], 35[б], сквозѣ градъ всѧ 48[б], оузрите всѧ прькы 49[a], погоуби всѧ 55[a], 55[б], врагы всѧ 62[a], въ ѩзыкы въсѧ 63[б], по всѧ дни 60[a], 66[б], придеть на всѧ 64[a], 68[б], въсѧ-изгна 76[a], вьсѧ привлѣкѫ 101[a], ѡбрѧщетвы сѫщѧ 15[a], бѣха жены издалече зрѫщѧ 16[a], (женъ) вышедшѧ

синмъ 16[а], 69[б], влѣзъшѧ въ гробъ (жены) 17[а], въ дни, иѧже призрѣ 20[б], въ нѧ 73[а], на иѧже 47[б], възрѣвъ на нѧ 61[а], денне, иѧже 62[б], 69[а], нѧ 37[а], ѿпоусти тыцѧ 1[б], ꙗко три мѣсѧцѧ 22[а], ногы нашѧ 23[а], правы творите стьзѧ его 26[б], многы вдовицѧ 29[б], мрѣжѧ 31[а], птицѧ 37[а], 48[б], погрести мрътъвцѧ 38[а], поубить тѧжателѧ 12[б], да изведеть дѣлателѧ 38[а], погоубить дѣлателѧ 61[а], послашѧ дѣлателѧ 61[а], посылаѫ вы ꙗко и агьницѧ 38[б], грѣхы нашѧ 41[а], ѡбрѧщеть бдѫцѧ 46[а], рабынѧ 46[б], приношахѫ младенцѧ 56[б], оставить родителѧ 57[а], телницѧ 63[а], главы вашѧ 64[а], капѧ 66[б], ѡбрѣте сиѧцѧ 66[б], съзва кнѧзѧ 68[а], въслѣдже шедшѧ жены 71[а], пришедшѧ на гробъ (жены) 70[а], въшедшѧ (жены) 70[а], възвратъшѧ сѧ 70[б], ризы лежѧцѧ 117[б], придошѧ гдѫцѧ (жены) 71[б], възрите агглы въсходѫцѧ и нисходѫцѧ 75[б], ѡвцѧ 76[а] (bis), 94[б] (петь пѫти), за ѡвцѧ 95[а], ѡвцѧ 95[а] (6 пѫти), паси овцѧ 120[а] (тришъ), ѡбрѣте нѣкьжникы сѣдѫцѧ 76[а], расыпа нѣизѧ 76[а], влѣзошѧ въ корабльѧ 84[б], видѣвъ пришедшѧ юдеѧ 98[а], слоугы огьнъ створшѧ 112[б], назнаменоуѫ концѧ 121[а], птицѧ небесныѧ 1[1], 41[1], сестры всѧ 4[2], всѧ дѣвы 23[2], всѧ причѧ 41[2], въ ближнѧѧ градцѧ 5[1], видѫще нѣмыѧ глаголѫцѧ и слѣпыѧ видѫцѧ 8[1], ·д· тысѧцѧ 8[2], дамь тебѣ ключѧ 9[1], на новыѧ мѣсѧцѧ 11[1], призови дѣлателѧ 15[1], сиѧ послѣднѧѧ 15[1], сътворшѧ (ж. р.) 15[1], изгнаѧ всѧ 16[1], посадити всѧ 47[2], събрашѧ всѧ 18[2], взѧть всѧ 22[2], повсѧ дни 28[1], продаваѫцѧ, коупоуѫцѧ (вин.) 16[1], глаголѫцѧ (вин.) 16[1], любодѣицѧ 17[1], 17[2], иныѧ рабы множаишѧ 17[2], погоубить оубицѧ 18[2], дасть имь пицѧ 23[1], глаголѫцѧ (ж. р.) 23[2] (bis), прочаѧ дѣвы 23[2], въздрѣмашѧ сѧ всѧ (дѣвы) 23[2], ѡвцѧ 25[1], 27[2], 47[2], ѡвцѧ неимѫцѧ 47[2], поставить козлицѧ 25[1], нищѧѧ имате 26[1], жены зрѫцѧ 32[2], слоужѫцѧ (жены) 32[2], всѧ ꙗзыкы 34[1], въ всѧ дни 34[1], всѧ недѫжныѧ 36[2], имѫцѧ (вин.) 37[1], на нѧ (вин. м. р.) 39[2], въходѫцѧ (похоти) 42[1], да вѧ виждемь 43[2], видѣ кличѫцѧ 45[1], видѣвъ страждѫцѧ 48[1], приносити болѫцѧ 48[2], на пѫтѧ 18[2] — ако не е грѣшка.

б) ѧ стои слѣдъ гласна. И тука ще изброя поотдѣлно примѣритѣ съ изразена и неизразена йотация. И тъй имаме:

Ѿпоустить неѧдьшѧѧ 5[б], изгонити продаѫцѧѧ 11[а], 60[а], 76[а], коупоуѫцѧѧ 11[а], слышавъ стѧзаѫцѧѧ сѧ 13[б], нищѧѧ имате 15[б], алчѫцѧѧ исплъни 21[б], богатѫцѧѧ сѧ (вин.) 21[б], просвѣти сѣдѫцѧѧ въ тъмѣ 23[а], имѣхѫ болѫцѧѧ 30[б], исцѣли болѫцѧѧ 34[б], и всѧ сѫцѧѧ синмъ 31[б], исцѣлѣше трѣвоуѫцѧѧ исцѣленна 35[а], нищѧѧ въведи 50[б], нищѧѧ имате 99[б], врагы нехотѣвшѧѧ 59[а], дѣлателѧ творѫцѧѧ 61[а], видѣ въметаѫцѧѧ 62[б], придеть на сѣдѫцѧѧ 64[а], капѧ капѧѫцѧѧ 66[б], и прочаѧ (жены) 70[б], жены бывшѧѧ 71[а], ѡбрѣтоста съвъкоупъшѧѧ сѧ 71[б], въпроси слышавъшѧѧ 112[б], възлюби сѫцѧѧ своѧ 102[б], ѡсѣнаѫ ꙗ 8[а], 36[б], ѥмѣше ꙗ трепетъ 17[а], оучѫ ꙗ 30[а], посла ꙗ 38[а], избишѧ ꙗ 43[б], избишѫ ꙗ 44[а], знаѫ ꙗ 95[б], исцѣлѫ ꙗ 101[а], жены, ꙗже бѣхѫ пришлы 70[а], кръщаѧше ꙗ 77[а], оукроухъ, ꙗже избышѧ 83[б], оучаше ꙗ 89[б], въпроси ꙗ 112[а], възмѫтъ ꙗ 116[б],

оученикы своѧ 9[a], дѣти моѧ 41[6], въ домы своѧ 53[a], книгы твоѧ 53[6], въ своѧ приде 73[6], въ тыѧ дни 48[a], пасти свинниѧ 52[a], свинниѧ ꙗдѣхѫ 52[a], дѣлателѧ сиѧ 61[a], свѧжите ѧ 2[2], привръгошѧ ѧ 8[1], избишѧ ѧ 18[2], оучѧще ѧ 34[1], оучѫ ѧ 36[1], 37[1], призва, ѧже хотѣаше 40[1], видѣшѫ ѧ 47[1], варишѫ ѧ 47[1], въ ближнѧѧ градцѧ 5[1], ходѧщѧѧ 8[1], послѣднѧѧ 15[1], коупоѫщѧѧ 16[1], множаишѧѧ 17[2], боуѧѧ 23[1], свѣтилникы своѧ 23[2], прочѧѧ дѣвы 23[2], кръстѫщѧѧ 34[1], имѫщѧ ѧ 37[1], приносити болѫщѧѧ 48[2]. Два пѫти се срѣща боуѧѧ 23[1], 23[2] — вѣроятно намѣсто боуѧѧ. — Съ неизразена йотация: глоухыѧ творить слышати, нѣмыѧ гл҃ати 5[6], три свинниѧ 8[a], 36[6], книгы распоустныѧ 10[6], посла дроугыѧ рабы 12[6], възываеть дроугыѧ сѫсѣды 51[6], и дроугыѧ жены 70[a], и иныѧ многы 16[a], недѫжныѧ 18[a], 38[6], противныѧ 20[a], силнъѧ 21[6], слѣпренъѧ 21[6], съкроушеныѧ 29[6] (bis), въ свинниѧ 33[a], въ ѡкръстныѧ вси 35[a], птицѧ небесныѧ 38[a], 48[6], да бѫдѫть сѫдиѧ 42[a], побиваѫ посланъѧ 49[a], бѣдныѧ и хромыѧ и слѣпъѧ въведи 50[a], 50[6], вѣчнъѧ кровы 53[6], дары богатыѧ 62[6], каплѧ кръвавыѧ 66[6], силы бж҃иѧ 67[6], гл҃ы бж҃иѧ 75[6], гл҃ы бж҃иѧ 77[6], метахѫ жрѣбиѧ 69[a], въскрѣшаеть мрътвыѧ 81[6], таковъѧ (жены) 89[6], приѧшѫ вѣиѧ 100[a], меташѫ жрѣбиѧ 115[6] (bis), мецамъ жрѣбиѧ 115[6], съзва архиерѣѧ 68[a], послашѫ ꙗрѣѧ 74[a], въ тыѧ дни 5[6], 21[a], 27[6], 23[a], 36[6], 55[6], 63[6], и тыѧ благословивь 6[a], прѣдложите и тыѧ 6[a], сиѧ можеть насытити 6[a], гл҃ы сиѧ 24[a], 26[a], въ люди сиѧ 35[a], врагы тыѧ 59[a], въ дни сиѧ 71[a], тыѧ книгы 82[6], тыѧ привести 95[a], ѿпоусти ѧ 6[a], оучити ѧ 7[a], въпроси ѧ 35[6], благослови ѧ 72[a], съблюди ѧ 110[6], възмеши ѧ 110[6], съблюдеши ѧ 110[6], свѧти ѧ 111[a], възлюби ѧ 111[a], възведе ѧ 7[6], въпрашаше ѧ 9[6], оучаше ѧ 10[6], 11[a], исцѣлѣше ѧ 30[6], 32[a], оудръжаше ѧ 31[6], посадите ѧ 35[a], изведе ѧ 72[a], осиѩ ѧ 23[6], посла ѧ 34[6], съблюдаѫ ѧ 105[6], оученикы своѧ 5[6], 7[a], 7[6], 14[6], 41[a], врагы твоѧ 14[a], погрести своѧ мрътьвцѧ 38[a], книгы твоѧ 53[6], въ пръси своѧ 56[a], 69[6], врагы моѧ 59[a], ризы своѧ 59[a] (bis), 102[6], 103[a], дары своѧ 62[6], рѫкы своѧ 63[a], своѧ овцѧ 94[6], 95[a], овцѧ моѧ 95[6], глаголы моѧ 102[a], възлюби своѧ 102[6], хлѣбы моѧ 103[a], заповѣди моѧ 105[a], 105[6], 106[6], 120[a] (тришъ), за дроугы своѧ 107[a], слоугы моѧ 113[6]; оставлъ ѧ 6[a], слышавъ ѧ 13[6], поѩсть ѧ 37[6], ѡсѫдить ѧ 42[6], посадитъ ѧ 46[a], видѣвъ ѧ 56[6], изгонѫть ѧ 91[6], расхытить ѧ 95[a], далъ ѧ еси 110[6], съблюдахъ ѧ 110[6], послахъ ѧ 111[a], птицѧ небесныѧ 1[1], добрыѧ съсѧды 4[1], ѿлѫчѫть злыѧ 4[1], злыѧ извръгошѫ 4[1], исцѣли недѫжныѧ 5[1], заповѣди чл҃вчскыѧ 7[1], хромъѧ, нѣмъѧ 8[1], нѣмыѧ, хромыѧ, слѣпыѧ 8[1], на новыѧ (мѣсѧцѧ) 11[1], книгы распоустныѧ 14[2], иныѧ рабы 17[2], 18[2], злыѧ погоубѫть 18[1], призвати званыѧ 18[2], садоукеѧ 19[1], прѣлъсти избраныѧ 21[2], силы небесныѧ 21[2], съвержтъ избранъѧ 22[1], мѫдрыѧ 23 (bis), готовыѧ 23[2], книгы пророческыѧ 28[1], вѣсныѧ 8[1], 36[2], недѫжныѧ 36[2], 37[1], 46[1], 48[2], различныѧ недѫгы 37[1], въ ближныѧ грады 37[1], ладиѧ 42[2], въ ладиѧ 43[1], въ свинниѧ 43[a] (bis), посла воѧ своѧ 18[2], ризы своѧ 28[2], 31[1], грѣхы своѧ 35[1], оученикы своѧ 5[2], 8[1],

48[1], рабы своѧ 17[2], 18[2], 23[2], ангелы своѧ 22[1], свѣтилники своѧ 23[1] (bis), врагы твоѧ 19[2], сиѧ 15[1], въ тыѧ дни 21[1], 38[2], въръгѫть ѧ 3[1], 4[1], оучѣше ѧ 4[1], 41[1], възведе ѧ 10[1], ѡсна ѧ 10[1], исцѣли ѧ 14[1], 16[1], ѡставикъ ѧ 16[1], погоубѫть ѧ 18[1], въпроси ѧ 19[2], посылаеть ѧ 40[1], призвавъ ѧ 15[2], 40[1], слати ѧ 46[1], оучити ѧ 47[2], ѿпоусти ѧ 47[2], видѣвъ ѧ 48[1], минѫти ѧ 48[1].

Отклонения отъ това правило за употрѣба на ѧ въ множ. число срѣщнахъ само тия:

множаниѫ силы 3[a], силы бывшѫѩ въ васъ 3[a], ѕ҃ денъ естъ, иже 48[a], възвращьшѫ сѧ (жены) 70[a], множаниѫ оученикы творить 78[a], ѿ рожецъ, ѫже свинниѧ ѩдѣхѫ 52[a], ѡ въсѣхъ силахъ, ѩже видѣшѫ 59[б], глаголы, ѩже азъ гл҃ѫ 105[a], ѫже далъ еси мнѣ, твои бѣшѫ 110[a], глаголы, ѫже далъ еси мнѣ 110[a], ѡ тѣхъ, ѫже далъ еси мнѣ 110[б], ѩже далъ еси мнѣ 110[б], 111[a], 112[a], рыбь, ѫже ѩшѫ 119[б], ѿ рыбь, ѩже ѩсте 119[б]; кнѧзѧ наши 71[a] пъкъ стои намѣсто кнѧзи наши 71[a]; заповѣди божиѫ 6[2], .є҃. дѣвъ, ѩже приемше 23[1], оучаше ѫ 38[1] (рѫка Б), ѩже по нѣ҃ѣ ѩдѣшѫ (жены) 32[2], видѣ плачѫщѫѩ сѧ (вин.) 45[1], познашѫ ѩ 47[1].

Както се вижда, изключенията са твърдѣ малко — сичко 21, отъ които 13 падатъ на относителното мѣстоимение иже, та сѫ вѣроятно синтактични неправилности, защото мѣстоимение иже въ Добрш. ев., както и въ други срѣднобълг паметници, и инакъ се употрѣбя неправилно: иже намѣсто еже и еже намѣсто иже.

Нека разгледаме сега употрѣбата на носовкитѣ въ глаголнитѣ форми, дѣто, както казахъ, се употрѣбя само една отъ тѣхъ, именно ѫ. И тукъ правилото е тъй строго прокарано, че нѣколкото отклонения не са нищо прѣдъ безбройнитѣ правилни примѣри. Тукъ не е дума за ония глаголни форми, у които ѫ си стои още отъ старобългарски, а за ония, въ които по старобългарски, или по срѣднобългарски, би трѣбало да стои ѧ; тия сички сега са изравнени съ твърдитѣ глаголни основи и приели въ 1 л. ед. ч. и 3 л. множ. сег. вр. ѫ намѣсто ѧ. Разбира се, че въ това число и ония, които въ другитѣ срѣднобългарски паметници мѣняватъ, по извѣстното правило, ѧ на ѫ. Въ тия глаголни форми, значи, имаме наврѣдъ ѧ замѣнено съ ѫ; трѣба обаче веднага да забѣлѣжа, че тая замѣна нѣма нищо общо съ срѣднобългарската юсова замѣна; тя е произлѣзла по морфологиченъ, а не по фонетиченъ пѫть.

За да се види голѣмата послѣдователность на правописа и откъмъ тая страна, ще наведа тука сички ония глаголни форми, дѣто старобъл. ѧ е замѣнено съ ѫ, като забѣлѣзвамъ, че останалитѣ глагол. форми пазятъ своето ѫ безъ промѣна. А понеже и дѣйствителнитѣ причастия за сег. вр. вървятъ успоредно съ презентнитѣ глаголни форми, веднага ще зема и тѣхъ подъ внимание. Раздѣлямъ ги на три групи:

1) ѫ намѣсто ѧ слѣдъ шушкави съгласни, т. е. такива случаи, дѣто и въ другитѣ срѣднобългарски паметници имаме пакъ ѫ намѣсто ѧ;

2) ѫ намѣсто ѧ слѣдъ чисти съгласни, дѣто въ другитѣ срѣднобългарски наметници стои обикновено ѧ.

3) ѫ намѣсто старобълг. ѧ слѣдъ j, дѣто въ срѣднобълг. наметници може да стои и ѫ и ѧ (споредъ правописа на паметника).

1) ѫ намѣсто ѧ слѣдъ шушкави съгласни:

слышѫть 2ª, 94⁶, 95ª, 1², 41² (bis), оуслышѫть 82ª (bis), слышѫ 57⁶, лежѫщѫ 5ª, възлежѫщоу 15ª, 26¹, 38¹, 46², възлежѫщемъ 17⁶, лежѫщъ 23⁶, 24ª, прилежѫщоу 31ª, възлежѫще 32⁶, възлежѫи 65⁶, възлежѫ 103⁶, възлежѫщимь 83⁶, лежѫщь 75⁶, лежѫща 80⁶, възлежѫщихъ 99⁶, 103⁶, 5¹, 47¹, ѡбложѫть 10ª, 60ª, възложѫтъ 18ª, слоужѫщи емоу 16ª, 25ª, служѫщоу 19⁶, слоужѫи 65⁶, блажѫтмѧ 21⁶, бѣжѫть 94⁶, поражѫть 27², оутѣшѫтьї 97ª, слышѫще 30ª, 1², 41², слышѫщии 42⁶, 41², слышѫщемже 58ª, 62ª, слышѫи 1², 2¹ (bis), слышѫщимь 42¹, оучѫщоу 44⁶, оучѫ 30ª (прич.), 36ª, оучѫи 14ª, 32ª, 60ª, 86ª, 90ª, ѡбличѫтсѧ 77ª, мъличѫ 20ª (прич.), ѿлѫчѫть 4¹, плачѫщѧ сѧ 98ª, въсплачѫтсѧ 22¹, дръжѫщеи 67ª, 48², лежѫ (прич.), 45¹, сѫждѫи 92ª, ищѫи 41⁶, 87⁶, 92ª, ищѫ 42ª, пѣны тѣщѫ 8⁶, хоущѫ (прич.) 83⁶.

ѫ намѣсто старо- и срѣднобългарско ѧ слѣдъ чисти съгласни.

Слѣдъ д: ходѫть 2ª, 94⁶, исходѫть 5ª (двашъ), 63⁶, 7¹, 7², въ ходѫть 63⁶, 72ª, приходѫ 78⁶, въсходѫ 118ª, въсходѫщемь 25⁶, исходѫщимь 26⁶, исходѫщемъ 27⁶, 10¹, исходѫщихь 29⁶, заходѫщоу 30⁶, исходѫще 34⁶, 31¹, 46¹, въсходѫщоу 40⁶, 54⁶, въходѫщии 43ª, въходѫщимъ 44ª, въсходѫщъ 47ª, приходѫще 48ª, 47¹, проходѫщоу 54⁶, приходѫщи 55⁶, 56ª, мимоходѫщъ 57⁶, въсходѫи 59ª мимоходѫщеи 69⁶, 31² (двашъ), съходѫщъ 74⁶, 35², ходѫща 74⁶, въсходѫща 75⁶, 42¹, ходѫща 84ª, 6¹, 48¹, сходѫи 85⁶, въсходѫща 86⁶ (двашъ), нисходѫща 86⁶, ходѫи 89⁶, 101⁶, 6¹, 36¹, въходѫи 94⁶ (двашъ), 15², въходѫщеѥ 7¹, исходѫщеѥ 7¹, исходѫщаѩ 7¹, ходѫщѩ 8¹, ѿходѫ (прич.) 23², въсходѫи 35², мимоходѫщоу 39¹, въсходѫ (прич.) 41², въходѫщоу 44¹, ходѫ (прич.) 48¹, исходѫщема 2ª, ходѫще 7ª, 43⁶, 47¹, исходѫи 64⁶; ѩдѫть 5ª, 113ª, 6², 8¹, 48², ѩдѫще 22², 48², ѡсѫдѫтьї 42⁶, 15², водѫть 12², прѣдадѫть 57ª, 15², дадѫть 60⁶, 21¹, продадѫть 13², въздадѫть 18¹, невѣдѫть 5⁶, 8ª, не вѣдѫть 43⁶, 69ª, 94⁶, 107⁶, 111⁶, невѣдѫще 13⁶, 19², вѣдѫще 34ª, 119⁶, видѫще 64ª, 69⁶, 72ª, 1², 8¹, 41², 44², видѫи 85ª, 102ª, видѫ (прич.) 92⁶, 6¹, ненавидѫи 100⁶, 107⁶, видѫщѧ 8¹, видѫть 7⁶, 43ª, 87ª, 94ª, 100ª, 101⁶, 111ª, 1², 9ª, 34¹, ненавидѫщихъ 22⁶, видѫщии 39⁶, 51ª, 94ª (двашъ), видѫщи 44², присѣдѫть 5⁶, 8¹, сѣдѫщемь 2⁶, бдѫще 23⁶, 43ª, досадѫть 57⁶, чоудѫщесѧ 25ª, чоудѫщемсѧ 37ª, сѫдѫща 17ª, 25⁶, 32⁶, 33ª, 117⁶, сѣдѫщѧ 23ª, 64ª, сѣдѫще 39ª, сѣдѫи 67ª, сѣдѫи 67⁶, 33¹, сѫдѫще 65⁶, 37², сѫдѫщаго 102ª, сѣдѫщѧ 75ª, сѣдѫи 92⁶, сѣдѫща 28², 44¹ 100ª, ѩдѫщи 68ª, моудѫщоу 23², ѩдѫщемь 27¹ (двашъ), ѩдѫщихь 38¹.

Слѣдъ т: възвѣстѫть 4⁶, насытѫтсѧ 5ª, въсытѫть 84ª, обратѫтсѧ 101⁶, 1², 41², свѧтѫ сѧ 111ª, очистѫтсѧ 99ª, блъстѫща сѧ 70⁶, бльстѫщесѧ 8ª, богатѫщѧсѧ 21⁶, ѡтпоустѫ 5⁶, 41², 114ª, ѡтпоу-

стѫти сѧ 32ª, 118⁶, прѣкаѣстѫть 21¹, оупоутѫть 37ª, хотѫть 63ª, 84ª, 20¹, хотѫи 2⁶, 65⁶, 71ª, 86⁶, хотѫ (прич) 11ª, 40ª, 51ª, 68⁶, 120ª, хотѫще 51ª, 18¹, 39², хотѫщихъ 14⁶, 62⁶, 64ª, хотѫщéи 30ª, хотѫщимъ 20², нехотѫщемъ 58⁶, 84ª, кръстѫщѩѩ 34¹, кръстѫи 74ª, 77ª, 96⁶, 35¹, кръстѫ (прич.) 74⁶, кльстѫщъ 75⁶, свѣтѫи 82⁶, прѣтѫи 98ª, постѫще сѧ 38², постѫтсѧ 38² (тришъ), просвѣтѫтсѧ 3¹, прѣкратѫтсѧ 21² (двашъ).

Слѣдъ б: погоубѫть 4⁶, погубѭть 30², любѫ 106ª, 120ª (двашъ), любѫи 100⁶, 105⁶, скрѣбѫща 26ª, оуподобѫ 2⁶, 48⁶ (двашъ), погоубѫ 85ª, възлюбѫ 105⁶.

Слѣдъ в: ѩвѫсѧ 105⁶ ѩвѫтсѧ 77ª, 92⁶, славѫ сѧ 92ª, прославѫ 101ª, славѫще 24ª, славѫ (прич.) 54⁶, 57⁶, славѫи 92ª, оуготовѫть 37⁶, поставѫ 24¹, благословѫ (прич.) 22ª, благословѫще 72ª, ловѫ (прич.) 31, оставѫ 105⁶, 109⁶, поставѫ 24¹.

Слѣдъ м: срамѫ сѧ 56ª, приемлѫть 38⁶, приемлѫ 82⁶, поемлѫть 55⁶ (двашъ), 83⁶, приемлѫи 1⁶ (двашъ), 102ª, 103⁶, приемлѫще 51⁶, 83ª, 11², ѩемлѫи 82ª, приемлѫ (прич.) 2¹.

Слѣдъ п: ѡбъстѫпѫть 60ª, спѫщѩ 15ª, спѫщемже 2¹, 34¹, спѫ (прич.) 43¹, трѣпѫ 11¹, потопѫть 12¹, покапѫтсѧ 48², трѣпѫ вы 8⁶, 37ª, съсыпѫтьї 51ª, слѣпѫщѩѩ 78⁶.

Слѣдъ л: глаголѫ 1ª, 2ª, 2⁶, 3ª, 3⁶, 4ª, 6ª, 7ª, 26⁶, 29⁶, 32⁶, 36ª, 39ª, 39⁶, 41⁶, 44ª, 44⁶, 45ª, 45⁶, 46ª, 46⁶, 47ª, 47⁶, 48⁶, 49⁶, 50⁶, 52ª, 56⁶, 57ª, 59ª, 60⁶, 62⁶, 64ª, 65ª, 66ª, 69ª, 75⁶, 79⁶, 81⁶, 82ª, 82⁶, 84⁶, 85ª, 85⁶, 87ª, 87⁶, 90⁶, 91ª, 91⁶, 92ª, 92⁶, 94⁶, 100⁶, 103ª, 103⁶, 104ª, 104⁶, 105ª, 105⁶, 106ª, 107ª, 108ª, 109ª, 109⁶, 110⁶, 420ª; 1², 9², 10², 11¹, 12², 13², 23¹, 23², 25¹, 25², 26², 27¹, 30¹, 30², 33², 40², 43ª, глаголѫ (причастие) 7ª, 7⁶, 9⁶, 11ª, 13⁶, 16ª, 22ª, 22⁶, 27ª, 27⁶, 30ª, 31ª, 31⁶, 33ª, 34ª, 35⁶, 36⁶, 37ª, 40ª, 49⁶, 51⁶, 54ª, 56ª, 56⁶, 58⁶, 60ª, 62⁶, 66ª, 67ª, 67⁶, 69⁶, 70⁶, 74⁶, 7[illegible]⁶, 88⁶, 101ª, 112ª; 6¹, 6², 9¹, 10¹, 10², 11², 12², 13¹, 13², 14², 16², 17¹, 17², 19¹, 19², 24¹, 25², 27¹, 29¹, 29², 34¹, 35², 36¹, 36², 40², глаголѫть 3ª, 7ª, 8ª, 13ª, 14ª, 62ª, 71⁶, 88ª, 10², 16¹, 20¹, възглаголѫть 2⁶, 14ª, 18ª, 39¹, глаголѫще 5⁶, 8ª, 12ª, 13ª, 27ª (двашъ), 30ª, 32ª, 32⁶, 39ª, 49ª, 51⁶, 54⁶, 58ª, 58⁶, 59⁶, 60⁶, 61ª, 61⁶, 62⁶, 67⁶, 68⁶, 69ª, 69⁶, 79ª, 86ª, 87⁶, 92⁶, 96ª, 100ª, 100⁶, 114ª, 115ª; 4¹, 5¹, 6², 14², 16², 26¹, 33¹, 36², глаголѫюу 9ª, 44ª, 66⁶, глаголѫщихъ 23⁶, глаголѫща 26⁶, 36ª, 10¹, глаголѫщи 51⁶, 96⁶, 98ª, 7², 30², глаголѫщемъ 62⁶, 71⁶, 3¹, 19¹, глаголѫи 66ª, 79ª, 87⁶, 88ª, 94ª, 2², 30¹, глаголѫщѩ 71⁶, 8¹, послѫ 2⁶, 44ª, 61ª, 72ª, 103⁶, 107⁶, 108ª, 118⁶, 35¹, мелѫщи 55⁶, мелѫща 22², исцѣлѫ ѩ 101⁶, исцѣлѫще 34⁶, похоулѫть 8⁶, азъ ти велѫ 9ª, волѫ Лазарь 96⁶, молѫ ти сѧ 36⁶, 38ª, 50⁶ (двашъ), 110⁶, 111ª, помолѫ сѧ 27ª, оумолѫ 105ª, 109⁶, молѫтсѧ 62⁶, молѫщесѧ 11⁶ (двашъ), 14⁶, молѫщоусѧ 27⁶, 41ª, молѫсѧ (прич.) 32ª, 37¹, болѫщѩѩ 30⁶, 34⁶, 6², болѫщии 32⁶, 38¹, смыслѫща 33ª, 44¹, недомыслѫще 70⁶, недомыслѫщемсѧ 103⁶, хвалѫщихъ 23⁶ хвалѫще 24ª, 72ª, хвалѫ (прич.) 32⁶.

Слѣдъ н: скврьнѫть 4[a], скрънѫть 5[a], оскврьнѫтсѧ 113[a], скрънѫще 7[2], поклонѫтсѧ 79[a], 100[б], хранѫщеи 42[б], женѫи 79[б] (тришъ), 14[2], женѫще сѧ 22[a], изгонѫ 42[a] (тришъ), 49[a], изгонѫть 42[a], 94[б], гонѫща 9[б], 37[б], изгонѫ (прич.) 37[1], изгонѫще 40[2], женѫтсѧ 13[б], 62[a] (тришъ), 19[1], минѫть 35[б], не минѫ 54[б], минѫщи 117[б], исплънѫтсѧ 63[б], съблазнѫтсѧ 27[2].

Слѣдъ р: творѫть 4[a], 4[б], 69[a], 107[б], 108[a], 20[1] (двашъ), 39[1], 40[1], творѫ 12[a] (двашъ), 49[a], 60[б], 82[б], 85[a], 90[б], 91[a], 95[б], 96[a], 102[б], 105[a], 106[a], 17[1] (двашъ), сътворѫ 45[a] (двашъ), 56[б], 57[б], 61[a], 79[б], 105[a], 26[2], 30[2], сътворѫть 60[a], 84[a], творѫи 77[a], 91[a], творѫ (прич.) 48[б], 81[б], творѫще 26[б], 69[a], 20[a], творѫща 46[б], 81[б], 23[1], створѫи 83[б], творѫщи 106 (двашъ), творѫщоумоу 18[1], оузрѫть 36[a], 1[2], 41[2], възрѫть 116[б], 32[1], зрѫщи 29[б], зрѫ (прич.) 38[a], зрѫщѧ 32[1], зрѫще 70[a], горѫи 82[б].

Слѣдъ с: носѫть 2[б], носѫще 32[a], 37[2], просѫи 41[б], 93[a], просѫщимъ 41[б], просѫ (прич.) 57[б], просѫ 47[1], просѫщи 47[1], носѫ (прич.) 64[б], 114[a], възносѫи сѧ 50[a], 56[б], въпросѫ 67[б], въпросѫть 74[a], испросѫть 30[2], ѡбѣсѫть 12[1], негасѫщии 10[a] (двашъ), негасѫщимь 27[a].

Слѣдъ з: прѣлазѫи 94[б].

2) ѫ намѣсто ѧ слѣдъ j.

а) Случаи съ изразена йотация: оумираѫ 13[б], помаваѫ 20[б], начинаѫ 27[б], запрѣщаѫ 30[б], стоѫщихь 36[a], слоушаѫи 39[a], искоушаѫи 40[a], възливаѫ 40[б], имѣѫи 54[a], не боѫ сѧ (прич.) 55[б], радоуѫ сѧ 58[a], доѫщимь 63[б], искоушаѫ 83[б], вѣроуѫ 85[a], вѣроуѫи 97[б], доѫщимь 21[1], стоѫщии 29[1], падаѫ 37[1].

б) случаи съ неизразена йотация: оустожть 65[б], имѣѫи 2[б], 49[б], 77[б], не пиѫ 3[a], не ѡбиноуѫ сѧ 7[a], 88[a], 95[б], 109[б] (двашъ), 112[б], стожщихь 7[б], 16[a], ѡсѣнаѫ ѩ 8[a], 36[б], кланѣѫ сѧ 8[б], стоѫ 16[a], 19[б], 31[a], 56[a], чѣѫ 16[б], 24[б], молитвѫ дѣѫ 19[б], прѣдстоѫи 20[a], исплънѣѫ сѧ 25[б], повиноуѫ сѧ 26[a], проповѣдаѫ 26[б], 31[a], имѣѫи 27[a], 80[б], 88[б], 105[б], благовѣстоуѫ 27[б], стожща 31[a], 36[б], 117[б], блистаѫ сѧ 36[a], съкроушаѫи 36[б], слоушаѫи 39[a], 82[a], ѿметаѫи сѧ 39[a], раздѣлѣѫ сѧ 42[a], не ѡбрѣтаѫ 42[a], съвираѫи 45[a], богатѣѫ 45[a], питаѫ 45[б], негодоуѫ 48[a], побиваѫ 49[a], смѣраѫи сѧ 50[a], 56[б], радоуѫ сѧ 51[б], срамѣѫ 55[б], желаѫи 68[a], развращаѫи 68[a], дѣлаѫ 77[a], стоѫи 77[б], 101[a], 112[б], 113[a], вѣроуѫи 77[б], 85[a], 85[б], 97[б], 102[a] (двашъ), 105[a], пиѫи 78[б], 85[a], сѣѫи 79[б] (двашъ), оумираѫи 80[a], свѣдѣтелъствоуѫи 82[б], 90[a], даѫи 85[a], стоѫщи 89[б], стоѫщаго 98[б], стоѫще 99[a], знаменаѫ 101[a], 113[б], прѣдаѫи 103[б], 111[a], 120[б], прѣбываѫи 105[a], съблюдаѫ 105[б], грѣѫ сѧ 112[б], 113[a], прѣстоѫщихь 112[б], знаменаваѫ 120[б], свѣдѣтелъствоуѫ 120[б], назнаменоуѫ 121[a], сѣѫи 1[1], 41[1], 41[2], имѣѫи 1[1], 3[1], 41[2], разоумѣваѫ 2[1], милосръдоуѫ 8[1], стоѫщихь 9[2], 32[1], 41[1], кланѣѫ сѧ 10[a], искоушаѫ 19[1], стоѫщѧ 21[1], съвираѫ 24[2] (двашъ), прѣдаѫи 27[1], пиѫ 27[2], разарѣѫ 31[2], съзиждаѫ 31[2], прѣбываѫ 34[2], проповѣдаѫ 35[1], 35[2], 37[1], стоѫще 40[2], въпиѫ 43[2], послоушаѫ 46[2].

Отклоненията въ правописа на глаголитѣ и причастията са сравнително повечко, но пакъ не развалятъ правилото, защото прѣдъ огромното

число правилни случаи тѣ съставятъ съвсѣмъ незначителна часть. Ето ги: зрѧ 7[a], просѧть 46[б], ѡсѣпѧ ꙗ 47[б], оумѣлчѧтъ 60[a], коупѧть 78[a], 5[1], иждєнѧтѣїхъ 102[a], дрѣжѧтсѧ 118[б], стѧзѧщѧꙗ сѧ 13[б], алчѧщѧꙗ 21[б], горѧщи 46[a], оучѧ 48[a], 48[б], 88[a], 45[2], имѧщи 48[a], оудрѣжѧ 49[б], възлежѧщинѣ 50[a], оучѧщоу 60[a], 16[2], творѧщѧꙗ 61[a], любѧщинѣ 62[б], молѧщє сѧ 64[a], оучѧи 64[б], слоужѧи 65[б], спѧщѧ 66[б], зрѧщє 69[a], 1[2], дава сѧ (прич.) 70[б], горѧ (прич.) 71[б], чоудѧщємсѧ 72[a], възємѧи 74[a], глаголѧщъ 74[б], нисходѧщѧ 75[б], лежѧ (прич.) 98[a], хоулѧи мѧ 102[a], любѧи мѧ 105[б], нєлюбѧи мєнє 105[б], любѧ 120[a], оузрѧ 109[a], лежѧщѧ 117[б], лежѧщь 117[б], плачѧщи сѧ 117[б], лежѧщѧ 119[б], оучѧщє 7[1], 34[1], просѧщи 15[2], просѧщѧ 15[2], любѧть 20[1], оузрѧть 22[1], глаголѧщѧ 23[2], алчѧщѧ 25[1], 25[2], болѧщѧ 25[1], скрѣбѧщє 27[1], кличѧщѧ 45[1], имѧть 47[2] (инакъ — сѐ съ ѫ). Има още нѣколко случаи, дѣто ѧ е прѣправено отъ друга буква, или нѣкъ е тъй написано, че се не познава ѧ ли е, ѫ ли е; тѣ са: исходѧть 30[б] (поправено отъ и), приемѧть 53[a], даѧ 95[б], лежѧщи 45[a], слоужѧи 65[б], съходѧщъ 74[б], глаголѧщоу 91[a], имѧть 9[2] Нѣколко случаи съ ѧ намѣсто ѫ въ глаголни форми се срѣщатъ още въ пасажитѣ, писани отъ други ржцѣ, та не бива и да се броятъ, понеже въ тия пасажи владѣе други правописъ.

Къмъ горнитѣ отклонения нека прибавимъ още: сѧть намѣсто сѫть 2[2] (срв. сѫщо такова сѭтъ, писано съ глагол. букви въ Бол. пс. Arch. II, 270) и сѧть 5[б] дѣто ѧ е прѣправено отъ и).

Наспротивъ правилната старобългарска употрѣба на ѧ слѣдъ шушкави съгласни въ Дбрш. ев., би се очаквало, ѧ да бѫде запазено и въ аористното окончание шѧ; ала нѐ; тукъ намираме обикновената срѣднобългарска форма на шѫ и то пакъ тъй слѣдбено прокарана, че само на петь пѫти се срѣща съ ѧ: изкишѧ 43[б], рекошѧ 84[б], възмюкишѧ 102[a], привръгошѧ ꙗ 8[1], изкишѧ ꙗ 18[2], 43[б]. Има впрочемъ още два случая (възъпишѧ 114[б], съвръшишѧ сѧ 116[a]), но тѣхъ не броя, понеже се срѣщатъ въ ония редове, що ги е писалъ Стрѣзо.

Колкото за ѫ и ѧ слѣдъ чисти съгласни въ Добрш. ев. нѣма и нужда да привеждамъ примѣри; тамъ е тъй редовно сѣко ѫ и ѧ на свое мѣсто, че отъ цѣлия паметникъ могатъ се посочи само слѣднитѣ отклонения, произлѣзли било отъ измѣненъ изговоръ, било отъ случайна грѣшка. Отъ фактически промѣненъ изговоръ имаме: ноудитсѧ 2[б], ноуждинци 2[б], моудитъ 46[б], 23[1], насыщиѭи 41[a], неоуськии сѧ 11[б], нѣкизъ 13[a], триста нѣкизь 15[б], 83[б], нѣкьжникы 76[a], нѣкизѧ 76[a]. А по несъглеждане са произлѣзли тия графични замѣни:

ѧ намѣсто ѫ: халѧгы 50[б] (Зогр. и Мар халѫгы), погрѧзнѫти 43[1]; и наопаки: начѫшѫ 67[б], взѫть тѣло 117[a] (ржка Е), стѫзѫщє сѧ 8[a];

оу намѣсто ѫ: сѣдоущоу 30[1], коупоуть 47[2], соухоуѫ ржкѫ 39[1]. и наопаки: ѡвѣшеноуѫ злодѣю 31[2], ѿ рыкѫ 48[1] намѣсто ѿ рыкоу.

ѫ намѣсто ъ: всѣкъ гл҃ѫ 13[1]; и наопаки: есѫмь 115[б], алавастрѫ 15[a].

ѫ намѣсто а: жена имѫщѭ алабастрѫ 15[a] и наопаки: тебѣ гла 38[1] (рѫка Б), сѫщѭ ѩже свѧзана 48[a], въ ѭюда 64[б], матере стоѫща 116[a].

е намѣсто ѧ: не приесте 83[a], пристѫпише 5[1], приведоше 89[б]; приемше (дѣвы) 23[1], но тая форма може да се смѣта и като дѣепричастие, както и видѣвше ѿрокы зовѫще 16[1]; мирѣше, срѣщу което стои въ Мар. мьнѣхѫ, може да се смѣта и за имперф. ед. ч. II наопаки: лъжѧсвѣдѣнна 7[2] всѧеже 18[2], кръстѫщѧ ѩ 34[1] (имен. м. р.), кнѧзѧ наши 71[a].

ѣ намѣсто ѧ: отпоусти ихь неадьшѣ 8[1], землѣ многы 41[1], грѣдъши, грѣдѫща 74[a] (инакъ редовно съ ѧ).

Веднъшъ има ѧ намѣсто ъ: погоубить оубицѧ тѧ 18[2].

Въ нѣкои отъ тия правописни грѣшки може човѣкъ да съзира отразъ отъ изговоръ ѫ=у; но понеже примѣритѣ са много уединени, рискувано е да се гради върху имъ какво-годѣ заключение.

II тъй съ изключение на глаголнитѣ и причастни форми, въ които ѧ е редовно замѣнено съ ѫ, въ сички други случаи Добрш. ев. пази старобългарски правописъ откъмъ ѫ и ѧ. Какъ да се обясни сега тоя старобългарски правописъ въ единъ паметникъ отъ XIII вѣкъ? Дали писачътъ на Добрш. ев. е копиралъ напросто своятъ, да го кажемъ старобългарски изводъ, или въ своя си говоръ е ималъ жива основа за такъвъ правописъ. Ако приемемъ първото, нѣма какъ да си обяснимъ, защо не е запазенъ стария правописъ и у глаголнитѣ форми; освѣнъ това при машинално прѣписване едвали би се упазила такава послѣдователность, каквато владѣе въ Добрш. ев. откъмъ ѫ и ѧ.

Тази послѣдователность на Добрш. ев. откъмъ ѫ и ѧ е, както я освѣтлихме съ толкова много примѣри, двойна: въ коренни сички и склонидбени форми се прави строга разлика между ѫ и ѧ и то по старобългарско правило, а въ глаголни форми тия двѣ гласни се сливатъ помежду си въ полза на ѫ. Ще трѣбва, значи, да обяснимъ както раздѣлната употрѣба на ѫ и ѧ въ коренни и падежни сички, тъй и тѣхното изравнение въ глаголнитѣ форми.

Колкото „старобългарска“ и да се струва на първи погледъ употрѣбата на двѣтѣ носовки въ коренни и падежни сички, тя въ сѫщность не е вече такава ни по изговоръ, ни по произходъ; по изговоръ не е, защото въ XIII вѣкъ, откогато е Добрш. ев., старобългарскиятъ изговоръ е билъ изгубенъ вече въ по̀ многото български говори, ако не изцѣло, то на сигуръ отъ крайнитѣ сички; по произходъ пъкъ нѣмаме право да считаме тоя правописъ за старобългарски първо затова, защото ни липсуватъ сигурни данни да го свържемъ непосрѣдствено съ старобългарския и второ, защото нѣма какъ да обяснимъ такова едно частично приложение на тоя правописъ. Ето защо приемамъ за по̀ вѣроятно, че правописътъ на ѫ и ѧ въ коренни и падежни сички произлиза отъ стремежъ да се задоволи фонетиката на живъ говоръ. Дори и да допуснемъ, че въ Добрш. ев. старобългарскиятъ правописъ на ѫ и ѧ е запазенъ по традиция, пакъ ще трѣба да приемемъ, че това е могло да стане само възъ основа на живъ говоръ, който е

могълъ да поддържа безъ промѣна тая традиция, при това говоръ, който е държалъ раздѣлено и сливалъ ѫ отъ ѧ тъкмо тъй, както ги намираме раздѣлени и слѣни въ Добрш. ев. Пита се, дѣ е билъ тоя говоръ? Дѣ може да бѫде писано Добрш. ев., за да се развие тази необикновена употрѣба на ѫ и ѧ. За да отговоримъ на тоя въпросъ, трѣба да търсимъ на първо мѣсто область, дѣто прѣзъ XIII. в. се не е прилагалъ извѣстниятъ законъ за срѣднобългарската юсова замѣна. Такива области ще са биле и за онуй врѣме пакъ сѫщи, които са и днесъ. Днесъ пъкъ юсова замѣна не става: 1) въ ония наши говори, дѣто е запазенъ старобългарски носовъ изговоръ за ѫ и ѧ, именно въ Костурскитѣ и Солунскитѣ села съ изговоръ $ъ_н$ и $е_н$ за ѫ и ѧ; 2) въ ония сѣверозападни краища, които се допиратъ направо или посрѣдствено съ сръбски говори, та е било възможно да се развие изговоръ по сръбско фонетично влияние. Такива са освѣнъ сѣверозападнитѣ *ч-ц* и *к'-г'*-говори, въ които носовкитѣ навредъ са замѣнени по сръбски начинъ съ *у* и *е*, но и ония по̀ вѫтрешни днешни *к'-г'*-говори, въ които ѧ гласи пакъ навредъ като *е*, а пъкъ ѫ се изговаря като *а*, както що е въ областьта между Велесъ, Кратово и Щипъ, която носи име Овче-поле. А понеже днешното *а* намѣсто ѫ въ тази область е ново изяснение на по̀ прѣдишно ъ за ѫ, то за врѣмето на Добрш. ев. можемъ сигурно да твърдимъ, че въ тази область се е говорило ъ за ѫ, тъй че е имало вече доволно рѣзка разлика между замѣнитѣ за ѧ и ѫ, та е било възможно да се държатъ несмѣсено, докато въ другитѣ наши по̀ вѫтрешни говори, въ които се е пазилъ още оня по̀ старъ изговоръ $ъ_н$ или ъ за ѧ, е било по̀-лесно да се дойде до взаимна замѣна между ѫ и ѧ, както въ глаголни и падежни форми, тъй и въ коренни срички.

Откъмъ тая страна Добрш. ев. прѣдставя интересенъ типъ срѣднобългарски паметникъ, дѣто подъ влияние на живъ говоръ се възстановява старобългарски правописъ, макаръ и тоя живъ говоръ да не е билъ вече старобългарски. Нему подобенъ паметникъ е, както и по̀ горѣ споменахъ, Добромирово евангеле, и то оня дѣлъ отъ него, що го е писала рѫка Б. На както за Добромирово ев. не може да има съмнѣние, че е отъ български произходъ, тъй сѫщо и за Добрш. ев. трѣба да приемемъ, че го е писалъ българинъ, а не сърбинъ, както прѣдполага Кульбакинъ въ бѣлѣжкитѣ си върху рѫкописъ № 214 отъ Бѣлгр. Нар. Библ., т. е. върху Бѣлградската часть на сѫщото наше Добрѣйшово евангеле (вж. Матеріалы и замѣткы по славяновѣдѣнію, Ж. М. Н. Пр. 1905, № 5). Слѣдъ като навежда доста примѣри за сѫща българска употрѣба на гласнитѣ (лѣ, нѣ, рѣ намѣсто лꙗ, нꙗ, рꙗ, ца намѣсто цѣ, чѣ намѣсто чꙗ и пр.), г. Кульбакинъ казва за ѫ и ѧ: „Факты, относящіеся къ мѣнѣ юсовъ, не могутъ быть поставлены во внутренную связь съ только что разсмотрѣнными, такъ какъ послѣдній писецъ памятника вообще смѣшиваетъ ѫ и ѧ; онъ пишетъ испросѫтъ, колѫри, сѫщрѣмъ, кидѫтъ . . . По видимому для писца въ этихъ знакахъ не было ни-

чего живого; быть можетъ онъ былъ сербъ, но списывалъ со своего оригинала добросовѣстно, — не внося чертъ своего говора". Тукъ има противорѣчие, произлѣзло отъ недостатъчно вникнуване въ правописнитѣ свойства на паметника; защото, ако писачътъ на Добрш. ев. „смѣшиваетъ" ѫ и ѧ, то не може да се твърди, че той е прѣписвалъ „добросовѣстно"; ако пъкъ приемемъ, че е прѣписвалъ добросъвѣстно, и отъ прѣписа му се е получилъ нашиятъ паметникъ, ще трѣба да признаемъ, че оригиналътъ на Добрш. ев., макаръ да се отклонява отъ другитѣ срѣднобългарски паметници по ѫ и ѧ, сѫщевръменно крие въ себе си твърдѣ правиленъ правописъ откъмъ тая страна, та не дава право да се твърди, че за писача му ѫ и ѧ са биле мъртви знакове; той може да ги не е изговарялъ тъкмо тъй, както са гласѣли тѣ въ старобългарски, ала е схващалъ хубаво тѣхната звукова стойность, та ги употрѣбява по̀ правилно, отколкото много наши писачи отъ сѫщо врѣме.

Па и да прѣдположимъ дори, че прѣписвачътъ на Добрш. ев. е билъ сърбинъ, ще трѣба да признаемъ, че той, прѣписвайки добросъвѣстно, ни е завардилъ единъ крайно интересенъ срѣднобългарски паметникъ, първичниятъ писачъ на който обаче не може да бѫде сърбинъ, понеже сичкитѣ други фонетични и морфологични особености на Добрш. ев. сочатъ къмъ български езикъ. Тъй, ако оставимъ на страна употрѣбата на ѫ и ѧ въ корени срички и падежни форми, която употрѣба най сетнѣ може да бѫде обяснена и върху една прѣдполагаема сръбска фонетика (ѫ = *у*, ѧ = *е*), то пъкъ ѫ и ѧ въ глаголнитѣ форми не можемъ си обясни инакъ, освѣнъ възъ основа на български изговоръ, понеже само въ българскитѣ паметници се срѣща форма -шѫ за 3 л. мн. ч. аор., тъй както и само български паметници познаватъ причастия на ѫи (намѣсто ѧи и ъи). Освѣнъ това употрѣбата на ѣ въ Добрш. ев. не издава нищо сръбско, па тъй сѫщо и ръ-лъ се употрѣбяватъ по чисто български — било даже че прѣдположимъ у тѣхъ метатеза ѣр-ѣл; тъй сѫщо и ероветѣ, макаръ че се употрѣбяватъ твърдѣ неправилно като писменни знакове, но фонетичната имъ стойность е чисто българска въ Добрш. ев. Най сетнѣ има едно поразително свидѣтелство за българщината на Добрш. ев., каквото не бѣхъ срѣщалъ още въ такъвъ старъ паметникъ до сега, та му давамъ голѣма цѣна: въ Добрш. ев. срѣщнахъ запоставено показно мѣстоименне тъ у прилагателни имена съединено съ о, или по̀ право да кажемъ, формиранъ вече днешенъ членъ *от:* злыкоть рабь! Макаръ и единственъ случай (л. 23[1]), тоя членъ е твърдѣ характеренъ за нашия паметникъ и доволно убѣдително доказва националния му произходъ.

И тъй за писача на Добрш. ев. азъ прѣдполагамъ единъ български изговоръ *е* и *ъ* за ѧ и ѫ, изговоръ, който прилѣга да обяснимъ и опова изключително употрѣбение на ѫ у глаголнитѣ форми и причастията, а именно формитѣ за 1. л. ед. и 3. л. мн. сег. отъ мекитѣ основи са̀ биле още тогава изравнени по твърдитѣ основи, та е билъ

полученъ изговоръ молѫ, гонѫ, створѫ, молѫтъ, гонѫтъ, створѫтъ (намѣсто обикновенитѣ срѣднобългарски молѧ, гонѧ и пр.), отъ които произлизатъ днешнитѣ: молам, гонам, сторам, молат, гонат, сторат, свойствени вече не само на сѣверномакедонскитѣ краища, но и на голѣмъ обсегъ говори по Македония и западна България. Причастията, както винаги, се водятъ по 3. л. сегашно врѣме: молѫтъ — молѫи, -лѫщи; а колкото за аористната форма на -шѫ, ако не е била книжовна за оная область, тя ще се е поддържала отъ имперфектната форма на хѫ, съ която се и слива съ врѣме; тъй че рекошѫ се е подкрѣпяло въ тоя си изговоръ отъ рекохѫ. — Както и да е, можемъ да бѫдемъ сигурни, че глаголнитѣ форми, писани съ ѫ намѣсто ѧ въ Добрш. ев. са биле и тъй изговаряни, т. е. намѣсто старобълг. ѧ се е чувало у тѣхъ ѫ = ъ. Това мога да потвърдя съ хубави примѣри отъ единъ паметникъ, който, за жалость, ми не е отблизу познатъ, та ще се задоволя да цитирамъ само това, що намирамъ у Воскресенскій (Славянскія рукописи въ заграничныхъ библіотекахъ, Сб. отд. р. яз. т. XXXI, № 1, стр. 47). Паметникътъ се намира въ Загребската Академия (Михановичева сбирка № 10) и е сръбско евангеле отъ XIV или XV в., както казва Воскресенскій, прѣписано или прѣправено отъ срѣднобългарски изводъ. Въ това евангеле се срѣщатъ слѣднитѣ замѣни на ѫ (отъ по̀-старо ѧ) съ ѣ: слышѣрен, слышѣтъ, належѣрь, рѣшь, оутврѣдишь. Тия правописни грѣшки едва ли биха се обяснили инакъ, освѣнъ като прѣдположимъ, че прѣписвачътъ имайки прѣдъ очи българскиятъ изговоръ на ѫ (отъ по̀ прѣдишно ѧ) като ъ, не е могълъ да бѫде навредъ послѣдователенъ да прѣобърне българския си изводъ на сръбска фонетика, а пропусналъ тукъ-тамъ грѣшки, които ни свидѣтелстватъ за тогавашната фонетична стойность на ѫ у българскитѣ книжовници и въ такива случаи, когато това ѫ стои на мѣсто стрб. ѧ. Зарадъ тия си любопитни отклонения това сръбско евангеле заслужва да се проучи на особено. Отдѣлни примѣри като горнитѣ ще се срѣщнатъ и другдѣ; срв. Берл. Сб. лежѣрь 53ª, Михан. ев. № 15: дрѣжѣре Arch. IV. 568.

Употрѣба на ѣ въ Добрѣйшово евангеле.

Освѣнъ обикновената срѣднобългарска употрѣба на ѣ — намѣсто етимологично стб. ѣ и намѣсто ꙗ слѣдъ чисти съгласни — въ правописа на Добрѣйшово ев. забѣлѣзваме че се дава по̀ широко поле на тая буква, като я употрѣбяватъ и слѣдъ шушкави съгласни, на дори и слѣдъ j.

Да се употрѣбява ѣ слѣдъ ч не е рѣдко явление въ срѣднобългарскитѣ паметници; понеже тая съгласна е имала, както и днесъ има, изговоръ на смекчено ч́, и понеже слѣдъ омекчени съгласни ѧ се изразява съ ѣ, то и чѧ се пише чѣ, т. е. тъкмо тъй, както и сѣко чѫ новечето срѣднобългарски паметници промѣнятъ на чѫ. Споредъ това примѣри съ чѣ намѣсто чѧ не биха прѣдставяли никаква особеность на Добрш. ев., колкото много и да са; а има ги наистина доста:

чѣшѫ 2[a], 65[a], 112[a], 27[1], чѣсъ 39[6], 44[6], 61[a], 71[6], 100[6], 22[2], часоу 47[2], 67[a], часось 101[a], чѣса 23[1], 23[2], по ѡбычѣю 19[6], 66[a], ѡбычѣи 30[1], по прилоучѣю 40[a], причѣли 11[a], 1[1] (bis), 2[2], 3[1], 41[1], 42[2], къ причѣхъ 109[6] (bis), 3[1], врачѣ 32[6], 38[1], мечѣ 63[6], тѫчѣ грѧде 47[a], ѿ печѣыниꙗ 63[6], чѣыниꙗ 63[6], печѣли 64[a], ѿ печѣли 66[6], 109[6], 1[2], 41[2], печѣлъ 109[a], печѣли 109[a] (bis), печѣлсвѣта 2[1], 41[2], беспечѣли 34[1], растачѣеть 42[a], расточѣѭ 53[a], ѡтѫжчѣѫтъ 64[a], оучѣше 11[a], 29[a], 34[1], 87[6], 4[1], 36[1], 41[1], пооучѣти сѧ 63[a], печѣше сѧ 99[6], скончѣти 36[a], 66[a], 72[a], кончѣвшемъ 25[6], недокончѣлъ 56[6], скончѣвше имъ 28[6], кончѣетсѧ 47[a], 65[a], кончѣѭ 49[a], скончѣѫтсѧ 57[a], 63[6], 103[a], скончѣ 4[1], 14[1], скончѣніе 4[1], 34[1], оумлъчѣшѫ 36[6], 49[6], 61[6], 70[a], мълчѣше 28[2], мълчѣхѫ 39[2], чѣыше 70[a], чѣѭрихъ 80[6], не плачѣте сѧ 34[2], 68[6], ѡбличѣемы 27[6], ѡбличѣели 89[6], ѡбличѣетмѧ 91[6], разлѫчѣста сѧ 36[6], разлѫчѣеть 25[1], запечѣтлѣ 77[6], течѣста 117[a], величѣѫтсѧ 20[1].

Ала нашиятъ паметникъ отива въ тая посока по̀ далеко, та пише ѣ и слѣдъ ж, ш, жд, ц и ј; то е вече особеность, която се не срѣща тъй често въ срѣднобългарската писменность и която трѣба да изтъкнемъ като характарна отлика на Добрш. ев. Споредъ това срѣщаме: множѣишѫ 3[a], 78[a], множѣе 14[6], можѣше 15[a], 19[2], 26[1], 43[1], 43[2], бѣжѣти 26[6], оубѣжѣти 64[a], бѣжѣшѫ 28[1], 43[2], тѫжѣтели 12[6], приближѣѭроусѧ 57[6], 59[6], оудръжѣста сѧ 71[a], оусѧжѣте повел. 72[a], жѣлостъ 76[6], не можѣхѫ 101[6], лежѣше 117[6], идеже лежѣ 33[2], не можѣыше 37[2], можѣшѧ 42[2], ѩжѣ желѣзна 43[2], съжѣлишѫ 14[1], неможѣыше 37[2], 46[2]; да пришедшѣ помажѫть 16[6], възрѣвшѣ 17[a], ѿ лишѣнна своего 62[6], изъшедшѣ 17[a], поѩшѣше сѧ 120[a], не ѩдъшѣ 8[1], шедшѣ 33[2], исхождѣыше 11[6], хождѣше 99[a]; бъльстѫрѣ сѧ 8[1], не ръцрѣте 85[6]; ѿвѣцрѣвь 7[2], тъмнѣна 19[6], скозѣ вездъна̀ѣ 42[a], ѣсти 5[6], 49[a], цръковна̀ѣ 69[6], въстѫѣше 84[a], ѣже видѣхъ 91[a], ѣкои 117[a], продиѣды 4[2], ѣдите 27[1]. Тъй е разширено полето на ѣ и въ Добромирово ев., дѣто примѣритѣ за ѣ слѣдъ шушкави и ј са даже много повече, както се вижда у Ягича, 18—21. Па както въ Добром., тъй и въ Добрш. ев. нѣма оня паралелизъмъ чѣ—чю, който се срѣща тъй често въ другитѣ срѣднобълг. паметници; нѐ, тукъ има навредъ само чоу на, разбира се, и шоу.

Тава разширено употрѣбение на ѣ ни дава право да заключаваме, че за писача на Добрш евангеле ѣ означава още звукъ *ꙗ* или ′а. Къмъ това сѫщо заключение ни водятъ и примѣри съ отвърдѣло прѣдходно ц и с: цаловахѫ 8[6], не цалоуите 38[6], цалование 20[6], цаловаиꙗ 20[1], 21[6], 43[6], само (намѣсто сѣмо) 37[a], 50[6], 59[a], 84[6], 78[6], 118[6], цана (намѣсто цѣна) 29[2], каквито примѣри, за чудо, нѣма въ Добромирово ев., освѣнъ само три пѫти; но инакъ и тамъ сѫщата гласна е имала безъ съмнѣние пакъ непрѣгласенъ (източнобългарски) изговоръ. Срв. още: погракание намѣсто погрѣкание, ѡсѣкнаѫ ꙗ 8[a], намѣсто ѡсѣкнѣѫ ꙗ както е на л. 36[6], кꙗ 51[a] намѣсто кнѣ, посакаема 106[6] намѣсто посѣкаема. Па най-сетнѣ срв. още кꙗ 116[6] и невыдоми, прѣправено отъ невидоми 43[2].

За изговоръ *е* намѣсто ѣ свидѣтелстватъ само тия примѣри: оклѣчете и 52[6], тебе 9[1] и 36[6] намѣсто тебѣ — вѣроятно грѣшки; все елико далъ еси мнѣ ѿ тебѣ сѫть 110[a] е схванато, види се, като ед. ч. намѣсто всѣ, както стои въ Зогр. и както трѣбаше да бѫде споредъ сѫть: крѣплѣки 27[a] е, може би, аналогия по другитѣ компаративни форми.

Тукъ-тамъ се срѣща ѣ погрѣшно писано, дѣто му не е мѣсто, като напр. власы велблѫждѣ 35[2] намѣсто велблѫжди (instr.), вѣрѣ 45[1] намѣсто вѣра, завахтѣни 32[1] намѣсто завахтани, бѣти намѣсто быти 67[6], неѩдъшѣ 8[1] намѣсто неѩдъшь, ѡдесниѭ тебѣ, ѡ шоуѭ тебѣ 15[2] споредъ Зогр. и Мар. трѣба да бѫде тебе; може би, тука е синтактична замѣна между род. и дат. падежъ.

Но има случаи, когато ѣ стои намѣсто друга етимологична гласна, за да изрази и ѣ-товъ изговоръ; тъй напр. въ дума сѣдѣлници 11[a], 19[2] намѣсто сѣдалници, вѣроятно защото думата е произведена отъ сѣдѣти, а не отъ сѣдати — оттамъ ѣ слѣдъ д. Ново ѣ, произлѣзло по морфологична аналогия, срѣщаме и въ повел. накл. 2 л. мн. намѣсто по̀ напрѣжно и у глаголи на мека основа: заколѣте 52[6], осѫжѣте 72[a], не ръпирѣте 85[6], глаголѣте 38[6] (bis), 41[a], 54[6], внемлѣте 44[a], 54[a], 62[6], дадѣте 24[2], сѫдѣте 27[2], оутвръдѣте 33[1], не плачѣте сѧ 34[a], 68[6], 69[a], пирѣте 41[6], 45[6] (bis). За изговора на такива аналогии срв. покрыѩте 69[a], оубиѩмьї 17[2], мещамь 115[6].

ѣ има свое оправдание тъй сѫщо и въ тебѣ, себѣ (изговорени: тебѩ, себѩ или тебѐа, себѐа) за род. и вин. пад. намѣсто тебе, себе: възлюбиши ближнѣго ѩко и самъ себѣ 14[a], кто тебѣ ищеть 87[6], никто ли тебѣ не ѡсѫди 89[6], ни азъ тебѣ не ѡсѫждаѭ 89[6], оу тебѣ самаго 110[a], прѣжде даже не бъістъ миръ оу тебѣ 110[a], ѿ тебѣ сѫть 110[a], оу себѣ 37[a], да ѿкрьжетсѧ себѣ 9[2], ѿврьзи ѿ себѣ 12[1], азь тебѣ помиловахь 14[1], ѡ десниѭ тебѣ, ѡ шоуѭ тебѣ 15[2] — споредъ Зогр. и Мар. трѣбаше да бѫде тебе, както си е наистина и тука правилно по̀ долу на сѫщата стр. ѡ шоуѭ мене; ѡца не нарицаете себѣ 20[1], ѡдесниѭ себѣ 25[1], неѿврьгѫ сѧ тебѣ 27[2], себѣ спасти 31[2], постави е оу себѣ 37[a], горшеиухъ себѣ 42[6], да не привлѣчеть тебѣ 47[a], себѣ плачѣте 69[a], да спасеть и себѣ 69[a], не въдамаше себѣ 76[6], ѿ тебѣ изъидохъ 110[6], миръ тебѣ не позна 111[a], възлюбиши — ѩко и самь себѣ 19[2]. Срв. още: издалечѣ 5[6], 56[a], понеже и тамъ е прокарана сѫща морфологична аналогия, като е зето родителното окончание отъ I склонение. Срв. и днешнитѣ менъ, тебъ, себъ, отпрѐдъ, одзадъ въ източна България, у които крайното ъ отговаря на генетивно *а*.

На аналогия се дължи и ѣ въ двойно число за ж. родъ: не ѩ̀ли ли годинѣ естѣ въ дни 97[a], ѡнѣже ѩстѣ сѧ за позѣ его 33[2], видѣстѣ очи мои 24[6].

Такива аналогии още повече подкрѣпятъ мисълта, че *ѣ* за писача на Добрш. ев. не е още *е*, както е сега въ тия краища, отдѣто произхожда нашиятъ наметникъ.

ъ, ы етимологично и междусловно.

Добрѣйшово ев. употрѣбя ту ъ, ту ы и макаръ тия два знака да се смѣсватъ помежду си, смѣсването става само за смѣтка на формата имъ, докато самиятъ бѣлѣгъ за стб. ъ, билъ той писанъ ъ или ы, си стои на своето етимологично мѣсто и съвсѣмъ малко случаи срѣщнахъ, дѣто ъ да е замѣнено съ и — или наопаки. Отъ тия случаи нѣкои са напросто писарски грѣшки, като: въ мѫчениихъ сѣтехъ 3[1], цр҃кви намѣсто цркъ 28[1], годиии 80[a], гл҃ѫ ты петре 66[a], жена самарѣнинъ 78[a] (bis), вынъ 114[б], магдалынъ имен. п. 117[a], ръзъ его 115[б] (bis); въ други случаи замѣната между ъ и и е станала, очевидно, по морфологични причини, т. е. основата отвърдѣла, та самата форма прѣминала въ друга категория: ѿ древиъ ихъ 35[a], древиы ихъ 35[б], голѫбъ 60[б]. Най сетнѣ има случаи, дѣто ъ като че е произлѣзло по фонетиченъ пѫтъ и замѣстя и слѣдъ шушкави и съскави съгласни; тая замѣна не е рѣдкость по срѣднобългарскитѣ паметници, та може да се сматря като лабиализация на и слѣдъ шушкави и ц, каквато има и въ руски езикъ: съ ѡцы нашими 22[б], жъ ывъ 52[a], жывъ 80[a], иждывшоу ѥмоу 52[a], погыбшы ныи 7[2], ѿ тоуждыихъ 11[2], жывъ сын 33[1], жъзынь 102[a], жыдовска 116[б]; обаче случаитѣ сѫ толкова малко, че не даватъ право да се гради правило върху имъ. Сѫщинско колѣбание между ъ и и се забѣлѣзва у думица и ъ и ѣ, която се пише ту съ ъ, ту съ и, но случаитѣ съ и прѣобладаватъ: нинѣ 24[б], 43[a], 60[a], 66[a], 76[a], 78[б], 28[1], 28[2], 31[2] (bis), 89[б], 91[б], 92[a], 93[a], 93[б], 94[б], 97[a], 97[б], 101[a], 102[б], 104[a] (тришъ), 107[a] (двашъ), 108[б], 109[б] (тришъ), 110[a] (двашъ), 110[б], 119[б]; съ ъ само: 79[a], 82[a], 93[б], 101[a] (двашъ), 104[a], 106[a], 108[a], 109[б]. Тая дума има такова двояко писане и въ другитѣ срѣднобългарски паметници, та може би да е имала и двоенъ изговоръ. Въ писането на сѫщата думица има въ нѝ сетнешнитѣ паметници и друга двоякость, именно крайната ѝ гласна се прѣдава ту съ ѣ, ту съ ꙗ; въ Добрш. ев. се пише винаги само съ ѣ.

Като оставимъ тия, сравнително малко отклонения на страна, ще трѣба да признаемъ, че Добрш. ев. държи твърдѣ строго правилото за ъ, та не само че го запазва въ сички етимологични срички, но и въ ония случаи, дѣто ъ е произлѣзло отъ сетнешно съединение между крайно ъ и слѣдно и, тъй че освѣнъ въ опрѣдѣленитѣ прилагателни форми, но и въ прѣдложни съединения като: изъити 21[a], изъыде, изъыдохъ 42[б], възъыде 23[a], възъигра сѧ 21[a], възъирѣтсѧ 44[a], 46[б], 1[б], ѡбъыдѫтсѧ 60[a], изъыдохѫ 79[a] и пр. Доста начесто се срѣща въ Добрш. ев. ъ произлѣзло отъ крайно ъ (у глаголи и причастия) + и (начално) или j; въ такива случаи ъ е изразено или само съ едно ъ (или ы), или пъкъ съ ъи или ыи: да погоубѫтъї 4[б], оукрадѫтъї 33[1], оутомимъї и васъ 34[1], повинеиъї есть 40[2], възложѫтъїи 42[1], възъникъї и 9[a], иметъїи 8[б], оукиеиъї и наше бѫдеть достоѧние 12[б], ѡбкитъїи 16[б], да късухытѫтъїи 84[a], створитъї цр҃ѣ 84[a], не привлѣчетъї

его 85[б], вѣмыи 1. ед. 92[а], аще ѡставимъі тако 98[б], възмѫтъі мѣсто и — 98[б], ѡпроутитъі 99[б], да имѫтъи 99[б], видѫтъі 101[б], вѣсы иждеимѫтъи ѧзыкъі 18[а], посѣтилъі есть 23[а], повитыи и положи 23[б], помогѫтъімь 31[а], оуправлены есть 38[а], приѧтъі 40[б], ѡсѫдѫтъі 42[б], поставитъи 46[б], протешетъі 46[б], заплоуѭтъі, оубиѭтъі 57[б], сътретъи 61[а], да имѫтъі 61[а], ѡблъкъи 68[а], глаголѫтъі жива 71[б], приѧтъи 73[б], възведъи диаволъ 28[б], да въпросѫтъі 71[а], съвиражтъіе (лозие) 107[б]. Едно такова ъі е написано погрѣшно съ и: приѧти народъ 33[а] — срв. Мар. приѧтъі-и народъ.

Зѣвъ, йотация. Съкратени, прибавени, изпуснати гласни.

Въ Добрѣйшово ев. се употрѣбятъ сичкитѣ йотирани гласни, както въ прѣдни, тъй и въ срѣдни и крайни срички, но отъ тѣхъ най-послѣдователно се пише йотирано а въ начало — винаги ꙗ, докато другитѣ йотирани лигатури се употрѣбятъ като че ли безъ никакво правило. Това е обаче е само привидно, защото има едно правило, твърдѣ характерно за нашия паметникъ, съ което се опрѣдѣля хубаво употрѣбата на йотирани гласни; забѣлѣзахъ именно, че йотацията е произволна, само кога се срѣщнатъ разнородни гласни (иа, иѧ, аѫ, оѫ и пр.), но щомъ се срѣщнатъ двѣ еднакви гласни, втората отъ тѣхъ бива непрѣмѣнно йотирана; съ други думи Добрѣйшово ев. не търпи зѣвъ между двѣ еднакви гласни. Споредъ това правило въ Добрш. ев. нѣма двойни гласни ѫѫ, ѧѧ, аа, ее, каквито се срѣщатъ тъй често въ другитѣ срѣднобълг. паметници, а намѣсто тѣхъ намираме винаги само ꙗѫ, ꙗѧ, ꙗа, еіе. Забѣлѣжително е, че това правило струва не само за еднакви гласни въ една и сѫща дума, ами и въ случаи, когато се срѣщнатъ еднакви гласни отъ двѣ думи!

Примѣритѣ за ꙗѫ и ꙗѧ ги наведохъ сичкитѣ на стр. 61 и 65 въ отдѣла за ѫ и ѧ, а тука ще дамъ примѣри още за ꙗа и еіе. Сичкитѣ прилагателни имена, както и сички имперфектни форми, у които ꙗа или аа не е стегнато въ а, са писани въ Добрш. ев. съ йотирано второ а. За прилагателнитѣ имена едва ли има нужда отъ примѣри, затова ще приведа само примѣри отъ ꙗа въ имперфектъ, дѣто се вижда явно стремежъ да се избѣгне зевътъ чрѣзъ йотация на второто а, та се получава необикновена имперфектна форма на ꙗахъ, ꙗаше, ꙗахѫ: подобаꙗше 14[1], 24[2], 43[б], 71[б], 72[а], искаꙗше 26[2], 15[б], 58[а], искаꙗхѫ 11[б], 32[а], 81[а], 87[а], 88[а], 96[а], 60[а], 64[б], въпрашаꙗше 43[2], 6[б], 57[б], 67[а], 68[а], въпрашаꙗхѫ 8[а], 10[б] (bis), ражаꙗхѫ сѧ 45[1], 67[а], ръідаꙗхѫ 34[а], вываꙗхѫ 48[2], даꙗше 11[а], 35[б], 52[а], 71[б] и пр, въдаꙗше 76[б], възываꙗше 88[а], исцѣлѣваꙗхѫ 46[1], пошаꙗше 99[б], прѣкираꙗхѫ 44[а], желаꙗше 52[а], не можаꙗше 58, не ѡбрѣтаꙗхѫ 60[а], свитаꙗше 70[а], кръщаꙗше 77[а], 78[а], кръщаꙗхѫ сѧ 77[а], оугнѣтаꙗхѫ 44[2], напаꙗше 32[1], хождаꙗше 45[2], 87[а], 92[б], 95[б], 99[а], хождаꙗхѫ 86[б], исхождаꙗше 35[1], нисхождаꙗше 89[б], не отхождаꙗше 25[а], прохождаꙗше 58[а], важдаꙗхѫ 89[б], прихождаꙗхѫ

37[1], 77[a], 114[a], чоуждаѩхѫ сѧ 20[a], 79[a], прѣкиѩше 69[б], запрѣкиѩхѫ 57[б], възглашаѩхѫ 68[б], възвраиаѩхѫ сѧ 69[б], ноуждаѩста 71[б]. Щомъ земемъ ѣ за ꙗ, ще трѣба да причислимъ къмъ сѫщата категория и примѣри като: хотѣѩше 9[a], 56[a], 87[a], 111[б], 117[б], не разоумѣѩхѫ 9[a], 57[б], исхождѣѩше 11[б], вѣдѣѩше 76[б], 83[б], 86[б], въстаѣше 84[a]. Но трѣба гедната да забѣлѣжа, че въ нашия паметникъ има стегнати имперфектни форми несравнено повече отъ нестегнати, па тѣ са и народнитѣ, а само по графична привичка да се йотира двойно ꙗ са се получили форми на ꙗꙗ; оттамъ и съвсѣмъ необикновени и дори невъзможни форми като: ношаѩше, можаѩше, важдаѩше, чоуждаѩхѫ сѧ, ноуждаѩста, — които не вѣрвамъ да са биле народни. По сѫща графична причина се получава и внезаѩапѫ 8[a], 23[б], 36[б], 64[a], 70[б] намѣсто внезаапѫ.

Както ꙗꙗ тъй и еѥ у прилагателни и причастия си е редовно: блаженаꙗ, бывшеѥ, хоуждеѥ и пр. — разбира се, доколкото се употрѣбятъ още нестегнати прилагателни форми. Такива йотирани форми ако и да не са тъй чести въ срѣднобългарски, не са необикновени. Необикновена и твърдѣ любопитна е оная междусловна йотация въ Добрш. ев., която не съмъ забѣлѣзалъ досега въ срѣднобългарската книжнина, та ще трѣба да я освѣтля съ нужнитѣ примѣри.

Отъ петьтѣхъ лигатури само ꙗ и ю се пишатъ редовно въ начало на думитѣ, а другитѣ три, именно ѥ, ѩ и ѭ, ту се пишатъ, ту не; обаче, кога да се пишатъ, зависи отъ послѣдната гласна въ прѣдната дума: ѥ се пише, когато прѣдната дума свърша на е, както и ѩ се пише обикновено слѣдъ крайно ѫ; значи, двѣтѣ думи се зематъ за една и се прилага правилото за срѣдословната йотация. Това правило, макаръ да не е абсолютно, е доста послѣдователно за ѥ и ѩ, та дава твърдѣ характерна отлика на Добрѣйшово евангеле; споредъ него срѣщаме: рече ѥи 5[a], 78[б], 118[a], коле ѥсть 4[б], рече ѥмоу 5[a], 9[a], 14[a], 20[a], 28[б], 31[a], 32[a], 32[б], 38[a], 40[a] (bis), 40[б], 42[б], 44[б], 45[a], 46[a], 48[a], 50[a], 56[a] (тринъ), 57[б], 58[б], 66[б], 67[a], 67[б], 69[б], 75[б] (двашъ), 78[б], 80[б], 81[a], 94[a], 102[б], 105[a], 113[a] (тринъ), 120[a] (двашъ), послоушаите ѥго 8[б], ѥсь же ѥмь 9[a], еже ѥсть 5[б], 16[a], 44[a], не далече ѥси 14[a], же ѥдинъ 16[a], 71[a], 103[б], 118[б], проповѣдите ѥвѩгаѥ 17[б], се ѥлисаведъ 21[a], еже ѥси 24[б], се ѥгда 28[б], 43[a], се ѥсть 36[б], 65[a], 71[a], 73[б], 74[a] (двашъ), 74[б], 85[a], 85[б], 86[a], 93[б], 121[a], слоужаше ѥмоу 30[б], 99[б], -цѧѩ ѥго 33[б], се ѥи 40[б], иже ѥси 41[a], зане ѥсть 41[б], безочъствие ѥго 41[б], цр҃ствие ѥго 42[a], далече ѥмоу 51[a], даѩше ѥмоу 52[a], же ѥмоу 54[б], 59[б], 66[б], 74[a], 78[a], 84[б], 85[a], 87[a], 90[a], 90[б], 93[б], 99[б], 102[б], 103[б], 109[б], же ѥго 96[б], мѩ ѥсьмь 58[a], граждане ѥмоу 58[б], послоушаѩѩ ѥго 60[a], запоустѣѩше ѥмоу 63[б], не ѥметь 67[б], ѿвѣщавше ѥмоу 68[a], просѩѩ ѥго 68[б], -ѩе ѥмоу 69[a], -ше ѥмоу 69[б], не ѥмѣхѫ 70[б], же ѥю 71[a], тѣлесе ѥго 71[a], же ѥсте 72[a], иѡане ѥвангелисте 72[б], не ѥмлете 82[б], 83[a], 96[a], 91[б] (двашъ), зде ѥдинъ 83[б], все ѥже 85[a], где ѥсть 87[a], 99[a], ничисоже ѥмоу 88[a], не познасте ѥго 92[a], оуне ѥсть 99[a], 108[a], 112[a], же ѥсть 100[a], 107[a], не ѥмете 105[a], все ѥже 106[a], мене ѥсть 106[a], мое ѥсть 108[б], твое

ѥстъ 110[6], гдѣ ѥси 118[a], не ѥмѣте 21[2], сиюе ѥго 78[6], видѣкше ѥлико 80[a]; поѩшѫ ѩ 13[6], имѣкшѫ ѩ 13[6], ѡконаѫ ѩ 47[6], въздвигнѫ ѩ 76[a], истинѫ ѩже 91[6], полагаѫ ѩ, да пакы приемѫ ѩ 95[a], славоѫ ѩже имѣхъ 110[a], славѫ ѩже далъ еси 111[a] (двашъ), чашѫ ѩже дасть 112[a], съзиждѫ ѩ 28[a], въ главѫ ѩглоі 61[a], 18[1]. Примѣри за ѩ подиръ ѧ има твърдѣ малко — освѣнъ ако броимъ къмъ тѣхъ и ония, дѣто ѩ слѣдва подиръ є: сѧ ѩзыкь 5[6], избишѧ ѩ 43[6], ѡсыпѧ ѩ 47[6], дасть сѧ ѩзыкоу 18[1]; не ѩшѫ 17[6] (тришъ), 93[a] ѥмѣше ѩ 17[a], ѿкровение ѩзыкъ 25[a], цр҃е ѩзыкы 65[6], оучѣше ѩ 89[6], не ѩть его 90[a], ѩже ѩсте 119[6], ѫже ѩшѫ 119[6]. Но въ срѣдословие правилото е запазено безъ изключение, както може да се види отъ примѣритѣ на стр. 65. Инакъ, ако главното условие нѣма, йотацията е факултативна, та слѣдъ гласни въ срѣдословие се срѣщатъ не само нейотувани а, є, ѧ и ѫ, ами и оу намѣсто ю: гоненноу 2[1], очноу 7[a], създанноу 10[6], по жестосръдиѹ 10[6], Моисеоу 13[6], Касланоу 24[a], подножноу 19[2], по глаголанноу 18[a], зачѧтноу 20[6], ѡбрѣзанноу 25[6], 26[a], по ѡбычѣоу 25[6], 29[a], когоѩвенноу 27[6], каменноу 28[6], рыбоу двооу 35[a], прѣѡбраженноу 36[6], нисхожденноу 59[6], ѿ ѡчноі твоеоу 60[a], пѫтю божноу 61[6], въскрѣшенноу 61[6], 62[a], прошенноу 68[6], по очищенноу 24[6], 75[6], оумвениѹ 103[a].

Покрай обикновената йотация чрѣзъ лигатури срѣща се доста често начално ј изразено и съ цѣло и; тъй освѣнъ чужди думи като иерен, июда, июден, които се пишатъ обикновено съ начално и, срѣщаме още: рече немоу 58[a], 112[a], иеще 28[2], 66[a], 67[6], 97[6], 104[a], 105[6], иеще 88[a], него 18[2], ѿ ноуности 56[6], имѣкшѫ иѫ женѫ 62[a], немше 68[6], немоу 75[a], немлете 90[6], не немете 96[a], нестко 102[6], несьмко 103[a], несть 90[a], 114[a], немь 4[2], иѫть и 6[1], нелико 13[1], неже 26[2].

Контракцията на гласнитѣ е прокарана вредомъ — освѣнъ у горнитѣ имперфектни форми на аѧ; но у сложното склонение старитѣ нестегнати форми на ъи, ии още прѣобладаватъ. Обаче двойно ии у сѫществителни се прѣдава тукъ-тамъ съ едно и; напр. въ прѣдл. пад. прикоснѫтсѧ въскрили 6[2], на литоурги 21[a], в вѣтви его 48[6], въ цр҃ствии бж҃и 49[a], 50[a], въ видани 74[a], по ср҃ении 74[a], в-лади, въ лади 36[1], ѡ оучении его 19[1], въ тръии 41[1]; дат. ед. число: крати моеи 34[1], 118[a], или 8[a] (bis); род. мн. тысѧщѧ мѫжи 8[2], ѥ҃ мѫжи 78[6], ѥ҃ стади 84[a], свѣдѣтели 13[1], 28[2], 67[6], развѣ жень и дѣти 8[2], на исходища пѫти 18[2], прѣгрѣшеніи вашихъ 12[a], ѿ тежатели 12[6], дьии тѣхъ 21[2], дни 24[a], слава люди твоихъ 25[a], 68[6], за оумножение безакони 21[1].

Съкратено двойно ии срѣщамъ още: оубиства 5[a], силоѫ Иаиноѫ 20[a], въ дни Иаины 29[6], Даниломь 21[1], Захариноу сыноу 26[a], не оуби 56[6]; на выего = на выи его 52[6].

Изчезнало и: нѣколко 22[1], скоѫжде бѣѧгъ 20[6], колцѣмь 53[a].

Наопаки пъкъ се срѣща прибавено и, дѣто му не е мѣсто: коминждо 1[6], лицемѣрии 6[2], сыни 9[a], на мытинции, грѣшинции 38[1], прѣживешии 40[6], винтии 48[6], сии чаша 65[a], мъстии мене 55[6] — може би схванато като съюзъ: мъсти и мене обаче въ Мар. нѣма съюзъ;

понеже 25[1], 32[2], (срв. още: понеже 16[6], 19[a], 19[6], 29[2],) тонжде 40[a], такожден 55[6], а оутрѣи винаги тъй: 84[a], 75[a], 74[6], 33[1], 40[6], 74[a], 84[a]; ничтоже болеи повелѣнаго 27[a], болеи въбръже 62[6], понѣи 44[2], 48[2], скрыи аор. 24[1].

Консонантизъмъ. Затвърдѣли съгласни. Лабиално л. Звукъ s. ст намѣсто сц и пр.

Консонантизъмътъ на Добрш. ев. се отличава съ доста голѣма затвърдѣлость; както можеше да се забѣлѣжи отъ примѣритѣ, що ги наведохъ горѣ за ъ, ь и ѫ у именни и глаголни форми, старото различие между твърди и меки основи е, поне на гледъ, разнебитено: денъ, царъ, оучителъ, мѣдъ; милостынѭ, земѭ; просѭ, молѭ, просѭтъ, молѭтъ и пр. Тукъ може би и недостатъчната графика прикрива сѫщинскиятъ изговоръ, но имайки прѣдъ видъ сегашниятъ консонантизъмъ у ония говори, които можемъ да считаме за близки сродници на говора въ Добрш. ев., въ право сме да твърдимъ, че у повечето форми старата мекота е вече изчезнала. Въ сѣверномакедонскитѣ говори днесъ е обикновенъ изговоръ денот, патот, учителот, царот, насрѣщу които намираме въ Дорбш. ев. денотъ 75[a], пѫтоу божию 13[a], оучителоу 19[1], 36[6], 40[a], 61[6], 70 и още: огноу 30[6], мытара 32[6], авела 44[a], ѡлтаромъ 44[a], кнѧзоу 47[a], голѫбы 76[a]; а колкото за сѫщ. ж. р. на мека основа, вж. стр. 60.

Откъмъ лабиално *л*, както и трѣба да бѫде, се забѣлѣзва борба между народенъ изговоръ и книжовна традиция, та едни и сѫщи думи и форми се срѣщатъ и лабиализирани и нелабиализирани. Това найсетнѣ и не е нѣщо ново, понеже нелабиализирани основи се срѣщатъ още отъ най-старо врѣме въ нашитѣ паметници, но пакъ важно е, да видимъ, какъ стоятъ старитѣ къмто новитѣ форми въ Добрш. ев.; затова ще ги изброя успоредно еднитѣ и другитѣ:

Форми съ l-epenth.	*Форми безъ l-epenth.*
1) Основи на *б*.	
люблѣше 96[6], възлюблѫ 105[6].	любѫ 106[a], любѧ тѧ 120[a] (двашъ), любѧ тѧ 120[a], любѣше 98[a], 103[6], 116[a], 117[a], 119[a], 119[6], 120[6], възлюбены 4[6], 28[6], 36[6], 10[2], 35[2], възлюбенъ 105[6], възлюбенаго 12[6], 61[a].
ѡслабленомоу 32[6], ѡслаблена 37[2], ѡлабленыи 37[2].	ѡслабенъ 32[a], ѡслабеномоу 32[a], 37[2], 38[1] (двашъ).
оуподоблѫ 2[6], 48[6] (двашъ), 48[6].	
сподоблъши сѧ 62[a], не погоублѫ 85[a], не гыблѫщеіе 84[6].	
къ кораблъ 33[a], 84[a], искораблѣ 31[a],	корабь 6[a], 84[a], 5[2], 48[1], корабъ 6[6],

близъ корабльѣ 84[a], къ кораблѧ 84[a], къ корабли 44[1], кораблемь 47[1].

84[a], 119[a], 48[1], (двашъ) въ корабі 6[б], 31[a], 31[a],5[1], 6[1], 8[2], 41[1], ѡба корабьѣ искорабьѣ 31[б], 6[1], 43[1], 48[2], корабьѣ иного 48[a], корабьѣ род. 119[б], нии корабі 84[a].

2) Основи на *в*.

избавлъшемсѧ 22[б], избавленіа 25[a], избавление 64[a].

ꙗвлѧѭсѧ 105[б], ꙗвленіа 23[a], ꙗвление 71[б], 42[1], ꙗвлъша сѧ 36[a], ꙗвльѣши 76[б].

ꙗковлъ 78[a], 19[1], исаковьль 13[б], ꙗковьлъ 13[б], Марꙗ ꙗковлѣ 16[б], 70[б], бд҃ ꙗковлѣ 62[a], 40[1], брата ꙗковлѣ 45[1]. въ домоу ꙗковли 21[a].

ѡставлѧ 105[б], 109[a], ѡставльѣтсѧ 22[2], ѡставлень 53[a], ѡставльѣѧ 106[a], ѡставльхѧ 38[1], ѡставлъ 63[a], ѡставлъше 3[a], 31[б], 40[a], 61[б], 28[1], ѡставльѣть 41[a], 49[a], 95[a], ѡставльѣти 43[б], ѡставльѣѧть 55[б], (тришъ), ѡставлъша 36[1], ѡ приставлении 53[a], приставленіа 38[2], приставльѣть 38[2], поставлѧ 24[1].

дивльѣхѧ сѧ 5[б], 11[б], 29[б], 37[a], 41[б], 87[б], 4[1], 36[1], 38[1], 44[1], 45[2], 48[1].

дивльѣшѧ сѧ 61[б].

прославленъ 88[б].

оуправленьїесть 38[a].

подавльѣть 2[2], подавльѣѧть 42[1].

противльѣѧщіи сѧ 48[a], 63[a].

противльѣтсѧ 115[a].

избавение 22[б].

ꙗвлѧѭсѧ 26[a], ꙗвленноу 27[б].

благословенъ 21[б], 22[б], 49[б], 100[a], благословена 20[б], 21[б].

поставѧ 24[1], ѡставение 27[1].

въ прѣполовение 87[б].

славльѣхѧ 32[б], славѧ сѧ 92[a], прославѧ 101[a].

подавльѣѧть 41[2].

древе 3[a].

дивии 35[2].

3) Основи на *м*.

землѣ 1[1], 42[2], ѿ земли 31[a], 77[б], (двашъ), 119[б], 1[1], всеѧ земли 64[a].

землѧ 1[a], 47[б], 77[a], на земли 66[б].

земли 3[б], 29[б], 56[a], 63[б] (двашъ), 24[2], 48[1].

аврамлъ 13[б], 58[a], чѧда аврамлѣ 26[б], 91[a], дѣла аврамлѣ 91[a], бд҃ аврамлѣ 62[a], аврамлѧ 48[a], сѣмѧ аврамле 91[б] (двашъ).

небо и землѣ 64[a], 41[1].

ѿ земѧ 101[a], землѣ многы 41[1].

на земѧ 32[a], 92[б], 119[б] (двашъ), на земѧ 47[б], 6[1], раскопа земѧ 24[1].

земи 1[a], 3[б], 6[a], 8[a], 8[б] 23[б], 32[б], 41[a], 47[a], 59[б], 69[б], 89[б], (двашъ), 100[б], 110[a], 111[б], 1[1], 2[2], 9[1], (двашъ), 13[1] (тришъ), 20[1], 31[2], 34[1], 38[1], 41[1], 41[2] 42[1] 42[2].

	прѣломь 64[а], 5[2], прѣломъ 71[б], 47[2], въ прѣломение 71[б].
приемлѫи 1[б], 102[а], 103[б], 2[1], приемлѫще 51[б], 83[а], не приемлетъ 77[б], приемлете 83[а] (двашъ), приемлеть 1[б] (4 пѫти), 9[б] (тришъ), 34[б], 37[а] (тришъ), 56[б], 79[б], 83[б], 88[а], 103[б] (двашъ), 108[б], 12[а] (двашъ).	вземѫи 74[а].
ѥмлетьї 36[б], ѥмлѫи 82[а], не приемлѫть 38[б], 83[а], 41[2], поемлѫть 55[б] (тришъ), 22[2] (двашъ), ѿемлеть 63[а], не ѥмлете 82[б], 83[а], 96[а], внемлѣте 44[а], 54[а], 62[б], 64[а].	приемѫтмѫ 53[а], въсприеметь 57[а], не ѥмѣхѫ 70[б], приеметь 103[б], приемете 109[а], 16[2], приемѫтъ васъ 46[1].
оусрамлѣѫтсѧ 61[а], 17[2].	не срамѣѫ сѧ 55[б], срамѫ сѧ 56[а].
содомлѣнемъ 38[б], ѿ содомлѣнъ 55[а].	содомѣномъ 46[1].
римлѣне 98[б].	

4) Основи на *п*.

тръплѫ вы 8[б], 37[а].	тръпѫ 11[1].
съсыплѫтьї 51[а].	ѡсыпѫ 47[б],
пристѫплъши 25[а], 33[б], 33[2], пристѫплъше 35[а], 1[1], 47[2], пристѫплъ 24[1], пристѫплъ 36[2].	пристѫпши 26[1].
водъı слѣплѫщѧѧ 78[б].	
крѣплѣи мене 27[а], оукрѣплѣѫи 66[а],	
крѣплѣше сѧ 67[а], крѣплѣхѫ сѧ 67[б],	
съвъкоуплъшѧ ѩ 71[б].	
коуплѫ дѣите 58[б], какѫ коуплѫ 58[б].	
коуплѫ своѫ 18[2].	
каплѧ 66[б], каплѫщѧѧ 66[б], покаплѫтсѧ 48[2].	оутапѣти 6[1].
и ѡ кѫпѣли аще не покѫплѫтсѧ 41[1].	

Отъ горното съпоставяне се вижда, че, изобщо зето, старитѣ лабиализирани основи още прѣобладаватъ; но пъкъ, отдѣлно разгледани, нѣкои думи и форми се срѣщатъ повече безъ лабиално л. Тъй напр. основа люб- се срѣща само два пѫти, а люк- 19 пѫти; корабл- се срѣща 7 пѫти въ разни форми срѣщу 19 пѫти корак-; зем- се срѣща 42 пѫти срѣщу 18 пѫти земл-; благословен- пъкъ — само тъй. Дали е имала значение лабиалната съгласна, за да се употрѣби тазъ или оназъ основа, не мога твърди, но фактъ е, че у *б*- основи прѣобладаватъ по̀ новитѣ форми — безъ *л*: 71 срѣщу 19, докато у другитѣ лабиални основи наопаки пъкъ прѣобладаватъ старитѣ лабиализирани форми, а именно:

у *в*-основи има 63 форми съ *л* срѣщу 19 безъ *л*,
у *м*-основи „ 79 „ „ „ „ 56 „ „
у *п*-основи „ 24 „ „ „ „ 4 „ „

Старата разлика между з и ѕ, която е тъй хубаво спазена въ Добромирово ев. (вж. у Ягича стр. 51 и 52), тука е почти затрита и макаръ да се употрѣбя ѕ (въ форма на *г* и ꙁ), ала въ повече случаи тая съгласна е замѣнена съ обикновено з; тъй до л. 36ª ꙁ се не пише никакъ, а *г* се срѣща само като цифренъ знакъ за 6. А въ Бѣлгр. часть *г* освѣнъ като цифренъ знакъ срѣща се само два пѫти въ думи. Сичкитѣ случаи съ *г* или ꙁ и въ двѣтѣ части са тия: сь гвѣрми 35², гѣло 16⁶, 17ª, 36⁶, 37¹, 70ª, ꙁѣло 57⁶, пѣнгѣлма 44⁶, пѣнгъ 83⁶, книѧѕ 71ª, гвѣздахь 63, ѡблѧги 71⁶, възлѧги 54ª, стѧгаѫщема сѧ 71ª, гнждете 44ª, ꙁнждѫщии 12⁶, 61ª, надълꙁѣ 55⁶, ѡ дроуꙁѣмъ 53⁶, дроуꙁии 103⁶, дроуꙁи мои 107ª, мноꙁи 86ª.

Нашиятъ паметникъ прѣдпочита ст намѣсто сц прѣдъ ѣ и и: содомьстѣи 3⁶, въ родѣ прѣлюбодѣистѣмъ 7⁶, ѡ сїѣ чѧвчьстѣмь 8⁶, въ рѫцѣ чѧвчьстѣ 9ª, ѡ сїѣ чѧвчстѣіемъ 57ª, иѡденстѣи 22⁶, горѣ елеѡньстѣи 59⁶, морстѣи 12¹, людъсти 26¹, 29², 67⁶, архиерести 68⁶, въ градѣ іерѫлимьстѣ 72ª, мѫжи ниневгитъстии 42¹, на мори тиверидъстѣмъ 119ª, при мори галилеистѣмь 36¹, въ іерданьстѣи рѣцѣ 35¹, въ кѫпѣли силоуамъстѣ 92⁶, 93ª.

Стари асимилации иц- ич- намѣсто исц- исч- се срѣщатъ още въ слѣднитѣ случаи: ицѣли 5¹, 4⁶, 29⁶, ицѣлите 38⁶, ицѣленна 49ª, ичѧдна 26⁶; срв. още: раширѣѫть 20¹, исѣче 32².

Нови асимилации: зде и где винаги тъй; освѣнъ това: зворици 29⁶, зворица 30⁶, зворицихь 43⁶, 112⁶, вѣнитцѧ 44⁶ намѣсто вѣнитъ сѧ, фторникъ 27⁶, фторы 13⁶; цо 6⁶, 11⁶, нѣцо 44ª, нцо 42¹, паска винаги тъй нам. пасха. Забѣлѣжи още: Глигорїю 22².

Изпуснати съгласни: д: празникъ 26¹, 15ª, непразнынмъ 63⁶, поспѫдомъ 43ª, роства 23ª, 4², 92⁶, роствору 46², — ако го произвеждаме отъ родьство, а не е папонското розьство! в: скозѣ 11ª, 42ª, 48⁶ (bis), 57ª, 78ª; срѣща се и козѣ 4ª, 39¹; скрьнѫть 5ª (срв. днешното *скърнав* = нечистъ), благовѣстоуѫ 23⁶, четврътовластоуѫщоу 26ª, благовѣстоуѫщоу 60ª, възвѣстоуи 38ª, невѣрстию 17⁶.

Вметнато д между зр: издраилю 14ª, въздрадовашѫ сѧ 15⁶, въздрасте 48⁶, въздрасть 2², 93⁶, въздрастеть 42², раздрѣши сѧ 5⁶. Забѣлѣзва се и ново етимологизуване: ѡкитъ 16⁶ намѣсто окитъ, оупразнѣеть 24⁶ намѣсто оупражнѣеть, както си е обикновено.

Фонетични разлики има и въ прѣдаването на личнитѣ имена и чужди думи, за което — по сетнѣ.

IX.

Морфологични особености.

За морфологичнитѣ свойства на Дбрш. ев. остава малко да се каже, понеже много морфологични особености зависятъ отъ звуковитѣ промѣни, за които бѣше дума до сега.

На първо мѣсто пакъ трѣба и тукъ да спомена като морфологична особеность на Добрш. ев. неговата нехайность къмъ мекитѣ

основи, както именни тъй и глаголни. Споменувамъ тази особеность именно тука, защото съмъ на мнѣние, че старата мекота у именнитѣ и глаголни форми е затрита не по фонетиченъ, а по морфологиченъ пѫть, т. е. подъ влияние на твърдитѣ основи, които са повече отъ мекитѣ.

Това затвърдяване е редовно за извѣстнитѣ именни и глаголни форми, за които говорихъ на стр. 60 и 66; то струва и за мѫжкитѣ меки основи, които въ имен. п. ед. ч. се пишатъ безразлично съ ь и ъ; това се вижда и отъ отдѣлни случаи като: огнoу 30[6], лъжа свѣдѣтела 28[1], стадо свино 43[2], послѣдномоу 15[a], послѣдниѭ 47[a], кромѣшниѭ 24[2], вышныихъ 100[a], оучителоу 19[1], 36[6] и др. — вж. стр. 82. Нѣколкото примѣри за обратенъ прѣходъ — отъ твърди къмъ меки основи, именно: Иѡрданѣ род. п. 39[2], 28[6], бесерѣ (намѣсто бисерѣ) 3[a], Натанаилѣ 75[a], ѿ Тоурѣ и Сидонѣ 39[2], са вѣроятно книжовни форми, вмъкнали се отъ извода. Може би и пѫтю 61[6] е такава форма — толкозъ повече имайки прѣдъ видъ пѫтоу 52[a] и по пѫтои 59[6], дѣто опакото оі ми се струва да означава звукъ оу.

Стремежътъ къмъ твърдитѣ именни основи се отражава и тамъ, че Добрш. св. не бѣга отъ съчетание ѥо, ио; тъй освѣнъ у многото дателни падежи на ѥѡмъ и ѥѡви, прилагателни на ѥѡвъ, произведени отъ чужди думи (иерѥѡмъ 39[1], 54[6], 64[a], архиерѥѡмь 15[2], 26[2], 29[a], 15[6], 64[6], 89[a], фарисѥѡмъ 43[6] bis, 49[6], 93[a], 98[6], иѡдѥѡмь 67[6], 92[6], моисѥѡви 83[a], 93[6], еѵ҃лиѡмь 121[a], съ Моисѥѡмь 8[a], Моисѥѡвоу 24[6]. моисѥѡвѣ 72[a], моисѥѡвь 73[6], архиерѥѡва, -рѥѡви 28[1], Зеведѥѡва 27[2], Зеведѥѡвоу 32[2], Зеведѥѡва 40[1], 119[a], Алфѥѡва 40[1], Алѣфѥѡва 38[1], Моисѥѡвоу 24[6], Андрѥѡва 75[a], Моисѥѡви 8[a], 36[6], Андрѥѡви 100[6]) срѣщаме още и форми като: гиоиѡмъ 47[6], злыиѡть 23[1].

Старитѣ падежни форми се пазятъ още, но се забѣлѣзва силна смѣсица между склоненията; на първо мѣсто пада въ очи дат. пад. на ови у сѫществителни нѐ отъ IV склонение: Петрови 7[6], 17[a], 34[a], 112[a], 112[6], 119[6], нѐви 8[a], 12[a], 36[6], 39[1], 40[a], 44[1], 59[6], 60[6], 69[6], 75[a], 100[6], 114[6], Моисѥѡви 8[a], 36[6], 83[a], 93[6], 94[a], кесареви 13[a], 61[6], господеви 14[a], 20[a], 24[6], 25[a], мѫжеви 20[6], иерѥѡви 31[6], доухови 34[a], винареви 47[6], когови 13[a], 57[6], 61[6], 62[6], 108[a], изрлеви 74[6], Андрѥѡви 100[6], мирови 102[a], 105[6], Пилатови 115[6], архисоунагогови 45[1], Иродови 46[2] (двашъ). Наопаки пъкъ I скл. минува въ IV: на сїа чл҃вѣчьска 44[6], сїа громова дуал 40[1], сїоу чл҃чскоу 7[a]; покрай воловъ стои волъ 76[a].

Тъй сѫщо имен. пад. ие отъ III скл. се срѣща често у сѫществителни отъ I: вождие 7[1], 20[2], цр҃е (намѣсто царие) 11[2], 65[6], пастыре 23[6] (двашъ), 24[a], рыбаре 31[a], мытаре 38[1], 27[a], 51[6], фарисеие 7[1], 78[a], мѫжие 67[a], 68[6], лъжие-христи 21[2], иодеіе 85[a], архиерене 114[6], воиние 28[2]. Това окончание, заедно съ е отъ V скл., захващайки най напрѣдъ съ личнитѣ имена, обхваща съ врѣме сичкитѣ сѫществителни — освѣнъ еднословнитѣ и ония на -ци, -зи — та сега живѣе като общобългарско съ изговоръ *е* или *ѣ*: девере, гребене, пръстене и, като историческо,

то би трѣбало да бѫде и книжовно; но подъ влияние на сѣвероизточното наше нарѣчие, дѣто неударено *е* гласи *и*, введе се противоисторична форма за мн. число (дѣвери, гребени, пръстени), която е, може би, комодна, ала, отъ гледище на повечето български говори, неоправдана.

По III скл. са и форми: въ юдеѥхъ 34[1], въ ѡправданиѥхъ гнѣхъ 19[6], на тръжищехъ 2[6].

Старото окончание за ж. р. на и се срѣща още: гръдыни 5[a], мълнии 21[1], 21[2], 55[a], рабыни 29[1], Магдалъини 32[2], 33[1], 33[2], 16[6] (bis), 70[6], Ѡсии 32[2], Саломи 16[6], сѫдии 47[a], 55[6], 56[a], 68[6], самарѣнинъі 78[a] (грѣшка, намѣсто самарѣнъіни), 118[a], соурофоуникисаныни 5[a]; но съ тия форми заедно и: мълниа 33[2], ладиа 39[2].

Род. пад. мн. ч. у III скл. е постоянно ии, или скратено и: голѫбии 11[a], (воимсѧ) людии 12[a], 60[a], 64[6], множъство людии 19[6], всѣхъ людии 25[a], люди сихъ 1[2], 25[a], 68[6], люди (твоихъ) развѣ женъ и дѣти 8[2], заповѣдии 14[a], двою или трехъ свѣдѣтели 13[1], 28[2], 67[6], на исходища пѫти 18[2], за оумножение безакони 21[1], ѿ дии 55[a], дьии тѣхъ 71[2], тысѧщъ мѫжи 48[1], мѫжи 35[a], 78[6], 85[6], прѣгрѣшении вашихъ 12[a], ѿ тѫжатели 12[6], ѿ пастыри 24[a], ѿ всѣхъ вси 32[a], дѣлатели мало 38[a].

еи само: мытареи 32[6].

день има и тука, както и другѫдѣ, пъстро склонение. Интересни сѫ форми пѫтоу божию 13[a], пѫтю бжию 61[6], по пѫтоу 59[6], на пѫтѧ 18[2], които, заедно съ пѫтѣ въ Добром. ев. 131[a] (у Ягича, стр. 61), показватъ, че тая дума е била минала още въ XIII в. изцѣло къмъ I. Покрай обикновенитѣ форми отъ вьсь (село) срѣщатъ се и три по II. склонение: въ етерѫ въсѧ 54[6], въ всѧ ѿстоѧщѫѧ 70[6], грады і всѧ 48[6] въ въсѧ 54[6].

Старитѣ именни форми отъ прилагателни се срѣщатъ още: къ поустѣ мѣстѣ 8[2], чл҃вѣка кюриненска 31[1], желѣзномъ ѩжемъ 43[1], въ книгахъ моисеѡвахъ 13[6], мѫжьска полоу 24[6], различнъі недѫгы 30[6], прѣдъ анг҃лы бжии 44[6], на сїа чл҃вчьска 44[6], сїѣ чл҃вчь 58[a], 101[a], камениемъ добромь 62[6], гласы великъі 68[6], словесы многъі 68[a], по ѡчиреннои юденскоу 75[6], римъсками и евренсками (книгами) 79[a] праздникъ юденскъкъ 80[6], .е҃. хлѣвъ ѩчмѣнъ 83[6] въ градѣ іерѣмьстѣ 72[a], за пѫтка ради жидовска 117[a], порази оухо раба старѣшины чьгръскъі 112[a], ѿ страха жыдовска 116[6], въ бѣлахъ ризахъ 117[6], страстемъ христовамъ 121[a], бѣрие 24[1]. При това и: многомь свѣдѣтелемь 28[1].

У личнитѣ мѣстоимения най очебийни са формитѣ менѣ и тебѣ за род. и вин. пад., които приведохъ горѣ на стр. 77. Покрай тѣхъ за забѣлѣзване са още: моу намѣсто ѥмоу: недостойно моу ѥсти 4[a], како моу есть сїъ 19[2], бѣше моу 24[6], подобенъ моу есть 93[a], дал моу еси 110[a] (двашъ) — па още и го, ако не е грѣшка: поимѣте го 113[a], забѣлѣжи още: ны намѣсто мъі 41[a] и 91[6].

Мѣстоимения тъ и сь се срѣщатъ твърдѣ често съставени съ и, ѥ, ѥ и тогава тъи се пише обикновено тои, а значи и този и той: тои родь 9[a], тои придеть 80[a], тои слышавъ 80[a], иже ѿ васъ безъ грѣха тои връзи камень 89[6], тои бѣ 31[a], тои оучѣше 29[a], тои за

прѣти 31⁶, аще тои 41⁶, кто съи 29¹, сеи есть 8ª, 29⁶, вдовица сиꙗ 1ª⁶, гꙑкелъ сиꙗ 26¹, есть се иже (намѣсто сеи иже) 32ª, съи есть 37⁶, сеи 54⁶, 55⁶, 56⁶, въ тꙑѧ дни 21¹, 5⁶, 63⁶, тꙑѧ гл҃ословивъ 6ª, прѣдложи и тиѧ 6ª, врагы тꙑѧ 59ª, тꙑѧ привести 95ª, тꙑѧ ж. р. 6ª, 82⁶, оубицѧ тѧ 18² стои вѣроятно вмѣсто оубицѧ тꙑѧ, сии рекошѧ 119ª; любопитна е и форма сие за имен. мн. число: галилеане сие 47⁶, аще сие оумълчѧть 60ª, въси сие 62⁶, да ꙗдѧть сие 83⁶, споредъ която би било по-правилно да пишемъ тие, онае, а не тия, ония. Забѣлѣжителенъ е мѣст. пад ни ѡ комже 62ª и цомъ намѣсто чемь: ѡ цомъ рече емоу 103⁶ — значи сѫщо тъй произведена форма отъ цо, каквато е днешната наша форма *щом;* и въ Добром ев. има о чьтомь. Извѣстното съединение на тъ и сь съ прѣдходни сѫществителни подъ форма на отъ, осъ са и тука обикновени: работь 13ª (двашъ), 23¹, 46⁹, домоть 40², денотъ 75ª, чловѣкоть 80ª, оученикоть 112ª, 112⁶, 120⁶, праздникоть 87ª, народось 5⁶, 89ª, родось 6ª, 42⁶ 64ª, чл҃вѣкосъ 16ª, 98⁶, хлѣбосъ 85ª, 86ª, на чѣсось 101ª, гласосъ 101ª, въ миросъ 94ª, 108ª, студенецосъ 78⁶. Ала твърдѣ необикновена за срѣднобългарскитѣ паметници е форма злыѡть рабь 23¹, която показва, че вече въ XIII. в. се е отдѣлилъ елементъ *от* като самостойна частица — първомъ за показване, а сетнѣ за членъ. Срѣщу злыѡть рабь Зогр. има зълы рабъ тъ, а Мар. зълы рабъ. Като сѫщи членни форми считамъ: въ поустыни тои 35², срѣщу което въ Зогр. и Мар. стои само въ поустыни, а въ гр. ἐν τῇ ἐρήμῳ; послѣ: вѣ же на мѣстѣ томъ, идеже пропѧшѧ иса, градъ — Зогр. и Мар. на мѣстѣ, гр. ἐν τῷ τόπῳ.

Любопитно е съединение оутрось, което се схваща като една дума: оутросоу 16¹, 16², 35², на оутросѣ 17ª, на оутросъ 21⁶, а пъкъ е въ сѫщность отъ оутро-се, както е и лѣтос.

Забѣлѣжи мѣстоименно прилагателно тоговъ — както въ Тр. Пр. и другдѣ ꙗговъ: и ты оученикъ еси тоговь 93⁶, 112⁶, 113ª.

Освѣнъ формитѣ на ъи (и иꙗ, оѥ въ края), които се употрѣбятъ още нестегнати, сичкитѣ сложни прилагателни форми са вече стегнати; стари срѣщнахъ само: въ новѣемь гробѣ 32ª, прилежѧщоуемоу народоу 31ª, ѡ сѫтѣ чл҃вчстѣемъ 57ª, слѣпоуемоу 98ª. Родителенъ и дателенъ падежъ ед. ч. винаги свърша на ого и омоу — освѣнъ: днешнего 3⁶, звавшоумоу 50ª, пославшоумоу 82ª глаголѧщоумоу 9².

Наспоредъ затвърдѣлитѣ сѫществителни основи се срѣщатъ и прилагателни: по законоу гн҃оу 25⁶. и др. вж. стр. 86.

Прилагателни като колъи и пр. окончавать повече на ен: колен 12¹, 20¹, 20², 2⁶, 14ª, 65⁶ (тришъ), 78⁶, 92ª, 96ª, 103ª (двашъ), 106ª, 103⁶, 107⁶ (двашъ), 114⁶; велеи 33², 17ª, 20⁶; па тъй сѫщо и лоучен 4⁶, оударен тѧ 67ª, — при колии 9⁶, велии 19⁶, мении 9⁶.

У глаголнитѣ форми се забѣлѣзва тъй сѫщо борба между старо и ново: покрай обикновенитѣ ѿпоущѧ, свѧщѧ, саждѧ и пр. идва ѿпоустѧ 30¹, 5⁶, 114ª, стѫ сѧ 111ª, а отъ друга страна поражѧть 27² и прич. сѫждѧи 92ª, хощѧ 83⁶ и паопаки — испросъ 22ª; покрай ни за

2. л. ед. ч. идва и шь: твориш 12[a], хоѭешли 37[б], ты гл҃шъ 67[б], како ты гл҃ешъ 104[б]. И 3. л. ед. ч. безъ тъ: иде 3[2], оуськмии сѧ 11[б], наиде на тѧ 24[a], тѫчѣ грѧде 47[a], да ст҃и сѧ 41[a] (било пъргомъ ст҃итсѧ!), раздѣли сѧ, изыде 42[2], да не възлѣзе 55[б], па може би и: бѫде ти 50[a], рече ти 49[б], 50[a]. Срѣщнахъ примѣри и за 3. л. мн. ч. безъ тъ: запрѣти имъ да никомоу не глѫ ѡ немь 7[a], ѿпоустѧти сѧ 32[a], възовѫ тѧ 50[a], възложѫ на вы рѫкы своѧ 63[a], ѿпоуцѧѫ ти сѧ грѣхи 32[a], слова бѫна прѣбываѫ въ вѣкы 34[2], да бѫдѫ съкръшени 111[a].

1. л. мн. ч. у глаголи на мь окончава ту на мъ, ту на мы: вѣмъ 12[a], 13[a], 61[a], 88[a], 93[б], 94[a], 104[б] срѣщу вѣмы 17[2], 60[б], 79[a], 93[б]; есмъ 35[a], 91[б], 111[a], нѣсъмъ 91[б], срѣщу есмы 43[a], 54[б], 93[б], 94[б], 114[б]; имамъ 6[б], 26[б], 91[б] срѣщу имамы 35[a], 114[б], 119[a]; глаголемы ны 91[б] стои срѣщу Зогр. гл҃емы, а то намѣсто глемъ мы, както е въ Мар. — Срв. още императивъ: идѣмы въ юдеѧ 96[б]. Къмъ тия форми на ы могатъ да се броятъ и наведенитѣ по̀ горѣ като примѣри за ново ы. дамъ се срѣща само тъй: 13[a] (двашъ), 47[2], 74[a].

Покрай вѣмь върви и знамь, но и старото вѣдѣ е още на лице: не вѣдѣ 48[б] (двашъ), 93[б] (двашъ), 97[б], 102[a], 103[a]. Глаголитѣ на ати (V. спр.) са още нестегнати; срѣщнахъ само оуготовать 46[б].

Имперфектнитѣ форми, съ изключение на ония съ неслѣно ѧа, що ги наведохъ горѣ, са вече сички стегнати. У тѣхъ се пази още стария звуковъ законъ, отъ който се отстѫпя само при нѣкои устни основи, както видѣхме по̀ горѣ (стр. 82 и 83); отъ други основи само ръпитѣхѫ 15[1], който глаголъ обаче идва и въ форма ръпитахѫ 32[б], 58[a], 85[a]. Покрай писаше идва и пишаше 89[б], покрай гл҃аше и — гл҃ѣше.

Старитѣ аористни форми се употрѣбяватъ още само у глаголи рекѫ и дамь: рѣхь 21[a], 8[б], 90[б], 95[б] и пр. рѣшѫ 16[1], 23[2], 28[2], 29[2], 30[2] (двашъ), 10[2], 10[б], 22[a], 54[a], 61[a], 61[б], 66[a] (двашъ), 89[a], 92[б] и пр. дашѫ 30[1], 31[1], 34[1], 99[б], 113[б], вдашѫ 29[a], дахь 39[б], прѣдашѫ 30[1]; при това още и ꙗшѫ 85[б].

Отъ простия аористъ само: придѫ 114[б], въ пасажа на Стрѣза.

Покрай шѫ срѣща се и -хѫ за 3. л. мн. аористъ: помысмихѫ 37[1], видѣхѫ 39[2], послоушахѫ 14[б], сказахѫ 24[a], взѧхѫ 35[б], рекохѫ 42[a], изыдохѫ 79[a], гл҃ахѫ 93[a], слышахѫ 100[б]; и наопаки шѫ за имперфектъ: спашѫ 23[a], идѣшѫ 32[2], дивлѣшѫсѧ 61[б], въпиꙗшѫ 68[б], зовѣшѫ 100[a], вѣшѫ 45[1], 47[б]; запльвашѫ и пакости емоу дѣашѫ по смисълъ е пакъ имперф., но въ Зогр. и Мар. е аор.

Както обикновено и тукъ се употрѣбя -тъ въ 3. л. ед. число аор. у кратки глаголни форми: начѧть 6[1], 29[1] (двашъ), 41[1], 7[a] (двашъ), 11[a], 12[a], 29[б] и пр., ѩть 6[1], взѧть 22[2], поѧть 45[1], 7[б], 13[a], 13[б], зачѧть 21[a] (двашъ), приѧть 22[a], 24[б], 32[б], 40[б], оузрѣть 29[1], прострѣть 39[2], оумрѣть 13[б] (двашъ), 16[б], 34[a] (двашъ), клѧтсѧ 46[2], ѡбвитьі и 16[б]; но къмъ тѣхъ още: речеть 67[б], възгласить 67[a], оупокать 42[a], придеть 24[б], 42[б], 73[a]; тия аор. форми не са биле народни, понеже се срѣщатъ и безъ тъ: оумы си рѫцѣ 30[б]; на освѣнъ това срв. и: кнждъ смокве, ꙗже ты проклѧть 11[б].

Забѣлѣжи: не да 34[a] намѣсто недастъ.

Веднъшъ се срѣща и съвсѣмъ новобълг. аор. форма за 1. л. мн. ч. на -хмы: не работахмы 91[a], каквато ми е извѣстна до сега само отъ Троянска прича: доидохмы, окрѣтохмы и пр.

Покрай обикновената форма за 3 pl. отъ условния аор. бишѫ дохажда и старата по̀ кратка форма бѫ: ꙗко аще силы былы . . . покаꙗли сѧ бѫ 3[a], зане аще бѫ силы былы въ содомѣхъ . . . прѣкыли бѫ 3[a], 3[б]. Върху първото бѫ въ това изрѣчение има написано съ червено мастило иш, види се, за да се чете бишѫ.

Въ повел. наклонение си прокарва пѫть аналогията по твърдитѣ основи, та се получаватъ форми като заколѣте, внемлѣте, които цитирахъ по̀ горѣ зарадъ ѣ (стр. 77). Обаче процесътъ още не е напълно свършенъ, защото се забѣлѣзва и обратна аналогия: съблюдите 19[2], призовите 18[2], принесите 13[a] (въ пасажа на ржка В), която показва, че има още борба, коя форма да се прѣдпочете. Тая борба трае и до днеска въ българский езикъ, понеже и до днесъ още не е установена еднаква форма за повел. накл. 2 лице: едни говори, именно сѣвернитѣ, се водятъ по твърдитѣ глаголни основи и употрѣбяватъ -ете, а други, и то южнитѣ, се водятъ по мекитѣ глаголни основи и прѣдпочитатъ -ите. Борбата е обаче само диалектична, а не и морфологична — поне мень не е познатъ български говоръ днесъ, дѣто да се употрѣбяватъ и двѣтѣ форми едноврѣменно. Но за говора на Добрш. ев. твърдѣ е вѣроятно да е имало по онуй врѣме наистина двойни императивни форми, понеже областьта, въ която е писано то, пада подъ двойно влияние, т. е. пада се тъкмо между сѣверната область, дѣто владѣе -ете и южната, дѣто се употрѣбява -ите. Границата днесъ на двѣтѣ императивни форми -ете и -ите е — на изтокъ ѣ-товата граница, до Пазарджикъ, а на западъ — продължение на тая граница въ права посока пакъмъ Кратово и Куманово. — Покрай даждь (изговаряно вѣроятно даж — срв. дажди 78[б]) има веднъшъ и дан 41[a] — въ молитвата господня отъ Лука, срѣщу която форма обаче стои въ Зогр. и Мар. пакъ дан!

На л. 20[1] се срѣща два пѫти не нарицаете сѧ намѣсто повел. не нерицаите сѧ и пакъ на л. 26[б] не начинаете; види се съ е са искали да изразатъ й. На 104[б] пъкъ е употрѣбена форма знаите намѣсто знаете.

X.

Синтактични особености.

Старата употрѣба на имен. = винит. падежъ за обектъ при лица е запазена, освѣнъ при личното мѣстоимение и, още: послѫ ангелъ мои 2[б], приведохъ сїнъ мои, имѫще духъ нѣмъ 8[б], послашѫ тырь 12[б], срѫщета чл҃вѣкъ 15[б], зачѧть сїнъ 21[a], роди сїнъ свои пръвѣнець 23[б], окрѣтошѫ Мариѧ, Иѡсифа и младенець лежѫщь въ ꙗслехъ 24[a], мнѣвша же [и] въ дрожжинѣ сѫщъ 25[б], призри на сїнъ мои 36[б], приведи ми само сїнъ твои 37[a], на дх҃ъ ст҃ыи 44[б], въ б҃ъ богатѣѭ 45[a], ѡ҃цъ на

сїнъ 47[a], имѣѭи рабь ѡрѫрь или пасѫщъ 54[a], поустишѫ и тъщъ 60[б] (дванъ), приложи и дроугыи послати рабъ 60[б], оузрите дхъ съходѫщъ и прѣбываѭщъ на немъ 74[б], равныи сѧ творѧ бг҃а 85[б] (Мар. равенъ), видѣшѫ и оуже оумерътъ 115[a], приѡбрѫщени братъ твои 13[1], оузрѣвше снъ его 17[2].

Наопаки пъкъ намираме род. пад. за обектъ при неодушевенъ прѣдметъ: сїсти мира 102[a], срѣщу който примѣръ стои въ Зогр. и Мар. да спасѫ миръ.

Извѣстната употрѣба на дат. пад. намѣсто род. е обикновена и въ нашия паметникъ: ѡбрѣтение главѣ ишла 2[a], ѿче нбси и земи 3[б], ѿ начѧла създаниоу 10[б], не бѣ ко врѣмѧ смоквамъ 11[a], храмъ молитвѣ 11[б], врътопъ развоиникомъ 11[б], 60[a], на двери гробоу 16[б], имѧ дѣвѣки 20[б] (зарадъ формата срв. още къ дѣвѣки ibid.) царствоу его не бѫдеть конца 21[a], въ ѿпоущение грѣхомь 26[б], 72[a], въ ѡставение грѣхомь 27[a] тои кнѧзь сьборицоу вѣ 33[б], лице небоу и земи оумѣете искоушати 47[a], дѣлателе неправдѣ 49[a], въ въскрѣшение праведнымь 50[a], къ нисхожденноу горѣ Ѥлеѡистѣки 59[б], приближи сѧ запоустѣние немоу 63[б], дъние мъцрению 63[б], до врьжение камени 66[a], по сїрени водамъ 74[a], възмѧщение водѣ 80[б], азъ есъмъ дверъ ѡвцамъ 94[б]; но освѣнъ това въ Добрш. ев. се срѣща и друга синтактична замѣна между падежи, а именно у в-основи, дѣто стои родит. намѣсто вин. падежъ и то не само при одушевени лични имена, ами изобщо: видѣшѫ смокве исъхшѫ 11[б], 50[б], сижже дъцере 48[a], знаемъ ѡца и матере 85[б], помть ѡца и матере 45[1], на свекръве своѭ 1[б], 47[a], на матере 1[б], мимоходите сѫдъ и любве бжїѭ 43[б], аще любве имате 104[a], видите смокве 64[a]; особена честа е тази употрѣба при дума цръкъ: разорите цръкве сиѫ 76[б], вниде въ цр҃кве 11[a], иде въ цр҃кве 16[2], въшедше въ цр҃кве бжїѭ 19[б], приде(ть) дх҃омъ ведомъ въ цр҃кве 24[б], внидоста въ цр҃кве 56[a], прихождахѫ въ цр҃кве 64[б], възыде ис҃ъ въ цр҃кве 87[б], приде въ цр҃кве 89[a], хождаѭше ис҃ъ въ цр҃кве. У сѫщитѣ основи се срѣща и замѣна между имен. и вин. падежъ (цръковь, любовь), а пъкъ и-основи се и не употрѣбятъ вече въ старата си имен. форма.

Синтактична замѣна се забѣлѣзва и въ употрѣбата на инфинитивъ и супинъ; замѣната става въ полза на инфинитивната форма, та супинъ се срѣща изобщо рѣдко: придохѡ разлѧчить чл҃вѣка на ѡца своего 1[a], прѣиде ѿтѫдѣ оучить 2[a], придетли погоубитъ 12[б], хотѫще и долоу сринѫть 36[a], благовѣстить нищимь посла мѧ 29[a], исцѣлитъ съкроушеныѧ 29[a], проповѣдать плѣникомь ѿпоущение 29[a], ѿпоуститъ съкроушеныѧ 29[a], но вѣднага слѣдъ това въ сѫщото изречение: проповѣдати лѣто гн҃е; и пакъ: прѣиде ѿ тѫдѣ оучить [и] проповѣдати 2[a], чесо видѣти изыдасте 2[a], пришелъ еси погооубити насъ 36[2]: прихождахѫ къ немоу послѫть его 64[б], види, се е било въ извода послоушать, но окончание -ѫть показва, че писачътъ е искалъ да изрази глаголна форма за 3. л. мн. сег. Това прѣдпочитане инфинитивната форма прѣдъ супинната е повече книжовенъ навикъ, отколкото народно

свойство; защото въ ония срѣднобългарски паметници, въ които се дава по-голѣма свобода на говоримиятъ езикъ, виждаме наопаки, че се прѣдпочита супинната форма. Тъй напр. въ Тр. Прича: не можемъ вамъ сѫдитъ, хощетъ разоритсѧ, не може его погоубитъ, зане го не цѣшъ на опѧтъ дочакатъ, понестиѭ моѭ главѫ голѫ подъ троискыи зидъ, прѣоратси си цет сына и пр. па тъй сѫщо и въ влашкитѣ грамоти: цетсѧ оучинит, колико сѧ хтѧт прилоучит, да сѧ никто смѣетъ покоуситъ, кто ли сѧ цет покоусит (грамоти отъ Мирча-воевода, Мсб. IX. Милетичъ и Агура, Дакоромънитѣ и пр. стр. 327—330). Отъ тая супинна форма, употрѣбявана изобщо за инфинитивъ, произлиза отпослѣ днешната църба инфинитивна форма (недей орà) по фонетиченъ пѫтъ, т. е. слѣдъ като изчезва крайния звукъ т тъкмо тъй, както е изчезналъ и у други форми отъ края. Примѣръ съ изчезнало ти срѣщамъ и въ Дбрш. ев. (начѧть изгони продаѭщѧѩ 60[a]), ала го считамъ за писарска грѣшка.

Тъкмо както въ Добром. ев., мѣстоим. иже се употрѣбява и тука неправилно: въ градь ѥже нарицаетсѧ Кидлеѡмь 23[a], еже вѣрѫ иметь и кръститсѧ 17[б], еже колиждe речеть 6[2], всѧ, еже 18[2], еже имать оуши 42[1], тайно, иже неоувѣдено бѫдеть 1[a], блаженъ есть, вл҃жени, еже 42[б], послѣдниѩ еже 48[a], еже снѣсть хлѣбь 50[a], чл҃вкъ, еже имать 4[б] и пр. вж. още стр. 67. — Срв. днешната употрѣба на што и дѣто въ новобългарскитѣ говори; на дѣто подсѣща още повече: идеже не имать 66[a], намѣсто иже. Два пѫти срѣщнахъ его, употрѣбено вмѣсто егоже: нынѣ его имаши нѣсти мѫжъ 78[б], вѣже етеръ цр҃ь мѫжъ его сѝ болѣше 80[a]; може би тукъ само по погрѣшка е изпусната частица же слѣдъ его.

Покрай еже срѣща си се въ сѫща употрѣба и елико: въси, елико имѣхѫ болѫщѧѩ 30[б], ѥлико ихь не приемлеть вась 34[б], всѣ елико имаши, продаждь 56[б].

Изобщо може да кажемъ, че въ Добрш. ев. има вече доста синтактични отклонения или даже неправилности, които могатъ да се обясняватъ тъй или инакъ, ала наличностьта имъ не може да значи друго, освѣнъ че самиятъ езикъ се не държи вече тъй твърдо о правилната старо-българска синтакса. Тъй напр. срѣщатъ се неправилни конгруенции между падежни форми: не коите сѧ ѿ оубиваѭщихь вы тѣломь, а дш҃ѣ не могѫщи имь оубити 1[a], мнозѣхь птиць лоучьшнихь есте вы 1[a]; приде жена имѫщѧ алавастрѫ 15[a] невѣстѫ им. п. 47[a], сѫщѧ ѩже свѧзана Сотоною 48[a], вниде же въ июда, нарицаемаго скариѡть 64[б], исъ видѣ матере стоѫща 116[a]. Послѣднитѣ петь примѣра могатъ да се обяснятъ лесно фонетически, щомъ приемемъ, че ѫ е имало изговоръ на *а* (тъмно), но пакъ, синтактически погледнато, тѣ са грѣшки, затова ги привеждамъ и тука. Подобенъ примѣръ е и смариеѭ . . . женоѭ сѫщѧѩ непразноѭ 26[б], въ който, щомъ ѫ въ сѫщѧѩ се чете като е, нѣма въ сѫщность никаква неправилность, а само правописна грѣшка. Други примѣри: двѣ птици вѣкнима еста

1[a], тацѣмь причѣми мнозѣми 42[2], земѣ многы 41[1], ѿ всѣхъ вси галиленскы и юденскы 32[2], надъ десѧтиѭ градъ 58[6], изъиде на ѡнъ полъ водоточи кедъръскы 111[6]; тука трѣбаше да бѫде или водоточиꙗ кедръска, или пъкъ водоточии кедръскыхъ, а тъй както е написано прѣдставя синтактична неправилность. Самата дума водоточие, намѣсто гр. χείμαρρος, е твърдѣ необикновена; въ другитѣ евангелски текстове, стари и нови, стои обикновено потокъ: само Сав. има отокъ, срѣщу която дума стои въ Зогр. островъ — вѣроятно отъ сѫщи изворъ съ Сав., както казва Ягичъ, Мар. 387. На л. 9[6] е употрѣбенъ неумѣстно дателенъ пад. намѣсто родителенъ: да бѫдеть высѣмъ мении намѣсто высѣхъ; грѣшката е станала вѣроятно подъ влияние на слѣдния дателенъ падежъ: и всѣмь слоуга; дателенъ пад. е употрѣбенъ неправилно (намѣсто прѣдложенъ) още на л. 86[6]: прикосиѫшѫ сѧ емоу 86[6]. Примѣръ пъкъ въ рожденыихъ женахъ (намѣсто въ рожденыихъ женами) 2[6], макаръ да е синтактично правиленъ, произлѣзълъ е обаче отъ ослабнало синтактично чувство: прѣписвачътъ е помислилъ, че съчетание въ рожденыихъ женами е неправилно, та го поправилъ тъй, както го срѣщаме сега. Такива злополучни поправки се срѣщатъ често; срв. още: ѿ страха ради жыдовска 11[6], въ който примѣръ ѿ е прибавено подъ влияние на живия говоръ, дѣто е по̀обикновено от страха а не страха рада.

При употрѣбата на прѣдлозитѣ има тъй сѫщо отклонения отъ старата правилность: прѣжде въздвижение кръста 1[6], дѣто стои вин. намѣсто род. пад.; послѣ: како познань бысть ѿ нею въ прѣломение хлѣба 71[6], нам. въ прѣломении възлежѧ на лоно Исово 103[6]. Любопитни са тритѣ примѣра въ Иоановото евангеле, дѣто е употрѣбенъ прѣдлогъ до намѣсто въ (както е въ Зогр. и Мар.): азъ инединоѧ вины не ѡбрѣтаѭ до него, не ѡбрѣтаѭ вины до него инединоѧ 114[a], азъ ко до него вины не ѡбрѣтаѭ 114[6]; и на тритѣ мѣста стои въ Зогр. и Мар. въ нѣмь; у Лука 68[6] стои въ паралелния пасажъ веднъшъ ѡ немъ. Още по̀ любопитенъ и твърдѣ характеренъ е случаятъ на л. 30[2], дѣто е употрѣбенъ прѣдлогъ на безъ нужда наспротивъ правилнитѣ старобълг. текстове, но пъкъ отъ новобългарска синтакса погледнато съвсѣнъ умѣстно: что же створѫ на ися нарицаемаго х҃а; въ Зогр. и Мар. липсува тоя прѣдлогъ, както е и правилно наспротивъ гр. τί οὖν ποιήσω Ἰησοῦν τον λενόμενον Χριστόν; Примѣрътъ е съблазнителенъ, ала азъ се не рѣшавамъ да вадя отъ него заключение за старината на днешното наше дателно-родително *на*, едно, защото това на може да бѫде обяснено и възъ основа на стара българска синтакса, т. е. като се земе тука на въ смисълъ на противъ, срѣщу и друго, защото реченото на може да бѫде писарска грѣшка, произлѣзла подъ влияние на слѣдното на отъ нарицаемаго.

Отстѫпка отъ старата синтакса съглеждамъ и въ употрѣбата на причастията, особено пъкъ на аористнитѣ причастия на ше. Истина, още въ старобългарскитѣ текстове причастната форма на -ше

се схваща вече като дѣепричастие, ала се употрѣбява само за множествено число; въ Добрш. ев. тая форма се употрѣбя и за ед. число: видѣвше сътникь 69[6], посла исъ Петра Иѡана рекше 64[6], въшедше (Захариа) въ цр҃кве бж҃иѫ 19[6]; пришедше исъ 97[a], срв. още: въшедше вама къ градъ 64[6], възлѣзьше има 6[1], видѣ левгиѫ алѣфеѡва сѣдѧщи на мытници, отдѣто се вижда, че причастията нѣматъ вече оная гъвкавость, както прѣди. Това се забѣлѣзва и въ честитѣ случаи, дѣто причастия се замѣняватъ съ опрѣдѣлени глаголни форми: посла два оученика 2[a] Зогр. и Мар. пославъ, пристѫпише оученици 5[1] наспротивъ — пристѫпьше Зогр. и Мар., повелѣ 5[2] наспротивъ повелѣвъ Зогр. и Мар., видѣшѫ оученици 6[1] наспротивъ — видѣвъше Зогр. и Мар., ѿвѣща же Петръ и рече 6[1] — отъвѣщавъ П. рече, призва исъ 8[1] — исъ же призвавъ, хвалѫ въздастъ 8[2] — хвалѫ въздавъ, влѣзе въ корабь 8[2] — вълѣзъ Зогр., ѿвѣща исъ 8[2] — отъвѣштавъ, оуготовать 46[6] — срѣщу оуготовавъ и пр.

Сички такива примѣри, както и други отклонения, ще бѫдатъ отбѣлѣзани подъ текста на Добрѣйшово евангелие, който слѣдва нататъкъ, сравняванъ главно съ двата най стари евангелски текстове, Зографски и Марински, споредъ изданията на професоръ Ягича. Послѣ това ще се опитамъ да дамъ едно сравнително изслѣдване на Добрѣйшово евангеле, отъ което да се види положението му къмъ другитѣ евангелски текстове. Съжалявамъ само, че за такова сравнение ми липсуваха нѣкои издания, които ме биха много улеснили. Тая липса на помагала прѣчи изобщо на сѣка научна работа у насъ и, както се вижда, още дълго врѣме ще мине, докато нашата Университетска библиотека се допълни тъй, че да бѫде сигурна помощница на българската наука.

Б.

Текстъ.

Сравнението водихъ по Зогр. и Мар. ев. Бѣлѣжка съ непосоченъ изворъ показва, че текстътъ е сѫщи въ Зогр. и Мар. ев., а различенъ въ Добрш. Бѣлѣжка, при която стои Зогр. или Мар., значи, че цитираното евангеле се отклонява отъ останалитѣ двѣ. Съ () означавамъ думи, които нѣма въ Зогр. и Мар., съ [] означавамъ думи, които има въ Зогр. и Мар., а ги нѣма въ Добрш. Съ { } означихъ онія киноварни бѣлѣжки въ Добрш. ев., които счетохъ за нужно да вмѣстя въ печатания текстъ.

Отъ Матея, гл. X. 27—40.

ѥтсѧ· и[1]) таино иже[2]) не оувѣ҃но бѫдеть· 27. Иже[2]) глѫ[3]) вамь въ
тьмѣ· Рьцѣте вь свѣтѣ· і ѥже вь ꙋхо слышите· проповѣдите на
кровѣхъ· 28. И не оубоите сѧ (ѿ) ꙋбиваѫщихъ (вы) тѣло(мь)· а дш҃ѫ
не могѫщимь[4]) оубити· боите же[5]) сѧ· паче могѫщаго [и] дш҃ѫ и тѣло
погоубити въ геѡнѣ· 29. Не двѣ ли птици на сьсари вѣнима еста·[6])
ни едина же ѿ нею не паде на земи безь ѡц҃а вашего· 30. вамже и власи
главы вашеѧ съчтени[7]) сѫть· 31. не оубоите сѧ [оубо] мнозѣхъ птицъ
лоучьшинихъ[8]) есте вы· 32. {и҃е вьсѣхъ ст҃хъ} — Вьсѣкъ [оубо] иже
исповѣстмѧ· прѣдь чл҃вкы· исповѣмь и азь прѣдь ѡц҃емъ моимъ иже
есть· на нб҃сѣхъ· 33. А иже ѿврьжетсѧ мене· прѣдь чл҃вкы ѿврьгѫсѧ его
и азь прѣдь ѡц҃емъ моимъ нб҃сныимъ:[9]) 34. Не мните ꙗко придохъ
въврѣщи[10]) мира на землѫ· не придохъ бо въврѣщи[10]) мира нѫ мечь·
35. придохъ бо разлѫчить чл҃вка (л. 1[6]) на ѡц҃а своего· і дьцерь на
матере своѫ и не {сѫ ѕ҃. мч҃еникомь и мнихом: и прѣжде
въздвижение кр҃ста} вѣстѫ на свекрьве своѫ· 36. [и] врази чл҃коу
домашни его· 37. иже любить ѡц҃а· і ли матерь паче мене· нѣсть мене
достоинъ· иже любить сна или дъцерь· паче мене· нѣсть мене достоинъ·
38. иже не приметь кр҃ъста своего и въслѣдь мене не идеть:[11]) нѣсть
мене достоинь 39. Обрѣть дш҃ѫ своѫ погоубить ѩ· [а] иже погоубить
дш҃ѫ своѫ мене ради· ѡбрѧщеть ѫ· 40. Иже въ приемлеть мене[12])

[1]) Точки надъ гласнитѣ поставихъ, колкото за показъ, само на първитѣ двѣ страници. [2]) ежі. [3]) Зогр. + азъ. [4]) немогѫщь. [5]) Зогр. оубоите сѧ. [6]) ни двѣ ли птици вѣнѧзоу вѣните сѧ. Мар. Двѣ ли пьтици на ссарии вѣнимѣ есте. [7]) главы вьси ештътени. [8]) Зогр. лоучьши е. в. Мар. лоучъши вы есте. [9]) нже естъ на нб҃сехъ. [10]) Зогр. положити мира на земи. [11]) градетъ. [12]) мѧ.

приемлетъ· а иже приемлетъ мене· приемлетъ пославшаго мѧ· **41.** приемлѧй
прка въ имѧ прче мъздѫ прчѫ приемлетъ· [и] приемлѧ и праведника
въ имѧ праведниче мъздѫ праведничѫ приемлетъ· **42.** [и] иже коли̑ждо
напоитъ ѿ малыихъ сихъ единого (л. 2[a]) чашѫ стѹдены воды· тъкмо
въ имѧ оученика·[1]) (аминь глѧ вамъ[2]) не погоубитъ мъздъі своѧ

XI.

1. И егдаже съвръши исъ[3]) заповѣдавъ ѡбѣма на десѧте оученикомъ·[4]) прѣиде[5]) ѿтѫдѣ оучитъ [и] проповѣдати въ градѣхъ ихъ ·:·:·
{имѧоу· кц· поне .д. не. ѿ ма· гл: .рв. се ѡбрѣтение главѣ
ив. зач.} **2.** (Въ врѣмѧ ѡно) слышавъ иѡанъ[6]) въ ѧзылици дѣла
хва посла два оученика своі.[7]) **3.** (и) рече [къ] емоу: ты ли еси грѧдыі
или иного чѣемъ. **4.** И ѿвѣща инсъ и ре има: **5.** ꙗже слышаста и
видѣста шедша и възвѣстита иѡаноу, ꙗко[8]) слѣпии прозираѭтъ и
хромии ходѧтъ и прокажении ѡчищаѭтсѧ и глоуси слышѧтъ и мртвии
въстаѭтъ.[9]) **6.** и блаженъ есть иже не съблазнитсѧ ѡ мнѣ. **7.** Тѣма
же исходѧщема начѧтъ исъ глати народомъ ѡ иѡанѣ. чесо видѣти
изыдосте въ поустынѭ· тръсти же вѣтромъ колѣбле (л. 2[б]) мъі. **8.** Нѫ
чесо изыдосте видѣти чвка ли въ мѧкъі ризы ѡблѣчена? се иже мѧкаі
посѧтъ въ домохъ црихъ сѣѧтъ. **9.** Нѫ чесо изыдосте видѣти· пророка
ли· еі глѧ вамъ и лише прка (есть). **10.** Сеі бо есть ѡ немьже есть
писано: се азъ послѧ аглъ моі прѣдъ лицемъ твоимъ оуготовити[10])
пѫтъ твоі прѣдъ тобоѫ. **11.** Аминь глѧ вамъ не въста въ рожденыихъ
женахъ[11]) болеі иѡана крстителѣ. мении же въ црстви небсѣмъ болеи
есть его. **12.** Одьниже иѡана крьстителѣ до селѣ црствие бжие[12])
поудитсѧ и поуждници въсхыщаѭтъ е. **13.** Вси бо прци [и] законъ
до иѡана прорекошѧ **14.** И аще хощете приѧти· тоестъ[13]) илиа хотѧ
и приѧти. **15.** Имѣѧі оуши слышати да слышитъ. **16.** (Рѣ гв) комоу
ѹподобѧ рось· подобенъ есть дѣтемъ[14]) сѣдѧщемъ на трьжищехъ иже
възглѧ (л. 3[a]) тъ.[15]) дрѹгомъ своімъ [и глѧѭтъ]· **17.** пискахомъ[16]) [вамъ]
и не плѧсасте· плакахомъ [вамъ] и не рыдасте. **18.** Приде бо иѡанъ
ни надъіи ни пиѧ: и· глѧѭтъ бѣсы имать· **19.** приде сынъ чвѣчьскыі
ꙗдыі и пиѧ и глѧѭтъ· сеі чвкъ ꙗдъца (есть) и винопица[17]) мъітаремъ[18])

[1]) Зогр. оучиниче. [2]) Заграденото въ скоби липсува въ Зогр. [3]) Зогр. и бъістъ егда съконьча исъ. Мар. и бъістъ егда съвръши исъ. [4]) оученикома своима [5]) Зогр. прѣидѣте. [6]) иоанъ же слышавъ. [7]) посълавъ оученикы своими. [8]) рече имъ· шедъше възвѣстите иоанови: слѣпии прозираѭтъ. [9]) Мар. и нищии благовѣствоуѭтъ. [10]) Зогр. и оуготоваетъ. Мар. и оуготовитъ. [11]) женами. [12]) небеское. [13]) тъ естъ. [14]) дѣтиштемъ. [15]) възглашаѭтъ. [16]) Зогр. свирахомъ. [17]) Зогр. пивца. [18]) Зогр. мъздоимьцемъ.

дроугъ и грѣшникомъ и оправди сѧ прѣмѫдрость ѿ чѧдъ своихъ.
20. (Къ врѣмѧ оно)[1]) начѧтъ исъ поносити градомъ: вниже быше
множѣишѧ силы его[2]) зане не покаѧшѧ сѧ: 21. горе тебѣ хоразине
горе тебѣ видьсаиде: ꙗко аще въ тирѣ и въ соудонѣ бишѧ силы
былъі бывьшѧіѧ въ васъ древе: ибо въ врѣтници и пепелѣ[3]) покаѧли
сѧ бѫ: 22. ѡбаче глѧ вамъ: тироу и сидоноу ѿраднѣ бѫдеть въ
день сѫдныи неже вамъ.[4]) 23. И ты Капернаоуме[5]) възнесыи сѧ до
небсе до ада снидеши: зане аще бѫ силы былъі въ со (л. 3[6]) домѣхъ,
бывшаіѧ въ тебѣ: прѣбыли бѫ[6]) до днешнего дне. 24. ѡбаче глѧ
вамъ: ꙗко земли содомьстѣи ѿраднѣ бѫдеть нежели тебѣ[7]) въ день
сѫдныи 25. Въ то врѣмѧ ѿвѣща исъ и рѣ: исповѣдаѧ сѧ тебѣ ѡче
ги небси и (на) земли ꙗко оутаилъ еси ѿ прѣмѫдрыихъ и разоумнъихъ.
[и] ꙗвилъ [ꙗ] е[си] младенцемъ: 26. ей ѡче ꙗко тако быстъ волѣ
прѣдь тобоѫ. — 27. (Рѣ гъ) всѣ мнѣ прѣдаѧ сѫть ѡцемо имъ и никтоже
не знаеть сина тькмо ѡца: Ни ѡца (ни)кто (не)знаеть тькмо сина [и]
ꙗмоуже волить сина ѡтькрыти. 28. Придѣте вси къ мнѣ троуждаѧще
сѧ и ѡбрѣменьнии и азъ вы покоѫ: 29. възмѣте иго мое на
себѣ и наоучите сѧ ѿ мене: ꙗко кротокъ ꙗсьмь и смѣрень сердцемъ:
и ѡбрѧщете покои дшамъ вашимъ. 30. иго мое благо и брѣмѧ мое
легько есть. —

XII.

1. Въ врѣмѧ оно[8]) приде (л. 4[a]) Исъ[9]) козѣ сѣаниѧ. Оученици же
его възъалкашѧ[10]) сѧ и начѧшѧ въстрьгати класы и ѣсти. 2. фарисеи
же видѣвше(и) рѣшѧ емоу: се оученици твои творѧтъ егоже не достоитъ
творити всѣботѫ[11]) 3. онже рѣ имъ: несте ли чьли что створи[12]) дѣдъ
егда възьалка[10]) сѧ самь и сѫщеи синмъ. 4. како вниде вдомь вни[13])
и хлѣбы прѣдложенна снѣстъ: имже недостоино моу ꙗсти[14]) ни сѫщимъ
синмъ тькмо иереомъ ѥдинѣмъ. 5. Или нѣсте чьли в | законѣ ꙗко въ
сѫботѫ[15]) иереи сѫботы[16]) скврьнѧтъ въ цркви и неповини сѫтъ. 6. глѧ(же)
вамъ ꙗко цркве [и] боле ѥстъ зде. 7. аще [ли] бисте вѣли что есть
милости[17]) хоцѫ: а не жрьтвѣ, николи бо бисте осѫдили неповинъныихъ:

[1]) тъгда. [2]) Мар. имъ. [3]) пепелѣ. [4]) Зогр. вама. [5]) Зогр. Каферъиаоумъ. [6]) Зогр. бишѧ. [7]) Зогр. вамъ. [8]) Въ то врѣмѧ. [9]) Зогр. исъ въ сѫботѫ. [10]) Зогр. възлакашѧ сѧ [11]) въ сѫботы. [12]) Зогр. твори. [13]) въ храмъ бѫни. [14]) ихъ же недостоино емоу бѣ ѣсти [15]) сѫботы. [16]) сѫботѫ. [17]) милости.

8. гь҃ бо есть сѫботѣ сїь чл҃вчь.[1]) — 9. (Въ врѣмѧ оно) пришедьшоу[2]) исоу вь сънимище ихь· 10. и се чл҃вкь бѣ тоу рѫкѫ имы соухѫ· въпросишѫ и гл҃ще· аще достоить всѫботѫ цѣлити да нань възгл҃ѫть. 11. ѡнже рѣ҃ имь· кто есть ѿ вась (л. 4[6]) чл҃вкъ· еже имать ѡвчѧ е д н о и аще въпадетсѧ вь ꙗмѫ въ сѫботѫ· не иметаи е (и въздвигнеть е· 12. то) колми лоучеи есть чл҃вкь ѡвчѧте· тѣмже достоить в҃сѫботѫ добро творити. 13. Тогда гл҃а чл҃вкоу· прости ръкѫ твоѫ и прострѣть и оутврьди сѧ[3]) цѣла ꙗкоже и дроугаꙗ. — 14. (Бь врѣмѧ оно) съвѣть приѧшѧ фарисеи[4]) нань· како (да) и погѹбѧтьі. 15. исъ же разоумѣвь ѡтиде ѿтѫдоу. И понѣмь идошѫ народи мнози ицѣли всѧ.[5]) 16. и запрѣти имь да не ꙗвѣ его [съ] творѫть. 17. да събѫдетсѧ рѣ҃ное[6]) исаемь прькомь гл҃ремь: 18. Се ѿрокь мои, иже изволихъ, възлюбени мои нанже[7]) благоизволи дша моа· положѫ дхь мои на немь и сѫдь ꙗзыкомъ възвѣстѧть· 19. Не прѣре҃ть ни възъпиеть ни[8]) оуслъишить никто [же] на распѧтинихь гл҃аса его. 20. трьсти съкроушїеньі не прѣломить плата[9]) вьнемша сѧ —

(Между л. 4 и 5 липсуватъ 59 листа, отъ които 48, що са въ Бѣлградската Народна Библиотека, слѣдватъ тука).

XIII.

(л. 1[1]) 2. и сѣде и весь народь на поморіи стоꙗше 3. и гл҃а имь много при чѣми гл҃ѫ. — (Рече гь҃ при чѫ сиѫ·) ꙗзыде[10]) сѣѧи сѣати·[11]) 4. и[12]) сѣѫщомоу ѡво оубо падошѫ при пѫть ꙗ пт҃ицѧ ибс҃ныѧ[13]) позовашѫ е·[14]) 5. дроугаꙗ же падошѫ на каменихь· ꙗ[15]) неимѣше земл҃ѧ многы и [абие] прозѧбошѫ· зане не имѣше глѫбины землѣ· 6. слн҃цоу же[16]) въсиꙗвшоу· (и) присвѧнѫшѫ· зане не имѣхѫ корени исьхошѫ· 7. а дроугаꙗ падошѫ въ трьнии· и възыде тр҃ъние и подави ихь·[17]) 8. дроугаꙗ же падошѫ на земли добрѣ и даꙗхѫ плодь ѡво ·р҃· ѡво ·ѯ҃· ѡво ·л҃· 9. имѣѫ оуши слышати да слышить· 10. [и] пристѫплъше оученици его и рекошѫ емоу· почто при чѣми гл҃ши имъ· | 11. ѡнже ѡтьвѣщавъ рече имъ· вамъ | дано есть разоумѣти таинаꙗ цр҃ствиꙗ ибс҃наго· ѡнѣмже не дано есть.— 12. Имѫщомоу бо дастсѧ· [и] извѫдеть е(л. 1[2])моу· а иже не имать· еже имать възметсѧ ѿ него. 13. Сего ради при чѣми имь гл҃ѫ: ꙗко видѫщеи не видѫть и слышѫщеи не разоумѣѫть·[18]) 14. и сьбы-

[1]) чѣкъ. [2]) Мар. и пришедъ отъ тѫдѣ исъ приде на; Зогр. и прѣходѧ —. [3]) Зогр. има още: емоу и бъстъ. [4]) фарисеи же ишедъше съвѣтъ сътворишѧ нань. [5]) и исцѣли ꙗ всѧ. [6]) Зогр. липсува речное. [7]) егоже. [8]) не. [9]) пръстъ. [10]) се изиде. [11]) сѣетъ. [12]) Зогр. нѣма и. [13]) ибскыѧ. [14]) ѣ. [15]) Зогр. ѣко; Мар. ѣже. [16]) Зогр. нѣма же. [17]) Зогр. е; Мар. ѣ. [18]) разоумѣваѫтъ.

ваетсѧ имь прр҃чьство исаиино гл҃ще· Слоухомь оуслышите и не имате
разоумѣти· и[1]) зрѧще оузрите [и] не имате видѣти· **15.** оутлъстѣ во
срц҃е люди сихь и оушима тѧшко слышашѧ[2]) и очи свои смѣжишѧ·
(ѡкаче) ѥгда[3]) когда оузрѧть очима и оушима слышѧтъ и срц҃емь
разоумѣѭть· ѡбратѧтсѧ и исцѣлѣѭть.[4]) **16.** Баши же бл҃женѣ (и)
очи ꙗко видѣста[5]) и оуши [баши] ꙗко слышасте·[6]) **17.** аминь[7]) глѧ
вамь· ꙗко мнози прр҃оци и праведници вѫжделѣшѧ видѣти ꙗже (вы)
видите и не видѣшѧ и слышати ꙗже (въ) слышите и не слышашѧ.
18. Вы же оуслышасте[8]) причѧ сѣꙗвшаго· **19.** всѣкь иже слышить
словеса цр҃ствиꙗ и не разоумѣваеть приходить непріꙗзнь и въсхы-
щаеть сѣаное вь срци его· се ѥсть сѣꙗное при пѫти. **20.** а сѣаное на
камени се[9]) ѥсть слышѧи слово и [абие] съ радо(л. 2[1])стиѧ приемаѧ е·
21. не иматже корене вь себѣ. нѫ врѣменьное есть. бывши же печѣли
и(ли) гоненіоу словесе ради· абие съблажнѣетсѧ· **22.** а сѣаное·[10]) въ
трънии· се[11]) ѥсть слышѧи слово и печѣлсвѣта сего и лъсть бг҃ать-
ства[12]) подавлѣеть[13]) слово[14]) и бесплода бываеть· **23.** а сѣаное на
добрѣ(и) земли се[15]) есть· (и) слышѧи слово и разоумѣваѧ е и при-
носить плодъ[16]) ꙗко (же и) подобаеть и творить ѡво ·р҃· ѡво ·ѯ҃·
ѡво ·л҃·:— **24.** (Рѣ҃ ц҃ь причѧ сиѧ)[17]) оуподоби сѧ[18]) цр҃ство небесное
чл҃вкоу сѣавшоумоу доброе сѣмѧ на селѣ своемь· **25.** сиѧщемже чл҃вкомь
приде врагь его и сѣа·[19]) плѣвелъ посрѣ҃ пъшеницѧ[20]) и ѡтиде.
26. егда же прозѧве трѣва и плодъ сътвори. тогда ꙗви сѧ и плѣвелъ·
27. пришедше же раби гн҃а и рекошѧ емоу· гн҃· не добро ли сѣмѧ сѣалъ
еси на селѣ тво(л. 2[2])емь· ѿкѫдоу [оубо] имать плѣвель· **28.** ѡниже рѣ҃
имь· врагь чл҃вкь[21]) то створи· раби же рекошѧ емоу· хощеши ли да
шедше испѣвемъ ихь·[22]) **29.** ѡниже рѣ҃ ни еда въстръзаѧще[23]) плѣвель
въстръгнете [коупъно] снимь и пшеницѧ· **30.** ѡставите[24]) коупно расти
ѡбое[25]) до жѧтвы и вь врѣмѧ жѧтвѣ рекѫть[26]) дѣлателемъ. сьберѣте
прьвѣе плѣвелы[27]) и свѧжите[28]) и [29]) вь снопь[30]) ꙗко съжещи[31]) ѩ· а
пшеницѧ[32]) съберѣте вжитницѧ моѧ. **31.** Иниѧ притчѧ прѣдложи

[1]) Зогр. нѣма и. [2]) Зогр. оуслышашѧ. [3]) еда. [4]) исцѣлѧѭ ѩ. [5]) видите. [6]) слышите. [7]) аминь бо. [8]) оуслышите. [9]) Мар. сь. [10]) Зогр. сѣное. [11]) сь. [12]) Зогр. богатьствиѣ. [13]) е. [14]) Мар. нѣма слово. [15]) сь. [16]) Зогр. плодъ. [17]) ниѧ притъчѧ прѣдложи имъ гл҃ѧ. [18]) Зогр. подобьно естъ. [19]) Зогр. всѣ; Мар. всѣ. [20]) като че исвалъ да пише д и направилъ отъ него ъ. [21]) Зогр. чл҃къ. [22]) ѩ. [23]) въстръгаѧщи. [24]) Мар. + е. [25]) Мар. оубо. [26]) рекѫ. [27]) плѣвелъ. [28]) съвѧжате. [29]) Зогр. ѩ. [30]) въ снопы. [31]) Зогр. жещти. [32]) пшеницѧ.

имъ гл҃ж(и)· по҃бно естъ цр҃ство нб҃сное зрънoу гороушичноу·[1]) иже[2]) въземъ чл҃вкъ въсѣка[3]) на селѣ своемъ· 32. еже менше[4]) есть въ-всѣхъ сѣменѣхъ·[5]) егда же въздрастеть боле зелие есть и бываеть дрѣво ꙗко прити птицамь нб҃снымь и витати на вѣтвехъ его. 33. и иж притчж гл҃а имъ. | Подобно есть цр҃ство нб҃сное квасоу и[же] (л. 3[1]) жена въземши и скры въ мѫчинихъ сѣтехъ трехъ· дондеже въкысошѫ всѣ.[6]) 34. Си всѣ[7]) гл҃а и҃сь причѣми к народомъ· | весь причѫ ничесоже[8]) гл҃аше имъ·[9]) 35. Да сьбѫдетсѧ реченое пр҃рокомь гл҃ѫщемъ· | ѿврьзѫ въ причѣхъ ѹста моꙗ· ѿкрыѫ скръвенаꙗ ѿ сложе-нїа въсего мира. 36. Тогда ѡставль[10]) народы· приде[11]) и҃сь въ домь· и пристѫпишѧ кнемоу ѹченици его гл҃ѫще· скажи намъ | причѫ плѣвелъ селнынхъ· 37. ѡнже ѿвѣщавъ (и) рѣ҃ имь· въсѣꙗвы[12]) доброе сѣмѧ есть сн҃ь чл҃вчьскы. 38. а село есть весь мирь· доброе же сѣмѧ се сѫть[13]) сн҃ове цр҃ствиꙗ· а плѣвели[14]) сѫть сн҃ове неприꙗзнини. 39. а врагь въсѣꙗвы есть[15]) диꙗволь· а жѫтва есть кончина вѣка·[16]) а жѫтеле сѫть анг҃ли (бжи). 40. ꙗко же бо[17]) събираѫть плѣвелы и ѡгнемь съжизаѫть (ихъ) тако бѫдеть въ скон(л. 3[2])чѣние вѣка сего· 41. по-слеть сн҃ь чл҃вчьскы анг҃лы своѧ и съвержть ѿ цр҃ствиꙗ его всѧ сьблазны[18]) и творѫщѫѧ безаконие 42. и врьгѫтьі ѧ[19]) въ пещь ѡгньнѫ· тѹ[20]) бѫдеть плачь и скрежеть зѫбомь· 43. тогда праведници[21]) проскѣтѫтсѧ ꙗко (и) сл҃нце въ цр҃ствии ѡц҃а ихъ· имѣѫи оуши слышати да слышить. 44. (Рѣ҃ гл҃ причѫ сиѫ)· [пакы] подобно есть царство нб҃сное скровищоу скръвеноу на селѣ еже обрѣть чл҃вкь скры и ѿ радости его иде[тъ] и все елико имѣ[22]) продасть·[23]) (все имѣние) и коупить[24]] селото. Пакы подобно есть цр҃ство нб҃сное чл҃вкоу коупцоу ищѫщѹ добра бесерѣ[25]) 46. иже ѡбрѣть единь многоцѣнынъ бисеръ (и) шедъ (и) продасть[26]) все имѣние свое[27]) и кѹпи и. 47. Паки по҃бно есть цр҃ство нб҃сное не-водоу въвръженѹ въ море и ѿ всѣкого рода сьбравшѹ·[28]) 48. [иже]

[1]) Зогр. горюшьноу; Мар. гороушьноу. [2]) еже. [3]) Зогр. въсѣѣ. Мар. въсѣ. [4]) мьне. [5]) сѣменъ. [6]) Зогр. квасоу иже възьмъши жена съкръі въ мѫцѣ трии сатъ доньдеже въскысѣ въса. Мар. кв. иже въземъши жена съкръі въ мѫцѣ три сатъ доньдеже въскысѣ въсѣ. [7]) Зогр. въсѣ си; Мар. нѣма си. [8]) Зогр. ничьтоже. [9]) къ нимъ. [10]) Зогр. оставь. [11]) Зогр. иде. [12]) Зогр. въсѣавъ. [13]) Зогр. липсува се сѫтъ [14]) плѣвелъ. [15]) Зогр. а врагъ естъ въсѣавы плѣвелъ; Мар. а вр. е. вкс. ꙗ. [16]) Зогр. коньчание вѣкоу. [17]) Зогр. ꙗко оудобь —; Мар. ꙗко бо оуво. [18]) Мар. сканьдѣлы. [19]) въвръгѫтъ ꙗ. [20]) Мар. тогда. [21]) праведници. [22]) иматъ. [23]) продаетъ. [24]) коупоуетъ. [25]) Мар. ищѫщѫ добръ бисьръ. [26]) Зогр. прода. [27]) Зогр. все имѣние и коупи е. Мар. все имѣние елико имѣаше и коупи и. [28]) ѹ прѣправено отъ е. Мар. изкравъшоу.

ꙗгда напльни сѧ[1]) извлѣкше и на кра (л. 4[1]) и сѣдъше избраѭ добрыѧ съсѫдъ·[2]) а злыѧ изврьгоѭ вънь. **49.** тако бѫдеть въ (и)скончѣніе вѣка· изыдѫть ангели [и] ѿлѫчѫть злыѧ ѿ срѣды праведнъıхъ **50.** и въврьгѫть ѧ въ пещь ѡгньнѫ (и) тоу бѫдеть плачь и скрежетъ зѫбомъ. **51.** И гл҃а имъ и҃съ· | разоумѣете ли всѣ си· глаѭ емоу· еи гдⷭ҇ь· **52.** и҃сь же рⷣ҇ имъ· сего ради всѣкъ книжникъ наꙋчсѧ цр҃ствиꙋ нб҃еснмꙋ подобно[3]) есть чл҃вкоу домовитоу· иже износитъ ѿ скровища своего новаꙗ и ветхаꙗ· **53.** И [бъıстъ] егда сконча҃ и҃съ причѫ сиѫ·[4]) прѣиде ѿтѫдоу.[5]) **54.** И пришедъ (и҃сь) въ ѿчьствіе свое (и) ꙋчѣше ѧ въ | сборищихъ[6]) ихъ· и[7]) дивлѣхѫ сѧ емоу глѫще· ѿкѫдоу прѣмѫдрость сиа семоу и сила· **55.** не се[8]) ли есть тектоновъ сн҃ъ· не мати ли его нарицаетсѧ марꙗ и братиа его ꙗковъ и ѡ(л. 4[2])сифъ [и] симонъ и ꙋда· **56.** и сестръı его не всѧ ли въ насъ сѫтъ· то ѿкѫдоу томоу[9]) вьсѣ си сѫтъ· **57.** и блажнѣхѫ сѧ ѡ немь. И҃съ же рⷣ҇ имъ· нѣсть прр҃окъ бесчьсти·[10]) тькмо въ своемь ѿчьствии и вдомꙋ своемь· **58.** и не створи тоу силь многъ за невѣрьствіе[11]) ихъ

XIV.

1. Въ врѣмѧ ѡно слышавъ продъ четворовластьникъ[12]) слоухъ и҃съвъ[13]) и рече ѿтрокомь своимь· **2.** сеиеи есть иѡанъ крьститель и тои въскрсе ѿ мрътвыихъ· и сего ради силы дѣѭтсѧ ѡ немъ. **3.** Продъ бо немъ[14]) иѡана свѫза(въ) и вьсади въ темницѫ· продъ|ѣды ради жены филипа брата своего· **4.** гл҃аше бо емоу иѡанъ· недостоитъ ти имѣти еѧ·[15]) **5.** [хотѫ и оубити] и оубоꙗ сѧ народа зане ꙗкы[16]) прр҃ка имѣхѫ и. **6.** Дъни же бывшоу роства[17]) продова плѧса дъщи ироди ꙗ [дина] посрѣ҃ и оугоди народоу·[18]) **7.** тѣмъ [же] и съ[19]) клѧтвоѭ изрⷣ҇е дати еи егоже аще [въс]проситъ. (л. 5[1]) **8.** ѡна же наѫждена материѭ своеѭ· даждьди рⷣ҇е· зде на блюдѣ[20]) главѫ иѡана крр҃ителѣ **9.** и печѣлень бысть цр҃ь[21]) клѧтвы ради[22]) и възлежѫщихъ сиимь и повелѣ дати **10.** и пославъ[23]) усѣкнѫти иѡана въ темници· **11.** и принесошѧ главѫ его на блюдѣ и дашѧ дв҃ци и несе матери своеи **12.** [и] пристѫпише[24]) оученици его (и) взѧшѧ тѣло его и погрѣбошѧ ꙗ. и пришедше и

[1]) исплъни сѧ. [2]) въ съсѫдъı. [3]) подобенъ. [4]) притъчѧ сиѧ. [5]) отъ тѫдѣ. [6]) съньмищихъ. [7]) намѣсто и Зогр. и Мар. ꙗко. [8]) сь. [9]) семоу. [10]) Зогр. бечьстии; Мар. бецьстии. [11]) Мар. за невѣрьство. [12]) тетрархъ. [13]) Зогр. христовъ. [14]) Зогр. имъ; Мар. емъ. [15]) Зогр. ꙗ. [16]) ꙗко. [17]) Мар. розьства; Зогр. рождьства. [18]) Зогр. народоу; Мар. продови. [19]) Зогр. нѣма съ. [20]) Мар. на мисѣ. [21]) Мар. цѣръ. [22]) и въ Зогр. — бысть цр҃ь клѧтвъı ради, но Мар. — бъı цѣръ. клѧтвъı же ради —. [23]) Мар. повелѣ дати и. и пославъ — [24]) пристѫпьше.

повѣдашѧ[1]) ис҃ви. 13. [и] слышавъ ис҃ь ѡтиде ѿтѫдоу[2]) въ корабь
въ поусто мѣсто единь и слышавше (же) народи по немь идошѧ пѣши
ѿ градъ[3]) — 14. (Ѩь врѣмѧ ѡно) ишедь ис҃ь и видѣ народь многь[4])
и мас҃рва ѡ нихъ [и] ицѣли недѫжнъѩ ихъ. 15. Поздѣ же бывшоу
пристѫпишѧ кнемоу оученици его глѫще поусто есть мѣсто и година
оуже минѫ (и) ѿпоусти народы да шедше въ ближнѩѧ градцѧ и
коупѧть брашна себѣ. (л. 5[2]) 16. ис҃ъ же р҃ имъ не трѣбѹѧть
ѡтити дадите имъ въ ѩсти. 17. Ѡни же глашѧ емоу. не имѧ[5]) зде
тькмо ѥ хлѣбь и в рыбѣ 18. ѡнже р҃ имь принесѣте ми [ѩ] гамо.
19. и повелѣ[6]) народомъ възлещи на трѣвѣ и приемь ѥ хлѣбь и в
рыбѣ (и) възрѣвь на небо (и) и бл҃гослови(въ) и прѣломь хлѣбъ и дасть
оученикомь и[7]) оученици же (дашѧ) народомь. 20. [и] ѩдошѧ и на-
сытишѧ сѧ[8]) вси и взѧшѧ избыткы ѹкроухъ вї кошницъ испльнъ
21. ѩдъш[illegible]нихь[9]) же бѣ мѫжи ѥ тысѧщь развѣ жень и дѣти
22. И посемь[10]) ѹбѣди ис҃ь[11]) ѹченикы своѧ влѣсти въ корабь и варити
[и] на ѡнь помъ[12]) дондеже ѿпоустить народы. 23. И ѿпѹщь народы
и възыде на горѫ[13]) помѧнти сѧ. Позде же бывшоу единь бѣ тоу
24. корабь же бѣше посрѣдѣ морѣ грѫжаемь[14]) вълнами бѣше[15]) бо
противенъ вѣтръ 25. въ четврьтѫѩ (л. 6[1]) же стражѫ нощи иде
книмъ ис҃ь ходѧи по морю. 26. и видѣшѧ[16]) [и] ѹченици его ходѧща
по морю и смѧтошѧ сѧ глѫще [ѣко] призракь есть и ѿ страха възъ-
пишѧ 27. тогда[17]) р҃ имь ис҃ъ дръзаите азь есь|мъ не боите сѧ.
28. Отвѣща же петръ и р҃[18]) г҃ аще ти еси повели прити ктебѣ по
водамъ 29. ис҃ь же[19]) р҃ приди [и] излѣзь искорабѣ петрь (и) хождаше
на водахь и приде[20]) къ ис҃ви 30. (и) видѧ же вѣтръ крѣпкы (и)
оубоѩ сѧ и начѧть оутапѣти и възъпи глѧ г҃и сп҃си мѧ. 31. ис҃ь же
простерь рѫкѫ ѩть и.[21]) и гла емоу маловѣре почто сѧ ѹсьмнѣ
32. и влѣзьше имѧ въ корабь (и) прѣста вѣтръ. | 33. сѫщии же
въ корабь [пришедъши) поклонишѧ [сѧ] емѹ глѫще въ истинѫ сн҃ь бж҃и
еси. 34. и прѣшедше[22]) придошѧ на земѧ генисаретскѫ — Ѩъ врѣмѧ
ѡно познавше ис҃а мѫжие мѣста того послашѧ въ всѫ странѫ тѫ
(л. 6[2]) 35.[23]) принесошѧ кнемоу болѫщѧѩ 36. и мѧхѫ [и] да тькмо при-
коснѫтсѧ въскрили ризъ его и елико сѧ прикоснѫшѧ емоу[24]) сп҃сни бышѧ.

[1]) пришедъше възвѣстишѧ. [2]) Мар. отъ тоудѣ. [3]) Зогр. града. [4]) народы многы. [5]) не имамъ. [6]) повелѣвъ. [7]) Мар. нѣма и. [8]) прѣправено като че отъ є. [9]) Мар. ѣдѫщихъ. [10]) и абие. [11]) Зогр. нѣма ис҃ъ. [12]) на ономь полоу. [13]) Мар. + единъ. [14]) въла́ѩ сѧ. [15]) бѣ. [16]) Видѣвъше. [17]) абие же. [18]) отъвѣщавъ же П. рече. емоу. [19]) Зогр. онъже. [20]) Мар. погрѣшно: прити. [21]) абие же ис҃ъ простеръ рѫкѫ ѩтъ и. [22]) прѣѣвъше. [23]) пропуснато: и познавъше и мѫжи мѣста того посълашѧ въ всѫ странѫ тѫ и —. [24]) емь.

XV.

1. Тогда пристѫпишѫ къ ис҃оу иже бѣхѫ въ ерс҃алимѣ книжници и фарисеи· глѫще· 2. почто ѹченици твои прѣстѫпаѫть прѣдание старець· не оумываѫтъ бо рѫкъ своихъ егда хлѣбъ ꙗдѫть. 3. ѡнже ѿвѣщавъ | (и) рѣ҃ имъ· почто (и) вы прѣстѫпаете заповѣди бжиѫ[1]) за прѣдание ваше. 4. бг҃ [бо] заповѣда глѫ· чти ѡц҃а (своего) и матере· и еже ко[2]) злословить ѡц҃а своего или матере сьмрътиѫ да оумреть· 5. вы же глѣте· еже колиждо[3]) рѣ҃ть ѡц҃оу или матери даръ иже колиждо ѿ мене полезевалсѧ еси· въ же не чтете ѡц҃а ли[4]) матерь своѫ· 6. и разористе законъ бж҃ии за прѣдание ваше· 7. лицемѣрии· добрѣ прорѣтствова ѡ вась исаꙗ гл҃ѫ· 8. приближаѫтсѧ къ мнѣ[5]) людие сие оусты своими и ѹстнами (л. 7[1]) чьтѫтмѧ· а срц҃е ихъ далече ѿ мене ѿстоитъ· 9. безоума[6]) же чтѫтмѧ· оучѧще оучениꙗ заповѣди чв҃ьскыѫ·[7]) 10. и призвавь народы (и) рѣ҃ имъ. слышите и разоумѣите· 11. не въходѫщеѥ въ оуста скврьнить чл҃вка· ниѫ исходѫщеѥ изъ ѹсть· то[8]) скврьнить чл҃вка. — 12. Въ врѣмѧ ѡно[9]) пристѫпишѫ (къ ис҃оу) оученици его[10]) и рекошѫ емоу· вѣси ли ꙗко фарисеие слышавше слово (и) съблазнишѫ сѧ· 13. ѡнже ѿвѣщавъ рече имъ· въсѣкь садъ егоже не насадитъ[11]) ѡтецъ ни҃бсныи искоренитсѧ. 14. Останѣте ихъ вождие сѫть слѣпи слѣпцемъ· слѣпець[12]) же слѣпца аще водить (не) ѡба (ли) въ ꙗмѫ въпадета сѧ. 15. Отвѣщавъ же петръ и рѣ҃· гл҃·[13]) скажи намъ причѫ сиѫ. 16. ис҃ъ же рече ѥмоу· единаче ли вы[14]) безъ разоума есте· 17. не ѹ ли разоумѣете ꙗко вьсе[15]) еже въ оуста и (въ) чрѣво вьмѣщаетсѧ [и] проходомь[16]) исходить· 18. а исходѫщаꙗ ѿ оусть ѿ срц҃а исходѫть и та скврь (л. 7[2]) нѫть чл҃вка· 19. ѿ срц҃а бо исходѫть помышлениꙗ злаꙗ· оубиства прѣлюбодѣаниꙗ[17]) татьбы· лъжесвѣ҃ниꙗ·[18]) хулы·[19]) 20. си сѫть скврьнѫще чл҃вка· а иже[20]) неоумьвенами рѫками ꙗсти (хлѣбъ)· не ѡскврьнить[21]) то чл҃вка· 21. и ишедъ ѿтѫдоу ис҃ъ (и) ѡтиде въ странѫ т[illegible]рьскѫѫ и сидоньскѫѫ· 22. И се жена хананеска[22]) ѿ прѣдѣлъ тѣхъ изьшедши[23]) (и) възъпи гл҃ѫщи· помилоуи мѧ гс҃· сноу дѫдвь· дьщи моꙗ злѣ бѣсноуетсѧ 23. ѡнже не ѿвѣщаꙗ ѥи

[1]) заповѣдь бжиѫ. [2]) и иже. [3]) иже колиждо. [4]) иже не почьтеть ѡ҃ца ли —. [5]) Мар. приближаѫтъ сѧ мьнѣ. Зогр. прибл. сѧ —. [6]) Мар. въсоуе. Зогр. соуе. [7]) Мар. заповѣдеи чл҃вчьѣ; Зогр. заповѣди чл҃вчьскыѫ. [8]) Зогр. нѣма то. [9]) тъгда. [10]) Зогр. нѣма его. [11]) Мар. егоже не сади; Зогр. егоже насади. [12]) Зогр. слѣпъ. [13]) Петръ рече емоу. [14]) Мар. единаче ли и въ; Зогр. едъиаче ли въ. [15]) вьсѣко. [16]) Мар. афедрономъ; Зогр. афредомь. [17]) Мар. + любодѣаниѣ. [18]) лъжесвѣдѣниѣ. [19]) Зогр. власвимиѣ; Мар. власфимиѣ. [20]) еже. [21]) не скврьнитъ. [22]) Зогр, хананѣиска. [23]) Мар. ишедъши; Зогр. шьдъши.

словеси· пристѫпивше оученици его и мѫхѫ гдѫе· ѿпоусти ѫ ꙗко въпиетъ вьслѣдь насъ· 24. ѡнже ѿвѣщавь (и) рѣ· нѣсъмь посланъ тькмо къ ѡвцамъ погыбшыимь домоу излѣва. 25. Она же пришедши поклони сѧ емоу гдѫи· ги помози ми· 26. ѡнже ѿвѣщ·ѣвь (и) рече еи· нѣ доброѡтѫти хлѣбь чѧдомь и да (л. 8[1]) ти[1]) псомъ· 27. ѡна же рѣ· еи ги· ибо и пси ꙗдѫть ѿ кроупиць паѭщихь гдѧ своего страпезы.[2]) 28. тогда исъ ѡтьвѣщавъ | и рѣ еи· ⊙ жено велиꙗ [естъ] вѣра твоꙗ· бѫди тебѣ ꙗкоже хощеши· [и] исцѣлѣ дъщи еѧ вь ть часъ. 29. — (Къ врѣмѧ ѡно) пришедъ [отъ тѫдѣ] исъ [иде) къ морю галилеискомꙋ· и вьшедь на горѫ (и) сѣде тамо[3]) 30. [и] пристѫпишѫ къ немоу народи мнози имѫще съ собоѫ хромы(ѧ) и нѣмы(ѧ) и слѣпы и бѣсны и ины многы· и привръгошѧ ꙗ[4]) къ ногама исвѣма и исцѣлѣѫть[5]) 31. ꙗко народоу дивити сѧ· видѫще нѣмыѧ глѫщѧ и бѣсныѧ[6]) здравы и хромыѧ ходѫщѧ и славѣхѫ ба излева. — 32. (Къ врѣмѧ ѡно) призва исъ[7]) оученикы своѧ (и) рѣ имь· мисрдоуѫ ѡ народѣ· ꙗко оуже три дни присѣдѫть мнѣ и не имѫть чесо ꙗсти· и ѿпоустити ихь не ꙗдъшѣ[8]) не хощѫ· да не како ѡ (л. 8[2]) слабѣѫть на пѫти· 33. и глашѫ емоу оученици· ѿ кѫдоу намь въ поустѣ[9]) мѣстѣ хлѣбь[10]) (толико) насытити народа толика· 34. И гла имь исъ· колико хлѣбь имате· ѡни же гахѫ ·з· и мало рыбицъ· 35. и повелѣ народꙋ възлещи на земи 36. и приемь ·з· хлѣбь и рыбы и хвалѫ въздасть[11]) (и) прѣломи и дасть оученикомь своимь (и) оученици же народомь. 37. [и] ꙗдошѫ вси и насытишѫ сѧ и взѧшѫ избытокь[12]) ·з· кошиць исплънь. 38. [и] ꙗдьшихь (же) бѣше ·д· тысѧщѧ мѫжи развѣ жень и дѣти. 39. и ѿпоущь народы[13]) и влѣзе[14]) вь корабь и прѣиде въ прѣдѣлы магдалыньскы.

XVI.

1. (Къ врѣме ѡно) пристѫпишѫ[15]) фарисеи садоукеи искоушѧще· и просишѫ знамениꙗ сь небесе показати имь· 2. и ѿвѣща исъ и[16]) рѣ имь· вечероу[17]) сѫщоу глете ведро чрьлиоуетсѧ небо· 3. и оутро денъ — липсува листъ. (л. 9[1]) и на семь петрѣ[18]) сьгиждѫ црковь моѫ· и врата адова не ꙋдовлѣѫть[19]) еи. 19. и дамь тебе ключѧ црствиꙗ небеснаго· еже [аще]

[1]) повѣщи. [2]) Зогр. отъ трапезы гни своихъ; Мар. съ трапезы господни своихъ. [3]) тоу. [4]) Зогр. и привѣсѧ ꙗ. [5]) и исцѣли ꙗ. [6]) Мар. бѣдъныѧ; тъй и Ник. [7]) исъ же призвавъ. [8]) не ѣдъшь. [9]) отъ кѫдоу възьмемъ на поустѣ —. [10]) хлѣбы, [11]) въздавъ. [12]) избытъкы оукроухъ. [13]) Мар. народъ. [14]) Зогр. вълѣзъ. [15]) пристѫпьше. [16]) онъ же отъвѣщавъ —. [17]) Зогр. вечеръ сѫщю; Мар. вечеръ сѫщоу. [18]) и на семь камени. Асем., Ник. петрѣ. [19]) оудолѣѭтъ. Асем. оудоблѣѭть.

свѧжеши на земи бѫдеть свѧзано (и) на небеси[1]) [и] иже аще разрѣшиши на земи бѫдеть разрѣшено[1]) и на небеси· 20. Бѣ бѣкмѫ ѡно[2]) запрѣти (исъ) оученикомъ своимъ да никомоуже не[3]) рекѫтъ· ꙗко сеи есть [ис]хъ· 21. ѿ толи начѧть исъ сказовати[4]) оученикомъ своимъ· ꙗко подобаеть емоу ити въ ерѧимь и много пострадати ѿ старець и архиереи [и] книжникъ и оубиеноу быти и третии день въскрьснѫти[5]) 22. Петръ же[6]) начѧть прѣпрещати[7]) смоу гдѧ· мсръи[8]) ги не имать тебѣ быти се· 23. ѡнже ѡбращсѧ (и) рече петрови· иди за мнѡ сотоно· (л. 9[2]) съблазнь ми еси· [ꙗко] не мислиши (бо) ꙗже сѫть бга· нѫ[9]) чѧвчьскаꙗ· 24. тогда ісъ | рѣ оученикомъ своимъ· аще бо хощеть кто въслѣдь мене ити·[10]) да ѿвръжетсѧ себѣ и възметь кръстъ свои въслѣдъ мене идеть.[11]) 25. иже бо[12]) хощеть дшѫ своѭ сѫсти погоубить ѫ: иже[13]) погоубить дшѫ своѭ мене ради ѡбрѧщеть ѫ· 26. каꙗ бо[14]) полза есть чѧкоу аще приѡбрѧщеть весь миръ· а дшѫ своѭ ѡтъщетить· или что дасть чѧвкъ измѣнѫ на дши своеи[15]) 27. Пріи бо имать сынъ чѧвчь въ славѣ ѡца своего съ аггелы своими[16]) и тогда въздасть комоуждо по дѣломъ своимъ·[17]) 28. Ꙗмнь гдѧ вамъ· сѫть етери ѿ зде стоѧщихъ иже не имѧть[18]) съмрѣти (видѣти ни же) въкоусити (еже рекохъ) дондеже видѫть сѫа чѧвчьскаго· грѧдѫщаго въ цръствии своемъ·

XVII.

1. По шестѣ (л. 10[1]) мже дни[19]) поѧть исъ петра и ꙗкова иѡана брата его[20]) и възведе ѧ на горѫ високѫ [единъ]· 2. и прѣѡбрази сѧ прѣдними· и просьвѣтѣ сѧ лице ѥго ꙗко и сл | нце а ризи его быѭ бѣлы ꙗко (и) свѣть· 3. тогда ꙗви сѧ[21]) имъ моиси и илиа съ нимъ гдѧщи· 4. ѿвѣщавъ [же] петръ и рече [къ] исви· добро есть намъ зде быи аще хощеши да створимъ три кровъ зде· тебѣ единъ моиси единъ· или[22]) единъ. 5. и еще же емоу гдѧроу [се] ѡблакъ свѣтелъ ѡсна ѧ и [се] гласъ изъ ѡблака гдѧ· се[23]) естъ сынъ мои възлюбены· онемже благоизволихъ·[24]) того послоушанте· 6. и слышавше ѹченици его и падошѧ ницъ и оубоꙗшѧ сѧ зѣло· 7. [и] пристѫпи[25]) исъ прикоснѫ сѧ ихъ и рече· въстанѣте [и] не боите сѧ· 8. възведше же ѡчи свои (и ѡни и) никогоже не видѣшѧ тъкмо иса единого

[1]) Зогр. съвѧзанъ. [2]) тъгда. [3]) Зогр. нѣма не. [4]) съказати. [5]) въстати. [6]) поемъ и П. [7]) Зогр. прѣпрещати; Мар. прѣпрѣкати. [8]) мсръдъ ты. [9]) Мар. и. [10]) Зогр. иже хощетъ по мнѣ ити; Мар. аще кто хощетъ по мнѣ ити. [11]) грѧдетъ. [12]) Зогр. + аще. [13]) Зогр. а иже; Мар. и иже. [14]) Мар. нѣма бо. [15]) за дшѫ своѭ. [16]) стыми. [17]) Зогр. по дѣꙗнию его. [18]) Юсътъ е прѣправенъ. [19]) и бъстъ по шести дни. [20]) Зогр. емоу. [21]) и се ꙗвисте сѧ. [22]) Мар. и или. [23]) сь. [24]) Зогр. благово[лихъ]. Отъ тука до ст. 24. сравнението е само по Мар., понеже въ Зогр. липсува тоя пасажъ. [25]) пристѫпь Мар.

9. исходѧщемъ[1]) и (л. 10[2]) имъ съ горѣї заповѣда[2]) имъ ісь глаголѧ: никомоу же не повѣдите видѣнїа: дондеже сїнъ чл҃вчьскыи изм҃ртвыихъ въскр҃снеть: 10. (Ѣ҃ въ въ врѣмѧ ѡно) въпросишѧ ісса гл҃ѧще оученици его: что [оубо] книжници глѧть: ꙗко или подобаеть прити прѣжде: 11. ісъ же ѿвѣщавъ (и) рече имъ: илиꙗ [оубо] приде прѣжде и оустроитъ въсѣ: 12. глѧ же вамъ: ꙗко илиꙗ ѹже приде и не познашѧ его: нѧ створишѧ всѣ ѡ немь елико въсхотѣшѧ: тако [и] сїнъ чл҃вчскыи имать стр҃адати ѡ[3]) нихъ: 13. тогда разоумѣшѧ оученици: ꙗко о иѡаннѣ кръстители рѣ҃ имъ: 14. И пришедшимь имь[4]) кнародоу: пристѫпи къ ісоу[5]) чл҃вкь (етерь) кланѣѧ сѧ емоу: 15. и глѧ: г҃и помоуи сїа моего: ꙗко (л. 11[1]) на новыѧ[6]) м҃цѧ бѣситсѧ[7]) и злѣ стр҃аждеть: множицеѧ бо на ѡгьнь | впадаеть[8]) и множицеѧ вь водѫ: 16. и приведохь кь ѹченикомь твоимъ | и не могошѧ исцѣлити: 17. ѿвѣщавже ісь рѣ҃: ѡ роде невѣрны и разъвращены: доколѣ свами бѫдѫ: доколѣ трьпѫ[9]) вась: приведѣте ми [и] само: 18. и запрѣти емоу ісъ: изыде изнего бѣсь: ицѣлѣ ѡтрокь втомь | чѣсѣ:[10]) 19. Тогда пристѫпишѧ[11]) ѹченици его кь ісоу: единомоу[12]) рекошѧ: почто мы не вьзмогохомь | изьгнати его: 20. ісь же рѣ҃ имь: за невѣрьствие[13]) ваше: аминь [во] гл҃ѧ вамъ: аще имате вѣрѫ ꙗко (и) зрьно гороушично:[14]) речете горѣ сеи: двигни сѧ и прѣиди ѿ сѫдоу[15]) тамо и прѣидеть. и ничто же невъзможно бѫдеть вамъ: 21. родже сеи не исходить тькмо ѿ потомь (л. 11[2]) и м҃твоѫ. 22. Живѫщемъ имъ въ галилеи рѣ҃ имь ісъ: прѣданъ бъыти имать сїнъ чл҃вчьскыи вр҃ѫцѣ чл҃вкомь: 23. и оубиѫть и и третїи д҃нь вьстанеть: и скр҃ьбии бышѧ зѣло: 24. Пришедшемъ [же имъ] вь капернаоумъ. Пристѫпишѧ (и) приемлѫще дидрагма:[16]) кь петрови [и рѣшѧ]: оучителъ вашь не даетли дидрагма[17]) 25. рѣ҃[18]) и егда вниде вдомь вари ісь гл҃ѧ: что ти сѧ мнить симоне: цре земнии ѿ коихь приемлѫть дани или книисъ: ѿ сїновли своихъ:[19]) или ѿ тоуждыихь: 26. рече емоу Петръ:[20]) ѿ тоуждыхь: рече емꙋ ісъ: оубо свободни сѫть сїове: 27. нѧ да не сьблазнимь ихь: шедь вморе (и) въврьзи ѩдицѧ и ѩже прѣжде имеши рыбѫ: възми[21]) ѿврьзи оуста еи и ѡбрѧщеши статиръ: и то вьземь[22]) даждь имъ за мѧ (и за мѧ) и за сѧ.

[1]) исходѧщемъ Мар. [2]) заповѣдѣ Мар. [3]) отъ Мар. [4]) пришедшемъ имъ Мар. [5]) къ немоу Мар. [6]) новы Мар. [7]) бѣсъноетъ сѧ Мар. [8]) во падаетъ на огнь Мар. [9]) прилича на ѫ и ѧ. [10]) томь часѣ Мар. [11]) пристѫпьше Мар. [12]) оученици ісови единомоу рѣшѧ Мар. [13]) за невѣръство Мар. [14]) горюшъно Мар. [15]) прѣиди отъ сѫдѣ тамо Мар. [16]) Зогр. дидрагъмы. [17]) Зогр. дидрагъмъ. [18]) рече ни. [19]) разрѣденото е написано съ друга рѫка върху изтъркано. [20]) Зогр. рече Петръ. [21]) Зогр. и. [22]) Мар. тъ въземъ; Зогр. само въземъ.

XVIII.

1. Въ тьи чѣсь пристѫпишѫ оученици (л. 12[1]) къ ѥсоу гѫще: кто естъ болии[1]) въ царствии ѥбснѣмь. 2. и призвавъ ѥсь ѡтрочѧ (и) постави е посрѣдѣ ихь 3. и рѣ: аминь гл҃ѫ вамъ: аще не ѡбратите сѧ и бѫдете ꙗко и дѣти[2]) не имате въ царствие ѥбсное внити. 4. иже бо сѧ смѣрить ꙗко (и) ѡтрочѧ се: тои есть болеи въ царствии небснѣмь. 5. [и] иже кьждо[3]) приемлеть ѡтрочѧ тако[4]) едино въ имѧ мое: мене приемлеть: 6. а иже аще сьблазнить[5]) единого ѿ малыихь сихь вѣроуѫщихь въ мѧ: оуиѣ емоу есть да ѡвѣсѧть жрьнывь ѡслии на въи его и потопѫть и въ пѫчинѣ морьстѣи: 7. горе семоу родоу ѿ сьблазьнь.[6]) неволѣ бо есть прити сьблазномь:[7]) ѡбаче горе чл҃вкоу томоу имже сьблазьнь[8]) приходить: 8. Аще ли рѫка твоꙗ (и)ли нога твоꙗ съблажнѣеть тѧ: ѿсѣци и ѿврьзи ѿ себѣ: добрѣ[9]) (бо) ти есть вьнити вжизьнь[10]) х (л. 12[2]) ромоу и[11]) бѣдноу: неже(ли) ·в҃· рѫцѣ и ·в҃· нозѣ имѫщоу (и) въврьженоу быти въ ѿгьнь вѣчныи 9. И аще ѡко твое съблажнѣеть тѧ изми е и врьзи ѿ себе: добрѣ[12]) (бо) ти есть сь единѣмъ ѡкомь внити в жизьнь[13]) неже(ли) ·в҃· ѡчи имѫщоу въврьженоу быти въ геѡнѫ ѡгьнѫ: 10. Блюдѣте сѧ [и] не радите[14]) ѡ единомъ ѿ малыихь сихь гл҃ѫ бо вамь ꙗко анг҃ли ихь на нбсехь вьнѫ видѫть лице ѡца моего нбснаго: 11. Приде бо сн҃ъ чл҃вчьскы възыскати и сн҃сти погыбшаго: 12. Что сѧ мнить вамь: аще бѫдеть етерꙋ чл҃вкоу[15]) ·р҃· ѡвець и заблѫдить едина ѿ нихь. не оставитли ·д҃· десѧть и ·д҃· на горахь и шедь (и) ищеть заблѫждъшѫѩ 13. и аще ѡбрѫщеть ѫ.[16]) аминь гл҃ѫ вамъ: [ꙗко] радѣтсѧ ѡ неи паче иже[17]) ѡ девѧть десѧтихъ и девѧть[18]) не заблѫждъшихь: 14. тако нѣсть волѣ прѣдъ ѡцемь вашимь нбснымь да погыб (л. 13[1]) неть единь ѿ малыихь сихѣ. 15. Аще же съгрѣшить тебѣ братъ твои: иди и ѡбличи междоу собоѩ и тѣмь единѣмъ аще тебе послоушаеть: приѡбрѫщеши брат҃ъ твои.[19]) Аще ли тебе не послоушаеть: поими пакы съ собоѩ единого или два да ѿ оустъ[20]) двою или трехъ[21]) свѣтел и станеть вьсѣкь гл҃ѫ: 17. Аще не послоушаеть ихь. рьци цр҃кви: аще и ѡ цр҃кви некрѣщи начнеть.[22]) да бѫдеть ти ꙗко (и) ѧзычникь и мытарь. 18. Аминь [бо] гл҃ѫ вамъ Ѥлико аще свѧжете на земи бѫдеть свѧзано (и) на небехь: нелико аще разрѣшите на земи: бѫдеть раздрѣшено и на нбсехь. 19. Пакы аминь гл҃ѫ вамь ꙗко аще два ѿ вась свѣщаета на земи ѡ всѣкои вещи: ежже

[1]) къто оубо болии естъ. [2]) Зогр. бѫдете дѣти; Мар. — ꙗко дѣти. [3]) Зогр. колиждо; Мар. колиждо. [4]) таково. [5]) сканъдалисаетъ. [6]) Зогр. сканъдалъ; Мар. сканъдѣлъ. [7]) сканъдаломъ. [8]) скандалъ. [9]) Зогр. добрѣ; Мар. добрѣа. [10]) въ животъ. [11]) ли. [12]) добрѣе [13]) въ животъ. [14]) Мар. родите [15]) Зогр. пѣма чл҃вѣкоу. [16]) Зогр. И аще бѫдетъ обрѣсти ѫ. [17]) неже. [18]) о девѧти десѧтъ и девѧти. [19]) Зогр. братра твоего; Мар. братръ твои. [20]) въ оустѣхъ. [21]) Мар. ли трии. [22]) Зогр. неродити начьнитъ; Мар. неродити вьчьнитъ.

колиждо (аще) просита бѫдеть има ѿ оца моего иже ѥсть на небесехъ· **20.** идеже бо еста два или трие събрани въ имѧ мое· тоу есьмь посрѣдѣ ихъ (л. 13[2]) **21.** Тогда̀ пристѫпи кнемоу петр҃ (и) рѣ҃. г҃и· колъ краты ѿпоущѫ братꙋ моемоу· аще съгрѣшить·[1]) до ·з҃· кратли· **22.** гл҃а емоу и҃с҃ь· не гл҃ѫ тебѣ до ·з҃· краты нѫ до ·з҃· десѧ҃ краты ·з҃· цеѭ· **23.** Сего ради ꙋподоби сѧ[2]) царство нб҃сное чл҃вкоу цр҃ю иже въсхотѣ стѧзати сѧ ѡ словеси съ рабы своими. **24.** наченшоу [же] емꙋ стѧзати сѧ ѡ словеси· приведошѧ емоу дльжникь единь тьмоіѫ[3]) таланть. **25.** (и) не имѫщоу же емꙋ въздати· повелѣ г҃ь его да продадѫть [и] женѫ его чѧда и все елико имѣше и ѿдати **26.** и падь же[4]) работь (и) кланѣше сѧ емꙋ гл҃ѫ· г҃и потръпи на мнѣ и въсѣ ти въздамь.[5]) **27.** и милова же г҃ь раба[6]) (и) поусти и·[7]) **28.** ишедже работь (и) ѡбрѣте единого ѿ клевретъ своихъ· иже бѣ длъжнь емоу ·р҃· нѣньзь и емь давлѣше и гл҃ѫ· даждь ми[8]) имѫже ми еси длъженъ· **29.** падьже клевретъ и мл҃ѣше[9]) и гл҃ѫ· потръпи на мнѣ и все въздамти. **30.** ѡнже не хотѣше нѫ ведь[10]) всади въ темницѫ (л. 14[1]) дондеже въздасть емоу весь длъгь. **31.** видѣвше же[11]) клевретъ бывшаꙗ и сьжѣлишѧ си зѣло· пришедше же сказашѧ г҃оу своемоу[12]) въсѣ бывшаꙗ. **32.** тогда призва г҃ь его[13]) (и) гл҃а емоу. рабе лѫкавы· весь длъгь твои[14]) ѿпоустихти· понеже ꙋмл҃и мѧ· **33.** не подобаꙗше ли тебѣ помл҃вати клевретъ своего.[15]) ꙗко и азь тебѣ помл҃вахъ· **34.** и прогнѣва сѧ г҃ь его (и) прѣдасть [и] мѫтелемъ· донде [же] въздасть весь длъгь его.[16]) **35.** тако и ѡтець мои небесныи створить вамь. аще не ѿпоущаете кьждо[17]) братоу своемоу ѿ срьць вашихъ прѣгрѣшении вашихъ:·[18])

XIX.

1. Егда же[19]) скончѣ и҃с҃ь словеса си· прѣиде ѿ галилеѧ и приде въ прѣдѣлы юденскы ѡбь ѡнь поль иѡрданѣ. **2.** и по немь идошѧ народи мнози· [и] исцѣли ѧ тоу· **3.** И пристѫпишѧ кнемоу (л. 14[2]) фарисеи искоушаѭще и гл҃ѫще· аще достоить чл҃вкоу поустити женѫ своѭ по[20]) всѣкои[20]) винѣ.[20]) **4.** ѡнже ѿтвѣщавь рѣ҃· нѣсте ли чьли (николиже) ꙗко сътвори [искони] мѫжьскы поль и женьскы сътворилъ ꙗ[21]) есть. **5.** и рече сего ради ѡставить чл҃вкь ѿца своего и матерь[22])

[1]) колъ кратъ (краты Мар.) съгрѣшитъ въ мѧ братръ мои и отъпоущѫ емоу. [2]) оуподобило сѧ есть. [3]) Зогр. тъмѣ. [4]) падъ оубо. [5]) Мар. въздамъ ти. [6]) милосрьдовавъ же г҃ь раба того [7]) ÷ и отъ поусти емоу. [8]) Зогр. въздаждь ми. [9]) клевретъ его молѣше. Мар. кл. молѣше. [10]) Зогр. шедъ. [11]) Мар. + оубо. [12]) сн҃оу своемоу нѣма въ Зогр. [13]) призвавъ г҃ь его. [14]) Зогр. липсува твои. [15]) твоего. [16]) своя. [17]) Зогр. комоужде. [18]) Зогр. прѣгрѣшениихъ; Мар. безъ тия думи. [19]) и бысть егда. [20]) Зогр. липсува. [21]) Мар. липсува. [22]) + своѭ.

и прилѣпитсѧ женѣ своеи и бѫдета ѡба вь плъть единѫ. 6. тѣмже
ѹже нѣста д | ва нѫ едина плъть. иже [оубо] бг҃ сьчета чл҃вкь да не
разрѫчѣты.[1]) 7. гл҃ѧшѫ емоу. что [оубо] моиси заповѣда· дати книгы
распоустныѧ и ѿпоустити ѫ. 8. Гл҃а имь ись.[2]) моиси по жестосрьдиѹ
вашемоу повелѣ вамъ поустити женѫ вашѫ· искони же не бысть тако·
9. Гл҃ѫ же вамъ· иже[3]) аще поуститъ[4]) женѫ своѫ развѣ словесе
любодѣаниѩ[5]) творить ѫ прѣлюбы творити· и женѫи сѧ поуще-
ницеѫ[6]) — (липсуватъ два листа).

XX.

(л. 51[1]) имете· 8. вѣроу же бывшоу гл҃а гн҃ь винограда кь приставникоу
своемоу. призови дѣлателѧ и даждь имъ мьздѫ начень ѿ послѣдниихь
до прьвыихь· 9. пришедшии же[7]) въ единадесѧтѫѭ[8]) годинѫ приѧшѫ
(и ти) по пѣнизоу. 10. пришедшии же прѣжде[9]) мнѣхѫ сѧ вѫще
приѧти·[10]) [и] приѧшѫ же и ти[11]) по пѣниз. 11. приемшии же ръптѣхѫ
на гн҃а 12. гл҃ще· како сиѧ послѣдниѧѭ[12]) єдинь чѣсь сьтворшѧ·[13]) и
равны насъ·[14]) | створиль еси· понесьшиимь тѧготѫ [дьне] и варь·[15])
13. ѡнже ѿвѣща (и) рє҃ единомоу ихь· дроуже· не ѡбиждѫ тебе· не
по пѣнизоу ли свѣщахь стобоѭ· 14. вьзми свое и иди· хощѫ же (и)
семоу послѣдномоу дати· ꙗко и тебѣ. 15. или нѣсть ми[16]) лѣть
створи҃ вь своихъ ми еже хощѫ· аще ѡко твое лѫкаво есть· иѫ[17]) азъ
благь есьмь· 16· Тако бѫ҃ть послѣдниии прьвии и прьвии послѣдни.
Мнози бо сѫть звани мало же избраныхъ:— | . 17. [и] въходѧи[18])
ись въ ерѩимь поѧть ѡба на десѧте ѹченика (своꙗ) (л. 15[2]) едины на
пѫтъ[19]) и рє҃ имь· 18. се въсходимь вь ерѩсимь· [и] сиь чл҃вчьскы
прѣдань бѫдеть архиереѡмъ [и] книжникомь и ѡсѫдѫть и на сьмрьть
19. и прѣдадѫть и на поржгание ꙗзыкомь· [и] биение[20]) и пропѧтие
и вь трети день въскръснеть. 20. Тогда пристѫпи кнемѹ мати сиоу
заведеѡвоу сь сима своима кланѣѫщи сѧ и прошѧщи нѣчто[21]) ѿ него·
21. ѡнже рє҃ ей· что хощеши· гл҃а· [емоу] рьци да сѧдета сиа ѡба[22])
сиа моꙗ· единь ѡ десниѫ тебѣ· [и] єдинь[23]) ѡ шоуиѫ тебѣ въ
цр҃ствии твоемъ· | 22. ѿвѣща и[24]) рє҃· не вѣста сѧ чесо просѧща·
можета ли пити чѣшѫ· ꙗже (и) азь имамь пити·[25]) (и)ли крьщениемь

[1]) разлѫчаетъ. [2]) тая дума липсува, а мѣсто нея стои ꙗко. [3]) Мар. ꙗко иже.
[4]) Зогр. отъпоуститъ. [5]) Мар. прѣлюбодѣина [6]) Зогр. подкоѣгоѭ; Мар. подъѣгоѭ.
[7]) Зогр. и пришедъше иже; Мар., пришедъше же иже. [8]) въ единѫ на десѧте годинѫ.
[9]) Зогр. пришедъше же прьви; Мар. И пришедъше прьви. [10]) Зогр. мьнѣхѫ сѧ ꙗко вѫще
примѫтъ. [11]) Мар. липсува: и ти. [12]) Зогр. си послѣдьнии. [13]) Зогр. сьтворишѧ. [14]) намъ.
[15]) Зогр. вара. [16]) Зогр. мьнѣ. [17]) ꙗко. [18]) въсходѧ. [19]) Зогр. пѫти. [20]) Зогр. и тепение.
[21]) просѧщи нечесо. [22]) Мар. пѣма оба. [23]) Зогр. и дроугъ. [24]) исъ. [25]) Зогр. ꙗже азъ ниѫ.

имже[1]) азь крьщѭ сѧ· крстити сѧ· гласта емоу· можевѣ. 23. [и] гл҃а има (ись)· чѣшѧ моѭ испиета[2]) и кръ | щение[мь] имже азь крьщаѭ сѧ крьстита сѧ· а еже сѣсти ѡдесноѭ и ѡ шоуѭ мене· нѣсть мнѣ сего дати· но имже оуготовано есть ѿ ѡца моего. 24. и слышавше десѧть[3]) негодовашѧ [о] ѡбою брѫтоу. Исьже призвавь ѭ и рѣ҃ вѣсте ли ꙗко к — Между л. 15 и 16 има скѫсанъ листъ тъй, че отъ него останала само една ивица съ нѣколко букви и една животинска инициала, надъ която се чете: а се асинда мютаꙗ.

XXI.

(л. 16[1]) галиленскаго. {Ѹтросѹ· прѣстѧпи· зач.} 12. И вниде ись въ цр҃ковь бж҃иѧ· изгна всѧ продаваѭщѧ и коупоуѭщѧ въ церкви· и дъскы трьжникомь исповрьже и сѣдалища голѫби продаѭщихь. 13. и гл҃а имь· писано есть храмъ мои [храмъ молитвѣ] нарѣ҃тсѧ· вы же створисте [и] врьтопъ разбоиникомь. 14. И пристѫпиѭ кнемоу хроми и слѣпи въ цр҃кви и изцѣли ѧ. {·:·Прѣстѫпи· пѧтокь· в пѧ҃ ·д҃· нѣ҃ . . . се причти оутросоу:·} 15. Видѣвше [же] архиереи [и] книжници чоудеса ꙗже сътвори и ѿрокы зовѫще въ цр҃кви [и] гл҃щѧ· ѡсана сн҃оу давыдовоу· негодовашѧ 16. и рѣшѧ емоу· слышиши ли что си гл҃ѫть· исъ | же рече имь· ей· нѣсте ли чьли нико[ли]же, ꙗко изъ оусть мл҃аденчь сѫщихь съвръшилъ еси хвалѫ· 17. И ѡставивь ѧ изыде вонь изгр҃а въ виданиѭ· и въдъ (л. 16[2]) вори сѧ[4]) тоу· 18. {Ѹтросоу кѣ҃. се причти пѧ҃оу ·з҃·} Ѹтроже възвращь сѧ[5]) въ градь възъалка·[6]) 19. и оузрѣвъ смоковницѫ единѫ при пѫти (и) приде кнеи и не ѡбрѣте ничесоже на неи тькмо листие едино· и гл҃а ·еи· (ѿселѣ) да не бѫдеть плода на тебѣ[7]) ввѣкы· иськше[8]) смоковница· 20. и видѣвше (же) оученици (его и) дивишѧ сѧ гл҃ще· како скоро[9]) оуськше смоковница. 21. Отвѣщавъ [же] ись (и) рѣ҃ имь· аминъ гл҃ѫ вамь· аще имате вѣрѫ (бж҃иѫ) и не оусьмните сѧ· (то) не тькмо смоковнично[10]) оустворите·[11]) иѫ аще и горѣ сеи рѣ҃те· двигни сѧ и въвръзи сѧ в море· бѫдеть· 22. И всего ꙗгоже въпросите въ молитвѣ вѣроѭще приемете. 23. Ꙗгда пронде въ церкве[12]) Пристѫпишѧ кнемоу ѹчѧщоу архиереи [и] старци людъсции гл҃ѫще· коеѭ властиѭ си твориши. [и] кто ти дасть ѡбласть сиѭ· 24. Ѿвѣщавъ [же] исъ рече имъ· въпрошѧ вы и азъ единого слове (л. 17[1]) се· еже аще рѣ҃те мнѣ· и азь

[1]) кръщение еже. [2]) Зогр. + оубо; Мар. ибо. [3]) десѧтии. [4]) Зогр. оудвори сѧ. [5]) Зогр. възвращаꙗ сѧ. [6]) Зогр. възлака. [7]) да николиже отъ тебе плода не бѫдетъ. [8]) Зогр. и оусъше абие; Мар. и абие исъше. [9]) абие. [10]) Зогр. смоковъничьское. [11]) сътворите. [12]) Зогр. и пришъдъшоу емоу въ цръковъ; Мар. = Добрш., но: приде, а не пронде.

вамь рекѫ· коеѫ властиѫ си творѫ· 25. крьщение иѡаново ѿкѫдоу бѣ· сиебесе ли или ѿ чл҃вѣкъ· ѡни же помышлѣхѫ въ себѣ [гл҃ѫще] 26. аще рє҃мъ сн҃ебе· рє҃ть намь (то) почто [оубо] не вѣшѫ емоу[1]) вѣры· аще ли рє҃мь ѿ чл҃вѣкь боимсѧ народа· вси бо ꙗко (и) пророка имѫть иѡана· 27. ѿвѣщашѫ[2]) же (къ) исви (и) рекошѫ· не вѣмы· и рє҃ имъ ис҃ь·[3]) ни азъ гл҃ѫ вамь коеѫ властиѫ творѫ се. 28. Что [же] сѧ мнитъ вамъ. Чл҃овѣкь етерь имѣше два сн҃а.[4]) и пришедъ къ пръвомоу и рє҃· чѧдо иди днесъ (и) дѣлаи въ винограде моемь. 29. ѡнже [отъвѣщавъ] рє҃· не хоцѫ· (и) послѣдже раскаꙗвсѧ (и) иде· 30. и[5]) пристѫпивь къ дроугомоу и рє҃ такожде· ѡнже рє҃· [азъ] идѫ гн҃· и не иде· 31. кыи[6]) ѿ ѡбою сътвори волѫ ѡчѧ· гл҃шѫ емоу· пръвыи· гл҃а имь ис҃ъ· аминь гл҃ѫ вамъ· ꙗко мытари и любодѣицѧ варѣꙗтвы въ цр҃кви[7]) вѫтии· 32. приде бо[8]) иѡанъ | кр҃ститель ѧтемъ праведнымъ: и не ѧсте ꙗемоу вѣры· мытарие же и любодѣицѧ ꙗшѧ емоу вѣрѫ· въ же видѣвшеи не раскаꙗсте сѧ послѣдь ꙗти емоу вѣрѫ. 33. Инѫ причѧ слышите· (Рече гь҃) чл҃вѣвѣ нѣкто[9]) домовитъ· иже насади виноградъ· и оплетомь ѡгради· ископа внемь точило и създа[10]) стлъпь и вьдасть дѣлателемъ и ѡтиде· 34. и егда[11]) приближити сѧ врѣмѧ пл҃омъ посла рабы своѧ къ дѣлателемь прѧти плоды его· 35. и емше дѣлателе рабы его ѡбо бишѧ ѡвого же оубишѧ· ового же каменьемь побишѧ· 36. пакы посла иныѧ рабы множаишаꙗ пръвыихъ· и створишѧ и тѣмь[12]) тожде.[13]) 37. послѣдже посла сн҃а своего инимъ гл҃ѫ· оусрамлѣѫтсѧ сн҃а моего. 38. дѣлателе же[14]) оузрѣвше сн҃ь его[15]) рекошѧ всебѣ· се[16]) ѥсть наслѣдникъ· придѣте ѹбиꙗмы и оудръжимъ достоꙗние ѥго· 39. и е (л. 18[1]) мше изведошѧ[17]) вънъ извиноградa и оубишѧ и. 40. егде же[18]) придеть гн҃ъ винограда· что сътвори[19]) дѣлателемъ тѣмъ· | 41. глашѧ емоу·[20]) злыѧ злѣ погоуѥѧть(ѧ) и виноградъ прѣдасть инѣмь· иже въздаѫть емоу плъдъ[21]) въ врѣмена своꙗ. 42. гл҃а имь ис҃ь· нѣсте ли чьли николи[же] въ книгахъ· камень егоже неврѣгошѧ[22]) зиждѫщеи се[23]) бысть въ главѫ ꙗглю· ѿ гл҃а[24]) бысть си[25]) и есть дивнаꙗ въ ѡчиоу нашею. {се ѥсть стефаноу пр҃ м҃:} 43. (Рече гь҃ пришедшимь кнемоу) сего ради гл҃ѫ вамь· ꙗко ѿимется ѿ васъ цр҃ствие бж҃ие и дасть сѧ ꙗзыкоу творѧщоумоу плодъ

[1]) Зогр. ѧсте; Мар. ꙗсѧ емоу. [2]) отъвѣщавъше. [3]) и тъ. [4]) Зогр. чѧдѣ дъвѣ; Мар. дъвѣ чѧдѣ. [5]) Зогр. нѣма и. [6]) кои. [7]) въ царьствии. [8]) Зогр. + къ вамъ. [9]) Зогр. чл҃вѣкъ етеръ бѣ; Мар. чл҃вѣкъ бѣ — [10]) Мар. + въ немъ. [11]) егда же. [12]) имъ. [13]) Зогр. такожде. [14]) Зогр. + ти. [15]) егда оузрѣшѧ сн҃а. [16]) сь. [17]) Зогр. и имъше извѣсѧ и —; Мар. и емъше и извѣсѧ —. [18]) Мар. + оубо. [19]) сътворитъ. [20]) Мар. нѣма гл҃ашѧ емоу. [21]) плодъ. [22]) неврѣдоу сътворишѧ. [23]) сь. [24]) Мар. отъ бг҃а. [25]) Зогр. нѣма си.

его. 44. [и] падъıи на камени семь съкроушитсѧ· а на немже падетъı· сътрıетъı.[1]) 45. И слышавше архиереи [и] фарисеи причѧ сего разоумѣшѧ· ꙗко ѡ нихъ гл҃ше· 46. и хотѧще[2]) ꙗти и оубоꙗшѧ сѧ народи҃ зане ꙗкъи[3]) прр҃ка имѣхѧ и (л. 18[2]).

XXII.

1. И ѿвѣщавь и҃съ (и) рѣ҃ имь пакы[4]) въ причѣхъ [гл҃ѧ] 2. (Рече гь҃ причѧ сиѧ) по҃е[5]) цр҃ство небесное чловѣкоу црю иже створи бр҃акъ сноу своемоу 3. и посла рабъı своѧ призвати званыѧ на бракъ·[6]) и не хотѣхѧ прити. 4. пакы посла иныѧ рабъı гл҃ѧ· рѫцѣте званыимь· се ѡбѣдъ мои оуготовахъ и юнци мои [и] оупитанаꙗ заклана[7]) и всѣ готова· придѣте на бракъ·[6]) 5. ѡнии же не брѣгше[8]) ѡтидошѧ ѡвь на село свое· ѡвъ на коуплѧ своѩ· 6. а прочии ѥмше рабы его· досадишѧ имь избишѧ ѩ· 7. и слышавъ цр҃ь то и[9]) разгнѣва сѧ· и пославъ[10]) воѧ своѧ и погоуби(ть) оубицѧтѧ·[11]) и грады[12]) зажеже· 8. тогда гл҃а рабомъ своимъ· бракь [оубо] готовь есть а звани не бышѧ[13]) достонии 9. идѣте [оубо] на исходища пѫти[и] и елико аще ѡбрѧщете призовите на бракъ· 10. и шедше раби҃ на пѫтѧ·[14]) събрашѧ всѧ еже[15]) ѡбрѣ — липсува листъ. (л. 19[1]) и до седмаго· 27. послѣдже[16]) въсѣхъ оумрѣть и жена· 28. въ въскрѣшение же[17]) коего ѿ седми[18]) бѫдеть жена· вси бо имѣшѧ ѩ·[19]) 29. ѿвѣща[20]) и҃сь (и) рѣ҃ имь· бѫдите невѣдѫще книгь ни силъı би҃ѧ· 30. въскрѣшение[21]) бо ни женѫтсѧ ни посагаѫть· нѫ ꙗко и аггли бж҃ии и[22]) на нб҃сехъ сѫть· 31. ѡ въскрѣшении же мр҃твыихъ нѣсте ли чьли рѣ҃наго вамъ бг҃мь глаголѫщемь· 32. азъ есмь бь авраам҃ь и бь [и]саковъ и бь ꙗковлъ· нѣсть бь мр҃твъıихъ· нѫ жъıвъıхъ· 33. и слышавше народи (и) дивлѣхѧ сѧ ѡ ѹчении его· 34. Фарисеи же слышавше· ꙗко срами садоукеѧ и събрашѧ сѧ въкоупѣ 35. и въпроси единъ ѿ нихъ[23]) законоучитель искоушаѩ и гл҃ѧ· 36. оучителоу· каꙗ заповѣдь есть[24]) болши въ законѣ· 37. и҃сь же рѣ҃ емоу· възлюбиши[25]) гь҃ бь҃ твоего вьсѣмъ срцемъ твоимь и всеѩ душеѩ твоеѩ и всеѩ мыслиѩ твоеѩ (л. 19[2]) 38. сие есть[26]) пръваꙗ и болши заповѣдь· 39. втораꙗ же подобна ей· възлюбиши искрьнѣго своего[27]) ꙗко и самь

[1]) сътрьетъ и. [2]) искѫще. [3]) Зогр. понеже ꙗко. Мар. понеже ꙗко. [4]) пакъı нѣма въ Мар. [5]) оуподоби сѧ. [6]) Зогр. на бракъı. [7]) исколена. [8]) не рождьше. [9]) цр҃ь тъ. [10]) Мар. посъла. [11]) тъı. [12]) Зогр. градъ. [13]) бѣшѧ. [14]) пѫти. [15]) ꙗже. [16]) Мар. послѣжде же. [17]) оубо. [18]) Мар. котораго отъ седми; Зогр. котораго ихъ. [19]) Зогр. + седъмъ. [20]) отъвѣштавъ же. [21]) Зогр. въ въскрешении; Мар. — шение. [22]) Зогр. нѣма божии. [23]) Зогр. и въпроси и единъ отъ нихъ; Мар. и въпроси отъ нихъ. [24]) Зогр. липсува естъ. [25]) Зогр. възлюби. [26]) Зогр. се есть; Мар. си естъ. [27]) Мар. твоего.

себѣ·[1]) **40.** въ сеи бо заповѣди и[2]) весь законъ и (въси) пророци сѫть.[3]) **41** Събраномь же фарисеѡмъ въпроси ѧ исъ **42.** гл҃ѫ· что сѧ вамъ мнитъ ѡ х҃ѣ· чи есть сн҃ъ· глашѫ емоу· дв҃ъ· **43.** гл҃а имъ· како же[4]) дв҃ъ дх҃мь нарицаетъ тои[5]) гл҃а гл҃ѫ **44.** рече гь· гв҃и моемоу· сѧди ѡдесноѩ мене дондеже[6]) положѫ врагы твоѧ подножиноу[7]) ногама твоима· **45.** да аще[8]) дв҃ь доухомь нарицаетъ гл҃а· то како моу есть сн҃ъ. **46.** И никтоже[9]) можѣше[10]) ѿвѣщати емоу словесе· никтоже ѿ того дне въпросити его[11]) ктомоу.

XXIII.

1. Тогда исъ гл҃а (исъ) къ народомь и къ оученикомь своимь **2.** гл҃ѫ· на моисеѡвѣ сѣдѣлици сѣдошѫ книжници и фарисеи **3.** и всѣ[12]) ѩко [аще] рекѫтъ вамь съблюдати·[13]) съблюдите[14]) и творите· по дѣломь бо[15]) ихъ не т (л. 20[1]) ворите·[16]) гл҃ѫтъ и не творѫтъ. **4.** Свѧзаѫтъ[17]) [же] брѣмена тѧшка и неоудобъ носима· въскладаѫтъ[18]) на плеща чл҃вчьска· а (сами) прьстомь своимь не хотѫтъ двигнѫти ихъ. **5.** Всѣ же дѣла своа творѫтъ да вн҃ми бѫдѫтъ чл҃вкы· и расширѣѭтъ оуста своа[19]) и величѣѭтъ(сѧ) подъметы въскрилии[20]) ризъ своихъ· **6.** любѧтже прѣжде възлѣгании на вечерѣхъ и прѣждесѣдании на сборищихъ[21]) **7.** и цѣлования на трьжищихъ и нарицати сѧ[22]) оучителъ:[23]) **8.** вы же не нарицати сѧ оучителе·[24]) единьо есть вашь ѹчителъ х҃ъ· вси же вы братиа есте· **9.** и ѡца не нарицаете себѣ на земи· единь бо есть вашъ | ѡтець· иже есть на небесехъ· **10.** ни нарицаете сѧ[25]) наставници· наставникьо вашь единь есть х҃ъ·[26]) **11.** а болѩи васъ (сын) да бѫдеть [вамъ] слоуга (въсѣмь)· **12.** [а] иже възнесетсѧ смѣрится и смѣрѣѭисѧ възнесетсѧ· (л. 20[2]) (Рече ѿ гь пришедшимь кнемоу): **13.** горе вамъ книжници[27]) и фарисеи [и] оупокрити[28]) ѩко снѣдаете домы вдовиць и винѫ далече творѫще м҃тѫ· сего ради лише ѡсѫждение примете. **14.** Горе вамь книжници[27]) и фарисеи· лицемѣри· ѩко затварѣете цр҃ствие нб҃сное[29]) прѣдъ чл҃вкы· вы бо не въходите· хотѫщимъ внити възбранѣете:[30]) **15.** Горе вамъ книжници[27]) и фарисеи ѹпокрити[31]) ѩко прѣходите море и сѹшѫ творити единого пришелца· ѩгда бѫдеть творите[32]) [и] сн҃а геѡнѣ сѹгоубѣнша

[1]) самъ сѧ. [2]) въ сею обою заповѣдию. [3]) висѧтъ. [4]) убо. [5]) нарицаетъ и. [6]) Зогр. дондеже. [7]) подножие. [8]) аще убо. [9]) + не. [10]) ѣ прѣправено отъ е. [11]) ни съмѣ къто отъ дьне того въпросити его [12]) вьсѣ убо. [13]) блюсти. [14]) съблюдите. [15]) же. [16]) Мар. не ходите. [17]) Мар. събираѭтъ же. [18]) Мар. възлагаѭтъ. [19]) расширѣѭтъ же храниилища своа. [20]) въскрилиѣ. [21]) съмништихъ. [22]) Зогр. нарицаѭтъ сѧ. [23]) отъ чл҃вкъ раббі. [24]) раббі. [25]) ни нарицаите сѧ. [26]) Зогр. ѣко наставникъ единъ вашъ естъ х҃ъ; Мар. ѣко наставникъ вашъ единъ естъ. [27]) книгъчиѭ. [28]) Мар. упокрити. [29]) Зогр. бж҃не. [30]) ни въходящихъ оставлѣете внити. [31]) упокрити. [32]) Зогр. створите.

вась: — **16.** Горе вамь вождие слѣпии· гл҃щии· иже аще[1]) кълнетсѧ[2]) цр҃квиѫ ничтоже есть· а иже кълнетсѧ златомь цр҃ковнымь длъжънь есть· **17.** боуи и слѣпоу·[3]) кто болеи есть· злато ли или[4]) цр҃кви сѩщии злато· **18.** [и] иже аще кълнетсѧ ѡлтаремь· ничтоже есть· а иже кълнетсѧ даромъ (его) иже есть врьхоу [его]· длъжень есть· **19.** бѹи и слѣпоу·[3]) что болеи есть —

XXIV.

(л. 21[1]) гь дроуга прѣдасть и възненавидить дроуть дроуга· **11.** мнози лъжи и прр҃ци[5]) въстанѫть и прѣлъстѫть многы **12.** и за оумножение безакони.[6]) исѧкнеть любовъ многыхъ. **13.** Прѣтрьпѣвыже до конца сп҃сетсѧ. **14.** И проповѣстьсѧ[7]) ѥв҃ние цр҃ьствиа по всеи вселенѣи въ св҃ѣ телъство въсѣмь ꙗзыкомъ и тогда придеть кончина. **15.** Ѥгда же оузрите мьрьзость (и запоустѣниꙗ р҃еное[8]) даниломь пророкомь· стоѫщѧ на мѣстѣ·[9]) иже чтеть да разоумѣваеть· **16.** Тогда сѫщии въ юдеи [да] бѣгаѫть на горы· **17.** [и] иже на кровѣ да не сьлазить взѧти (все) ѥже ѥсть въ храминѣ[10]) его· **18.** и иже на селѣ такожде да не възвратитсѧ въспѧть взѧти ризь своихъ.[11]) **19.** Ѡ горе[12]) непразнымь и доѭщимь въ тиѧ дни. {в҃пѧ҃ .аї҃ ѿ гл҃ .см҃г· р҃е гь ꙗкоже бо мьлнии исход:} **20.** Молите же сѧ да не бѫдеть бѣство ваше (л. 21[2]) зимѣ ни всѣ҃ **21.** Бѫдетже тогда скрьбь велика· ꙗже[13]) нѣсть[14]) была ѿ начѧла [всего] мира до селѣ· ни имать быти. **22.** И аще не вишѫ сѧ прѣкратили дение ти не би[15]) [оубо] сп҃сла сѧ всѣка плъть· избраныихже ради моихь[16]) прѣкратѫтсѧ дение ти. **23.** Тогда аще кто р҃ѣть вамь· се зде х҃ь· ли ѡ҃ иде[17]) не ѥмѣте (имъ) вѣры. **24.** Въстанѫтво лъжие и хрьсти лъжие и прр҃ци[18]) и дадѫть знамениꙗ велиꙗ и чоудеса· ꙗко прѣлъстити· аще есть възможно· избраныѧ· **25.** Се прѣжде рѣхь вамь· **26.** аще рекѫть вамь· се вь поустыни есть· не изыдѣте[19]) се вь кровѣхь[20]) не ѥмѣте вѣры· **27.** Ꙗкоже бо (и) мълнии исходить ѿ въстокь и ꙗвлѣетсѧ до запада· тако бѫдеть [и] пришествие сн҃а чл҃вчьскаго· **28.** Идеже бо аще троупь ꙗвитсѧ· тоу и ѡрли съберѫтсѧ·[21]) **29.** Ꙗвне же по скрьби дьни тѣхь сл҃нце мрькнеть и лоуна[22]) не дастъ свѣта своего и звѣзды спадѫть[23]) сн҃вс и силы небесныѧ двигнѫтсѧ. **30.** И тогда ꙗвитсѧ знамение сн҃а чл҃вчь=

[1]) Зогр. нѣма аще. [2]) ъ прѣправено отъ л: написано било клнетсѧ и веднага поправено. [3]) слѣпи. [4]) Мар. ли. [5]) Зогр. лъжи пророци. [6]) безаконнѣ. [7]) Зогр. + се. [8]) речениѫ.[9]) Зогр. + свѧтѣ. [10]) въ храмѣ. [11]) Зогр. ризы своѧ. [12]) горе же. [13]) ꙗкаже. [14]) Зогр. не. [15]) би нѣма въ Зогр. [16]) Зогр. за избранъихъ же; Мар. занзбранъиѧ жѣ. [17]) Написано отпослѣ върху изтъркано; Зогр. и Мар. сьде. [18]) лъжи христи и лъжи пророци. [19]) Зогр. не идѣте. [20]) Зогр. въ съкровѣхъ; Мар. въ съкровнштихъ. [21]) идеже бо аще бѫдетъ троупъ тоу съберѫтъ сѧ орли. [22]) Зогр. мѣсѧць. [23]) Зогр. испадѫтъ.

скаго на небеси· (л. 22[1]) и тогда въсплачѧтсѧ всѣ колѣна земнаꙗ:[1]) и оузрѧть сїа чл҃вѣчьскаго грѧдѧщаго на ѡблацѣхъ небесныхъ съ силоѭ и славоѭ великоѭ· **31.** и послеть англы своѧ съ трѫбꙑмъ гласомь велиемъ· | и съберѫть избранꙑѧ его ѿ четирехъ вѣтьръ (и) ѿ конець небесъ до конець ихъ. **32.** Отъ смоковницѧ бо[2]) наоучите сѧ причи· егда бо[3]) вѣви[4]) еѧ бѫдеть младо[5]) и листви[6]) (еѧ) прозѧбнетъ вѣсте ꙗко вгизь есть жѧтва· **33.** такожде и вы егда оузрите всѣ си. вѣдите ꙗко близь есть при дверехъ. **34.** Ѧминь гл҃ѫ вамь [ꙗко] не {※ ѿ сели вѣдомо да есть· ꙗко вь пⷭ҇ⷭ҇ⷭ҇. и в вт҃рк҃ь. и въ ср҃ѣ. и вч҃ь. и вп҃ѧ благовѣствоуеть Марко. а сѫ҃. на ї҃е. маѧ: прѣгьни напрѣдь· нѣколко листь· та чти· пⷭ҇некь ·в҃· ї҃е· ѿ марка· гл҃а ·є҃:·} мимоидеть рⷭ҇ь· дондеже всѣ си бѫдѫтъ· **35.** небо и землѣ мимоидеть· а словеса моꙗ не мимоидѫть· (л. 22[2]) **36.** Ѧ ѡ дни томь и ѡ ч҃ѣ[7]) никто невѣсть· ни англы небсни. (ни сїь). тькмо ѡтецъ единь· **37.** ꙗкоже бо (бѣ) въ дни ноевъ· тако бѫдеть и вь пришествие[8]) сїа чл҃вѣчьскаго· **38.** ꙗкоже бо бѣхѫ въ дни прѣжде потопа· ꙗдѫще и пиѫще и женѫще сѧ и посагѫще· донегоже дне вниде ное вь ковчегь. **39.** и не ѡцюути сѧ[9]) дондеже[10]) приде вода и взѧть всѧ. тако бѫдеть [и] вь пришествие сїа чл҃вѣчьскаго. **40.** Тогда бѫдета два на селѣ. единь поемлетсѧ[11]) а дроугы ѡставлѣетсѧ. **41.** два мелѫща[12]) вѫрьнѫвахь· единь[13]) поемлетсѧ а дроугы[14]) ѡставлѣетсѧ {зде причти. пѫ҃ѣ·} **42.** Бъдите же[15]) ꙗко невѣсте вь кѫѭ годинѫ гь҃ь вашь придеть. {сїомоу глаголїо: —} **43.** Се же вѣдите· ꙗко аще бы вѣдѣлъ гь҃ь храмоу вь кѫѭ стражѫ тать придеть· бдѣл[оубо] би и не би далъ подь | копати[16]) храма своего. **44.** сего ради [и] вы бѫдѣте готови [ꙗко вьнже (во) не мните чѣсь сїъ чл҃вѣчьскы придетъ:· (л. 23[1]) **45.** Кто [оубо] есть вѣрнъи рабь и мѫдрьи. егоже поставить гь҃ь надъ домомь своимь да дасть имь вь врѣмѧ пищѧ[17]) ихъ· **46.** Бл҃жень (есть) работь· егоже пришедъ гь҃ь [свои] ѡбрѫщеть тако творѫща. **47.** аминь гл҃ѫ вамь· ꙗко надъ всѣмь имѣниемь своимь поставить и. **48.** Ѧще ли рѣ҃ть зл҃ꙑи ѡ҃тъ рабь[18]) въ срци своемь· моудить[19]) мои гь҃ь прити· **49.** [и] начнеть бити[20]) клевретꙑ своѧ· ꙗстиже и пити сопьницами. **50.** придеть гь҃ь раба того вь денъ вьнже не чѣеть и въ чѣсь вьнже не вѣсть **51.** и протешеть и полма· [и чѧсть его съ упокритъ положитъ]. тоу бѫдеть плачь и скрежеть.

[1]) земѧскаѣ Мар. [2]) же. [3]) оуже. [4]) вѣѣ. [5]) млада. [6]) листвие. [7]) годинѣ тои. [8]) въ дьни. [9]) оштютишѧ. [10]) Зогр. дондеже. [11]) Мар. поемаѭтъ. [12]) дъвѣ мелѫщти. [13]) едина. [14]) и едина. [15]) оубо. [16]) не би оставилъ подъръти. [17]) пищѫ. [18]) Зогр. зълъ рабъ тъ; Мар. зълъ рабъ. [19]) Мар. къснитъ. [20]) Зогр. лисоува бити.

XXV.

1. (Рѣ гъ) тогда оуподоби[1]) сѧ цр҃ство нб҃сное ·г҃· дв҃ь. ꙗже приемше[2]) свѣтилникы своѧ изыдошѧ противѫ женихоу. 2. ·е҃· же бѣ ѿ
нихь боуꙗѧ и ·е҃· же мѫдрыхь· 3. боуꙗѧ же[3]) приемше свѣтилникы
своѧ и не възѧшѧ сь собоѫ[4]) ѡлѣа (л. 23[2]) 4. а мѫдрыѧ приѧшѧ[5])
ѡлѣи[6]) въ съсѫдѣхь своихь сь[7]) свѣтилникы своими· 5. моудѫщоу[8])
же женихоу· въздрѣмашѧ сѧ всѧ и спашѧ.[9]) 6. в полоуноши же
вепълъ[10]) бы҃· се женихь грѧдеть· исходите въ срѣтение ѥго· 7. тогда
въсташѧ всѧ дѣвы тѣ и оукрасишѧ свѣтилникы своѧ· 8. боуꙗѧ
(же) рѣшѧ мѫдрымъ· дадите (и) намъ ѿ ѡлѣꙗ вашего. ꙗко свѣтили-
ници наши оугасѧтъ· 9. Ѿвѣщашѧ же мѫдрыѧ гл҃ѧщѧ· еда како
недостанеть (и) вамь и намь· нѫ идѣте[11]) паче къ продаѫщимъ и
коупите себѣ. 10. идѫщимь же имь коупити приде женихь и готовічѧ
внидошѧ сними на бракъ и затворишѧ[12]) двери· 11. (и) послѣдже
придошѧ прочаꙗ дв҃ы гл҃щѧ· гн҃ гн҃· ѿврьзи намъ· 12. ѡнже ѿвѣщавь
рѣ· аминь гл҃ѫ вамъ· не вѣ[13]) вась· 13. бдите невѣсте бо дне и чѣса.[14])
(Рѣ гь причѫ сиѫ· чл҃вкь етерь[15]) ѿходѫ призва(въ) своѧ рабы [и]
прѣдасть [имь] имѣніе своє· 15. [и] ѡво (л. 24[1]) моу же[16]) дасть ·г҃·
таланть· ѡвомоу же ·в҃· ѡвомоу же единъ· комоуждо противѫ силѣ своеи
и ѡтиде [абие]· 16. шедше[17]) приемъıи ·е҃· таланть (и) дѣла ѡ нихь
и приѡбрѣте дроугѫѭ ·е҃· таланть 17. такожде иже[18]) ·в҃· приѡбрѣте[19])
дроугаꙗ ·в҃· 18. а приемь[20]) ѥдинъ· шедъ раскопа земѫ и скрыи сребро
гн҃а своего· 19. по мнозѣхь же брѣменехь приде гн҃ь рабъ тѣхъ и
стѧза сѧ сними ѡ[21]) словеси. 20. и пристѫпивъ приемъıи ·е҃· таланть
принесе дроугѫѭ ·е҃· таланть гл҃ѫ· гн҃ ·е҃· таланть ми еси далъ·[22]) се
дрѹгѫѭ ·е҃· [таланть] приѡбрѣтохь ими. 21. рѣ ѥмоу гн҃ь его· добрыи
рабе бл҃гы и вѣрныи· ѡ малѣ бѣ вѣрень надъ многы(ми) тѧ поставѫ·
вниди врадость гн҃а своего· 22. пристѫпилъ же приемъıи ·в҃· таланта (и)
рѣ· гн҃· два таланта ми еси далъ·[22]) и се дроугаꙗ ·в҃· приѡбрѣтохь има.
23. (и) рѣ ѥмоу гн҃ь его· добрыи рабе бл҃гы и вѣрнь· ѡ малѣ бѣ
вѣренъ надъ многыи(ми) тѧ поставѫ. вн҃ди [въ] рас҃ть гн҃а своего·
24. и пристѫпи[23]) (л. 24[2]) иже приемы[24]) ѥдинь таланть· (и) рѣ гн҃·
вѣдѣхтѧ ꙗко жестокь еси чл҃вкь· жънеши[25]) идеже еси не сѣалъ[26])

[1]) Мар. оуподобитъ сѧ. [2]) Зогр. примъшьѧ. Мар. приимъшѧ. [3]) бо. [4]) Зогр. + и. [5]) Зогр. + и. [6]) Зогр. + и. [7]) Зогр. нѣма съ. [8]) Мар. кьснѫщоу. [9]) съпадахѫ. [10]) въпль. [11]) идѣте же. [12]) затворены бишѧ. [13]) Мар. не вѣмь. [14]) бъдите оубо ꙗко не вѣсте дьни ни часа; Зогр. + въньже сн҃ъ чл҃вкы придетъ. [15]) Ѣко же бо человѣкъ. [16]) Зогр. овомоу. [17]) шьдъ же. [18]) тако и иже. [19]) Зогр. + и. [20]) Мар. приемъı; Зогр. примъı. [21]) Зогр. ѡ изпусната. [22]) прѣдалъ. [23]) пристѫпь же. [24]) Мар. и приемъı; Зогр, примъı. [25]) жьнѫ. [26]) идеже нѣ си сѣль; Зогр. идеже нѣ си сѣѣалъ.

събираѭи ꙗже[1]) не расточивъ 25. и оубоꙗхсѧ[2]) (и) шедъ (и) скрьхъ таланть твои въ земли (и) се имаши свое.[3]) 26. Ѿвѣщавже гн҃ь его (и) рѣ҃ емꙋ· злыи раве лѣнивыи· вѣ҃ше ꙗко жѣнѫ ꙗдѣ[4]) не сѣахъ и сьбираѭ идеже[5]) нерасточивъ· 27. (ѡбаче) подобаше ти [оубо] въдати сребро мое тръжникомъ [и] пришедь азь (и) взелбихъ [оубо имъ] свое слихвоѭ·[6]) 28. възмѣте [оубо] ѿ него таланть и дадѣте имѫщомоу ·г· таланть· 29. имѫщомꙋ же въсьждеѥ[7]) дано бѫдеть и (ие) избѫдеть· а ѿ неимѫщаго иже[8]) аще мнитсѧ имы· взѧто бѫдеть ѿ него:· 30. И неключимаго раба въвръзѣте въ тьмѫ кромѣшнѫѭ· тоу бѫдеть(ї мꙋ) плачь и скрежеть зѫбомъ. 31. Ꙗгда придеть сн҃ъ чвчьскы въ славѣ своеи и вси [ст҃и] ангели снимъ· тогда сѧдеть на прѣ (л. 25[1]) столѣ славы своѧ· 32. и съберѫтсѧ прѣднимъ въси ꙗзыци и разлѫчить [ꙗ] дроугь ѿ дроуга· ꙗкоже (и) пастырь разлѫчѣеть ѡвцѧ ѿ козлиць· 33. И поставить [овьцѧ] ѡ десниѭ себѣ· а козлицѧ ѡ шоуиѭ·[9]) 34. тогда рѣ҃еть црь сѫщимь одесниѭ его· придѣте бл҃гословении ѡц҃а моего· наслѣдоуите оуготованое(ст҃ь) вамь цр҃ство (небесное) ѿ сложенна [въсего] мира. 35. възъалкахво[10]) [сѧ] и дасте ми ꙗсти· въждѧдахь и напоисте мѧ и страненбѣхъ и въведосте мѧ· 36. [нагъ и одѣсте мѧ] болѣхъ | и посѣтихте мѧ·[11]) въ темници бѣхь и придосте къ мнѣ. 37. тогда ѿвѣщаѭть емоу праведници гл҃ще· гн҃ когда тѧ видѣхомь алчѫща[12]) и питахомь[13]) (и)ли жѫждѫща и напоихомь· 38. когда же тѧ видѣхо[мъ] страньна и въведохомь (и)ли нага и ѡдѣахомь·[14]) 39. когда же тѧ видѣхомь болѫща или въ темници и придохомь ктебѣ· 40. [и] ѿвѣщавъ цр҃ь (и) рече[тъ] имь· аминь гл҃ѫ вамъ. понеже[15]) створисте единомоу ѿ малыѧ ыхъ (л. 25[2]) сихь братьмоихь меншихь мнѣ створисте. 41. Тогда речеть сѫщимь ѡ шоуиѭ его идѣте ѿ мене проклѧтии въ ѡгьнь вѣчныи· оуготованы диаволоу и анг҃ломь его. 42. възъалкахь бо сѧ· и не дасте ми ꙗсти· въждѧдахсѧ и не напоисте мѧ· 43. странень бѣхь и не въведосте мене. нагь (бѣхь) и не ѡдѣасте мѧ· боленъ[16]) въ темници и не посѣтисте мене. 44. тогда ѿвѣщаѭть емоу[17]) гл҃ще· гн҃ когда тѧ видѣхомъ алчѫща (и)ли жѫждѫща (и)ли страньна (и)ли болна (и)ли нага (и)ли въ темници и не послоужихомь тебѣ· 45. тогда отвѣщаеть [имъ] гл҃ѫ· аминь гл҃ѫ вамь· понеже не створисте: единомꙋ ѿ сихь меншихъ· мнѣ не[18]) створисте 46. идѫть ти[19]) въ мѫкѫ вѣчнѫѭ· а праведници въ жизънь[20]) вѣчнѫѭ.

[1]) ѭдоуже. [2]) оубоѣвъ сѧ. [3]) твое. [4]) идеже. [5]) ѭдеже. [6]) Зогр. + тъгда рече рабомъ своимъ. [7]) въсьде. [8]) и еже. [9]) Зогр. о лѣвѫѭ себе. [10]) Зогр. възалакахъ бо сѧ. [11]) мене. [12]) Зогр. лачѫшта. [13]) натроухомь. [14]) одѣхомь. [15]) понеже. [16]) Мар. + и; Зогр. липсува боленъ и. [17]) и ти. [18]) ни мънѣ. [19]) Зогр. си. [20]) животъ.

XXVI.

1. [и бысть] Негда скончѣ исъ словеса [вьсѣ] си· ре҃ оученикомь сь|вонмъ· 2. Вѣсте ꙗко по двою дноу (л. 26[1]) паска бѫдеть[1]) и сїь чл҃вчьскыи прѣдань бѫдеть[2]) на распѧтие·[3]) 3. Тогда събрашѧ сѧ архиереи [и] книжници и старци людьстии на дворъ архиереѡвъ. нарицаемаго каꙗфы·[4]) 4. и сьвѣть сьтворишѧ да иса[5]) льстиѧ имѧть и[6]) оубиѧть.[7]) 5. глахѧ же· иѧ не въ празникь да не мълва бѫдеть влюдехъ 6. Исоу же бывшоу ввидании въ домоу симона прокаженаго 7. и пристѫпиши[8]) кнемоу жена имѧщи алаваст҃ръ[9]) мира драгаго и възлиа на главѧ исоу· възлежѧщоу емоу·[10]) 8. видѣвъ|ше же оученици его (и) негодовашѧ глѧще· чесо ради гыбѣль сиꙗ (бы҃) 9. можѣаше бо се миро продано быти на мнозѣ [и дано быти ништиимъ] 10. разоумѣвже исъ ре҃ имъ|что троуждаете женѫ· дѣло бо добро сьтвори[11]) ѡ мнѣ.[12]) 11. въсегда бо нищѧѩ имате съ собоѫ· мене же не въсегда имате (съ собоѫ). 12. Възлиꙗвши бо се[13]) миро на тѣло мое на погр҃ (л. 22[2]) бение мѧ створи. 13. аминь гл҃ѫ вамъ | идеже аще проповѣдано бѫдеть еванг҃лие цр҃ствиа вь мирѣ[14]) ре҃тсѧ· неже сьтвори [си] въ памѧть еѧ. 14. Тогда шедъ единь ѿ ѡбою на десѧте· нарицаемъıи юда скариѡтьскы· къ архиереѡмь 15. ре҃· что хощете ми дати и азь вамъ прѣдамъ и· ѡни же поставишѧ емоу ·л҃· сребрьникъ· 16. [и] ѿ толи искаꙗше пѡбна врѣмене да прѣдасть и. 17. Въ прьвыи ж҃ дѣнь ѡпрѣснокь пристѫпишѧ оученици къ исоу гл҃ще кнемоу. где хощеши[15]) ѹготоваемъ тебѣ[16]) паскѫ ꙗсти.[17]) 18. ѡниже рече· идѣте кь ѓинѣ въ градъ[18]) и рьцѣте емоу· оучителъ гл҃ть· врѣмѧ мое близъ естъ·[19]) | оу тебе створѫ пасхѫ съ оученикы своими. 19. и створишѧ оученици (его) ꙗко же повелѣ имъ исъ· [и] оуготовашѧ пасхѫ. 20. Ве҃роу же бывшоу възлеже (исъ) съ ѡба на десѧте ѹченика (л. 27[1]). 21. [и] ꙗдѫщемъ имь ре҃ (имь исъ) аминь гл҃ѫ вамь [ꙗко] единь ѿ вась прѣдастмѧ.[20]) 22. И скрьбѫще [ѕѣло] начѧшѧ глати: единь къждо ихъ· еда азь еськмъ ги҃ (мои). 23. Онже ѿвѣщавь (и) ре҃. Омочивыи сь мнѫ въ солнѣ рѫкѫ· тои мѧ прѣдасть· 24. сїже чл҃вчьскы идеть ꙗко же есть писано ѡ немъ· (ѡ) горе же чл҃вѣкоу томоу имже сїь чл҃вѣчьскы прѣдасть сѧ.[21]) Добрѣ емоу би было да се не би ни родилъ[22]) чл҃вкьть: 25. Ѡтьвѣщавже юда прѣдаѫ его (и) ре҃· еда азь есъмь·

[1]) Зогр. бываетъ. [2]) Зогр. прѣдаетъ сѧ. [3]) Мар. пропѧтие. [4]) каиꙗфа. [5]) Зогр. на иса да —. [6]) Зогр. + и. [7]) Зогр. + и. [8]) пристѫпи. [9]) Зогр. алавестръ. [10]) на главѫ его възлежѧшта. [11]) Зогр. съдѣла. [12]) Мар. въ мьнѣ. [13]) сн. [14]) еванг҃лие се въ вьсѣмь мирѣ. [15]) Зогр. + и [16]) Зогр. ти. [17]) Зогр. ꙗсти паскѧ. [18]) идѣте въ градъ къ етероу. [19]) врѣмѧ мое близъ естъ пѣма въ Мар. [20]) прѣдастъ мѧ. [21]) Зогр. прѣданъ бѫдетъ. [22]) аште сѧ би не роднлъ.

равъви· гл҃а емоу (ис҃ъ·) ты рече· **26.** ꙗдѫщи[емже] имь приемьши ис҃ъ хлѣбь [и] благословивъ (и) прѣломи и [и] дастъ[1]) ѹченикомь своимъ и рѣ҃· примѣте (и) ѣдите се есть тѣло мое· **27.** И приемы чѣшѧ и хвалѧ въздастъ[2]) (и) дастъ имъ гл҃ѧ· пиите ѿ неѧ вси **28.** се есть кр҃вь моа новаго завѣта· проливаемаꙗ за многы въ ѡставение[3]) грѣхомъ· **29.** гл҃ѫже вамь· ꙗко не имамь (л. 27[2]) пити ѹже[4]) ѿ плода лозинаго до того дъ|не· ꙗгда пиѧ сь вами ново[5]) въ цр҃ьсви ѡца моего· **30.** И въспѣвше(же) изыдошѧ въ горѫ елеѡнъскѫѩ· **31.** Тогда гл҃а имь ис҃ъ· вьси вы сьблазните сѧ ѡ мнѣ всиѧ нощь· Писано бо есть· поражѫ(ть) пастырѣ и разыдѫтсѧ ѡвцѧ (и) ст҃ѣ· **32.** по въскрѣсении[6]) же моемь варѣѩ вы вь галилеѧ. **33.** Ѡтьвѣщавъже петръ (и) рече ꙗемоу (г҃и) аще [и] вси сьблазнѫтсѧ о тебѣ· азь николиже не сьблазнѧ сѧ:[7]) **34.** рѣ҃ емоу ї҃съ: аминь гл҃ѧ[8]) тебѣ ꙗко вь сиѫ нощь: прѣжде даже коурѧ[9]) не възгласить· трьци[10]) ѿвръжеши сѧ мене. **35.** гл҃а емоу петръ· аще ми сѧ ключить стоѩ оумрѣть не ѿврьгѫ сѧ тебѣ. Такожде и вси оученици (его) рекошѧ· тогда приде сьними ис҃ъ въ весь нарицаемѫѩ гетьсиманиѩ,[11]) **36.** И гл҃а оученикомъ своимь· сѧдѣте тоу· дондеже шедъ(и) помолѧ сѧ тамо· **37.** и поемъ петра и ѡба сн҃а зеведеѡва (и) начѧть скръбѣти и тѫжити· .... (л. 28[1]) могѫ нинѣ ѹмл҃ити ѡц҃а моего и приставить мнѣ вѧще (и)ли: в҃ легеѡнь аг҃ль· **54.** ꙗко же [оубо] сьвѫдѫтсѧ книгы ꙗко тако подобаше быти. **55.** Въ тъ чѣсь рѣ҃ ис҃ь народомь· ꙗко на разбоиника ли изыдосте сь ѡржиемь и сь дрьколми[12]) ѩти мѧ· (и не) повсѧ (ли) дни сѣдѣхъ сь вами ѹчѧ вы въ цр҃ьви[13]) и не ѧсте мене· **56.** се же все бысть да свѫдѫтсѧ книгы прѣрчскыѧ· и тогда оученици вси ѡставльше и (и) бѣжѣшѧ. **57.** ѡни же ꙗмше ис҃а и ведошѧ къ каиафѣ (и) архиереѡви идеже книжници [и старци] събрашѧ сѧ· **58.** Петрже идѣше далече по немь до двора архиереѡва [и] вышедь внѫтрь сѣдѣше сь слѹгами видѣти кончинѫ (ꙗего): — **59.** Архиереи же старци и съборъ[14]) весь искахѫ лъжа свѣдѣтела на ис҃а ꙗко да оубиѫть(и) **60.** и не ѡбрѣтошѧ· и многомь св҃ѣтелемь пристѫпившимь (и не ѡбрѣтахѫ)· (л. 28[2]) Послѣдже пристѫпивша в҃· лъжа {еу҃ г҃· на страсть· ѿ мѧ гл҃. конние ме·} свѣдѣтелѣ **61.** рекоста· сеи рѣ҃· могѫ разорити цр҃ковъ бжиѫ и трьми денми сьзиждѫ[15]) ѩ· **62.** и въставь архиереи и рѣ҃ ꙗемоу· ничесо [же] ли не ѡтьвѣщаваеши что си на тѧ свѣдѣтелъствоуѫтъ· **63.** ис҃ь же

[1]) даваше. [2]) въздавъ. [3]) Зогр. въ отъпоуштение; Мар. въ отъдание. [4]) Зогр. липсува [5]) новъ. [6]) по въскръсновении. [7]) Зогр. + о тебѣ. [8]) поправено отъ л. [9]) Зогр. коуръ; Мар. кокотъ. [10]) три кратъ. [11]) Мар. ѣедсимани; Зогр. ѣенсимани. [12]) дръколми. [13]) Зогр. въ цр҃ькве оучѧ; Мар. нѣма оучѧ. [14]) сънькмъ. [15]) съзъдати.

мълчѣше [и] ѿвѣщавъ архиереи (и) рече ѥмоу· заклинаѭ тѧ богомь живыимь· да рѣши намь· аще ты еси х҃ь сн҃ь б҃а живаго,[1]) 64. гл҃а емоу[2]) и҃съ· ты рече· Овече гл҃ѫ вамь· ѡтьсели оузрите сн҃а чл҃вчьскаго сѣдѧща ѡ десноѭ силы и грѧдѧща на ѡблацѣхь нбсныихь· 65. Тогда архиереи растрьза ризы сьвоѧ гл҃ѫ· ꙗко власвиниѫ рѣ· что и еще трѣбоуемъ свѣтели· се нинѣ слышасте власвиниѫ его· 66. что сѧ вамь мнитъ· ѡни же ѿвѣщашѧ и[3]) рѣшѧ емоу· повинїенькїесть сьмрьти· 67. тогда заплъвашѧ[4]) лице его и пакости емоу дѣашѧ· ини же[5]) за ланитѫ (л. 29[1]) оударишѧ 68. гл҃ще· прорьци намь х҃е кто есть оударен тѧ· 69. Петръ же внѣ сѣдѣше на дворѣ· [и] пристѫпи кнемоу едина рабыни гл҃щи· и ты бѣ сь и҃сомь галиленскыимь· 70. ѡниже прѣдь въсѣми ѿвръже сѧ гл҃ѫ· не вѣдѣ[6]) что гл҃еши. 71. Ишедшоу же ѥмоу вь врата оузрѣть и дроугаꙗ и гл҃а имь· тоу и сьи бѣ [чл҃къ] сь и҃сомь назарѣниномь· 72. И пакы ѿвръже сѧ сь клѧтвоѭ гл҃ѫ не знаѭ[7]) чл҃вка. 73. не по многѹ же пристѫпишѧ[8]) стоѭщии (и) рекошѧ петроу. въ истиниѫ и ты ѿ ни хь еси· і бо[9]) [и] бесѣда твоꙗ ꙗвѣ тѧ творить· 74. тогда начѧть ротити и клѧти сѧ ꙗко не знаѭ чл҃вка. Тогда коурѧ възъгласи[28]) 75. и помѣниѫ петрь гл҃ь и҃свъ· иже рѣ ѥмоу (и҃съ). [ꙗко] прѣжде даже коурѧ[10]) не възъгласить· три краты ѿвръжеши сѧ мене. и ишедь вьнь (и) плака сѧ горко.

XXVII.

1. Ѹтроу же бывшоу съвѣть створишѧ вси архиереи и (л. 29[2]) старци людъстии на и҃са· ꙗко оубити и. 2. и свѧзавше и ведошѧ и прѣдашѧ и понтьскомоу пилатоу игемоноу. 3. Тогда видѣвъ юда прѣдавы его ꙗко ѡсѫдишѧ и раскаꙗвсѧ и възврати ·л҃· сребрьникь архиереѡмь и старцемь 4. гл҃ѧ· сьгрѣшихь прѣдавыи кръвь неповиньнѫ· ѡни же рѣшѧ емоу· что есть намь· ты оузриши. 5. и поврьгь сребро[11]) въ цр҃кви (и) ѡтиде и ѡшедъ (и) ѡвѣси сѧ.[12]) 6. архиереи же приемше сребро и рекошѧ· недостоитъ его вложити[13]) вь карванѫ· понеже цана крьве есть· 7. сьвѣтъ же сътворише· коупишѧ имъ село скѫдѣлиниче[14]) въ погрѣбание[15]) странынымь· 8. тѣмь и[16]) нарече сѧ село то· село кръве (и) до сего дн҃е. Тогда сьбысть сѧ реное прокомъ иреремиемъ гл҃щемь и приѧшѧ ·л҃· сребрьникъ· цѣнѫ цѣненаго· егоже цѣнишѧ ѿ сн҃въ изл҃вь. (л. 30[1]) и дашѧ[17]) на селѣ скѫдѣлиничи· ꙗкоже сказа мнѣ г҃ь. 11. И҃сь же ста

[1]) сн҃ъ бжии. [2]) Мар. имъ. [3]) отъвѣштавъше. [4]) пакъ тъй: заплъвашѧ. [5]) овиже. [6]) не вѣмь. [7]) съ клѧтвоѭ ꙗко не знаѭ. [8]) пристѫпьше. [9]) Зогр. липсува ибо. [10]) Зогр. и абие коуръ възгласи; Мар. и абие кокотъ —. [11]) Зогр. намѣсто сребро стои є. [12]) възвѣси сѧ. [13]) не достоино естъ вложити его. [14]) скѫдѣльниково. [15]) въ погрѣбание. [16]) тѣмь же. [17]) Мар. + ꙗ.

прѣдъ гемономъ·[1]) и въпроси гемонь[2]) гл҃ѧи· ты ли еси цр҃ъ июденскыи·
исъ же гл҃а[3]) емоу· ты р҃е. 12. Ієгда нань гл҃ахѫ архиереи старци·
ничесоже не ѿвѣщаваше (имь)· 13. тогда гл҃а емоу пилатъ· не слышиши
колико на тѧ свѣтельствоуѫть: 14 и не ѿвѣща емоу ни къ единомоу
гл҃ѫ· ꙗко дивити сѧ [и]гемоноу зѣло. 15. на всѣкже дѣнь великь ѡбычѣи
бѣ [и]гемоноу единого[4]) народоу свѧзана[5]) егоже хотѣхѫ. 16. Имѣше
же тогда свѧзана[6]) нарочита нарицаемаго Варавѫ. 17. съвравше[мъ]
же сѧ имь р҃е имъ пилатъ· кого хощете ѿ ѡбою ѿпоустѫ вамъ.
вар(и)авѫ ли или иса нарицаемаго х҃а. 18. вѣдѣаше бо ꙗко зависти
ради прѣдашѧ и· сѣдоущоу же ѥмоу на сѫдищи посла кнемꙋ (л. 30[2])
жена своꙗ гл҃ѫщи· ничтоже (есть) тебѣ и праведникꙋ томꙋ· много бо
пострадахь его ради въ снѣ· дн҃есь. 20. Архиереи же старци наоустишѧ
народы да испросѧтъ варавѫ иса же[7]) погоуб҃ѣѭть. 21. ѿвѣщавьже
[и]гемон р҃е имъ· кого хощете ѿ ѡбою ѿпоущѫ вамъ· ѡни же рѣшѧ·
варавѫ. 22. Гл҃а имъ пилатъ· что же створѫ (и а) и с҃а· нарицаемаго х҃а·
гл҃ѧшѧ вси да пропнетсѧ·[8]) 23. [и]гемонь[9]) рече имь· что[10]) зло створи.
ѡни же излиха въпиахѫ гл҃ще· да пропѧть[11]) бѫдеть. 24. Видѣвъ же
пилатъ· ꙗко (же) ничесоже не оуспѣеть· нѫ паче мь | лъва бываетъ·
приемь водѫ и оумъы (си) рѫцѣ прѣдъ народомь гл҃ѫ· неповиненъ
еськь [отъ] крьви сего праведника·[12]) въ оузрите· 25. [и] ѿвѣщашѧ[13])
вси людие (и) рѣшѧ· крьвь его на насъ и на чѧдѣхъ нашихь·
26. Тогда отпоусти имь варавѫ· иса же бивъ прѣдасть имь[14]) да и
распнѫть·[15]) 27. тогда воини гемонови[16]) прѣемше иса на сѫди (л. 31[1])
ци събрашѧ нань въсѫ спирѫ. 28. и савлъкше и хламидоѭ чрьвеноѫ
ѡдѣашѧ. 29. и исплетше[17]) вѣнець ѿ трьниа (и) възложишѧ на главѫ
его и трьсть въ десницѫ его [и] поклоньше сѧ на колѣноу прѣдьнимъ
рѫгахѫ сѧ емоу гл҃ще· радоуи сѧ цр҃ю и҃скы. 30. И плюнѫвше нань
приѧшѧ трьсть [и] биꙗхѫ и по главѣ. 31. и егда порѫгашѧ сѧ ѥмоу.
съвлѣкошѧ [съ него хламидѫ и облѣкшѧ и] вризы своѧ и ведошѧ и на
пропѧтие.[18]) 32· Исходѧще же (и) ѡбрѣтошѧ чл҃вка кюриненска[19]) име-
немъ симона и[20]) задѣѫшѧ[21]) понести кръсть его. 33. И пришедше же
на мѣсто нарицаемое голгода.[22]) ѥже ѥсть нарицаемо краниево мѣсто.
34. Дашѧ емоу ѡцетъ[23]) съ жлъчиѭ смѣшенъ.[24]) и вькꙋшь (и) не
хотѣше пити. 35. пропеншеи [же и] раздѣливше ризы е го (и) меташѧ

[1]) нѣемономь. [2]) Зогр. въпроси ѣемонъ; Мар. въпроси и нѣемонъ. [3]) рече. [4]) отъпоуштати. [5]) съвѧзанѣ. [6]) съвѧзанѣ. [7]) Зогр. и иса. [8]) Мар. да пропѧтъ бѫдетъ; Зогр. да распѧтъ б. [9]) Зогр. + же. [10]) Мар. + бо. [11]) Зогр. распѧтъ. [12]) Мар. праведъниаго. [13]) отъвѣщавъше. [14]) Зогр. и. [15]) Мар. пропъняхъ. [16]) Мар. нѣемонови. [17]) и съплетъше. [18]) Зогр. распѧтие. [19]) куринѣска. [20]) семоу. [21]) задѣшѧ. [22]) ѣелъгота. [23]) Зогр. пити оцѣтъ; Мар. оцѣтъ пити. [24]) Зогр. размѣшьнъ; Мар. съмѣшънъ.

жрѣвиа[1]) 36. и сѣдше же и стрѣжахѫ [и] тоу· 37. И положишѫ (л. 31[2]) връхоу главы его (на кръстѣ) винѫ написанѫ· се ѥсть цр҃ь ѭденскы. 38. Тогда распѧшѧ и снимъ ·в҃· разбонника единого ѡдесиѫ а дроугаго[2]) ѡ шоуѩѫ· {и҃ ве҃ръ· зде прѣстѫпи на гл҃. лоу҃· тѣе· „Єдинже ѿ обѣшеноуѭ злодѣю“. и причти же се ѿ мѧ. гла· тл҃з· „мимоходѧщи“.} 39. Мимоходѧще же (и) хоулѣхѫ и покывѧще главами своими 40. [и] гл҃ще· оува разарѣѫ цр҃въ и трьми дьми съзидаѭ[3]) сп҃си себе аще сн҃ь бжии еси сьлѣзи сь кръста. 41. Такожде же и архиреи рѫгаѫще сѧ съ книжникы и старцы [и фарисеи] гл҃ще[4]) 42. ины (ми) спс҃е· (а) себѣ ми не можеть[5]) спс҃ти· аще цр҃ь естъ изл҃евь да слѣзеть нинѣ скрьста и вѣрѫ имѣмь емоу· 43. оупова на бг҃· да избавить и нинѣ. аще хоще[ть] [емоу] р҃е бо ꙗко бжи и сн҃ь есъмъ. 44. Тожде же и разбонника пропѧтаꙗ[6]) снимъ поношаста емоу 45. Ѿ шестыѧ же годины тьма бысть по всеи земли (л. 32[1]) до девѧтыѧ (же) годины. 46. При девѧтѣи же годинѣ възвни нс҃ъ гласомъ велиемъ гл҃ѫ· ели. ели. лемаѕавахтѣни· ѥже есть· бе бе мои[7]) въскѫѭ мѧ еси ѡставилъ·[8]) 47. етери[9]) [же] ѿ стоѫщихь тоу слышавше гл҃хѫ· ꙗко илиѫ зоветь· 48. Текже[10]) ѥдинъ ѿ нихь и приемь гѫбѫ напалънь[11]) ѡцт҃а възнесь[12]) на тръсть (и) напаꙗше и· 49. а[13]) прочии гл҃хѫ· ѡстави[14]) да видимь· аще придеть илиꙗ спс҃етли его·[15]) дроугыи же приемь копие проводе ѥмоу ребра. и изыде вода и кръвь· 50. нс҃ъ же[16]) възъпи[въ] гласомь велиемь (и) испоусти дх҃ъ· 51. и се катапетазма цръковнаꙗ раздра сѧ ѿ вышнѣго краꙗ до нижнѣго на двое. И земѣ потрѧсе сѧ и камение распаде сѧ 52. и гроби ѿвръзошѧ сѧ и многа тѣлеса почиваѫщихь [свѧтыхъ] въстаѫ 53. и изьшедше изгробъ по въскресении[17]) его внидошѧ въ ст҃ыи градъ [и] ꙗвишѧ сѧ (л 32[2]) многымъ. 54. Сотникже и иже бѣхѫ снимь стрѣгѫще нс҃а видѣвъ же[18]) бывшаꙗ (и) оубоꙗшѧ сѧ гѣло[19]) гл҃ще· въ истинѫ сн҃ь бжии [сь] бѣ. {прѣиди въ ѩшановѫ главѫ ·с҃е· „Идеи же понеиже пѧтокбѣ“ Гл҃и· до „Възрѫт иань егоже проводошѧ“ и чти се.} 55. Бѣхѫ же тоу жены многы изл҃алече зрѫщѧ· ѩже по нс҃ѣ идѣшѧ[20]) ѿ галилеѧ слѫжѫщѧ емоу. 56. въ нихже бѣ марна магдалъини и марна иаковлѣ [и] ѡсии мати [и мати] сыноу завеѡвоу. 57. Поздѣ же бывшѫ приде чл҃вкь богать ѿ ариматеѧ именемь ѩсифь· иже [и] оучи сѧ ѹ нс҃а·

[1]) жрѣбиѧ. — На тая страница долу и въ десно има нѣщо писано съ киноваръ, дребно и вече избѣлѣло, та прочетохъ само: ѡхъ до коли . . . тетрадь . . . манко моꙗ; свѧсти сѧ грѣшниче дате . . . не поѫдѫтъ. [2]) и единаго. [3]) Зогр. + ѩ. [4]) глаголахѫ. [5]) Зогр. не можеши. [6]) Мар. распѧта. [7]) Мар. бже мои бже мои. [8]) мѧ остави. [9]) едини же· [10]) и абие текъ. [11]) Мар. испльнь. [12]) Зогр. възньзъ; Мар. възнезъ. [13]) Зогр. и. [14]) останн. [15]) спастъ его. [16]) Зогр. + пакы. [17]) по въскрьсновении. [18]) видѣвъше тржсъ и —. [19]) Зогр. нѣма ѕѣло. [20]) ѩже идѫ по нс҃ѣ —.

58. тои пристѫпи[1]) кпилатꙋ проси тѣла и҃ва. пилатѫже повелѣ дати[2]) тѣло и҃во. **59.** [и] приемь тѣло иѡсифъ (и) ѡбвитъ[3]) плащеницеѭ[4]) чистоѭ **60.** и положи[е] въ новѣемь своемь гробѣ· иже исѣче вкамени· и възвали[5]) камень великъ[6]) (л. 33[1]) на двери гробоу[7]) и ѿтиде **61.** Бѣже тоу марїа магдалынї и дроугаꙗ марїа сѣдѫщи прѣмо гробоу. {сеи вѣ сѫ заоутра} **62.** Въ ꙋтрѣи же[8]) денъ иже ѥсть[9]) по параскевѣ сьбрашѧ сѧ архиереи [и фарисеи] к пилатоу **63.** глаголѫще· гн҃и помѣнѫхомъ· ꙗко лъстецъ ѡнь р҃е ѥще жывъ сынъ· по трехь днехь въстанѫ· **64.** да повели[10]) оутврьдити гробь до третїаго дне да не еда како пришедше оученици его нощиѭ оукрадѫтъї і рекѫтъ мн҃ѣ въста ѿ мрьтвыхь. и бѫдеть послѣднѣꙗ лесть горшаꙗ прьвыѧ· **65.** р҃е[11]) имъ пилатъ· имате коустодиѭ· идѣте и оутвръдѣте (гробь) ꙗко же вѣсте. **66.** ѡни же шедше оутврьдишѧ гробь знаменавше камень с коустодиѧ·

XXVIII.

1. Въ вечерь [же] сѫ (л. 33[2]) тиы свитаѭщи въ прьвыѭ сѫботѫ приде марїа магдалынї и дроугаꙗ марїа видѣти[12]) гроба. **2.** и [се] трѫсь бысть велеи· анг҃ло гн҃ь сышедь снебесъ и пристѫпивь (и) ѿвали камень ѿ двери гроба и сѣдѣше на немь· **3.** бѣше бо зракь его ꙗко (и) мьлнїа и ѡдѣание его бѣло ꙗко (и) снѣгъ. **4.** и ѿ страха его оумрътвишѧ сѧ[13]) стрѣгѫщеи[14]) и бышѧ и ꙗко и мрт҃ви. **5.** (і) ѿвѣщавже анг҃лъ и р҃е женамь·[15]) не боита[въ] сѧ. в҃ѣ бо.[16]) ꙗко и҃са распѧтаго[17]) ищета. **6.** нѣсть зде въста [бо] ꙗко же р҃е· придѣта и· вн҃та мѣста идеже лежѣ х҃ъ. **7.** [и] скоро шедшѣ рьцѣте[18]) ꙋченикомь его· въста ѿ мрьтвыхь и [се] варѣетвы въ галилеи (и) тоу і оузрите· се рѣхь вамь·[19]) **8.** Ѿшедши же ѿ гроба скоро[20]) състрахомь и радостиѭ великоѭ· текоста възвѣстиста[21]) оученикомь его·[22]) (ѥгда же идѣста възвѣстити оученикомь его[23]) **9.** срѣте и҃с[24]) гл҃ѧ· радоуіта сѧ· ѡнѣ же пристѫплъши ѩстѣ [сѧ] за нозѣ его і поклониста сѧ емоу· (л. 34[1]) **10.** тогда гл҃а имъ и҃сь. невоита сѧ· идѣта і възвѣстита брати моеи да идѫть въ галилеѭ и тоу мѧ видѫть. **11.** идѫщема же има· се[25]) етери[26]) ѿ коустодиѧ пришедше въ градъ (и) възвѣстишѧ архіереѡмъ всѣ бывшаꙗ. **12.** [и] Сьбрашѧ сѧ старци (и) съвѣтъ же

[1]) съ пристѫпь. [2]) Мар. въдати. [3]) обитъ є. [4]) Зогр. понѣвицеѭ. [5]) възваль. [6]) Мар. велии; Зогр. липсува. [7]) гроба. [8]) въ оутрьнии же. [9]) Зогр. липсува иже ѥстъ. [10]) повели оуво. [11]) Зогр. + же. [12]) видѣтъ. [13]) Зогр. сътрѧсошѧ сѧ; Мар. сътрѧсѧ сѧ. [14]) ѫ прѣправено отъ о. [15]) женама. [16]) Вѣмь бо. [17]) пропѧтаего. [18]) рьцѣта. [19]) вама. [20]) Зогр. и ошьдъши скоро отъ гроба; Мар. и отъшедъши ѩдро отъ гроба. [21]) възвѣститъ. [22]) Зогр. липсува его. [23]) заграденото липсува въ Мар. [24]) и се и҃съ срѣте и. [25]) Зогр. съ. [26]) Мар. едини.

сътворше сребро много дашѫ воиномъ. 13. гл҃ще· рѣцѣте· ꙗко оученици
его нощиѫ пришедше оукрадошѫ и (и) намъ спѫщемъ· 14. [и] аще се
оуслышано бѫдеть оу [и]гемона мы оутолимыї и васъ беспечѣли створимъ· 15. ѡниже приемше сребро (и) створишѫ ꙗкоже научени бѣшѫ·
и промъче сѧ слово се въ юдеѩхъ до сего дн҃е. 16. Ѥдиныї же на
досѧте оучекъ идошѫ въ галилеѩ [въ] г҃ра· ꙗможе повелѣ имъ ис҃ъ.
17. [и] видѣвше и поклонишѫ сѧ емоу· ѡви же оусьмнѣшѫ сѧ·
18. [и] пристѫпивъ ис҃ъ (и) рече имъ глаголѫ· дана ми есть всѣка
власть на небеси и на земи. 19. ѩшедше[1]) научите всѧ ꙗзыкы
крьстѫщѧ[2]) ꙗ҃ вь имѧ ѡц҃а и сына и ст҃аго. 20. оучѧще[3]) ѧ блюсти
всѣ елико заповѣдахъ вамъ. [и] се азъ съ вами есьмъ· въ всѧ дни до
скончѣние вѣка· аминъ. {Ѳ҃ѫ. ко҃ецъ. и ѣ҃скрѣсноу· прьв҃м[8]. кц҃ь}

(л. 34[2] ликътъ на св евангелистъ Марка).

Отъ Марка, гл. I. 1—13.

(л. 35[1]).

Нѣ҃ прѣдъ просвѣщениемъ· ѿ м҃а ст҃го.

1. Зачѧло ѥуглиѧ ис҃ъ хв҃а· сн҃а бж҃иѧ· 2. ꙗкоже ѥсть писано въ
прр҃цѣхъ· се азъ послѫ анг҃лъ мои прѣдлицемъ твоимъ[4]) иже оуготовить
пѫть твои·[5]) 3. Гл҃а въпиѫщаго въ поустыни· оуготовите пѫть гн҃ъ·
правы творите стьзѧ его·

4. Бысть ѡанъ кръстѫи въ поустыни и проповѣдаѫ кръщение
покаѧниоу въ ѿпоущение грѣхомъ. 5. [и] исхождаѧше кнемоу всѣ
юденскаѧ страна· и ѥрслимлѣне и крьщаѧхѫ сѧ въ ѥрданьстѣи рѣцѣ
ѿ него· исповѣдаѫще грѣхы своѫ· 6. бѣ же ѡанъ ѡв (л. 35[2]) лѣченъ·[6])
власы велбѫждѣ[7]) и поѧсь оусниѧнъ ѡ чрѣслѣхъ его· ꙗдыи акриды
и медь дивии· 7. И проповѣдаше гл҃ѫ· грѣдеть крѣплѣи[8]) мене въ=
слѣдъ мене· емоуже нѣсьмъ достоинъ поклонсѧ разрѣшити ремене
сапогъ[9]) его· 8. азбо[10]) кръстихвы во҃ѫ· а тои кръститвы дх҃мъ ст҃мъ.
{нѣ҃ кц҃· заоутра· на богоѧвение· Цѣ҃рѣкмѧ ѡно приде ис҃ъ·} 9. Въ
тьижде денъ·[11]) Приде ис҃ъ ѿ назареда галиленскаго и крсти сѧ ѿ
ѡана въ ѡрданѣ 10. и [абие] въсходѧи ѿ воды и видѣ разводѧща
сѧ небеса и дх҃ъ ꙗко и голѫбь сходѧщь и҃анъ· 11. и бысть гласъ сн҃есе·
ты еси сн҃ъ мои вьзлюбены· ѡ тебѣ благоизволихъ.[12]) {Утросоу· кц҃·}
12. [и абие] Изведе и дх҃ъ въ поустынѫ 13. и бѣше въ поустыни

[1]) шьдъше оубо. [2]) Мар. крьстѧште. [3]) Зогр. оучѧштѧ. [4]) Зогр. моимъ. [5]) Зогр. + прѣдъ тобоѩ. [6]) облъченъ. [7]) велбѫжди. [8]) крѣплен. [9]) Зогр. сапогоу. Мар. чрѣвнемъ. [10]) азъ оубо. [11]) И бъстъ въ дни тъ. [12]) благоволихъ.

тои[1]) дни .мї: искоушаемь сотоноѫ· и бѣ(ше) съ ѕвѣрми и аггли слоужахѫ емоу· **14.** По прѣдании же иѡановѣ приде исъ въ галилеѩ проповѣдаѫ евангеліе цр҃твиꙗ (л. 36[1]) бж҃иꙗ **15.** (и) гл҃ѫ· ꙗко исполнии сѧ врѣмѧ и приближи сѧ цр҃ствие бж҃ие· иѫ[2]) покаите сѧ[3]) и вѣроуите въ евангеліе.[4])

16. (Къ врѣмѧ ѡно) ходѧи исъ при мори галилеистѣмь (и) видѣ симона и андреа брата симонова· вмѣтаѭща мрѣжѫ[5]) въ море· бѣста бо рыбара· **17.** И рѣ҃има исъ· идѣта въслѣдъ мене и створѫ ва[6]) быти ловца человкомь· **18.** ѡна же ѡставлъша мрѣжѫ своѭ[7]) и понемь идоста. **19.** И пришедъ ѿ тѫдоу мало и оузрѣ[8]) ꙗкова зеве҃ѡва· иѡана брата его· и та влади завѧзаѭща мрѣжѫ·[9]) **20.** възва ꙗ исъ·[10]) ѡна же ѡставлъша[11]) ѡца своего зеве҃а въ лади съ наемникы· (и) по немь идоста. **21.** И вниидошѧ въ капернаоумь [и абие] въ сѫботы· (въшедъ) въ зборище[12]) (и) ѹчѣше. **22.** И дивлѣхѫ оученици его·[13]) бѣ бо оучѧ ꙗ ꙗко власть имъꙗ· а не ꙗко и книжници ихъ. (л. 36[2]) **23.** (Къ врѣмѧ ѡно) бѣше чл҃вкъ на зборищихъ[14]) нечистомъ дх҃омь· и възва гл҃ѫ· **24.** [остани] что есть намъ и тебѣ исе назарѣнине· пришель еси погоу=бити[15]) насъ· вѣмтѧ кто еси стыи (сн҃ь) бж҃ии· **25.** и запрѣти емоу исъ гл҃ѫ· оумлъчи и изыди изнего· **26.** и стр҃ѧсы и дх҃ъ нечистыи възъпи гласомь велнемь· изыде изнего **27.** и оужасошѧ сѧ вси стѧзахѫ сѧ всебѣ глѧще· кто сеи есть·[16]) что[17]) есть оучение новое се· ꙗко по власти[18]) духомъ нечистыимъ [велитъ] и послоушаѭть его· **28.** и изыде слоухъ его [абие] въ всѫ странѫ галиленскѫ· **29.** [и абие] Изьшедше изь сънмища придошѧ въ домъ симоновъ и андрѣѡвъ съ ꙗковомь [и] иѡаномъ· **30.** Тъща же симонова лежаше ѡгнемь жегома и повѣ=дашѧ[19]) емꙋ ѡ неи **31.** и пристѫпьлъ (и) въздвиже ѫ· ѥмъ за рѫкѫ[20]) и ѡстави ѫ[21]) ѡгьнь· и слоужаше емоу· **32.** Поздѣже сѫщоу·[22]) егда захождаше сн҃це приношахѫ емоу[23]) всѧ недѫжныѧ и бѣсныѧ **33.** и бѣ весь градъ събраннѧ къ дверемь· **34.** [и] Исцѣли (л. 37[1]) многы не=дѫжныѧ имѫщѧѧ различныѧ недѫгы·[24]) и бѣсы многы изгна и не ѡставлѣше гл҃ати бѣсомъ[25]) ꙗко вѣдѣхѫ и· **35.** И оутро поврѧзгоу[26]) гѣло въставь (изые҃ иде. Къ врѣмѧ ѡно) изыде исъ[27]) [и иде] въ

[1]) И бѣ тоу въ поустъини. [2]) иѫ е изтъркано, но се познава още. [3]) Мар. каите сѧ. [4]) Зогр. + божие. [5]) мрѣжѫ. [6]) Било написано ꙗ, па изтъркано относлѣ і-то. Зогр. и Мар. въ. [7]) И абие оставльша мрѣжѧ (своѧ Мар.). [8]) Зогр. И прѣшдъ мало отъ тѫдоу оузрѣ; Мар. И пришедъ отъ тѫдоу оузрѣ. [9]) мрѣжѧ. [10]) И абие възва ѣ. [11]) и оставльша. [12]) на сънкмищи. [13]) И дивлѣахѫ сѧ о оучении его. [14]) Зогр. И бѣ на сънкмишихъ чл҃вкъ; Мар. И бѣ на соньмищихъ чл҃къ. [15]) погоубитъ. [16]) чьто оубо есть се. [17]) Зогр. и чьто оучение се новое. [18]) области. [19]) и абие глашѧ. [20]) Зогр. + ѥѧ. [21]) Мар. + абие. [22]) Зогр. бывъши; Мар. бывъшю. [23]) къ немоу. [24]) ꙗѧ. [25]) бѣсъ (род. мн.). [26]) поврѣзгоу. [27]) исъ липсува въ Зогр.

поусто мѣсто и тоу мл҃твѫ творѣше·[1]) **36.** и иде[2]) симонъ и иже бѣхѫ симь. **37.** И [обрѣтъши и] гл҃ахѫ емоу ꙗко вси ищѫть тебе· **38.** и гл҃а имь идѣмь въ ближнѩѧ градъі вси и проповѣдимь·[3]) на се бо изыдохъ· **39.** и бѣ проповѣдаѫ (ꙗ) на сборищихь[4]) ихь въ всеи галилеи: [и] бѣсъі изгонѫ. **40.** И приде кнемоу прокаженьи молѧ сѧ и на колѣноу падаѩ и гл҃ѫ емоу· (г҃и) [ꙗко] аще хошеши (и) можеши мѧ ѡчистити·[5]) **41.** и҆съ же м҃ервавъ: прострѣвь[6]) рѫкѫ (и) косиѫ (сѧ) и [и] гл҃а емоу хоцѫ исчисти сѧ· **42.** и рекшоу емоу [абие] ѡтиде проказа ѿ него. и чисть выстъ (и)· **43.** и запрѣцѣ [емоу абие] изгна и· **44.** [и] гл҃ѫ емоу· блюди сѧ· никомоу же ничесоже[7]) не реци· нѫ шедъ (и) покажи сѧ архиереѡви и принеси (дарь) за ѡчищение (л. 37[2]) твое ꙗже[8]) повелѣ моиси въ свѣтелъство[9]) имь· **45.** Онже ишедь.[10]) начѧть проповѣдати много и проносити слово· ꙗко ктомоу не можѣꙗше ꙗвѣ въ градъ внити· нѫ вьнѣ вь поустѣхь мѣстѣхь бѣ. и прихождаѧхѫ кнемоу ѿ всѫдоу.

II.

1. И вниде пакы вкапернаоумъ по днехь и слышавше же[11]) ꙗко вь домꙋ есть (и҆съ)· **2.** [И абие] събрашѫ сѧ мнози и[12]) ктомоу не въмѣщаѧхѫ сѧ [ни] прѣдь дверми· и гл҃ше имь слово· **3.** [и] Придошѫ кнемоу носѧще ѡслаблена жилами· носимь четъірми **4.** и немогѫще(мь) прити[13]) кнемоу за народь· ѿкрышѫ покровъ идеже бѣ (и҆съ)· и прокопавъше (и) свѣсишѫ ѡдъръ· на немже ѡслаблены и [сь] лежаше. **5.** видѣвже и҆съ вѣрѫ ихь· (и) гл҃а ѡслабеномоу· чѧдо. ѿпоущаѩти сѧ[14]) грѣси твои· **6.** бѣхѫ же етери ѿ книѭь тоу сѣдѧще· и помысл и хѫ вь срци своемъ·[15]) **7.** что сеи тако гл҃еть власвимиѫ· кто можеть ѿпоущати грѣхы· тькмо единъ бь. **8.** [и][16]) разоумѣвже и҆сь дх҃ь своимь· ꙗко помышлѣѧть ти[17]) вь себѣ. (л. 38[1]) (и) рече имъ· что тако помышлѣете (въ себѣ) въ срцихь своихъ·[18]) **9.** что є҆ть [оудобѣе] рещи ѡслабеномоу· „ѿпоущаѩти сѧ грѣси: (и)ли рещи· вьстани възми ѡдръ „твои и ходи: **10.** нѫ да вѣсте ꙗко сь҃ чл҃вчь власть имать: ѿпоущати „на земи грѣхы: и[19]) гл҃а ѡслабеномꙋ: **11.** тебѣ гл҃а вьстани[20]) въ | зми „ѡдрь твои: иди вь домь твои: **12.** и вьставь вьзѧть ѡдрь свои: „и изыде[21]) прѣдь вьсѣми: и дивлѣхѫ же[22]) сѧ вьси: и славлѣхѫ [бг҃]

[1]) дѣаше. [2]) И гнашѧ и. [3]) идѣмъ въ ближнѩѧ вьси и градъі да и тоу проповѣмъ. [4]) сънъмищихь. [5]) иштистити. [6]) простьръ. [7]) Зогр. ничьтоже. [8]) еже. [9]) Мар. въ съвѣдѣние. [10]) Зогр. шьдъ. [11]) и слоухъ бьістъ [12]) Намѣсто и: ѩко. [13]) пристѫпити. [14]) Зогр. отпоущаѩтъ сѧ тебѣ. [15]) и помъішлѣѩще въ срьдьцихъ своихъ. [16]) Зогр. и абие. [17]) ꙗко тако ти помъішлѣѩтъ въ себѣ. [18]) вашихъ. [19]) Зогр. нѣма и. [20]) Мар. + и. [21]) И въста абие и въземъ (Мар. възѧтъ) одръ и изиде. [22]) ꙗко дивлѣхѫ сѧ вси.

„глаціе: ꙗко николиже тако видѣхомъ: 13. изыде пакы[1]) къ морю:
„и весь народъ идѣше къ немоу: и оучѣше ѫ: 14. И и минои ди:
„и[2]) видѣ левьгиѫ альфеѡва: сѣдаци на мытници: и гл҃а емꙋ по
„мнѣ иди: и въставъ вьслѣдь его иде: 15. И бы҃ възлежаціоу ісоу:[3])
„въ домꙋ его: и мнози мытарие грѣшници: вьзле"жахѫ съ исмь· ись
оученикы его· бѣхѫ бо мнози и по немь идошѫ· 16. [и] книжници (же)
и фарисеи· видѣвше ꙗдаціихъ съ мытари и грѣшникы· гл҃ахѫ оуче-
никомъ его· почто[4]) съ мытари и грѣшникы· ꙗсть и пиеть· 17. И слышавъ
исъ (и)гл҃а имь не трѣбаѫ ѕ҃дравии врачѣ[5]) нѫ болѫціи. не придохъ
бо при (л. 38[2]) звати праведникы нѫ грѣшникы на покаꙗние.[6])
18. (Въ врѣмѧ ѡно) бѣхѫ оученици ꙗѡанови и фарисеи постѫціе сѧ
и придошѫ (же къ исоу) и рекошѫ· [емоу] почто оученици ꙗѡанови и
фарисеи постѫтсѧ· а твои не постѫтсѧ. 19. [и] ре҃ имъ исъ еда могѫть
сиве брачнии постити сѧ· дондеже сними естъ женихъ· елико врѣмѧ съ
собоѭ имѫть жениха не имѫть поститисѧ. 20. придѫтже дение· ꙗгда(же)
ѿимется ѿ нихъ женихъ. [и] тогда постѫтсѧ въ тиѧ дни. 21. ник-
тоже приставленна плата небѣлена не приставлѣеть ризѣ ветсѣ· аще ли
же ни възметь конець ѿ неѧ· ново ѿ ветхаго и горшии дира бѫдеть.
22. [и] никто[же] не[7]) вливаеть вина нова въ ветхы мѣхъ· аще ли [же]
ни· просади[8]) вино новое (мѣхъ ветхы) и вино пролѣетсѧ и мѣси по-
гыбнѫть. нѫ вино ново въ мѣхы но (л. 39[1]) вы вливати. 23. (Въ врѣмѧ
ѡно[9]) бы҃ миноходаціоу исви[10]) въ сѫботы козѣ сѣаннѧ и начѧшѧ оуче-
ници его пѫть творити вьстръзаѫціе[11]) класы· 24. и фарисеи гл҃ахѫ
емоу· виждъ что творѫть всѫбо҃ты, егоже не достоить (творити).
25. тогда[12]) гл҃аше имь· нѣсте ли николиже чъли· что створи давыдъ·
егда трѣбова и възьалка[13]) самъ | и иже бѣхѫ синмъ· 26. како вьниде
въ домь[14]) бжіи при авидарѣ[15]) арх҃иреи и хлѣбы прѣдложенна сьнѣсть·
нѫже недостоꙗше ꙗсти тькмо иереѡмь (и дасть сѫщинмъ синмь.[16])
27. и гл҃аше имь· сѫбота чл҃вка ради высть. а не чловѣкъ сѫботы ради·
тѣмже ѿь есть сиь чл҃вчьскыи сѫботѣ.

III.

1. И вниде пакы (всѫботѫ) в зборище,[17]) и бѣ тоу чл҃вкь сꙋхъ
рѫкѫ имы. 2. и назирахѫ и аще и всѫботѫ исцѣлитьи да нанъ въз

[1]) Зогр. намѣсто пакы има исъ. [2]) И мимоградъ исъ. [3]) Намѣсто исоу стои емоу.
[4]) Мар. что ꙗко съ грѣшникы. [5]) болнѧ. [6]) въ покаание. [7]) Зогр. ни. [8]) просадитъ. [9]) и
[10]) Мар. емоу исоу; Зогр. само емоу. [11]) въстръгаѫціе. [12]) и тъ. [13]) Зогр. възлака. [14]) храмъ.
[15]) Зогр. авиѧфарѣ; Мар. авиатари. [16]) заграденото го нѣма въ Зогр. [17]) съньмище.

гл҃ѫть· 3. и гл҃а чл҃вкоу имѫщомоу сꙋхѫ рѫкѫ. стани посрѣ· 4. и гл҃а
имъ· (л. 39[2]) достоитли всѫботѫ добро творити или зло [творити]
дш҃ѫ спс҃ти (и)ли погоубити. ѡни же мълчѣхѫ· 5. и възрѣвъ на нѫ
сь гнѣвомь: скрьбѫ ѡкамени срьца ихь·[1]) и гл҃а чл҃вкоу· простри рѫкѫ
твоѭ и прострѣть и ѹтвръди сѧ рѫка его [цѣла] ꙗко и[2]) дрꙋгаꙗ·
6. (Къ врѣмѧ ѡно съвѣть сътвориѭ на ис҃а фарисеи съ иродианы
како бишѫ погоубили и·[3]) 7. Ис҃ъ же ѡтиде съ оученикы своими къ
морю и многь народъ ѿ галилеѧ по немь иде[4]) ѿ юдеѧ 8. и ѿ ерл҃има.
и ѿ идоумѣѧ ѡбонь полоу[5]) иѡрданѣ и сѫщии ѿ тѵрѣ и сидонѣ[6])
много множьство. слышавше· елико творѣше[7]) и придошѫ кнемоу·
9. и рѣ҃ оученикомъ своимъ· да бѫдеть зде ладиа.[8]) народа ради да
не стѫжаѫтми.[9]) 10. многы же[10]) исцѣли· и нападахѫ и нань[11])
хотѫще прикоснѫти сѧ емоу[12]) ꙗко[13]) имѣхѫ раны· 11. [и] Іегда видѣхѫ
[и] дѣи нечистии (и) припадахѫ кнемоу и вьпиахѫ (кнемꙋ) гл҃ще· [ꙗко]
ты еси х҃ь сн҃ь бж҃ии· (л. 40[1]) 12. и много (за)прѣщаше имь да не[14])
ꙗвѣ творѫть его.[15]) 13. И шедъ[16]) на горѫ и призва ꙗже самь
хотѣше,[17]) и идошѫ кнемоу. 14. и сътвори ·вї· да бѫдѫтъ снимь и
да[18]) посылаеть ѧ проповѣдати· 15. имѣше во власть[19]) цѣлити не-
дѫгы и изгонити бѣсы· 16. И нарѣ҃ симоноу имѧ петръ·[20]) и ꙗкова
зеведеѡва· иѡана бра҃ ꙗковлѣ· нарѣ҃ нма имена. вьаниргениси·[21]) иже
есть сн҃а громова. 18. [и] андреꙗ и филипа· и вардоломеа и матьдеꙗ
и мытарѣ[22]) и томѫ· и ꙗкова алдеѡва и тадеа· и симона· кананеꙗ·
19. і оидѫ· скариѡтьскаго·[23]) иже прѣдасть и·[24]) 20. И придошѫ
въ домъ исъбрашѫ сѧ пакы народи ꙗко немощи имь ни хлѣва
снѣсти· 21. и слышавше [иже бѣахѫ] оу него· изыдошѫ ꙗти і·
гл҃ахѫ бо ꙗко неистовь есть· 22. И книжници низьшедше изь ерс҃лима
гл҃ѫ· вельзевоулъ[25]) имать· [и] ꙗко ѡ кнѧзи бѣсъ | изгонить бѣсы.
23. И призвавь ѧ въ прич (л. 40[2]) ахъ гл҃ѣше имъ· како можеть
сотона сотонѫ изгонѫще.[26]) 24. [и] аще цр҃ство на сѧ раздѣлитсѧ·
не можеть стати цр҃ство то· 25. и аще домь на сѧ раздѣлитсѧ·

[1]) скрьбѧ о окаменении срьдьца ихъ. [2]) Зогр. ѣкъ. [3]) Зогр. И абие ишьдъше (ишедъше Мар.) фарисѣи съ иродиѣны съвѣтъ сътварѣахѫ (творѣахѫ Мар.) нань како и бѫ погоубили. [4]) Зогр. идошѧ. [5]) съ оного полоу. [6]) Зогр. Сидона. [7]) Зогр. сътварѣаше. [8]) да естъ при немь ладница. [9]) да не сътѫжаѫтъ емоу. [10]) бо. [11]) ꙗко нападаахѫ ѭмь. [12]) ѭмь. [13]) елико. [14]) Зогр. нѣма не. [15]) + ѣко вѣдѣахѫ х҃а самого сѫща. [16]) вьзиде. [17]) Зогр. въсхотѣ; Мар. хотѣ. [18]) Зогр. липсува да. [19]) и имѣти область. [20]) и нарече симоноу имѧ петръ. [21]) Зогр. воаниргѣниси; Мар. воаниргѣесъ [22]) Зогр. и матѳеа мытарѣ; Мар. липсува: мытарѣ. [23]) Мар. искариотъскаго. [24]) Зогр. иже и прѣдасть; Мар. иже и прѣдастъ-и. [25]) Зогр. вельзѣоулъ: Мар. велъзѣволъ. [26]) Зогр. изгънати: Мар. изгонити.

не можеть стати домотъ·[1]) 26. [и] аще сотона въста самъ на сѧ· раздѣли сѧ и не може въстати·[2]) нѫ кончинѫ иматъ· 27. Никтоже не можеть сѫдъ крѣпкаго вьшедь въ домъ его расхытити· аще не пръвѣе[3]) крѣпкаго свѫжеть и тогда домь его расхытить. — 28. (Рѣ гк) аминъ гл҃ѫ вамъ· ꙗко всѣ ѿпоустѫтсѧ чл҃вкомъ[4]) съгрѣшенна и хоулы·[5]) елико аще хоулѫть[6]) (и)· 29. а еже хоула[7]) на стыи дхъ· не иматъ ѿпоущенна въ вѣкы· нѫ повиненъїстъ вѣчномоу сѫдоу. 30. зане глахѫ ꙗко дхъ нечистъ иматъ. 31. Приде же мати его и братиа его вьнѣ стожще послашѧ кнемоу гл҃ще[8]) 32. и сѣдѣше ѡ немь народъ (многъ· и) рѣшѧ же емоу. се мати твоꙗ и братиа твоа[9]) вънѣ ищѫть тебе.[10]) ѿвѣща имь исъ гл҃ѫ·[11]) (кто есть мати моꙗ и братиа моа· и съглѧдавъ стожщихь ѡкрьстъ его· гл҃а·) се мати моꙗ и братиа моа· иже аще творить[12]) волѫ божиѧ· тои[13]) братъ мои и сестра моꙗ и мати есть.

IV.

1. И пакы начѧть при мори оучити· и събра сѧ кнемꙋ народь многъ· ꙗко самь вълѣзъ вь корабь (и) сѣдѣше вмори· и весь народъ при мори бѣшѧ на земи. 2. и оучѣше ѧ причѣми много и гл҃а[14]) имъ |.— (Крѣмѧ ѡно пристѫпишѧ къ исоу оученици его и въпросишѧ и ѿ него ѡ причи и гл҃ѣше имъ:·) въ оучении своемъ· 3. слышите· Се изыде сѣѧи сѣати·[15]) ѥгда[16]) сѣаше· ѡва падошѧ на пѫти и придошѧ птицѧ и позобашѧ [ѣ]· 5. [а] дроугое паде на камени·[17]) идеже не | мѣше землѣ[18]) многы· [и абие] прозѧбе зане не имѣше землѣ глѫбины·[19]) 6. сл҃нцоу [же] въсиавшоу присвѧде· [и] зане не имѣше корене ꙋсьше· 7. [и] дроугое паде въ трънии (л. 41[2]) и възъде трънне и подави е· и плода не дастъ· 8. [и] Дроугое паде на земи добрѣ· и даꙗше плодъ въсходѧ· и растыи [и] приплоди ѡво ·л҃· ѡво ·ѯ҃· ѡво ·р҃· 9. и гл҃ше· имѣѧи оуши слышати да слышить. 10.[20])—11. И гл҃ше [имъ]· вамъ дано есть вѣдѣти таинаꙗ цр҃ствиа бж҃иа· Ѡнѣмже внѣшнимь въ причѣхъ въсѣ бываѭть.[21]) 12. да видѧщѧ видѧть и не оузрѧть и слышѧще слышѧть и не разоумѣѭть[22]) еда когда[23]) ѡбратѫтсѧ· и ѿпоустѫтсѧ имъ грѣси·

[1]) Тъй и Мар., а Зогр. домътъ. [2]) не можеть стати. [3]) Мар. прѣжде. [4]) сѣомъ часкомъ. [5]) Зогр. власмиѧ; Мар. власфимиѧ. [6]) Зогр. власвимисаѭт; Мар. власфимисаѭтъ. [7]) Зогр. а иже аще власвимисаетъ; Мар. а иже власфимисаатъ. [8]) глашаѭще и Мар. [9]) + и сестры твоꙗ Мар. [10]) било написано първомъ: тебѣ. [11]) и отъвѣща имъ гл҃ѧ Мар. [12]) иже бо аще сътворитъ Мар. [13]) съ Мар. [14]) гл҃аше Мар. [15]) сѣатъ Мар. [16]) и бысть егда Мар. [17]) на каменьнѣмь Мар. [18]) не имѣ землѧ Мар. [19]) глѫбины земънъиѧ Мар. [20]) 10. стихъ пропуснатъ цѣлъ: егда же бъстъ единъ въпросишѧ и иже бѣахѧ съ нимъ съ обѣма на десѧте притъчѧ. Мар. [21]) Зогр. вьсе бываетъ. [22]) Мар. разоумѣваѭтъ. [23]) Зогр. егда.

13. и гл҃а имъ· не вѣсте ли причѧ сиѧ· како всѧ причѧ разоумѣете·[1]) 14. сѣѧ слово сѣетъ· 15. си же[2]) сѫть ꙗже на пѫти· идеже сѣетсѧ слово и егда слышѫтъ[3]) [авие] придетъ сотона и ѿиметъ слово сѣаное ѿ срьдцъ ихъ·[4]) 16. и си такожде сѫть иже на камени[5]) сѣемии.[6]) [иже] егда слышѫтъ слово и[7]) съ радостиѫ приемлѫтъ [е] 17. и не имѫтъ корене въ себѣ· иѫ врѣмени сѫтъ· (и) потомже бывъши печѣли (и)ли гоненоу словесе ради авие съблажнѣѭтсѧ· 18. а си сѫть сѣаная[8]) въ трьнии· слышѫщии слово 19. и печѣли вѣка сего (подавѣѭтъ и слово) (л. 42[1]) и льстъ бг҃атьства и ѡ прочиихъ похотеи въходѫщѧѧ подавлѣѭтъ [слово] и весь плода бываетъ· 20. а си сѫть сѣана[9]) на добрѣи земи· иже слышѫтъ слово и приемлѫтъ е и плодѫтсѧ на ·л҃· и ·ѯ҃· и ·р· 21. И гл҃ше имъ | егда[10]) приходѫтъ съ свѣтилникы[11]) да подъ сьсѫдомъ[12]) положени бѫдѫтъ[13]) (и)ли подъ ѡдромъ· не дали на свѣщникъ възложѫтъи· 22. Нѣство ницо[же] тайно· еже не ꙗвитсѧ· ни бысть потаено· иѫ да придетъ въ ꙗвление. 23. еже[14]) имать оуши слышати да слышитъ. — 24. (Рѣ҃ гь своимъ ѹченикомъ)[15]) блюдѣте сѧ что слышите· вижже мѣрѫ мѣрите, намѣритсѧ вамъ и приложитсѧ вамъ слышѫщимъ. 25. Иже бо [аще] имать (и) дасть сѧ емоу· а иже не имать· и еже (аще) имать ѿиѧто бѫдетъ[16]) ѿ него. 26. [и] глѣше· тако есть цр҃твие бж҃ие. ꙗко [же] чл҃вкь въмѣтаетъ сѣмѧ въ земѫ. 27. и спитъ и въстаетъ нощь и денъ· и сѣмѧ прозѫбаетъ· и растетъ (л. 41[2]) ꙗко же не вѣстъ ѡнъ· 28. всебѣ[17]) бо земѧѣ (и) плодитсѧ· прѣжде трѣвѫ· (и) потомже класъ (и) потомже[18]) пшеницѫ въ класѣ· 29. (и) егда же съзрѣетъ плодъ· то[19]) послетъ срьпъ· ꙗко[20]) настоитъ жѫтва· 30. и гл҃ше· Чемоу ѹподобимъ цр҃во бж҃ие (и)ли коеи пр҃ичи· 31. приложимъ е гороушичиѣ зьрнѣ·[21]) ꙗже егда въсѣано бѫдетъ· въземи мене(ꙗ) въсѣхъ есть сѣмень земныхъ· 32. [и] ꙗегда въсѣано бѫдетъ· въздрастетъ и бѫдетъ боле(и) въсѣхъ земи· и створитъ вѣтвиꙗ велиꙗ·[22]) ꙗко мощи подъ сѣниѫ его птицамъ ꙗбенъимъ[23]) витати· 33. И тацѣмъ[24]) причѣли многѣми[25]) гл҃ше имъ слово ꙗкоже мо=жѣшиѧ[26]) слышати· 34. весь причѧ [же] не гл҃ше имъ· Ѥдниже ска=зоваше[27]) оученикомъ своимъ въсѣ· 35. И гл҃а имъ въ тъ день вѣ҃роу

[1]) Зогр. оумѣете. [2]) Зогр. сеже. [3]) Зогр. оуслишитъ. [4]) въ срьдьцихъ ихъ. [5]) Зогр. на каменихъ; Мар. на каменъиихъ. [6]) Мар. сѣеми. [7]) намѣсто и стои Зогр. и Мар. авие. [8]) сѣаніи. [9]) сѣаніи. [10]) Мар. еда. [11]) приходитъ свѣтилникъ. [12]) сиждомъ. [13]) положенъ бѫдетъ. [14]) иже. [15]) намѣсто заграденого: и гл҃аше имъ. [16]) отъиметъсѧ. [17]) Мар. ѡ себѣ. [18]) Мар. + и. [19]) намѣсто то Мар. стои авие, Зогр. — ницо. [20]) Зогр. нѣма ꙗко. [21]) Зор. приложимъ е ѣко гороушьнѣ зрьнѣ; Мар. приложимъ е ѣко горюшъиѣ зрьнѣ. [22]) творитъ вѣтви велиѧ [23]) ѝбескъмъ. [24]) и тацѣми. [25]) Зогр. многами. [26]) можаахѫ. [27]) съказааше.

(же) бывшоу· Прѣидѣмь (ѿ сѫдѣ) на ѡнь полъ· **36.** и ѿпоущь[1]) народы·[2]) пожѩ и· [ꙗко] же бѣ (бо) въ ладии· и ины же ладиѩ бѣхѫ синмъ·[3]) **37.** и бысть боурѣ· ꙗко (л. 43[1]) вѣтрь великь и[4]) вьлны же вьливахѫ сѧ въ ладиѩ[5]) ꙗко оуже погрѧзнѫти хотѣхѫ·[6]) **38.** и бѣ самь на крьмѣ на възглавници[7]) спѫ и възбѹдишѫ и и глаѩ[8]) емоу· оучителоу· неврѣжеши ли·[9]) ꙗко погыбаемь· **39.** И въставь запрѣти вѣтроу и ѯе морю· мьлчи· [и] оустани· и оулеже вѣтрь· и бысть тишина велиꙗ· **40.** и ѯе имь. что [тако] страшиви есте· како не имате вѣръ· **41.** и възбоꙗшѫ сѧ страхомь велиемь и глаѩхѫ дроугь къ дроугоу· кто сеи есть·[10]) ꙗко [и] вѣтри и море послоушаѫть его. —

V.

1. (Въ врѣмѧ ѡно)[11]) прѣидошѫ на ѡнь поль морѣ въ страиѫ гидариньскѫѩ· **2.** Излѣзьшоу[12]) емоу искорабѣ· [абие] срѣте и ѿ гробь чл҃вкь дх҃омъ нечистомъ.[13]) **3.** иже жилище въ гробѣхь имѣше· [и] ни желѣзиомь (бо) ꙗзкемъ никтоже можѣше его дръжати свѧзавь·[14]) **4.** зане[15]) многы краты (и) пѫты (л. 43[2]). [и] ꙗзъ желѣзны свѧзаноу сѫщоу·[16]) прѣтръзахѫ сѧ ѡ немь[17]) ꙗзкѣ желѣзна и пѫта скроушаꙗхѫ сѧ· и никтоже его не можѣше оумѫчити· **5.** и въпѫ день и нощь въ гробѣхь и въ горахь бѣ· въпиѫи тлъкы сѧ камениемь· **6.** оузрѣвже ис҃а издалече· тече и поклонисѧ емоу **7.** и възъпи[въ] гласомь велиемь гл҃ѫ·[18]) что (есть) мнѣ и тебѣ ис҃е сн҃е ва҃ вышнѣго· заклинаѭ тѧ бг҃мь не мѫчи мене. **8.** гл҃а[19]) емоу· изыди дн҃е нечисты ѿ чл҃вка· **9.** и въпрашаꙗше и· како ти есть имѧ· легеѡнъ мнѣ имѧ есть· и мнози бо есмы·[20]) **10.** [и] мл҃ше и много да не послеть ихь кромѣ страны· **11.** бѣ же тоу стадо свино пасомо велие вгорѣ.[21]) **12.** и мл҃ишѫ и[22]) да виѧ въниидемь· **13.** и [абие] повелѣ имь ис҃ь· и шедше дн҃и нечистии (и) внидошѫ въ свиниѧ. и оустрьми сѧ стадо по брѣгоу вморе· бѣ же ихь ꙗко двѣ тысѧщи· [и] оутапѣхѫ[23]) въ мори· **14.** и пасѫщии (же)[24]) бѣжѣшѫ [и] възвѣ (л. 44[2]) стишѫ въ градѣ и на селѣхъ· и придошѫ видѣти что есть бывшеіе.[25]) **15.** и придошѫ къ ис҃ви· [и] видѣшѫ бѣсившаго сѧ[26]) сѣдѫща ѡблѣчена и смыслѫща имѣвшаго легеѡнъ· и ѡбоꙗшѫ сѧ **16.** и повѣдашѫ имь видѣвъшии[27]) како

[1]) Зогр. отъпоуштъше. Мар. и —. [2]) народъ. [3]) Зогр. съ ними. [4]) и бъстъ боурѣ вѣтръна велѣ. [5]) въ ладиѭ. [6]) погрѧзнѫти хотѣше. [7]) Зогр. на доухъторѣ. [8]) Зогр. гл҃ѫ. [9]) не родиши ли. [10]) Зогр. къто оубо сь естъ; Мар. къто оубо естъ съ. [11]) и. [12]) Зогр. + же. [13]) Мар. нечистомъ доухомъ. [14]) не можааше его съвѧзати. [15]) Зогр. + емоу. [16]) отъ него [17]) ѫ е прѣправено отъ о; види се, искалъ да пише оу. [18]) гл҃а. [19]) Зогр. гл҃ше. [20]) ꙗко мънози есмъ. [21]) при горѣ. [22]) + вкси бѣси глѧше· посли ны въ свиниѧ —. [23]) оутаплахѫ. [24]) + свиниѧ. [25]) Зогр. бывъшааго. [26]) бѣсъновавъшааго сѧ. [27]) видѣвъшеи.

бысть бѣсномоу и ѡ свинихъ· 17. и начѧшѫ (и) мл҃ити и ѡтити ѿ
прѣдѣлъ ихъ. 18. И въходѧщоу (же) ѥмоу въ ладицѫ· молѣше [и]
бѣсивысѧ[1]) да би снимъ быль· 19. ис҃ъ же не дасть емоу· нѫ гл҃а
емоу· иди вдомъ твои къ твоимь и възвѣсти имъ елико ти г҃ь створи
и помл҃ва тѧ· 20. и иде и начѧть проповѣдовати въ декаполи елико
створи емоу ис҃ъ· [и] вси дивлѣхѫ сѧ· 21. И прѣшедъ | шоу же ис҃ви[2])
въ корабли пакы на онь полъ. (и) сьбра сѧ народъ многь ѡ немъ·
и бѣ(ше) при мори. 22. [и се] Приде (же) ѥдинъ ѿ архисоунагога[3])
именемъ аиръ· и видѣвъ ис҃а·[4]) паде на ногѹ (л. 44[2]) его 23. и мл҃ѣше
и много гл҃ѫ· [ꙗко] дъщи моꙗ на кончинѣ лежить· да пришедь(и)
възложи[5]) на нѧ рѫцѣ и сп҃сена бѫдеть· и ѡживе[тъ]· 24. и иде
съ нимъ· {до зде пѧтк҃· зачѧло·} И понемъ идѣше народь многь
и оугнѣтаꙗхѫ и· 25. и жена етера[6]) сѫщии въ точение крьви лѣть ·в҃г·
26. и много пострѧвьши ѿ многыихъ врачевъ[7]) иждивши все (имѣніе)
свое и ніединоѧ полза ѡбрѣтши· нѫ паче въ горе вьпадши[8]) 27. слы=
шавши ѡ ис҃ѣ· пришедши (же) въ народѣ съзади прикосиѫ сѧ ризѣ
его· 28. гл҃аше бо· [ѣко] аще прикосиѫ сѧ поиѣ и ризѣ его· сп҃сена бѫ·
29. и [абіе] сѫхиѫ источникь крьви еѧ· и разоумѣ тѣломь ꙗко исцѣлѣ[9])
ѿ раны· 30. ис҃ъ же ѡвѣдѣвъ[10]) въсевѣ силѫ изышедшѫ ѿ него и ѡбра=
тивсѧ и[11]) гл҃аше· кто прикосиѫ сѧ ризахъ моихъ·[12]) 31. [и] глахѫ[13])
емоу оученици его· видиши народъ оугнѣтаѫщъ тѧ·[14]) 32. и ѡзираше
сѧ видѣти сьтворишѧѩ се· 33. и жена [же] оубоꙗвши сѧ и трепещѫщи
и виджщи еже бысть ей· приде и припаде (л. 45[1]) кнемоу и рѣ҃ ѥмоу
всѫ истинѫ· 34. ис҃ь же рѣ҃ ей· дъщи вѣрѣ твоꙗ сп҃сеть тѧ.[15]) иди
смиромъ· [и] бѫди здрава[16]) ѿ раны твоѧ· {понедѣлникѹ· конець· пѧтк҃·
чти се·} 35. Іеще же емоу гл҃щоу[17]) придошѧ ѿ архисоунагога гл҃ѫще·
[ꙗко] дъщи твоꙗ оумрѣтъ· | (по)что движеши оучителѣ· 36. ись же[18])
слышавъ слово гл҃емое· гл҃а архисоунагогови· не боі сѧ тькмо вѣроуі·
37. и не ѡстави ити по себѣ ніединогоже тъ | кмо петра и ꙗкова
ішана[19]) брата и ꙗковлѣ· 38. и приде въ домь соунагоговъ и видѣ
мл҃ъвѫ и плачѫщіѩ сѧ и кличѧщіѧ[20]) много. 39. и въшедъ(и) гл҃а
имь. что мьлвите и плачете сѧ· ѿроковица нѣсть оумрѣла нѫ спить·
40. и рѫгаꙗхѫ сѧ емоу· ѡнже изгна всѧ (въ нъ)[21]) поѧть ѿца (и)

[1]) бѣсновавъ сѧ. [2]) И прѣѣвъшоумоу [3]) Зогр. Отъ архисоунагога—Іаиръ; Мар. отъ архисоунагогъ—Наиръ. [4]) и. [5]) Зогр. възложити. [6]) Зогр. и се жена етера. Мар. и жена едина. [7]) Мар. отъ мъногъ болни. [8]) пришьдъши. [9]) Зогр. ищѣлѣеть; Мар. цѣлѣатъ. [10]) и абие ис҃ъ ештюшть. [11]) обратить сѧ въ народѣ. [12]) Зогр. ризъ моихъ. [13]) гл҃ашѧ.[14]) видиши (Зогр. видѧ) народъ оугнѣтаѫштъ тѧ и гл҃еши като сѧ прикосиѫ м҃нѣ. [15]) Зогр. сп҃се тѧ. [16]) цѣла. [17]) Зогр. ѥште гл҃ѫштю емоу; Мар. еште . . . . [18]) Мар. + абие. [19]) Зогр. и оанна; Мар. и иоана. [20]) Мар. кричѧштѧ. [21]) било пó-прѣди вѫнъ, па истрито ѧ, а о прѣправено на ъ.

ѿтроковицѧ и матере·[1]) (и) иже бѣшѧ[2]) синмъ· и вниде идеже бѣ
ѿрочѧ лежѧ· **41.** и емь за рѫкѫ ѿроковицѫ и гл҃а ей: талидакоумь·
еже есть сказаемое[3]) (л. 45[2]) двце тебѣ гл҃ѫ въстани· **42.** и [абие]
въста дв҃ица и хождаюше· бѣ бо лѣты.[4]) в҃і. и оужасошѧ сѧ[5]) оужасомь
великимъ· **43.** и запрѣти имъ | (мъного) да никтоже не ѹвѣсть сего·
и рѣ҃. дадите ѥсти ей.[6])

VI.

1. И ишедъ[7]) ѿтѫдоу[8]) приде въ ѿчьствие[9]) свое и поемь идошѧ
оученици его· **2.** И бывши сѫботѣ начѧть на сборници[10]) оучити· и мнози
слышавшеи дивлѣхѫ сѧ·[11]) ѿкѫдоу сеи есть[12]) [и] что прѣмѫдрость дана
емоу, и силы таковы[13]) рѫкама его бывѫть· **3.** не се ли есть тектонъ·
сн҃ь марининъ· и брать же ѩковоу и ѡсиѹ и юдѣ и симоноу· не | и ли·[14])
сестры его сѫть оу насъ· и съблажнѣхѫ сѧ ѡ немъ. **4.** Гл҃аше же имъ
и҃съ· нѣсть пр҃рокь бесчьсти· тькмо въ своемь ѿчьствии· и въ рождении
и къ домѹ своемь· **5.** и[15]) не хотѣше[16]) тоу ишедшоѩ силы створити·
тькмо на мало недѫжникы[17]) възложи рѫцѣ и исцѣли **6.** и диви сѧ
невѣрствию[18]) ихъ· и ѡбьхождаше грады[19]) оучѧ· **7.** И призовавъ двана-
десѧте[20]) и начѧть (л. 46[1]) слати ѧ два и два[21]) и даваше имь властъ
на дх҃ѣхь нечистыихь· **8.** и запрѣти имь да ничесоже възмѫть на
пѫть·[22]) тькмо жезьль единъ· ни сиры ни хлѣба ни при поѧсѣ мѣди·
9. нѫ ѡбоувень въ сандалиѫ·[23]) и не ѡблачити сѧ въ двѣ ризѣ·
10. и гл҃аше имъ· идеже[24]) колиждо вънидете въ домь· тоу прѣбываите
дондеже изыдете ѿтѫдоу. **11.** и елико аще не приемѫть васъ· ни по-
слоушаѭть [васъ] исходѫще ѿ тѫдоу· (и) ѡтрѧсите[25]) прахъ иже есть
подногами вашими въ свѣдѣтелъство имь· аминь гл҃ѧ вамь· ѿрадѣѥ[26])
бѫдеть содомѣномь и гоморѣномь[27]) въ день сѫдь | ныи неже(ми) градоу
томоу. **12.** [и] Ишедъшеи проповѣдахѫ да покаѧтсѧ· **13.** и бѣсы многы
изгонѣхѫ и мазахѫ[28]) ѡлѣемь многы недѫжныѧ· [и] исцѣлѣваюхѫ· {сѣ-
ѣц· наоусѣкновение главы иѡана крс҃тителѣ на литоурги· ѿ ѩ҃. гл҃а. и҃з.
за҃.} **14.** (Къ врѣ | ѡно слыша)[29]) цр҃ь продъ слоухь и с҃ь в҃ь.[30]) ѩвѣ бо[31])

[1]) Зогр. поѧтъ оц҃а отроковици и мр҃ь Мар. поѧтъ оц҃а отроковицѧ и матерь. [2]) Зогр. и Мар. пакъ бѣшѧ. [3]) Зогр. съказаемо. [4]) лѣтома. [5]) оужасиѫшѧ сѧ. [6]) Зогр. дадите ей ѣсти; Мар, дати ей ѣсти. [7]) Мар. изиде. [8]) Зогр. отъ тѫдѣ. [9]) Зогр. оч҃ство. [10]) сънъмици. [11]) Зогр. + о оучении его гл҃ѫще; Мар. само: глѫще. [12]) отъ кѫдѣ (Мар. кѫдоу) се естъ семоу. [13]) Зогр. такъ. [14]) тъй сѫщо Зогр. и Мар. [15]) Мар. нѣма и. [16]) можаше. [17]) недѫжникъ. [18]) Зогр. и диви сѧ за невѣрьствие ихъ; Мар. и диви сѧ за невѣрьство ихъ. [19]) градьцѧ. [20]) оба на десѧте. [21]) дъва въ дъва. [22]) не въземлѫтъ на пѫть. [23]) обоувени въ сандалиѩ; Мар. обоувенъ въ- [24]) Зогр. иждеже [25]) отътрѧсѣте. [26]) отърадѣѥ. [27]) содомомь и гоморѣнемъ. [28]) прилича и на ѧ. [29]) намѣсто заграденото: Зогр. и оуслыша; Мар. и оуслышавъ. [30]) Зогр. и Мар. и с҃въ. [31]) Мар. нѣма бо.

бысть имѧ его. [и] гл҃ше ꙗко иѡань (л. 46[2]) кръститель[1]) въста ѿ
мрьтвыихъ. и сего ради силы дѣѭтсѧ ѡ немъ. 15. ини же гл҃ахѧ [ꙗко]
илиа есть дроузии же[2]) гл҃ахѫ ꙗко [единъ отъ] пророкъ (есть). 16. слы-
шавше иродь(и)рече ꙗко] егоже азь оусѣкнѫхъ [иоана] то есть[3]) въста[4])
ѿ м | ртвыихъ 17. Тогда иродь[5]) посла ѧти[6]) иѡана и свѧза и въ
темници иродиады ради жены брата своего филипа, ꙗко ѡжени сѧ еѧ
18. Гл҃ше бо иѡань иродови не достоитъ тебѣ имѣти женъы брата
своего филипа 19. иродиа же гнѣваше сѧ нань и хотѣше [и] оубити.
и не можѣше 20. боꙗша се иѡана иродъ.[7]) вѣды[8]) мѫжа праведна
и ст҃а и хранѣше и и послоушаѫ его творѣше. и въ сласть его по-
слушаше.[9]) 21. и приключьшоу сѧ дн҃оу потрѣбноу егда иродъ творѣше
роствоу своемоу вечерѫ кнѧземъ своимъ и тысѧщникомъ и ста-
рѣишинамъ галилеискымъ 22. и въшедши дъщери еѧ иродиады и
плѧсавши и ѹгождъши иродови и възлежѫщоу имъ[10]) и р҃е царь дѣвици
проси оу мене[11]) емѹже аще хощеши дамъ ти 23. и клѧтсѧ ей гл҃ѫ[12])
егоже аще просиши дамти (л. 47[1]) (и) до полоу ц҃рства моего. 24. ѡна
же шедши[13]) и р҃е къ матери своей чесо просѫ ѡна же р҃е главъы иѡана
крестителѣ 25. и въшедъши [абие] съ тъщаниемь къ ц҃рю просѫщи.[14])
хощѫ да ми даси[15]) оусѣченѫ[16]) на блюдѣ главѫ иѡана крестителѣ
26. и прискрьбьнь[17]) бысть царь клѧтвъы ради[18]) и възлежѫщихъ
симъ и не въсхотѣ ѿрещи сѧ ей 27. и [абие] пославъ ц҃рь воина и
повелѣ принести главѫ его. 28. ѡнже шедъ и оусѣкнѫ и въ темници
и принесе главѫ его на мисѣ.[19]) и дасть дѣвици и дѣвица [дастъ ѩ]
матери своей 29. и слышавше оученици его придошѫ и взѧша троупъ
его и положишѫ и въ гробѣ. 30. И събрашѫ сѧ апл҃и къ и҃соу и
възвѣстишѫ емѹ всѣ[20]) елико створи. сѧ[21]) и елико наоучишѫ {койцъ.
оусѣкновенноу} 31. И р҃е имъ прѣидѣте вы сами въ поусто[22]) мѣсто
едини и почините мало бѣхѫ бо приходѫщеи и ходѫщеи [мънози] и не
бѣ имъ коли [поиѣ] ꙗсти. 32. И идошѫ въ поусто мѣсто кораблемъ
едини 33. и видѣшѫ ѩ идѫщѫ и познашѫ ѩ мнози [и] пѣши ѿ
въсѣхъ градъ притекошѫ[23]) тамо и варишѫ ѩ (л. 47[2]) 34. И шедъ
и҃сь (и) видѣ многъ народъ и милъ емоу бышѫ зане бѣхѫ ꙗко (и)

[1]) крѣстѧн. [2]) Зогр. ини же глаголахѫ. Мар. липсуватъ тия думи. [3]) сь естъ. [4]) тъ въста. [5]) тъ бо иродъ. [6]) пославъ ѩтъ. [7]) Иродъ бо боꙗше сѧ иоана. [8]) Мар. + и. [9]) Зогр. слоушаше. [10]) възлежѫщимъ съ нимъ. [11]) проси оу мене нѣма въ Зогр. [12]) намѣсто гл҃ѫ Зогр. и Мар. стои ꙗко. [13]) ишьдъши. [14]) проси гл҃ѧщи. [15]) Мар. да даси ми. [16]) Мар. намѣсто оусѣченѫ стои: отъ него [17]) Зогр. прискръбьнъ; Мар. прискръбенъ. [18]) за клѧтвъы. [19]) Зогр. на блюдѣ. [20]) всѣ липсува въ Зогр. [21]) елико сътворишѫ. [22]) поусто нѣма въ Зогр [23]) Зогр. тѣшѧ.

овца не имѫща пастырѣ.[1]) и начѧть оучити ѧ много. 35. И ꙗкоже чѣсоу много минѫвшоу[2]) пристѫпльше[3]) кнемоу оученици его гдѣ: емоу: ꙗко пѹсто есть мѣсто [и] оуже година минѫ 36. ѿпоусти ѧ да шедше вь окрѣстныхь селѣхь и вь весь[4]) и коупоуть себѣ хлѣбы. не имѧть бо чесо ꙗсти: 37. ѡнже отвѣщавъ (и) ре [имъ] дадите имь вы ꙗсти: глашѧ емоу: да шедше коупимь двама стома пѣнизь [хлѣбы] и дамъ имь ꙗсти (хлѣбы). 38. Ѡнже гла имь: колико имате хлѣбь: идѣте и видите и оувѣдѣвше(же) глашѧ .е. хлѣбь и .в. рыбѣ. 39. и повелѣ посадити имь всѧ на спѫдыи на спѫдъі[5]) на трѣвѣ зеленѣ. 40. и възлегохѫ на лѣхы на лѣхы по .р. и по .л. 41. и приемь .е. хлѣбъ и .в. рыбѣ и възрѣвъ на небо бл҃гослови и прѣломь[6]) хлѣбы и даꙗше оученикомь своимь да полагѧть прѣдъ ними: и ѡбѣ рыбѣ раздѣли всѣмь. 42. [и] ꙗдошѧ вси и насытишѧ сѧ: 43. и възѧшѧ оукроухь: б҃т. кошь (л. 48[1]) исплънь: и ѡ рыбѫ.[7]) 44. (ꙗдьшѫщь. и) ꙗдьшихже бѣше ꙗко[8]) .е. тысѧщъ мѫжи. 45. (Въ врѣмѧ ѡно)[9]) абие оувѣди (исъ) ѹченикы своѧ вити в корабь и варити на ѡнъ полоу[10]) къ витьсандѣ: дондеже самъ ѿпоустить народы. 46. И ѿрексѧ имъ (и) иде въ горѫ помл҃ити сѧ.[11]) 47. И вечероу (же) бывшоу бѣ[12]) корабь посрѣ морѣ. а съи единъ на земли. 48. и видѣвь ѧ страждѫщѧ въ гребении. (и) бѣ бо противень вѣтръ имъ и при четврътѣи стражи нощьнѣи приде къ нимь по морю ходѧ: и хотѣше[13]) минѫти ѧ. 49. ѡни же видѣвше [и] по мороі ходѫща: мнѣшѧ[14]) призракь есть[15]) и възвашѧ. 50. вси [бо] видѣвше възѧѫтишѧ сѧ: ѡнже ѿвѣщаꙗ къ нимь и ре: [имъ] дръзаите не боите сѧ азь есъмъ. 51. И въниде къ нимь вь корабь: и оулеже вѣтр: [и] гѣло(же) изліха[17]) дивлѣхѫ сѧ и оужасахѫ сѧ. 52. не разоумѣшѧ бо ѡ хлѣбѣхъ: нѫ бѣ(ше) срце ихь ѡкаменено. 53. и прѣѩхавьше (и) придошѧ на землѫ генисаретьскѫ (л. 48[2]) и присташѧ. 54. (Въ врѣмѧ ѡно): изшедше же имъ искорабѣ и познашѧ: иса.[18]) 55. и протекьше всѫ странѫ [тѫ] и начѧшѧ приносити на ѡдрѣхь болѫщѧѩ. идеже слышахѫ и: ꙗко тоу есть. 56. (и)ꙗможе коиждо [въ]хождаꙗше въ весъ (и)ли вь градъ (и)ли села.[19]) на распѫтнихь полагаꙗхѫ недѫжныѧ и мл҃ѣхѫ и да понѣи въскрилии ризь[20]) его прикоснѫтсѧ. [и] ꙗлико аще прикасахѫ сѧ емоу[21]) спсени бываꙗхѫ.

[1]) Зогр. пастоухы. [2]) Зогр. и минѫвъшоу часоу; Мар. И оуже часоу мъногоу минѫвъшоу. [3]) пристѫпльше. [4]) вьсехъ. [5]) Зогр. И повелѣ имъ посадити ꙗ всѧ на сподъі на сподъі; Мар. И повелѣ имъ посадити всѧ народы . . . на сподъі. [6]) Прѣломи. [7]) отъ рыбоу. [8]) ꙗдъшиѫже бѣ хлѣбъі. [9]) и. [10]) на ономь полоу. [11]) помолитъ сѧ. [12]) Зогр. + бо. [13]) хотѣ ꙗ минѫти. [14]) не пыщевашѧ. [15]) быти. [16]) онъ же абие гла съ ними. [17]) Мар. + въ себѣ. [18]) абие познашѧ и. [19]) вь вьси ли въ градъі ли въ села. [20]) ризъі. [21]) емь.

VII.

1. И сѣбрашѫ сѧ къ немоу фарисеи [и] ѥтери ѿ книжникъ пришедше ѿ ерлима. 2. и видѣвше же оученикы его[1]) нечистама рѫкама· рекше[2]) неоумѣнама· ѩдѫще хлѣбъ· зазрѣхѫ.[3]) 3. фарисеи бо и вси ѭдеи. аще не оумыѭть рѫкъ·[4]) тьрѫще (то) не ѩдѫть· дръжѫще прѣдание старець. 4. и ѡ[5]) кѫпели аще не покѫплѫтсѧ (то) не ѩдѫть· и ина многа сѫть ѩже прѣѧшѧ дрьжати· крьщениа стъклениць и чономъ[6]) и котломь и ѡдромъ: (Край на Бѣлградската часть).

(Соф. часть) **сѫща глава, ст. 21—37.**

(л. 5[3]) ма исходѫть: 21. ѝрѣлюбодѣаниа·[7]) оубиства· 22. татвы и ѡбиды. лѫкавъство· льсть· стоудодѣание· ѡко лѫкаво· хоула·[8]) гръдыи· безоумие· 23. въсѣ [си] злаа изь ѩтръ[9]) исходѫть и скрънѫть чл҃вка.[10]) 24. И ѡть тѫдоу въставь иде въ прѣдѣлы тоурскы и сидоньскы и вьшедь вь домь хотѣаше да би (ни)кто нѣ оучоулъ. и не може оутанти сѧ· 25. слышавши [бо] жена ѡ немь· ежже дьци имѣше дхь нечисть· (и) пришедъши припаде къ ногама его. 26. жена же бѣ поганъіхь[11]) соурофоуникі· кисаньіни родомь. И молѣше да ижденеть бѣсь изъ дъцере еѧ. 27. Ісь же рѣ҃ ѥи· ѡстани да прьвѣе насытѫтсѧ чѧда· нѣ҃бо добро ѡтѧти чѧдомъ хлѣбъ и псомъ поврьщи. 28. ѡнаже ѿвѣщавьши рѣ҃ ѥмоу· еи ги ибо пси подъ трапезоѫ ѩдѫть ѿ кроупицъ дѣтьскыіхь. 29. рѣ еи за слово се· иди· изыде бѣсь изь дъцере твоѧ. 30. и шедьши домь[12]) ѡбрѣте ѿроковицѫ лежѫщѫ на ѡдрѣ и бѣсъ изьшедъ[шь] 31. И пакы ишедъ ѡть прѣдѣ[лъ] тирьскыіхь и сидоньскы и приде на море галилеи (л. 5[6]) ско междѫ прѣдѣлъі и десѧти градъі.[13]) 32. [и] приведошѫ кнемоу глоуха (и) гѫгнива и молѣхѫ (сѧ кнемоу)[14]) да въложить нань рѫкѫ. 33. и поѥмъ (исъ) единого из народа и вложи ѝрьсть свои въ ѹши его и плюнѫвъ и коснѫ и въ ѧзыкъ. 34. И възрѣ[въ] на небо и въздьхнѫвъ [и] гл҃а емоу вьдата[15]) еже ѥсть разврьзи сѧ. 35. и [акие] разврьзоста сѧ слоуха его и раздрѣши сѧ ѩзыкь емѹ.[16]) 36. [и] гл҃аше чисто. и запрѣти имь да никомоуже не повѣдѫть. Ѥлико имь [тъ] запрѣщаѩше[17]) ѡни паче излиха проповѣдахѫ. 37. И прѣизлиха дивлѣахѫ сѧ глѫще· доброѣ въсе творить· и глоухыѩ творить слъішати и нѣмыѩ гл҃ати.

[1]) Зогр. И видѣшѧ етерии отъ оученикъ его; Мар. И видѣвъ шедниѫ отъ оученикъ его. [2]) сирѣчь. [3]) Зогр. и Мар. пакъ тъй: зазьрѣхѫ. [4]) оумъываѩтъ рѫкоу. [5]) отъ. [6]) чѣваномъ. [7]) + любодѣаниа [8]) Мар. власфимиа. [9]) Зогр. изъ ѩтрии. [10]) Зогр. + иже иматъ оуши слышати да слышитъ. [11]) поганъіни. [12]) домови. [13]) декапольскы. [14]) и. [15]) еффата. [16]) раздрѣши сѧ жза ѩзъка его. [17]) Мар. заповѣдааше.

VIII.

1. Къ тыѩ[1]) дни [пакы] многоу народоу сѫщѹ и не имѫщемъ чесо ѥсти призвавь[2]) оученикы своѧ и гл҃а имъ· 2. милъ ми есть народось· ꙗко оуже три дни присѣдѫть мнѣ и не имѫть чесо ѣсти. 3. И аще ѿпоустѫ ѩ не ѩдьшаѩ вь домы (еда како) ѡслабѣѭтъ на пѫти· дроузии бо ихь издалечѣ сѫть[3]) пришли. 4. И ѿвѣщаѭшѫ емоу оученици (л. 6[a]) его. ѿ кѫдоу сиѧ можеть [къто][4]) насытити хлѣбь на поустыни. 5. и[5]) колико имате хлѣбь· 6. ѡни же рекошѫ .з҃. и повелѣ народоу възлещи на земли. и приемь .з҃. [тѫ] хлѣбь· ѹвалѫ въздасть·[6]) прѣломи и дасть[7]) оученикомь своимь да прѣдлагаѭть. и положишѫ прѣдь народомь. 7. имѣхѫ рыбиць мало· и тиѧ благословивь рѣ҃· прѣдложите и тиѧ· 8. ѩдошѫ [же] и насытишѫ сѧ и взѧшѫ избыткы оукроухь .з҃. кошниць· 9. бѣ же ѩдьшихь [ꙗко] .д҃. тысѧщѧ. 10. и ѿпоусти ѧ. И [абие] вьлѣзь въ корабь сь оученикы своими. приде въ страны даманоутаньскы.[8]) 11. (Къ врѣмѧ ѡно придошѧ)[9]) фарисеи (къ ісоу) и начѧшѫ стѧзати сѧ с нимь ищѫще ѿ него знамениа с нбесе искоушаѭще [и]. 12. И въздьхнѫвь духомь своимь и гл҃а (ісь)· что родосъ знамениа ищеть· аминь гл҃ѫ вамъ аще дасть сѧ родоу семоу знамение· 13. и ѡставлъ ѧ и влѣзе (л. 6[б]) вкорабъ иде на онъ полъ· 14. И забъішѫ възѧти хлѣбы [и] развѣ единого хлѣба (и) не имѣхѫ сь собоѭ вь кораби. 15. Ісъ же прѣщаше имь гл҃ѫ· видите· блюдѣте сѧ ѿ кваса фарисеиска и ѿ кваса иродова. 16. Они же помышлѣѭще[10]) дроугь къ дроугоу глѫще· ꙗко хлѣбъ не имамъ. 17. (разоумѣвъ Ісь гл҃а имъ·[11]) что помышлѣете ꙗко хлѣбь не имате· и еще ли не разоумѣваете[12]) или ѡкаменено имате срце ваше· 18. ѡчи имѫщеи не видите и оуши имѫщеи не слышите. 19. не помните ли егда .е҃. хлѣбъ прѣломихь и пѧть тысѧщѧ· и колико кошниць[13]) оукроухь приѧсте·[14]) глашѫ емоу .в҃. 20. и егда .з҃. четырьемъ тысѧщемъ колико кошниць оукроухь взѧсте.[15]) они же рѣшѫ .з҃. 21. И гл҃а имь· не ѹ ли разоумѣваете.[16]) {поне҃. кн҃ц. евтр. гі. не҃ влоуцѣ ѿ Марка. гл҃а .лг҃а}. 22. (Къ врѣмѧ оно) приде Ісь вь витьсадиѭ[17]) и мѧѣхѫ и да и коснеть. 23. И емь за рѫкѫ слѣпаго и изве҃ вънь. изьвесь и плюнѫ на очи его и възложи рѫцѣ

---

[1]) тъı. [2]) Зогр. призъвавъ исъ оуч. св. Мар. призв. оуч. св. исъ. [3]) ѧ прѣправено отъ н. [4]) Зогр. можетъ къто сиѧ —. Мар. сиѧ можетъ къто. [5]) Липсува: въпроси ꙗ. [6]) въздавъ. [7]) и даше. [8]) Зогр. дальманоуфаньскъı. Мар. далъманоутанъскъı. [9]) изидѫ. [10]) и помъішлѣахѫ. [11]) Липсува въ Зогр. [12]) Зогр. не оубо ли чоуете ни разоумѣете. Мар. не ю ли ч. н. раз. еще. [13]) кошь. [14]) Зогр. възѧсте. [15]) и егда седмь (седмиѧ Зогр.) въ четъри тъісѧщтѧ колико кошьниць. испълнениѣ оукроухъ възѧсте. [16]) Зогр. не оубо ли разоумѣете. Мар. како не разоумѣете. [17]) и приведошѧ къ немоу слѣпа — пропуснато.

нань и въпрашаюше [и] аще що видитъ. 24. И въ (л. 7[a]) зрѣвь глѣше
зрѧ[1]) чл҃вкь ꙗко и дрѣво виждѫ ходѧщѧ. 25. (И) потомже пакъї
възложь | рѫцѣ на ѡчиоу его и створи и прозрѣти. и[2]) оузрѣ всѧ свѣтло.
26. И посла и въ домъ его гл҃ѫ· ни въ весь вниди. ни повѣждь
никомꙋ:[3]) 27. (Е҆ъ врѣмѧ ѡно) изыде [же] и҆с҃ъ и оученици его въ
всѫ кесарїѫ филиповъї. и на пѫти въпрашаше оученикы своѧ гл҃ѫ имъ·
кого мѧ гл҃ѫть чл҃вци быти· ѡни же ѿвѣщашѫ· 28. Ови иѡана
крьстителѣ· ини же иниѫ· а дроузи единого ѿ прькь· 29. [и тъ] гла
ему (и҆с҃ъ)· выже кого мѧ гл҃ете быти. ѿвѣща[въ же] петрь (и) гл҃а
емоу· ты еси х҃ь. 30. И запрѣти имь да никомꙋ же не глѫ[тъ] ѡ
немь· 31. И начѧть оучити ѧ· ꙗко подобаеть сн҃оу чл҃вческоу много
пострадати искоушеноу быти ѿ старець и архиереи [и] книжникъ. и
оубиеноу быти и третии день въста҃.[4]) 32. И не обиноуѫ сѧ слово
гл҃аше. И приемь [и] петрь и начѧть прѣтити емоу. 33. ѡнже обращь
сѧ [и възрѣвъ] на оученикы (л. 7[б]) своѧ запрѣти петрови гл҃ѫ· иди
за миноѫ сотоно· [ꙗко] не мысліши (бо) ꙗже сѫть бж҃ия нѫ[5]) чл҃вчьскаꙗ.
34. И призвавъ народы съ оученикы своими рече имь·[6]) иже хощеть
по мнѣ ити да ѿврьжетсѧ себе и възметь крьсть свои и грѧдеть по
мнѣ. 35. иже бо аще хощеть дшѫ своѫ сп҃сти погоубить ѫ. а еже
погоубить дшѫ своѫ мене ради и е҆ѵлиꙗ· тои сп҃сетсѧ· 36. каꙗ [бо]
полза есть[7]) чл҃коу аще прѣобрѧщеть весь миръ и ѡтьщетить дшѫ
своѫ· 37. или что [бо] дасть чл҃вкь измѣнѫ на дши своеи. 38. Иже
бо аще[8]) постыдитсѧ мене и моихь словесь въ родѣ семъ прѣлюбо-
дѣистѣмъ и грѣшнѣмь сн҃ь чл҃вчьскы постыдитсѧ его егда придеть
въ славѣ ѡца своего съ англы с҃тыими.

IX.

1. И глѣше имь· аминь гл҃ѫ вамъ[9]) сѫть етери ѿ зде стоѧщихь
иже не имѫть въкоусити сьмрьти дондеже видѫть цр҃твие бж҃ие (и)
пришедшеѥ въ силѣ. 2. И по шестѣмъ дни[10]) поѧть и҆с҃ь петра и ꙗкова
иѡана и възведе ѧ на горѫ въісокѫ едины и прѣѡбрази сѧ прѣдними.
3. и бышѫ ризы (л. 8[a]) его (въ)льстѫщѣ сѧ бѣлы зѣло ꙗкы и снѣгь
ацѣхь же не можеть гнафеи на земли тако оубѣлити. 4. ꙗви сѧ имъ
илиꙗ съ моисеѡмь и бѣста гл҃ѧ съ и҆с҃ъ. 5. И гл҃а[11]) петръ [гл҃а]
и҆с҃ви· равьви· добро есть[12]) намь зде быти· створимь три скинїѫ.[13]) текѣ

[1]) Зогр. виждѫ. [2]) + и оутвори сѧ. [3]) никомоу же въ вьси. [4]) въскръсѧхти. [5]) Зогр. нѫ ꙗже. Мар. нѫ ꙗже сѫть. [6]) имь. [7]) Зогр. каꙗ бо естъ польза. Мар. каꙗ бо польза естъ. [8]) Зогр. нѣма аще. [9]) Мар. + ꙗко. [10]) по шести дни. [11]) отъвѣщакъ. [12]) Зогр. лепева естъ. [13]) Зогр. кровъ.

единь и моисеѡви единь и или единь. 6. не вѣше бо что гл҃ть. пристрашии бѣхѫ. 7. [и] бы же ѡблакь ѡсѣнаѫ ꙗ и приде гласъ изь ѡблака. сеи есть сн҃ь мои възлюбленыи. послоушаите ѥго. 8. И внезапѫ възрѣвше никогоже не видѣшѫ ктомоу.[1]) нѫ ис҃а единого сь собоѫ. 9. сьходѫщемь [же] имь сь горы запрѣти имь да никомоуже не повѣдѫть ꙗ(ко)же видѣшѫ тькмо егда сн҃ъ чл҃вчьскы изъ мрьтвыхь въскр҃снеть. 10. И оудръжашѫ слово въ себѣ стѫзаѫще сѧ. чьто есть [еже] измр҃ьтвыихь въскр҃снѫти. 11. И въпрашаа҃хѫ глѫще. ꙗко глѫть книжници [ꙗко] или подобаеть прити прѣжде. 12. ѡнже ѡтвѣщавъ рече имь. илиа [оубо] прѣжде пришедь оустроить всѣ ꙗкоже[2]) есть писа- (л. 8[б]) но ѡ сн҃ѣ чл҃вчьстѣмь и много постраждетъ и похоулѫть[3]) и. 13. нѫ гл҃ѫ вамь ꙗко илиа приде(ть) и створишѫ емꙋ елико хотѣшѫ. ꙗкоже есть писано ѡ немь. 14. И пришедь къ оученикомъ видѣ народь многь ѡ нихь и книжникы стѫзати[4]) сѧ сними. 15. [5]) видѣвше и оужасошѫ сѧ приницѫщеи цаловахѫ и. 16. И въпроси(же) книжникы. что стѫзасте сѧ всебѣ. 17. (Въ врѣмѧ ѡно чл҃вкь етеръ пристѫпи къ ис҃оу кланѣѫ сѧ и гл҃ѫ)[6]) оучитеѭ приведохь сн҃ь мои ктебѣ имѫщь дх҃ь нѣмь и глоухь.[7]) 18. И егда[8]) иметы разбиваеть и пѣны тѣщить и скрежещеть зѫбы своими.[9]) и рѣхь (къ) оученикомь твоимь да ижденѫты и не могошѫ. 19. ѡнже ѿвѣщавъ[10]) гл҃а. ѡ роде невѣрны. доколѣ въ вась бѫ доколѣ тр҃пѫ вы. принесѣте и къ мнѣ. 20. и принесошѫ [и] кнемоу и видѣвъ дхь и[11]) стрѫсе и падь на земи и валѣше сѧ пѣны тѣщѫ. 21. И въпроси ис҃ь ѡца его. колико лѣть есть ѿ нели се бысть емоу. ѡнже рече емоу. изъ ѿрочины. 22. Множицеѭ [и] въ ѡгьнь въврьже и въ водѫ да и би погоубьль. нѫ аще можеши помози намъ маср҃авъ[12]) (л. 9[а]) ѡ насъ. 23. И рѣ ѥмоу ис҃ъ. [еже] аще можеши вѣровати. (то) всѣ възможна вѣроующемоу. 24. и [абие] в | зъпи ѡтець ѡтрочѧте съ слъзами гл҃ѣше. вѣроуѭ г҃и. помози моемоу невѣрьствоу.[13]) 25. видѣвъ [же] ис҃ъ ꙗко сърицетсѧ народъ запрѣти дх҃оу нечистомоу гл҃щоумоу. нѣмы и (нечистыи) дш҃е глоухыи азь ти велѫ изыди изнего и ктомоу не вниди въ него. 26. И възъпивъ и много пржавсѧ изыде и бы ꙗкы мрьтвъ [ꙗко] и мнози гл҃ашѫ ꙗко оумрѣть. 27. ис҃ъ же ѥмь [и] за рѫкѫ и въстави и онже въста.[14]) 28. И въшедшоу емоу въ домь оученици его въпрашахѫ единого. ꙗко[15]) мы не възмогохомь изгнати его. 29. И рѣ имъ тои родь ничимже не можетъ

[1]) Мар. намѣсто ктомоу има тькмо. [2]) и како. [3]) оуничьжѧть. [4]) сътѫзаѫщѧ сѧ. [5]) и абие вьсь народъ —. [6]) И отъвѣщавъ единъ отъ народа рече. [7]) Мар. нѣма и глоухъ. [8]) Иже аще колиждо —. [9]) + и оцѣнѣнѣетъ. [10]) Мар. + емоу. [11]) Мар. намѣсто и има абие. [12]) Зогр. + же. [13]) Зогр. невѣрию. Мар. невѣрьствию. [14]) въздиже и въста. [15]) Зогр. како.

изыти[1]) тъкмо мѧтвожь и постомь. 30. И ѿтѫдоу ишедше идѣхѫ
сквзѣ галилеѩ и не хотѣыше да кто оувѣсть. 31. оучѣше бо оученикы
своѩ и гл҃ѣше имъ ꙗко сн҃ъ чл҃вчскыи прѣданъ бѫдеть врѫцѣ
чл҃вчьстѣ[2]) и оубиенъ бывъ [въ] тр҃етии день въскр҃снеть 32. Они же
неразоумѣꙗхѫ гл҃а (того) и боꙗхѫсѧ въпросити и. — 33. (Къ врѣмѧ ѡно)
приде (и҃съ и оученици его) въ Капернаоумъ въ домꙋ сыи[3]) и въпра-
(л. 9[б]) шаше ѧ что на пѫти помышлѣсте въ себѣ. 34. Они же мьлчѣхѫ.
Дроугъ къ дроугоу [бо] стѧзашѧ сѧ на пѫти кто есть болии.
35. и сѣдъ и призва[4]) ѡба на десѧте и гл҃а имъ аще кто хощеть старѣи
бы҃ти да бѫдеть вьсѣмъ[5]) мении и всѣмь[6]) слоуга. 36. И приемъ
ѡтрочѧ и постави е посрѣ ихъ и ѡвъемъ е ре҃ имъ 37. Иже аще
едино таковыихъ ѡтрочѧть приемлеть въ имѧ мое мене приемлеть
и иже аще приемлеть мене не мене приемлеть нѫ пославшаго мѧ.
38. Отвѣща емоу иѡань гл҃ѫ оучителю видѣхомь етера [о] имене твоимь
изгонѧща бѣсы҃. иже не ходить по насъ [и] възбранихомь емоу ꙗко
не послѣдова намь. 39. и҃съ же рече имъ не браните емоу никтоже бо
есть иже сътворить силѫ ѡ моемь имени и възможеть въскорѣ зло-
словити мѧ. 40. Иже нѣ на вы по васъ есть. 41. Иже бо аще напоит
вы чѣшѫ воды въ имѧ ꙗко х҃ви[7]) есте амиинь гл҃ѫ вамь не погоубитъ
мъзды своѩ. — 42. (Рече г҃ь) иже аще съблазнит и единого ѿ
малыи (л. 10[а]) хъ сихъ вѣроуѩщиихъ въ мѧ добрѣ емоу есть паче
аще ѡбложѫть каменъ жрьновны коло выѩ[8]) его и въврьгѫть [и] въ
море. 43. И аще съблажнѣетьтѧ рѫка твоа ѡтьсѣщи (sic) ѫ добро (бо)
ти есть маломощнѫ вживоть внити. нежели ѡбѣ рѫцѣ имѫще ити въ
геѡнѫ въ ѡгьнъ негасѫщии. 44. идеже чръвинхъ не оумираеть и
ѡгьнъ не оугасаеть. 45. и аще нога твоꙗ съблазнѣеть тѧ ѿсѣщи ѫ
добрѣ бо ти есть хромоу внити въ животь нежели двѣ нозѣ имѫщоу
внити въ геѡнѫ въ ѡгънъ негасѫщии. 46. идеже чръвъ ихъ неоуми-
раеть и ѡгънъ неоугасаеть. 47. [и] аще ѡко твое съблажнѣетъ тѧ
истькни е лоуче[9]) бо ти есть единѣмь ѡкомь внити въ цр҃ствие бж҃ие
неже ѡбѣ ѡчи имѫщоу (и въвръженꙋ бы҃ти[10]) въ геѡнѫ ѡгнънѫ
48. Идеже чрьви ихъ не оумираеть и ѡгьнь неоугасаеть 49. всѣкъ бо
ѡгнемь[11]) ѡсѫдитсѧ и въсѣкаꙗ жрътва солнѫ ѡсолитсѧ. 50. Добро
естъ солъ нѫ аще солъ не бѫдеть слана чимъ ѡсолите. имѣите солъ
въ себѣ и миръ имѣите междѫ собѫ.

[1]) Зогр. не иматъ инчимь же изити. [2]) + и оубиѭтъ и. [3]) бывъ. [4]) гласи. [5]) вьсѣхъ. [6]) Зогр. вьсѣхъ. [7]) Зогр. кръстиѣне. [8]) о вни. [9]) добрѣе. [10]) ити [11]) Зогр. + поѣстъ сѧ и вьсѣка жрътва солнѫ осолитъ сѧ. Мар. огнемь осолитъ сѧ и вьсѣка —.

X.

1. (л. 10[б]) И ѿ тѫдоу въставь ѡтиде[1]) въ прѣдѣлы іоуденскы по ѡномоу полоу иѡрданѣ. Придошѫ пакы народи кнемоу ꙗко имѣ обычѣи [пакы] оучѣше ѧ. — **2.** (Къ врѣмѧ ѡно) пристѫпишѫ фарисеи и въпрашаꙗхѫ и аще достоить мѫжоу женѫ поущати. (се же глахѫ) искоушаѭще и. **3.** ѡнже ѿвѣща[2]) (и) рѣ имь· что вамъ заповѣда моисеи· **4.** ѡни же рѣшѫ· повелѣ моисеи книгы распоустиѭ написати и поустити. **5.** и ѿвѣща[въ] исъ и рѣ имь· по жестосръдиꙋ вашемоу написа вамъ заповѣдь сиѫ· **6.** а ѿ начѧла създаниоу створиль [ꙗ] есть бъ мѫжа и женѫ· **7.** сегѡ ради ѡставить чл҃вкь ѡца своего и матерь и прилѣпитсѧ женѣ своеи и бѫдета ѡба въ плѫть единѫ· **8.** тѣмже [оубо] нѣста два нѫ едина плѫть. **9.** ꙗже [оубо] бъ съчеталъ есть· чл҃вкъ да не разлѫчитъ:[3]) **10.** И въ домоу пакы оученици его ѡ семъ въпрашаꙗхѫ и. **11.** И гл҃а имъ· Иже [бо] поустить женѫ своіѫ и ѡженитсѧ иноіѫ· прѣлюбы створить на нѫ·

XI. (л. 11[а]).

10. цреѣ цр҃твие въ имѧ г҃а (бг҃а) ѡца нашего сн҃а дв҃да·[4]) ѡсана въ выишнихъ. **11.** И въшедь въ ерс҃лимь исъ и вниде в цр҃кве[5]) и съглѧда всѧ· поздѣже сѫщоу чѣсоу изыде въ виданиѭсьѡбѣма на десѧте. — **12.** и въ оутр҃ъниии· ишедше[мъ] имъ ѡть виданиѧ и възъалка.[6]) **13.** И видѣ(въ) смоковъ[7]) издалече имѫщѫ листие. и приде кнеи ѡврѣсти хотѫ на неи плода·[8]) и не обрѣте ничесоже [на неи]· тькмо листие. не бѣ бо[9]) врѣмѧ смоквамъ. **14.** [и] ѿвѣща[въ] исъ и р҃е ему· ктомоу ѿ тебе никто[же] плода въ вѣкы да не снѣсть·[10]) слышавше[11]) же се оученици его. **15.** Придошѫ пакы въ ерс҃лимъ и приде[12]) исъ въ цр҃ковъ начѧть изгонити продаѭщѧѭ и коупоуѭщѧѭ въ цр҃кви и дьскы трьжникомъ[13]) и сѣдѣлица продаѭщихъ голѫбии испровръже. **16.** И не даꙗше никомꙋ мимо нести сьсѫдъ скозѣ цр҃кве. **17.** И оучѣше ѧ гл҃ѫ имъ· нѣстъ ли писано· хра (л. 11[б]) мъ мои храмъ мл҃итвѣ наречетсѧ въсѣмъ ꙗзыкомъ· вы же створисте [и] вертепъ разбоиникомь· **18.** и слышашѫ кѫижници и архиереи· искаꙗхѫ како вихѫ погоубити и· боꙗхѫ бо сѧ его. ꙗко весь народъ дивлѣхѫ сѧ ѡ оучении его· **19.** [и] Ꙗко поздѣ выстъ исхождѣꙗше вънь изгра. **20.** и мимоидѫще ѹтро видѣшѧ и смокве[14]) оусъхшѫ искорениа· **21.** и въспомѣнѫвъ петръ

[1]) приде. [2]) отъвѣштавъ. [3]) разлѫчаетъ. [4]) нашего дв҃да. [5]) И въниде въ ерс҃лимъ исъ и въ цр҃ъковь. [6]) Зогр. възлака. [7]) смоковьницѫ. [8]) чьто. [9]) Зогр. не оу бо бѣ врѣмѧ. [10]) Зогр. никтоже плода сънѣждь. [11]) слышаахѫ. [12]) въшедъ. [13]) тръжьникъ. [14]) смоковьницѫ.

и гла емоу рабъки виждъ смокве[1]) (исъхшѫ) ѩже (тыі) проклѧть оусъше. 22. И ѿвѣщавъ исъ ре емоу 23. Имѣите вѣрѫ божиѫ. аминь глѫ вамъ аще кто вѣрѫ имать неоусьмнисѧ и речеть горѣ сеи двигни сѧ и въвръзи сѧ въ море бѫдеть иже речетъ.[2]) 24.Ego ради глѫ вамъ всѣ елико аще молѧще сѧ просите вѣроуите ꙗко приимете и бѫдеть вамъ. 25. Ꙗгда стоите молѧще сѧ ѿпоущаите аще що имате на кого да ѿць вашъ небесныи ѿпоуститъ вамъ прѣгрѣшенїа ваша 26. аще ли вы не ѿпоустите ни ѿць вашь небесныі[3]) (не) ѿпоуститъ прѣгрѣше (л. 12[a]) ни вашихъ — 27. Къ врѣмѧ оно приде исъ въ ерусалимь и въ[4]) цркви сѫщоу[5]) емоу придошѧ кнемоу архиереи книжници и старци 28. И глашѧ емоу коеѧ ѡбластиѧ се твориши или кто ти дасть ѡбласть сиѫ да сице[6]) твориши. 29. Исъ же ѿвѣщавъ ре имъ (и) въпрошѧ и азъ [вы] единого словесе (васъ). ѿвѣщаите ми и рекѫ вамъ коеѧ ѡбластиѧ се творѫ 30. Крещение иѡаново ѿ кѫдоу бѣ сїисе ли или ѿ чл҃вкъ ѿвѣщаите ми 31. И мысльхѫ въ[7]) себѣ глѫще аще речемь сїисе реть (намь) почто [оубо] не вѣровасте емоу. 32. Аще[8]) ремь ѿ чл҃вкъ боимсѧ[9]) людии вси во имѣахѫ иѡана ꙗкы и прка. 33. И ѿвѣщавше и рекошѧ[10]) исви не вѣмь. и гла имь исъ ни азь глѫ вамь коеѧ ѡбластиѧ[11]) творѫ се. —

XII.

1. И начѧть имъ причѣми глати. Виноградъ чл҃вкь насади. и ѡгради [и] ѡплетомъ ископа точило и създа сталъпь и въда (л. 12[б]) сть тѫжателемъ и ѡтиде. 2. и въ врѣмѧ посла къ тѫжателемъ рабъі да ѿ тѫжѣтели приметь плодъ виноградныи.[12]) 3. и емше и бишѧ и и послашѧ тьщь. 4. и пакы посла инимъ дроугыѧ рабы[13]) и того каменьемь бивше и пробишѧ главѫ емоу и послашѧ безчьстна. 5. и пакы посла иного и того оубишѧ и инъі многы. и ѡвы бижще ѡвъі же ѕбиваѫще. 6. и еще же имѣше единого сїа възлюбенаго своего и того посла инимь послѣдь. глѫ негли[14]) посрамѣѫтсѧ сїа моего. 7. тѫжателе же[15]) видѣвше [и] грѫдѫща ксебѣ рекошѧ се есть наслѣдникъ придѣте и оубиемы и наше бѫдеть (все) достоꙗние. 8. и емше (и) оубишѧ и изврьгошѧ [и] вънъ „[16])из виноградa. 9. что [оубо] створить гинъ „виноградныи не придет ли[17]) и погоубитъ тѫжателѧ И дастъ вино=

[1]) смоковьницѫ. [2]) ꙗко иже (аште Зогр.) речетъ горѣ сеи двигни сѧ и врьзи сѧ въ море и не оусѫмьнитъ сѧ въ срьдьци своемь нъ вѣрѫ иметъ ꙗкоже глетъ бываетъ бѫдетъ емоу еже аще речетъ. [3]) Мар. иже на небесехъ. [4]) Стихътъ начева: и придошѧ пакы въ ерусалимъ и въ —. [5]) Мар. ходящоу. [6]) Мар. си. [7]) къ. [8]) Зогр. аште ли. [9]) боюхѫ сѧ. [10]) глашѧ. [11]) Мар. властиѧ. [12]) отъ плодъ винограда. [13]) дроугыи рабъ. [14]) ꙗко. [15]) они же тѫжателе. [16]) Означеното въ кавички е писала ржка Б. [17]) гдь винограда придетъ и по —.

„градъ нѣкмъ. 10. Ни ли сихъ есте книгъ чъли камень егоже не „брѣгошѧ[1]) зиждѧщии съ бысть въ главѫ ѫгла. 11. [и] ѿ гдⷭ̀ бысть „си и есть дивна въ очию нашею: 12. И искахѫ ѧти и и оубоѧшѧ „сѧ народа разоумѣшѧ бо (л. 13[a]) ꙗко книмъ причѫ ре. и оставлъше „и отидошѧ: 13. (Въ врѣмѧ оно) послашѧ къ исоу[2]) етери ѿ фарисеи „[и] проудианъ да и книѫ прѣлъстили[3]) словомъ: 14. (Они же пришедъше „глашѧ емоу оучителю вѣмь ꙗко истинень еси и не прѣжеши[4]) ни „Ѳоли же не зриши бо на лице чловѣкомъ нѫ вистинѫ пѫтоу божию „ѹчиши реци [оубо] намъ. достоитли кинискъ[5]) дати кесареви или „ни дами или не дамъ. 15. ѿнже вѣдыи лицемѣрие ихъ рече имъ „чьто мѧ искоушаете[6]) принесите ми пѣньзъ да видѫ. 16. ѿни же „принесошѧ емоу. и гла имъ чии есть ѿбразъ сь и написание. „17. ѿниже рѣшѧ емоу кесаревъ И [отъвѣщавъ] ре имъ исъ въздадите „кесарева кесароу и божиꙗ веи и чюдишѧ сѧ ѿ немь. — 18. (Въ врѣмѧ „оно) придошѧ садоукеи кнемоу“ иже глѫть не быти въскрѣсениоу [и] въпрашахѫ глѫще 19. оучителю моиси написа намь[7]) аще комоу братъ оумрѣть и оставить женѫ а чѧдъ не оставить да поиметь братъ женѫ его и въскрѣсить сѣмѧ брата своего. 20. бѣ же .з. братии и пѫть прьвыи женѫ и оуми (л. 13[б]) раѧ не остави сѣмене. 21. [и] фторы пѫть ѫ и оумрѣть и тои (и е и) не остави сѣмене. и третии такожде 22. поѧшѧ иѫ .з. и не оставишѧ сѣмене послѣжде же въсѣхъ оумрѣть [и] жена 23. въ въскрѣшение же коемоу[8]) бѫдеть жена егда въскрѣснѫть .з. бо ихъ имѣшѧ иѫ женѫ. 24. И отъвѣща исъ и рече имь [не сего ли ради] блѫдите невѣдѫще кникъ ни силы божиѧ. 25. Егда бо измрьтвыихъ въскрѣснѫть ни женѫтсѧ ни посагѫть нѫ сѫть ꙗкъи англи на небесехъ 26. а о мрьтвыихъ ꙗко въстанѫть нѣсте ли чьли въ книгахъ моисеовахъ при кѫниѣ како рѣче бъ моисеоу глѫ азъ бъ аврамлъ бъ саковьлъ[9]) и ꙗковьлъ 27. нѣсть бъ мрьтвыихъ нѫ живыихъ въи бо[10]) много блѫдите. — 28. (Въ врѣмѧ оно) пристѫпивь единъ отъ книжникъ слъишавъ ѧ стѫзаѫщѧѧ сѧ и видѣвь ꙗко добрѣ ѿвѣща имь и въпроси коꙗ есть заповѣдь прьваꙗ въвсѣхъ.[11]) 29. и гла исъ къ немоу прьваꙗ (л. 14[a]) заповѣдъ есть всѣхъ слъіши издраилю [гь] бъ нашь гь единъ есть 30. И възлюбиши га бъ твоего всѣмь срцемь своимъ[12]) и всеѧ дшеѧ твоѧ[13]) си есть прьвѣиши всѣхъ заповѣдии 31. и втораꙗ подобаеть еи[14])

[1]) неврѣдоу сътворишѧ —. [2]) къ немоу. [3]) да и бѫ обльстили. [4]) не родиши. [5]) кинсъ. [6]) окоушаете. [7]) Зогр. не моси ли написа намъ ꙗко аште —. [8]) котороумоу. [9]) исаковъ. [10]) оубо. [11]) въсѣхъ. [12]) твоимъ. [13]) Зогр. своеѧ и въсѣмь оумомь твоимь и въсеѧ крѣпостиѧ твоеѧ. Мар. своеѧ и въсеѧ мъсліѧ своеѧ и вс. кр. своеѧ. [14]) подобна еи.

възлюбивши книжнѣго[1]) своего ꙗко и самъ себѣ[2]) болшаꙗ сеꙗ иноѫ заповѣди нѣсть. 32. И ре҃ емоу книжникъ· доброѣ оучителю истиннѫ ре҃. ꙗко единъ есть и нѣстъ (и) развѣ его иного. 33. Иже[3]) любитъ всѣмь срцемь и всѣмь разоумомъ и всеѫ душеѫ и всеѭ крѣпостиѫ· и еже[4]) любить искрьнѣго (своего) ꙗко и самсѧ[5]) болеи есть всѣхъ ѡлокаѵтоматъ и жрътьвъ: 34. исъ же видѣвъі ꙗко смыслъно ѿвѣща· ре҃ ѥмоу· недалече ѥси [отъ] цр҃ствиа бжіа. и никтоже не смѣяше ѥго ктомоу въпросити· 35. И гл҃аше исъ оучѧи въ цр҃кви· како гл҃ѫть книжници· ꙗко х҃ъ [сн҃ъ] дв҃ъ есть· 36. Тои бо ре҃ дх҃омь стыимъ· рече г҃ь гв҃и моемоу· сѧди ѡдесноѭ мене дондеже положѫ врагы твоѧ подьножиоу ногама твоима· 37. самь [оубо] дв҃ъ наричетъ[6]) г҃а· то[7]) како мѹ есть сн҃ъ. (л. 14[б]) мнози народи послоушахѫ [его] въ сласть. 38. И глѣше имь въ оучении своемъ. — (Рече г҃ь)· блюдѣте сѧ ѿ книжникь хотѧщиихъ въ одеждахъ ходити и цѣлованиа на трьжищихъ. 39. И прѣждесѣданиа на сьборищихъ[8]) и пръвовъзлѣганиа на вечерѣхъ. 40. Поꙗдаѫще домы вдовицъ и нещеваниемь далече мл҃ѫще сѧ· сие прїимѫть лише ѡсѫждение. 41. И сѣдъ исъ прѣмо газофилакии и видѣаше[9]) како народъ мещетъ[10]) мѣдъ вгазофилакиѫ. и мнози богатии въмѣтахѫ многаꙗ. 42. и пришедши едина вдовица оубогаꙗ въврьже двѣ лептѣ· еже есть коньдратъ· 43. и призвавъ оученикы своѧ рече имъ· аминъ гл҃ѫ вамъ· ꙗко вдовица сиа оубогаꙗ множѣе всѣхъ врьже въмѣтаѫщихь вгазофилакиѫ. 44. вси бо ѿ избытка своего въврьгошѧ· а си ѿ лишениа своего. все елико имѣше въврьже все житие свое. — 45. (Въ врѣмѧ)

XIII. (л. 15[а]).

34. Ꙗко бо чл҃вкь ѿходѧи ѡставитъ[11]) домъ свои въдавъ[12]) рабомь своимъ власть комоужде дѣло свое. вратарю повелѣ блюсти.[13]) 35. Тако и вы бдите[14]) не вѣсте бо когда гн҃ь домоу придеть вечерли или вь полоунощи. или вь[15]) коурѧ гла҃шениа· или заоутра. 36. да не пришедь безлѣпа[16]) ѡбрѧщетвы спѧщѧ· 37. а еже вамъ гл҃ѫ всѣмь гл҃ѫ бдите.

XIV.

1. (Въ врѣмѧ ѡно) бѣше паска и ѡпрѣсьніи· по двою дн҃оу· искахѫ архиреи книжници како [и] лъстиѫ ѥмше и оубиѫтьіи. 2. гл҃ахѫ

[1]) Зогр. подроуга. Мар. искрьнѣго. [2]) Зогр. сѧ. [3]) и еже. [4]) Зогр. еже. Мар. иже. [5]) ꙗко себе. [6]) нарицаетъ и. [7]) Зогр. и тъ како —. Мар. и како —. [8]) на съимьнштихъ. [9]) Зогр. видѣвъ. [10]) Мар. мететъ. [11]) оходѧ оставн. [12]) и давъ. [13]) и вратьникоу повелѣ да бьдитъ. [14]) бьдите оубо —. [15]) Зогр. ли полоунощти ли въ коурогласшение ли оутро. Мар. ли въ полоунощи ли въ кокотоглашение ли ютро. [16]) вънезапѫ.

. . . . не празникъ еда како мѧтва бѫдеть людемъ.[1]) 3. И сѫщоу
в видании вь домоу симона прокаженаго: възлежѫщоу емоу. И приде
жена имѫщиѫ алавастрѫ мира в҆кра многоцѣнь на драгаго·[2])
и съкроушьши алавастръ възлиа емоу на главѫ. 4. бѣхѫ же етери
негодоуѫще всебѣ и гл҃ще· почто гыбѣлъ мира сего бысть·[3]) 5. можѣше
бо се ми (л. 15[б]) ро[4]) продано быти вѫще триста пѣнязь[5]) и дати [сѧ]
нищимъ. и прѣщахѫ ей. 6. Исъ же рече· ѡстанѣте еѧ· почто [ꙗ] троуж-
дете· добро бо дѣло сьдѣла ѡ мнѣ. 7. въсегда бо нищѧѩ имате съ
собѫ· и егда хощете можете добротворити имъ· а мене не въсегда
имате. 8. Си бо еже створи ѡ мнѣ[6]) ·:· — Варила есть помазати[7])
тѣло мое на погребение (мѧ створи)· 9. аминь глѫ вамъ идеже аще
проповѣдано бѫдетъ евиг҃лие.[8]) гл҃ано бѫдеть· въ памѧть еѧ. 10. Июда
же скариѡтьскыи единъ ѿ обою на десѧте· иде къ архиерѣомъ да
прѣдасть имь· 11. ѡни же слышавше въздрадовашѧ сѧ и обѣщашѧ[9])
емоу сребръникы дати· искаѩше како и въ подобно врѣмѧ прѣдасть.
12. И въ пръвыи денъ ѡпрѣснокъ. егда паскѫ жрѣхѫ· и глахѫ емоу·
оученици свои· где хощеши шедше оуготовамъ[10]) да ꙗси пасхѫ.
13. и посла два оученика своꙗ[11]) и гл҃а има· идѣте въ градъ и срѫ-
щета[12]) чл҃вкь въ скѫдѣлницѣ водѫ (л. 16[а]).

XV.

34. годинѫ възъпи исъ гла҃сомъ велиемъ гл҃ѫ· или. или. или-
мазавахтани·[13]) еже ꙗсть сказаемое бе бе мои·[14]) въскѫѩ мѧ ѡстави.
35. и етери ѿ стоѫщинъ тоу слышавше гл҃ахѫ· илиѫ зоветь.[15])
36. Текь же ꙗдинъ наплънивъ[16]) гѫбѫ ѡцта и възнесъ[17]) на тръсти
и напаѩше и гл҃ѫ недѣите да видимъ· аще придеть илиа· сѧсетли его.[18])
37. исъ же поущъ гла҃сь великъ· издъше· 38. И ѡпона цр҃ковнаꙗ
раздра сѧ на двое· с нижнѣго краꙗ до вышнѣго.[19]) 39. видѣвже
сотникъ стоѫ прѣмо емоу· ꙗко тако възъпивь издъше и рече· въ-
истинѫ· чл҃вкосъ синъ бжии бѣ. 40. Бѣхѫ [же] жены издалече зрѫщѧ·
вниѫ же бѣ марꙗ магдалъини марꙗ ꙗкова малаго и мати иѡсиева
и саломи. 41. [ꙗже] егда (бо) бѣ въ галилеи ись по немь хождахѫ
и слоужѫщинмъ ꙗемоу[20]) и иныѧ многы вышедшѧ симъ въ ер҃лимь·

[1]) Зогр. въ людьхъ. [2]) хризмъ нардьнъ пистикии драгъ. [3]) въ чемь гыбѣль си хризмъниаꙗ бысть. [4]) хризма. [5]) трии сътъ пѣнязь. [6]) и еже имѣ си сътвори. [7]) похризмити. [8]) + се въ всемь мирѣ и еже сътвори си —. [9]) Зогр. сѧ. [10]) Мар. оуготовимъ. [11]) дъва отъ оученикъ своихъ. [12]) Зогр. срѫщетъ въ; Мар. срѫщета въ. [13]) Зогр. елои елои лима завахътани. Мар. елои елои лима савахтани. [14]) Зогр. боже мои бже мои. [15]) глашаетъ. [16]) испълнь. [17]) Зогр. възнизъ. Мар. възнезъ. [18]) сънѧтъ его. [19]) съ выше до ниже. [20]) и слоужаахѫ емоу

(л. 16[6]) **42.** Поздѣ же бывъшꙋ понеѥже пѧтокъ бѣ[1]) **43.** приде иѡсифъ
ѿ аримадеа доброѡбразныи[2]) свѣтникъ· иже и тъи бѣ чѣѭ цр҃ствиа
бж҃иа. и дръзнѫвъ (и) иде[3]) къ пилатоу. и проси(въ) тѣла и҃сва.
44. пилатъ же диви сѧ (емоу) аще оуже оумрѣть. и призвавъ сотника
и въпроси и.[4]) **45.** оувѣдѣвъ ѿ кентоуриѡна (и) дасть тѣло иѡсифоу.
46. и коупивъ плащеницѫ·[5]) сьнемъ и обвитъи [въ плащаницѫ][5]) и
вложи и въ гробъ· иже бѣ исѣченъ ѿ[6]) камене и привали камень на
двери гробоу. **47.** Мариа же магдалъіни и мариа иѡсеѣва зрѣста где
и полагахѫ.

XVI.

1. [и] Минѫвъши сѫ҃ботѣ мариа магдалъіни и мариа иаковлѣ
и саломи коупишѫ ароматъі да пришедшѣ помажѫть [и. **2.** и] ѕѣло
заоутра. въ единѫ сѫ҃ботѫ придошѫ на гробъ въсиѧвшоу слън҃цоу·
3. [и] глахѫ къ себѣ· кто ѿвалитъ намъ каменъ ѿ дв҃ери гроба.
(л. 17[a]) **4.** и възрѣвшѣ и видѣшѫ ѿваленъ камень.[7]) бѣ бо велии ѕѣло.
5. и влѣзъшѧ въ гробъ и видѣшѫ юношѫ сѣдѧща ѡдеснѫіѫ· ѡдѣана
въ ѡдеждѫ бѣлѫ и оужасошѧ сѧ. {ѥоуиглие въскрѣсное. ѿ марка
гл҃а .сл. Въ вр҃ѣ минѫвши сѫботѣ мариа мг҃ вчетръ .ѕ҃.
недѣлѧ. ѿ марка. наоутросѣ. въ врѣмѧ ѡно въскрьсъ.
заоут. и въскрѣсно третеѥ. въскр҃съ исоусь} **6.** Оиже рече
имъ неоужасаите сѧ· и҃са ли ищете распѧтаго·[8]) въста. нѣстъ зде. се
мѣсто идеже лежѣ.[9]) **7.** ихъ идѣте рѣцѣте оученикомъ ѥго и петрови
ꙗко варѣеть въ въ галилеи. и тоу и видите· ꙗко же рече вамъ.
8. Изъшедшѣ и бѣжашѫ ѿ гроба и ѥмѣше їѧ трепетъ и оужасъ.
и никомоу же ничесоже не рекошѫ. боѧхѫ бо сѧ. **9.** Въ҃скрьсъ же и҃съ
заоутра въ прьвѫїѫ с҃ѫ (л. 17[б]) ꙗви сѧ прѣжде марии· и магдалъіни·
изнеѧ же изгна седъмъ бѣсъ. **10.** ѡна же шедшии възвѣсти бъ-
въшимъ снимъ плачѫщимъ и рыдаѫщимъ. **11.** ѡни же слышавше
ꙗко живъ есть и видѣнбыстъ ѥіѫ и не ꙗшѫ вѣры. **12.** и посихже
двама[10]) ѿ нихъ идѫщема ꙗви сѧ инѣмъ ѡбразомъ идѫщема съ села.
13. и та шедша възвѣстиста прочиимъ: и ни тѣмъ вѣры не ꙗшѫ·
14. Послѣди же възлежѫщемъ имъ ѥдиномоу на десѧте ꙗви сѧ· поноси
невѣрьстию ихъ и жестоср҃ьдиоу ихъ. ꙗко видѣвшимъ его въставъша
изъ мрътвъихъ и не ꙗшѫ вѣры. ззззззззззз **15.** И рече имъ· шедше
въ весмиръ и проповѣдите ѥвнг҃елие всеи твари. **16.** и еже[11]) вѣрѫ имѫтъ

[1]) И ѭже поздѣ бывъшю поиже бѣ· параскевьіи [къ пасцѣ Мар.] еже естъ къ сѫботѣ —. [2]) благообразьнъ. [3]) въниде. [4]) + аще оуже оумрѣтъ и —. [5]) Зогр. поиѣвщѫ. [6]) Зогр. въ. [7]) ꙗко отъваленъ бѣ камень. [8]) назарѣнина пропѧтаго. [9]) бѣ положенъ. [10]) двѣма. [11]) иже Мар.

и кръститсѧ (л. 18[а]) сїсенъ бѫдетъ· а еже не иметъ вѣры осѫжденъ бѫдетъ 17. Зн҃амениѧ же вѣровавшимъ послѣдствоуютъ си именемъ моимъ бѣсы изженѫтъї и ѧзыкъї възглаголѫтъ новъı. 18. и въ рѫкахъ змиѫ възмѫтъ аще и смертно что испиѫтъ ничтоже ихъ не врѣдитъ. аще и на недѫжнъıѧ рѫкъı възложѫтъ и здрави бѫдѫтъ 19. Гс҃ъ же исоусъ по глаголаниоу него книмъ възнесе сѧ на҃ нб҃о. и сѣде одесниѫ бога. 20. они же ишедше проповѣдахѫ въсѫдоу. гоу посрѣствоуѧщоу и слово оутвръ҃ждаѫщоу (и) послѣдъствоуѫщи имъ знамении.[1]) аминъ. (л. 18[б] — ликътъ на еванг. Лука).

(л. 19[а]).

Отъ Лука, гл. I.

Начѧтие иоана кръстителѣ ювгле ѿ лѣъı гл҃. а҃.

1. Понеже [оубо] мнози начѧшѧ чинити повѣсть о извѣстьнъıхъ въ насъ вещехъ. 2. ꙗкоже прѣдашѧ намъ бывшии искони самовидъци и соугы словеси. 3. изволи сѧ и мнѣ ходившоу испръва въслѣдъ[2]) всѣхъ· вънистинѫ по рѧдоу писати тебѣ дръжавнъıи бл҃агоре[3]) 4. да разоумѣеши ѡнихже наоучилсѧ еси словесехъ оутвръждению.[4]) 5. И бысть въ дни ирода цр҃ѣ юдейска иереи етеръ именемъ захариа ѿ епимериѧ ꙗвнѧ҃[5]) (л. 19[б]) и жена его ѿ дъщеръ ꙗронь имѧ ей ꙗлисаведъ. 6. бѣста же оба праведна прѣдбг҃омъ ходѧща въ заповѣдехъ въсѣхъ и въ оправданиехъ гнехъ беспорока. 7. и не бѣше оу нею чѧда.[6]) понеже бѣ ꙗлисаведъ неплодъı. и оба заматорѣвша въ днехъ своихъ бѣста. 8. бысть же слоужѧщоу ꙗмоу въ чиноу чрѣдъı своеѧ прѣд бг҃омъ. 9. по обычѣю ꙗреиско҃у лоучи[7]) сѧ емоу покадити· въшедше въ цр҃кве божиѫ.[8]) 10. и въсе множъство людии бѣше мл҃итвѫ дѣѫ вънѣ въ годъ тъмнѣна. 11. ꙗви же сѧ ꙗмоу анг҃лъ гн҃ъ стоѫ одесниѫ олтарѣ кадилнаго. 12. и смѧте сѧ захариа видѣвъ и страхъ нападе нанъ. 13. и рече [же] кнемоу анг҃лъ гн҃ъ· небои сѧ захарие. зане оуслышана бысть мл҃тва твоꙗ· и жена твоꙗ елисаведъ родитъ сынъ тебѣ· и наречеши имѧ емоу иоанъ. 14. и бѫдетъ тебѣ радостъ и веселие и мнози о роствѣ[9]) его възрадоуѧтсѧ. 15. бѫдеть [бо] велии прѣдъ бг҃мъ· вина и сикера[10]) (л. 20[а]) не иматъ пити и дх҃а ст҃а исплъниться еще исчрѣва матере своеѧ. 16. и многъı сынъı[11]) изл҃евъı обратитъ къ гоу бо҃у ихъ. 17. и тъ прѣдъидетъ прѣдлимъ духомъ

[1]) послѣдъствоуѧщими знамениими. Мар. [2]) по. [3]) славнъıи теофиле. [4]) оутвръждение. [5]) Зогр. отъ дьневнъıѧ чрѣдъı авиаѧ. Мар. отъ ефимериѧ авиѣиѧ. [6]) и не бѣ имѧ чѧда. [7]) ключи сѧ. [8]) гдниѫ. [9]) рождьствѣ. [10]) Зогр. творена кваса. [11]) сънновъ.

и силоѫ нашиноѫ. и ѡбратить срьца ѡцемъ на чѧда и противнъıѧ
к мѫдрость праведныихъ и оуготовати гв҃и люди сьвръшены. 18. и рече
захариа къ анг҃лоу· почемоу се разоумѣѭ· азъ бо есьмь старъ и жена моа
заматорѣвъши въ днехъ своихъ. 19. и ѿвѣщавъ анг҃лъ и рече ѥмоу· азъ
есьмь г҃аврилъ прѣдъстоѭи прѣдъ бг҃ъ и посланъ есъмъ глати ктебе
и бл҃говѣстити тебѣ се. 20. и бѫдеши мьлчѫ и не могыи гла҃ти.[1]) донегоже
дне бѫдеть се. зане не вѣрова словесемь моимъ· ıже съвѫдѫтсѧ въ
срѣкмѧ свое. 21. и бѣшѫ людие ждѫще захариѫ и чоуждаıахѫ (емоу)· еже
гьсинѣше[2]) въ цр҃кви. 22. и шедь и не можаше гл҃ати книмъ. и
разоумѣшѫ ıако видѣние (л. 20[6]) видѣ въ цр҃кви. и [тъ] бѣ помаваıѫ
имъ. и прѣбываше нѣмъ. 23. [и бъıстъ] ıако исплънишѫ сѧ дение
слоужбы его. иде въ домъ свои. 24. по сихже дне҃хъ зачѧт(же) нели=
саветь жена его и таıаше сѧ .е. мс҃цъ гл҃щи. 25. ıако тако сътвори
мнѣ г҃ь въ дни внѧже призрѣ ѿıѧти поношение мое въ чл҃вцѣхъ.[3])
{зачѧтиоу кн҃ць. прѣстѫпи на сковѫ҃же бѣлѣгь.} 26. Въ
шестыи же мѣць посланъ бъıсть анг҃лъ гаврилъ ѿ ба҃ въ градъ гали=
леискъı· емоу же имѧ назаредъ. 27. къ дѣвѣи ѡбрѫченѣи мѫжеви
емоуже имѧ иѡсифъ· ѿ домоу дв҃дова. и имѧ дѣвѣи мариа. 28. и
въшедъ анг҃лъ кнеи рѣ҃· радоуисѧ благодѣтнаıа г҃ь стобоѫ. благословена
ты въ женахъ. 29. ѡнаже слышавши и смѧте сѧ ѡ словеси егѡ и
помъıшлѣıаше въ себѣ каково[4]) се бѫдетъ цалование. 30. и рѣ҃ [ей]
анг҃лъ· невоисѧ марие· ѡбрѣте бо бл҃ть ѿ ба҃· 31. [и] се зачнеши въ
чрѣвѣ и родиши сн҃ъ и наречеши имѧ емоу и҃съ. 32. и[5]) бѫдеть велеи
[и] снь вышнѣго наречетсѧ (л. 21[a]) и дасть емоу г҃ъ бъ прѣстолъ
дав҃да ѡц҃а его. 33. и въцаритсѧ вдомоу ıаковли въ вѣкъı. и цр҃ствоу[6])
его не бѫдеть конца. 34. Рѣ҃ [же] мариа къ анг҃лоу· како (же) бѫдеть
се. за не азъ[7]) мѫжа не знаıѫ. 35. и ѿвѣща анг҃лъ и рѣ҃ ей· дх҃ъ ст҃ыи
наиде[тъ] на тѧ и сила въ | ишнѣго ѡсѣнить тѧ. тѣмже [и] еже
родитсѧ· ст҃о наречетсѧ снь бж҃ии. 36. и се ıелисаведъ ıѫжика твоıа
и та зачѧть сн҃ъ[8]) въ старость своѫ. и се мѣць .г҃.и есть ей· нари=
цаемѣи неплодови. 37. ıако не изнеможеть ѿ г҃а всѣкъ гл҃ъ. 38. рѣ҃ [же]
Мариа· се раба господнѣ· бѫди мнѣ по гл҃оу твоемоу. и ѡтиде ѿ неѧ
анг҃лъ. 39. Въставши же мариа втıѧ дни иде въ горѫ съ тьщаниемь
въ градъ юдовъ. 40. сниде[9]) въ домъ зарин҃ь и цѣлова елисаведъ·
41. [и бъıстъ] ıако оуслъıша елисаветь цѣлование маринно· възыгра

[1]) Мар. и не могъı проглати. Зогр. липсува. [2]) По-прѣди било моуждаше. Мар. къıшѣаше. Зогр. мѫждаше. [3]) Зогр. отъ чл҃вѣкъ. [4]) Зогр. како. [5]) съ. [6]) Мар. цр҃ствию. [7]) Зогр. Како бѫдетъ се нѫде мѫжа незн. Мар. к. б. с. иде м. н. зн. [8]) Зогр. нѣма сн҃ъ. [9]) и къниде.

сѧ младенець радоцами[1]) въ ѫтровѣ[2]) еѧ. исплъни сѧ дхомъ стымъ.
(и) елисаветь. 42. [и] възъни гласомъ велиемь (л. 21[6]) и ре. блгословена
ты въ женахъ и блгословенъ плодъ чрѣва[3]) твоего. 43. ѿ кѫдоу се
мнѣ[4]) да придеть мати га моего къ мнѣ. 44. се бо ꙗко бысть гласъ
цалованиа твоего въ оушиоу моеоу възъигра сѧ младенецъ[5]) радо-
цами въ чрѣвѣ[3]) моемъ. 45. блаже {еуглие на оутросъ на всѣк
праздник бци. ѡтлоукы. Къ врѣмѧ ѡно въставъши:} наꙗ
[же] вѣрѫ ꙗтъ. ꙗко бѫдеть съвръшение глаголꙗнемь (ей) ѿ га. 46. И ре
[Мариꙗ] величить дша моꙗ га 47. и възрадова сѧ дхъ мои ѡ бзѣ
сисѣ моемъ 48. ꙗко призрѣ на смѣрение рабы своѧ. се бо ѿ селѣ
блжѫтмѧ вси роди. 49. ꙗко сътвори мнѣ величие силныи. и сто имѧ
его. 50. и мльсть его въ родъ[6]) и родь боѩщимсѧ его. 51. сътвори
дръжавѫ мышцеѫ своеѧ расточи гръдынмъ мыслиѫ срца ихъ.
52. низложи силныѧ съ прѣстоль. и възнесе смѣренныѧ 53. и алчѫ-
щиѧ[7]) исплъни блга | агь. и блтѫщиѧсѧ ѿпоусти тыщѧ. (л. 22[a])
54. приѧть излѣ ѿрока своего помѣниѫти млсть. 55. ꙗкоже гла къ
ѡцемь нашимъ аврамоу и сѣмени его до вѣка. 56. Прѣбысть же
мариа снеѫ ꙗко три мцѧ. и възврати сѧ вдомь свои. 57. Ѥлисавети
же исплъниша сѧ дѣние родити еи. и роди сна. 58. и слышашѫ
ѡкръсть живѫщии (ѡ)рождении еѧ. ꙗко възвеличилъ есть гь млсть
своѫ снеѫ (и радоваха сѧ снеѧ).[8]) 59. [и бысть] Къ ѡсмыи(же) дни
придоша ѡбрѣзати ѡтрочѧте и нарицаѫ е именемъ ѡца его захариѧ.
60. и ѿвѣщавши мати его и рече (имъ) ни ниѫ да нарѣтсѧ имѧ ему
иѡанъ. 61. и рѣшѫ еи ꙗко никтоже есть ѿ рождениа твоего иже
нарицаетсѧ именемъ тѣмъ. 62. помаваха же ѡцу[9]) его како би
хотѣлъ нарещи е. 63. испросъ дъщицѫ написа глѫ иѡанъ есть
имѧ емоу. и чоудишѫ сѧ вси. 64. ѿвръзошѫ сѧ оуста его [абие] и
ѧзыкъ его и глаше блгословѫ[10]) ба 65. и бысть на всѣхъ страхъ
живѫщихъ ѡкрестныихъ.[11]) [и] въ всеи странѣ (л. 22[б]) иоудеистѣи
повѣдаеми вѣхѫ гли вси.[12]) 66. и положишѫ вси слышавшии на срцихъ
своихъ глще что оубо ѡтрочѧ се бѫдеть. и рѫка гиѣ бѣше снимъ.
67. и захариа ѿцъ его исплъни сѧ дхомъ стымъ и прчествова глѫ
68. Блгословенъ гь бъ излвъ ꙗко посѣти и створи избавение людемъ
своимъ. 69. и въздвиже рогь сисенна нашего въ домоу двдвѣ ѡтрока
своего 70. ꙗкоже гла оусты стми.[13]) сѫщихъ ѿ вѣка прркъ его[14])

[1]) Мар. липсува радоцами. [2]) въ чрѣвѣ. [3]) Мар. ѫтробы. [4]) Зогр. нѣма мнѣ. [5]) Зогр. младѣнищть. [6]) Зогр. въ роды. [7]) Зогр. лачѫштѧѩ. [8]) Зогр. липсува. [9]) Зогр. помаваше же бць его. [10]) Зогр. блговѣстѧ. [11]) окрѫстъ ихъ. [12]) вси гли си. [13]) стыхъ. [14]) Мар. нѣма его.

71. спсение ѿ врагъ нашихъ изрѫкы[1]) всѣхъ ненавидѧщихъ насъ.
72. сътворити мл҃сть съ ѡц҃ы нашими и помѣнѫти завѣтъ ст҃ыи
свои. 73. клѧтвоѫ ежже клѧтсѧ къ аврамоу ѡц҃оу нашемоу дати намъ
74. бестраха изрѫкы врагъ нашихъ избавлъшемсѧ. сл҃оужити емоу
75. прѣп҃овнемъ и правдоѭ прѣдними (въ) всѧ дни живота нашего.
76. и ты ѡтроча прр҃ѣ вышнѣго нар҃еши сѧ прѣдъидеши прѣдъ
лицемъ (л. 23[a]) гн҃емъ оуготовати пѫти его. 77. дати разоумъ сп҃сениа
людемъ его въ ѿпоущение[2]) грѣхъ нашихъ.[3]) 78. мср҃диа ради милости
бг҃а нашего: вниѫже посѣтилы҃ есть насъ.[4]) въстокъ съвъше. 79. про-
свѣтити сѣдѧщѧѭ въ тъмѣ. и [въ] сѣни смрътнѣи. направити
ногы нашѧ на пѫть мирен҃ъ. 80. Отроча же растѣше (и смыслѣше)
и крѣплѣше сѧ дхомъ и бѣше въ поустынѣхъ до дне ꙗвлениа своего
къ изр҃лю.

II.

1. Бъ дъ | ни же тыѧ изыде повелѣние ѿ кесариѧ[5]) августа на-
писати всѧ вселенѫѭ. 2. се написание прѣвое[6]) быс҃. Кладѫщоу сириѧ
и кириниѫ. 3. идѣхѫ [вси] къждо написати сѧ въ свои градъ.
4. Възыде же иѡсифъ ѿ галилеѧ гр҃а назаретьска: июдеѭ въ градъ
давыдовъ: ежже нарицаетсѧ видлеѡмъ: зане бѣше ѿ домоу и ѿчъства[7])
дв҃дова. 5. написати (же) сѧ съ мариеѭ {в н а в е ч е р и р ѡ т в а х в а ѿ
л о у к} (л. 23[б]) ѡбрѫченоѭ емоу женоѭ сѫщѫѭ непразноѭ. 6. и егда
бысть тоу исплъниѭ сѧ дение родити [ей]: 7. и роди сн҃ъ свои пръ-
вѣнець. и повитыи и положи въ ꙗслехъ: зане не бѣ еи мѣста въ ѡби-
тѣли.[8]) 8. И бѣхѫ пастыре втои[жде] странѣ[9]) бдѫще и стрѣгѫще
стражѫ нощнѫѭ ѡ стадѣ своемъ: 9. [и се] анг҃л(же) гн҃ъ ста вниѫ:
и слава гн҃ѣ ѡсиа ѧ: и оубоѧшѧ страхомъ велнемъ. 10. и рѣ҃ имъ
анг҃лъ: небоите сѧ: се бо благовѣ с т о у ѫ[10]) вамъ ра҃достъ великѫѭ: ꙗже
бѫдеть всѣмъ людемъ: 11. ꙗко роди сѧ вамъ днесъ сп҃съ ꙗже есть
х҃ъ (и) гн҃ъ въ градѣ дв҃довѣ. 12. и се вамъ знамение: ѡбрѧщете мла-
денецъ повитъ лежѫщъ въ ꙗслехъ: 13. и внезапѫ бысть съ анг҃ломъ
множьство воин небесныихъ[11]) хвалѧщиихъ бг҃а и гл҃аголѫщиихъ: 14. сл҃ава
въ вышниихъ бог҃у и на земли миръ въ чл҃вцѣхъ благоволение: 15. и [бысть]
ꙗко ѡтидошѧ ѿ нихъ анг҃ли на небо: [и] чл҃ци пастыре рекошѧ
(л. 24[a]) дроугъ къ дроугоу: прѣидемъ [оубо] до видлеѡма и видимъ

[1]) Мар. издрѫкъ. [2]) Зогр. въ оставление. [3]) Мар. нхъ. [4]) Зогр. посѣти насъ. [5]) Мар. кесарѣ. Зогр. кесара. [6]) Зогр. нѣма прѣвое. [7]) отчьствнѣ. [8]) Зогр. зане не бѣ има мѣста обытѣлна. Мар. — въ обытѣли. [9]) Зогр. погрѣшно: стражнѣ. [10]) Мар. бл҃говѣштаѭ. [11]) нб҃скыхъ

гласъ[1]) бывшии. иже гь сказа намъ. 16. и придошѫ подвигше сѧ. И ѡбрѣтошѫ мариѫ [же] и ѡсифа и младенець лежѫщь въ ꙗслѣ. 17. видѣвше же сказахѫ ѡ гѣ гланѣмь [имь] ѡ ⊙трочѧти.[2]) 18. и вси слышавъшеи дивишѫ сѧ ѡ гланъıихъ ѿ пастырь книмь. 19. марꙗ же сьблюдаше всѧ глы сиѧ съвькоупѧѣѫщи[3]) въ срьци своемъ. 20. И възвратишѫ сѧ пастырие славѫще и хвалѫще ба ѡ всѣхъ ꙗже слышашѫ и видѣшѫ. ꙗкоже глано бысть книмъ. 21. Ѥгда же испълнишѫ сѧ дни ѩ. да и ѡбрѣжѫт нарекѫть[4]) имѧ емоу ісъ. наречено англомъ прѣжде даже не зачѧтсѧ въ чрѣвѣ. {На ѡбрѣзание стомоу Касиноу ѿ лоу. гла ѯ. Въ ипопандиѫ. ѿ лоу гла} 22. Ѥгда испълнишѫ[5]) сѧ (л. 24[a]) дение ѡчищениоу по законоу моисеѡвоу възнесошѫ и въ ерслимъ: поставити и прѣдъ гемъ. 23. ꙗко же есть писано въ законѣ гни. ꙗко всѣкь младенецъ мѫжьска полоу развръзаѫ ложесна сто гви наречетсѧ. 24. [и] дати жрътвѫ по реномоу въ законѣ гни. два грълничища[6]) или два птенца голѫбина. 25. (И бѣше)[7]) чл҃вкъ въ ерслимѣ ꙗмоуже имѧ семеѡнъ. чл҃вкъ сыи праведенъ (сыи) чьстивъ[8]) чѣѫ оутѣхы изл҃евы. [и] дхъ бѣ стъ внемъ. 26. и бѣше моу ѿвѣщано дхомъ стъıимъ невидѣти съмрти прѣжде нѫ егда ха гнѣ видитъ[9]) 27. и приде(ть) дхомъ (ведомь) въ црькве. Ѥгда въведоста родителѣ ѡтрочѧ ісъ сътворити нма по ѡбычѣю закономоу ѡ немъ 28. и [тъ] приѧть е на рѫкоу своею и блгослови Соумеѡнъ ба и ре: 29. Нинѣ ѿпоущаеши[10]) влко раба твоего по глоу твоемоу смиромъ. 30. ꙗко видѣстѣ ѡчи мои сисение твое. 31. еже ꙗси (л. 25[a]) оуготовалъ прѣдъ лицемъ всѣхъ людии. 32. свѣть [въ] ѿкръвение ꙗзъıкъ и славѫ люди твоихъ изл҃ѣ. 33. И бѣста Ѡсифъ и марꙗ[11]) чоудѫща сѧ ѡ гл҃аемъıихъ ѡ немъ. 34. И блгослови ꙗ Соумеѡнъ и ре къ марии матери его съ[12]) лежитъ съ на падение и на въстаꙗние многъıимъ въ изл҃и и въ знамение прѣкрочно. 35. [и] тебѣ же самои дшѫ проидѫ и[13]) ѡрѫжие. да ѿкрыѧтсѧ ѿ многъ срьцъ помъıшленна. И бѣ ꙗнъна[14]) пророчица дъщи фаноилева ѿ колѣна асѵрова. си заматорѣвъши въ днехъ мнозѣхъ живши сѫжемь .з. лѣтъ ѿ дѣвъства своего. 37. и та вдова до ѡсъмдесѧть и четыри лѣта ꙗже не ѿхождаꙗше ѿ црькве постомь и молитвами слоужѫщи де нь и нощь. 38. И та въ тъ часъ приставлъıши[15])

[1]) гл҃ъ. [2]) Мар. о отрочѧти сѣмь. Зогр. лнисува това. [3]) сълагалькшти. [4]) нарѣшѧ. [5]) Зогр. приближишѧсѧ. [6]) дъва кагрълничишта. [7]) И [се Мар.] бѣ чл҃вкъ въ ерл҃имѣ емоуже имѧ семьонъ и —. [8]) Зогр. и чьтивъ. [9]) прѣжде даже видитъ ха гнѣ. [10]) Зогр. нънѣ поустиши. Мар. нънѣ отъпоустиши. [11]) Зогр. и бѣ оць его и мати. Мар. — Иосифъ и мати его [12]) се. [13]) проидетъ. [14]) I истрито, но се познава още. [15]) приставъши.

исповѣдаше сѧ ѿ҃ви и глаше ѡ немъ въсѣмъ чѣѧщимъ из=
бавлеѥ҃. {Оумеѡноу ѿ лоу гла .г҃.} (л. 25[6]) въ ерслимѣ.
39. [и] ꙗко скончѣшѧ сѧ всѣ по законоу гн҃оу· възвратишѧ сѧ въ
галилеѩ въ градъ свои назаретъ: — {:Оумеѡноу конець. зде
причти ѡбрѣзаниоу}. 40. (Е) ѡтрочѧ же растѣше и крѣпнѣше сѧ
дх҃омь исплънѣѧ сѧ прѣмѫдрости и бл҃годѣть бж҃ия бѣ на немъ: —
{панди· конецъ.} 41. И въсхождаста[1]) родителѣ его по всѣ лѣта
въ ерс҃лимъ въ праздникь па́скы.[2]) 42. и егда бысть двѣма на десѧте
лѣтома· въсходѧщемь[3]) имь въ ерслимь по обычѣоу праздъника
43. и кончѣвъшемъ дъни възвращаѧще[мъ] же сѧ имъ ѡста ѡтрокь
ис҃ъ въ ероусолимѣ. и не чоуста родителѣ[4]) его 44. мнѣвша же [и] въ
дроужинѣ сѫщъ. придоста .е҃. день[5]) искаста его въ рождени и въ
знании 45. и не обрѣтша ѥго възъ | вратиста сѧ въ ерс҃лимъ ищѧща[6])
его. 46. по трехь же днехь обрѣтоста и въ цркви сѣдѫща посрѣдѣ
оучителъ и послꙋшаѧще (ѥго) и въпрашаѧще [ѩ]. 47. Оужасахѫ [же]
сѧ вси послоушаѧщи его ѡ разоумѣ (л. 26[a]) и ѡ отвѣтѣхь его.
48. И видѣста и дивиста сѧ. и рече кнемоу мати его· чѧдо что съ=
твори[7]) нама тако· се ѿц҃ | твои и азъ скрьбѫща искаховѣ тѧ.
49. и рѣ҃ книма· (по)что [ꙗко] искасте мене· [не]вѣста ли ꙗко ꙗже
сѫтъ оу ѡц҃а моего втѣхь достоить мнѣ быти. 50. и та неразоумѣста
[гла] еже ѿ҃е има. 51. сниде снима и приде виназаретъ· и бѣ повиноуѫсѧ
имъ. и мати его съблюдаше всѧ глъ҃ сиѧ въ ср҃ци своемъ. 52. ис҃ъ
бѣше[8]) прѣмѫдростиѫ и тѣломь[9]) ѿ ба҃ [и] чл҃вкь. {Обрѣзаниѥ
кц. внавечерие бгоꙗвениа}.

III.

1. Въ пѧтое [же] на десѧте лѣто вл҃чьства тиверия кесарѣ ѡбл҃ѧѧщоу
понтьскомоу пилатоу июдеѧ и четврътовластоуѫщоу галилеѩ иродоу·
филипоуже четврътовластьствоуѫщоу братоу его ѳ҃уриеѩ и трахонить=
скоѩ страноѩ и лисанию четврътовластвоуѫщоу авиниеѩ[10]) 2. при
архиереи ꙗнъинѣ и каѩфѣ. бысть гл҃ъ бж҃и къ иѡаноу захариноу сн҃оу
въ поустѣ҃ѣ. (л. 26[б]) 3. и приде въ [вьсѩ] страноѩ иѡрданьскыѩ про=
повѣдаѩ крьщение на покаѧние въ ѿпоущение грѣхомь.[11]) 4. ꙗкоже
ѥсѣ | писано въ книгахъ словесы исаиѧ прѣрка гл҃ѫща· гласа[12]) въпиѫ=
щаго въ поустыни· оуготоваите пѫть гн҃ь правы творите стьзѧ его·
5. въсѣка дебьръ исплънитсѧ и всѣка гора и хьлмъ смѣритсѧ и

[1]) хождаашете. [2]) Зогр. пасцѣ. Мар. пасхы. [3]) Мар. вышедъшемъ. [4]) Мар. и не чю
поснѣ и мати его. [5]) пѫть дьнии искаашете его. [6]) възискаѫща. [7]) Зогр. твори. [8]) спѣаше.
[9]) + и благодатиѫ. [10]) авилиниеѩ. [11]) Зогр. грѣховъ. [12]) гласъ.

бѫдѫть стропетная въ правая и ѡстрая въ пѫть[1]) гладкыї. 6. и оузрить всѣка плъть спасение божие. — 7. Глѣше бо исходѧщимъ народомъ кръстити сѧ ѿ него· ичѧдна ехиднова· кто сказа вамъ бѣжати ѿ гнѣва грѧдѫщаго· 8. сътворите [оубо] плодъ достоинъ покаянна и не начинаете[2]) глати въ себѣ· ꙗко ѡца имамъ аврама· глѧ вамъ· ꙗко можеть бъ ѿ камения сего въздвигнѫти чѧда аврамѣ.[3]) 9. оуже бо секъира при корени дрѣва лежитъ· всѣко [оубо] не творѧще плода добра дрѣво посѣкаѫть и въ ѡгънь въмѣтаѫть.[4]) (л. 27[a]) 10. И въпрашахѫ и народи глѧще· оучителю· что сътворимъ· 11. ѿвѣща имъ· глѧ·[5]) имѣѭи двѣ ризѣ да подасть[6]) неимѧщемоу· имѣѭи брашна такожде да творить. 12. придошѧ же [и] мытаре кръстити сѧ и рекошѧ кнемоу· оучителю· что сътворимъ. 13. ѡнже рече книмъ· ничтоже болеи[7]) повелѣнаго вамъ творите. 14. Въпрашахѫ же и и воини глѧще· и мы что сътворимъ· и рѣ книмъ· никогоже (не) ѡбидите ни ѡклеветаите. [и] доволни бѫдѣте[8]) ѡброкы вашими. 15. чѣлѧемже людемъ и помышлѣѭщимъ всѣмъ въ срци своемъ[9]) ѡ иѡанѣ еда тои есть хъ· 16. Ѿтвѣщаваше имъ[10]) иѡанъ глѧ· азъ [оубо] водѫ крьщаѭ вы· грѧдеть [же] крѣпѣи мене емоуже нѣсъмъ достоинъ ѿрешити ремене сапогъ[11]) его. тои вы кръститъ духомъ стымъ и ѡгнемъ. 17. Ѥмоуже лопата врѫщѣ его· [и] потрѣбитъ гоумно свое и съвереть пшеницѫ вжитницѫ своѭ а плѣвелы[12]) съжежеть ѡгнемъ негасѧщимъ. (л. 27[б]) 18. многа же ина благовѣстоуѭ глѣше[13]) къ людемъ· {Благовѣнноу кнцъ}· 19. (Въ врѣмѧ ѡно) иродъ [же] четвръто-властникъ ѡбличѣемымъ ѡ иродиадѣ женѣ брата его[14]) и ѡ всемъ злѣ еже створи иродъ· 20. прїложи (бо) и се надъ всѣми[15]) затвори[16]) иѡана въ темници. 21. Бысть же (се) ꙗгда крьстишѧ сѧ вси людие· исоу крьщьшѧ сѧ и мѧщоу сѧ ѿвръзе сѧ небо. 22. и сниде дхъ стыи тѣлеснымъ видомъ[17]) ꙗко и голѫбъ нанъ· и гласъ сїебесъ бысть глѧ· ты еси сїнъ мои възлюбены· ѡ тебѣ благоизволихъ.[18]) {·:· понкоу. кц. въ фторникъ а. не. ·:·} 23. (Въ врѣмѧ ѡно бѣше)[19]) нсъ ꙗко тремъ десѧтемь[20]) лѣтъ начинаѧ ꙗко сїнъ сыи ꙗко ме | нии бѣ[21]) ѡсифовъ. ианевъ. 24. матьтатовъ. илевгинъ. мелхиевъ. ианнѣѡвъ. иѡсифовъ. 25. маттатиевъ (л. 28[a] — сѐ имена до послѣдния редъ).

[1]) Зогр. и острнѣ въ пѫти гладъкъ. Мар. и острии въ пѫти гладъкы. [2]) начинаите. [3]) Зогр. авраама. Мар. авраамоу. [4]) Зогр. вълагаѫтъ. [5]) отъвѣштавъ же гла(ше Мар.) имъ [6]) Зогр. дастъ. [7]) боле. [8]) Мар. бѫдете. [9]) въ срьдьцихъ своихъ. [10]) Мар. има слѣдъ това още: всѣмъ. [11]) Зогр. сапогоу. [12]) плѣвы. [13]) Зогр. многа же ина благовѣствоваше гла къ людемъ. Мар. мъногa же и ина оутѣшаѧ благовѣстъвоваше къ людемъ. [14]) своего. [15]) Зогр. всѣмь. [16]) Зогр. заключи. Мар. заклепе. [17]) зракомь. [18]) благоволихъ. [19]) и тъ бѣ. [20]) трьми десѧтъ. [21]) мьнимъ бѣ.

IV.

1. Исъ же исплънъ (сын) (л. 28[6]) дх҃а ст҃а. Кѣ҃зъвр҃ати сѧ (исъ) ѿ иорданѣ и ведѣше сѧ дх҃мъ въ поустынѭ 2. м҃. дни искоушаемъ диаволомъ и не ꙗстъ ничесоже въ тыѧ дни. И (с)кончѣвше имъ послѣдъ възъалка.[1]) 3. и рѣ҃ диаволъ· аще сн҃ъ бж҃ии еси· реци каменноу семоу да бѫдеть хлѣбъ.[2]) 4. [и] ѿвѣщра исъ кнемоу гл҃ѫ· писано естъ [ꙗко] не ѡ хлѣбѣ единомъ живъ бѫдеть чл҃вкъ· нѫ ѡ всѣкомъ гл҃ѣ [бж҃ии Мар.] исходѧщемъ изъ ѹстъ бж҃ииѫ. И възведы[3]) и диаволъ на горѫ высокѫ· показа емоу всѣ[ка] цр҃твиа въселенъıѧ в҃чѣсѣ врѣменъıѣ. 6. [и] рѣ҃ ꙗемоу диаволъ· тебѣ дамь власть сиѫ [вьсіѫ] и славѫ ихъ ꙗко мнѣ прѣдано[4]) есть и емоуже аще хощѫ прѣдамъ ѧ. 7. тъı [оубо] аще (падъ) поклониши ми сѧ прѣдмноѫ· бѫ҃ть тебѣ всѣ. 8. [и] ѿвѣщравъ исъ (и) рѣ҃ ꙗемоу· иди за мноѫ сотоно· писано (бо) есть· гоу҃ боу҃ твоемоу поклониши сѧ и томоу единомоу послоужиши. 9. и въведе и въ ер҃салимь и постави и на крилѣ цр҃ковиѣмь. и рѣ҃ ꙗемоу· аще тъı еси сн҃ь[5]) (л. 29[a]) бии врьзи сѧ ѿ сѫдоу долоу. 10. писано бо есть ꙗко анг҃ломь своимъ заповѣсть ѡ тебѣ съхранити тѧ 11. и на рѫкоу[6]) възмѫтъ тѧ· да не ѡ камень прѣтъкнеши ногы твоеѧ. 12. ѿвѣщра ѩсъ· рѣ҃но есть не искоусиши гд҃а бг҃а твоего· 13. и сконч[7]) въсѣко искоушение диаволъ и ѿиде ѿ него до врѣмене. 14. И възврати сѧ исъ въ силѣ доуховнѣи въ галилеѩ· и вѣсть изъыде по всеи странѣ ѡ немъ. 15. и тои оучѣше на съборищихъ[8]) ихъ славимъ всѣми. 16. (Къ врѣмѧ ѡно възъыде исъ[9]) вназареть внемже бѣ въспитань[10]) и вниде по ѡбъичѣоу [своемоу] въ денъ сѫботнии въ сборище.[8]) и въста чъсти.[11]) 17. и въдашѫ[12]) емоу книгы исаиѧ прр҃ка. и разгънѫвъ книгы (и) ѡбрѣте мѣсто· идеже бѣ написано· 18. дх҃ъ господень на мнѣ· егоже ради помаза мѧ и бл҃говѣстить нищимь посла мѧ· исцѣлитъ съкроушеныѧ срьцемь· 19. проповѣдать плѣникомь ѿпоущение· и слѣпынмъ прозрѣние ѿпоуститъ съкроушеныѧ въ ѡтрадѫ. (л. 29[б]) проповѣдати лѣто гн҃е приѧто. 20. и съгънѫвъ книгы и въдасть[13]) слоузѣ сѣде· въсѣмь вь зборищи[14]) ѡчи вѣхѫ зрѫщи нанъ. 21. и начѧть гл҃ати книмь· [ꙗко] дн҃съ събъысть сѧ писание [се] вь оушиоу вашею: — 22. И въси свѣдѣтелъствоваѫ емоу. И дивлѣхѫ сѧ ѡ словесехъ (его) бл҃готи исходѧщихъ изь оусть его. [и гл҃ахѫ не] сен ли есть сн҃ь иѡсифовъ· 23. И рѣ҃ книмъ· всѣко речете ми причѫ сиѫ· врачоу[15])

[1]) Зогр. възлака. [2]) Зогр. да бѫдѫтъ хлѣбн. [3]) възведе и Мар. [4]) прѣдана Мар. [5]) аще сн҃ъ еси бж҃и Мар. [6]) рѫкахъ Мар. [7]) съконьчавъ Мар. [8]) сънъмищихъ Мар. [9]) и приде Мар. [10]) въспитѣнъ Мар. [11]) чистъ Мар. [12]) въздашѫ Мар. [13]) въдавъ Мар. [14]) сънъмищи. [15]) балии Мар.

ицѣли сѧ самъ· елико слышахомь въ капернаоумѣ бывшихъ· (и) створи
и зде въ ѿчьствии своемъ.[1]) 24. И рѣ· аминъ глѧ вамъ· ꙗко ни-
кыже[2]) прѣкъ приѧтенъ есть въ ѡчъствии своемъ. 25. Истиниѧ
[же] глѧ вамъ ꙗко многы вдовицѧ бѣшѧ въ дни илины въ изли.
ꙗгда затвори[3]) сѧ небо .ѩ. лѣта и .ѕ. мцъ· ꙗко бы по всѣки земли
гладъ 26. и ни къ единомоу же[4]) ихъ посланъ бысть илиа тькмо въ
сарѣптѧ[5]) сидоньскыѧ къ женѣ вдовици. 27. [и] мнози бѣхѧ прокажени
(л. 30[a]) въ изли при елисеи прѣцѣ и нѣдинь же ѿ нихъ (не) ѡчисти
сѧ тькмо неѡманъ сѵрискыи.[6]) 28. [и] исплънишѧ сѧ вси ꙗрости
на съборищихъ слышѧще се. 29. [и] въставше изгнаниѧ [вънъ] изграда
и ведошѧ и до връхоу горы· на неи же градъ ихъ създанъ бѣше·
хотѧщеи долоу сринѫть.[7]) 30. Онже прошедъ посрѣдѣ ихъ идѣше.
31. (Въ врѣмѧ ѡно) вниде исъ въ капернаоумь въ градъ галиленскы
и бѣше оучѧ(ѩ) вь сѫботы. 32. и оужасахѧ сѧ оученици[8]) его [ꙗко]
съ властиѧ (бо) бѣше слово его. 33. И въ съборищихъ бѣше чл҃вкъ
имѣи дх҃ъ бѣсь нечисть· възъвии гласомь велиемь глѧ· 34. (ѡстани· что
есть намъ и тебѣ)[9]) исе назарѣнине· пришелъ еси погоубити насъ·
вѣмтѧ кто еси сѝъ[10]) бжии. 35. И запрѣти емоу исъ глѧ· прѣмълчи
изъыди изнего[11]) никакоже не врѣждъ его. 36. И бысть оужасъ на
въсѣхь [и] стѧзахѧ сѧ дроугь къ дроугоу глѧще· что есть слово се.
ꙗко властиѧ и силоѧ (л. 30[б]) велить нечистыимь дх҃омъ [и] исходѧть
37. Исхождаше же [шоумъ о немь въ] всѣко мѣсто и страны.
38. Въставже изъ зборища Въниде вдомъ симоновъ.[12]) тьща же си-
монова[13]) бѣ ѡдръжима ѡгнемъ велиемъ. и молѧшѧ [и] ѡ неи. и ставъ
надне (и) запрѣти ѡгноу. и ѡстави ѧ и [абие] въставъшии слоужаше
ѥмоу.[14]) 40. Заходѧщоу же слнцоу въси елико имѣхѧ болѧщиѧ
различны недѫгы привождахѧ кнемоу. ѡнже на когожде възлагѧ
рѫкѫ исцѣлѣше ѧ.[15]) 41. Исхождахѧ же и бѣси ѿ многыихъ [въпиѧще
и] глаголѧще· [ꙗко] ты еси х҃ъ сѝъ бжии. и запрѣщаѧ имъ недаваше
гл҃ти· ꙗко вѣдѣхѧ самаго гл҃а[16]) сѫща. 42. Бывшоу же дни ишедъ и
иде въ поусто мѣсто. [и] народи искахѧ его. и пришедше[17]) и дрьжахѧ
[и] да би не ѡшелъ[18]) ѿ нихъ. Онже рѣ имь.[19]) ꙗко и дроугыимь
градовомь побаетми проповѣдати[20]) цр҃ствие бж҃ие· на се бо придохъ·
посланъ есмъ.[21]) 44. и бѣ проповѣдаѧ на сборищихъ галиленскыихъ.

---

[1]) твоемъ Мар. [2]) никоторыже М. [3]) заклепе сѧ М. [4]) къ единои же М. [5]) въ сарефтѧ М. [6]) Нееманъ соурьскы. Мар. [7]) Зогр. и Мар. да бѫ низринѫли. [8]) о оучении. [9]) Нѣма въ Зогр. [10]) сѝы. [11]) Изпуснато: и повръгъ и бѣсъ посрѣдѣ изиде изнего. [12]) Зогр. симонь. Мар. Симоновъ. [13]) симонѣ. [14]) имъ. [15]) на когождо ихъ рѫкѫ възлагаѩ цѣлѣше ѩ. Мар. [16]) х҃а. [17]) и придѫ до него. [18]) отъшелъ. [19]) къ нимъ. [20]) благовѣстити. [21]) ꙗко на се посланъ есмь·

V.

1. Бысть же прилежащоу емоу[1]) народоу да бишѫ слышали слово бжие. И тои бѣ стоѫ при езерѣ генисаретьсцѣ. **2.** и видѣвъ два корабица стоѫща при езерѣ. рыбарие[2]) же ѡшедше ѿ нею и в л а г а х ѫ[3]) мрѣжѫ. **3.** вълѣзъ же въ единь ѿ корабицоу иже бѣ симоновъ· моли [и] ѿстѫпити мало ѿ землѧ.[4]) и сѣдъ оучѣше искораблѣ народы. **4.** И ꙗко [же] прѣста глѫ ре҃ ксимоноу. постѫпи[5]) въ глѫбинѫ и въврьзѣте мрѣжѫ въ ловитвѫ· **5.** ѿвѣщавъ симонь ре҃ ѥмоу· наставниче· Ѡбнощь всѫ троуждьшесѧ и ѥ҃ѧхомъ ничесоже· по гл҃оу же твоемоу въвръжемъ мрѣжѫ.[6]) **6.** и сътворше и ѧшѫ[7]) множъство рыбъ много. и протръзахѫ сѧ мрѣжѧ ихь. **7.** помавахѫ же[8]) причѧстникомъ. иже бѣхѫ въ дроузѣмь корабі да п р и ш е помогѫтьімь. и придошѫ и наплъниша ѡва корабѣ· ꙗко погрѫжати сѧ има **8.** Видѣвже [симонъ] петрь и припаде къ колѣнома исвѣма глѫ изыди ѿ мене ꙗко мѫжъ грѣшенъ есъмъ· г҃и. **9.** оужась (л. 31[6]) оудръжаше ѧ и всѧ сѫщѧѧ снимъ ѡ ловитвѣ и рыбы ѫ ж е[9]) ꙗшѫ. **10.** Такожде и ꙗкова иѡаа сна зеведеѡва· ꙗко же бѣста ѡбещника симонова.[10]) И ре҃ к симоноу исъ· не бои сѧ· ѿ сели чл҃вкы бѫдеши ловѫ. **11.** изведше (ис)корабѣ на соухо и ѡставлъше все и вьслѣдъ его идошѫ. **12.** (Бъ врѣмѧ ѡно бѣше исъ)[11]) въ единомъ ѿ градь и [се] мѫжь исплънь прокаженіа видѣвъ иса· паде ниць и моли сѧ емоу гл҃ѫ· г҃и аще хощеши [мѧ] ѡчистити. **13.** [и] простеръ рѫкѫ коснѫ и рекь· хощѫ ѡчисти сѧ. [и абие] ѡтиде прокаженіе[12]) ѡть него. **14.** и тои[13]) запрѣти ѥмоу никомоуже не гл҃ати. нѫ шедъ (и) покажи сѧ иереѡви и принеси [о] ѡ ч и щ е н и и с в о е м ъ. ꙗко(же) повелѣ моиси: въ свѣдѣтелъство имъ. **15.** Прохождаше же паче слово ѡ немъ. и събирахѫ[14]) же сѧ народи мнози слъішахѫ исцѣлити[15]) ѿнего ѿ недѫгъ своихъ. **16.** Тои же бѣ исхождаше[16]) впоустынѫ (л. 32[a]) и молѫ сѧ. **17.** (Бъ врѣмѧ ѡно бѣ исъ)[17]) оучѫ и сѣдѣхѫ[18]) фарисеи законооучителе пришедше[19]) ѿ всѣхъ[20]) вси галиленскы и юденскъі и ѿ ерлимъ. [и] сила г҃ѣ исцѣлѣше ѧ.[21]) **18.** И [се] мѫжие носѫще на ѡдрѣ чл҃вка иже бѣ ѡслабень. [и] искаꙗхѫ въвнести[22]) и не ѡбрѣтше кѫдѹ вьнести и (и положити

[1]) Зогр. належѧштю емь народоу. Мар. — емоу —. [2]) Мар. рыбитвы. [3]) плакахѫ. [4]) Зогр. нѣма: отъ землѧ. [5]) Зогр. вниждьѣхан. Мар. вьзѣди. [6]) Зогр. мрѣжѫ. Мар. мрѣжѫ. [7]) И се сътворьше обѧшѧ. [8]) и поманѫшѧ. [9]) о ловитвѣ рыбъ ꙗже ꙗшѧ. [10]) ꙗже бѣсте обьштьника Симонови. Мар. — наслѣдьника Симонова. [11]) и бьістъ егда бьістъ. [12]) проказа. [13]) Зогр. нѣма тъ. [14]) сънимаахѫ сѧ. [15]) слъішати и цѣлитьі сѧ. [16]) оходѧ. [17]) и бьістъ отъ дьнии и тъ бѣ. [18]) и бѣахѫ сѣдѧще. [19]) иже бѣахѫ пришьли. [20]) отъ вьсѣкоѩ. [21]) бѣ цѣлити ѩ. [22]) Тука слѣдва: и положити прѣдъ нимъ.

прѣдъ нимъ и) народа ради:[1]) и възлѣзъше на храмъ и ѿемше покровъ и свѣсишѧ съ ѡдромь долоу на земѧ[2]) прѣдъ нс҃а. 20. и видѣвъ вѣрѫ ихь ре҃ ѥмоу· чл҃овѣче ѿпоущаѫтѝ сѧ грѣси твои. 21. и начѧшѧ помышлѣти книжници и фарисеи глѧще· кто есть се иже гл҃еть хоулы.[3]) кто можеть ѿпоущати грѣхы тькмо единъ бъ. 22. разоумѣвже нс҃ъ помышлениа ихь и[4]) ре҃ имь· что помышлѣете въ срѣцихъ вашихъ. 23. что естъ оудобѣе рещи ѡслабеномоу· (ре́ци) ѿпоустѧтисѧ грѣси· или рещи въста[ни] и ходи· 24. нѫ да оувѣсте ꙗко власть иматъ (л. 32[б]) сн҃ъ чл҃вчьскыи на земи ѿпоущати грѣхы· и ре҃ ѡслабеномоу· тебѣ гл҃ѫ въстав | зми[5]) ѡдръ свои и ходи[6]) вдомъ твои. 25. [абие] въставъ прѣдними и въземъ на немже лежаше· иде вдомъ свои хвалѧ[7]) бг҃а. 26. и оужасъ приѧть всѣхъ.[8]) и славѣхѫ бг҃а· исплънишѧ сѧ страхомъ (велнемъ) глѧще· ꙗко видѣхомъ дивнаꙗ дн҃есъ. 27. и по сихъ изыде. (Бѣ́ъ врѣмѧ ѡно мимоидѣ нс҃ъ видѣ)[9]) мытара именемь левгиѫ сѣдѧще на мытници[10]) и ре҃ ѥмоу· иди по мнѣ. 28. и ѡстави всѣ и въслѣдъ его иде. 29. И створи чрѣждени́[11]) левги [емоу] вдомоу своемь. и бѣше народь многъ· мытареи· и инѣхь иже бѣхѫ синмъ възлежѧще· 30. и роптахѫ книжници фарисеи къ оученикомь его глѧще· почто съ мытари и грѣшникы ꙗсте и пиете.[12]) 31. И ѿвѣща[въ] нс҃ъ и ре҃ книмъ· не трѣбоуѫтъ здравии врача нѫ болѧщии. 32. не придохъ призвати праведникы нѫ грѣшникъ на[13]) пока ꙗние. 33. Бѣ́ъ врѣмѧ оно пристѫпишѧ къ нс҃оу фари

VIII.

(л. 33[а]). и внидошѧ въ свинѧ. и оустръми сѧ стадо (все) по брѣгоу въ езерѣ и стопе.[14]) 34. (и) видѣвше же пасѫщии бѣжѣшѧ. и възвѣстишѧ въ градѣ и въ селѣхъ. 35. изыдошѧ видѣти бывшаго. и придошѧ къ нс҃ви и ѡбрѣтошѧ сѣдѧща чл҃вка изнегоже бѣси изыдошѧ· (и) ѡблѣчена и смысльща при ногоу нс҃воу. и оубоꙗшѧ. 36. и повѣдашѧ же[15]) имь видѣвшее· ꙗко сн҃се сѧ бѣсивъши сѧ.[16]) 37. и мл҃ѫ и весь народъ ѡбласти гергинитъскыѧ[17]) ѡтити ѿ нихь. ꙗко страхомь [велнемь] ѡдръжими бѣхѫ. ѡнже влѣзъ вкораблъ възврати сѧ. 38. мѣше же сѧ емꙋ мѫжъ изнегоже изыдошѧ бѣси

[1]) Мар. народомъ. [2]) възлѣзъше на храмъ сквозѣ скѫдель низвѣсишѧ и съ одромъ (ложемь Зогр.) прѣдъ нс҃а. [3]) власвимиѫ Зогр. власфимиѫ Мар. [4]) отъвѣщавъ. [5]) въстани и възми ложе твое Зогр. . . . одръ твои Мар. [6]) и иди. [7]) славѧ. [8]) приѧ всѧ Зогр., а въ Мар. стихътъ липсува до исплънишѧ сѧ —. [9]) и оузрѣ. [10]) на мѣздьници Зогр., а въ Мар. мъ . . . ци. [11]) + велико Зогр., велне Мар. [12]) Зогр. ꙗстъ и пиетъ. [13]) въ. [14]) и истопе. [15]) възвѣстишѧ. [16]) бѣсьновавъ. [17]) Зогр. ѣерѣесиньскыѧ Мар. гадаринъскыѧ.

да би съ нимь былъ. исъ же ѿпоусти и гл҃ѫ 39. възврати сѧ въ
домь твои: и подаи[1]) елико ти створи бь. и иде проповѣдаѫ по
всемоу градоу елико створи ѥмоу исъ.[2]) 40. [бъістъ же] ѥгда възврати
сѧ исъ· приѧти народъ· бѣхѫ [бо] вси чѣѫще (л. 33[б]) ѥго. 41. Тогда
приде[3]) мѫжь[4]) емоу же бѣ имѧ· аиръ·[5]) и тои кнѧзь сьборищоу бѣ.
и падъ при ногоу исвоу· млѣше и внити вдомь свои 42. ꙗко дъщи
иночѧда емоу бѣ двѣма на десѧте лѣтома[6]) и та оумираше.[7]) народи
оугнѣтахѫ и. 43. И жена сѫщи въ точение крьви ѿ двою на десѧте
лѣтоу· ꙗже врачемь издавши все имѣние свое и ни ѿ единого [же не]
може исцѣлити (сѧ)· 44. си пристѫпльши вьслѣдъ[8]) (и) коснѫ сѧ въс-
крили ризь его· и [ибие] ста течение[9]) кръви еѫ: 45. и рѣ исъ· кто
есть (при)коснѫвъіи сѧ мнѣ. ѿметѫщемже сѧ имъ всѣмъ· рѣ петрь
и иже съ нимъ бѣшѫ·[10]) наставниче народъ оугнѣтаеть тѧ[11]) и гл҃ши
кто естъ коснѫвъіи сѧ мнѣ. 46. исъ же рѣ прикоснѫвъисѧ мнѣ кто
есть·[12]) азво чоухъ силѫ изъшедшѫ ѿ мене. 47. и видѣвши жена· ꙗко
не оутаисѧ и трепещѫщи (л. 34[а]) приде. и падши прѣдними еѫ ради
вины[13]) прикоснѫ сѧ емоу[14]) (и) повѣда прѣд въсѣми ѧ҃ми· ꙗко исцѣлѣ.
[абие]. 48. рѣ ей исъ· дръзаи дъщи· вѣра твоꙗ спсеть тѧ.[15]) иди въ
миръ. 49. Ѥще же емꙋ гл҃щоу· пришедъ етерь ѿ [архи] соунагога гл҃а
емоу· [ꙗко] оумрѣть дъщи твоꙗ· не движи ꙋчителѣ. 50. исъ слы-
шавъ ѿвѣща емоу гл҃ѫ· небои сѧ тъкмо вѣроуи и спсена бѫдеть.
51. (и) пришедже вдомъ (и) не да никомоу внити съ собоѫ· тъкмо
петрови иѡаноу и ꙗковꙋ ѡц҃оу ѿроковицѧ и матери. 52. рыдаѧхѫ же
вси и плакахѫ ѥ еѫ. ѡнже рече· не плачѣте сѧ нѣстъ оумрьла дѣвица
нѫ спить. 53. и рѫгахѫ сѧ емоу вѣдѫще [ꙗко] оумрѣтъ. ѡнже изгна
всѧ вънъ и емъ [ѩ] за рѫка възгласи гл҃ѫ· ѿроковице въстани·
55. и възврати сѧ дѫхъ еѧ и въскрсе· и повелѣ дати ей ꙗсти.
56. И оужасоста сѧ родителѣ еѧ. ѡнже запрѣти има не повѣдати
никомоу бывшаго.

IX.

1. (Къ врѣмѧ ѡно призва исъ)[16]) ѡба на десѧте (ап҃ла) и дастъ
имъ силѫ и власть на всѣхъ бѣсѣхъ и недѫгы (ис)цѣлити 2. и посла
ѧ проповѣдати цр҃ствие бж҃ие исцѣлити болѫщѧѧ. 3. И рѣ имъ·
ничесо не възьмѣте на пѫти· ни жезла ни врѣтища[17]) ни хлѣба· ни

[1]) повѣдаи Зогр. [2]) Зогр. бъ. [3]) и се приде. [4]) Мар. + къ исоу. [5]) наиръ. [6]) ꙗко дъвою на десѧте лѣтоу. [7]) + егда же идѣаше. [8]) съ слѣда. [9]) Мар. токъ. [10]) бѣахѫ. [11]) народи оутѣштаѫтъ тѧ и гнетѫтъ. [12]) Зогр. мнѣ кто. Мар. мнѣ нѣкъто. [13]) за нѫже винѫ. [14]) емь. [15]) спсе тѧ. [16]) съзвавъ же исъ. [17]) вирь.

сребра· ни двоої ризоу имѣти. 4. и вьниже (денъ) вдомъ вшидете· тоу
прѣбываите и ѿтѫдоу исходите. 5. Ꙗко (ихъ) не приемлеть васъ
исходѧще ѿ гра того и прахъ ѿ ногъ вашихъ ѿтрѧсѣте въ свѣдѣніе
имъ.[1]) 6. Исходѧще же проходахѫ [сквозѣ вси] блговѣствоуѧще и
цѣлѧще[2]) въсѫдоу. 7. (Къ врѣмѧ ѡно) слыша [же] иродъ четврътовластецъ бываѭщаꙗ ѿ него всѣ и недомышлѣше сѧ· глахѫ бо етери[3])
ꙗко иоанъ въста ѿ мртвыхъ. 8. и ѿ инѣхже ꙗко илиꙗ ꙗви сѧ. ѿ
дроугыихъ же ꙗко прркъ (есть) (л. 35[a]) нѣкыи ѿ древнїихъ[4])
въскръсе. 9. и рече иро· азъ иѡана оусѣкнѫхъ. кто [же] есть [съ]
ѡ немже таковаꙗ слышѫ азъ. [и] искаше видѣти его. 10. Възвратѣше
сѧ апли повѣдашѫ емоу елико сътворишѫ· и поемь [ꙗ] единъ ѡтиде
на мѣсто поусто гра нарицаемаго витьсанда. 11. народи же (не) разоумѣвше по нем идошѫ. и приемъ [ꙗ] гаше имъ ѡ цр҃ствии бжїи и
трѣбоуѧщїѧ исцѣленїа (ис)цѣлѣше. 12. Прѣклонившоу же сѧ дни[5])
пристѫплѣше [же] ѡбꙗ на десѧте рекошѫ емоу· ѿпоусти народы да
шедше[6]) въ ѡкрѫстныѧ вси и села витаѫть и ѡбрѧщѫтъ брашно·
зде бо[7]) на поустѣ мѣстѣ есмъ. 13. И ре кнмъ· дадите имъ вънї
ꙗсти· ѡни же рекошѫ· не имамы зде вѧще пѧти[8]) и рыбоу двоу нѫ
да шедше влюди сиѧ и коупѫть[9]) брашна. 14. бѣше бо мѫжи ꙗко
.е. тысѧщъ· ре къ оученикомъ своимъ· (да) посадите ѧ на сѫды
(л. 35[б]) по пѧтъ десѧтъ. 15. и створишѫ тако· и посадишѫ всѧ·
16. приемже пѧть хлѣбъ и ѡбѣ рыбѣ възрѣвъ на небо и блгослови [ꙗ]
и сломи и даꙗше оученикомъ своимъ[10]) прѣдложити народоу. 17. и
ꙗдше[11]) и насытишѫ сѧ вси. и взѧхѫ извлышеие имъ оукроухъ
.в. кошницъ.[12]) 18. И [бъістъ] егда мл҃ѣ[аше] сѧ единъ сими бѣхѫ
оученици его. И въпроси ѧ гл҃ѫ· кого мѧ мнѫтъ народи сѫща.[13])
19. ѡни же ѿвѣщавше и рекошѫ· иѡана крѫстителѣ· ини же илиѫ·
ѡви же ꙗко прркъ етеръ древныхъ въскръсе. 20. и ре имъ· вы же
кого мѧ гл҃е сѫща.[14]) Ѿвѣщавже пер҃ъ· ха (сїа) бжїа. 21. ѡниже запрѣти
и повелѣ никомоу [же] не гл҃ати. се 22. рекъ· [ꙗко] подобаеть сноу
чл҃вчъскомоу много пострадати и искоушеноу быти ѿ старець архиерей
книжникь. оубиеноу быти и трети денъ въстати.[15]) 23. И глѣше
въсѣмъ. (Ре гь иже)[16]) хощеть по мнѣ ити да ѿврѫжетсѧ себѣ и да
(л. 36[a]) възметъ кръстъ свои по всѧ дни и ходитъ въслѣдъ мене.[17])

[1]) на нѫ. [2]) и цѣлѧще нѣма въ Зогр. [3]) Зогр. зане гл҃мо бѣ отъ етеръ. Мар. зане гл҃ъ бѣ ѡ. е. [4]) Зогр. древнїихъ. [5]) дни же начѧ прѣклонѣти сѧ. [6]) Зогр. ошедъше. [7]) ꙗко сьде. [8]) + хлѣбъ. [9]) аще оубо не мы шьдъше къ всѣмъ люди сиѧ коупимъ брашьна. [10]) своимъ липсува въ Мар. [11]) ꙗшѧ. [12]) кошъ. [13]) непьштюѫтъ народи быти. [14]) гл҃ете быти. [15]) Зогр. въскръснѫти. [16]) аще кто. [17]) по мнѣ.

24. Иже бо аще хощетъ дшѫ своѭ сїсти погоубить ѫ· а иже [аще
хощетъ] погоубитъ дшѫ своѭ мене ради[тъ] сисетъ ѩ. 25. каꙗ бо[1])
полза чл҃вкоу· аще приѡбрѧщетъ весь миръ· а себе погоубитъ· или
ѡтъщетитъ 26. иже бо [аще] постыдитсѧ мене и словесъ моихъ· сего
и сїнъ чл҃вчьскыи постыдитсѧ его· егда придеть въ славѣ своеи. и ѿ ч и
[и] ст҃ыхъ аггелъ· 27. Глѧ же вамъ въистинѫ· сѫть етери ѿ стоѧщихъ
зде· иже не въкоусить[2]) смр҃ти· дондеже оузрѧть цр҃ствие бж҃ие.
28. [бысть же] По словесехъ (же) сихъ прѣбысть [ꙗко] дни .и. и поемъ
петра и ꙗкова· иѡана (и) възыде на горѫ помл҃ити сѧ. 29. и егда
мл҃ѣше сѧ бысть видѣние лица его ино и ѡдѣани е г о бѣло[3]) блистаѫ
сѧ. 30. и [се] мѫжа два съ нимь гл҃ѧща· ꙗже бѣста моисеи илиꙗ
31. ꙗвлѣша сѧ въ славѣ· и гл҃аста ѡ исходѣ его· иже хотѣше въ
ер҃лимѣ скончѣти. 32. пер҃ъ же и сѫщаꙗ сонмъ бѣхѫ ѡтѧ г о ч е н и
сънномъ. оубоуждъше сѧ· видѣшѧ сн҃ѫ (л. 36[6]) его· ѡба мѫжа стоѧща
сонмъ. 33. [и бысть] егда разлѫчѣста сѧ ѿ него [рече] пет р ъ къ
ис҃ви· наставниче· добро естъ намъ зде быти· створимъ три скиниѫ·
е д и н ь т е б е е д и н ъ моисеѡви и е д и н ѫ и л и· невѣдыи иже въпра-
шаꙗше:[4]) 34. се же емоу гл҃ѭоу бысть ѡблакь ѡсѣнѣѫ ѩ·[5]) оубоꙗшѧ
же сѧ и въшедше имъ[6]) въ ѡблакъ. 35. [и] гл҃а бысть изь ѡблака
гл҃ѫ· се ѥстъ сїнъ мо҃ възлюбены· того послоушаите· 36. егда бысть
гл҃асъ ѡбрѣте сѧ ис҃ъ единъ. и ти оумълчѣшѧ и никомоу же не въз-
вѣстишѧ въ тыѧ дни [ничесоже] ѡ тѣхъ ꙗже видѣшѧ. {п р ѣ о б р а-
ж е н и о у: к҃ц.} 37. И[7]) въ прочии день съшедшоу ис҃оу[8]) съ горы
срѣте и народь (гѣло) многь· 38. и [се] мѫжъ изъ народа възъпи
гл҃ѫ· оучителоу мл҃ѫ ти сѧ призри на сїнъ мои· ꙗко единочѧдми есь
39. и [се] дх҃ъ ѥмлеты внезапѫ· въпиетъ и прѫжаетсѧ спѣнами·
ѥдва ѡходитъ ѿ него съкроушаѫ и. 40. и мл҃ихсѧ оученикомъ
(л. 37[a]) твоимъ да ѩденѫтъ и не възмогошѧ. 41. Ѿвѣщавже ис҃ъ
и рече емоу· ѡ роде невѣрны и развращены· доколѣ бѫдѫ съ вами
и трьпѫ васъ.[9]) приведи (ми) сѧ сїнъ твои. 42. ѥще же грѧдѫщоу
емоу повръже [и] бѣсъ и стрѧсе. и запрѣти[10]) дх҃ви нечс҃моу гл҃ѫ·
(дше нечистыи· изыди ѿ ѡтрока)·[11]) исцѣлѣ ѡтрокъ. въдасть ѡ҃цоу
его. 43. дивлѣхѫ же сѧ вси ѡ величии бж҃ии. И всѣмъ чоудѫщемсѧ
ѡ въсѣхъ ꙗже творѣше ис҃ъ. Р҃е (г҃ъ) своимъ ученикомъ· 44. вложите
въ оуши вашии словеса си· сїнь бо чл҃вчскыи имать прѣдати сѧ врѫцѣ

[1]) Зогр. нѣма бо. [2]) не имѫтъ въкоусити. [3]) Мар. нѣма бѣло. [4]) гл҃аше. [5]) и осѣни ꙗ.
[6]) Зогр. въшедъшемъ же имъ въ облакъ. Мар. въшедъшема има онѣма —. [7]) бысть же.
[8]) съшедъшемъ имъ съ горы. [9]) въ васъ и трьпѫ вы. [10]) запрѣти же ис҃ъ. [11]) Мар. нѣма.

чл҃вкомъ·[1]) **45.** ѡни же не разоумѣѭ гл҃а сего· бѣ бо покрывено[2]) ѿ нихъ· да не оуоутѫть его. и боѧхѫ сѧ[3]) (вси) ѡ гл҃ѣ семъ. **46.** Рече же помышлеи вниѧ кто ихъ вѫщии былъ. **47.** и҆с҃ъ же вѣдѣи помышлениа ср҃ца ихъ· прие[4]) ѿрочѧ и постави е оу себѣ. **48.** и рѣ҃ имъ· иже аще приметъ ѡтрочѧ се въ имѧ моє мене приемлетъ· а иже мене приемлетъ· приемлеть пославшаго мѧ· иже бо мени естъ (л. 37[6]) въсѣхъ васъ· сыи есть вѫщии. **49.** Отъвѣщавже иѡанъ (и) рѣ҃: наставниче видѣхомъ етера именемъ твоимъ изгонѧща бѣсы· и възбраниихомъ емоу ꙗко не ходити въслѣдъ снами. **50.** и рѣ҃ кнемоу и҆с҃ъ· не браните емоу· нѣсть на въ· иже бо нѣстъ на въ по васъ есть. **51.** (Бѣ врѣмъ ѡно) егда приближиишѧ[5]) сѧ дение въсхожденіоу его· [и тъ] оутвръди лице своє въ ерслимь ити. **52.** и посла вѣстники прѣдлицемь своимъ. и шедше вънидошѧ въ весъ самаренскѫѭ да оуготовѧть емоу. **53.** и не приѧшѧ его· бѣ бо лице ꙗго[6]) грѧдъи въ ерслимъ· **54.** видѣвша же оученика его ꙗковъ иѡанъ· рѣкоста· г҃и хощеши да речевѣ да ѡгьнъ снидеть[7]) сѩсь и поꙗсть ѧ· ꙗкоже илиа створи. **55.** Обращъ же сѧ запрѣти има и рѣ҃. невѣста сѧ коего[8]) дх҃а еста вы· сѩ бо чл҃вчскыи нѣсть пришелъ погоубити дш҃ъ[9]) нѫ сѩсти. **56.** и идошѧ въ иниѧ (въ)весъ. (л. 38[a]) **57.** (Бѣ врѣмѧ ѡно идѫщоу и҆с҃оу пѫтемь)[10]) рѣ҃ етеръ къ немоу· идѫ по тебѣ ꙗможе колиждо идеши [г҃и]. **58.** рѣ҃ емоу и҆с҃ъ· лиси ꙗзвины имѫтъ и птицѧ нбсныѧ гнѣзда· а сѩ чл҃вчъскы не имать где главы подъклонити. **59.** рѣ҃ (же) къ дроугомоу· ходи въслѣдъ мене: ѡниже рѣ҃ г҃и· повели ми да шедше прѣжде[11]) погрести ѡца моего **60.** и рѣ҃ емоу и҆с҃ъ· ѡстави мрътвыимъ погрести своѧ мрътвьцѧ· ты же шедъ възвѣстоуи[12]) ц҃рствие бж҃ие. **61.** Рѣ҃ же дроугыи· идѫ по тебѣ г҃и· нѫ древе повели ѿвѣщати[13]) ми сѧ иже сѫть въ домоу моемъ· рѣ҃ ꙗемоу и҆с҃ъ·[14]) никтоже възложитъ[15]) рѫкы своѧ на ѡрало[16]) и зрѫ въспѧтъ оуправлены есть въ ц҃рствие бж҃ие.

X.

1. (Бѣ врѣмѧ ѡно) ꙗви г҃ъ по сихъ .о҃.[17]) и посла ꙗ по двѣма прѣд лицемь своимъ. въ всѣкъ градъ и мѣсто ꙗможе хотѣше самъ ити. **2.** И гл҃а книмъ· жѧтва [оуво] многа (есть)· а дѣлатели мало.

[1]) чл҃вѣсцѣ. [2]) бѣ бо прикрывенъ. [3]) въпросити и. [4]) Зогр. приимъ. [5]) бысть же егда сконьчаваѫхѫ сѧ. [6]) ꙗко лице его бѣ грѧдъ. [7]) Зогр. сышедъ. [8]) кого. [9]) Зогр. + чл҃вчьскъ. [10]) бысть же идѫщемъ по пѫти. [11]) древле. [12]) възвѣштаи. [13]) Зогр. отъврѣшти ми сѧ. Мар. отрещи ми сѧ. [14]) Зогр. рече же. Мар. рече же къ немоу и҆с҃ъ. [15]) възложь. [16]) рало. [17]) По сихъ же ꙗви г҃ь инѣхъ и-тъ.

мѫ сѧ[1]) гдоу жѧтвѣ да изведетъ дѣлателѧ (л. 38б) на жѧтвѫ своѭ. 3. Идѣте· се азъ посылаѭ вы ꙗко и агнцѧ[2]) посрѣдѣ вълкъ. 4. и не носите влагалища ни врѣтища ни сапогъ· [и] никого же на пѫти не цалꙋите. 5. Въ нѫже домъ внидете колиждо прьвѣе глѣте· миръ домоу семоу· 6. и аще бѫдѫть сꙑове мира· почнетъ на нихъ миръ вашъ· аще ли (не бѫдѫтъ достойни· миръ вашъ)[3]) къ вамъ възвратитсѧ. 7. Въ томь же домоу прѣбываите ꙗдѫще и пиѭще ꙗже сѫтъ оу нихъ· достоинъ бо есть дѣлателъ мъзды своеѧ. не прѣходите издомоу вдомъ. 8. И въ нѫже градъ когда внидете[4]) ꙗдите прѣдлагаемаꙗ вамъ. 9. ицѣлите недѫжнъіѧ· иже сѫть въ немъ· и глѣте имъ· приближи сѧ на вы цр҃ствие бж҃ие. 10. И въ нѫже [колижьдо] градъ (егда) входите и не приемлѫтъ васъ· ишедше на распѫтиꙗ [его] ръцѣте· 11. и прахъ прилъпшии насъ ѿ гр҃а вашего въ ногахъ нашихъ ѡтрѧсаемъ вамъ· ѡбаче се вѣдите. ꙗко приближи (л. 39а) сѧ на вы цр҃ствие бж҃ие. 12. (и) глѫ вамъ ꙗ҃ содомлѣнемъ въ тъ дн҃ь ѿрадиѣ бѫдеть. неже(ли) градоу томоу. 13. Горе тебѣ хоразинъ· горе тебѣ витьсаида [ꙗко] аще (бо) въ турѣ и сидонѣ бишѫ силы бълы· бывшѫѭ въ ваю· прѣжде[5]) въ врѣтищи и пепелѣ сѣдѫще· покаꙗли сѧ бышѫ. 14. Ѡбаче тѵроу и сидоноу ѿрадиѣе бѫдеть на сѫдѣ· неже вама· и тъі капернаоумъ· (да не) до нбесъ възнесъ сѧ до ада низведеши[6]) сѧ. 16. (Рече гъ) слꙋшаѭи васъ мене слоушаеть. слоушаѭи мене· слоушаеть пославшаго мѧ и ѿметаѭи сѧ васъ· мене ѿметаетсѧ· а ѿметаѭи сѧ мене· ѿметаетсѧ пославшаго мѧ· 17. Възвратишѫ сѧ седъмъдесѧть съ радостиѭ глаго́лѫще· гн҃и· и бѣси повиноѫтсѧ намь ѡ имени твоемъ. 18. Рече [же] имь нбъ· видѣхъ сотонѫ ꙗко и мълниѭ съ небесъ спадша. (л. 39б) 19. (Рече гъ своимъ оученикомъ·) се дахъ вамъ властъ настѫпати на зъмиѭ и скорпиѭ и на всѫ силѫ врага.[7]) и ничтоже васъ не врѣдить. 20. ѡбаче ѡ семь не радоуите сѧ· ꙗко дси[8]) вамь повиноѫтсѧ· радоуите же сѧ ꙗко имена ваша написана сѫть на нбсехъ. 21. Въ тъ чѧсъ въз҃радова сѧ духомъ нбъ и рѣ҃· исповѣдаѭ ти сѧ ѿче нбси и земи· ꙗко оутаилъіеси се[9]) ѿ прѣмѫдрыихъ и разоумныихъ. и ѿкрылъіеси младѣнцемъ еи лоче· ꙗко тако бысть благоволение прѣдъ тобоѭ. 22. (Рече гъ)[10]) всѣ мнѣ прѣдана сѫтъ[11]) ѿ оца моего и никтоже вѣсть сна.[12]) тъкмо ѡцъ· ни ѡца вѣсть кто[13]) тъмо снъ· и емоуже аще хощетъ снъ ꙗвити

[1]) майте сѧ. [2]) Зогр. агнѫ. [3]) ни. [4]) Зогр. бѣнкже градъ колижьдо вънидете и приемлѫтъ въ. Мар. вънкже колижьдо градъ въходите и приемлѫтъ васъ. [5]) древле оубо. [6]) Зогр. съведеши сѧ. [7]) вражиѭ. [8]) Зогр. бѣси. [9]) сн. [10]) Мар. и обращь сѧ къ оученикомъ рече. [11]) бышѧ. [12]) никътоже не вѣстъ къто естъ снъ. [13]) и къто есть оцъ.

сѧ. 23. Єдинъ къ оученикомъ ре[1]) Блжени очи видѧщии· ꙗже видите. 24. глѧ бо вамъ ꙗко мнози прци и цре въсхотѣшѧ видѣти· ꙗже въ видите и не видѣшѧ· и слышанию ꙗже въ слышите (л. 40[a]) и не слышашѧ. — 25. (Бѣ врѣмѧ оно)[2]) законъникъ етеръ въста искоушаѧ и [и] глѧ· оучителоу· что сътворъ животъ вѣчнѣи наслѣдоуѧ. 26. Исъ же ре· ꙗемоу· въ законѣ что писано есть како чътеши· 27. ѡнже ѿвѣщавъ ре· възлюбиши га ба твоего· ѿ всего срьца твоего и въсеѧ крѣпостиѧ твоеѧ· и всѣмъ помышленнемъ твоимъ· и ближнѣго[3]) своего ꙗко и самсѧ· 28. Ре ꙗемоу исъ· правѣ ѿвѣща· се твори и живъ бѫдеши. 29. Онже хотѧ оправдати сѧ самъ· ре къ ни· кто естъ искрьнии мои· 30. ѡвѣщавъ [же] ис ре· Чл҃вкъ етеръ исхождаше[4]) ѿ ерслима въ ерихонъ и въ разбоникы въпаде· иже съвлъкше и ꙗзвы възложъше и ѡставлъше ѡтидошѧ· ꙗедва[5]) живъ сѫщъ· 31. по прилоучѣю[6]) жеереи етеръ исхождаше[7]) пѫтемъ тѣмь и видѣвъ [и] мимо иде 32. тонжде[8]) и левгитъ· бывъ на томъ мѣстѣ пришедъ [и] видѣвъ [и] мимо (л. 40[б]) иде· 33. самарѣнинже етеръ грѧдыи приде надъ него и видѣвъ мср҃ва· 34. и пристѫпи ѡкѧза строуны его· и възливаѧ масло и вино въсаждъ же и на свои скотъ· и приведе и въ гостилницѧ и прїложа емъ· 35. въ оутрѣи[9]) ишедъ· иземъ два сребръника[10]) дасть гостынкїкоу и рече ꙗемоу· прилежи емъ· [и] аще прѣживешии[11]) азъ егда възвращѧсѧ· въздамти· 36. кто же[12]) тѣхъ три искрьни мнитсѧ быти въпадшемоу вразбоникы 37. ѡнже ре· створивы милостынѧ съ нимъ· и ре ꙗемоу исъ· иди и ты твори такожде· — 38. И[13]) въсходѧщоу емоу и тъ въниде въ всѧ[14]) ерѫ (съ исмъ). жена же етера именемъ марда· приѧтъї вдомъ свои· 39. и сеи бѣ сестра именемъ марна· ꙗже [и] сѣдѣше при ногоу исоу· (по)слоушаа́ше словесе ꙗего· 40. и марда мълвѣше ѡ мнозѣ слоужбѣ· ставши же рече· ги· невръжеши[15]) ли ꙗко сестра моꙗ единѫ мѧ ѡстави слоужити ти· рьци еи да ми поможетъ· 41. ѿвѣща исъ и ре· марда· марда· печеши сѧ и млъвиши ѡ мнозѣ· 42. едино(л. 41[a])же ꙗестъ на потрѣбѫ· марна [бо] бл҃гѫѧ чѧсть избра· ꙗже не ѿꙗеметсѧ ѿ неѧ.

XI.

1. [и въстъ] сѫщоу(же) емоу на мѣстѣ етерѣ и млѧщоу сѧ и ꙗко прѣста· И ре етеръ ѿ оученикъ его кнемоу· ги· наоучи нъ молити сѧ·

[1]) и обращь сѧ къ оученикомъ единъ (единѣмъ Мар.) и рече. [2]) и се [3]) Зогр. подроуга своего: Мар. искрьнѣкаго твоего. [4]) съхождааше. [5]) елѣ. [6]) по приключаю. [7]) съхождааше. [8]) такожде же. [9]) Зогр. и на оутрьѣ; Мар. на оутрьии. [10]) вѣнѧза. [11]) Зогр. прижднвеши. [12]) къто оубо. [13]) бысть же. [14]) въ вьсь. [15]) Зогр. не родиши ли; Мар. не радиши ли.

ꙗкоже ѩоанъ оученикы своѧ· 2. ре имъ исъ· егда молите сѧ глаголете·:·· ѻче нашь иже ѥси на небесехъ да стисѧ имѧ твое да придеть царство[1]) твое да бѫдеть волѧ твоꙗ ꙗкоже и на небеси и на земи· 3. хлѣбъ нашь насъщныи[2]) дан намъ и въсѣкъ день· 4. и ѡстави намъ грѣхы нашѧ ибо и мы[3]) ѡставлѣемъ всѣкомоу длъжникоу нашемоу и не въведи насъ въ искоушение нѫ избави ны ѿ непризни· 5. И ре къ нимъ кто ѿ васъ имать дроуга и идеть кнемоу въ полоунощи и реть емоу· дроуже даждь ми три хлѣбы въ заимъ· 6. зане[4]) дроугъ мои приде сѫщи къ мнѣ· и не имамъ чесо положити прѣдним· 7. и тъи изыѫтръ ѫдоу ѿвѣщавъ реть· (л. 41[б]) не''' твори ми троудъ· оуже двери затворены сѫтъ· и дѣти моѧ съ мноѫ на ложи сѫтъ· не могѫ въстати дати тебѣ· 8. глѫ вамъ· аще не дасть емоу въставъ· зане ѥсть дроугъ емоу· тои за безъочьстьѥ | ние[5]) ѥго въставъ дасть емоу елико требоуеть· 9. [и] азъ глѫ вамъ· просите и дасть сѧ вамъ. ищете и ѡрѫщете· тлцѣте и ѿврьзетсѧ вамъ· 10. всѣко просѧи приметь· ищѧи обратаетъ и тьлкѫщомоу ѿврьзѫтсѧ· 11. Котораго же васъ· оу ѡца сѝ аще проситъ хлѣба· еда каменъ подастъ емоу· или рыбы· еда въ рыбѫ мѣсто подасть емоу зміѧ· 12. или аще проситъ ꙗица. еда подасть емоу скорпиѫ 13. аще въ зли сѫще оумѣете даꙗнꙗ благаꙗ даꙗти чѧдомъ вашимъ· (то)колми паче ѡтець вашь небесныи дасть благаꙗ[6]) просѧщимъ оу него· — 14. И бѣ тоу чловѣкъ нѣмъ бѣсенъ· изгнаноу же бѣсоу прогла нѣмы[7]) и дивлѣхѫ вси[8]) народи· (л. 42[а]) 15. е''' тери же ѿ нихъ рекохѫ ѡ велъзевоулѣ кнѧзи бѣсъ изгонитъ бѣсы· 16. Дроузии же искоушаѫще и знамениꙗ ѡтъ него[9]) искахѫ снебесе· 17. Онже вѣды помышлениꙗ ихъ ре имъ· всѣко царствие раздѣлѣѫ сѧ (на сѧ) само всеврѣ запоустѣетъ· и домъ на домъ падаетъ· 18. аще [же] и сотоѝ сама всеврѣ раздѣлисѧ· како станеть царствие ѥго· еже[10]) глете ѡ велъзевоулѣ изгонѫ[щь мѧ] бѣсы· 19. аще [же] ѡ велъзевоулѣ[11]) азъ изгонѫ бѣсы сѝове ваши о комъ (бѣсъ) изгонѫтъ (бѣсы· нѫ) сего ради ти бѫдѫтъ вамъ сѫдиѫ· 20. аще ли [же] ѡ пръстѣ божии азъ изгонѫ бѣсы· то[12]) постиже на въ цѣ̈ъствие божие· 21. егда крѣпкыи въоружитсѧ· хранитъ дворъ свои· въ мирѣ сѫтъ имѣниꙗ его· 22. нѫ крѣпкъыи нашъ да побѣдитъи[13]) и всѣ оружиꙗ его ѿиметъ на нѣже оуповатъ[14]) и коръыстъ его раздаетъ· 23. Иже

[1]) царствие. [2]) Зогр. надьнебъныи. Мар. насѫщъныи. [3]) и сами. [4]) Зогр. ѩзде къ мнѣ дроугъ ми —. Мар. иде дроугъ ми —. [5]) нъ за безочьство. [6]) Зогр. дхъ благъ; Мар. дхъ стъ [7]) и бѣ изъгонѧ бѣсы и тоу(тъ Мар.) бѣ нѣмъ. бысть же бѣсоу изъгнаноу прогла нѣмы. [8]) сѧ. [9]) Зогр. нѣма отъ него. [10]) ꙗко. [11]) Зогр. о вельзевулѣ. [12]) оубо. [13]) а понеже крѣпкыи его нашьдъ побѣдитъ. [14]) оуповаше.

нѣсть съ мнѡ на мѧ естъ. иже не събираетъ съ мнѡ· растачѣетъ· — 24. И егда нечистыи дꙋ҃ъ изыде ѿ чл҃вка прѣходитъ сквозѣ
вездѣнаѣ[1]) мѣста ищѧ покоꙗ и неѡ врѣтаѧ· глетъ (л. 42[б]) възвращѧсѧ
къ домъ мои ѿнѧдоуже изъидохъ· 25. и пришедъ и ѡвръетаетъ пометенъ
и оукрашенъ· 26. тогда идетъ и поиметъ съ собѡ инѣхъ[2]) дꙋ҃ъ горше-
ихъ[3]) седѣ ·ѕ҃· и въшедше живѧтъ тоу· и въвѧжтъ послѣдиѣа чл҃вѣоу
томоу· горшаꙗ прѣвъиихъ· — {и҃ѧ· кц҃· се причти кц҃и} 27. [выстъ же]
Ꙗегда глѣше се· въздвигши гласъ· етера жена ѿ народа· р҃е ꙗемоу.
бл҃женое чрѣво носѧшеꙗе тѧ и съсца ꙗже еси съсалъ· 28. ѡнже р҃е.
тѣмже [оуво] блажени слъишѧщии слово бж҃ие и хранѧщеи е. — 29. (Къ
врѣмѧ ѡно) народомже събиражщемсѧ начѧтъ глати· родосъ родъ
лѧкавъ естъ· знамениа ищетъ. и знамение не дастъ сѧ емоу· тъкмо
знамение иѡны прр҃ка· 30. ꙗкоже бо бѣ иѡана[4]) знамение ниневитомъ
тако бѫдетъ[5]) 31. ц҃ица южъска въстанетъ на сѫдъ съ мѫжи рода
сего и ѡсѫдитъ ѧ ꙗко придетъ ѿ конецъ[6]) земли слъишати прѣ-
мѫдрости соломонѧ· и се множае соломона зде· 32. мѫжии ниневитъ-
стии въстанѫтъ[7]) на сѫдъ съ родомъ симъ и ѡсѫдѫтъі[8]) ꙗко покаиашѧ сѧ
(л. 43[а]) въ проповѣдъ иѡниѧ и се множае иѡнъі зде. 33. Никтоже свѣтиль-
ника въжегъ въ скровѣ полагаетъ ни по[дъ] сѫдомъ· нѫ на свѣщницѣ
да въходѧщии видѧтъ свѣтъ. — 34. (Рече г҃ъ) свѣтилъникъ тѣлоу
есть ѡко· егда ѡко твое бѫдетъ просто· все тѣло твое свѣтло[9]) бѫдетъ·
аще ли ѡко твое бѫдетъ лѫкаво и все тѣло твое темно бѫдетъ.[10])
35. блюди [оуво] еда свѣтъ съи въ тебѣ тъма естъ· 36. аще бо
тѣло твое свѣтло бѫдетъ не имъі чѧсти етеръі темиъі· бѫдетъ свѣтло
все ꙗко се ꙗегда свѣтилъникъ блистаниемъ просвѣщаетсѧ· 37. И егда
глѣше се молѣше и фарисеи етерь да ѡвѣдоуетъ оу него· въшедже
възлеже· 38. фарисеи же видѣвъ дивиі сѧ ꙗко не [прѣжде] крьсти сѧ
пръвѣе ѡбѣда 39. и р҃е и҃с҃ъ кнемоу· нинѣ въі фарисеи вѣнѣшнее стъ-
лѣницы [и] блюдомъ[11]) ѡчищаете [а] внѫтрьнѣіа ваша испълъна[12]) сѫтъ
ръщениа и зловъі· 40. безоумнии· не иже ли есть сътворилъ внѣшнее и
ѫтрьнее[13]) сътворитъ·[14] 41. ѡбаче сѫщаꙗ дадиде милос(л. 43[б])тьнѧ и
(се) въсѣ чиста вамъ сѫтъ· — 42. (Къ врѣмѧ ѡно р҃е г҃ъ)· [нъ] горе вамъ
фарисеѡмъ· ꙗко десѧтинѧ даете ѿ мѧти и ниганъ и всѣкого зелиа·
[и] мимоходите сѫдъ и любве бж҃иѧ· се же[15]) подобаше творити и ѡнѣхъ
не ѡставлѣти· 43. Горе вамъ фарисеѡмъ· ꙗко любите прѣдъсѣданиа

[1]) Мар. безводнаѣ. [2]) дроугъіхъ. [3]) горькъ. [4]) иѡна. [5]) + сїи чл҃вѣческъі родоу семоу. [6]) Зогр. отъ конца. [7]) въскръснѫтъ. [8]) осѫдѫтъ и. [9]) Зогр. просто. [10]) а ноніже лѫкаво бѫдетъ и тѣло твое тъмно бѫдѫтъ. [11]) Мар. мисн. [12]) пълна. [13]) вънѫтрьни. [14]) Зогр. сътворилъ. Мар. сътвори. [15]) си жи.

на зборищихъ[1]) и цаловання на тръжищихъ· 44. Го́ре вамъ книжници и фарисеи· лицемѣри· идеже ꙗкъ и гроби есте невидоми·[2]) и чл҃вци връхоу ходѧще не вѣдѧть·[3]) 45. ѿвѣщавъ [же] етеръ ѿть законъникъ гл҃а емоу· оучителю· се гл҃ѫи намъ досаждаеши· 46. Ѻнже р҃е· и вамъ законъникомъ горе· ꙗко накладаете на чл҃вкы брѣмена неоудобъ носима· а сами ни единѣмже прѣстомъ вашимъ (не) прикасаете сѧ брѣменехъ· — 47. (Рѣ҃ гъ) горе вамъ книжници фарисеи оупокрїи· ꙗко зиждете гробы пр҃рокъ· ѡци [же] ваши избишѧ ꙗ· 48. и въ свѣдѣтелъство имате дѣломъ[4]) ѿцъ вашихъ· ꙗко ти [оубо] изъ(л. 44[a])бишѧ ꙗ· въ же зиждете гробы ихъ· >>> 49. Сего ради и прѣмѫдрость бж҃ꙗ рече· послѧ въ нихъ[5]) пр҃рокы и апл҃ы· ѿ нихъ оубиѫтъ ижденѫть 50. да мъститсѧ кръвъ въсѣхъ пророкъ· проливаемаꙗ ѿ сложенꙗ [въсего] мира· 51. ѿ рода сего ѿ кръви ꙗвела праведнаго до кръви захарїѧ погыбшаго междѫ[6]) ѡлтаромъ и храмомъ· ꙗи гл҃ѫ вамъ възыщетсѧ ѿ рода сего· 52. Го́ре вамъ законникомъ· ꙗко взѧсте ключъ разоумѣнїю и сами не внидосте и въходѧщимъ възбранисте· 53. Гл҃ѫщоу же семоу книмъ сице· начѧшѧ книжници и фарисеи лютѣ [ꙗко][7]) „гнѣвати сѧ: „и прѣстанати и: ѡ множаншихъ: 54. лѫще его оуловити нѣщо ѿ „оустъ его: да на нь възгл҃ѧть:

XII.

1. (и) ѡ нихже сьшедьше сѧ тъмами[8]) народа: [ꙗко] прѣпираꙗхѫ „дроугъ дроуга.“ Начѧт(же) глати къ оученикомъ своимъ прьвѣ· внемлѣте себѣ ѿ кв҃а фарисеиска еже есть лицемѣрие. — 2. (Рѣ҃ гъ) ничто же [бо] покръвено есть· ꙗже не ѿкрыетсѧ и тайно еже не разоумѣетсѧ. ежико въ тьмѣ рекосте· 3. въ свѣтѣ оуслышитсѧ и еже къ оухоу глаасте въ таинирихъ (л. 44[б]) проповѣстъ сѧ на кровѣхъ. 4. гл҃ѫ же вамъ дроугомъ своимъ·[9]) не оубоите сѧ ѿ оубиваѫщихъ тѣло(мъ) и потомъ не могѫщемъ миха чесо [съ] творити· 5. скажѫ же вамъ· кого сѧ оубоите· оубоите сѧ имѫщаго власть по оубиѥнии въврѣщи въ ге ѡнѫ.[10]) еи гл҃ѫ вамъ того оубоите сѧ· 6. не пѧтаи птицъ вѣнїцѧ пѣнгема двѣма и инедина ѿ нихъ нѣстъ забвена прѣдъ бг҃мъ· 7. нѫ и власи главы вашеѧ въси съчтени[11]) сѧтъ· не боите сѧ· мнозѣхъ птицъ соуташи[12]) есте въ· 8. Гл҃ѫ же вамъ въсѣкъ иже [колиждо]

[1]) сънъмиштихъ. [2]) нѫде есте ако и гроби невѣдоми. [3]) Зогр. видѧтъ. [4]) Зогр. ибо съвѣдѣтелъствоуете и вомъ имате съ дѣлы ѿцъ вашихъ; Мар. оубо св. и в. имате дѣломъ —. [5]) въ нѫ. [6]) между. [7]) Означенитѣ съ кавички редове са писани отъ друга рѫка — отъ рѫка Г. [8]) сънъмъшемъсѧ тъмамъ народа. [9]) Зогр. моимъ. [10]) Зогр. ѣеенѫ; Мар. ѣеенѫ. [11]) пштъктени. [12]) Зогр. соулѣнїи.

исповѣстаѧ прѣдъ чл҃вкы исповѣстъ и и сн҃ъ чл҃вчъскыи прѣдъ анг҃лы бжіи. 9. [а] ѿвръгъıи сѧ мене прѣдъ чл҃вкы ѿвръженъ бѫдетъ прѣдъ анг҃лы бж҃ии· 10. [и] въсѣкъ иже рѣ҃тъ слово на сн҃а чл҃вч҃ка ѿпоуститсѧ емоу· а иже хоулитъ[1]) на дх҃ъ ст҃ыи не ѿпꙋститсѧ емоу· 11. Ѥгда же приведѫтъ вы на сборища[2]) и власти владꙋ́чства[3]) не пецѣте сѧ како (и)ли что помыслите (и)ли что ѿвѣщаете·[4]) 12. ст҃ыи бо дх҃ъ наоучитъ вы въ тъ чѣсъ ꙗ(ко)же подобаетъ гл҃тати· 13. (Ѣ҃ вр҃ѣмѧ ѡно оучѧщоу исоу) рѣ ѥмоу (л. 45[3]) етеръ ѿ народа· оучителоу ръци братоу моемоу да раздѣли съ мнѡ имѣніе.[5]) 14. О҃нь | же (ѿвѣщавъ) рече [емоу]· чл҃вче· кто мѧ поставі сѫдиѫ (и)ли дѣлителѣ надвами· 15. (и) рѣ [же] имъ[6]) блюдѣте сѧ и храните сѧ ѿ всѣкого лихоимъства.[7]) ꙗко не ѿ избытка комꙋѫде животъ его естъ· и ѿ имѣніа его[8]): — {прѣстѫпи пѧтькоу· зл҃.} 16. И рѣ прича къ нимъ гл҃ѫ· чл҃вкоу етероу бл҃тоу оуговзи сѧ нива· 17. и мышлѣше въ себѣ гл҃ѫ· чъто сътворѫ· ꙗко не имамъ где сьврати плодъ моихъ· [и] рѣ сетворѫ· 18. разорѫ житницѫ моѭ и болшѭѭ съзиждѫ и съберѫ тоу всѣ жита моа и добро мое· 19. и рекѫ дш҃и моеи· дш҃е имаши много добра· лежди[9]) на лѣта многа почиваи ꙗждъ и пии и веселисѧ· 20. и рѣ ѥмоу бг҃ъ безоумие въ сиѫ нощъ дш҃ѫ твоѭ истѧзаѫ(ть) ѿ тебѣ· а ꙗже оуготова комоу бѫдѫть· 21. тако събиражи себѣ а не въ бг҃ъ бл҃тѣѫ.[10]) {не кц. не д. ѿ лоу҃ гл҃а. рм҃д. рѣ҃е бг҃ъ причѧ сиѫ· подобно ц҃рство нб. се причти подобноу} 22. Рѣ҃ же къ ꙋченикомъ своимъ· сего ради гл҃ѫ вамъ· не пецѣте сѧ дш҃еѧ· что ꙗсте ни тѣлоумъ въ что ѡдеждете сѧ.[11]) 23. дш҃а бо болшии естъ пищѧ· и тѣло (л. 45[6]) ѡдеждѫ. 24. смотрите вранъ· ꙗко[12]) не сѣѫть ни жнѫть· имьже нѣстъ скровища ни хранилища· и бг҃ъ питаѫ[13]) колми паче въı есте лоучъшии птицъ· 25. Кто же ѿ васъ пекъıи сѧ можетъ приложити тѣлеси своемоу лакотъ единъ· 26· аще бо ни мала ничесоже не можете[14]) (то)что ѡ[15]) прочиихъ печете сѧ· 27. смотрите крини[16]) како растѫть (и) не троуждаѫтсѧ ни прѧдѫть· гл҃ѫ же вамъ ꙗко ни соломонъ въ всеи сла҃вѣ своеи ѡблѣче сѧ ꙗко и единъ ѿ сихъ. 28. аще ли трѣвѫ дн҃есь на селѣ сѫщѫ и оутрѣ въ пещъ вметаемѫ бг҃ъ тако ѡдѣетъ· колми паче васъ маловѣрии· 29. [и]въı не ищѣте что имате ꙗсти и что пити и не възносите сѧ· 30. всѣх(во)сихъ ꙗзъıци мира [сего] ищѫтъ. вашъ

[1]) власвимисаетъ. [2]) сънъмища. [3]) владъчьствиѣ. [4]) речете. [5]) достоѣніе. [6]) къ нимъ. [7]) Зогр. лихоимиѣ. Мар. лихоимьствиѣ. [8]) Зогр. о имѣніи емоу; Мар. отъ имѣніѣ емоу. [9]) добролежащіе; ѧ поправено отъ л. [10]) Тука слѣдва въ Мар. си гл҃ѧ възгласи· имѣıи оуши слъıшати да слъıшитъ. [11]) облѣчете сѧ. [12]) Зогр. како. [13]) питѣтъ ꙗ. [14]) ни мала чесо можете. [15]) Зогр. въ. [16]) цвѣтъ сълнъıхъ.

же ѿцъ вѣсть ꙗко трѣвоуете сихъ· **31.** ѡбаче ищѣте цр҃ствиа бж҃иа (и правдъı его) и си всѣ приложѫтсѧ вамъ. — **32.** (Рече г҃ъ)· не бои[1]) сѧ малое стадо· ꙗко б҃гоизволи ѡтець вашь дати вамъ цр҃ствие· **33.** Продадите имѣниа ваша и дадите мл҃стынѫ. Сътворите себѣ имѣние[2]) неветшаѫще·[3]) идеже (л. 46[a]) татие не приближаѫтсѧ[4]) ни тлѣ тлить ни чръви·[5]) **34.** идеже бо есть скровище ваше тоу естъ ср҃це ваше·[6]) **35.** (Да) бѫ҃ть[7]) чрѣсла ваша прѣпоꙗсана и свѣтилници горѫщи· **36.** и въı подобни чл҃вкомъ чѣѫщимъ г҃а своего· когда възвратитсѧ ѿ брака· да придшоу и тлъкнѫвшоу абие ѿвръзѫть емоу· **37.** {Рѣ г҃ъ· кто оубо есть вѣренъ} Блажени раби ти· еже[8]) пришедъ[9]) г҃ъ ѡбрѧщетъ бдѫщѧ· аминъ гл҃ѫ вамь· ꙗко прѣпоꙗшетсѧ и посадитъ ѧ и минѫвъ послоужитъ имъ· **38.** любо въ вторѫѫ (и) любо вь третѫѫ стражѫ (нощи) прѣидеть и ѡбрѧщеть [ѩ] тако· бл҃жени сѫть раби ти· **39.** Се же вѣдите· ꙗко· аще би вѣдѣлъ гн҃ъ храминъı въ кои чѣсъ тать придетъ· бдѣлъ оубо би и не би далъ подкопати домоу своего· **40.** и въı бѫдете готови ꙗко въниже чѣсъ не мните сн҃ъ чл҃вчскъı придеть. — **41.** (И) р҃е ѥмоу[10]) Петръ· г҃и· къ намъ ли причѧ сиѫ гл҃ши[11]) **42.** (И) р҃е г҃ь· кто [оубо] естъ вѣрнъıи приставникъ и мѫдръıи (л. 46[б]) егоже поставить гн҃ъ надъ челѣдиѫ своеѫ[12]) дати врѣмѧ житомѣрие·[13]) **43.** Бл҃женъ работь егоже пришедь гн҃ъ [его] ѡбрѧщеть тако ть|воржща· **44.** въ истиниѫ гл҃ѫ вамъ· ꙗко надъ въсѣмъ имѣниемъ [своимъ] поставитъıи· **45.** Аще ли рѣ҃ть рабь[тъ] въ ср҃ци своемь· моудить[14]) гн҃ъ [мои] прити (и) начнеть бити рабы и рабъıниѧ· ꙗсти же и пити и оупивати сѧ· **46.** придет(же) гн҃ъ раба того въниже денъ не чѣеть [и] въ чась въниже не вѣсть и протешетъı[15]) и чѧсть его сь невѣрнъıими положить· **47.** Тои же рабь вѣдъı волѫ господина своего и не оуготовавъ[16]) волѫ его·[17]) или не сътворь по воли[18]) его биень бѫдеть много **48.** не вѣдѣвъı же створь достоиная ранамъ биенъ бѫдеть мало. Въсѣкомоу же ѥмоуже дано бысть много [много] възъщетъсѧ[19]) ѿ него. [и] емоуже прѣдашѫ много волшаꙗ[20]) просѧть ѿ него. — **49.** Огнь придохь вьврѣци на земѧ[21]) (и) что хоцѫ· аще оуже възгорѣшѫ сѧ·[22]) кр҃щение **50.** же[23]) имамь кр҃стити сѧ [и] како оудръжѫ сѧ (л. 47[a]) донелѣже[24]) кончѣтсѧ· **51.** Мнители ꙗко мира придохь дати на земѧ·

[1]) Зогр. не бонте сѧ. [2]) благалище. [3]) + съкровище нескѫдѣемо на нѣсехъ. [4]) тать не приближаетъ сѧ. [5]) Зогр. ни чръвь; въ Мар. липсува. [6]) тоу и срѫдьце ваше бѫдетъ. [7]) бѫдѫ. [8]) ꙗже. [9]) пришедъ нѣма въ Зогр. [10]) рече же емоу. [11]) + ли къ всѣмъ. [12]) Зогр. домомь своимь. [13]) житомѣрение. [14]) Зогр. мѫдитъ. Мар. кьснитъ. [15]) протешетъ и. [16]) оуготовавъ. [17]) сѩ своего. и не оуготовавъ ли не сътворь. [18]) Зогр. повелѣнии. [19]) ъ слѣдъ т прѣправенъ отъ є. Зогр. и Мар. изиштетъсѧ. [20]) лишьша. [21]) къ земѧѫ. [22]) възгорѣсѧ. [23]) кръштениемь. [24]) дондеже.

52. Ни гл҃ѫ вамъ· иѫ раздѣленна· бѫдеть бо ѿ селѣ .є. въ единомъ домꙋ раздѣленни· трие на два и два на три·[1]) 53. ѿцъ на сн҃ъ и сн҃ъ на ѿца· мати на дъщерь и дъщерь на матерь· свекръі на невѣстѫ своѫ· невѣстѫ на свекръве своѫ. 54. Гл҃ѣше [же и] народомъ· егда оузрите ѡблакь въсходѧщъ ѿ запада[2]) гл҃ете· ꙗко тѫчѣ гр҃ѫе и бъіветь: тако. 55. И егда югь дъішетъ·[3]) гл҃ете варъ бѫдеть и бъіветь· 56. лицемѣри[4]) лице небоу и земи оумѣете искоушати (а врѣмене сего како не искоушаете).[5]) 57. чъто же и ѡ себѣ не сѫдите правдъі. 58. Єгда [бо] грѫдеши съ сѫперемь своимь къ кнѧзоу на пѫти даждь дѣлание избыти ѿ него· да не привлѣчетъ тебѣ къ сѫдии и сѫдии тѧ прѣдасть слоѕѣ и слоуга[тѧ] въсадить въ темницѫ· 59. (аминь) гл҃ѫ тебѣ· не имаши изыти ѿ тѫдоу[6]) дондеже и послѣднѭѭ цѧтѫ[7]) (л. 47[6]) въздаси. —

XIII.

1. Въ врѣмѧ ѡно придошѫ нѣции повѣдашѫ емоу[8]) ѡ галилеѣхъ ихже кръвъ пилатъ смѣси съ жрътвами ихъ. 2. [и] Ѿвѣщавъ(же) нс҃ъ и рече имъ· мните ли ꙗко галилеане сиіе[9]) грѣшнѣиіе паче въсѣхъ [галилѣинъ] бѣшѫ.[10]) 3. Ни· гл҃ѫ вамъ· иѫ аще не покаете сѧ [и] въси такожде погыбнете· 4. или ѡни ѩ· на иѫже паде стлъпь силоуамьскъі·[11]) мните ли ꙗко ти длъжни[12]) бѣшѫ паче всѣхъ чл҃вкь живѫщихъ въ ерл҃имѣ· 5. иѫ[13]) гл҃ѫ вамъ· ни[14]) аще не покаете сѧ въси такожде погыбнете. 6. И рѣ[15]) сиѫ причѫ· смоковницѫ имѣше етеръ въ виноградѣ своемъ сажденѫ·[16]) и приде ищѫ плода на нен и не ѡврѣте· 7. (и) рече [же] къ винареви· се третие лѣто ѿнелиже прихождѫ и ищѫ плода на смоковници сеи и не обрѣтѫ. посѣци ѩ [оубо]· вьскѫѫ ми[17]) землѫ оупражнѣетъ. 8. Онже ѿвѣщавъ рѣ емꙋ· гн҃и остави ѩ [и] се лето дондеже ѡкопаѫ ѩ ѡкрьстъ и всъіпаѭ гноѭмъ. 9. и аще не сътворитъ плода то въ придѫщиіе[18]) врѣмѧ посѣчеши ѫ. (л. 48[8]) 10. (Въ врѣмѧ ѡно) бѣ [же] оучѧ (нс҃ъ) на единомъ ѿ сънмищъ въ сѫботы· 11. и бѣ тоу жена[19]) дх҃ъ имѧщи недѫженъ. н҃. лѣтъ и бѣ слѫка и немогѫщи сѧ въсклонити ѿ нѫдъ· 12. и оузрѣвже ѫ нс҃ъ призвавъ[20]) и рѣ ей· жено· ѿпоущена еси ѿ недѫга твоего· 13. [и] възложи на нѧ рѫцѣ и [абие] прострѣтсѧ и

[1]) три раздѣлатъ сѧ —. [2]) отъ западъ. [3]) Зогр. доушетъ. Мар. доушѫштъ. [4]) инокрити. [5]) заграденото липсува въ Зогр., а въ Мар. липсува само дума како. [6]) отъ тѫдѣ. [7]) и послѣдьнии трьхоть. [8]) приключи же сѧ етери въ то врѣмѧ повѣдаѫще емоу — [9]) сии. [10]) бѣшѫ ꙗко так пострадашѫ. — [11]) + и поби ѩ. [12]) длъжнѣйше. — [13]) ни. [14]) нъ. [15]) гл҃а же. [16]) въсажденѫ. [17]) въскѫѫ и. [18]) въ грѫдѫщиіе. [19]) и се жена. [20]) пригласи.

славѣше бā. **14.** Отвѣща[1]) архиѥсонагогъ негодоуѭ зане всѫботѫ исцѣли ѭ исъ· глѣше (же) народоу· ѿ· день естъ в нѫже достоить дѣлати· въ тыѩ приходѫще цѣлите сѧ· а не въ день сѫботнъıи. **15.** Ѿвѣщавъ [же] кнемоу гь (и) ре (емоу)· лицемѣри· къждѥ[2]) васъ всѫботѫ не ѿрѣшаетли своего вола[3]) или осла ѿ ꙗсли и ведъ напаеть· **16.** сиѫ же дъщере аврамлѫ сѫщѭ ꙗже свѧзаиа[4]) сотоноѭ[5]) се ѡсмое на десѧте лѣто не подобаше ли[6]) разрѣшити ѫ[7]) ѿ ꙗзъı въ денъ сѫботнъı· **17.** И се емоу глѫщоу стыдѣхѫ сѧ вси противлѣѫщии сѧ емоу· и въси людие радовахѫ сѧ ѡ всѣхъ славъıиъı и ихъ въıваѫщиихъ ѿ него· : : (л. 48[6]) **18.** Рѣ гъ причѫ сиѫ· подобно есть царство небесноѥ· комоу уподоблѫ ѥ·[8]) **19.** подобно есть зрънoу· гороушноу·[9]) еже приемъ чл҃вкъ въвръже [ѥ] въ врътоградъ свои· [и] въздрасте и бъıстъ дрѣво велико·[10]) и птицѧ небесныѧ вселишѧ сѧ въ вѣтви его. **20.** И пакъı рече (ѥмоу)· комоу ѹподоблѫ царствие бие· **21.** подобно есть квасоу· иже[11]) приемши жена и скръı въ мѫцѣ трии сить·[12]) дондеже въкъıснетсѧ.[13]) **22.** И прихождаше скозѣ градъı [и] всѧ[14]) оучѧ и шествие творѫ въ ерслимъ **23.** Рѣ [же] етеръ къ немоу· ги· аще мало есть спасѫщиихсѧ· ѡниже рѣ книмъ. **24.** подвизаите сѧ внити скозѣ тѣснаꙗ врата· глѫ вамъ· мнози[15]) възыщѫть внитии: и не възмогѫть. **25.** Ѿтнелиже възыщеть[16]) гъ домоу [и] затворить двери и начнете[17]) внѣ стоѩти и тлѣщи [двьри]· глѫще· ги ги ѿвръзи намъ· [и отъвѣщавъ] рѣть вамъ· не вѣ вась ѿкѫдоу есте **26.** тогда начнете[18]) глати· ꙗдохомъ прѣдъ тобоѫ и пихомъ и на расиѫтиихъ нашихъ[19]) оучиа(нъı) еси· **27.** и (тогда) речетъ· не вѣдѣ васъ ѿкѫдоу есте (л. 49[a]) ѿстѫпите ѿ мене вси дѣлателе неправдѣ· **28.** тоу бѫдеть плачъ и скрежетъ зѫбомь. Ієгда (же) оузрите аврама исака и ꙗкова [и] всѧ прѫкъı въ царъствии бжи въı же изгоним[m] вънъ· **29.** и придѫть ѿ въстокъ и западъ и сѣвера и юга[20]) въ царствии бжи. **30.** и се сѫтъ послѣдниии еже[21]) бѫдѫть прѣдниии и сѫтъ прѣдниии иже бѫдѫтъ послѣдниии:· **31.** Въ тъ день приступѫшиѫ етери[22]) фарисеи глѫще емоу· изыди иди ѿсѫдоу· ꙗко продъ хощеть тѧ ѹбити. **32.** И рѣ имъ шедше рьцѣте мисѹ томоу· се изгонѫ бѣсы и цѣлениа[23]) творѫ днесъ и въ третии кончаѫ. **33.** Ѡбаче подобаетли днесъ и оутрѣ и въ ѡнь денъ изыти·[24]) ꙗко невъзможно

[1]) отъвѣштавъ же. [2]) ѥождо. [3]) волоу. [4]) а поправено отъ о. [5]) ꙗже свѧза сотона. [6]) недостоѣше ли. [7]) сиѫ. [8]) ст. 18. въ Зогр. и Мар.: глѧше же комоу подобьно есть царствие бие и комоу оуподоблѫ е. [9]) горюшьноу. [10]) велие. [11]) Зогр. егоже. [12]) сатъ. [13]) Зогр. въкъисе всѣ. Мар. въкъисѣ вкеѣ. [14]) вкси; Зогр. нѣма оучѧ. [15]) ꙗко мнѫзи глѫ вамъ. — [16]) оубо въстанетъ. [17]) Зогр. начнетъ. [18]) Зогр. начѧтъ. [19]) Зогр. и тръжѫщихъ. [20]) + и възлѫгѫтъ Мар. [21]) Мар. иже. [22]) Мар. едини. [23]) исцѣлениѣ. [24]) изи.

есть прѫкоу кромѣ ерс҃лима погыбиѭти· 34. ерѫиме ерѫлме· избивъıи прѫкы [и] каменіемъ побиваѭ посланъıѩ ктебѣ· колъкраты въсхотѣхъ събрати чѧда твоıа ıако и кокошъ гнѣздо свое подъ крилѣ и невъсхотѣсте· 35. и се ѡставлѣетсѧ вамь (л. 49[6]) домъ вашъ пꙋстъ· гл҃ѫ же вамъ ıако не имате мене видѣти· дондеже[1]) рє҃те· бл҃ословенъ грѧдъıи въ имѧ гн҃е: —

XIV.

1. Къ врѣмѧ ѡно приде ис҃ъ въ домъ етера[2]) кнѧза фарисенска всѫботѫ хлѣба ıасти· и ти бѣхѫ назираѭще [и] 2. Бѣше тоу[3]) чл҃вкъ прѣдинмъ[4]) имѣѭ воднъıи трѫдъ·[5]) 3. И ѿвѣщавъ ис҃ъ и рє҃ къ законъникомъ и фарисеѡмъ гл҃ѫ· аще достоитъ всѫботы цѣлити· [ониже оумълчѣшѧ (же·) 4. и приемь исцѣли и· и ѿпꙋсти и· 5. и ѿвѣщавъ имъ рє҃·[6]) котораго васъ ѡселъ или волъ въ стоудєнецъ[7]) въпадетъ и не изметаи его[8]) въ денъ сѫботнъı. 6. и не възмогошѧ ѿвѣщати емоу ксемоу. 7. Глѣше же къ званъıимъ причѫ· ѡдръжѧѭ[9]) како прѣдъ сѣданиа избираѭ· и гл҃аше[10]) книмъ· 8. егда званъ[11]) бѫдеши тацѣмъ[12]) на бракъ· не сѧди на прѣднемъ мѣстѣ· еда кто чьстнѣи тебе бѫдетъ въ званьıихъ. 9. и пришедъ звавıи тѧ и ѡного речети· даждь семоу мѣсто· (л. 50[a]) и тогда начнеши съ стоудомъ послѣдниеѥ мѣсто дръжати. 10. Нѫ егда званъ бѫдеши шедъ сѧди на послѣдъıнемъ мѣстѣ· да егда придетъ звавıи тѧ речети· дроуже посѧди въıше. Тогда бѫдети слава прѣдъ въсѣми званьıими стоюѭ· 11. Ꙗко [вьсѣкъ] възносѧи сѧ смѣритсѧ и смѣрѣѭи сѧ възнесетсѧ: · : · 12. (Къ врѣмѧ ѡно вниде ис҃ъ въ домъ етера кнѧза· и) гл҃ѣше же [и] къ звавшоумоу и· егда твориши обѣдъ или вечерѫ· не зови дроугъ твоихъ ни братиѭ твоѧ ни рожденна твоего ни сѫсѣда ба҃та·[13]) еда ти коли такожде тѧ възовѫтѧ и бѫдетъ ти въздание·[14]) 13. нѫ егда твориши пиръ· зови нищıѧ· маломощи· хромıѧ и слѣпıѧ 14. [и] бл҃ажень бѫдеши ıако не имать ти чесо въздати· въздастъ бо ти сѧ въ вьскрѣшение праведнıимь.[15]) 15. Слышавъ же етеръ ѿ възлежѧщиихъ съ нимъ се[16]) же рє҃ емоу· блаженъ еже съıѣстъ хлѣбъ[17]) въ царствии бж҃и. — (л. 50[б]) 16. Рє҃ гь причѫ сиѫ· чл҃вѣкъ етъръ створи вечерѫ велиѫ и зва[18]) многы· 17. посла рабы своѧ въ годъ[19]) вечерѧ рещи[20]) званъıмъ· грѧдѣте· ıако [оуже] ѡуготована[21])

[1]) доньдеже придетъ егда Мар. [2]) единого Мар. [3]) и се чл҃вкъ Мар. [4]) единъ. [5]) + бѣ прѣдъ нимъ. [6]) рече къ нимъ. [7]) Мар. пакъ тъй, а Зогр. кладѧзь. [8]) Зогр. и не аще ли истръгнете его. Мар. = Зогр., само: истръгнетъ. [9]) одръжѧ. [10]) гл҃ѧ. [11]) възванъ. [12]) Зогр. лисува това, а Мар. цѣмъ. [13]) сѫсѣдъ богатъ. [14]) Зогр. лисува: възовѫтъ тѧ и бѫдетъ ти. [15]) Зогр. Мар. род. пад. [16]) си. [17]) Мар. обѣдъ. [18]) възва. [19]) къ годиѭ. [20]) рече. [21]) готова.

сѫтъ всѣ· 18. и начѧшѫ коупно[1]) ѿрицати сѧ вси· пръвыи рѣ҃ емоу· село коупихъ и имамъ ноуждѫ[2]) изыти и видѣти е· мѧ҃ тѧ нѧѣи мѧ ѿречена[3]) 19. и дроугы рѣ҃ емоу· сѫпрѫгъ воловинихъ коупихъ ·е҃· и идѫ[4]) искоусити ихъ мѧ҃ тѧ нѧѣи мѧ ѿречена.[5]) 20. и дроугы рѣ҃· женѫ поѧхъ· и сего ради не могѫ прити. 21. пришедъ рабъ и повѣда гн҃оу своемоу· тогда разиѣва[въ] сѧ гн҃ъ домоу· рѣ҃ рабоу своемоу· изыди скоро[6]) на распѫтиа и стьгны гр҃а и нищѧѧ [и] бѣдныѧ и хромыѧ и слѣпыѧ въведи само. 22. и рѣ҃ рабъ· гн҃· еже повелѣ и бъїстъ· и еще мѣсто есть. 23. И рѣ҃ гн҃ъ рабоу· изыди на пѫти и халѧгы[7]) и оубѣди вънити да наплънитсѧ домъ мои. 24. глѫ бо вамъ. ꙗко ни единъ [же] мѫжъ тѣхъ званыихъ не въкꙋситъ моѧ вечрѧ·[8]) — 25. Съ нимже идѣхѫ народи мнози (л. 51[a]) 26. и ѡбращъсѧ (и) рѣ҃ книмъ аще кто грѧдетъ къ мнѣ и не възнавѝть ѡц҃а своего и матере и женѫ[9]) и чѧда и братиѫ и сестры и еще же и дш҃ѫ своѫ не можетъ мои оученикъ быти. 27.[10]) 28. Кто(же) ѿ васъ хотѫ създати стлъпъ· не прѣжде ли сѣдъ расъчътеть доволно.[11]) аще иматъ еже есть [на] съвръшение (емоу)· 29. да не егда положитъ ѡснованиа и не съвръшитъ· вси видѫщи и начнѫтъ рѫгати сѧ емоу глѫще· 30. сеи чл҃вкъ начѧть създати[12]) и не възможе съвръшити. 31. Или къї царь идъї къ иномꙋ цр҃ю сонити сѧ (хотѫще) на брань· не сѣдли прѣжде [съ]вѣщаватъ· аще силень есть съ десѧтиѫ тысѧщъ срѣсти грѧдѫщаго съ двѣма десѧтма тысѧщима нань: — 32. Аще ли ни (то) еще далече ѥмоу сѫщоу мл҃твѫ пославъ молитсѧ ѡ мирѣ. 33. Тако [оубо] (и) всѣкъ (ѿ) васъ иже ѿречетсѧ [сего] своего нѧѣиниа (всего) не можетъ мои оученикъ· быти. 34. Добро естъ солъ· аще [же] солъ ѡбоуѩетъ· чимъ[13]) ѡсолитсѧ· 35. ни въ земи ни въ гнои трѣбѣ есть· нѫ вна съсыпѧѫть ѩ.[14]) Нѧѣѫи оуши слышати да слышитъ·:· · ·

XV.

1. Бѣ врѣмѧ ѡно бѣхѫ приближѧѫще сѧ (л. 51[б]) въси митарие и грѣшници послоушати[15]) его. 2. и роптахѫ же фарисеи книжници глѫще· [ꙗко] съ грѣшникы приемлѫще[16]) [и] сонимъ ꙗстъ. 3. Рѣ҃ же книмъ причѫ сиѫ глѫ· 4. кыи чл҃вкъ ѿ васъ имыи ·р҃· ѡвець и по-

[1]) къ коупѣ. [2]) Зогр. Мар. нѫждѫ. [3]) Мар. отърочена. [4]) грѧдѫ. [5]) отърекъша сѧ. Мар. отрочена. [6]) Мар. ѩдро. [7]) Зогр. Мар. халѫгы. [8]) липсува тукъ и въ Зогр.: мнози бо сѫтъ зъвании мало же избранъихъ. Мар. [9]) жены и пр. род. пад. [10]) пропуснато: иже не ношь (носитъ Мар.) крѣста своего и въслѣдъ мене идетъ (грѧдетъ Мар.) не можетъ быти мои оученикъ. [11]) доволь. [12]) Зогр. зъдати. [13]) о чемь оубо. [14]) кънъ исъпаетъ сѧ. [15]) Зогр. послоушѧѫтъ. Мар. послоушатъ. [16]) приемлетъ.

гоубить единѫ ѿ нихъ· не ѡставитли девѧть десѧть и девѧть въ
поустѣни и идеть въслѣдъ погыбькшѧѧ· 5. дондеже ѡбрѧщетъ ѫ и
ѡбрѣтъ ѫ (и) възлагаеть на рамо свое[1]) и радꙋѫ сѧ 6. и пришедъ
въ домъ свои възываеть[2]) дроугыѧ сѫсѣды гл҃ѧ имъ· радꙋите сѧ
съ мноѫ· [ꙗко] ѡбрѣтохъ ѡвцѫ моѭ погыб|шѧѭ. 7. Гл҃ѧ вамь [ꙗко]
такова радость бѫдетъ и на нб҃си ѡ единомъ грѣшницѣ каѧщи и сѧ
неже и девѧть десѧтъ и девѧтъ праведникъ· иже и нетрѣбоуѧтъ по-
каѧнїа. 8. Или каꙗ жена имѧщи десѧтъ драгъмь· аще погоубитъ
драгмѫ единѫ не възжизаетли свѣтилника и помететь храмины и ищеть
прилежно· дондеже ѡбрѧщеть· 9. и ѡбрѣтши съзываеть и сѫсѣды и
дроугы[3]) глѧщи· радоуите сѧ съ мноѫ. ꙗко ѡбрѣтохъ драгмѫ ѫже по-
(л. 52[a])гоубихъ. 10. Та́ко гл҃ѧ вамъ ра́достъ бываетъ прѣдъ аг҃лы
бж҃и ѡ единомь грѣшницѣ каѧщимсѧ. — 11. Рѣ҃ гь҃· чл҃вкъ етеръ имѣ
два сн҃а· и рѣ҃ меншии[4]) сн҃ъ [его] къ ѡц҃оу своемоу· 12. ѡч҃е даждь ми
достоинѫѭ чѧсть имѣнїа. и раздѣли има имѣнїе· 13. [и] не по
мнозѣхъ дн҃ъ събравъ все меншии сн҃ъ· ѡтиде на странѫ далече и
тоу расточи имѣнїе свое жьївъїи блѫдно· 14. иждьївшоу же ѥмоу
въсѣ бысть гладъ крѣпокь на странѣ тои. и ть начѧтъ лишити сѧ.
15. и шедъ прилѣпи сѧ единомоу[5]) ѿ жителъ тоѧ страны· и посла и
на своꙗ села пасти[6]) свининѫ. 16. и желаꙗше насытити сѧ ѿ рожецъ·:
ꙗже свининѫ ꙗдѣхѫ. и никтоже (не) даꙗше ѥмоу. 17. въ себѣ же
пришедъ рече· колико[7]) наемникъ оу ѡц҃а моего избываѭтьїмъ·[8])
хлѣби· азь же [сьде] гладомь гыбинѫ·[9]) 18. въставъ идѫ къ ѡц҃оу
моемоу и рекѫ емоу· ѡч҃е съгрѣшихъ на нб҃о и прѣдъ тобоѭ 19. оуже
(бо) нѣсьмъ достоинъ нарецїи сѧ синъ твои· створи мѧ ꙗко единого ѿ
20. наемникъ твоихъ. и въставъ иде къ ѡ(л. 52[б])цоу своемоу и еще
же емоу далече сѫщоу оузрѣ и ѡтець его и милъ емоу бысть и текъ
нападе на въїего· 21· и ѡблобыза и и рѣ҃ч҃е [же] ѥмоу синъ· ѡч҃е
съгрѣшихъ на҃ небо и прѣдъ тобоѭ· оуже (бо) нѣсьмь достоинъ на-
рецїи сѧ сн҃ъ твои. створи мѧ ꙗко единого ѿть наемникъ твоихъ.
22. (и) рѣ҃ [же] ѡтецъ его· къ рабомъ своимь· скоро изнесѣте ѡдеждѫ
прьвѫѭ· ѡблѣчете и· дадите прьстенъ на рѫкѫ его и сапогы на
нозѣ (его)· 23. и приведъше телецъ оупитаны (и) заколѣте и· ꙗдше(и)
да веселимсѧ· 24. ꙗко синъ мои [сь] мрьтьвъ бѣ и ѡживе· изгыбьлъ
бѣ и ѡбрѣте сѧ· и начѧшѧ веселити сѧ· бѣ же сн҃ъ его старѣи на
селѣ. 25. и ꙗко грѣдыи приближи сѧ къ домоу и слышѧ пѣнїа и

[1]) на рамѣ свои. [2]) съзываетъ. [3]) съзываеть дроугы и сѫсѣдьнѧ гл҃ѧщи. [4]) Зогр. мьнии; Мар. юнѣи. [5]) единомь. [6]) пастъ. [7]) Зогр. колико оу. Мар. колико. [8]) изъвъываѭтъ хлѣбы. [9]) гыбнѫ.

ликы. 26 и призвавъ единого ѿ рабъ (и) въпрашаше [и] что [оубо] си сѫтъ· 27. ѡнже рѣ̃ емоу· братъ твои приде и закла ѡтѣ̃цъ твои телецъ оупитанъı· ꙗко здрава [и] приѧтъ· 28. разгнѣвавже сѧ[1]) и не хотѣше внити. 29. ѡтѣ̃цъ же его шедъ[2]) молѣше и· ѡнже ѿвѣщавъ рѣ̃ ѡцѣ̃оу своемоу· се колико летъ работаѭ тебѣ и николиже[3]) не даль еси (мнѣ ни) козлѧте да съ дроугы своими[4]) (л. 53[a]) (и азъ нѣгде) възвеселилсѧ бихъ·[5]) 30. егда же сїнъ твои (сеи) изѣдъї твое имѣние съ любодѣицами· приде· [и] закла емоу· телецъ питомы. 31. ѡнже рече ѥмоу· чѧдо· тъı въсегда съ мноѭ еси и всѣ моꙗ твоꙗ сѫтъ· възвеселити же сѧ[6]) подобаꙗше. 32. ꙗко братъ твои сеи мрѣтвъ бѣ и ѡживе· изгыбъ бѣ и ѡбрѣте сѧ.

XVI.

1. Глѣше же [и] къ оученикомъ своимъ· чл҃вкъ етеръ бѣ богатъ· иже имѣше приставникъ· и тои ѡклеветанъ бысть кнемоу· ꙗко растачѣѭ имѣниꙗ его 2. призвавъ[7]) и рѣ̃ ѥмоу· что се слышѭ ѡ тебѣ въздаждь ѡтвѣтъ ѡ приставлении домовнѣмъ· не възможеши бо ктомоу домоу строити. 3. рѣ̃ же въ себѣ приставникъ домоу что сътворѭ ꙗко гдь мои ѿемлеть строение домꙋ ѿ мене· копати не могѫ· просити[8]) стыждѫ сѧ· 4. разоумѣхъ что сътворѭ· да егда ѡставленъ бѫдѫ ѿ строениꙗ домоу приемлѧтмѧ въ домъı своѭ· 5. и призвавъ единого бѫдо ихъ[9]) длъжникъ гл҃ своего глѣше прьвомоу· колцѣмъ длъжънъ еси гоу моемоу.[10]) 6. ѡнже рѣ̃ (емоу)· стомь мѣрь (л. 53[б]) масла.[11]) прими книгъı[12]) твоѧ и сѣдъ скоро напиши ѯ: 7. и[13]) дроугомоу рѣ̃· тъı [же] колцѣмъ длъжънъ еси.[14]) стомь мѣръ[15]) пшеницѧ· гл҃а емоу· прими книгъı[12]) твоѧ 8. и напиши ѡ· 8. и похвали гъ домоу иконома неправеднаго ꙗко мѫдрѣ сѫдѣа.[16]) [ꙗко] сїнове (во) вѣка сего мѫдрѣиши (сѫть) паче сїновъ свѣта въ родѣ своемъ сѫть: 9. и азъ вамъ гл҃ѫ· сътворите себѣ дроугы ѿ мамонъı неправеднаго[17]) да егда ѡсъ бѫдѣете приимѧтвъı въ вѣчнъıѧ кровъı. — 10. Рѣ̃ гь· вѣренъ[18]) въ малѣ· [и] въ мнозѣ вѣренъ есть· и неправедниꙗ[19]) въ малѣ [и] въ мъ нозѣ неправеденъ есть. 11. аще и въ неправеднѣмъ житии не бъıсте вѣрнии въ истиньнѣмь кто вамъ вѣрѫ иметь· 12. и аще въ тоуждемъ вѣрни не бисте[20]) (бъıи) ваше кто

[1]) разгнѣва же сѧ. [2]) ишедъ. [3]) + заповѣди твоꙗ не прѣстѫпихъ и мънѣ николиже —. [4]) моими. [5]) бимь. [6]) + и възрадовати — [7]) Зогр. и приглашь; [8]) хлѫпати. [9]) единого когождо. [10]) Зогр. своемоу. [11]) олѣа. [12]) боукви. [13]) потомь же. [14]) онъ же рече. [15]) Зогр. коръ; Мар. корецъ [16]) сътвори. [17]) неправдъı. [18]) вѣрънъı. [19]) Зогр. невѣрънъı. [20]) Мар. бъıсте.

вамъ дастъ. 13. Никы же[1]) рабъ не можетъ двѣма[2]) гїома работати. или[3]) единого възненавидитъ а дроугаго възлоѭбитъ· или единого дръжитсѧ а ⊙ дроузѣмъ небрѣщи начнетъ[4]) не можете бо бо҃у работати и мамомѣ. Липсува листъ. (л. 54[a]) тъ вѣры.

XVII.

1. Рѣ҃ же къ оученикомъ своимъ· невъзможно есть да не придѫтъ съблазни·[5]) ѡбаче горе томоу имже придѫтъ· 2. оунѣ емоу есть было[6]) аще би камены жрѫвънъ[7]) възложенъ на въѭ его и въвръженъ въ море· неже(ли) да съблажънѣетъ[8]) малыихъ сихъ единого. 3.Ънемлѣте себѣ аще съгрѣшитъ братъ твои запрѣти емоу. и аще покаетсѧ. ѿпоусти емоу· 4. [и] аще ·з҃· цеѭ (дн҃емъ) съгрѣшитъ тебѣ[9]) и ·з҃ цеѭ[10]) обратитсѧ ктебѣ гл҃ѫ (и) кѧѭ сѧ· ѿпоусти емꙋ 5. И рѣшѫ апли хв҃и·[11]) приложи намъ вѣрѫ· 6. рѣ҃ гь· аще бисте имѣли вѣрѫ ꙗко (и) зрьно гороушично·[12]) (то) гл҃али бисте горѣ сеи·[13]) въздвигни[14]) сѧ и всади сѧ в море и послоушала бы васъ. 7. Которыи же васъ имѣѭи рабъ ѡ҃рѧщь или пасѫщъ и[же] пришедшоу емоу съ села речет(ли) емоу· минѫ[15]) възлѧги· 8. или рѣтъ емоу ꙋготовай что вечерѣѫ и прѣпоѣсавсѧ слоужи ми. дондеже ꙗмъ и пиѫ и потомъ ꙗси и пиеши (и) ты· 9. Єда иматъ хвалѫ рабоу томоу· за не съ (л. 54[б]) твори[16]) повелѣнаꙗ· не мнѫ 10. Тако[17]) и въ егда [съ] творите повеленаꙗ вамъ гл҃ѣте· рабы недостоини есмы (и) еже дльжни бѣхомъ створити· створихомъ 11. [и въстъ] Идѫщоу (же) ѥмоу въ ер҃ѧимъ и проходѫщоу емоу[18]) междѫ самариѫ и галилеѫ. 12. (и) въ(зъ)ходѫщоу емоу въ етеръ въсѧ (и) срѣте и т҃ прокажень мѫжъ иже ставъше[19]) издалече 13. и [ти] въздвигошѫ[20]) гласъ (свои) гл҃агоѭще· и҃се наставниче помилоуи ны. 14. и видѣвъ ѫ и рѣ҃ имъ. шедше покажите сѧ перѣомъ. [и въстъ] идѫщеѭже имъ чистишѫ[21]) сѧ 15. единѫе ѿ нихъ видѣвъ (сѧ) ꙗко исцѣлѣ· възврати сѧ съ гласомъ велѣемъ славѫ бг҃а. 16. и паде ницъ на ногоу его хвалѫ емоу въздаѫ. и тои бѣ самарининъ· 17. ѿвѣщавъ [же] и҃съ 18. (и) рѣ҃. не десетли исчистишѫ сѧ· то девѫтъ почто не възвратишѫ сѧ дати[22]) славѫ боу҃· тькмо иноплеменикъ сеи· 19. и рече ѥмоу· въставъ иди· вѣра твоꙗ сп҃се(ть)тѧ. —

---

[1]) Зогр. никотеръ же. [2]) Зогр. двама; Мар. двѣма. [3]) либо. [4]) Зогр. въчьнетъ; Мар. породити начнетъ. [5]) Мар. скандали. [6]) добрѣ емоу би было. Мар. оунѣ емоу би было. [7]) жрѣновънъ. [8]) Мар. скандалисаатъ. [9]) въ тѧ. [10]) Мар. седморицеѭ дьнемъ. [11]) вѣи. [12]) горюшьно. [13]) сухо сукаминѣ сеи. [14]) Мар. сукаминѣ сеи въздерисѧ. [15]) абие минѫвъ. [16]) ꙗко сътвори. [17]) не мьнѫ тако. и въ — Мар. [18]) и тъ прохождааше. [19]) сташа. [20]) възикса; Зогр. нѣма гласъ. [21]) иштистишасѧ. [22]) да девѫтъ како не обрѣтѫ сѧ възвраштъше сѧ дати —.

20. (Къ врѣмѧ ѡно) въпрошенъ [же] бысть[1]) ѿ фарисеи. когда придеть цр҃ствие (л. 55[a]) бжие. ѿ вѣща(въ) и рѣ҃ имъ· не придеть цр҃ствие бо҃жие съ съмѣнѣниемъ ни рекѫтъ· се зде или ѡнде.[2]) 21. се бо царствие бжие вънѫтрьи ѭдоу васъ ѥсть. 22. Рѣ҃ же къ оученикомъ (своимъ) придѫть дение· егда въжделѣете единого ѿ дни[3]) сн҃а чл҃вчьскаго видѣти и не оузрите· 23. И рекѫть вамъ· се зде· се ѡнде[2]) х҃ъ не изыдѣте ни поженѣте· 24. Ꙗко (же) бо мълнии блистажщи сѧ ѡть поднебесныѩ[4]) на подънебесниѭ съвътитсѧ· тако бѫдеть (и) сн҃ъ чл҃вчьскъи въ дн҃ь свои: — 25. Прѣжде же подобаетъ емоу много пострадати и искоушеноу быти ѿ рода сего. 26. (Рѣ҃ г҃ь ꙗко же бо бѣ[5]) и въ дни ноевы тако бѫдеть и въ дни сн҃а чл҃вѣчьскаго. 27. ꙗдѣхѫ (же) и пиꙗхѫ[6]) до негоже дне вниде ное въ ковчегъ· и прїде(и) потопъ и погоуби всѧ. 28. такоже[7]) бысть въ дни лотовы· ꙗдѣхѫ и пиꙗхѫ· кꙋповахѫ и продаваахѫ· сѫждахѫ и гражь даахѫ·[8]) 29. въниже день изыде лоть ѿ содомлѣнь: одъжди жоупелъ [и] огънъ (л. 55[б]) сн҃бсе погоуби всѧ· 30. такожде[9]) бѫдеть и (въ) д҃ень въниже сн҃ъ чл҃вчьскъи ꙗвитсѧ. 31. Въ тыѧ дни иже[10]) бѫдеть на кровѣ и съсѫди его въ домоу да не възлѣзе[11]) взѧти ихъ· иже на селѣ такожде да не възвратитсѧ въспѧть.[12]) 32. Иже [аще] възь ꙗ ищеть дшѫ своѭ сн҃сти погоубить ѩ. 33. а иже погоубить живить ѩ. 34. гл҃ѫ же вамъ въ тѫ нощь бѫдетъ[13]) два на ложи единомъ единого поемлѫть· а дроугаго ѡставлѣѫть.[14]) 35. Бѫдета два[15]) въкоупѣ мелѫщи. единѫ поемлѫть· а дроугѫѭ ѡставлѣѫтъ. 36. Два на селѣ· единъ поѣмлеть· а дроугѫѭ ѡставлѣѫть·[14]) 37. И ѿвѣщашѫ и рекошѫ[16]) емоу· где г҃и· ѡнѫѭ рече имъ· идеже троупъ[17]) тоу и ѡрли съберѫтсѧ·[18]) — {въторникоу конецъ}.

XVIII.

1. Гл҃ѣше же[19]) причѫ книмъ· како подобаеть въсегда мл҃ити сѧ и не стѫжати си.[20]) 2. гл҃а къ нимъ·[21]) Сѫдии бѣ етеръ въ етерѣ градѣ бг҃а не боѭ сѧ ни чл҃вкъ не срамѣѫ сѧ· 3. вдовица[22]) же бѣ въ градѣ томъ и приходѫщи[23]) кнемоу гл҃ѫщи мъстии мене ѡть сѫпра моего· 4. и не хотѣше на дълзѣ врѣмени. Послѣди же рече въ себѣ: (л. 56[a]) аще и бг҃а не боѭ сѧ ни чл҃вкъ срамѫ сѧ ни ѫ зане творитми

[1]) Мар. бывъ. [2]) овьде. [3]) единого дьне. Мар. единого дьнии. [4]) подънебесьскыѩ. [5]) и ꙗко же бысть. [6]) + и жинѣахѫ сѧ и посягаахѫ. [7]) такожде ꙗкоже бысть. [8]) зъдаахѫ [9]) и потомоужде бѫдетъ. [10]) въ тъ дн҃ь въниже. Мар. въ тъ дн҃ь. иже. [11]) сълѣзетъ. [12]) + помиште женѫ лотовѫ. [13]) бѫдете. [14]) единъ поемлется а дроугы оставлѣетъ; Мар. единъ поемлѫтъ· а дроугы оставлѣѫтъ. [15]) двѣ. [16]) и отвѣштавъше гл҃шѧ [17]) тѣло. [18]) сънемлѫтъ сѧ. [19]) гл҃а же ѩ —. [20]) сѧ. [21]) гл҃ѫ. [22]) въдова. [23]) прихождаше.

троудъ вдовица си· 5. да мьцѭ еѭ да не до конца приходѫщи за-
стоитъ мене. 6. И рѣ гь· слышите что сѫдии неправедьнъіи гла.[1])
7. а бъ не створитли[2]) мъсти избранъіихъ своихъ (ради) въпиѭщихъ
кнемоу день и нощь и тръпитъ на нихъ. 8. глѫ вамъ ꙗко створитъ
мъсть[3]) ихъ въ скорѣ. Обаче сїи чл҃вчьскы пришедъ [оуво] ѡбрѫщетли
вѣрѫ на земли· 9. Рѣ же и къ етеромъ надѣѭщимсѧ на сѧ· ꙗко
сѫть праведници· и похоулѣѭщемъ имъ· рѣ[4]) причѫ сиѭ. 10. Чл҃вка
два вниидоста въ цр҃кве помл҃ити[5]) сѧ· единъ фарисеи (въ) а дроугъіи
мытарь. 11. фарисеи же ставъ сице въ себѣ мл҃ѣше сѧ· бѣ хвалѫ
тебѣ въздаѭ ꙗко нѣсъмь ꙗко и прочии чл҃вци хъіщници и непра-
ведници и прѣлюводѣи или ꙗко и сеи мытарь· 12. поѭ сѧ два краты
въ сѫботѫ и десетиѭ даѭ въсего елико притѫжѫ· 13. а мытарь
издалечѣ стоѫ не хотѣꙗше ни очиоу своею възвести на нѣбо нѫ винаше
(сѧ) въ пръси своѧ глѫ· бѣ мл҃стивъ бѫди мнѣ грѣшномоу:[6]) —
(л. 56[6]) 14. глѫ вамъ· сьниде сеи ѡправданъ паче ѡного въ домъ
свои. Всѣкъ бо възносѫи сѧ смѣритсѧ· а смѣраѭ сѧ възнесестѧ:
15. Къ врѣмѧ ѡно приношахѫ къ исоу младенцѧ да би сѧ ихъ
(при)коснѫлъ· видѣвше же оученици и прѣщахѫ имъ. 16. исѫе ви
дѣвъ ѧ и гл҃а имъ· недѣите дѣти приходити къ мнѣ· не браните имъ.
таковъіихъ бо [естъ] цр҃ство бж҃ие. 17. Ямнинъ глѫ вамъ иже [аще] не приемлеть
цр҃ствиꙗ бж҃иꙗ ꙗко ѿрочѧ[7]) не имать въніти вне. {прѣстѫпи
въ главѫ: с҃к: рѣ же петръ: за}. 18. И въпроси етеръ кнѧзъ
глѫ· оучителю бл҃агъіи. что сътворѫ да животъ вѣчньіи наслѣдоуѫ.[8])
19. рече ѥмоу исъ· что мѧ глеши бл҃га· никтоже бл҃гъ (есть) тъкмо
единъ бъ. 20. заповѣди вѣси· не оуби ни прѣлюбы створи ни оукради
ни лъжи (ни) свѣдѣтелъ бѫди· чъти ѡца твоего и мл҃тръ. 21. Онже
рѣ емоу· въсѣ си съхранихъ ѿ ноуности моеѧ· 22. Ѥлышавже исъ
(и рѣ) емоу· ѥще единого не докончѣлъ еси· въсѣ елико имаши про-
даждь и раздѣли[9]) нищимъ· [и] имѣти начнеши[10]) (л. 57[a]) скро-
вище на небесѣхъ и гѫди по мнѣ. 23. Онже слышавъ и[11]) прискръвенъ
бъістъ вѣ бо бл҃тъ зѣло. 24. Видѣвже исъ прискрьвена бъівъ | ша[12])
ко не оудобъ имѫщии бл҃тъство въ цр҃ствие бж҃ие внити.[13]) 25. оудобѣе
[бое]стъ велѫждоу скозѣ иглѣнѣ оуши проити· неже(ли) бг҃атоу въ
цр҃ствие божие въніти. 26. Рекошѫ же слышавшии то кто можетъ
сїсенъ бъіти 27. рѣ исъ[14]) не възможъ | ная ѿ чл҃вкъ (а) възможнаꙗ

[1]) глѣтъ. [2]) не иматъ ли сътворити. [3]) Зогр. милость. Мар. месть. [4]) и оуничьжающемъ прочаѧ притъчѫ. [5]) Зогр. и Мар. суп. [6]) грѣшьнькоу. [7]) прѣправено отъ е. [8]) чьто сътворъ животъ вѣчьнъі наслѣдоуѫ. [9]) раздан. [10]) имѣти имаши. [11]) се. [12]) Зогр. прискръвенъ бъівъ. шьдъ рече. Мар. прискръвенъ бъівшъ· рече. [13]) въ цр҃ство бж҃ие вниидѫтъ. [14]) онъ же рече.

ѿ ба̃ сѫтъ: — 28. Рѣ̃ же петръ се ми ѡставихомъ всѣ и по
тебѣ[1]) идохомъ. 29. Ісъ же рѣ̃ имъ[2]) аминъ гл҃ѫ вамь· [ꙗко]
никтоже есть иже ѡставитъ домъ или родителѧ или братиѫ или
сестры или женѫ или чѧда цр҃ьствиа бг҃а ради· 30. иже (не) въс-
приметъ множъствомъ[3]) въ врѣмѧ се· и въ вѣкы[4]) грѧдѫщи·
и животъ вѣчнъıи· 31. (Въ врѣмѧ ѡно) поꙗемь [же] ісъ ѡба на десѧте
(и) рѣ̃ имъ· се възходимъ въ ерслимъ и скончѣѫтсѧ всѣ писанаꙗ
прр҃ки ѡ сн҃ѣ чл҃овѣстѣꙗемъ. 32. прѣдадѫтъ бо и[5]) ꙗзыкомъ и по
(л. 57[6]) ржаꙗтсѧ емꙋ и досадѫтъ емоу 33. и заплоуꙗтъı и бивше[6])
и оубиѭтъı и третии день въскр҃снетъ. 34. И ти ничесоже не разоу-
мѣшѫ тѣхъ ꙗже гл҃а.[7]) бѣ бо гл҃ъ его скръвенъ ѿ нихъ и не разꙋ-
мѣꙗхѫ гл҃емъıихъ. — 35. Въ врѣмѧ ѡно приближѣꙗщоу сѧ ісоу въ
ерихонь[8]) слѣпецъ етерь сѣдѣше при пѫти просѫ· 36. слышѫ[9]) же
народь мимоходѫщъ въпрашаꙗше что си сѫтъ.[10]) 37. (и) повѣдашѫ
[же] емоу ꙗко ісъ назарѣнинъ мимоходитъ. и тои възъпи гл҃ѫ·
38. ісе сн҃е двъıдовъ помл҃оуи мѧ. 39. и прѣдинидѫщеи (за)прѣ-
щаꙗхѫ емоу да оумълчитъ· ѡнже паче ѯѣло вьпиꙗше гл҃ѫ· сн҃е дв҃дъ
помл҃оуимѧ. 40. Ставже ісъ повелѣ привести и ксебѣ· и приближъшоу
сѧ кнемоу (и) въпроси его· 41. чьто хощеши да ти сьтворѫ. ѡнже рѣ̃
гн҃ да прозрѫ· 42. ісъ [же] рѣ̃ ꙗемоу· прозри· вѣра твоꙗ сп҃се(тъ)тѧ.
прозрѣтже[11]) 43. и въслѣдъ его идѣше славѫ бг҃а: — и вси людие
видѣвше (и) въздашѫ хвалѫ бг҃ви. (л. 58[a]).

XIX.

1. Въ врѣмѧ ѡно[12]) прохождаꙗше (ісъ)[13]) е́рихонъ·[14]) 2. мѫжъ
именемъ нарицаемъıи закъхеи· и [съ] бѣ старѣи мъıтаремъ и [тъ бѣ]
бг҃атъ (съıи)· 3. искаꙗше же видѣти ісa кто ꙗесть· и не можаꙗше
видѣти народомъ· бѣ бо малъ тѣломъ[15]) 4. и прѣди текъ възлѣзе
на агодичиѭ[16]) да видитъ ісa· тѫдѣ бо хотѣше минѫти. 5. И ꙗко
приде до него[17]) ісъ· възрѣвъ видѣ и рѣ̃ ꙗемоу· закъхеꙗ·[18]) поть-
правсѧ слѣзи· днѣсъ бо подобаетми вдомꙋ твоемъ бъıти· 6. и потъ-
правсѧ влѣзе[19]) и приѭтъ и радоуѭ сѧ. 7. и видѣвше въси[20]) роптахѫ
глѫще· [ꙗко] къ грѣшноу мѫжоу вниде витати·[21]) 8. ставже закъхеи

[1]) Зогр. въслѣдъ тебѣ. Мар. = Дбрш. [2]) онъ же рече имъ. [3]) мъножицеѭ. [4]) въ вѣкъ грѧдѫщи животъ вѣчьнъı. [5]) въı. [6]) тъй и Мар., а Зогр. тешъше. [7]) И ти ничьсоже отъ нихъ не разоумѣшѧ. и бѣ гл҃ъ съкръвенъ —. [8]) бъıстъ же егда приближи сѧ въ ерихѫ. [9]) слышавъ [10]) чьто оубо есть се. [11]) и абие прозрѣ. [12]) въшедъ. [13]) въ. [14]) и се мѫжь. [15]) ꙗко тѣломъ малъ бѣ. [16]) сѫкоморинѫ. [17]) на мѣсто. [18]) къ нѣмоу: закъхѣе. [19]) слѣзе. [20]) Зогр. нѣма въси. [21]) суп.

и рѣ къ нѣоу· гн҃ се полъ имѣнина моего дамъ нищимъ и аще ѥсьмь
кого ѡвидѣлъ чимъ· възвращѫ четворицеѫ· 9. И рѣ кнемоу нѣъ·
днѣсь сѣсение домоу твоемоу[1]) бысть· зане и [сь] сн҃ь аврамлъ есть.
10. Приде бо сн҃ь чл҃вчь искати и спасти заблѫждьшаго и погыбша:[2])
11. Слышѫщемже нѣъ[3]) рѣ (л. 58[б]) причѫ· зане [же] тои бо бѣ(ше)
близь ерл҃има и мнѣше ꙗко ѹже.[4]) хощетъ цр҃тъ|вие бие ꙗвити сѧ. —
12. Рѣ нѣь чл҃вкъ етеръ добра рода иде на странѫ делече прилѫти
себѣ цр҃ствие и възврати сѧ. 13. Призвавъ ·г҃· рабь своихь и въдасть
имъ ·г҃· манасъ[5]) и рѣ имь·[6]) коупѧ дѣите дондеже[7]) придѫ·
14. и граждане ѥмоу ненавидѣхѫ его и послашѫ мл҃твы[8]) вьслѣдъ его
глѫще· не хотѫщемъ[9]) семоу да цр҃ствуеть надъ нами. 15. И [бысть]
егда сѧ възврати приемъ цр҃ствие· [и] рече да призовѫть емоу рабы
имже дастъ сребро· да оувѣсть каквѫ коупѧ сѫтъ створили. 16. приде
же прьвы глѫ· гн҃ манасъ твоꙗ ·г҃· придѣла манасъ· и рѣ ѥмоу·
17. бл҃гыи рабе и добры и вѣрне· [ꙗко] ѡ малѣ бѣ[10]) вѣренъ· бѫди
область имѣи надъ десѧтиѫ грады.[11]) 18. и приде вторыи глѫ·
манасъ твоꙗ гн҃ сътвори ·е҃· манасъ· 19. рѣ же и томоу и тъи бѫди
на тъ ·е҃· градь. 20. И дроугы приде глѫ· гн҃ се манасъ твоꙗ ꙗже
имѣхъ 21. положенъ въ ѡброусѣ 22. боꙗхво сѧ тебе (л. 59[а] — полови-
на) . . . дадите имѫщомоу ·г҃· манасъ· 25. [и] рѣшѫ емоу· гн҃ имать
·г҃· манасъ· 26. (и рѣ:· Ямнинъ) глѫ [же] вамъ· ꙗко всѣкомоу имѫ-
щомоу дастъ сѧ·[12]) а ѿ неимѫщаго и еже имать[13]) ѿ него· 27. Обаче
врагы моѧ тыѧ· нехотѣвшаѧ мнѣ да цр҃ъ бихъ былъ[14]) надъ
ними· приведѣте[15]) само и сѣцѣте ихь прѣдъ мноѫ· 28. И се рѣъ
идѣше прѣди въсходѫи вь ерл҃имь. 29. Къ врѣмѧ ѡно приближаѫщоу сѧ исоу въ виданиѫ·[16]) кь горѣ нарицаемѣеи елеѡнъ· посла
два ѿ оученикь своихъ (л. 59[б] — половина) . . . . къ нѣви· 35. и възврьгше
ризы своѧ на жрѣвѧ (и) въсадишѫ нѣа· 36. Идѫщоу же ѥмꙋ пости-
лахѫ ризы своѧ по пѫтоѭ. 37. приближѣѫщоу сѧ емоу [абие] кь нисхо-
жденноу горѣ елеѡньстѣи· начѧтъ[17]) все множъство оученикъ радоуѫще сѧ
хвалити бл҃ гласомъ велнемь (и) о въсѣхъ силахь ꙗже видѣшѫ· 38. глѫще·
бл҃гословенъ грѧдыи цр҃ъ въ имѧ гн҃е: миръ на земи[18]) слава въ въиш-
нихь: — 39. И едини[19]) фарисеи ѿ народа рекошѫ [къ и] емоу· ѹчителю

[1]) Тъй и Мар., а Зогр. семоу. [2]) Зогр. и Мар. приде бо сн҃ъ чл҃вчьскъ сѣстъ погыбъшааго. [3]) намѣсто нѣъ Зогр. и Мар. имъ се приложь. [4]) мьнѣахѫ ꙗко абие. [5]) мънасъ. [6]) къ нимъ. [7]) Мар. пакъ тъй, а Зогр. дондеже. [8]) мл҃твѫ. [9]) не хощемъ. [10]) бысть. [11]) градъ. [12]) дадѧтъ. [13]) и еже иматъ отъимѫтъ отъ нѣго. [14]) бимь былъ. [15]) Зогр. + ꙗ, Мар. нѣма. [16]) и бысть ꙗко приближи сѧ въ витъфагиѫ и витаниѫ. [17]) Мар. пакъ тъй, а Зогр. оучѧтъ. [18]) на нѣсехъ. [19]) тъй и Мар., а Зогр. И етери фарисеи рѣшѧ къ немоу ѿ народа.

запрѣти оученикомъ твоимъ· **40.** [и] ѿвѣщавъ ре· [имъ] глѧ вамъ· [ꙗко] аще си (л. 60[a])е ѹмълчѧть камение въпити начнетъ.[1]) **41.** и ꙗко приближи сѧ: видѣвъ градъ плака сѧ ѡ немъ гл҃ѫ· **42.** [ꙗко] аще би разоумѣлъ (поиѣ) въ дънь сѫщаго ты[2]) ꙗже къ миру твоему· нинѣ оукрыи сѧ ѿ очиѥ твоеѥ· **43.** и[3]) придѫть дение на тѧ егда[4]) ѡбложѧтъ врази твои ѡстрогъ ѡ тебѣ ѡбъидѫть тѧ и ѡбъстѫпѧтъ тѧ и разбиѧтъ тѧ и чѧда твоꙗ[5]) въ тебѣ. **44.** И неоставитъ[6]) камене на камени въ тебѣ. понеѥже не разоумѣ врѣмене посѣщениꙗ твоего· — **45.** Въ врѣмѧ ѡно въшедъ ис҃ъ въ цр҃ковъ начѧть изгонити продаѭщиѧ голѫбы[7]) гл҃ѫ имъ· **46.** писано естъ и бѫдетъ· храмъ|мъ мои храмъ мл҃итвѣ· вы же створисте и врьтопь разбоиникомъ·:· — **47.** И бѣ (тоу) оучѫи[8]) по всѧ дни въ цр҃кви. архиереи и книжници искаꙗхѫ ѥго погоубити і старѣишини людие·[9]) **48.** не ѡбрѣтаꙗхѫ что сътворѫть емоу· людие же вси дръжахѫ сѧ его послоушаѭще ѥго.

XX.

1. Въ врѣмѧ ѡно[10]) оучѧщоу ис҃оу люди въ цр҃кви и бл҃говѣстоуѭщоу. състашѫ сѧ (л. 60[б]) архиереи и книжници съ старцы· **2.** гл҃шѫ къ ис҃ви·[11]) рьци намъ· коеѫ ѡбластиѫ си[12]) твориши· [и] кто есть давы тебѣ ѡбластъ сиѫ. **3.** Отвѣща[въ же рече] книмъ (ис҃ъ)· въпрошѫ въі азъ единого словесе и рьцѣте ми· **4.** крщение иѡаново сѣвесе ли бѣ или ѿ чл҃вкъ· **5.** ѡни же полишлѣхѫ въ себѣ гл҃ѫще [ꙗко] аще речемъ сѣвесе·[13]) почто[14]) не вѣровасте емоу· **6.** аще ли речемь ѿ чл҃вкъ· люди е вси каменьемъ побиѭ и·[15]) извѣстно бо бѣ людемъ ѡ иѡанѣ· ꙗко прр҃къ бе. **7.** и ѿвѣщашѫ емоу· **8.** не вѣмы ѿ кѫдоу естъ· ис҃ъ ре имъ· ни азъ гл҃ѫ вамъ· коеѫ ѡбластиѫ[16]) се творѫ· — **9.** Начѧть же къ людемь гл҃ати причѫ сиѫ· Чл҃овѣкъ насади виноградъ и въдастъ [и] дѣлателемь и ѡтиде на лѣта многа· **10.** и въ врѣмѧ посла дѣлателемъ рабъ да ѿ плода винограда[17]) дадѫть емоу. дѣлателе же бивше [и] поустишѫ (и) тъщъ **11.** и приложи и дроугыи послати рабъ· ѡни же и того бивше досаждъше[18]) емоу и поустишѫ [и] тъщъ· **12.** и приложи третиаго послати раба· ѡни же и того бивше·[19]) и оуꙗзвивше

[1]) Зогр. възъпити имать; Мар. въпити имать. [2]) аще би разоумѣлъ въ дънь сь· и ти ꙗже къ миру. [3]) и ꙗко. [4]) намѣсто егда има и. [5]) Зогр. обидѫтъ тѧ окрочѧтъ тѧ въ ѫдоу і раз-бьѭтъ тѧ и чѧда твоꙗ въ тебѣ; Мар. намѣсто окрочѧтъ тѧ има осѫдѧтъ тѧ. [6]) не оставѧтъ. [7]) Мар. изгонити продаѭщиѧ въ нем и коупоѭщиѧ. [8]) въ цркве. [9]) и старѣишина людьмъ. [10]) и бысть въ единъ отъ дьнии. [11]) И рѣшѧ гаѭще къ нѣмоу. [12]) се. [13]) испуспато: речетъ къ намъ. [14]) въ Зогр. има оубо. Мар. = Добрш. [15]) и прибавено отгорѣ, но погрѣшно; трѣба да бѫде: побиѭтъ ны. [16]) Мар. властиѭ. [17]) Зогр. отъ плода виноградьнаго. [18]) и досадиѭ. [19]) Зогр. бивше нѣма, а стои: они же и сего оуязвивъше.

изъгнашѫ· **13.** рѣ̃ же гдь виноградьнь·[1]) (л. 61[a]) что створѫ· послѫ сїа
моего възлюбенаго· негли[2]) сего оусрамлѣѭтсѧ· **14.** видѣвше же дѣла-
теле и мышлѣхѫ дроугъ къ дроугоу гл҃ѫще· съ естъ наслѣдникъ·
оубиемь[3]) его и наше бѫдеть достоание **15.** и изведше вынъ извиноградa
и оубишѫ и. что же створить имъ гдь винограда· **16.** придеть и
погоубитъ дѣлателѧ сиѧ и въдасть виноградь инѣмъ: — **17.** Слы-
шавше же и рѣшѫ да не бѫдетъ. Онъ | же възрѣвъ на нѧ рѣ̃· что
[оубо] есть написание се· каменъ егоже не брѣгошѫ зиждѫщеи бысть[4])
въ главѫ ѩгоѩ· **18.** въсѣкъ падъи на камени томь.[5]) съкроушитсѧ·
а на немже падеть сътретьи: — **19.** Въ врѣмѧ ѡно искахѫ фарисеи[6])
книжници възложити нанъ рѫцѣ въ тъ чѣсъ нѫ оубоѩшѫ сѧ
людии: — разоумѣшѫ бо ѩко книмь рече прѣ̃: [сыѫ] **20.** И съглѧ-
давьше и послашѫ дѣлателѧ творѧщѩѧ сѧ праведници сѫще· да имѫтьї
въ словеси· да вишѫ прѣдали[7]) вѧдчъствоу и ѡвласти воеводъ·
21. и въпросишѫ и глѫще· учителю· вѣмь ѩко (л. 61[б]) и҆праведнѣ[8])
гл҃еши и оучиши и не на лица[9]) зриши· нѫ въистинѫ пѫтю бж҃иоу
ѹчиши. **22.** достоитли [намъ] кесареви данъ дати· или ни **23.** Разоу-
мѣвъ же лъсть ихь (и) рѣ̃ книмь· **24.** покажите ми златицѫ·[10]) чии
ѡбразь иматъ написание·[11]) ѡниже рѣшѫ· кесаревъ· **25.** ѡниже рѣ̃ книмь·
въздадите ѩже сѫть кесарева кесароу·[12]) ѩже сѫть бж҃ия бж҃и **26.** и не
могошѫ запрѣтити[13]) гл҃ѣ его прѣдъ людми. и дивлѣшѫ сѧ мнози
ѡ ѿвѣтѣ его и оумълъчѣшѫ.[14]) **27.** Въ врѣмѧ ѡно пристѫпишѫ ѥтери
ѿ садоукеи гл҃аголѫще въскрѣшенноу не бъити· **28.** и въпрашахѫ и гл҃ще·
оучителоу· моиси[15]) написалъ есть намъ· аще комоу оумреть братъ имы
женѫ и ть весчѧденъ бѫдеть да поиметь женѫ его братъ и въскрѣсить
сѣмѧ брата своего. **29.** ѕ҃· же братиѧ бѣ и пръвъи поѥмъ женѫ оумреть
весчѧда.[16]) **30.** и третии поѩдѣть ѩ такожде **31.** и въси ѕ҃· умрѣшѫ не
ѡставлъше чѧдъ· **32.** послѣжде (л. 62[a]) же въсѣхъ оумрѣть и жена.
33. и въ въскрѣшение же котораго [ихъ] бѫдеть жена ѕ҃· бо ихъ
имѣшѫ нѫ женѫ. **34.** и ѿвѣщавъ исъ рѣ̃ имъ· сїове вѣка сего же-
нѫтсѧ и посѣгаѫть.[17]) **35.** а сподобльшии сѧ вѣкь ѡнь оулоучити[18])
и въскрѣшение же ѿ мрътьвыхъ· ни женѫтсѧ ни посагаѫть· **36.** ни

[1]) винограда. [2]) некъли (Мар. негъли) сего видѣвъше —. [3]) Мар. придѣте оубиемъ и. [4]) что оубо написаное се. камень егоже невръдоу сътворишѧ зиждѫщи бъстъ —. [5]) Мар. пакъ тъй, а Зогр. само: на камени [6]) и възискашѧ архиреи. [7]) да бѫ и прѣдали. [8]) Зогр. правь; Мар. право. [9]) Мар. пакъ лица, а Зогр. лице. [10]) пѣнязь. [11]) и напсание. [12]) въздадите оубо кесареово кесареви и ѩже —. [13]) зазьрѣти. [14]) и дивьше сѧ о отъвѣтѣ его оумлъчѣшѧ. [15]) Зогр. моси; Мар. мосии. [16]) и бештѧдьнъ. и поѩтъ въторъ женѫ и тъ оумрѣтъ бештѧда. [17]) посагаѫтъ. [18]) Зогр. вѣкъ тъ оулоучѧтъ; Мар. Вѣкъ тъ оулоучити.

оумрѣти [во по томь] могѫтъ· равни бо сѫть анґамъ и снове сѫтъ
бжии· въскрѣшениоу сѫще сїове[1]) ꙗко же[2]) въстаѫтъ мртвии· 37. и
моиси (во) сказа при кжиниѣ еже гла[3]) гд҃а ба҃ аврамлѣ. ба҃ исакова ба҃
ꙗковлѣ· 38. бо҃ нѣсть мрьтвыхь нѫ живыхъ. 39. вси во томоу живи
сѫть· ѿвѣщаѭ же етери книжници и рекошѫ· оучителю добрѣ рѣ҃:
40. Ктомоу же не смѣхаѭ его въпрашати ни ѡ комже[4]) 41. И рѣ҃
имъ· како гл҃ѫть книжници[5]) хр҃а быти сн҃а дв҃а. 42. а самъ дв҃дъ
глѣть въ книгахь ѱаломъскыхь· рѣ҃ гь҃ ґви моемоу· сѫди ѡ десноѭ
мене· 43. дондеже положѫ врагы твоѧ подножию ногама твоима·
44. дв҃дь[6]) ґа нарицаеть· то како моу есть сн҃ъ. — 45. Слышѫщемже
въсѣмъ людемь рѣ҃ [къ] оученикомь своимъ: — (л. 62[б]) 46. Бъне-
млѣте ѿ книжникъ хотѫщихъ въ ѡдеждахъ ходити любѫщихь
цѣлованиа на тржищихь и прѣдъсѣданиа на зборищихъ и прѣжде-
сѣданиа[7]) на ѡвѣдѣхъ· 47. Иже съиѣдаѭть домовы[8]) вдовицъ и
виноѭ далече мл҃ѫтсѧ· {·: в врѣкъ ·в҃· не҃} Сие примѫть ѡсѫждение
болшеие: —

XXI.

1. Възрѣвже (и) видѣ въмѣтаѭщиѧ[9]) въ газофилакиѫ дары
своѧ бра҃тыѧ. 2. видѣ же етерѫ вдовицѫ оубогыѭ [въмѣтаѭщиѭ] тоу
двѣ цѧтѣ[10]) и рѣ҃· 3. въ истиниѫ гл҃ѫ вамъ [ꙗко] вдовица сиа оубогаа
колеи [вьсѣхъ] въвръже. 4. въси [во] сие ѿ избытка своего въвръгошѫ
дары[11]) вв҃и. а сиа ѿ лишѣниа своего все имѣние свое въвръже. Се
гл҃ѫ възгласи· имѣѭи оуши слышати да слышитъ.[12]) 5. И етеромъ
гл҃ѫщемь ѡ цр҃кви· ꙗко камениемъ добромь и съсѫды оукрашена есть.
рѣ҃ же. 6. си ꙗже вид҃те· придѫть денне виѫже[13]) ѡстанеть каменъ на
камени зде иже не разоритсѧ. 7. Въпросишѫ же [и] гл҃ѫще· оучителю·
когда [оубо] си (л. 63[а]) бѫдѫть и что есть знамение· егда си хотѫтъ
быти. 8. Ѡиже рѣ҃ блюдѣте сѧ да не прѣлъщени бѫдете· мнози во
придѫть въ имѧ мое гл҃ще· азь есьмъ и врѣмѧ приближи сѧ недѣите
въслѣдъ ихъ ити.[14]) 9. Егда оузрите[15]) брани и нестроениа· не оубоите
сѧ· подобаетво силмъ прѣжде быти нѫ не оубо[16]) кончина. 10. И гл҃аше
книмъ[17]) въстанетво ꙗзыкъ на ꙗзыкь и цр҃ство на цр҃ство 11. и тржи

[1]) тъй и Мар., а Зогр. въскрѣшению сїове сѫтъ. [2]) Мар. а ꙗкоже; Зогр. а ꙗко. [3]) Зогр. ꙗко же гл҃а гь҃ѣ; Мар. ꙗко же гл҃етъ гь҃а. [4]) ничесоже. [5]) Зогр. книгъ; Мар. едини. [6]) дв҃дъ и оубо гь҃ нарицаетъ. [7]) на съиѣмищихъ и прѣждезъваниѣ на обѣдѣхъ и на вечерѣхъ. [8]) домы. [9]) въмѣтаѭштѧ. [10]) Зогр. и Мар., оубогыѭ въмѣтаѭщѭ тоу двѣ лит҃ѣ. [11]) отъ избытъка (своего Мар.) въвръгошѧ въ даръ вв҃и. [12]) Това изречение липсува въ Зогр., а въ Мар. е въ края на ст. 3. [13]) не останетъ. [14]) не идѣте въслѣдъ ихъ [15]) оуслышите [16]) нъ не абѣе кончина; Мар. нъ не оу абие кончина. [17]) тъгда гл҃аше имъ.

[же] велици по мѣст[4] и глади и въ мори бѫ҃ть страхования и знамения
сїбесе велика бѫ҃ть· 12. И прѣжде же сихъ въсѣхъ възложѫ[тъ] на
вы рѫкы своѭ[1]) и ижденѫть (и) прѣдаѭще на съборища и темницѧ·
ведоуми кїремъ и вл҃камъ имене моего ради. 13. прилоучитсѧ[2]) вамь
въ свѣдѣтелъство. 14. Положите на срьцихъ вашихъ не прѣжде поу-
чѣти сѧ ѡтвѣщавати. 15. азъ подамъ вамъ оуста и прѣмѫдростъ.[3])
еже не възмогѫтъ противити сѧ и ѿвѣщати противлѣѭщи сѧ
вамъ 16. прѣдани же (л. 63[б]) бѫдете родители братиѭ[4]) и родомъ
и дроуы оумртвѫтъ ѿ васъ· 17. и бѫдете ненавидими ѿ всѣхъ
имене моего ради. 18. и власъ главы вашеѭ не погыбнеть· 19. въ
трьпѣнии вашемъ стѫжите дшѫ вашѫ.[5]) {въ тр҃коу кц҃ъ· чъти се}
20. Єгда же оузрите ѡбьстоѧмъ вои нер҃лимъ· тогда разѹмѣете·
ꙗко приближи сѧ запоустѣние ѥмоу. 21. тогда сѫщии въ ѥоден
да бѣгѫть на горы и иже посрѣ҃ его да не исходѫть[6]) 22. И иже
въ странахь да не въходѫть вънъ· ꙗко дъние мъщению си сѫть да
испълнѫтсѧ въсѣкаꙗ.[7]) 23. Горе же непразнымъ и доѭщимъ въ
тыѭ дни. Бѫдетво бѣда велика на земли и гнѣвъ на людехъ сихъ
24. И падѫть въ ѡстрии мечѣ и плѣнени бѫдѫть въ ѩзыкы въсѧ
и ер҃лимь[8]) попираемъ ꙗзыкы дондеже скончѣѭтсѧ врѣмена ꙗзыкъ.
25. И бѫ҃ть знамения въ сл҃нци и влоуцѣ[9]) и въ звѣздахъ и на
земли тѫга ꙗзыкомь отъ нечѣꙗния· шоуꙗ моръ|скаго възмѫщенꙗ.
26. издъıхаѫщимъ чл҃вкомъ ѿ страха и чѣꙗнїа грѧдѫхъ[10]) на въсе-
ленѫѭ· силы [бо] нбс҃ныѭ двигнѫ(л. 64[а])тсѧ. 27. И тогда оузрите[11])
сн҃а чл҃вчьскаго грѧдѫщаго на облацѣхь силоѭ и славоѭ многоѭ·
28. начинаѫщемже симъ бывати. въсклоните сѧ и въздвигнѣте главы
вашѧ зане приближи сѧ избавление ваше. 29. и рѣ҃ имъ причѧ· вн҃те
смокве[12]) и всѣ дрѣва егда прошибаѭтсѧ. 30. и оуже видѫще ѿ себѣ
вѣсте ꙗко жѧтва есть близъ. 31. Тако и вы егда оузрите бываѫщаꙗ
вн҃те[13]) ꙗко близъ естъ цр҃ствие бж҃ие. 32. аминъ гл҃ѫ вамъ· ꙗко не
прѣидеть р҃ось[14]) дондеже всѣ си бѫдѫтъ. 33. Небо и земѣ минои́деть·
а словеса моꙗ не минои́дѫть.[15]) 34. Бьнемлѣте [же] себѣ. еда когда
ѡтѧжъчѣѭтъ[16]) срьца ваша ѡбъıданиемъ и пиꙗньствомъ и печѣлми
житенскыми и наидеть на вы внезапнѫ дъıнїтъ. 35. ꙗко и[17]) сѣтко
придеть на всѧ сѣдѫщаꙗ на лици всеѧ земли. 36. Бдите [оуво] на

[1]) възложѫтъ на въ рѫкы своꙗ. [2]) приключитъ же сѧ. [3]) азъ бо дамь вамъ въ оуста прѣмѫдростъ. [4]) родителы и братрьѭ. [5]) доушѧ вашѧ. [6]) и иже посрѣдѣ его да исходѫтъ. [7]) вьсѣ написаꙗ. [8]) испуснато: бѫдетъ. [9]) въ мѣсѧци. [10]) грѧдѫщихъ [11]) тъй и Мар., а Зогр. оузрѫтъ. [12]) смоковьницѫ. [13]) вѣдите. [14]) не имѫтъ прѣити родъ сь. Мар. родось. [15]) Тъй и Мар., а Зогр. не имѫтъ прѣити. [16]) Зогр. отѧгъчаѭтъ; Мар. отѫжаѭтъ. [17]) Зогр. акы; Мар. ѣко.

всѣко врѣмѧ мѧмре сѧ да сп҃овите сѧ ѹбѣжѣти всѣхъ сихъ хотѧщихъ
быти и стати прѣдъ синомъ чл҃вѣчьскымъ. (л. 64[6]) 37. Въ врѣмѧ
ѡно бѣ оучѧщи въ цр҃кви нощиѫ вьдварѣше сѧ исходѧщи въ горѫ
нарицаемѫѭ елеѡнь.[1]) 38. въси людие изоутра прихождахѫ[2]) кнемѹ въ
цр҃кве послѫтьі[3]) его.

XXII.

1. Приближи сѧ[4]) празникъ ѡпрѣсночиѭ[5]) нарицаемаꙗ паска·
2. [и] Искаꙗхѫ архиере книжници како [и] бишѫ[6]) оубити· боꙗхѫ бо сѧ
людии. 3. Вниде же [сотона] въ иѹдѫ нарицаемаго скариѡть сѫщь[7]) ѿ
числа ѡбою на десѧте. 4. И шедъ гл҃а архиерешмъ и воеводамъ· како
имъ прѣдастьіи. 5. и възрадовашѧ сѧ и свѣщашѧ дати емоу сребро.
6. исповѣда·[8]) искаше же п҃обна врѣмене да и прѣдасть безнарода.
7. (и) приде {чѣе вел. на оутросъ.} же денъ ѡпрѣснокъ· въниже п҃обьно
бѣ паскѫ жрѣти.[9]) 8. посла и҃съ петра и҃ѡана рекше·[10]) шедша оугото-
вита намь паскѫ ꙗсти. 9. Она же рекоста ꙗемоу· где хощеши и оугото-
вавѣ· 10. рѣ҃има· въшедше[11]) вама въ градъ срѣщетвьі чл҃вѣкъ въ
комозѣ водѫ носѧ.[12]) по немъ идета въ домъ въниже въходитъ.
11. и рецѣта гн҃оу домоу· гл҃а (л. 65[2]) тебѣ оучителъ· где есть ѡби-
телъ идеже паскѫ съ оученикы моими[13]) снѣмъ· 12. и тои вамъ по-
кажетъ горницѫ велиѫ[14]) постьланѫ и тоу оуготовлета. 13. шедъша
же ѡбрѣтоста ꙗко же рѣ҃има и оуготоваста пасхѫ. 14. Ꙗгда бъістъ
година възлеже и ѡба на десѧте синмъ а҃пл҃ъ. — 15. И рече къ нимъ·
желаниемъ[15]) се въжделѣхъ паскѫ ꙗсти съ вами· прѣжде даже не
пиимѫ мѫкы. 16. Гл҃ѫ бо вамъ· ꙗко ѡтъселѣ не имамъ ꙗсті[16])
дондеже кончѣѫтсѧ въ цр҃ствии бий. 17. И приемъ чѣшѫ и хвалѫ
въздасть[17]) и рѣ҃ еи[18]) раздѣлите себѣ· 18. глѫ вамъ· ѿ селѣ не
начиѫ[19]) пити ѿ плода[20]) лозъ|наго· дондеже цр҃ствие бжіе придетъ·
19. И приемь хлѣбь хвалѫ въздасть[17]) и прѣломъ и дасть имъ гл҃ѫ·
се ѥсть тѣло мое ломимое за вы· сътворите[21]) въ моѭ памѧть.
20. і чѣшѫ такожде повечери[22]) глѫ· сии чѣша новыи завѣтъ моеѫ
кръвиѫ· ꙗже за вы проливается.[23]) 21. Овоче се рѫка прѣдаѫщаго
мѧ (л. 65[6]) съ мноѫ естъ на трапезѣ. 22. сн҃ъ же[24]) чл҃вѣчьскыи

[1]) Зогр. бѣ же въ дьне оучѧ въ цр҃кве а нощиѫ оудварѣаше сѧ исходѧ въ горѣ нарицаемѣи елеонъ; Мар. сѫщо тъй, както и въ Зогр. само: въдварѣаше сѧ въ г. нар. ел. [2]) Тъй и Мар., а Зогр. приходѧштѣ. [3]) послоушатъ его. [4]) приближаше сѧ: [5]) опрѣснокъ нарицаемы. [6]) бѫ. [7]) сѫща. [8]) и исповѣдѣ. [9]) жрѣти. [10]) рекъ. [11]) въшедшема вама. [12]) Зогр. скѫдолницѣ водѫ несѧ; Мар. въ скѫдѣлницѣ в. н. [13]) Мар. накъ тъй, а Зогр. своими. [14]) Зогр. лисва велиѫ. [15]) желѣниемь. [16]) ꙗсти отъ него донкдеже. [17]) въздавъ. [18]) рече приимѣте се и раздѣлите себѣ. [19]) не имамь пити. [20]) Мар. нѣма сего. [21]) тѣло мое даемое за въ· се творите. [22]) по вечерении. [23]) пролѣетъ сѧ. [24]) и сн҃ъ оубо.

по нареченомоу идетъ. ѡбаче горе томоу чл҃вкоу имже прѣданъ бѫдетъ.[1]) 23. И ти начѧшѧ искати къ себѣ которыи [оубо] бѫдетъ ѿ нихъ хотѧи створити се. 24. Бысть же и прѣ нихъ кыи мнитсѧ[2]) быти болии. 25. Онже рѣ҃ имъ цр҃е ꙗзыкы оустожтыимъ[3]) и ѡбладѧщіе ими властеле[4]) нарицѧютсѧ. 26. вы же не тако нѧ сыи въ васъ болии да бѫдетъ мении[5]) и старѣи ꙗко слꙋжѧи. 27. Кто бо[6]) есть болии возлежѧи или слоужѧи не возлежѧи ли азъ посрѣ҃ васъ есмь ꙗко и слоужѧи.[7]) 28. вы есте прѣбывшии съ мнѧ въ напастехъ моихъ и азъ завѣщаваѧ вамъ 29. ꙗко же завѣщаа мнѣ ѡтецъ мои цр҃ство 30. да ꙗсте и пиете на трапезѣ моеи въ цр҃ствіи моемь и сѧдете на прѣстолѣхъ сѧдѧщіе ѡбѣма не десѧте колѣнома ізраилома. 31. Рѣ҃ же гдь симоне симоне (се) сотона проси[8]) васъ да ви сѣетъ ꙗко и пшеницѧ 32. азъ же молихъ [сѧ] ѡ тебѣ да не ѡскѫдѣетъ вѣра твоꙗ и ты нѣкогда[9]) ѡбращьсѧ оутвръди братиѧ твоѧ. 33. И рѣ҃ петръ[10]) гн҃и стобѧ готовь есмь въ тъмници[11]) и въ съ(л. 66ª)мрѣти. 34. Нѣ҃ъ же рѣ҃ ѥмоу гл҃ѧ ти петре не възгласитъ к ꙋрѧ[12]) днесь дондеже ѿвръжеши сѧ мене три кратъ[13]) не вѣ҃ти. 35. И рѣ҃ имъ егда посалахъ безъ влагалища и бесиры и бесъ сапогъ еда чесо лишени бысте ѡни же рѣшѧ ничесоже. 36. Рѣ҃ [же] имъ нынѣ [иже] иматъ влагалище да възметъ такожде сиры.[14]) идеже не иматъ да продастъ ризѧ своѧ и коупитъ ножъ 37. Гл҃ѧ бо вамъ ꙗко еще писаномоу[15]) подобаетъ скончѣти сѧ[16]) о мнѣ еже съ безаконикы[17]) вмѣнити сѧ въсѣ бо мнѣ кѣшѧ писана оуже кончинѧ имѧтъ.[18]) 38. Они же рѣшѧ гн҃и се ножа [сьде] два и рѣ҃ доволно есть. 39. И шедъ и иде по ѡбычаю своемоу въ горѧ елеѡньскыѧ и оученици его по немь идошѧ. 40. Сѧдшимъ же имъ[19]) на мѣстѣ рѣ҃ имъ молите сѧ да не вънидете въ напастъ. 41. И самь ѿстѧпи ѿ нихъ ꙗко до брьженіе[20]) камени и поклони колѣнѣ и молѣше сѧ гл҃ѧ 42. Оче аще хощеши[21]) минѧ неси чѣшѧ сиѧ ѿ мене ѡбаче не моꙗ волѣ нѧ твоꙗ да бѫдетъ. 43. ꙗвиже сѧ ѥмоу ангелъ сиѧсе (гл҃ѧи) и оукрѣплѣѧи и. (л. 66ᵇ) 44. и бысть въ подвизѣ прилежнѣ[22]) молѣше сѧ и бысть потъ его ꙗко (и) каплѧ кръвавыѧ капльцѧѧ на землѧ.

[1]) тъй и Мар., а Зогр. имѣже прѣдаетъ сѧ. [2]) которы мнитъ ти сѧ ихъ быти болии; Мар. кыи. [3]) цр҃е ꙗзыкомъ оустожатъ имъ. [4]) благодѣтеле. [5]) нъ болии васъ да бѫдетъ ꙗко и мнии. [6]) Зогр. которы болии. [7]) а прѣправено отъ е. [8]) Зогр. пакъ тъй, а Мар. проситъ. [9]) Зогр. и ты нынѣ когда; Мар. нѣкогда. [10]) онъ же рече емоу. [11]) въ тьмьницѧ и въ съмратъ. [12]) било писано коурѧ, а послѣ о-то изтъркано. Зогр. коуръ; Мар. кокотъ. [13]) Зогр. крата. Мар. кратъ. [14]) вирѫ. [15]) Зогр. писано се. Мар. писаное се. [16]) ꙗко аще писано се подобаетъ да скончаетъ сѧ о мнѣ. [17]) еже и съ безаконникомъ (безаконникы Мар.) вмѣнити сѧ. [18]) ибо еже о мнѣ кончинѧ иматъ. [19]) бывше же на мѣстѣ. [20]) ꙗко врьженіе. [21]) желиши. [22]) Мар. и бывъ в. п. прилежнѣ. Зогр. и бысть в. п. прилежаньѥ.

45. И въставъ ѿ мл҃итвы и пришедъ къ оученикомъ и ѡбрѣте [ѧ]
спѧщѧ ѿ печѣли· 46. и рѣ҃ имъ· что спите· и въставше помолите сѧ
да не внидете въ напасть. 47. Ѥще же ѥмоу гл҃ѧщоу тогда народъ[1])
нарицаемыи ноуда· единъ ѿ оною на десѧте прѣдними идѣше. при-
стѫпи къ нс҃ви лобызати его· се бо вѣ знамение даръ имъ· рекъ·
егоже лобѫ· тои естъ. 48. Нс҃ъ же рѣ҃ ѥмоу· июдо· лобызаниемли
сиа чл҃вчьскаго прѣдаеши. 49. Видѣвше же иже бѣхѫ ѡ немъ[2]) къва-
емое· рѣшѫ емоу· гн҃ аще ѹдаримъ ножемъ· 50. и оудари единъ[3]) ѿ
нихъ арх҃ерѣова раба и оурѣза[4]) емоу оухо десное. 51. Ѿвѣща нс҃ъ
и рѣ҃· ѡставите до сего. и коснѫвъ оухо его исцѣли. 52. И рѣ҃ нс҃ъ
пришедшимъ намъ[5]) архиерѣомъ· и стратигомъ цр҃ковнимъ старцемъ·
[ꙗко] на разбоиника ли[6]) придосте съ ѡрѫжиемъ и съ дрѫгоми ꙗти
мене.[7]) 53. Но всѧ дни сѫщоу ми сами въ церкви не прострѣсте рѫкы на
мѧ. нѫ се ѥсть ваша година. (л. 67[a]) и ѡбласть темнаꙗ 54. И емшеже и
ведошѫ и къ домъ архиерѣовъ. 55. Петръ же идѣше въсѧдъ издалече.
и възгнѣтивше же имъ ѡгънъ посрѣ҃ двора и въкоупѣ сѣдшемъ сѣдѣше
Петръ посрѣ҃ нихъ. 56. оузрѣвши же [и] раба етера сѣдѫщи же при свѣтѣ
възрѣвши нанъ и рѣ҃· и сеи бѣ сними. 57. ѡнже ѿврьже сѧ [его]
гл҃ѫ· не знаѫ его· жено. — 58. И не по многоу дроугыи видѣвъ и
рѣ҃· и ты ѿ нихъ еси· петръ же рѣ҃. чл҃вче не вѣмъ·[8]) 59. и мимо-
шедшоу чѣсоу единомоу инъ етеръ крѣпѣше сѧ[9]) гл҃ѫ· въ истиннѫ
и сеи бѣ синъ. галилеꙗнинво естъ. 60. рѣ҃ же петръ· чл҃вче не вѣмъ
еже гл҃еши. ѥще же гл҃щоу емоу· възгласи тѣ коурѧ.[10]) 61. И ѡзрѣвъ
сѧ[11]) гн҃ възрѣ на петра помѣнѫ петръ слово гн҃е. еже рѣ҃ ѥмоу [ꙗко]
прѣжде даже не възгласитъ коурѧ· три краты ѿвръжеши сѧ мене.
62. и шедъ вънъ петръ плака[12]) сѧ горко. [и] 63. Мѫжи еже дръ-
жѫще нс҃а[13]) рѫгаꙗхѫ сѧ ѥмоу вижще и. 64. и закрывше (лице емоу)
биꙗхѫ и по лицоу и въпрашаꙗхѫ и гл҃ще. прорьци намъ (х҃е) кто естъ
оударен тѧ·[14]) 65. и ина многа хоулѧще и гл҃ахѫ нанъ. — 66. И ꙗко
бысть денъ· събра(л. 67[б])шѫ сѧ старци людъсти архиереи и книж-
ници и ведошѫ на съборъ[15]) свои гл҃ахѫ· аще ты еси х҃ъ· рьци намъ.
67. И рѣ҃ имъ· аще вамъ рекѫ· не ѥмете вѣры. 68. аще и въпросѫ
и васъ не ѡтвѣщаете ми ни поустите мѧ. 69. Ѿселѣ бѫдеть сн҃ъ
чл҃вчьскыи· сѣдѫщи ѡ десницѣ силы божиѧ. — 70. И рекошѫ вси· ты

[1]) гл҃щоу се народъ и нарицаемыи Июда. [2]) Зогр. съ нимь; Мар. о немь. [3]) Мар. единъ нѣкыи. [4]) отърѣза. [5]) къ нѣмоу. [6]) Зогр. нѣма ли. [7]) Зогр. дрьколми ꙗти мене; Мар. нѣма ꙗти мене. [8]) нѣсмь. [9]) написано: клѣпѣше сѧ и поправено: крѣпѣше сѧ. Зогр. и Мар. крѣпѣшесѧ. [10]) Зогр. възгласи коуръ. Мар. — кокотъ. [11]) обрацѣ сѧ. [12]) Мар. плака сѧ. Зогр. плакаше сѧ. [13]) Мар. пакъ нс҃а, а Зогр. и. [14]) прорьци кто тѧ оудари. [15]) Мар. сънмь.

ли еси сїнъ бжїи ѡнже книмъ[1]) рѣ· въ глете· ꙗко азъ есмь.
71. Онїже рѣшѧ· что ще трѣбоуемъ[2]) свѣдѣтелїи:[3]) сами бо слышахомъ ѿ оустъ его.

XXIII.

1. И въставше все множьство ихъ и приведошѧ и пилатоу.
2. Начѧшѧ же нанъ вадити гл҃ще· се[го] ѡбрѣтохомъ развращающа ꙗзыкъ нашъ и възбранѣюща дати кесароу данъ. и гл҃ще· себѣ ха҃ цр҃ь бѣти: 3. Пилатже въпроси и гл҃ѧ· ты ли еси цр҃ь иудеѡмь· Онже ѿвѣщавъ и рѣ҃ ѥмоу· ты гл҃ши. 4. Пилатже рѣ҃ть къ архиереѡмъ и народоу· никоѡ же вины не ѡбрѣтаѧ въ чл҃вцѣ семь. 5. Они же крѣпѣхѫсѧ гл҃ще [ꙗко] развращаеть люди· оучѧи по всеи иудеи начеть ѡтъ галилеѧ дозде· 6. Пилатъ же слышавъ въпроси галилеѧ аще чл҃вкъ съ галилеискїи естъ[4]) —. 7. и разꙋмѣвъ· (л. 68[a]) ꙗко ѿ области продовы есть и посла къ иродоу· сѫщоу и[5]) томоу въ ерꙋсалимѣхъ въ дьнь тои·[6]) 8. иродже видѣвъ иса радъ бысть зѣло· бѣ бо желѧи[7]) ѿ многа врѣмене[8]) видѣти и· зане слї | шаше многа ѡ немь· и надѣꙗше сѧ знамение етеро видѣти ѿ него бываемо. 9. въпрашаꙗше же и словесъ многы· ѡнже ничесоже не ѿтвѣщаваше ѥмоу. 10. Стоꙗхѫ же архиереи книжници прилежно вадѧще нань· 11. Оукори же и иродь съ вои своими и поржгавсѧ ѡблъкы и въ ризѫ свѣтлѫ възврати и къ пилатоу·[9]) 12. и бъста си дроуга· иродъ [же] и пилатъ въ тои день съ собою· прѣжде бо бѣста враждѫ имѫща междѫ собою. 13. Пилатже съзва архиереѡ и кнѧзѣ и люди. 14. (и) рече· [къ нимъ] приведосте ми чл҃вка сего ꙗко и развращѧи (естъ) люди и се азъ въпрашавъ[10]) прѣдъ вами и не ѿбрѣтохъ ни единоѡ вины въ чл҃вцѣ семь же нанъ вадити· 15. Нѫ ни иродъ· послахъ бо [и] киемоу и се ничтоже достоино съмрти (сь)творено есть ѡ немь. 16. (Да) показавьї (л. 68[б]) [оубо] ѡтпоущѫ и 17. потрѣбѫ же имѣше на всѧ празникы ѿпоущати имь единого. 18. Кѣшиашѫ[11]) же съ всѣмь народомь[12]) гл҃ще· възми сего· ѿпоусти [же] нань варавѫ· 19. иже бѣ за етерѫ крмолѫ бывшѫ въ градѣ· за[13]) оубиство въвръженъ въ темницѫ· 20. Пакы же пилатъ възва[14]) хотѫ ѿпоустити ѿса: 21. Они же възглашаꙗхѫ гл҃ще· пропни пропни и[15]) 22. Онже третеѥ[16]) рѣ҃ нань· что зло створи[17]) ничесоже достоина съмь ѡбрѣтохъ ѡ немь· показавьї [оубо] ѿпоущѫ: — 23. Они

[1]) Зогр. липсува къ нимъ. [2]) ъ поправено отъ о. [3]) свѣдѣтелства. [4]) Зогр. И. же сл. въпр. галилеѧ а. ч. съ г. е. Мар. И. же. сл. галилеѧ. въпроси и а чл҃вкъ г. е. [5]) и нѣма въ Зогр. [6]) въ дьни тъи. [7]) желѣꙗ. [8]) Мар. отъ мъногъ врѣменъ. [9]) къ пилатови. [10]) испрашавъ. [11]) възъпиша. [12]) Мар. къси народи. [13]) и. [14]) възгласи. [15]) Мар. нѣма и. [16]) третицоѧ. [17]) чьто бо сътвори зло.

же (прилежно) прилежахѫ гласы великы[1]) просѧще ѥго на пропѧтие· не прѣмлѣчїахѫ[2]) гласи ихъ [и] архиереисти· 24. пилатже сѫдии быти прошенноу ихъ.[3]) 25. ѿпоусти [же] имь варавѫ· въсажденаго вь темницѫ за крамолѫ и оубинство· егоже[4]) прошахѫ а ис҃а прѣдасть воли ихь. — 26. И ꙗко поведошѫ и емше симона етера коуриниѩ грѧдѫща съ села· задѣашѫ[5]) емоу кръсть нести по ис҃ѣ. 27. Идѣше же въслѣдъ его и многь народъ люди мѫжие и жены· ѩже биѩхѫ сѧ и плакахѫ сѧ его. — 28. Обращь же сѧ ис҃ъ книмъ ре҃· дъщери ѥрл҃имскы не плачѣте сѧ (л. 69[a]) сѧ ѡ мнѣ· ѡвче себѣ плачѣте и чѧдъ вашихь· 29. се бо[6]) денние грѧдѫть· въ нѫже рекѫть· блаженаꙗ неплодовии чрѣва[7]) ꙗже не родишѫ и съсци и ж и не доишѫ· 30. — тогда начнѫть глаѩти горамъ· падѣте на ны и хлъмомь· покрыѩте[8]) нъ· 31. понеже бо въ соуровѣ дрѣвѣ си творѫть·[9]) вь соусѣ что бѫдеть· 32. Ведѣхѫ же и ина два злодѣа[10]) съ нимь оубити· 33. и егда придошѫ на мѣсто на рицаемое краниево. тоу пропѧшѫ и· и (два злодѣꙗ единого ѡ десн҃ыѫ а дроугаго ѡ шоуіѫ) пропѧшѫ.[11]) 34. Ис҃ъ же глѣше· ѡче ѿпоусти имь· не вѣдѫтво что творѫще· раздѣлѣѫще же ризъ его и метахѫ жрѣбиѧ. 35. и стоꙗхѫ людие зрѧще. Подражахѫ[12]) же и кнѧзи глѫще сними· нинъ есть сп҃сьлъ· да сп҃асеть и себ҃ѣ [сь] аще ѥ х҃ъ сп҃ъ бж҃ии избранъии. 36. ржгаꙗхѫ сѧ емоу воини пристѫпаѫще оцетъ придѣѫще ѥмоу и гл҃ще: 37. аще ты еси царь ѥудеискы спси сѧ самъ. 38. бѣже и написание написано надимъ книгами елинъскыми и римъскыми и евреискыми· се ѥстъ ц҃ъ иоудеискы. {зде чти вѣ҃кы и҃ѫ: Ѧдинесь сь мно:} 39. Ѥдинь [же] ѿ ѡбѣшеноую злодѣю хоулѣше (л. 69[б]) и гл҃ѫ(ще) аще ти еси сп҃ъ бж҃ии х҃ъ спси сѧ самъ и (и)ны 40. Ѿвѣщавже дроугыи прѣщаꙗше ѥмоу гл҃ѫ· ни ли ты боиши сѧ ба҃ ꙗко въ томѫде ѡсѫжденъ еси. 41. вѣвѣ бо ꙗко достоиноꙗ въ правдѫ по дѣломъ наю[13]) въспринимевѣ· а сеи ничесоже зла не створи. 42. и гл҃ѣше ис҃ви· помѣни мѧ ѿ и егда придеши въ цръствии твоемъ· 43. и ре҃ ѥмоу ис҃ъ· аминъ гл҃ѫ тебѣ дънесь съ мноѫ бѫдеши враи. — 44. Бѣ же [ꙗко] година шестаꙗ и тьма бысть по всеи земли до годины девѧтыѫ· 45. [и] сл҃нцоу мрькшоу[14]) И катапетазма цр҃ковнаꙗ раздра сѧ на двое· ѿ горѣ до низоу·[15]) 46. и възгласи[16]) гл҃асомь велнемъ ис҃ъ и ре҃· ѡче врѫцѣ твои прѣдаѫ

[1]) велии. [2]) ꙗ прѣправено отъ ю. Зогр. и Мар. оустоꙗхѫ. [3]) Пилатъ же посѫди быти прошенье ихъ. [4]) Зогр. само его. [5]) задѣшѧ. [6]) ꙗко се дни —. [7]) блаженꙗ неплодъви и чрѣва. [8]) покръѣте ны. [9]) зане аште въ сырѣ дрѣвѣ си творѧтъ. [10]) Зогр. и ина злодѣꙗ дъва. [11]) и злодѣꙗ ового оубо о одесн҃ыѫ а дроугаго о лѣвѫ распѧшѧ. Мар. — дроугаго о шн҃ыѫ. [12]) Мар. подрѣжаахѫ. [13]) и бѣ оубо въ правъдѫ достоинаꙗ бо дѣломъ наю въспринемлевѣ. [14]) Мар. И помрьче сльнце. [15]) Зогр. отъ горы до низъ. Мар. липсува. [16]) Възглашь.

дхъ мои. и се рекъ издъше. **47.** Видѣвше сътникъ бывъшее и прослави бг҃а глѧ҃: въ истинѫ чл҃вкъ съ праведенъ. **48.** И въси пришедше народи на позорище[1]) видѧще бывающаꙗ биѧще къ прьси своѧ и възвращаꙗхѫ сѧ. **49.** Стоꙗхѫ же вси знаеми его издалече и жены вшедшѧ съ (л. 70[a]) имъ ѿ галилеѧ зрѧще сихъ. — **50.** Мѫжъ[2]) именемъ ꙗсифъ сѣтникъ сы мѫжъ бл҃гъ и праведенъ: **51.** сей не бѣ присталъ съвѣтѣ и дѣлѣ ихъ: ѿ аримадеѧ гра҃ ꙗдейска. иже чѣꙗше [итъ] цр҃ствиꙗ бж҃ꙗ. **52.** Сей пристѫпи[3]) пилатоу исъ просити тѣло исво. **53.** и сънемъ и[4]) ѡбвитъ плащеницеѫ[5]) и положи [е] въ гробѣ (новѣ) исѣченѣ: внемже не бѣ никтоже никогдаже положенъ. **54.** И денъ бѣ пѧточень[6]) и сѫбота свитаꙗше: **55.** въслѣдѫще шедшѧ жены: ꙗже бѣхѫ пришлы синмъ[7]) ѿ галилеѧ: видѣшѫ гробъ ꙗко[8]) положено бысть тѣло его: **56.** Възвратьшѧ [же] сѧ оуготовашѧ аромады и миро и въ сѫботѫ оумълчѣшѫ по заповѣди.

XXIV.

1. Въ ꙗдинѫ сѫботѫ гѣло рано пришедшѧ[9]) на гробъ несѫще иже[10]) оуготовашѧ аромады и другыѧ съ ними. **2.** Обрѣтошѧ же каменъ ѿ гроба ѿвленъ. **3.** и вшедшѧ и обрѣтошѧ тѣлесе гс҃а ꙗс҃а. (л. 70[b]) **4.** И бысть недомыслѧще[11]) сѧ имъ ѡ семъ: вънезапѫ[12]) мѫжа два стаста винхъ въ ризахъ блъстѫща[13]) сѧ. **5.** Пристрашьшѣмъ же бывшимъ поклонщемъ лица на земѧ[14]) и рекоста къ нимъ: что ищете живаго съ мрътвыми. **6.** нѣсть зде нѫ въста. Помѣнѣте ꙗже гл҃а вамъ ꙗще сын въ галилеи гл҃ѫ. **7.** [ꙗко] Подобаетъ сн҃оу чл҃вѣскомоу прѣданоу быти врѫцѣ чл҃вкъ грѣшникъ: и пропѧтоу быти и третии денъ въскрьснѫти. **8.** И помѣнѫшѧ гл҃ы его. **9.** И възвратьшѧ сѧ ѿ гроба и възвѣстишѧ всѣ си единомоу на десѧте и въсѣмъ прочимъ. **10.** Бѣше же мариꙗ магдалъини и аи҃на[15]) и мариꙗ ꙗковлѣ и прочаꙗ съ ними: глаѧхѫ[16]) къ аи҃лмъ се. **11.** [и] ꙗвишѧ сѧ прѣдъ ними ꙗко блѫди[17]) гл҃и ихъ. и не ꙗмѣхѫ[18]) имъ вѣры. **12.** Петр же въставъ тече къ гробоу и приникъ видѣ ризы едины лежѧщѧ [и] иде всекѣ дивѧ сѧ бывшомоу. **13.** И се два ѿ нихъ бѣста два[19]) идѫща въ тъжде денъ къ ꙗсѧ ѿстоѧщаꙗ стадии ѯ҃: ѿ ерꙋ҃лима ежже имѧ емъмаоусъ.[20]) (л. 71[a]) **14.** и та бесѣдоваста всекѣ ѡ въсѣхъ приключьшихсѧ сихъ. **15.** [и бысть]

[1]) на позорось. [2]) и се мѫжь. [3]) Мар. пристѫпь. [4]) е. [5]) Зогр. и сънемъ е обитъ понѣвицею. [6]) день бѣ пьрасѣвѣи. [7]) Зогр. съ нимь пришьлы. [8]) и ꙗко. [9]) Зогр. придошѧ. Мар. придѫ. [10]) сѫ. [11]) недомысленьтамъ сѧ симъ (Мар. имъ). [12]) намѣсто вънезапѫ стои само се. [13]) бльштѫштахъ сѧ. [14]) Пристрашьнамъ же бывъшамъ имъ и поклонкшамъ лице на землѫ. [15]) Иоанна. [16]) ꙗже и глаголаахѫ. [17]) блѫди. [18]) не имѣахѫ. [19]) два нѣма въ Зогр. [20]) Емаоусъ.

бесѣдоуѭщема (же) има и стѧгаѭщема[1]) сѧ [и] самъ и҆съ приближи сѧ [и] идѣше снима. **16.** ѿи же ѥю оудръжѣста сѧ да его не познаета.[2]) **17.** и рече книма что сѫть словеса си· ѡ нихже стѧзаета сѧ ксьвѣ идѫща и ѥста скръбна.[3]) **18.** ѿвѣщавъ же ѥдинъ· емоуже има клеѡпа· (и) рече кнемоу· ты ли единъ пришелецъ еси въ ер҃мъ· [и] не чоу(ли) бывъшинхъ въ немъ[4]) въ дъни сихъ. **19.** и р҃е има· конхъ[5]) ѡна же рекоста емоу ꙗже ѡ и҆с҃ѣ назарѣнинѣ· иже бысть мѫжъ пр҃ѣкъ силенъ дѣломь и словомъ пр҃ѣдъ богомъ и вьсѣми людми. **20.** и како [и] пр҃ѣдашѫ архиереи кнѧзѧ[5]) наши на ѡсѫждение сьмр҃ти и пропѧшѫ· **21.** и мы надѣахомсѧ[6]) ꙗко се ѥсть хотѧ избавити и҆зл҃ѣ· иѫ и надь въсѣми сими третии сеи денъ имать дн҃е ѿ нелиже си бышѫ. **22.** и жены етеры ѿ насъ оужасишѫ ны· бывшаѩ рано оу гроба. **23.** и не ѡбр҃ѣтошѫ[7]) т҃ѣлесе ѥго (л. 71[б]) придошѫ глѫщѧ· ꙗзлениѥ аг҃ла видѣшѫ иже гл҃ѫтьі жива **24.** и идошѫ етери ѿ насъ къ гробоу и ѡбр҃ѣтошѫ тако· ꙗко и жены рекошѫ· самого же не видѣшѫ. **25.** и тои р҃е книма· О (неразоумнаꙗ и) несмысльна и моудная[8]) срцемъ вѣровати ѡ въсѣхъ ꙗже глашѫ пр҃ѣци. **26.** не тако ли по҃баꙗше пострадати хо҃у и внити въ славѫ своѭ. **27.** и наченъ ѿ моисеꙗ и ѿ всѣхъ пр҃ѣкъ сказаше има и ѿ всѣхъ книгъ[9]) ꙗже бѣхѫ ѡ немъ. **28.** и приближишѫ сѧ въ весь вижже идѣста· и тои творѣше сѧ далече ити. **29.** и моуждаиста[10]) и гл҃ща· ѡбл҃ѧжи снама ꙗко при вечерѣ есть· пр҃ѣклонилсѧ есть ѹже день· вниде снима ѡблещи. **30.** ꙗко възлеже снима приѥмъ хлѣбъ бл҃ѣслови и пр҃ѣломъ даꙗше има. **31.** онѣма же ѿвръзоста сѧ ѡчи и познаста и· и тои изчезе ѿ нею. **32.** и рекоста къ себѣ· не срце ли наю горѧ бѣ· внаю· егда гл҃ѣше нама на пѫти и сказоваше нама книгы. **33.** и въстаста въ ть чѣсъ и възвратиста сѧ въ ер҃имь: и ѡбр҃ѣтоста съвъкоупльшаѩ сѧ единь на ·і· те иже бѣхѫ снимъ гл҃ще. **34.** ꙗко въистинѫ въста г҃ъ ꙗви сѧ симоноу· и та повѣдаста **35.** ꙗже бышѫ на пѫти и како познань бысть ѿ нею въ пр҃ѣломение хлѣба. —**36.** сиже имь гл҃ѫщемъ самь и҆с҃ь ста поср҃ѣ ихъ и гл҃а имъ· миръ вамъ. не-конте сѧ· азь есъмъ. **37.** Ѹбоꙗвше же сѧ и пристрашии (л. 72[а]) бывше. **38.** и мнѣхѫ дх҃ъ видѫще. и р҃е имъ· что смѫщени есте. почто помышленна въходѫть въ срца ваша. **39.** видите рѫцѣ мои и позѣ мои· ꙗко самъ азъ есъмъ· ѡсѧжѣте и вн҃те· ꙗко дх҃ъ плъти и кости не имать· ꙗко же мене видите имѫща. **40.** И се рекъ показа имь рѫцѣ и позѣ. **41.** Ѥще же не вѣроѭщемь имъ ѿ радости и чоудѧщемсѧ·

[1]) състѧзаꙗштема сѧ. [2]) Зогр. не познаашете. Мар. не познаате. [3]) Зогр. дрѫсена; Мар. дрѫхла. [4]) къ немъ нѣма въ Мар. [5]) кънѧзи. [6]) Мар. мы же надѣемъ сѧ. [7]) обрѣтъшѧ. [8]) мѫдъная. [9]) Мар. сказашѧ нма кънигы. [10]) нѫждаашете.

ре̑ имате ли что снѣдно зде. 42. ѡниже дашѫ емоу рыбы печены чѧсть
и ѿ пчелѣ сотъ. 43. ꙗдъ прѣдними и прочеѥ[1]) дасть имъ. 44. И ре̑
книмъ се сѫть словеса ꙗже гл̑ахъ [къ] вамь и еще живъ[2]) сынъ ꙗко нѐбѣлеть
скончѣти сѧ (и) въсѣмъ написанынмь въ законѣ моисеѡвѣ и прр̑цѣхъ
и ѱалмѣхъ ѡ мнѣ. 45. тогда ѿвръзе имъ оумъ да разоумѣѭтъ
книгы и рече имь. 46. [ꙗко] тако есть писано и тако подобаꙗше по-
стр̑ати х̑оу и въскрнѫти ѿ мр̑твыхъ въ третии денъ. 47. [и] прапо-
вѣдати сѧ въ имѧ его покаꙗниѥ[3]) въ ѿпоущение грѣхомь. (и) въ всѣхъ
ꙗзыцѣхъ наченше ѿ ерл̑има. 48. вы же есте свѣдѣтеле симъ. 49. и се
азъ послѫ [обѣтование отъ] оца моего на вы вы же сѧ[дѣ]те въ градѣ
ѥрл̑имьстѣ дондеже ѡблѣчете сѧ силоѫ съ выше. 50. изведеже ѧ вынъ
до виданиѧ и въздвигъ горѣ рѫцѣ свои и бл̑гослвѝ ѧ. 51. И тои[4])
ѿстѫпи ѿ нихъ и възнешаше сѧ на нѣбо. 52. И ти поклонишѧ сѧ
емоу и възвратишѧ сѧ въ ерл̑имъ съ радостиѫ великоѫ. 53. И бѣхѫ
вынѫ въ цр̑кви бл̑гословѫще и хвалѫще бг̑а. (л. 72[5] — ликътъ на
евангелистъ Иоана заедно съ попъ Добрѣиша).

ѥуане на паскѫ.

Отъ Иоана гл. I.

(л. 73[a]) 1. Искони бѣ[5]) слово: и слово бѣ ѿ бг̑а и бъ бѣ[5])
слово. 2. се бѣ искони ѿ бг̑а. 3. (и) въсѣ тѣмъ бышѫ безнего ничтоже
не бысть иже[6]) бы̑сть. 4. Въ томъ животъ [бѣ]: и животъ бѣ свѣтъ
чл̑вкомъ. 5. и свѣтъ въ тьмѣ сѣвтитсѧ и тьма его не ѡбьѧтъ. —
6. Бысть чл̑вкъ посланъ ѿ бг̑а имѧ ѥмь иѡанъ. 7. сеи приде(тъ) въ свѣдѣ-
телъство: (л. 73[б]) да свѣдѣтелъствоуетъ ѡ свѣтѣ да вси вѣрѫ имѧть
емоу.[7]) 8. не бѣ тои свѣть нѫ да свѣдѣтельствоуетъ ѡ свѣтѣ: 9. Бѣ
свѣть истинынынь иже просвѣщаетъ всѣкого чл̑вка грѧдѫщаго въ
миръ. — 10. въ мирѣ бѣ и миръ тѣмъ бысть и миръ его не позна.
11. въ своѭ приде и своѥго не приѧшѧ 12. ѥлико же ихъ приѧты и
дастъ имъ ѡбласть[8]) чѧдомъ бж̑иемъ быти вѣроующимъ въ имѧ
ѥго. 13. иже ни ѿ кръви ни ѿ похоти плътьскыѧ ни ѿ похоти
мѫжьскы нѫ ѿ бг̑а роди[9]) сѧ. 14. И слово плъть бысть и въселѝ сѧ
въ насъ и видѣхомъ славѫ его и славѫ единочѧдаго ѿц̑а[10]) исплънь
бр̑ти и истинъ̑ы.[11]) 15. иѡанъ свѣдѣтелъствоуетъ ѡ немъ и възва
гл̑ѫ: се ѥсть[12]) егоже рекохъ грѧдыи по мнѣ (иже) прѣдъ мноѫ бысть

[1]) Мар. И въземъ прѣдъ вами ѥстъ: прочеѥ. [2]) Мар. ѩте сы съ вами. [3]) Зогр. покаꙗние: Мар. покаꙗниѥ. [4]) и бысть егда благословлꙗше ѩ. [5]) Зогр. бѣꙗше. [6]) ѥже. [7]) имѣ. [8]) власть. [9]) родишѧ сѧ. [10]) славѫ ꙗко единочѧдаго отъ оца. [11]) благодѣти истинѫ. [12]) сь бѣ.

ꙗко и прьвѣи мене бѣ. 16. И ѿ исплънениꙗ его мы вси приѩхомъ
бл҃тъ възвл҃тъ· 17. ꙗко законъ моисеѡвь[1]) данъ бысть бл҃гдѣть
и истина ісхмь бы. — 18. Бг҃ никтоже не видѣ нигдеже·[2]) (иж) едино-
чѧдьнии сн҃ъ сыи въ лонѣ ѡчи· тои испо(л. 74[a])вѣда. 19. И се ꙗестъ
свѣтелъство иѡанъ.[3]) ꙗгда послашѧ ꙗодеи ѿ ꙗерс҃лима ꙗерѧ левгиты
да въпросѧтьі [тъі] кто еси· 20. [и] исповада[4]) (и не ѿврьже гл҃·
исповѣда)· ꙗко нѣсъмь азь хс҃. 21. [и] въпросишѧ [и] ты кто ꙗеси·[5])
илиꙗ ли еси· гл҃а нѣсъмь. прр҃кь (ли) еси ты· [и] ѿвѣща· ни. 22. (и)
рекошѧ же ꙗемоу. кто (ты) еси· да ѿвѣть дамь пославшиимь ны· что
гл҃ши ѡ тебѣ самомь 23. Рѣ (же)· азь гласъ въпиѩщаго вь поустыни.
исправите пѫть гн҃ь ꙗко же рѣ исаиа прр҃кь. 24. И послани бѣхѫ ѿ
фарисеи· 25· и въпросишѧ и и рекошѧ ꙗемоу· что ти[6]) кръщаеши· аще
ты нѣси х҃ь· ни илиꙗ ни прр҃кь. 26. Ѡтвѣща же имь иѡанъ· азь
кръщаѭ вы водоѭ· посрѣ же вась стоитъ· ꙗегоже вы не вѣсте.
27. и тои есть грѣдыи по мнѣ· тои бо прьвѣе мене бысть.[7]) Ѥмоуже
азь нѣсъмь достоинь да ѿрѣшѧ ременъ сапогъ[8]) его. 28. Си въ
видани бышѧ ѿвонь полъ иѡрданѣ· идеже бѣ иѡанъ кръстѧи.—29. Въ
оутрѣи же день видѣ иѡанъ иса[9]) грѣдѧща къ себѣ и гл҃а· се агнець
бж҃ии· въземѧи грѣхы (л. 74[б]) всего мира. 30. Се ꙗестъ ѡ немже
азь рѣхъ· по мнѣ грѧдетъ мѫжь иже прѣдь мноѭ быстъ· ꙗко (и)
прьвѣе мене бѣ. — 31. и азь невѣдѣхъ его· иѫ да ꙗвитсѧ изл҃еви.
сего ради придохъ азь въ водѣ крьстѫ· 32. и свѣдѣтелъствова
иѡань гл҃ѫ· [ꙗко] видѣхъ дхъ съходѧщь ꙗко (и) голѫвъ снѣ҃все и
прѣбысть на немь. 33. и азь не вѣдѣхъ его· иѫ пославъиимь
кръстити въ водѣ (и) тои мнѣ рѣ· надиниже оузриши дхъ съходѧщь[10]) и
прѣбываѭщь на немь· тои[11]) есть кръстѧи дѫхомь ст҃ъимь. 34. и азь
видѣхъ и[12]) свѣдѣтелъствовахь [ꙗко] се ꙗесть сн҃ъ бж҃и. 35. Въ
оутрѣи же день пакы стоꙗше иѡанъ и ѿ оученикъ его два. 36. и оузрѣ(въ)
иса ходѧща и гл҃а· се агнецъ бж҃и· 37. и слышаста [и] ѡба оученика
глѧщь и по исѣ идоста· 38. ѡвращь же сѧ исъ и видѣвь ꙗ по себѣ
идѫща и гл҃а има· 39. Чесо ищета· ѡна же рекоста емꙋ· равъви· еже
гл҃тсѧ [съказаемое] оучителю. где живеши· 40. (и) гл҃а има· придѣта и
видита при(л. 75[a])доста же и видѣста· где живѣше· и прѣбыста же
деноть оу него· и бѣ година десѧтаꙗ.[13]) 41. бѣ же андреи братъ[14])

[1]) моѣсѣмь. [2]) николиже. [3]) иоаново. [4]) исповѣдѣ. [5]) чьто оубо ты еси. [6]) оубо. [7]) по мнѣ иже прѣдь мноѭ быстъ. [8]) сапогоу. [9]) Зогр. видитъ иса. Мар. видѣ иса. [10]) ѧ прѣправено отъ друга буква. [11]) сь. [12]) Зогр. видѣхъ и и свѣдѣ[13]) Зогр. бѣ же година ꙗко десѧтаꙗ; Мар. година бѣ ꙗко десѧтаꙗ. [14]) Зогр. бѣ же Андреа Симона Петра и единъ.

симона петра· [и] единъ ѿ ѡбою слышавшоую ѿ иѡана и по немъ шедшоую. 42. Ѡбрѣте сеи прѣжде симона брата своего и гл҃а емоу· ѡбрѣтохомъ месиѫ· еже [естъ] сказаемое х҃ъ. 43. [и] приведе [и] къ и҃сви. (и) възрѣвже и҃съ нанъ ре҃· ты еси симонъ си҃ъ іонинъ· ты наречеши сѧ кифа· еже сказаеши сѧ[1]) петръ. 44. Въ оутрѣи же дни҃ъ· въсхотѣ и҃съ изыти въ галилеѧ· ѡбрѣте и филипа· и гл҃а емꙋ и҃съ· грѧди по мнѣ. 45. бѣ же филипъ ѿ витьсадъі гр҃а[2]) андрѣѡва и петрова. 46. Обрѣте (же) филипъ натананла и гл҃а немꙋ егоже писа моиси въ законѣ и пр҃роци· и ѡбрѣтохь[3]) и҃са си҃а иѡсифова· иже ѿ назарета· 47. и гл҃а емоу натананлъ· ѿ назарета можетли что добро быти· гл҃а емоу филипъ· при҃и и виждъ. 48. Видѣ же и҃съ натананлѣ грѧдѫща ѯевѣ и гл҃а емоу· се въ истинѫ изл҃ътѣнинъ еси· вь немже лъсти нѣсть. 49. гл҃а емоу натананлъ· ка(л. 75[6])ко мѧ знаеши· ѿвѣща и ре҃ ѥмоу· прѣжде даже не възгласи тебе филипъ сѫща подъ смоковницеѭ· видѣхтѧ. 50. ѿвѣща натананль и гл҃а емоу· равъви· ты (ли) еси си҃ъ бж҃ии· ты цр҃ъ еси изрл҃евъ. 51. ѿтвѣща и҃съ и ре҃ ѥмоу· зане рѣхти· [ѩко] видѣхтѧ подъ смоковницеѧ (сѫща)· вѣроуеши[4]) и болшаѧ сихъ оузриши. 52. [и гл҃а емоу] аминь аминь гл҃ѫ вамь· ѿ селѣ оузрите не҃бо ѿвръсто[5]) и анг҃лы бж҃иѧ въсходѧщиѧ [и] нисходѧщиѧ надъ си҃а чл҃вческаго.

II.

1. И въ третии день бракь бысть вь кана галилеи[6]) и бѣ мати и҃сва тоу· 2. званъ [же] бысть и҃съ· и оученици его на бракъ. 3. и недоставшоу виноу· гл҃а мати и҃сва кнемоу· вина не имѫть· 4. (и) гл҃а еи и҃съ· что есть тебѣ и мнѣ жено.[7]) не оу бо приде[8]) година моа. 5. гл҃а мати его слоугамъ· еже [аще] гле҃ть вамь створите. 6. бѣ же тоу во҃нось камѣнъ ·г· по ѡчищениоу юденскоу лежѫщь въмѣстѫщь двама или тремъ[9]) мѣрамъ· 7. и гл҃а имъ и҃съ· наплъните водоносы[10]) воды· и наплъниша до (л. 76[a]) връха· 8. [и гл҃а имъ] почрьпѣте нинѣ и принесѣте архитриклиноу[11]) вина бывшаго ѿ воды 9. и не вѣдѣше ѿ кѫдоу есть. а слоугы вѣдѣхѫ почрьпшии водѫ. 10. призва[12]) жениха архитриклинь и гл҃а емоу· въсѣкь чл҃вѣкь доброе вино подаетъ прѣжде да ѩко сѧ оупиѫтъ тако хоуждеѥ.[13]) ты же съблюде доброе

[1]) сказаетъ сѧ. [2]) отъ витьсандьска града. Мар. отъ виѳсандъі отъ града. [3]) обрѣтохомъ [4]) Тъй и Мар., а Зогр. вѣроуи. [5]) Мар. небеса отъвръста. [6]) галиленецѣи. [7]) чьто естъ мнѣ и тебѣ жено. [8]) Зогр. не ю приде; Мар. не оу приде. [9]) по двѣма ли тремь. [10]) Зогр. лисува водоносъ· [11]) Зогр. принесѣте архитриклинови. Они же принесошѧ. 9. ѩко же въкоуси архитриклинъ —. [12]) пригласи. [13]) и егда оупиѫтъ сѧ тачаѥ. ты же и пр.

доселѣ вино. **11.** се твори знамениемъ[1]) исъ въ кана галилеи [и] явѝ славѫ своѭ и вѣровашѧ въ него оученици его· **12.** По семь сънидe[2]) въ капернаоумъ самъ и мати его и братиа его и оученици его· тоу мало дъни прѣбъысть.[3]) **13.** бѣ же близь[4]) паска иоуденска· **14.** и възыде исъ въ іерлмъ· И обрѣте въ црькви продаѭщѧѭ овцѧ и воловъі и голѫбы и пѣньжникъі седѫщѧ. **15.** И створъ ꙗко (и) бичъ ѿ връви. въсѧ изгна ѿ црькъве.[5]) овцѧ и волъі и тръжникомъ расъіпа пѣнизѧ и дъскъі испровръже[6]) и продаѭщимъ [голѫби] рѣ· **16.** възмѣте си ѿ сѫдоу· (л. 76[6]) не творите домооу оца моего домꙋ коупльнаго **17.** Помѣнѫшѧ же оученици его еже[7]) написано ѥсть· жѣлостъ домоу твоего сънѣстмѧ. **18.** Отвѣщаашѧ [же] іоуден и рекошѧ емоу· кое знамение[8]) ꙗвлѣеши намъ ꙗко си твориши. **19.** Отъвѣща исъ и рѣ имъ· разорите црькве сиѫ и тьрьми деи ми въздвигнѫ ѩ. **20.** Рѣшѧ емоу[9]) иоуден· четыридесѧти лѣть и ·ѕ· създана бъысть црькъвъ сиꙗ ты ли трьми денми въздвигнеши ѫ· **21.** Онже гл҃ѣше ѡ црькви тѣла своего. **22.** (и) егда въста ѿ мр҃твъіихъ помѣнѫшѧ оученици его ꙗко се[10]) гл҃ѣше и вѣрѫ ѩшѧ книгамъ и словеси еже рѣ исъ. — **23.** Ѥгда же бѣ въ ер҃лимѣхъ въ паскѫ праздъника.[11]) мнози вѣровашѧ въ имѧ его видѣѩщіе знамениа [его] ꙗже творѣше. **24.** самже исъ не въ даꙗше себѣ въ рѫцѣ ихъ· само вѣдѣꙗше всѣ·[12]) **25.** и[13]) не трѣковаше да кто свѣдѣтелъствоуетъ ѡ чл҃вцѣ· само вѣѣше что въ чл҃вцѣ бѣше.

III.

1. Бѣ же[14]) чл҃вкъ ѿ фарисеи именемъ никодимъ[15]) кнѧзъ...липсува листъ (л. 77[3]) оуже ѡсѫжденъ ѥстъ· зане[16]) не вѣрова въ имѧ ѥдиночѧдаго сиꙗ бж҃ия· **19.** се же ѥсть сѫдъ ꙗко свѣтъ приде въ миръ[17]) и възлюбишѧ чл҃вци паче тьмѫ неже(ли) свѣтъ. Бѣшѧ бо ихъ дѣла злаꙗ· **20.** въсѣкъ [бо] дѣлаѫи дѣла злаꙗ ненавидитъ свѣта· и не приходитъ къ свѣтоу да не ѡбличѫтсѧ дѣла его ꙗко злаꙗ сѫтъ· **21.** а творѫи истинѫ идетъ[18]) къ свѣтоу· да ꙗвѫтсѧ дѣла его ꙗко ѡ бж҃ѣ сѫтъ дѣлана·[19]) **22.** По сихъ(же) приде исъ и оученици его въ іоуденскѫѭ землѫ и тоу живѣше сними и крѣщаꙗше (ѩ). **23.** Бѣ же иоанъ кръстѫи въ енонѣ близь ер҃солима.[20]) ꙗко воды многы бѣ[21]) тоу и прихождаꙗхѫ

[1]) се сътвори начѧтъкъ знамениемъ. [2]) Мар. сънидe исъ. [3]) Зогр. и тоу не мъногъі дъни прѣбъыстъ (Мар. прѣбъыша). [4]) и близь бѣ. [5]) и црькве. [6]) опровръже. [7]) ꙗко. [8]) Зогр. липсва тая дума. [9]) же. [10]) Зогр. же вамѣсто се. [11]) въ праздъникъ. [12]) въ вѣрѫ ихъ· имѣѭще самъ вѣдѣаше всѣ. [13]) ꙗко. [14]) Мар. бѣ же. [15]) никодимъ имѧ емоу. [16]) Мар. ꙗко. [17]) Мар. (Зогр. липсва) сь ѥстъ сѫдъ приде во свѣтъ въ миръ. [18]) Мар. градетъ. [19]) Мар. сѫдѣлана. [20]) Мар. близь салимови. [21]) Мар. бѣхѫ.

и кръщаахѫ сѧ (тоу) ·:· 24. Не бѣ́ше бо ѥще[1]) вьсажденъ въ темьницѫ иѡанъ· 25. Бысть же стѫзание ѿ оученикъ иоановъ съ юдеи ѡ ѡчищении. 26. И придошѧ къ иѡаноу и рѣшѧ емоу· гдⷭ҇[2]) иже бѣ стобожѧ ѡбонь полъ иѡрданѣ· емоуже ты свѣдѣтелъствова· (л. 77[6]) тои[3]) кр҃щаеть и вьси идѫтъ[4]) к немоу. 27. Ѿвѣща иѡанъ и рѣ· не можеть чл҃вкъ ѡ себѣ творити ничесоже.[5]) аще не бѫдеть емоу даноу сѝвсе· 28. Вы свѣдѣтелъствоуете сами ѡ мнѣ ꙗко рѣсьмь[6]) азъ х҃ъ· ихъ посланъ есьмь прѣдьнимъ· 29. Имѣѧи невѣстѫ женихъ есть· а дроугъ женихов стожи и послоушаѫ его радостиѫ радоуетсѧ за гласъ жениховъ· 30. си [оу]бо радость моѧ исплъни сѧ· (да) ѡномоу подобаеть радость· а мнѣ мнитсѧ.[7]) 31. грѧдъи свыше надъ всѣми естъ· сыи ѿ землѧ [отъ землѧ] есть [и] ѿ землѧ глетъ· грѧдъи сѝвсе надъ всѣми есть· 32. И[е]же видѣ и слъыша се свѣдѣтелъстоуеть и свѣдѣтелъства его никтоже непринемлеть. 33. Приемъы его свѣдѣтелъство запечѣтлѣ ꙗко бъ истиненъ есть. — 34. Єгоже [бо] посла бъ гл҃ы бж҃иѧ гл҃еть· не въ мѣрѫ бо бь даеть[8]) духа. 35. Ѿц҃ъ любить сн҃а и всѣ дасть въ рѫцѣ емоу:[9]) — 36. Вѣроуѩи въ сн҃а иматъ животъ вѣчьнь· (л. 78[a]) а иже не вѣроуеть въ сн҃а· не оузритъ живота· ихъ гнѣвъ бж҃ии прѣбываеть на немъ.

IV.

1. Єгда же оуслъыша[10]) гь· ꙗко [оу]слъышашѧ фариеи· ꙗ[11]) исъ множѣишѧ оученикы творить и крѣщаеть· неже иѡанъ. 2. и самъ исъ не крѣщаше ихъ оученици его. 3. Остави юдеѩ и иде пакы въ галилеѩ· 4. Єтоаше же· ѥмоу прити[12]) сквозѣ самариѩ. 5. Приде ись въ градъ самарѣнискы[13]) нарицаемы сѵхаръ[14]) близь[15]) веси ѩже дасть ꙗковъ иѡсифоу сн҃оу своемоу· 6. бѣѧе тоу стоуденецъ[16]) ꙗковлъ. ись же троуждъ сѧ ѿ ихти· сѣдѣше тако на стоуденци. година[17]) же бѣ ꙗко шестаꙗ. 7. приде жена ѿ самариѧ почрѣсти[18]) воды и гл҃ше[19]) даждь ми воды пити· 8. оученици бо его ѡшли бѣхѫ въ градъ да крашна коупѧть. 9. гл҃а [же] емоу жена самарѣнинъ· ꙗко ты юдеꙗнинъ[20]) сыи ѿ мене пити просиши· ѿ жены самарѣнины сѫщьѧ. не прикасаѫтсѧ юдене самарѣнехъ· 10. Ѿвѣща исъ и рѣ ей· аще би вѣдѣ (л. 78[б])ла даръ бж҃и и кто естъ гл҃ѫ тебѣ дажди пити· ты би просила оу него [и] дати би водѫ живѫ. 11. Гл҃а емоу жена· гдⷭ҇и· ни

[1]) Мар. не оубо бѣ. [2]) Мар. равьви. [3]) Мар. сь. [4]) Мар. грѧдѫтъ. [5]) Мар. чл҃вкъ примати ничесоже. [6]) Мар. Вы сами мьнѣ свѣдѣтельствоуете ꙗко рѣхъ нѣсмь —. [7]) Мар. ѡномоу подобаетъ расти а мнѣ мьнити сѧ. [8]) Мар. дастъ. [9]) Зогр. и Мар. его. [10]) Мар. оувѣдѣ. [11]) ѣко. [12]) достоаше емоу проити сквозѣ. [13]) самарьскъ. [14]) било написано соухаръ; о-то се още познава. [15]) искрь вьси. [16]) Зогр. кладѧзь. [17]) Зогр. часъ. [18]) почрѣтъ. [19]) Зогр. гла ѥи исъ; Мар. гл҃а исъ. [20]) юдеи.

почръпала[1]) имаши· стоуденецъ есть глѫбокъ· ѿ кѫдоу имаши водѫ живѫ· 12. еда ты болеи еси ѡц҃а нашего ꙗкова· иже дасть намъ стоуденецъ сь· и тои изнего пиетъ[2]) сїове ѥго и скоти его. 13. Ѿвѣща и҃съ и рѣ҃ ѥи· въсѣкь пиѫи ѿ воды сеѧ въждѧдетсѧ пакы· 14. а иже пиеть [отъ] воды ꙗже азъ дамъ емоу· бѫдеть[3]) вниемъ источникъ воды въсѣплѫщаѩ[4]) въ животь вѣчны· 15. гл҃а емоу жена· гн҃и· даждь ми сиѫ водѫ да ни жѫждѫ ни приходѫ само почрипати.[5]) 16. гл҃а еи и҃съ· иди и пригласи[6]) (ми) мѫжа твоего само. 17. Ѿвѣща жена [и] рѣ҃ ѥмоу не имамъ мѫжа· гл҃а еи и҃съ· добрѣ рѣ҃· ꙗко мѫжа не имамъ· 18. .е҃. бо мѫжи имѣла еси· ни нынѣ его[7]) имаши нѣсти мѫжъ. се въ истинѫ рѣ҃. 19. (и) гл҃а емоу жена· гн҃и· виждѫ ꙗко прр҃къ еси ты· 20. (И) ѡц҃и наши въ горѣ сеи поклонишѧ сѧ· и вы гл҃ете ꙗко вь ер҃ималѣ естъ мѣсто идеже кланѣти сѧ по҃баеть. 21. Гл҃а еи и҃съ· жено вѣрѫ ми ими· ꙗко грѫде(л. 79[a])ть година·[8]) егда ни въ горѣ сеи ни въ ер҃ималѣхъ поклоните сѧ ѡц҃оу. 22. вы кланѣете сѧ егоже не вѣсте· мы же кланѣмсѧ еже вѣмы· ꙗко спс҃ение ѿ юден есть· 23. нѫ грѫдеть година и нынѣ есть егда истинъниии поклонници поклонѫтсѧ[9]) дх҃мъ и истиноѫ.[10]) достоитъ кланѣти сѧ· 25. гл҃а емоу жена· вѣмъ ꙗко месиа придеть рекомыи х҃ь· егда тои придеть възвѣстить намъ въсѣ. 26. гл҃а еи и҃съ· азь есьмъ гл҃ѫи стобоѫ· 27. тогда же пришедше[11]) оученици его чꙋждаꙗхѫ сѧ еже сь женоѫ гл҃ѣше и никто[же] не рѣ҃· чесо ищеши или что гл҃еши снеѫ. 28. Ѡстави же водоносъ свои жена и иде въ градъ и гл҃а ч҃вкомъ· 29. придѣте и видите ч҃вка· еже[12]) рѣ҃ ми всѣ елико створихъ· еда тои естъ х҃ъ. 30. изыдоха же изъ града и идѣхѫ[13]) къ немоу. 31. междѫ же симъ мл҃ѣхѫ и оученици его гл҃ѫще· равъви· ꙗждъ· 32. онже рѣ҃е книмъ· азъ брашно имамъ ꙗсти· егоже въы не вѣсте· 33. гл҃ахѫ оученици его къ себѣ· еда кто (л. 79[б]) принесе ѥмꙋ ꙗсти. 34. гл҃а имъ и҃съ· мое брашно естъ да (съ)творѫ волѫ пославшаго мѧ и сьвръшѫ дѣло[14]) его. 35. не въ ли гл҃ете· ꙗко нещи ·д҃· ми҃ци сѫть и жѧтва придеть· се гл҃ѫ вамъ· възведѣте ѡчи свои и ви҃те нивъ [ѣко] плавъ сѫть къ жѧтвѣ [ꙗже]. 36. и жънѫи мьздѫ приемлетъ· и събираеть плодъ. въ животь вѣчны.[15]) да сѣѫи въкоупѣ радоуетсѧ [и] жънѫи. 37. (и) ѡ

[1]) почръпалъника. [2]) и тъ нѫнѣго питъ. [3]) изпуснато: не иматъ въждѫдати сѧ въ вѣкъ· нѫ водѫ ꙗже азъ дамь ѥмоу· бѫдетъ — по Зогр. [4]) въходѫштѧ. [5]) почръватъ. [6]) Мар. призови. [7]) и нынѣ егоже имаши. [8]) Зогр. часъ. [9]) Мар. + отцю. Зогр. лписува тоя стихъ до забѣлѣжка[9]), както и цѣлиятъ 22. ст. [10]) изпуснато: нѫ отц҃ь тацѣхъ ищетъ кланѣѭштихъ сѧ емоу. 24. дх҃ъ бо естъ бг҃ъ. иже кланѣетъ сѧ емоу дхомъ и истиноѭ — [11]) придѫ. [12]) иже. [13]) грѫдѣахѫ. [14]) Мар. дѣла. [15]) Зогр. плодъ животънъ.

семѥ слово естъ истиньно.[1]) ꙗко инь есть сѣѩи а[2]) инъ естъ жънѫи. 38. азъ [же] послахъвъ жѧти[3]) идеже въ не троудисте сѧ· ини троуднишѫ сѧ и вы (же) въ трꙋдъ ихъ вьнидосте. 39. Ѿ града же того мнози вѣровашѫ въ нь ѿ самарѣнъ за слово женѣ свѣдѣтелъствоуѭщи (еже гл҃а)· ꙗко рѣ҃ ми всѣ елико сътворихъ· 40. егда же придошѫ къ немоу самарѣне· молѣхѫ сѧ[4]) да би прѣбылъ оу нихъ. и прѣбыстъ тꙋ два дни. 41. и много паче вѣровашѫ словеси[5]) его· 42. женѣ же[6]) гл҃ахѫ· [ꙗко] оуже не за твоѭ бесѣдѫ вѣроуемъ· сами бо слышахомъ и вѣроуемъ·[7]) ꙗко сеи есть въ истинѫ сп҃съ мира ц҃ръ. (л. 80[a]) 43. По двою же дн҃оу изъыде ѿ тѫдꙋ и иде въ галилеѭ. 44. Самже[8]) и҃сь свѣдѣтелъствова· ꙗко пр҃рокъ въ своемъ ѿчъствии не иматъ чъсти.[9]) 45. Егда же приде въ галилеѭ· приѭшѫ и галилеане всѣ видѣвше· ꙗелико сътвори въ ер҃ималѣхъ[10]) въ праздникъ· 46. приде же пакы и҃съ[11]) въ кана галилеѭ· идеже сътвори въ водѣ вино.[12]) 47. Бѣ же етеръ цр҃ъ мѫжъ его [же] сн҃ъ болѣше въ капернаоумъ. 48. тои[13]) слышавъ· ꙗко и҃съ приде ѿ юдеѧ въ галилеѭ и иде кнемоу и молѣше да сънидетъ и исцѣлить сн҃а ꙗего· бѣ бо ѕмираѭи. 49. Рѣ҃ къ немоу и҃съ· аще знамени и чоудесъ не вн҃те· не имате вѣры ѧти. гл҃а къ немоу цр҃ь мѫжъ· гн҃ сънидь прѣжде даже не оумреть ѿр҃окъ мои.[14]) 50. гл҃а емоу и҃съ· иди сн҃ъ твои жъівъ естъ. и шедъ ѡвр҃ете и жива.[15]) въпрашаше годинѫ[16]) ѿ нихъ вь кѫѭ соулѣ емоу бъістъ. рекошѧ емоу· въчера въ ·з҃· мѫѭ годинѫ[16]) ѡставѝ[17]) огьнъ· 53. разоулѣ же ѡтц҃ъ его· ꙗко та бѣ година·[16]) виѫже (л. 80[б]) рѣ҃ емоу и҃съ· сн҃ъ твои живъ естъ· [и] вѣрова самъ и домъ его весь. 54. се пакы второе чоудо сътвори и҃сь пришедъ ѿ юдеѭ[18]) въ галилеѭ.

V.

1. По сихъ же бѣ праздникъ юденсъкъ [и] възъыде и҃съ въ ер҃ималъ. 2. естъ же въ ер҃салѣхъ на ѡвчи кѫпѣли ꙗже нарицаетсѧ евренскы витезда[19]) ·є҃· притворъ имѫщи. 3. въ тѣхъ сълежаше[20]) множъство слѣпыихъ и хромыихъ и соухыихъ чѣкѫщихъ къзмѫщенїа[21]) водѣ· 4. аггло гн҃ъ на всѣ лѣта мыѭше сѧ[22]) въ кѫпѣли и възмѫщаше водѫ· иже прѣжде[23]) влазѣше по къзмѫщении воды здравь бываше

[1]) Мар. истовое. [2]) и. [3]) Зогр. жѧть. [4]) молѣахѫ и. [5]) за слово. [6]) Зогр. нѣма же. [7]) вѣмъ. [8]) самъ бо. [9]) Зрог. чисти. [10]) Мар. + и ти бо придѫ —. [11]) Зогр. нѣма и҃съ. [12]) идеже сътвори отъ воды вино. [13]) Мар. сь; Зогр. нѣма нищо. [14]) отрочѧ мое. [15]) + и вѣрѫ имъ чѣвкъ словеси еже рече емоу и҃съ идѣаше, 51. абье же съходѧщю емоу се раби его срѣтѫ и гл҃ѫще· ꙗко сн҃ъ твои живъ естъ. 52. въпрашаше же часъ. [16]) Зогр. часъ. [17]) Зогр. + и. [18]) Зогр. нѣма отъ юдеѭ. [19]) Зогр. фезда. [20]) въ тѣхъ же лежаше. [21]) движенїа водѣ. [22]) Мар. съхождаше. [23]) прѣвѣе.

ѩцѣлиже недѫгомь ѡдръжимъ бываше.[1]) 5. Бѣ тоу чл҃вкъ етеръ ли-
лѣ имѣѭи въ недѫзѣ своемъ. 6. сего видѣ[2]) исъ лежѫща и разоу-
мѣвъ ꙗко многа лѣта оуже[3]) имѣше гл҃а емоу хощеши ли цѣлъ[4])
быти 7. ѿвѣща (л. 81[a]) емоу недѫжныи еи г҃и. чл҃вка (же) не имамъ
да егда възмѫтитсѧ вода (да) въвръжетмѧ въ кѫпѣлъ егда же при-
хождѫ азь инъ прѣжде мене влазитъ: 8. гл҃а емоу исъ въстани възми
ѡдъръ твои и иди въ домь твои.[5]) 9. [и] абие цѣль бы|стъ чл҃вкъ
и въземъ[6]) ѡдъръ и хождаше бѣ же сѫвота въ ть денъ 10. (и)
гл҃хѫ иоудеи ицѣлѣвшоумоу. сѫвота естъ и не достоить ти взѧти
ѡдра твоего.[7]) 11. Онже ѿвѣщавъ рече имъ еже[8]) мѧ сътвори цѣла
тои мнѣ рѣ҃ възми ѡдъръ твои и ходи 12. въпросишѫ же [и] кто
естъ чл҃вкъ рекъи тебѣ възми ѡдръ твои и ходи. 13. ицѣлѣвъи
же не вѣдѣше кто естъ исъ [бо] оуклонисѧ народоу сѫщоу на мѣстѣ
(томъ). 14. По҃мже ѡбрѣте и исъ въ цркви и рече ѥмоу се цѣлъ еси[9])
и ктомоу не съгрѣшаи да не горе ти что бѫдеть.[10]) 15. и иде чл҃вко(ть)
и повѣда[11]) иоудеѡмъ ꙗко исъ естъ (естъ) еже мѧ цѣла сътвори.[12])
16. [и] Сего ради гонѣхѫ иса июден [и] искаѩхѫ его оубити зане
цѣленна[13]) творѣше (л. 81[б]) въ сѫботы. 17. Исъ же ѿвѣщаваше имъ
О҃ тѣць мои до селѣ дѣлаеть и азь дѣлаѭ. 18. и сего ради и[14]) паче
искахѫ ѥго иоудеие оубити [ꙗко] не тькмо бо сѫботы разарѣше нѫ и
ѡца своего гл҃ѣше ба҃ равны[15]) сѧ творѫ б҃ю.[16]) 19. ѿвѣщавъже исъ и
рѣ҃ имъ (за мртвхь:) Аминъ аминь глѫ вамъ не можеть сїи творити
ѡ себѣ ничесо же нѫ еже[17]) вїдѣть ѡца творѫща ꙗже бо онъ творить [си]
и сїи творить такожде: 20. ѡцъ бо любить сїа и въсѣ сказаеть[18])
ѥмоу ꙗже самь творить и болшаꙗ сихъ покажетъ емоу дѣла да въ
чудите сѧ. 21. ꙗко бо ѡцъ въскрѣшаеть мрътвыѧ [и] живить тако
и сїи еже[19]) хощеть живитъ. 22. ѡць бо не сѫдить никомоу нѫ сѫдъ
весь дасть снови. 23. да вси чтѫтъ сїа ꙗко же чтѫтъ и ѡца иже
не чтеть сїа не чтетъ ѡца иже и посла[20]) 24. Аминъ аминъ[21])
(л. 82[a]) слоушаѭи словесе моего и вѣрѫ ѥмлѫи пославшоумоу мѧ имать
животъ вѣчныи[22]) и на сѫдъ не придетъ нѫ прѣидеть ѿ сьмрти въ
животъ[23]). — 25. (Рече г҃ъ пришедшимь кнемоу иоудеѡмъ) аминь аминь.
гл҃ѫ вамъ ꙗко грѫдеть година и нынѣ есть егда мртвии оуслышѫть

[1]) посл. 4 думи нѣма въ Зогр. [2]) видѣвъ. [3]) Зогр. ꙗже Мар. ꙗже [4]) Зогр. живъ.
[5]) свои. [6]) възѧтъ. [7]) Зогр. своего. [8]) иже [9]) Мар. бъстъ. [10]) Зогр. да не горе чьто ти бѫдетъ;
Мар. да не горе чьто бѫдетъ. [11]) иде же чл҃вкъ и повѣдѣ. [12]) Зогр. иже мѧ сътвори цѣла;
Мар. иже и сътвори цѣла. [13]) намѣсто цѣленна стои само си. [14]) Зогр. сего ради, Мар.
сего же ради. [15]) Зогр. равьнъ, Мар. ракенъ. [16]) Зогр. бу҃. [17]) аште не еже видитъ.
[18]) покажетъ [19]) егоже. [20]) Мар. посълавъшааго и. [21]) Слѣдъ аминъ слѣдва въ Зогр. гл҃ѫ
вамъ ꙗко. [22]) живота вѣчьнаго. [23]) ъ прѣправено отъ о.

гласъ сїа бїа [и] ѹслышавшеи ѡживѫть. 26. ꙗко же бо ѡтецъ живота[1]) иматъ всебѣ тако ѡвласть дасть сꙋнови животъ[2]) имѣти всебѣ. 27. и ѡвласть [дасть] емоу [и] сѫдъ[3]) творити ꙗко сїнъ чл҃чьскыи естъ. 28. не дивите сѧ семꙋ ꙗко грѧдеть година[4]) виѫже вси сѫщии[5]) въ гробѣхъ оуслышѧть гласъ сїа бжїа. 29. [и] изыдѫть створше добраꙗ[6]) въ въскрѣшениꙗ живота[7]) а створше злаꙗ въ въскрѣшение сѫда.[8]) 30. не могѫ азъ ѡ себѣ творити ничесоже. ꙗкоже слышѫ(и) сѫждѫ и сѫдъ мои праведенъ естъ. ꙗко не ищѫ волѫ моѫ. нѫ волѫ пославшаго мѧ оца. — 31. Аще азъ свѣдѣтелъствоуѫ ѡ мнѣ свѣдѣтелъство мое нѣсть истино. (л. 82[6]) 32. нѫ[9]) есть свѣдѣтельствоуѫи ѡ мнѣ и вѣмь ꙗко истинъно есть свѣдѣтелъство еже свѣдѣтелъствоуеть ѡ мнѣ. 33. Въ посласте къ иѡаноу и свѣтелъствова ѡ истинѣ. 34. азъ ѡть чл҃вкъ свѣтелъства не приемлѫ[10]) нѫ си гл҃ѫ да вы спсени бѫдете. 35. Он(же) бѣ свѣтилии къ горѫ и свѣтѫи. вы же хотѣсте възрадовати сѧ въ годинѫ[11]) съвътѣнїа его. 36. азъ же имамъ свѣдѣтелъство боле иѡанова. дѣла бо ꙗже даеть мнѣ ѡтецъ да съвръшѫ ꙗ. та дѣла ꙗже творѫ свѣдѣтельствоуѫть ѡ мнѣ. ꙗко ѡтець мѧ посла. 37. и пославыи мѧ ѡтецъ[12]) свѣдѣтелствова[13]) ѡ мнѣ. Ни гласа его нигдеже слышасте. ни видѣниꙗ его видѣсте. 38. И словесе его не иматъ прѣбыти вѣвасъ. Ѥгоже бо тои посла томꙋ[14]) вы вѣры не ѥмлете. 39. Испытаите книгы. виѫже вы мните имѣти[15]) животъ вѣчнъи и тыѧ сѫть свѣтелъствоуѫть[16]) (л. 83[a]) ѡ мнѣ. 40. и не хотѣсте[17]) прити къ мнѣ. да живота[18]) имате. 41. славы ѡть чл҃вкъ неприемлѫть.[19]) 42. нѫ разоумѣхъ[20]) вы. ꙗко любве божиѫ не имате всебѣ. 43. азъ придохъ въ имѧ ѡца моего и не приесте.[21]) Аще инъ придеть въ имѧ свое того приемлете. 44. како вы можете вѣровати славѫ дроугъ ѿ дроуга приемлѫще. и славы единочѧдаго сїа бжїа не приемлете.[22]) 45. не мните ꙗко азъ на вы рекѫ къ ѡцоу. ѥсть иже на вы речеть[23]) моиси. на негоже вы оуповаете.[24]) 46. аще бо бисте вѣрѫ ѥмали моисеѡви. то и мнѣ бисте вѣрѫ ꙗли[25]) ѡ мнѣ бо тои писа. 47. аще ли того книгамъ вѣры не ѥмлете. како моимь гл҃мъ вѣрѫ имете.

[1]) Зогр. животъ. [2]) Мар. живота. [3]) Зогр. сѫды. [4]) Зогр. часъ. [5]) Зогр. въходѧщеи; [6]) благаꙗ. [7]) въ въскрѣшенье животоу. [8]) сѫдоу. [9]) инъ есть. [10]) азъ же не отъ чл҃вка съвѣдѣтелъства приемлѫ. [11]) Зогр. часъ. [12]) + тъ. [13]) Зогр. съвѣдѣтелъствоуетъ. [14]) не имате прѣбываѭща въ васъ. зане егоже тъ посла, семоу [15]) ꙗко вы мьните въ нихъ имѣти. [16]) свѣдѣтельствоуѭщѧ. [17]) не хоштете. [18]) животъ. [19]) не приемлѫ. [20]) Мар. разоумѣхъ. [21]) приемлете. [22]) Зогр.: и славы ѣже отъ единочѧдаго бжїѣ не иштете: Мар. славы ѣже отъ единаго бг҃а не ищете. [23]) Мар. гл҃етъ. [24]) Мар. оупъваете. [25]) аште бо б. в. имали М. вѣрѫ бисте ѧли и мьнѣ.

VI.

1. По сихъ [же] иде исъ на онъ полъ морѣ тиверiадъска[1]) **2.** и по немь[2]) идѣше народъ многъ· ꙗко видѣхѫ[3]) знамениа ꙗже творѣше на недѫжныихъ. — **3.** Възыде же на горѫ исъ и тоу сѣдѣше съ оученикы своими. **4.** Бѣ же[4]) близь паска праздъникъ июденскы. **5.** Възрѣвже[5]) исъ и ви(л. 83[6])дѣ ꙗко многъ народъ иде къ немоу· (и) гла къ филипоу· чимь коупимъ хлѣбы да ꙗдѫть сие. **6.** се же глѣше искоушаѭ. [и] самбо вѣдꙗше· что хоцѭ створѫи.[6]) **7.** Отвѣщавъ ѥмоу филипъ· двама стома пѣнгъ хлѣба не довлѣетли имъ да къжде имъ[7]) мало что приемлетъ. **8.** гла емоу единъ ѿ оученикъ его· андреꙗ братъ симона петра. **9.** ѥсть ѿрочищъ зде ѥдинъ: иже иматъ .е҃. хлѣбъ ꙗ҃чмѣнъ и двѣ рыбѣ. иѫ се что есть селикоу народоу.[8]) **10.** И рѣ исъ створите чл҃вкы възлецие· бѣ же трѣва многа на мѣстѣ томъ· и възлеже мѫжи числомъ .е҃. тысѧщъ· **11.** приѧтже· хлѣбъ исъ и хвалѫ въздавъ: подасть оученикомъ· и оученици народомъ.[9]) възлежѫщимъ· такожде и ѿ рыбѫ·[10]) елико хотѣхѫ· **12.** [и] ꙗко насытишѧ сѧ (и) гла оученикомъ своимъ· съберѣте избыткы оукроухъ· да не погыбнеть ничесоже.[11]) **13.** събрашѫ же и исплънишѧ ·в҃· кошницъ оукроухъ. ѿ .е҃. хлѣбъ ꙗ҃чмѣнѣхъ ꙗже избышѧ ꙗдъщимъ. **14.** Чл҃вци же видѣвше знамение еже сътвори исъ· глахѫ [ꙗко] сей есть въ истинѫ прр҃къ грѧдъи въ миръ. — (л. 84[a]) **15.** Исъ же разоумѣвъ· ꙗко хотѧть пр҃ити да въсхытѧтъі и створѧтъі црѣ ѡтиде [пакы] въ горѫ единъ. **16.** И ꙗко бысть поздѣ сънидошѧ оученици его на море· **17.** и вълѣзъше въ корабъ·[12]) ѩдѣхѫ[13]) на ѡнъ полъ морѣ, въ капернаоумъ и тъма [абие] бысть· исже не бѣ еще[14]) книмъ пришелъ· **18.** вѣтроу же великоу въ море[15]) дъхѧщюу· въстаѣше[16]) море. **19.** гребше же ꙗко ·к҃. е҃стади· или ·л҃· оузрѣшѧ иса ходѧща по морю· ꙗко бысть[17]) близъ кораблѣ ·оубоѧше|ѫ[18]) сѧ· **20.** исъ же[19]) гла имъ· азь есъмъ· небоите сѧ **21.** и хотѧщемъ имъ приити въ корабь[20]) и [абие] бысть на земли кораблъ въньже[21]) идѣхѫ. **22.** Въ оутрѣи же денъ народъ иже стоꙗше ѡбъ ѡнъ полъ морѣ видѣвже ꙗко корабѣ иного не [бѣ]

[1]) Мар. морѣ Галилеꙗ таверьѣдъскъ. [2]) Зогр. по немъ же. [3]) Зогр. видѣахѫ. [4]) Зогр. бѣ близъ. [5]) възведъ же очи исъ видѣ. [6]) Зогр. что хотѧтъ сътворити; Мар. что хотѧ сътворити. [7]) не довлѧтъ имъ да кождо ихъ. [8]) нъ си чьто сѫтъ въ селико. [9]) народомъ нѣма. [10]) отъ рыбоу. [11]) Зогр. никътоже; Мар. ничътоже. [12]) Зогр. въ галиѭ. — ? Мар. ладиѭ. [13]) ѣдѣахѫ. И въ Добрш. като че било ꙗдѣхѫ, но поправено идѣхѫ; диря отъ ꙗ сѧ още двѣтѣ точки надъ и. [14]) оу. [15]) Зогр. по морю; Мар. само море. [16]) въстаѣше липсува у Зогр.; въ Мар. море е подлогъ и на двѣтѣ изречения. [17]) Зогр. бывъшѧ; Мар. бывъша. [18]) е въ оубоѧше прибавено отпослѣ — както и другдѣ — но тукъ оставено и прѣдишното ѫ. [19]) онъ же. [20]) Зогр. хотѣахѫ же и приѧти въ корабль. [21]) Зогр. въ ньже.

тъкмо единъ тои въниже внидошѫ оученици его. [и] ꙗко не вниде съ оученикъı своими и҃съ въ корабъ· нѫ едини ѹченици его идошѫ (въ корабль). 23. Придошѫ же ини корабі ѿ тиверидъı· близь мѣста идеже ꙗдошѫ хлѣбъ.[1]) хвалѫ въздашѫ[2]) гдⷭ҇ь. 24. егда (л. 84[6]) же видѣшѫ народи ꙗко и҃са[3]) не бысть тꙋ ни оученикъ его· влѣзошѫ сами въ корабльѫ и прѣидошѫ въ капернаоумъ ищѫще и҃са. 25. и ѡбрѣтошѫ[4]) и ѡбъ ѡнъ полъ морѣ. [и] рекошѫ емоу· равъви.[5]) когда само приде. 26. Ѿвѣща и҃съ и рⷣ҇е имъ· амⷭ҇ь аминъ глѫ вамъ· ищете мене знамениꙗ ради· еже видѣсте· нѫ еже ꙗсте хлѣбы[6]) и насытисте сѧ 27. Дѣлаите не гыбнѫщеѥ брашно· нѫ брашно· прѣбываѭщеѥ въ животѣ вѣчнѣмь· еже сн҃ь чл҃вѣскъıи вамъ дастъ· сего бо ѡтець знамена бъ. 28. Рекошѧ же кнемоу· что҃[7]) сътворимь да дѣлаѥмъ дѣла {вътрий г҃ньпо и҃а; ꙗ҇ гь пришедъшимъ.} бж҃на. 29. Ѿвѣща и҃съ и рⷣ҇е имъ· се есть дѣло бж҃ие да вѣроуете въ того· егоже посла ѡнъ. 30. Рекошѫ же ѥмоу· кое [оуво] знамение тъı твориши да видимъ и вѣрѫ имемъ тебѣ что дѣлаеши. 31. Ѻ҃ци наши ꙗдошѫ манъниѫ въ поустынии ꙗкоже есть писано· хлѣбь сн҃бсе дасть (л. 85[a]) имь ꙗсти. 32. Рече же имъ [и҃съ·] аминь аминъ гл҃ѫ вамъ· не моисеи дасть вамъ хлѣбъ сн҃бсе· нѫ ѡтецъ мои даеть вамъ хлѣбъ истинъıи сн҃бсе[8]) дажи животь[9]) мироу. 34. Рекошѫ же ѥмоу· гн҃· въсегда даждь намъ хлѣбосъ· 35. (и) рече же имъ и҃съ· Язь есъмъ хлѣбъ животъıи· грѧдъı къмнѣ не възъалчетсѧ[10]) и вѣроуѫи въ мѧ не имать въждѧдати сѧ никогдаже. 36. нѫ рекохъ вамь ꙗко и видѣсте мѧ и не вѣровасте ми.[11]) 37. Кѣсе ѥже дасть мнѣ ѡтецъ къ мнѣ придетъ: грѧдѫщаго къ мнѣ не ижденѫ вънѣ. 38. снидохъо[12]) снебсе да не творѫ волѫ моѫ нѫ волѫ пославшаго мѧ. 39. се ѥсть волѣ пославшаго мѧ ѡц҃а да все[13]) еже дасть мнѣ не погоубѫ (и) ѿ него· нѫ въскрѣшѫ и[14]) въ послѣдний денъ 40. се бо ѥсть волѣ ѡц҃а моего· да всѣкъ видѫи сн҃а [и] вѣроуѫ внего имать животь вѣчнъıи[15]) и въскрѣшѫ [и] азъ въ послѣдний денъ. 41. Рѣптахѫ же ꙗдеѥ ѡ немъ ꙗко рече· азъ есъмъ (л. 85[б]) хлѣбъ съшедъıи сн҃бсе· 42. [и] гл҃ахѫ· не се ли есть сн҃ъ иѡсифовъ· емоуже мъı знаемъ ѡц҃а и матере· (и) како [оуво] сеи гл҃еть [ꙗко] сн҃бсе снидохъ. 43. Отвѣща и҃съ и рⷣ҇е имъ· не рѫщрѣте междѫ[16]) собѫ·

[1]) хлѣбъı. [2]) въздавъшю. [3]) Зогр. и҃съ. [4]) обрѣтъше. [5]) Мар. оучителю. [6]) ищете мене ни ꙗко видѣсте знамениѣ, нъ ꙗко ѣли есте хлѣбъı и насытисте сѧ. [7]) ударението падъ что҃ е относлѣшно. [8]) Слѣдъ тая дума има изпуснато: 33. хлѣбъ бо бж҃и естъ съходѧи съ нбсе и [9]) живота. [10]) Зогр. не иматъ възлакати сѧ. [11]) Зогр. и не вѣроуете ми; Мар. и не вѣроуоуте. [12]) ꙗко снидъ. [13]) вьсѣко. [14]) ꙗ. [15]) Мар. иматъ живота вѣчьнаго. Зогр. липсуватъ тия думи. [16]) между.

44. никтоже не можетъ при҃ къ мнѣ· аще ѡц҃ъ пославъши мѧ· не привлѣчетъїего. и азъ въскрѣшѧ и въ послѣдний денъ. 45. Писано бо есть въ прѡроцѣхъ· и бѫдѫть вси наоучени бг҃мъ. всѣкъ слышавъши [отъ] ѡц҃а и навыкъ придета къ мнѣ· 46. и никтоже ѡц҃а нѣстъ видѣлъ[1]) тькмо сыи ѿ ба҃· тои видѣ ѡц҃а. 47. Аминь аминъ гл҃ѧ вамъ· вѣроуѧи въ мѧ имать животь вѣчнъ. 48. Азъ есъмъ хлѣбь живота вѣчнаго.[2]) 49. Оц҃ ваши ꙗшѧ манн҃ѧ въ поустынии и оумрѣшѧ: 50. се[3]) ꙗстъ хлѣбъ сходѧи сн҃бсе. да аще кто ѿ него ꙗсть· не оумреть. 51. Азъ есъмъ хлѣбъ живыи. съшедыи сн҃бсе· аще кто съиѣстъ [отъ] хлѣба сего· живъ бѫдетъ въ вѣкы. хлѣбъ [бо] иже азъ (л. 86[a]) дамъ[4]) (емоу) за животь мира сего[5])·:· — 52. Прѣхѧ же сѧ июдеи междѫ собоѭ глѧще· како можеть сеи дати плъть своѭ намъ ꙗсти. 53. рѣ҃ имъ исъ· аминъ аминъ гл҃ѧ вамъ· аще не съиѣсте пьати сн҃а чл҃вѣчьскаго и (аще не) пиете кръвъ его· живота не имате всебѣ. 54. ꙗдыи моѭ плъть и пиѧи моѭ кръвъ имать животъ вѣчнъи.[6]) и азь въскрѣшаѭ[7]) въ послѣдний денъ. 55. Плъть моꙗ истинъно естъ брашно и кръвъ моꙗ истинъно есть питие.[8]) 56. Ꙗдыи моѭ плъть и пиѧи моѭ кръвъ въ мнѣ прѣбываеть[9]) и азъ въ немь. 57. ꙗко же посла мѧ живъї ѿц҃ъ и азь живѧ ѡц҃а ради· ꙗдыи мѧ и тои живъ бѫдетъ мене ради. 58. Се[10]) ꙗстъ хлѣбь съшедыи сн҃бсь· не ꙗкоже ꙗдошѧ ѡц҃и ваши манн҃ѧ и оумрѣшѧ: ꙗдыи хлѣбось живь бѫдеть въ вѣкы. 59. (си рѣ҃ на зборници[11]) оучѧи въ капернаоумѣ· 60. мноѭи же слышавше ѿ оученикъ его и рекошѧ· жестоко есть слово се· (л. 86[b]) кто можетъ его слышати. 61. вѣдыи же исъ [въ себѣ] ꙗко ръпщѧть междѫ собоѭ[12]) оученици его· рѣ҃ имъ· се ли вы блазнить· 62. аще [оубо] оузрите сн҃а чл҃вѣка въсходѧща (и нисходѧща и пакы въсходѧща) идеже бѣ (и) прѣжде. 63. дх҃ъ есть иже живеть[13])·:· — Ѿ пъти нѣсть ползѧ никоѧже[14]) нѧ гл҃ы ꙗже азь гл҃ахъ вамъ дхъ сѫть и животь сѫть. 64. нѧ сѫтъ етери ѿ васъ иже не вѣроуѫть· вѣдѣꙗше бо искони исъ· кто сѫть невѣроуѫщии и кто есть хотѧи прѣдати и. 65. И глѣше сего ради гл҃ахъ[15]) вамъ [ꙗко] никтоже не можеть прити къ мнѣ· аще не бѫдетъ емоу дано (съвъше) ѿ ѡц҃а моего. 66. Ѿ толи[16]) мнози ѿ оученикь его идошѧ въспѧтъ: и ктомоу не хождаѧхѧ снимь· 67. Рѣ҃ же исъ· ѡбама[17]) на десѧте· еда и вы хощете (ѡт)ити· 68. Ѿвѣща емоу Симонь петръ· гн҃ къ комоу идемъ·

[1]) 46. не ꙗко отьца видѣлъ ꙗсть къто —. [2]) хлѣбъ животьнъ. [3]) сь. [4]) Зогр. слѣдва: плъть моѣ естъ· ꙗже азъ дамь. [5]) Зогр. вьсего мира; Мар. само мира. [6]) живота вѣчнаго. [7]) въскрѣшѧ и. [8]) пиво. [9]) Зогр. прѣбъ. [10]) сь. [11]) съиькмници. [12]) Зогр. нѣма: междѫ собоѭ, а има: о семь. [13]) Мар. живлѣатъ. [14]) Мар. отъ плъти нѣ польѧ никоеѧже; Зогр. о. пл. нѣстъ п. никакоꙗже. [15]) рѣхъ. [16]) отъ сего. [17]) обѣма.

гл҃ы живота вѣчнаго имаши. 69. [И мы] вѣровахомъ и познахомъ
ꙗко ты еси х҃ъ сн҃ъ ба҃ живаго. — 70. Ѿвѣща имъ и҃с҃ъ· не азъ ли васъ
е҃г избрахъ· и ѿ васъ единъ диаволъ есть. гл҃аше же июдѫ[1]) симо-
нова (л. 87[a]) искариѡта· сеи бо хотѣꙗше прѣдати и· единъ [сы] ѿ
ѡкою на десѧте.

VII.

1. И хождаꙗше сими и҃с҃ъ въ галилеѩ:[2]) не хотѣше бо въ июдеи
ходити· ꙗко искаꙗхѫ его июдеи оубити. 2. бѣ же близь праздъникъ
иеюденскы скинопигиа. 3. Рекошѧ же [къ и]юемоу братиа его. Прѣиди
ѿ сѫдоу· иди въ юдеѩ. да и оученици твои видѧтъ дѣла твоꙗ ꙗже
твориши. 4. никтоже бо (можеть) въ таинѣ ничьсоже творѝ. и ищеть
самъ ꙗвѣ быти. Аще си твориши· ꙗви сѧ всемоу мироу· 5. и[3]) братиа
бо его не вѣровашѧ въ него. 6. (и) гл҃а же имъ и҃с҃ъ. врѣмѧ мое не
оу (бо) приде· а врѣмѧ ваше готово есть всегда. 7. Не можеть миръ не
видѣти[4]) васъ· мене же не видить[5]) ꙗко азъ свѣдѣтелъствоуѧ о немъ·
ꙗко дѣла его зла сѫть. 8. Вы възыдете[6]) въ празникъ съ· азъ не
възыдѫ въ праздникъ съ·[7]) [ꙗко] врѣмѧ (бо) мое не оубо[8]) исплъни
сѧ. — 9. Си рекъ самъ ѡста въ галилеи 10. егда же възыдошѧ
братиа его въ праздъникъ и тогда[9]) и҃с҃ъ взыде въ праздникъ не
ꙗвѣ нѫ [ꙗко] таи. 11. июдеи же искахѫ его въ празник(отъ) и гл҃ахѫ.
где ѥсть ѡнъ. 12. и ръпъть многъ бѣ (л. 87[б]) ѡ немь въ наро-
дѣхъ· ѡви бо гл҃ахѫ ꙗко добръ[10]) есть· иниже гл҃ахѫ· ни нѫ мѣстить
народы. 13. и никтоже[11]) ꙗвѣ (не) гл҃аше ѡ немъ страха ради июдеи-
ска(го). 14. [авие же] въ прѣполовение праздъка възыде и҃с҃ъ въ церкве
и оучѣше. 15. и дивлѣхѫ сѧ июдеи гл҃ѫще· како съ оумѣеть книгы·
не оучивсѧ·[12]) 16. Отвѣща [же] и҃с҃ъ и рѣ҃ имъ· мое оучение нѣсть мое·
нѫ пославшаго мѧ· 17. (и) аще кто хощеть волѫ его творити· разоу-
мѣеть ѡ оучении· кое ѿ ба҃ есть: азъ бо ѡ себѣ не гл҃ѫ.[13]) 18. гл҃ѫи
(бо) ѡ себѣ славы своѧ ищеть· Я ищѫи славы пославшаго и· (и)съи
истиненъ есть и нѣстъ неправды вниемъ· 19. Не моисеи[14]) ли дастъ
вамъ законъ· и никтоже ѿ васъ творить закона· что мене ищете
оубити· 20. Отвѣща народъ и рече· бѣсъ ли имаши· кто тебѣ ищеть
оубити·: — 21. Отвѣща и҃с҃ъ и рѣ҃ имъ· едино дѣло сътворихъ· и
вси дивисте сѧ 22. сего ради моисеи дастъ вамъ ѡбрѣзание· не ꙗко

[1]) тъй Зогр. и Мар. [2]) Въ галилеи. [3]) Зогр. ни. [4]) ненавидѣти. [5]) ненавидить. [6]) възидѣте. [7]) з прибавено относѣ. [8]) Зогр. ѣко врѣмѧ мое не исплъниса: Мар. ѣко врѣмѧ мое не оу исплъни сѧ. [9]) Зогр. тогда и самъ. [10]) Зогр. благъ. [11]) никоторъ же. [12]) не оучь сѧ. [13]) Зогр. ли азъ себѣ глаголѫ; Мар. ли азъ о себѣ гл҃ѫ. [14]) Зогр. и Мар. както и прѣди: моси

ѿ моисеа есть· иж ѿ отець· въ сѫботѫ обрѣзаете чл҃вкы[1]) 23. аще
ѡбрѣзание (л. 88[a]) приемлеть чл҃вкъ въ сѫботѫ· да не разоритсѧ законъ
моисеѡвъ на мнѣ ли[2]) гнѣваете сѧ· ꙗко всѣкого[3]) чл҃вка здрава сътворихъ
всѫботѫ 24. не сѫдите на лица иж праведныи сѫдъ сѫдите. 25. Гл҃ахѫ
же етери ѿ ерл҃има не се ли[4]) есть егоже ищѫть оубити· 26. и се не
обиноуѫ сѧ гл҃ють· и ничисоже ѥмоу не гл҃ѫть· еда како разоумѣшѫ
кнѧзи· ꙗко сеи[5]) есть (вънистинѫ) х҃ъ· 27. иж сего вѣмъ ѿ кѫдоу есть.
а х҃ъ егда придетъ никто не вѣсть ѿ кѫдоу бѫдеть:[6]) — 28. Възываше[7])
же въ цр҃кви оучѧ и҃съ и гл҃ѫ· и мене вѣсте и (не) вѣсте ѿ кѫдоу
есмь: и о себѣ не придохъ· иж ѥстъ истиненъ пославъши мѧ егоже
вы не вѣсте. 29. (иж) азъ [и] вѣмъ ꙗко ѿ него есъмъ и тои мѧ
посла. 30. (И) искаꙗхѫ же ꙗти [и]· и никтоже не възложи рѫкы нань.
ꙗко не оу бѣ пришелъ годъ его. 31. Ѿ народа же мнози вѣровашѫ
вниего.[8]) и гл҃аѣхѫ х҃ъ егда придеть· еда болша (сихь) знамениа сътворить·
ꙗже сеи сътворилъ есть 32. Слышашѫ же фарисеи народъ ръщѧщъ
ѡ немъ се. И послашѫ архиреи и фарисеи[9]) слоугы да имѫтьи: —
33. Рѣ и҃соусъ· ще мало врѣмѧ свами есьмъ: (л. 88[б]) и идѫ къ по-
славшомоу мѧ. 34. (и) поищете мене и не обрѧщете. и[10]) идеже есъмъ
азъ вы не можете прити. 35. Рекошѫ же ꙗюдеи ѹеб҃ѣ сами камо хощеть
ити ꙗко мы не ѡбрѧщемь его· еда въ расѣание елиньско хощеть ити
и оучити елины. 36. что есть слово се: еже рече[11]) възыщете мене и
не ѡбрѧщете· и идеже есъмъ азъ вы не можете прити. — 37. Въ
послѣдний же дн҃ь (въ) великыи праздъникъ стоꙗше и҃съ и зовѣше[12])
гл҃ѫ. аще[13]) кто жѫждеть да придеть къ мнѣ и да пиеть: 38. вѣроуѫи
въ мѧ ꙗкоже рекошѫ книгъї· рѣкы исъ[14]) чрѣва его истекѫть воды
живы. 39. Сеже рече ѡ дх҃ѣ. иже вѣше[15]) приемати вѣрѹѫщии(мъ) въ
него.[16]) не [ю] бо бѣ дх҃ъ стыи и данъ· ꙗко и҃съ не [ю] бѣ прославленъ: —
40. Мнози же ѿ народъ[17]) слышавше словеса си. (и) гл҃ахѫ сеи естъ
въ истинѫ пр҃рькь. 41. Я дроузии[18]) глѣхѫ сеи ѥсть х҃ъ· ѡви гл҃ахѫ
(л. 89[a]) еда ѿ галилеѧ придеть х҃ъ. 42. не книгы ли рѣшѫ· ꙗко ѿ сѣмене
дв҃а (и ѿ витлеѡмъскаго градъца иде же бѣ дв҃дъ)[19]) придетъ х҃ь:
43. Распрѣ же бысть (винхь) вінародѣ его ради: — 44. Ієтери же ѿ
нихь хотѣхѫ ꙗти и иж никто же [не] възложи нань рѫкѫ.[20]) Придошѫ
же слѹгы къ архиреѡмь и фарисеѡмь и рѣшѫ имъ ти· почто не

[1]) чл҃ка. [2]) на мѧ ли. [3]) вьсего. [4]) отъ ерл҃имлѣнъ не сь ли. [5]) сь. [6]) Зогр. ѥстъ.
[7]) възъва. [8]) Зогр. вънь, Мар. вонь. [9]) Мар. и фарисеи, Зогр. нѣма тия думи. [10]) Зогр.
нѣма и. [11]) еже рече нѣма въ Мар. [12]) Зогр. зъваше. [13]) аще нѣма въ Зогр. [14]) отъ.
[15]) хотѣхѫ. [16]) иже хотѣхѫ приемати вѣроуѫщии въ него. [17]) народа. [18]) Зогр. + же. [19]) Затвореното въ скоби нѣма въ Мар. [20]) рѫкоу.

приведосте его: — 46. Ѿвѣщашѧ же слоуги· николиже тако гл҃алъ есть
чл҃вкъ[1]) ꙗко сей чл҃вкъ (глетъ)· 47. Ѿвѣщашѧ имъ фарисеи· еда-и
вы прѣлъщени бысте. 48. еда кто ѿ кнѧзь вѣрова въ нъ· (и)ли ѿ
фарисеи. 49. нѧ народосъ. иже не вѣстъ закона· проклѧти сѧть: —
50. Гл҃а Никодимъ книжъ[2]) пришедъи къ и҃соу[3]) нощиѫ· единъ сы
ѿ нихъ. 51. Ꙗда законъ нашь сѫдитъ· чл҃вкоу аще не слышитъ ѿ
него [прѣжде] и разоумѣетъ что творитъ. 52. Ѿвѣщашѧ и рѣшѧ
ему· еда и ты ѿ галилеѧ еси· испитаи и виждь ꙗко ѿ галилеѧ пр҃ркъ
не придетъ[4]) {прѣстѫпи мало: пакы же имъ и҃съ рѣ҃ азъ
есмь ·:· } 53. и иде къждо въ домь свои.[5])

VIII.

1. Исъ же иде въ горѫ елеѡнъскѫѭ. 2. оутро же пакы приде въ
цр҃кве· и вси люди (л. 89[6]) идѣхѫ кнемоу· и сѣдъ (и) оучѣше ѩ: —
3. И приведоше кнемоу книжници и фарисеи женѫ въ прѣлюводѣаніи
ѩтѫ· и поставишѧ ѩ прѣди[6]) 4. гл҃ахѫ же къ и҃соу·[7]) оучетителю·
си жена ѩта есть нинѣ въ прѣлюводѣаніи· 5. а въ законѣ намъ
Моиси повелѣ таковыѩ каменьмь побивати· ты же что глеши (ѡ неи)·
6. се же искоушаѭще нань рекошѧ· да бишѧ имѣли [нань] что
(въз)гл҃ати.[8]) И҃съ же долоу[9]) поклонсѧ (и) пръстомъ писаше на земли.
7. (и) ꙗко прилежахѫ и въпрашаѭще и въсклонсѧ[10]) и рѣ҃ ижѐ[11]) ѿ васъ
безъ грѣха естъ (тъ҃и[12]) прѣжде врьзи каменъ на нѧ. 8. и [пакы]
поклонсѧ и пишаше на земли. 9. слышавше[13]) (же свѣдѣтелемъ ѡбли-
чѣеми) исхождаѭше единъ по единомъ·[14]) начеше ѿ старецъ и ѡста
единъ и҃съ· и жена стоѭщи по срѣ҃ (ихъ). 10. въсклонѣ сѧ и҃съ (и ни
кого не видѣ тькмо женѫ единѫ· и) рѣ҃ ей· жено· где сѫть иже на
тѧ важдаахѫ· никто[15]) ли тебѣ не осѫди· 11. ѡна же рѣ҃· никтоже[16])
гн҃. и рѣ҃ ей и҃съ· ни азь тебѣ (не) осѫждаѫ. иди и ѿселѣ не съгрѣшаи
ктомоу· 12. Пакы [же] рече имъ и҃съ [глѧ]· Язь еськмъ свѣтъ миро-
ходѫи по мнѣ· не имать хо(л. 90[a])дити въ тмѣ· нѫ имать свѣтъ
животнъі·[17]) 13. Рекошѧ же ѥмоу фарисеи· ты ѡ себѣ самъ свѣдѣ-
телъствоуеши (и) свѣдѣтелъство твое нѣсть истинъно. 14. Ѿвѣща
и҃съ и рѣ҃ имъ· аще азъ свѣдѣтелъствоу ѡ себѣ[18]) самомъ· свѣдѣ-
телъство мое истинънъ есть· ꙗ҃ко вѣмъ ѡть кѫдоу прїдохъ· и камо

[1]) Зогр. и Мар. Николиже тако естъ гл҃ъ чл҃къ. [2]) Мар. къ нимъ Никодимъ. [3]) къ немоу. [4]) Мар. приходитъ. [5]) Мар. ст. 53 липсува [6]) поставльше ѩ по срѣдѣ. [7]) глашѧ емоу. [8]) се же рѣшѧ искоушаѭште и да бѫ имѣли нань чьто гл҃ати. [9]) низъ. [10]) въсклони сѧ. [11]) рече имъ· иже. [12]) било т о н и прѣправено относлѣ на т ъ҃и. [13]) Мар. они же слъш —. [14]) по единомоу. [15]) никъі же ли. [16]) Мар. никъіи же. [17]) свѣта животнаго. [18]) мънѣ.

идѫ· въı же не вѣсте ѿ кѫдоу идѫ и камо идѫ.[1]) **15.** въı [же] по плъти сѫдите азь не сѫждѫ никомоуже· **16.** аще (ли и) сѫждѫ азь (то) сѫдъ мои истиненъ есть. ꙗко единъ нѣсъмъ· нѫ азъ и пославыи мѧ ѿтецъ: — **17.** И въ законѣ же вашемъ писано есть· ꙗко двою чл҃вкоу свѣдѣтелъство истино есть· **18.** азь есъмъ свѣдѣтелъствоуѫ ѡ себѣ[2]) самомъ· и свѣдѣтельствоуеть ѡ мнѣ пославъıи мѧ ѡтецъ. **19.** гл҃ахѫ емоу где несть твои ѡтецъ. Ѿвѣща и҃съ (и рече имь)· ни мене знаете[3]) ни ѡц҃а моего. аще мѧ бисте вѣдѣли и ѡц҃а моего[4]) бисте вѣдали. **20.** Си гл҃а[5]) въ газофилакии оучѧи въ цр҃кви. и никтоже не ꙗть его· ꙗко не бѣ[6]) (л. 90[6]) пришла година его. **21.** Рѣ҃ имъ пакы и҃съ. Азъ идѫ и възъщете мене и въ грѣсѣ вашемъ оумрете. ꙗмо же азь идѫ въı не можете прити. **22.** гл҃ахѫ же и ю҃деи· еда сѧ самь оубиеть· еже[7]) гл҃еть ꙗмо же азъ идѫ въı не можете прити. **23.** (глѣше имь въı ѿ нижнихь есте)[8]) азь ѿ вышнихь еськмь· въı ѿ сего[9]) мира есте· (и) азь нѣсъмь ѿ сего[9]) мира. **24.** рѣхъ [оубо] вамь[10]) ꙗко оумрете въ грѣсѣхъ вашихъ. аще [бо] вѣръı не немлете ꙗко[11]) азъ есъмъ оумрете въ грѣсѣхъ вашихъ. **25.** гл҃ахѫ же ꙗемоу· тъı кто еси· рѣ҃ имъ и҃съ· начѧтъкъ ꙗко и гл҃ѫ вамъ· **26.** много имамъ ѡ вась гл҃ати и сѫдити· нѫ пославъıи мѧ истиненъ есть и азь ꙗже слъıшахь ѿ него· си гл҃ѫ въ мирѣ. **27.** и не разоумѣшѫ ꙗко ѡц҃а имамь· глѣше бг҃а[12]) **28.** рѣ҃ же имъ и҃съ· егда възнесете сн҃а чл҃вчъскаго· тогда разоумѣете ꙗко азъ есъмъ· и ѡ себѣ ничесоже не творѫ· нѫ ꙗко же наоучи мѧ ѡтець[13]) си гл҃аголѫ.[14]) **29.** и пославъıи мѧ съ мноѫ есть· (и) не ѡстави мене единого (л. 91[a]) ѡтецъ· ꙗко азь оугодная ꙗемоу творѫ всегда. **30.** си глѧщоу емоу· мнози вѣровашѫ въıнь.[15]) **31.** Глѣше же и҃соусъ къ вѣровавшимъ внего.[16]) Аще въı прѣбѫдете въ словеси моемъ въ истинѫ оученици мои бѫдете. **32.** и разоумѣете истинѫ· и истина свободитъıи. **33.** Ѿвѣщашѫ (же) ꙗемоу ю҃деи. сѣмѧ аврамле есмъ· и никомоуже не работахомъ· никомиже· како ты глеши ꙗко свободъ бѫдете. **34.** Ѿвѣща имь и҃съ· аминъ гл҃ѫ вамъ· ꙗко въсѣкъ творѫи грѣхъ рабь есть грѣхоу· **35.** а рабь не прѣбываеть въ домоу въ вѣкъı[17]) си҃ь же[18]) прѣбываеть вь вѣкъı.[17]) **36.** аще оубо си҃ъ свободитвъı[19]) свободъ бѫдете· **37.** вѣмъ [ꙗко] сѣмѧ аврамле

[1]) Зогр. ꙗко вѣмь отъ кѫдоу придъ и камо грѧдѫ и камо идѫ. Мар. ꙗко вѣмь отъ кѫдоу придъ и камо грѧдѫ въı же не вѣсте отъ кѫдоу грѧдѫ и камо идѫ. [2]) мънѣ. [3]) вѣсте. [4]) Зогр. + оубо. [5]) Зогр. сиѧ гл҃ъı гл҃а. [6]) не ю бѣ. [7]) ꙗко. [8]) нѣма въ Зогр. [9]) Зогр. вьсего мира. [10]) Зогр. нѣма вамъ. [11]) Зогр. нѣма ꙗко. [12]) Зогр. ꙗко оц҃а имъ гл҃аше бг҃а; Мар. ꙗко отъца имъ гл҃аше. [13]) Мар. + мои. [14]) Мар. творѫ. [15]) Мар. въ него. [16]) къıи ю҃деомъ. [17]) въ вѣкъ. [18]) Зогр. нѣма же. [19]) + въ истинѫ

ѥсте· иѫ ищете мене оубити· ꙗко слово мое не въмѣщаетсѧ въ вась.[1])
38. азъ ѣже видѣхъ ѿ[2]) ѡца моего (си) гл҃ѫ· и вы [оубо] ꙗже видѣсте оу ѡца вашего творите: 39. Ѿвѣщашѧ и рѣшѧ емоу· ѿцъ нашь аврамъ естъ· гл҃а имь нс҃ъ· аще чѧда аврамлѣ бисте были· дѣла авра(л. 91[6])млѣ творили бисте. 40. нинѣ же ищете мене оубити· чл҃вка иже истинѫ вамъ гл҃ахъ· ꙗже слышахь [отъ ба҃]. сего аврамъ нѣстъ створилъ· 41. вы творите дѣла ѡца вашего. Рекошѧ же ѥмоу иоуден· мы ѿ любодѣꙗнїа нѣсъмъ рождени· мы единого ѡца имамъ ба҃. 42. Рече [же] имъ нс҃ъ· Аще бъ ѡтє҃цъ вашъ би былъ· [то] любили мѧ бисте· азбо ѿ ба҃ изыдь и придохь.[3]) Не ѡ себѣ во придохь· иѫ тои мѧ посла· 43. почто бесѣдъі моѧ не разоумѣєте· и[4]) не можете слышати словесе моего· 44. вы [отъ] ѡца диавола есте· и похоти ѡца вашего хоще҃е творити· ѡнъ чл҃вкооубица есть[5]) искони и въ истинѣ не стоить· ꙗко нѣсть истинъі внемь· егда гл҃еть лъжѧ[6]) ѿ своихъ гл҃ть· ꙗко лъжъ есть и ѡтє҃цъ его· 45. азъ же за не истинѫ гл҃ѫ не ѥмлете вѣрьі мнѣ. 46. кто ѡбличѣетмѧ ѿ васъ ѡ грѣсѣ· аще[7]) истинѫ гл҃ѫ· почто въ вѣры не ѥмлете мнѣ· 47. иже есть ѿ ба҃ и гл҃ъ бж҃ии послоушаеть· сего ради вы не послоушаете· ꙗко несте ѿ ба҃. 48. Ѿвѣщашѧ июдеи и рекошѧ емоу· не добрѣ ли гл҃емъі ны·[8]) ꙗко самарѣнинъ еси ты и бѣсъ имаши: — (л. 92[a]) 49. Отвѣща нс҃ъ и рє҃· азъ бѣса не имамъ· иѫ чтѫ ѡца моего [и] вы не чтете мене. 50. азь же не ищѫ[9]) славъі моеѧ· несть ищѫ и сѫждѧи.[10]) 51. Аминъ аминъ гл҃ѫ вамъ· аще кто слово мое съблюдеть· смр҃ти не имать видѣти въ вѣкъі.[11]) — 52. Рѣшѧ же ѥмоу иоуден· и нинѣ разоумѣхомь ꙗко бѣсъ имаши· аврамъ оумрѣтъ и пророци· а ты гл҃еши· аще кто слово мое съблюдеть· не иматъ въкоусити смр҃ти· въ вѣкъі·[11]) 53. еда ты болеи еси ѡца [нашего] аврама иже оумрѣть и прр҃ци[12]) кто ты твориши сѧ[13])·:· — 54. Ѿвѣща нс҃ъ (и рече)· аще азь славѧ сѧ самъ· слава моꙗ ничтоже есть· ѥсть ѡтє҃цъ мои славѧи мѧ· егоже въі гл҃ете [ꙗко] бъ нашь естъ. 55. и не познасте ѥго· азже вѣмьі и· и аще рекѫ [ꙗко] не вѣмь его· (и) бѫдѫ подобень вамь лъжъ· иѫ вѣмь [и] и слово его съблюдаѫ. 56. аврамь ѡць вашь радви былъ да би видѣлъ денъ мои· и видѣвъ възрадовалсѧ[14])·:· — 57. Рекошѧ [же] кнемоу июдеи: ѿ· лѣ не [ю] имаши аврама[15]) ли еси видѣлъ. 58. (и) рє҃

[1]) въ въі. [2]) оу. [3]) Зогр. изидъ и придъ. [4]) ꙗко. [5]) чл҃оубица бѣ. [6]) Зогр. и Мар. лъжѫ. [7]) Мар. + ли. [8]) гл҃емъ мъі. [9]) Мар. искѫ. [10]) естъ иштѧи и сѫдѧ. [11]) въ вѣкъ. [12]) + оумрѣшѧ. [13]) къто (кого Мар.) сѧ самъ тъі твориши. [14]) и видѣ и възрадова сѧ. [15]) Зогр. Иераамъ.

и(л. 92[6])мъ исъ· аминъ[1]) глѧ вамъ· прѣжде даже аврамъ не бысть азъ бѣхъ·[2]) **59.** взѧшѧ же камение да врьгѫтъ нанъ. исъ же скры сѧ· и изыде исцркве. [и] прошедъ посрѣдѣ ихъ идѣше и ѫждаѩше тако[3]):—

IX.

1. (Бъ врѣмѧ ѡно мимоидъ исъ)[4]) видѣ чловѣка слѣпа ѿ роства. **2.** и въпросишѧ и оученици глѧще. оучителю[5]) кто съгрѣши· сеи ли или родителѣ его да слѣпъ роди сѧ. **3.** ѿ вѣща исъ. ни сеи съгрѣши ни родителѣ его· нѫ да ѩвѫтсѧ дѣла бжїа на немъ. **4.** мнѣ подобаше[6]) дѣлати дѣла пославшагомѧ· дондеже дьнь естъ· придеть нощь· егда никтоже не можеть дѣлати **5.** егда въ мирѣ есъмъ свѣть есъмъ миро҃у **6.** си рекъ (и) плюнѫ на земѫ· і створи бренние ѿ плюновениа и помаза емоу ѡчи бреннемъ. **7.** и рѣ҃ ѥмоу· і ди и оумъі сѧ въ кѫпѣли силоѵамъстѣ· еже сказаетсѧ посланъі· иде[7]) же [и] оумъі сѧ и прови дѣ[8]) и приде видѫ: **8.** сѫсѣди же [и иже и] бѣхѫ видѣли прѣжде ѩко просителбѣ·[9]) и глахѫ· не ли естъ сѣдѫи (л. 93[a]) и просѫи. **9.** ѡви глахѫ ѩко сеи есть (а инии глахѫ ѩко подобенъ мѡу· есть)[10]) ѡнже глаше азъ есъмъ. **10.** (и) гла[хѫ же] емоу· како ти сѧ ѿвръзоста ѡчи. **11.** ѿвѣща ѡнъ и рѣ҃ чл҃вкъ нарицаемыи исъ бренне створи и помаза ѡчи мои и рѣ҃ [ми] иди· оумъі сѧ въ кѫпѣли силоѵамъстѣ:[11]) и шедъ ѕмихсѧ и[12]) прозрѣхъ **12.** Рѣшѧ же емоу· кто [тъі] есть[13]) гл҃а не вѣмъ· **13.** ведошѧ же[14]) къ фарисеѡмь прозрѣвшаго.[15]) **14.** бѣ же сѫбота егда сътвори брение исъ и ѡтвръзе емоу ѿи· **15.** пакъі же въпрашахѫ фарисеи како прозрѣ· ѡнже рѣ҃ [і мъ] брение положи мнѣ на ѡчиоу и оумъіхсѧ и виждѧ. **16.** гл҃ахѫ же ѿ фарисеи етери. нѣ҃ сеи ѿ ба҃ чл҃вкъ ѩко сѫ҃боты не хранить. ѡви гл҃хѫ како можетъ чл҃вкь грѣшенъ сице знамениѩ творити· и бѣ распрѣ вишѣ· **17.** глахѫ же слѣпцоу пакъі· тъі что гл҃е[ши] ѡ немъ· ѩко ѿвръзе ѡчи твои· ѡнже рѣ҃ [ѩко] пророкъ естъ· **18.** (и) не вѣшѧ [же] вѣры ѡ немъ ѩюдеи· ѩко бѣ слѣпъ и прозрѣ· до нелиже· възвашѧ родителѣ его.[16]) **19.** и въпросишѧ ѩ глѧще· сеи ли есть сн҃ъ ваю· его же въі гл҃ета ѩко слѣпецъ[17]) родисѧ· како [оубо] нинѣ видить· **20.** Ѿвѣщаста [имъ] родителѣ (л. 93[б]) того[18]) и рекоста[19]) вѣвѣ ѩко се ѥсть[20]) сн҃ъ наю и ѩко слѣпъ роди сѧ. **21.** како

[1]) + аминъ. [2]) есмь. [3]) Мар. нѣма тако. [4]) Зогр. и мимоидъ; Мар. и мимоидъ исъ. [5]) Зогр. равви. [6]) подобаетъ. [7]) посланъ и иде· [8]) Зогр. и приде вѫдѧ. [9]) слѣпъ бѣ. [10]) Заграденото липсува въ Мар., а въ Зогр. липсува само ѩко. [11]) иди въ кѫпѣль силоѵамлѫ. [12]) шьдъ же и оумъівъ сѧ —. [13]) Мар. къде тъи естъ. [14]) и. [15]) иже бѣ иногда слѣпъ. [16]) Зогр. дондеже възгласишѧ (призвашѧ Мар.) родителѣ того прозрѣвъшаго. [17]) слѣпъ. [18]) его. [19]) Зогр. то. [20]) сь естъ.

же нынѣ видитъ не вѣвѣ или кто емоу ѿвръзе очи не вѣвѣ самого
въпросите възрасть иматъ (о себѣ) самъ да глетъ о себѣ.[1]) 22. сего
ради рекоста[2]) родителѣ его: зане[3]) боиста сѧ июдеи оуже бо сѧ вѣхѫ
свѣщали[4]) июдеи да аще кто исповѣстъ хā (да) бѫдеть ѿлѫченъ съ-
борища.[5]) 23. того[6]) ради рекоста родителѣ его [ако] въздрасть иматъ
самого въпросите. 24. възвашѫ же второе[7]) чāвка иже бѣ слѣпъ и рекошѫ
емоу даждь славѫ боу мы вѣмъ ако чāвкоть[8]) грѣшьнъ естъ
25. ѿвѣща [же] онъ и рѣ аще грѣшенъ[9]) есть не вѣдѣ[10]) едино вѣдѣ[10])
ако слѣпъ бѣхъ (и) нинѣ же виждѫ 26. Рекошѫ же иемоу пакы что
сътвори тебѣ како отвръзе очи твои 27. и рѣ имъ[11]) глахъ[12]) вамъ ѹже и
не слышасте что пакы хощете слышати еда (или) и вы хощете оученици
его быти 28. они же оукоришѫ и и рекошѫ (и) ты оученикъ еси тоговь[13])
мы же моисеови есмы оученици 29. мы вѣмы (л. 94[a]) ако моисеови гла
бь сего же не вѣмъ ѿ кѫдоу есть. 30. Ѿвѣща прозрѣвы[14]) и рѣ имъ
о семъ оубо дивно есть ако вы не вѣсте ѿ кѫдоу естъ ѿвръзый[15])
очи мои 31. вѣмже ако грѣшника бъ не послоушаеть нѫ аще кто
бгочьтецъ есть и волѫ его творить.[16]) того послоушаеть. 32. ѿ вѣка
нѣстъ слышано ако кто ѿвръзе очи слѣпоурожденоу. 33. аще (бо) сей
не би ѿ бā былъ немогъли (о себѣ) творити ничесоже. 34. Ѿвѣ-
щашѫ и рѣшѫ емоу въ грѣсѣхь ты родилсѧ си[17]) весь и ты ли ны
оучиши. и изгнашѫ и[18]) вънь. 35. (и) слышавже исъ ако изгнашѫ
и вънъ [и] обрѣтъ и рѣ иемоу (и) ты вѣроуеши ли въ сїа бжїа.
36. ѿвѣща онъ и рѣ кто есть ги да вѣрѫ имѫ въ него. 37. рече
[же иемоу исъ [и] видѣлъ [и] еси [и] глѫи стовоѫ тои есть. 38. Онже
рѣ вѣроуѫ ги и поклонисѧ емꙋ. 39. Рече гъ пришедъшимъ[19]) на
сѫдь азь придохъ въ миросъ. да не виджщии виджтъ и виджщии
слѣпи бѫдѫтъ. 40. слышашѫ (же) се ѿ фарисеи сѫщии (л. 94[б])
сними[20]) (нѣции) рѣшѫ емоу еда и мы слѣпи есмы 41. рече имъ
исъ аще бисте слѣпи были не бисте грѣха имѣли нинѣ же глете
ако видимъ и грѣхъ вашъ прѣбываеть: —

X.

1. Аминъ [аминь] глѫ вамъ ѩ не въходѫи дверми въ дворъ
овчии нѫ прѣлазѫи инѫдоу [тъ] тать есть и разбоиникъ 2. а въ-

[1]) въздрасть иматъ самъ о себѣ да глетъ. [2]) сице рѣсте. [3]) ако. [4]) съложили. [5]) съникмишта [6]) сего. [7]) Зогр. възгласишѫ же вътори цеѭ; Мар. призъвашѫ. [8]) чāвѣкъ сь. [9]) грѣшьникъ. [10]) вѣмь. [11]) Зогр. отъвѣшта имъ; Мар. липсува това. [12]) рѣхъ [13]) того. [14]) намѣсто прозрѣвы стои чāкъ. [15]) и отъвръзе. [16]) Мар. сътворитъ. [17]) вѣроятно грѣшка нам. еси. [18]) изгънашѫ же и. [19]) И рече исъ. [20]) Зогр. сии сѫщии съ нимь.

ходѫи дверми пастырь есть ѡвъцамъ. 3. семоу дверникъ ѿвръзаеть·
и ѡвцѧ гласа[1]) его слышѫтъ и своѧ ѡвцѧ възываеть[2]) по имени и
изгонѫть[3]) ѧ. 4. и[4]) ѥгда своѧ ѡвцѧ ижденеть прѣдними ходить· и
ѡвцѧ по немъ ходѫть·[5]) вѣдѫтво гласа его·[6]) 5. по тоуждемже не
идѫть· нѫ бѣжѫтъ ѿ него· ꙗко не знаѫть тоуждыихъ гласа.[7])
6. Сиѫ причѫ рѣ имъ исъ· ѡни же не разоумѣшѫ ꙗже глаше имъ
что бѣшѫ· 7. И рѣ имъ пакы исъ· Аминъ [аминъ] глѫ вамъ {златоо-
оустоу зл} азъ есъмъ дверъ[8]) ѡвцамъ· 8. вси же елико приде ихъ
прѣжде мене татие сѫтъ и разбоиници· нѫ не послоушашѫ ихъ ѡвцѧ.
9. азь есъмъ дверъ·[8]) миожѫ аще кто внидеть· спсетсѧ и внидеть: (л. 95[a])
[и] изъидетъ. и пажить ѡбрѧщеть : : — 10. Татъ не приходитъ нѫ да
оукрадеть и (да) оубиеть и погоубить. азъ придохъ да животъ[9]) имѫтъ
и лишеие имѫтъ.[10]) 11. азъ есъмъ пастыръ (ѡвцамъ) добры· [пастырь
добръ] дшѫ своѫ полагаеть за ѡвцѧ. 12. а наемникь иже нѣсть
пастырь емоуже нѣсѫть ѡвцѧ своѧ· видить вьлка грѧдѫща и оста-
влѣеть ѡвцѧ и бѣгаеть и вълкъ расхытитъ ѧ и распѫдитъ и ѡвцѧ.
13. а наемникь бѣжить ꙗко наемникъ есть· и не брѣжеть[11]) ѡ ѡвцахь:
14. Азъ есъмъ пастыръ добръ и знаѫ моихъ[12]) и знаѫтмѧ мои
15. ꙗко же знаетмѧ ѡтець и азь знаѫ ѡца и доушѫ моѫ полагаѫ
за ѡвцѧ. 16. [и] инъ ѡвцѧ имамъ ꙗже не сѫть ѿть двора сего·
и тыѧ ми подобаеть привести и глась мои [оу]слышѫть и бѫдеть
едино стадо и единъ пастырь. — 17. (Рече гь пришедшимъ) сего
ради мѧ ѡтецъ любить· ꙗко азь полагаѫ дѹшѫ моѫ и[13]) пакы
приимѫ ѩ. 18. (и) никтоже не възметь ѫ ѿ мене нѫ азъ полагаѫ ѩ
ѡ себѣ[14]) ѡвласть имамъ (л. 95[б]) положити [ѩ] и ѡвластъ имамъ
пакы приѧти ѧ· и сиѫ заповѣдь приѧхъ ѿ ѡца моего· 19. Распрѣ же
бысть пакы въ ѥудеехъ за словеса си: 20. глахѫ же мнози ѿ нихъ·
бѣсъ имать и неистовъ естъ· что его послоушаете· 21. ини (же) глахѫ·
си гѧи не сѫть бѣсноуѫщаго сѧ· еда бѣсь можеть слѣпымь[15]) очи
ѿвръзати.[16]) 22. Бышѫ же тогда сѫнна[17]) въ ерѧимѣ и зима бѣ·
23. и хождаѧше исъ въ цркве· въ притворѣ соломони. 24. Обыдошѫ
же и ѥудеи и глахѫ емоу· доколи дшѫ нашѫ[18]) възмеши·[19]) аще ты еси
хь· ръци намъ нешовиноуѫи сѧ: — 25. Ѿвѣща [имъ] исъ (и рѣ
имъ) рѣхъ вамъ и не вѣроуете· дѣла ꙗже азъ творѫ въ имѧ ѡца
моего та свѣтелъствоуѫть ѡ мнѣ. 26. нѫ въ не вѣроуете нѣсте бо

[1]) гласъ. [2]) глашаетъ. [3]) изгонитъ. [4]) Зогр. нѣма и. [5]) идѫтъ. [6]) ꙗко вѣдѫтъ гласъ его. [7]) Зогр. штюждего гласа. [8]) двери. [9]) живота. [10]) и лишеие имѫтъ нѣма въ Зогр. [11]) Мар. не радитъ. [12]) моѧ. [13]) да. [14]) Зогр. полагаѫ о се. [15]) слѣпомъ. [16]) отвръсти. [17]) Мар. ѩнѣнѣ. [18]) Зогр. и Мар. дшѧ нашѧ. [19]) въземлеши.

ѿ овець моихъ· ꙗко же рѣхъ вамъ. — 27. Овцѧ моѧ гл҃а моего
слоушаѧтъ· и азъ знаѧ ꙗ. И по мнѣ грѧдѧтъ. 28. и азь животъ
вѣчнъı даѧ имъ и не погыбнѧтъ· въ вѣкъı· и не въсхытитъ ихъ
ни(л. 96[3])кто[же] ѿ рѧкоу моего.[1]) 29. Отецъ мои иже дастъ мнѣ·
болеи всѣхъ есть· и никтоже не смѣетъ[2]) въсхытити ихъ ѿ рѧкъı
ѡца моего: — 30. Азъ и ѡтецъ еди[но] есвѣ. 31. Изѧшѧ же [пакъı]
камение июдеи да и побиѧтъ· 32. Ѿвѣща [имъ] и҃с҃ (и рече имъ)·
{сѧ҃ т҃е. и҃е ѿ ни҃ѡ· гл҃а ·рв· р҃е г҃ъ овцѧ:} ми҃ога дѣла добра ꙗвихъ вамъ ѿ
ѡца моего· за кое [ихъ] дѣло камение на мѧ мецете. 33. Ѿвѣщашѧ емоу
июдеи гл҃ѧще· ѡ доврѣ дѣлѣ не мецемъ на тѧ· нѧ ѡ хоулѣ·[3]) ꙗко чл҃вѣкъ
сыи ты твориши сѧ самъ бг҃ 34. Ѿвѣща имъ и҃с҃ъ· нѣсть ли писано въ
законѣ вашемь ꙗко азь рѣхъ взи҃ есте. 35. аще ѡны[4]) р҃е бг҃ъı· книмъ рече[5])
слово бж҃е· и не могѧтъ разорити сѧ книгъı· 36. егоже ѡтець ст҃ъıи посла
въ миръ· въı гл҃ете· ꙗко хоулиши·[6]) зане рѣхъ· ꙗко сн҃ъ бж҃и есъмъ.
37. аще не творѧ дѣлъ ѡца моего не емлете [ми] вѣръı·[7]) аще ли
творѧ· 38. аще и мнѣ вѣрьı не и е мете.[8]) дѣломъ моимъ вѣрѧ имете[9])
да разоумѣете и вѣроуете: ꙗко азь въ ѡци и ѡтц҃ъ въ мнѣ естъ.
39. Искаꙗхѧ же (л. 96[6]) ꙗго пакъı ꙗти и изъыде ѿ рѧкоу[10]) ихъ
40. и иде пакъı на ѡнъ полъ иѡрданѣ.[11]) на мѣсто идеже бѣ иѡанъ
прѣжде крьстѧи· и прѣбысть тоу 41. и мнози придошѧ кнемоу и
гл҃ахѧ ꙗко иѡанъ не створи знамениꙗ никоегоже·[12]) нѧ всѣ елико р҃е
иѡанъ ѡ семь· истина бѣ 42. и мнози вѣровашѧ въ него тоу·:

XI.

1. Бѣ же нѣкто болѧ лазаръ ѿ витаниѧ градъца марина и
мардъı сестръı еѧ. 2. бѣ же марꙗ· помазавши г҃а миромъ и ѡтерши
позѣ его власы своими· еѧже братъ лазаръ болѣше. 3. посласта же
сестрѣ его къ и҃соу глѧщи· г҃и· се егоже[13]) любиши болитъ· 4. слышавже
и҃с҃ъ и р҃е· сиꙗ болѣзнь нѣсть къ смр҃ти· нѧ ѡ[14]) славѣ бж҃ии да
прославитсѧ сн҃ъ бж҃и тѣхъ ради:[15]) — 5. Любѣше же и҃с҃ъ мартѧ
и сестрѧ еѧ и лазара[16]) 6. егда же оуслышаꙗ ꙗко болитъ· тогда же
прѣбысть на мѣстѣ на немже бѣ· два дни· 7. потомже гл҃а оученикомъ·
идѣмъї въ юдеѧ пакъı· 8. (и) глашѧ емоу оученици· равъ (л. 97[1])
ви· нинѣ искахѧ тебѣ каменемъ побити июдеи· пакъı ли идеши
тамо: — 9. Отв҃ѣща и҃с҃ъ и р҃е имъ· не ·в҃· ли годинѣ естѣ въ

[1]) отъ рѧкъı моеѧ. [2]) не можетъ. [3]) о власвимии. [4]) Зогр. онъ. [5]) Зогр. къ нимъ же рече; Мар. къ н. ж. бъістъ. [6]) власфимѣеши; Мар. власв. [7]) не емлете ми вѣръı. [8]) емлете. [9]) имѣте. [10]) Зогр. отъ рѧкъı; Мар. отъ рѧкъ. [11]) іордана. [12]) инединогоже. [13]) Зогр. + тъı. [14]) Зогр. къ славѣ. [15]) намѣсто тѣхъ ради Зогр. и Мар. нѧ. [16]) лазарѣ.

дни· аще кто ходитъ въ дни· не потъкнетсѧ· ꙗко свѣтъ мира сего
видить. **10.** аще ли кто ходить нощиѫ потъкнетсѧ· ꙗко свѣта нѣсть.
(свѣта) въ нем·[1]) **11.** си рекъ гл҃а имъ·[2]) лазоръ дроугъ нашъ оуспе·
иѫ идѫ да (и) възбоуждѫ и. **12.** Рекошѫ же оученици его· г҃и· аще
оуспе· спасенъ бѫдеть. **13.** и҃съ же рече ѡ съмрътн его· ѡни же гл҃аѫ[3])
ꙗко ѡ оуспении сънна гл҃етъ. **14.** тогда рѣ҃ имъ и҃съ не ѡбиноу сѧ·
лазаръ оумрѣтъ· **15.** и радоуѫ сѧ азь васъ ради· да вѣрѫ имете ꙗко
не бѣхъ тоу· иѫ идѣмъ кнемꙋ. **16.** рѣ҃ же тома нарицаемы близнецъ·
[къ] ѹченикомъ· идѣмъ и мы да оумрѣемь снимъ: — **17.** Пришедше
же[4]) и҃сь въ витаниѫ· и ѡбрѣтъ и четыри дни оуже[5]) имѫща въ
гробѣ. **18.** бѣ же витанна близь ер҃нима ꙗко· є҃. стади· **19.** и мнози
ѿ юдеи[6]) бѣхѫ пришли къ мардѣ и марии· да оутѣшѫтъі и ѡ братѣ ею·
20. марда же егда оуслъыша [ꙗко] и҃съ грѧдеть срѣте и (л. 97[6]) мариа
же[7]) дома сѣдѣше· **21.** и рѣ҃[8]) марда къ и҃соу· г҃и аще би зде бълъ
не би братъ мои оумрълъ. **22.** нинѣ[9]) вѣмъ ꙗко его же колиждо
просиши [отъ ба҃] дасти[10]) бь. **23.** гл҃а еи и҃сь· въскръснеть братъ
твои. **24.** гл҃а емоу марда: вѣдѣ ꙗко въср҃снеть въ въскр҃ѣшение· въ
послѣдний денъ· — **25.** Рѣ҃ же [еи] и҃съ· азъ есъмь въскрѣшение и
животъ· вѣроуѩи въ мѧ аще оумретъ и ѡживетъ· **26.** и въсѣкъ
вѣроуѫи живъи и[11]) не оумреть въ вѣкъі·[12]) имешили вѣрѫ семоу·
27. гл҃а емоу. еи г҃и· азъ вѣровахъ· ꙗко ты еси х҃ъ сн҃ъ бии· грѧдыи
въ весь миръ.[13]) **28.** и се рекшии иде и призва мариѫ· сестрѫ своѫ
ѡтаи рѣ҃ еи.[14]) оучителъ се есть и зоветь тѧ **29.** ѡна же ꙗко слъыша·
въста скоро·[15]) [и] иде к немоу· **30.** не бѣ же ще пришедъ и҃съ[16])
въ весь. иѫ бѣ ще на мѣстѣ идеже срѣте его[17]) марта. **31.** юдеи
же сѫщии с неѫ въ домоу (еѧ) и оутѣшаѫще иѫ· видѣвше (же) ѫ[18]) ꙗко
въста скоро[15]) и иде· и по неи идошѫ· и глашѫ· ꙗко идеть на гробъ
да плачетсѧ[19]) (л. 98[a]) тоу. **32.** мариа же ꙗко приде: идеже бѣ и҃съ·
видѣвши (же) и паде емоу на ногоу· глѫщи· г҃и· аще би бълъ зде· не
би братъ мои оумрѣлъ· **33.** и҃сь же [ꙗко] видѣ(въ) ѫ плачѫщѧ сѧ и
пришедшѧ снеѫ плачѫщѧ[20]) юдеѧ· запрѣти доухоу и възмѧти сѧ самъ.
34. и рече· где положисте и· глашѫ емоу г҃и· грѧди и виждъ· **35.** и
прослъзи сѧ и҃съ **36.** (и) гл҃аѫ же юдеи виждъ како любѣше и·
37. нѣции же[21]) ѿ нихъ рѣшѫ· не можаше ли сеи ѿвръзъи очи

[1]) о немь. [2]) си рече и по семь гл҃а имъ. Зогр. нѣма имъ. [3]) мьнѣшѧ. [4]) пришедъ же. [5]) Зогр. лисува оуже. [6]) Зогр. нѣма отъ юден. [7]) а Мариѣ. [8]) рече же. [9]) Мар. въ и нънѣ. [10]) Мар. дастъ тебѣ. [11]) и въсѣкъ живъи и вѣроуѩи въ мѧ. [12]) въ вѣкъ. [13]) Зогр. въ миръ. [14]) таи рекъши еи. [15]) Мар. ѩдро. [16]) не бѣ же не оу и҃съ пришьлъ. [17]) и. [18]) мариѫ. [19]) Зогр. и плачетъ сѧ. [20]) плачѫщѧ сѧ. [21]) Зогр. етери же; Мар. единии же.

слѣпоуемоу· створити да [и] сеи не оумреть· 38. исъ же пакы прѣтжи
въ себѣ· приде къ гробꙋ· бѣ же пещера велика·[1]) каменже лежаше на
нен. 39. и гл҃а (имъ) ис҃ъ· възмѣте каменъ· гл҃а емоу сестра оумершаго
[марта]· г҃и оуже с мрьдить·[2]) четврьтыи бо денъ се ѥстъ·[3]) 40. Гл҃а
еи ис҃ь· не рѣхъ ли ти аще вѣроуеши оузриши славѫ бж҃иѫ· ѿнѫшѫ[4]) же
(камень идеже бѣ мрьтвыи[5]) лежѧ.)[6]) 41. Ис҃ъ же възведе очи (свои)
горѣ[7]) и рѣ҃· оче хвалѫ тебѣ въздаѭ· (л. 98[6]) ꙗко оуслыша мѧ.
42. азъ же[8]) вѣдѣахъ· ꙗко всегда мене послоушаеши· иѫ народа ради.
стожщаго окрьстъ рѣхъ· да вѣрѫ имѫть ꙗко ты мѧ посла· 43. и [се]
рекъ гласомъ велиемъ възва·[9]) лазаре грѧди вънъ. 44. [и] абие[10])
изъыде оумерыи ѡбѧзанъ рѣкама и ногама оукроемь. и лице его ѡкро-
оусомъ ѡбѧзано· Гл҃а имъ [ис҃ъ] разрѣшите ѥ[11]) и недѣки[те] ѥго
ити: 45. мнози же ѿ юдеи пришедше къ (мардѣ и) марии· видѣвше
еже сътвори [и]с҃ъ (и вѣровашѧ вниего. 46. Нѣции[12]) же ѿ нихъ идошѧ
къ фарисеѡмъ и рѣшѧ имь еже сътвори ис҃ъ. 47. Съврашѧ же (сѧ)
архиереи съ[13]) фарисеи сьборь[14]) (весь) и гл҃ашѧ· что сътворимъ· ꙗко
чл҃вкосъ многа знамениа творить. 48. (и) аще ѡставимъї и тако· въси
вѣрѫ имѫть въ нь. и придѫтъ римлѣне и възмѫтъї[15]) мѣсто и
ѧзыкь нашъ.[16]) 49. (и) единже ѿ нихъ[17]) каиафа архиереи сыи лѣтоу
томоу· рече имь· вы невѣсте (л. 99[a]) ничесоже. 50. ни помышлѣете
ꙗко оуне[18]) ѥсть вамь· да единь чл҃вкь оумреть за люди· а не въсь
ѩзыкь погыбнеть. 51. Сего [же] ѡ себѣ не рече· иѫ архиереи сыи
лѣтоу томоу прореченꙗ· ꙗко хотѣше ис҃ь оумрѣти за люди· 52. [и]
не тькмо за люди· иѫ да и чѧда бж҃иа расточенаꙗ съберетъ въ
едино. 53. Отъ тогоже дъне свѣщашѧ сѧ да оубиѫтъи[19]) 54. ис҃ь же
ктомоу не ꙗвѣ хождѣше въ жидовѣхъ· иѫ иде ѿ тѫдоу въ странѫ
близъ поустынѧ въ ефремъ[20]) нарицаемыи градъ. и тоу хождаꙗше[21])
(ис҃) сь оученикы своими. — 55. Бѣ же близъ паска жидовъскаꙗ[22]) и
въздошѧ мнози ѿ страны[23]) въ ер҃имъ прѣжде паскы да ѡчистѫтсѧ.
56. [и] искахѫ же ис҃а [и] гл҃ахѫ ѯевѣ· (где есть ѡнъ и въпрашахѫ) въ
цр҃кви стожще· что сѧ вамъ мнить· [ꙗко] не иматаи прити въ праздникъ
57. Даша же старѣшинѣ жрьчьскы[1]) и фарисеи заповѣдь даще (л. 99[b])
кто ѡшоутитъї где то да повѣсть да имѫтъи.[25])

[1]) бѣже пештъ и камень наложаше на нен. [2]) ъ слѣдъ с изтъркано. [3]) четврѣдьнѣкинъ бо ѥстъ. [4]) възрѧсѧ. [5]) Мар. оумеръ. [6]) Заграденото липсува въ Зогр. [7]) въіспрь. [8]) Зогр. нѣма же. [9]) Зогр. възгласи. [10]) Мар. нѣма абие. [11]) и. [12]) Зогр. етери; Мар., едини. [13]) и. [14]) Мар. съ нимъ. [15]) възмѫтъ и. [16]) Зогр. нѣма нашъ. [17]) Мар. единъ же етеръ отъ нихъ. [18]) Зогр. доврѣ. [19]) съвѣщашѧ да и бж оубили. [20]) близъ въ поустъіни въ ефреомъ. [21]) живѣаше. [22]) иѫдейска. [23]) отъ странъ. [24]) даша бо архиереи. [25]) да аще кто оштютитъ и· къде бѫдетъ повѣсте (Мар. повѣсть) да имѫтъ и.

XII.

1. Исъ же прѣжде шестыи день паскы· приде въ виданиѫ· идеже бѣ лазаръ оумеры· егоже въскрѣси ѿ мрътвыхъ исъ.[1]) 2. Сътвориша же ѥмоу вечерѫ [тоу и] марта (же) слоужаше (ѥмоу)· лазоръ же един бѣ ѿ възлежѫщихъ (тоу) снмъ. 3. Мариа же приемши литрѫ[2]) масти благовоньны вѣрна многоцѣны·[3]) помаза нозѣ исвѣ· и ѡтерши[4]) нозѣ ѥ[го] власы своими: Храмина же исплъни сѧ [отъ] воня масти благовоньныѩ·[5]) 4. и гла[6]) единъ ѿ оученикъ его· иода симоновъ·[7]) скариѡтъскы· иже прѣдати и хотѣше. 5. чесо дѣлѣ[8]) мастѣ си благовоньнаꙗ не продастсѧ[9]) на тристахъ цѧтъ[10]) и дати[11]) нищимъ. 6. се же рѣ не ꙗко ѡ нищихъ печѣше сѧ· нѫ ꙗко и татъ бѣ и ковчежъцъ[12]) имъи и въмѣтаемаꙗ ношаꙗше. 7. Рѣ же исъ· недѣите ѧ[13]) да въ дънь погребениа моего съблюдетмѧ·[14]) 8. нищѧѩ бо въсегда има (л. 100[a])те съ собоѫ· а мене не въсегда имате. 9. Разоумѣ же народъ многъ ѿ жидовъ·[15]) ꙗко тоу естъ· придошѧ не тъкмо иса ради·[16]) нѫ да и лазара видѫтъ· егоже въскрѣси ѿ мртвыхъ (ѹ): 10. свѣташа же сѧ старѣишины жрьчьскы[17]) да и лазара оубиѫтъ· 11. мнози бо его ради[18]) идѣхѫ жидове[19]) и вѣроваха въ иса. 12. На оутриа же[20]) народъ многъ (стоꙗше) пришедь[21]) въ праздъникъ· слышавше· ꙗко исъ грѧдетъ въ ерсалимъ 13. (и) приѧша вѣиѧ финиковы·[22]) [и] изъидошѧ противѫ емоу и зовѣшѧ[23]) гѧще· ѡсана (въ вышнихъ) благословенъ грѧдъи въ имѧ гие цръ излевъ· 14. Обрѣтже[24]) исъ ѡслѧ (и) въсѣде на не ꙗко же ѥсть писано· 15. не боиси сѧ дъщи сионова· се цръ твои грѧдетъ (тебѣ кротокъ) сѣдѫи на жрѣбѧти осли· 16. Сего же[25]) не разоумѣше оученици его прѣжде· нѫ егда прослави сѧ исъ· тогда помѣнѫшѧ еже бѣше писано ѡ немъ.[26]) Се твориоу емоу.[27]) 17. Послоушъствова(л. 100[б])ше[28]) народъ ꙗ иже бѣ съ нимъ егда лазара въскрѣси[29]) ѿ гроба и въстави[30]) ѡ мртвыхъ· 18. сего ради срѣте и[31]) народъ· ꙗко слышаѫхѫ[32]) сътворша[33]) се знамение.[34]) 19. Фарисеи же рекошѧ ѣевѣ (сами)· Видите· ꙗко никаꙗ[35]) полза естъ· се весь миръ по немъ идетъ.[36]) 20. Бѣхѫ же елини дроузии[37]) ѿ въшедшихъ да поклонѫтсѧ въ

[1]) исъ липсува въ Мар. [2]) Зогр. ливрѫ. [3]) приимъша ливрѫ хризмы· нарда пистикиѩ многоцѣнъ. [4]) отръ. [5]) исплънисѧ отъ воня хризмьниѩ. [6]) гла же. [7]) Мар. симонь. [8]) чесо ради. [9]) продана бъстъ. [10]) на трьхъ сътѣхъ пѣнязь. [11]) и дана. [12]) Мар. скринецъ. [13]) недѣи ѩ. [14]) Зогр. съблюдетъ; Мар. съблюде ѩ. [15]) юден. [16]) и придѫ не иса ради тъкъмо. [17]) архиреи. [18]) ꙗко мънози его ради. [19]) юден. [20]) въ оутрѣи же дьнь. [21]) пришьдъ. [22]) Зогр. приѧша ваи отъ финикъ; Мар. приѧсѧ вѣие отъ— [23]) зъваахѫ. [24]) Зогр. обрѣте. [25]) сихъ же. [26]) помѣнѫшѧ ꙗко си бѣшѧ о немь писана. [27]) и си сътворишѧ емоу. [28]) свѣдѣтельствоваше народъ иже. — [29]) Зогр. възгласи; Мар. възъва. [30]) въскрѣси его. [31]) сего ради и противѫ емоу изиде народъ. [32]) Зогр. слышашѧ; Мар. сл. и. [33]) Мар. сътворьшь. [34]) Зогр. ꙗко. слышашѧ сътворьша знамениа. [35]) Зогр. никааже; Мар. никакоже. [36]) Зогр. иде. [37]) Зогр. етери; Мар. елини.

праздникѣ: **21.** си же пристѫпишѫ къ филипоу· иже бѣ ѿ витъсаиды галилеискыѩ· и мл҃ѣхѫ и гл҃ѫще· гдⷭ҇· хощемъ исⷭ҇а видѣти (кто есть) **22.** пристѫпи[1]) филипъ и гл҃а андреѡви· и пакы андреа и филипъ гл҃аста исⷭ҇ви. **23.** исⷭ҇ъ же ѿвѣща има [гл҃ѧ]· приде чѣсъ[2]) да прославитсѧ сн҃ъ чл҃вѣчскыи. {за поликарпа} **24.** Аминъ аминъ гл҃ѫ вамъ· аще зрънно пшенично не оумретъ падъ на земи.[3]) то едино пребываетъ· аще ли оумретъ плодъ многъ сътворитъ. **25.** Любѧи доушѫ своѩ погоубитъ ѩ· а ненавидѧи дш҃ѫ своѫ въ мирѣ семъ· въ жизнь вѣчнѫѩ[4]) съблюдетъ ѩ. **26.** Аще кто мнѣ слоужитъ по мнѣ да ходитъ. (л. 101[a]) идеже есъмъ азъ· тоу и слоуга моѩ[5]) бѫдетъ· и аще кто мнѣ слоужитъ почьтетъ его[6]) ѡтⷣ҇ца мои. **27.** Нынѣ доуша моѧ възмѧти сѧ· и что рекѫ· ѡтⷣ҇е сп҃си мѧ ѿ годины сеѧ.[7]) нѫ сего ради придохъ на чѣсосъ.[8]) **28.** Ѡтⷣ҇е прослави имѧ твое· приде же гласъ снебесь[9]) (гл҃ѫ)· (и) прославихъ и пакы прославѫ (и). **29.** Народъ же стоѫ и слышавъ гласъ· [гл҃ахѫ] громъ бысть· ини же[10]) гл҃ахѫ ꙗко анг҃лъ гл҃а къ немꙋ[11]) **30.** ѿвѣща исⷭ҇ъ и рⷣ҇· не мене ради бысть гласосъ· нѫ васъ ради. **31.** нинѣ бо·[12]) сѫдъ есть мироу семоу· нынѣ кнѧзь мира сего нѫдетсѧ[13]) вънь· **32.** и азъ аще възнесѫ сѧ сѧ[14]) ѿ земѧ всѧ привлѣкѫ ѿ себѣ· **33.** Се же рⷣ҇че знаменаѫ[15]) коѩ съмрътиѫ хотѣше оумрѣти. **34.** ѿвѣща емоу народъ· мы слышахомъ ѿ закона ꙗко х҃ъ пребываетъ въ вѣкы[16]) [и] како ты гл҃еши възнести сѧ подобаетъ сн҃оу чл҃вѣчьскомоу. кто се ѥстъ сн҃ъ чл҃овѣчъ. **35.** Рече же имъ исⷭ҇ъ· ѥще мало[17]) врѣмѧ· (л. 101[b]) свѣтъ въ васъ есть: ходите дондеже свѣтъ имате· да тьма васъ не иметь [и] ходѧи въ тьмѣ не вѣсть камо идеть: **36.** дондеже свѣтъ имате вѣроуите въ свѣтъ[18]) да сн҃ове свѣта[19]) бѫдете. Си гл҃а(въ) исⷭ҇ъ и ѡшедъ[20]) ѡтъ нихъ (и) съкры сѧ. **37.** сице же[21]) ѥмоу знамениꙗ сътворшоу прѣдини: (и) не вѣроваѫхѫ внего·[22]) **38.** (нѫ) да сѧ сьбѫдетъ слово исаиѧ прⷪ҇ка· иже рⷣ҇.[23]) гдⷭ҇· кто вѣрова[24]) слоухоу нашемоу·[25]) и мышца гдⷭ҇ѣ комоу ѿкры сѧ· **39.** сего ради не можѣхѫ вѣровати (вьнь) ꙗко пакы рⷣ҇ исаиа· **40.** ѡслѣпи ѡчи нихъ и ѡкамѣнилъ естъ срⷣ҇ца нихъ· да не видѧтъ ѡчима· ни разоу[мѣ]ѧтъ срⷣ҇емъ (егда же видѧтъ ѡчима и срⷣ҇емъ разоумѣѧтъ) и ѡбратѧтсѧ и исцѣлѧ ѩ (азъ). — **41.** Се (же) рⷣ҇ исаиа егда видѣ славѫ его· и гл҃а ѡ немъ· **42.** Ѡⷣ҇аче [оуко и] ѿ кнѧзъ многи вѣровашѫ въ нь.[26]) нѫ фарисеи ради не испо-

[1]) Мар. приде. [2]) Мар. година. [3]) въ земли. [4]) въ животѣ вѣчнѣмь съхранитъ ѩ. [5]) слоуга мои. [6]) и. [7]) отъ часа сего. [8]) на годинѫ сиѫ. [9]) съ небесе. [10]) Мар. нѣма же. [11]) емоу. [12]) Зогр. нынѣ же сѫдъ; Мар. нынѣ сѫдъ. [13]) изъгнанъ бѫдетъ. [14]) възнесенъ бѫдѫ. [15]) се же гл҃аше клепаѫ коѩ съмрътиѫ. [16]) въ вѣкъ. [17]) въ мало врѣмѧ. [18]) Мар. въ свѣта. [19]) Зогр. сн҃ы свѣтоу; Мар. сн҃ове свѣтоу. [20]) Зогр. шедъ. [21]) толика же. [22]) Зогр. емоу. Мар. вонь. [23]) еже рече. [24]) Мар. кто вѣрѫ ѩ. [25]) Зогр. вашемоу. [26]) въ него.

вѣдахѫ· да не ѿ съвѣ(л. 102[a])ращъ иждеѧтьїхъ[1]) 43. възлюбишѧ
чл҃вци паче славѫ земнѫѭ нежели славѫ бж҃иѫ·[2]) 44. и҆съ же възва и
рѣ҃· вѣроуѫи въ мѧ· не вѣроуетъ въ мѧ·[3]) иѫ въ пославшаго мѧ·
45. и видѫи мѧ вѝть пославшаго мѧ. 46. Ѧзь свѣ҃тъ въ миръ[4])
придохъ· да вьсь[5]) вѣроуѫи въ мѧ въ тьмѣ не прѣбѫдеть. 47. и аще
кто слышавъ[6]) гл҃ы моѧ (и не прѣбѫдеть виѫхъ) и не съблюдеть[7])
ихъ· азь не сѫждѫ емоу. не придохъ сѫдити[8]) мировн· иѫ спс҃ти
мира.[9]) 48. хоулѧи[10]) мѧ и не приемлѧи гл҃ъ моихъ имать сѫдѧщаго
емоу· слово еже гл҃ахъ· то сѫдить емоу въ послѣдьнии день· 49. азъ
не ѡ себѣ гл҃ахъ·[11]) иѫ пославыи мѧ ѡтець· тои мнѣ заповѣдъ дасть
[чьто рекѫ и чьто възгл҃ѧ] 50. и видѣ [ꙗко] заповѣдъ его· жызнь
вѣчнаꙗ сѫть.[12]) [ѣже оубо азъ гл҃ѫ ꙗко же рече мнѣ ѡтець тако гл҃ѫ]

XIII.

1. Прѣжде [же] праздника паскы· вѣды и҆съ· ꙗко приде ѥмоу
врѣмѧ.[13]) да прѣидеть ѿ мира къ ѡц҃оу· възлюби[14]) сѫщѧѧ своѧ (л. 102[б])
вмирѣ [до коньца възлюби ѩ]. 2. Ве҃ри же бывши· диꙗволъ вложисѧ[15])
въ срдце июдѣ симоновоу искариѡтьскомоу да и прѣдастъ. 3. Вѣдыи
же и҆съ· ꙗко(же) всѣ (прѣ)дастъ [емоу] ѡц҃ъ въ рѫцѣ (его) [и] ꙗко
ѿ ба҃ изыде [и] къ гоу҃ идетъ·[16]) — 4. въставъ свечерѧ и положъ[17])
ризы (своѧ) и приемь лѧнитии· прѣпоꙗса сѧ. 5. (и) потомъ [же] влиа
водѫ въ оумывалницѫ и начѧть оумывати нозѣ оученикомъ [и] ѡтирати
понѣвицеѫ.[18]) ежже прѣпоасаиѣ. 6. Приде же къ симоноу петроу
[и] гл҃а (же) ѥмоу петръ.[19]) г҃и· ты ли мои нозѣ оумыеши. 7. ѿвѣщавъ
и҆съ {еу҃л· ѹмвениѹ} и рѣ҃ ѥмоу· еже азь творѫ нинѣ ты не вѣси. послѣди
же разоумѣеши.[20]) 8. (и) гл҃а емоу петръ· не оумыеши ногѹ моеоу въ вѣкы.[21])
ѿвѣща [емоу] и҆съ. аще не ѡмыѭ тебѣ (ногоу). не имаши чѧсти съ
мноѫ. 9. Гл҃а емоу симонъ петръ· г҃и· не нозѣ мои тькмо (оумыи)· иѫ
и рѫцѣ и главѫ. 10. гл҃а емоу и҆съ· измьвении не трѣбоуѫтъ·[22])
тькмо нозѣ ѹмыти· нестьо (л. 103[a]) весь чистъ. и въ чисти есте
иѫ не вси. 11. вѣкше бо прѣдаѫщаго и· сего ради рече въ чисти есте
иѫ не вси.[23]) {ѹмвениѹ: кѿ. зач:} 12. Егда же[24]) оумы нозѣ ихъ
приѧть ризы своѧ и възлегъ[25]) р҃ече имъ· вѣсте ли что сътворихъ

[1]) изъ сънкмиштъ изъгонии бѫдѫтъ. [2]) възлюбишѫ бо паче славѫ чл҃скѫ неже славѫ бж҃иѫ. [3]) въ мене. [4]) Зогр. въ вьсь миръ. [5]) вьсѣкъ. [6]) оусльшитъ. [7]) съхранитъ. [8]) да сѫждѫ. [9]) да спасѫ миръ. [10]) отъмѣтаѧи сѧ мене. [11]) ꙗко азъ о себѣ не гл҃ахъ. [12]) и вѣмь ꙗко заповѣдь его животъ вѣчьнъ естъ. [13]) година. [14]) възлюбль своѧ сѫщѧѧ въ вьсѣмь мирѣ. [15]) диѣволъ юже въложьшю въ срьдьце. [16]) грѧдетъ. [17]) положи. [18]) леонтнемь. [19]) и гл҃а емоу тъ. [20]) разоумѣеши же по сихъ. [21]) въ вѣкъ. [22]) измьвены не трѣбоуетъ. [23]) рече ꙗко не вьси есте чисти. [24]) Мар. нѣма же. [25]) възлеже пакы и.

вамъ. **13.** вы зовете[1]) мѧ г҃а: и оучителѣ [и] добрѣ гл҃ете· и есьмь. **14.** (да) аще [оубо] азъ оумыхъ ваши нозѣ· г҃ь сы и оучителъ.[2]) вы длъжни есте· дроугъ дрꙋгоу оумыти[3]) нозѣ. **15.** ѡбразъ (бо)[4]) дахъ вамь да ꙗкоже азъ створихъ.[5]) [вамъ] и вы творите. **16.** Аминъ аминь гл҃ѫ вамь нѣстъ рабъ болеи гн҃а[6]) своего· ни а҃пъ болеи пославшаго и. **17.** аще си вѣсте (то) блажени есте· аще творите си:[7]) {прѣкиди въ маден· с҃п.} **18.** не ѡ въсѣхъ васъ гл҃ѫ· азъ бо вѣдѣ[8]) ѫже[9]) извраухъ· нъ да сконча҃ется писание ѡ мнѣ:[10]) ꙗдъи хлѣбъ мои[11]) въздвигнѫлъ есть на мѧ пѧтѧ своѧ.[12]) **19.** ѡтъ сеи҃ гл҃ѫ вамъ· прѣжде даже не бѫдетъ да егда бѫдеть· вѣрѫ имете· ꙗко[13]) (л. 103[6]) азъ есьмъ. **20.** Аминъ аминь гл҃ѫ. аще кто приемлеть· егоже послѧ азъ.[14]) мене приемлеть· а приемлѧи мене приметъ пославшаго мѧ. **21.** се рекъ и҃с҃ь възмѧти сѧ духомь[15]) и рѣ҃· Аминь аминъ гл҃ѫ вамь [ꙗко] единь ѿ васъ прѣдаетмѧ:[16]) **22.** съзираахѫ же сѧ междѫ собоѧ оученици его недоумѣѧще(мсѧ) ѡ комъ гл҃еть:[17]) — **23.** Бѣ же ѥдинь възлежѧ ѿ оученикъ его на лоно и҃сово[18]) его же любѣше и҃съ. **24.** помѣнѫ же[19]) семоу симонъ петръ· въпросити [и] кто [оубо] есть· ѡ немь[же] гл҃еть. **25.** и възлегъ[20]) на прѣси и҃с҃ъ(и) гл҃а емоу· г҃и· кто есть (прѣдаѧи тѧ). **26.** ѿвѣща и҃с҃ъ· тои есть[21]) емоуже азъ ѡмочивь[22]) хлѣбь подамъ.[23]) и оі҃дѣ симоновоу скариѡтьскомоу· **27.** и по хлѣбѣ тогда вънидѣ вънъ сотона. Гл҃а же ѥмоу и҃с҃ъ· еже твориши твори[24]) скоро. **28.** сегоже никтоже не разоумѣ (ѿ) възлежѧщихъ ѡ чемъ.[25]) рѣ҃ емоу. **29.** дроузи бо[26]) мнѣхѫ (ѿ нихъ ꙗко глетъ емоу и҃с҃ъ коупи егоже трѣбоуемъ въ[27]) праздникъ· (и)ли да нищимъ [да] нѣчто (по)дастъ: (л. 104[a]) зане ковчежецъ имѣше иоуда (и въмѣтаемаꙗ ношаꙗше). **30.** приемже ѡнъ хлѣбъ и ѡтиде.[28]) **31.** бѣ же нощь егда (же) изыде: Рѣ҃ же и҃с҃ъ· нынѣ прослави сѧ сн҃ъ чл҃вчьскыи и б҃ъ прослави сѧ ѡ немъ. **32.** аще б҃ъ прославитсѧ ѡ немь· и б҃ъ прославитъ и҃ и въ себѣ: [и] абие прославитъ. **33.** чѧдъца· и еще мало съ вами есьмь· възыщете мене (и не ѡбрѧщете). ꙗко же рече къ жидовомъ[29]) ꙗможе азъ идѫ вы не можете ити:[30]) вамъ нынѣ гл҃ѫ. **34.** заповѣдь нова даѧ вамъ. да любите дроугъ дроуга ꙗкоже възлюбихъ [въ да и] вы любите дроугъ дроуга. **35.** ѡ семъ (бо) разоумѣѫт(въ) вси ꙗко мои есте ѹче-

[1]) глашаете. [2]) г҃ь и оучитель. [3]) оумъвати. [4]) Зогр. нѣма бо. [5]) Зогр. творихъ. [6]) г҃а. [7]) ꙗ. [8]) вѣмь. [9]) еже. [10]) нѫ да кънигы събѫдѫтъ сѧ. [11]) (ꙗко Зогр.) ѣдъ съ мноѫ хлѣбъ. [12]) Зогр. въздвигнетъ —; Мар. въздвиже на мѧ прѣкьрьнне свое. [13]) Зогр. Вѣсте ꙗко азъ есмь. [14]) приемлѧи аште кого посълѫ. [15]) Зогр. + и съвѣдѣтельствова. [16]) прѣдастъ мѧ. [17]) не домъслѧште о комь гл҃етъ. [18]) на лонѣ и҃с҃вѣ. [19]) поманѫ же. [20]) нападъ же тако. [21]) тъ естъ. [22]) омочь. [23]) прѣскочено: и омочь хлѣбъ (приѧтъ и Зогр.) подастъ. [24]) Мар. сътвори. [25]) Зогр. чесо ради; Мар. чесомоу. [26]) Зогр. етери бо; Мар. едини. [27]) на. [28]) изиде абие. [29]) и ꙗко же рѣхъ иѹдѣомъ. ꙗко ѣможе. — [30]) прити.

ници. аще любве[1]) имате междѫ собѫ: 36. Гл҃а емоу симонъ петръ· гн҃и
камо идеши· ѿвѣща ис҃ъ· ꙗможе азъ идѫ (ты) не можеши прити.[2]) послѣди
же по мнѣ идеши. 37. гл҃а емоу петръ. гн҃и· почто нынѣ по тебѣ не могѫ
ити· нынѣ дш҃ѫ моѫ за тѧ полагаѫ.[3]) 38. ѿвѣща емоу {є҃ѵлие на
стрст:} (л. 104[6]) ис҃ъ· дш҃ѫ ли твоѫ за мѧ положиши· аминъ [аминъ]
гл҃ѫ тебѣ· не въспоетъ коурѧ[4]) дондеже ѿвръжеши сѧ мене три краты:

XIV.

1. Нѫ да не смѧщаетсѧ срце ваше· (ни ѹстрашаетъ)· вѣроуите въ бг҃
и въ мѧ вѣроуите. 2. Въ домоу оца моего многы ѡбитѣли сѫть·
аще ли [же] ни· рекъ ли бихъ[5]) вамъ· ꙗко идѫ оуготовати мѣсто [вамъ]:
3. аще идѫ· оуготовалѫ мѣсто вамъ пакы придѫ и поимѫ вы ѹ себѣ·[6])
да идеже есъмъ азъ и вы бѫдете. 4. [и] ꙗможе азъ идѫ (и) вы
вѣсте пѫть. 5. Гл҃а емоу дома· гн҃и· не вѣмъ камо идеши· и како пѫть
можемъ вѣдѣти. 6. гл҃а емоу ис҃ъ· азъ есьмъ пѫть и истина и жи-
вотъ: (и) никътоже приде[тъ] къ ѿцоу· тъкмо моѫ· 7. аще мѧ
бисте знаꙗли· и ѿца моего знаꙗли бисте [оубо]· иѫ[7]) ѿ селѣ познаете
и видѣте и·[8]) 8. Гл҃а емоу филипъ· гн҃и покажи намъ ѡца· и довлетъ намъ.
9. Гл҃а емѹ ис҃ъ· толико[9]) крѣмѧ съ вами есъмъ· не позна ли мене
филипе· видѣвыи мѧ[10]) видѣ ѡца[11]) како ты глеши покажи (л. 105[a])
намъ ѡца· 10. не вѣроуеши ли· ꙗко азъ въ ѿци и ѡтецъ въ мнѣ.
Глы ѩже азъ гл҃ѫ вамъ не ѡ себѣ глаголѫ· иѫ ѡтецъ прѣбываѫи
въ мнѣ· и то[12]) творить дѣла· 11. вѣрѫ ималте мнѣ· ꙗко азъ въ
ѡци· и ѡтецъ въ мнѣ есть· аще ли ни· за та дѣла вѣры не ꙗмете[13])
ми. 12. Аминь аминъ гл҃ѫ вамъ· вѣроуѫи въ мѧ дѣла ꙗже азъ[14])
творѫ· и тои творитъ·[15]) и болша сихъ творитъ· ꙗко азъ къ ѡцоу
идѫ· 13. егоже аще[16]) просите въ имѧ мое· то сътворѫ да про-
славитсѧ ѡцъ ѡ сн҃ѣ. {прѣбыи напрѣдъ и ѡбрѧщи н҃е ·з·}
14. и аще чесо просите [въ имѧ мое] то сътворѧ. 15. Аще любите мѧ
и заповѣди моѧ съблюдете. 16. и азъ оумолѫ ѡца ѡ васъ и иного
ѹтѣшителѣ[17]) дастъ вамъ да бѫдетъ съ вами въ вѣкы.[18]) 17. дх҃ъ
истинъны· егоже миръ[19]) не можетъ приѧти· ꙗко не видѣ его ни
разоумѣ его·[20]) вы же знаете [и] ꙗко въ васъ прѣбываетъ· и въ васъ

[1]) любовь. [2]) не можете нынѣ по мнѣ ити. [3]) положѫ. [4]) о въ коурѧ изтрито. Зогр. не възгласитъ коуръ; Мар. не възгласитъ кокотъ. [5]) реклъ бимь. [6]) Зогр. и еште идѫ пакы придѫ и оуготовалѫ мѣсто вамъ и поимѫ вы къ себѣ. [7]) Мар. и., а Зогр. нѣма нищо. [8]) Зогр. отъ селѣ познасте и и видѣсте и; Мар. и отъ селѣ познаете и оувѣдѣсте и. [9]) Мар. + ми. [10]) Зогр. мене. [11]) Мар. + и. [12]) Зогр. тъ. [13]) вѣрѫ емлѣте ми. [14]) азъ нѣма въ Зогр. [15]) Мар. сътворитъ. [16]) и егоже колижьдо. [17]) параклита. [18]) въ вѣкъ. [19]) Зогр. вѣсь миръ· [20]) ꙗко не видитъ его ни знаетъ.

бѫдетъ. (л. 105[6]) 18. Не ѡставлѫ васъ сирыі[1]) придѫ къ вамъ. 19. неще мало и миръ[2]) ктомѹ не видитъ мене· вы же видите мѧ. ꙗко азъ живѫ и вы живи бѫдете 20. и въ тъ денъ разоумѣете вы[3]) ꙗко азъ въ ѡцѣ моемъ и вы въ мнѣ[4]) и азъ въ васъ. 21. Имѣѭи заповѣди моѧ [и] съблюдаѧ ѧ тои есть любѧи мѧ· а любѧи мѧ възлюбенъ бѫдетъ ѡцемъ моимъ· и азъ възлюблѫ и и ꙗвлѫ сѧ емоу самъ. 22. Гда емоу иꙋда искариѡтъскы·[5]) гдⷭ҇и· что[6]) бысть ꙗко хощеши сѧ ꙗвити намъ а не мирови.[7]) 23. ѡтьвѣща исъ и рⷣе ꙗемоу· аще кто любитмѧ слово мое (да) съблюдетъ [и] ѡтець мои възлюбитъіи· и къ немоу идѣвѣ и ѡбитѣлаи[8]) оу него створивѣ: 24. Не любѧи мене[9]) словесъ моихъ не съблюдаетъ· [и] слово еже слышасте[10]) нѣсть мое нѫ пославшаго мѧ ѡца· 25. Си глахъ вамъ· въ васъ сы· 26. оутѣшитель[11]) же дхъ стыи· егоже пошлетъ ѡтецъ въ имѧ мое· тои вы наоучитъ въсемоу· и въспо(л. 106[a])мѣнетъ[12]) вамъ все ꙗже[13]) рекохъ 27. миръ (мои) ѡставлѣѭ вамъ· миръ мои даѭ вамъ· не ꙗкоже миръ[14]) даетъ· (нѫ) азъ даѭ вамъ. Да не смѫщаетсѧ срце ваше·[15]) ни ѕстрашаетъ· 28. слышасте ꙗко [азъ] рекохъ вамъ· идѫ и придѫ къ вамъ. аще бисте люби(те)ли мѧ· възрадовали сѧ бисте [оубо]. ꙗко рекохъ[16]) и идѫ къ ѡцоу моемоу· ꙗко ѡтець болен мене ѥстъ. — 29. [и] нынѣ рекохъ вамъ· прѣжде даже не бѫдетъ· да егда бѫдетъ вѣрѫ имете мнѣ ꙗко же азъ рекохъ вамъ.[17]) 30. Уже не много гдѫ съ вами· грѧдетво сего мира кнѧзь· и въ мнѣ ничесоже не иматъ. 31. нѫ да р(аз)оумѣетъ миръ· ꙗко любѫ ѡца· [и] ꙗко же заповѣда[18]) мнѣ ѡтецъ· тако творѫ· въстанѣте идѣмъ ѿ сѫдоу. {Димитриѕ зⷣ·}

XV.

1. Язъ есъмъ виноградъ истинъны[19]) ѡтець мои дѣлатель есть. 2. въсѣ[ка] лоза[20]) ѡ мнѣ не тво(л. 106[б])рѫщи плода добра· посѣкаема бываетъ[21]) и всѣ[ка] творѫщи плодъ· ѡтрѣбитсѧ да плодъ болен сътворитъ. 3. оуже вы чисти есте за слово еже рекохъ[22]) вамъ· 4. бѫдѣте въ мнѣ и азъ въ васъ. ꙗко же бо лоза[23]) не можетъ плода творити ѡ себѣ· аще не бѫдетъ въ винограде·[24]) тако и вы аще не прѣбѫдете въ мнѣ. 5. Язъ ѥмъ виноградъ истинъны а вы лозие[25]) еже[26]) бѫдетъ

[1]) сиръ. [2]) вѣсь миръ. [3]) Мар. нѣма вы. [4]) Зогр. + есте. [5]) не искариотъскы. [6]) Зогр. то. Мар. и что [7]) всемоу миру. [8]) обитель. [9]) Зогр. + и. [10]) Зогр. слышасте. [11]) параклитъ. [12]) Зогр. въспомѣнютъ. [13]) Зогр. всѣ ꙗже рѣхъ: Мар. всѣ ꙗкоже рѣхъ. [14]) Зогр. и Мар. вѣсь миръ. [15]) Мар. ваше срдце. [16]) Мар. има рѣхъ, а Зогр. нѣма. [17]) Зогр. вѣрѫ имете ꙗко азъ рѣхъ вамъ; Мар. само: вѣрѫ имете. [18]) заповѣдь. [19]) лоза истинѣнѣ. [20]) вѣсѣка разгѫ. [21]) изметъ ѩ. [22]) глахъ. [23]) розга. [24]) на лозѣ. [25]) азъ есмь лоза вы раждие. [26]) ѩже.

въ мнѣ и азъ въ немъ створите плодъ многъ· ꙗко безмене ничесоже не
можете творити. 6. Аще кто въ мнѣ не прѣбѫдетъ· извръжетсѧ вънъ
ꙗко лозие егда исъхнеть·[1]) събираѫтъ ї и въ ѡгьнь вълагаѫтъ и
съгараетъ.[2]) 7. Аще прѣбѫдете въ мнѣ и гл҃ъ мои въ васъ прѣ=
бѫтъ.[3]) егоже аще проситє дастъ сѧ вамъ:[4]) 8. О семьо прославитсѧ
ѡтецъ мои· да плодъ многы[5]) створите: и бѫдете мои оученици.
9. Ꙗко же възлюби мѧ ѡтець и азъ възлюбихъвъ· бѫдѣте въ любви
моеи. 10. Аще заповѣди моѧ сьблюдете· прѣбѫдете въ любви моеи·
ꙗко же и азъ за(л. 107[a])повѣди ѡц҃а моего сьблюдохъ и прѣбываѫ
въ любви его.[6]) 11. Се гл҃ахъ вамь да радость моꙗ въ васъ бѫдеть
и радость ваша исплъниться: 12. Се же[7]) ꙗестъ заповѣдь моꙗ· да
любите дроугъ дроуга· ꙗко же (азъ) възлюбихъ вы. 13. Болшаѧ сеѧ
любве никтоже не иматъ· да кто дш҃ѫ своѫ положить за дроугы своѧ.
14. Въ дроузи мои есте· аще творите ꙗелико заповѣдахь[8]) вамь
15. оуже не гл҃ѫ васъ рабъ·[9]) рабь бо не вѣсть что творить гн҃ъ его·
васже рекохъ дроугы·[10]) Въсе бо еже[11]) слышахъ ѿ ѡц҃а моего· сказахь
вамъ. 16. не вы мене избрасте иѫ азъ избрахвъ и положихвъ да
въ идете [и] плодъ принесете· и плодъ вашъ прѣбѫдетъ· и аще чесо[12])
проситє ѿ ѡц҃а въ име моє дастъ вамъ. 17. Си заповѣдаѫ вамъ да
любите дроугъ дроуга· 18. аще миръ васъ не навидить· вѣдите· ꙗко
мене прѣжде васъ·[13]) възненавидѣшѧ мѧ.[14]) (л. 107[б]) 19. аще ѿ мира
бисте били· миръ свои[15]) любилвы би· иѫ занеже нѣсть[16]) ѿ мира иѫ
азъ избрахвъ ѿ мира· сего ради ненавидитъ васъ миръ. 20. Помните
слово еже гл҃ахь[17]) вамъ· нѣстъ рабъ болеи гн҃а своего (ни а҃ислъ болеи
пославшаго и). аще мене изгнашѧ (то) и васъ ижденѫть· аще (ли) слово
моє сьблюдошѧ и ваше сьблюдѫтъ. 21. Иѫ се все[18]) творѫтъ[19]) вамъ
за имѧ моє· ꙗко не вѣдѫть пославшаго мѧ. 22. аще не бихъ[20]) при=
шелъ и гл҃алъ имъ· грѣха не бишѧ[21]) имѣли. нинѣ же зины (и из=
вѣта) не имѫть ѡ грѣсѣ своемь· 23. ненавидѧи мене [и] ѡц҃а моего
ненавидть. 24. Аще дѣлъ не бихъ[20]) сътворилъ винхъ· ихь же нинъ
никто не створи· грѣха не бишѧ[21]) имѣли. Нинѣ же [и] видѣшѧ мѧ
и възненавидѣшѧ [и] мене и ѡц҃а моего·[22]) 25. [иѫ] да сьбѫдетсѧ слово
писаное въ законѣхъ·[23]) ꙗко възненавидѣшѧ мѧ безоума.[24]) 26. Ꙗегда

[1]) ꙗкоже розга и исъшетъ. [2]) съгараетъ пѣма въ Зогр. [3]) гл҃и мои въ васъ прѣбѫдѫтъ. [4]) емоуже колижьдо хоштете проситє и бѫдетъ вамъ. [5]) плодъ мъногъ. [6]) въ ѥго любъве. [7]) сиже. [8]) елико азъ заповѣдаѫ вамъ. [9]) Зогр. робъ. [10]) вы же рѣхъ дроугы. [11]) ꙗко вьсѣ ѣже. [12]) да егоже колижьдо. [13]) Зогр. нѣма васъ. [14]) възненавидѣ. [15]) миръ оубо своѧ. [16]) ꙗко отъ мира нѣсте. [17]) азъ рѣхъ вамъ. [18]) си вьсѣ. [19]) сътворѫтъ. [20]) бимь. [21]) не бѫ. [22]) нынѣ же и видѣшѧ и възненавидѣшѧ· и мене и оца моего. [23]) въ законѣ ихъ. [24]) спъти.

же придетъ оутѣшителъ[1]) егоже азъ[2]) послѫ (к)вамъ ѡтецъ[3]) дхъ истинъны· иже ѿ ѡца исхо(л. 108[a])дитъ· тои послоушьствоуетъ[4]) ѡ мнѣ 27. и вы же послоушъствоуете·[70]) ꙗко искони съ мноѫ есте.

XVI.

1. Си глахъ вамъ да не съблазните сѧ. 2. ѿ сьборищъ[5]) ижденѫтвы· нѫ придеть година· да въсѣкъ еже[6]) оубиетвы: мнитсѧ[7]) службѫ приносити бви. 3. И се творѫтъ[8]) вамъ ꙗко не познашѫ ѡца ни мене. 4. Нѫ си всѣ[9]) глахъ вамъ да егда придеть година помните се[10]) ꙗко рекохъ вамъ· сегоже[11]) вамъ испръва не рекохъ ꙗко съ вами бѣхъ. 5. Нынѣ же идѫ къ пославшомоу мѧ и никтоже ѿ вась не въпрашаетмѧ[12]) камо идеши. 6. нѫ ꙗко си глахъ вамъ скрьби исплънь[13]) срца ваша. 7. нѫ азь истинѫ вамъ глѫ оуне[14]) есть вамъ да азь идѫ· аще бо не идѫ азъ· оутѣшитель[15]) къ вамъ не придеть (аще ли идѫ· послѫ и квамъ)[16]) 8. и пришедъ ѡнь и ѡбличить миро съ[17]) ѡ грѣсѣ и ѡ правдѣ и ѡ сѫдѣ. 9. ѡ грѣсѣ [оубо] ꙗко не вѣровашѫ[18]) (и) въ мѧ 10. ѡ правдѣ же ꙗко къ ѡцоу идѫ и ктомоу (л. 108[б]) не видите мене. 11. ѡ сѫдѣ [же] ꙗко кнѧзъ мира сего ѡсѫждень бысть. 12. Ѥще много имамъ глати вамъ нѫ не можете носити нынѣ· 13. егда же придеть ѡнь дхъ истинъны (тои) въ наставить на всѫ[19]) истинѫ. — не ѡ себѣ бо глати иматъ· нѫ елико аще слышитъ[20]) глетъ и грѧдѫщаꙗ възвѣстить вамъ. 14. ѡнмѧ прославить: ꙗко ѿ моего приеметъ и възвѣстить вамъ. 15. Въсе[21]) елико иматъ ѡцъ мое ѥсть:[22]) сего ради рекохъ [вамъ] ꙗко ѿ моего приемлеть и възвѣстить вамъ (въсе). 16. Къ малѣ [и] ктомоу не видите мене и пакы въ малѣ оузрите мѧ· [и] ꙗко идѫ къ ѡцоу· 17. Рекошѫ же нѣции[23]) ѿ оученикъ его къ себѣ· что се есть· еже глетъ намъ· въ малѣ [и] не видите мене· и въ малѣ пакы оузрите мѧ. [и] ꙗко идѫ къ ѡцоу· 18. и глахѫ·[24]) что [оубо] есть [се] еже глетъ (намъ) (л. 109[a]) вмалѣ· не вѣмъ что глетъ. 19. разоумѣвъ же исъ ꙗко хотѣхѫ и въпросити и·[25]) и рѣ· ѡ семи сѧ въпрашаете[26]) междѫ собоѫ· еже[27]) рекохъ въ малѣ не видите мене· и пакы въ малѣ оузрите мѧ· 20. Аминь аминь глѫ вамъ ꙗко въсплачете сѧ и възрыдаете вы· а[28]) миръ[29]) възрадоуетсѧ· въ же

[1]) параклитъ. [2]) Зогр. нѣма азъ. [3]) отъ оца. [4]) съвѣдѣтельствоуетъ. [5]) отъ сѫнмиштъ. [6]) иже. [7]) Зогр. мьнитъ си. [8]) Мар. сътворѧтъ. [9]) нѫ се глахъ. [10]) помнѧете си. [11]) сихъ же. [12]) мене. [13]) Зогр. скрьбь исплъни. [14]) добрѣе. [15]) параклитъ. [16]) заграденото нѣма въ Зогр. [17]) всего мира — както и другдѣ Зогр. има обикновено сѐ вьсь миръ; Мар. тука мира. [18]) не вѣроуѭтъ. [19]) всѣкѫ. [20]) оуслышитъ. [21]) всѣ. [22]) моѣ сѫтъ. [23]) намѣсто нѣции Зогр. стои и; Мар. нѣма нищо. [24]) глаахѫ же. [25]) въпрашати. [26]) сътѧзаете сѧ [27]) ꙗко. [28]) Мар. и. [29]) Зогр. вьсь миръ.

печѣлни бѫдете· и печѣлъ ваша въ радость бѫдеть. 21. Жена егда раждаеть печѣлъ иматъ· ꙗко придетъ година[1]) ея· егда родить ѿрочѧ ктомоу не помнить печѣли[2]) за радостъ· ꙗко роди сѧ чл҃вкъ (на свѣть) въ мирѣ.[3]) 22. и вы же [оубо нынѣ] печѣлни бѫдете пакы [же] оузрѧ вы· и възрадоуетсѧ срьце ваше· и радости вашеѧ никто не възметь ѿ васъ 23. и въ тъ денъ мене [не] въпросите· (и безъ мене не можете творити) ничесоже. Аминь аминъ гл҃ѫ вамъ· въсе елико[4]) просите ѿ[5]) ѡц҃а въ имѧ мое дастъ вамъ. (л. 109[6]) 24. До селѣ не проси[с]те ничесоже: въ имѧ мое просите и приимете (въ имѧ мое) да радость ваша исплънена бѫдеть· 25. Се[6]) въ причѣхъ гл҃ахъ вамъ· придеть година· егда ктомоу въ причѣхъ не гл҃ѫ вамъ· нѫ не обиноуѫ сѧ ѡ ѡц҃и възвѣщѫ вамъ· 26. въ тъ день мене[7]) въпросите. И не рекѫ·[8]) ꙗко азъ оумл҃ѫ ѡц҃а ѡ васъ. 27. само ѡтець[9]) любитвъ· ꙗко въ мѧ[10]) възлюбисте и вѣровасте· ꙗко[11]) ѿ бг҃а изыдохъ· 28. и ѿ ѡц҃а и придохъ въ миръ·[12]) пакы ѡставлѫ[13]) миръ[14]) и идѫ къ ѡц҃оу. 29. Гл҃ахѫ (же) ѥмоу оученици его. се нынѣ (не) ѡбинѹѫсѧ гл҃ши· а причѧ никоѧ[15]) же не гл҃ши: 30. нынѣ разоумѣхомъ[16]) ꙗко вѣси всѣ· и не трѣбоуеши да кто тѧ въпрашаеть. ѡ семъ вѣроуемь· ꙗко ѿ бг҃а еси изъшелъ. 31. Ѿвѣща имъ исъ· нынѣ ли вѣроуете. 32. Приде година и нынѣ естъ·[17]) да разъидетсѧ къждо[18]) въ своꙗ (си)· и мене единого ѡставите. и нѣсьмъ еди(л. 110[a])нъ· нѫ ѡтецъ съ мноѫ естъ. 33. Си гл҃ахъ вамъ· да въ мнѣ миръ имате. И въ мирѣ семъ[19]) скръбни бѫдете· нѫ дръзаите· азъ побѣдихъ миръ.[20])

XVII.

1. се рекъ[21]) исъ· Възведъ[22]) ѡчи свои на небо и рече· ѡче· приде година·[23]) и прослави сн҃а своего· да и сн҃ъ твои[24]) прославить тѧ· 2. ꙗкоже дадмоу еси власть всеѧ[25]) плъти да все[26]) еже дадмоу еси· дасть имъ жизнинъ вѣчьнѫѭ·[27]) 3. се же естъ жизнинъ вѣчнаꙗ·[28]) да знѧть тебѣ [единаго] истинънаго бг҃а [и] егоже посла исх҃а. 4. азъ прославихтѧ на земи· дѣло съвръшихъ· еже далъ еси мнѣ да створѫ. 5. [и] Нынѣ прослави мѧ ѡче оу тебѣ самого славоѫ ѩже имѣхъ· прѣжде даже не бысть миръ[29]) оу тебѣ. 6. ꙗвихъ имѧ твое чл҃вкомъ· ѫже далъ еси

[1]) годъ. [2]) скръбн. [3]) въ миръ. [4]) Зогр. аште чесо просите; Мар. ѣко аште чесо —. [5]) Зогр. оу ѡц҃а. [6]) си. [7]) въ тъ дьнь въ имѧ мое. [8]) и не гл҃ѫ вамъ. [9]) самъ бо ѡц҃ь. [10]) мене. [11]) Мар. + азъ. [12]) ꙗко отъ бг҃а изидъ. отъ оц҃а и придъ въ вьсь миръ. [13]) оставлѣѫ. [14]) вьсь миръ. [15]) Зогр. ни единоѧ. [16]) вѣмъ. [17]) се грѧдетъ година и нынѣ приде да разид. . . [18]) кождо. [19]) къ вьсемь мирѣ. [20]) Зогр. вьсего мира; Мар. мира. [21]) си гл҃а. [22]) Зогр. и възведе; Мар. и възведе исъ. [23]) часъ. [24]) Зогр. нѣма твои. [25]) вьсѣкоѧ. [26]) вьсѣко. [27]) живота вѣчьнаго. [28]) вѣчьнъ животъ. [29]) вьсь миръ.

мнѣ ѿ мира·[1]) твои бѣшѧ и мнѣ далъ ѧ еси· и слово твое съхранишѧ· 7. и нынѣ разоумѣшѧ· ꙗко все·[2]) елико далъ еси мнѣ· ѿ тебѣ сѫть. 8. [ꙗко] гл҃ы ѫже далъ еси мнѣ дахъ имъ· и си приѧшѧ и разоумѣшѧ въ истинѫ· (л. 110[6]) ꙗко ѿ тебе изъидохъ· и вѣровашѧ ꙗко ты мѧ посла. 9. азъ ѡ сихъ мл҃ѫ не ѡ [вьсемь] мирѣ молѫ· нѫ ѡ тѣхъ ѫже даль еси мнѣ· ꙗко твои сѫть. 10. и мое все твое ꙗесть. и твое мое[3]) и прославихсѧ вихъ· 11. и ктомоу нѣсъмъ въ мирѣ·[4]) и си въ мирѣ[4]) сѫть. азъ ктебѣ идѫ:[5]) — Оче ст҃ыи съблюди ѧ въ имѧ твое· ꙗже далъ еси мнѣ да бѫдѫтъ едино ꙗкоже и мы. 12. Ѥгда бѣхомъ въ мирѣ:[6]) азъ съблюдахъ ѧ въ имѧ твое· и никто[же] не погыбнеть ѿ нихъ·[7]) (нѫ) тъкмо сн҃ъ погыбѣлнъıи· да сьбѫдетсѧ писание.[8]) 13. и нынѣ (же) ктебѣ грѧдѫ. и си гл҃ѫ въ мирѣ· да имѫть радостъ моѫ исплъненѫ въ себѣ. 14. Азъ дахъ имь слово твое· и мирь възненавидѣ ихь[9]) ꙗко(и) не сѫть ѿть мира· ꙗко[же] и азь ѿ мира нѣсъмь· 15. не мл҃ѫ да възмеши ѧ ѡтъ мира нѫ да съблюдеши ѧ ѿ непризни. 16. ѿ мира нѣсѫтъ ꙗко[же] и азь ѿ мира нѣсъмъ. (л. 111[a]) 17. ст҃иѧ въ истинѫ· слово твое истина есть· 18. Ꙗкоже (и) ты мѧ посла въ миръ· и азъ послахъ ѧ въ миръ: 19. [и] зане азъ ст҃ѫ сѧ самъ· да и си бѫ҃тъ (ѡ)ст҃ени въ истинѫ. 20. Не ѡ сихже мл҃ѫ тъкмо· нѫ и ѡ вѣроующихь словесемь[10]) ихъ въ имѧ мое.[11]) 21. да вси едино бѫ҃ть·[12]) ꙗкоже ты ѡч҃е въ мнѣ и азь въ тебѣ да и си[13]) въ насъ едино бѫдѫтъ· да и миръ вѣрѫ иметь ꙗко ты мѧ посла. 22. и азъ славѫ ѩже далъ еси мнѣ дахь имъ· да бѫ҃тъ едино ꙗкоже и мы· (есъмь) едино· 23. азъ въ нихь и ти[14]) въ мнѣ да бѫдѫ съвръшени въ едино· да разоумѣетъ миръ ꙗко ти мѧ посла и възлюби ѧ·[15]) ꙗкоже и мнѣ·[16]) възлюбилъ еси. 24. Оч҃е ѩже далъ еси мнѣ· хоцѫ да идеже есъмъ (и) азъ и си[17]) съ мноѫ бѫдѫтъ· да видѫтъ славѫ моѫ· ѩже далъ еси мнѣ· ꙗко възлюбилмѧ еси прѣжде створенна[18]) мира въсего.[19]) 25. Оч҃е праведнъıи миръ[20]) тебѣ не позна азь же тѧ познахъ (л. 111[б]) и си познашѧ (тѧ)· ꙗко ти мѧ посла· 26. и сказахь имъ имѧ твое· и (пакы) скажѫ· да любовиѫ[21]) ежже мѧ еси възлюбилъ въ нихъ бѫдеть и азъ въ нихъ.

---

[1]) Зогр. вьсего мира. [2]) вьсѣ. [3]) моѣ вьсѣ твоѣ сѫтъ. и твоѣ моѣ. [4]) Зогр. въ вьсемь мирѣ. [5]) грѧдѫ. [6]) егда бѣхъ съ ними въ мирѣ Мар. — Зогр. лисуватъ тука 12 стиха. [7]) никътоже отъ нихъ не погыбе Мар. [8]) да събѫдѫтъ сѧ кънигы Мар. [9]) ѩ. Мар. [10]) словомъ Мар. [11]) въ мѧ Мар. [12]) сѫтъ Мар. [13]) ти Мар. [14]) тъи Мар. [15]) и възлюбилъ ѩ еси Мар. [16]) мѧ Мар. [17]) и ти Мар. [18]) Зогр. и Мар. съложиѣ. [19]) Мар. пѣма вьсего. [20]) Зогр. вьсь миръ. [21]) любы.

XVIII.

1. Се[1]) рекъ исъ изъиде съ оученикы своими на ѡнъ полъ водо-
точи кедъръскы·[2]) идеже бѣ градъ·[3]) вънѫже вниде самъ и оученици его.
{кц҃ еуане ·а҃ в мѫ҃} 2. Вѣдѣаше же юда прѣдаѭ его[4]) мѣсто то· многаци
ко събираше сѧ[5]) тоу исъ съ оученикы своими. 3. И приемъ народь юда[6]]
от старѣшинк жрьчъскыихъ[7]) и ѿ фарисеи слоугы придошѧ съ свѣщами
и съ ѡрѫжиемь.[8]) 4. исъ же вѣдыи въ себѣ все грѧдѫщее (въсе)
нанъ.[9]) (и) ишедъ и рѣ҃ имъ· кого ищете· 5. ѿвѣщашѧ емоу· иса на[3]рѣ-
нина·[10]) (и) гл҃а имъ исъ· азъ есъмъ· стоѩше же юда сними· иже
прѣдаѩше и. 6. и[11]) ѩко рече [имъ] азь есъмъ· идошѧ (и) въспѧтъ и
падошѧ на земи. 7. (и) пакы (л. 112[a]) [же] въпроси ѩ исъ· (и рѣ҃ имь)·
кого ищете· ѡни же рекошѧ· иса назарѣнина.[12]) 8. ѿвѣща исъ· рѣхъ
вамъ [ѩко] азь есъмъ· аще мене ищете недѣите сихъ ити. 9. да съ-
бѫдетсѧ слово (писаное) еже рѣ҃ [ѩко] ѩже далъ еси [мънѣ] не по-
гоубихъ ѿ нихъ никого[же]. 10. Симонже петръ имъи ножъ из в ѣ ч е
и порази раба старѣшины жрьчьскы·[13]) и оурѣза емоу оухо десное·
бѣ же имѧ рабоу (томоу) малехъ·[14]) 11. рѣ҃ немоу[15]) исъ петрови· въньзи
ножъ въ ножницѫ своѫ.[16]) чѣшѧ ѩже дасть мнѣ ѡтецъ не имамли
пити ѫ. 12. Народи же и тысѧщници[17]) и слоугы гемоньскы жи-
дове[18]) ѩшѧ иса и свѧзавше 13. и ведошѧ кь анъинѣ прѣжде[19]) бѣ бо
т е с т ь канафѣ· иже бѣ старѣшинна[20]) лѣта того·[21]) 14. тои бо дасть
знамение канафа заповѣдъ жидовомъ глѧ· оуне несть единомоу чл҃вкоу
оумрѣти за мѧ҃.[22]) 15. Но исѣ же идѣше симонъ петръ и дроугыи оуче-
никь иже[23]) бѣ знанмъ старѣшинѣ жр е чъскомоу.[24]) 16. Петръ же
(л. 112[б]) при д в ерехъ внѣ стоѧшеи зъиде же оученик о тъ иже бѣ знанмъ
старѣшинѣ жр е чъскомоу.[25]) и рѣ҃ вратарици·[26]) въведи[27]) петра· 17. гл҃а
вратарица[28]) петр о ви· еда и тъі ѿ оученикъ [еси] чл҃вка сего.[29]) гл҃а
[онъ] нѣсъмь. 18. Стоѩхѫ же раби и слоугы ѡгьнъ створшѧ[30]) ѩко
(и) зима бѣ(ше). бѣже (симонъ) петръ стоѧ и грѣѭи сѧ. 19. старѣшина
же жрьчьскы·[25]) и въпроси иса ѡ оученицѣхъ его и ѡ оучении его.
20. Ѿвѣща емоу исъ· азь не ѡбиноуѫ сѧ глаголахъ мирови[31]) и все-
егда оучихъ въ зборищихъ вашихъ·[31]) и въ храмѣ бж҃ии.[32]) идеже

[1]) си. [2]) острова кедрьска. [3]) врътъ. [4]) иже и прѣдаше. [5]) мѣсто ѣко множицеѭ събираше сѧ исъ. [6]) юда же приемъ спиръ. [7]) и отъ архиерен. [8]) приде тамо съ свѣтилы и свѣщами и оружии [9]) вѣдъ вьсѣ грѧдѫща нань. [10]) назарѣа. [11]) да. [12]) назарѣа. [13]) оудари архиереова раба. [14]) малхъ. [15]) же. [16]) въ ножьницѫ. [17]) спира же и тысѧштьникъ. [18]) и слоугы иудѣискы. [19]) прьвѣе. [20]) архиерен. [21]) лѣтоу томоу. [22]) ст. 14: бѣ же канафа давы съвѣтъ иудѣомъ· ѣко доврѣе есть [23]) оученикъ же тъ. [24]) архиереови. и вниде съ исомь въ дворъ архиереовъ. [25]) архиереови. [26]) двьрьници. [27]) и въведе. [28]) гл҃а же раба двьрьница. [29]) того. [30]) сътворьше. [31]) вьсемоу мироу. [32]) на съньмищи.

жидове въсегда събиражтсѧ.[1]) и (ѡ)тан не глаѣхъ ничесоже. **21.** что
мене глеши·[2]) въпроси слышавъшѩѩ· что глахъ имъ се (въ)си вѣдѫть
ꙗже глахъ.[3]) **22.** (И) се[4]) рекшоу емоу единъ ѿ прѣстоѫщихъ слугъ
оудари иса за[5]) ланитѫ рекыи· тако ли ѿвѣщаеши старѣишинѣ жрѣчь-
скомоу·[6]) **23.** ѿвѣща емоу исъ· аще глаѣхъ злѣ: послоушьствоуи[7])
(л. 113[a]) ѿ злѣ· аще ли доврѣ (то) что мѧ биеши· **24.** Послашѧ же
иса свѧзана къ канафѣ старѣишинѣ жрѣчьскомоу.[8]) **25.** Бѣ же симонъ
петръ стоѫи и грѣѫи сѧ. и рекошѧ емоу· еда и ты оученикь еси
тоговъ.[9]) ѡнже ѿвръже сѧ и рече нѣсъмъ. **26.** гла единъ ѿ рабь ста-
рѣишинъ жрѣчьскъ[10]) и ѫжыка сын емоу же петръ оурѣза оухо: не
азъ ли тѧ видѣхъ: въ градѣ[11]) снимь· **27.** пакы же петрь ѿвръже
сѧ: и тогда к ѹрѧ възъгласи·[12]) **28.** Ведошѧ же иса ѿ канафы въ
сѫдилищѧ.[13]) бѣ же заоутра и ти не вниидошѧ въ сѫдилищѧ[14]) да
не ѡскврънѧтсѧ нѫ да ꙗдѫть паскѫ. **29.** Изыде же пилатъ книмъ
вънъ и рече (имъ)· кѫѩ рѣчь принесосте[15]) на чавка сего. **30.** ѿвѣщашѧ
[же] и рекошѧ· аще не би [сь] злодѣи былъ· не бихомъ[16]) прѣдали его
тебѣ. — **31.** Рѣ же имъ пилатъ· поимѣте го въ и по законоу вашемоу
сѫдите емоу: рекошѧ емоу жидове·[17]) намъ недостоитъ никогоже оубити.
32. Да слово (л. 113[б]) иево съвѫдетсѧ· иже рѣ знаменаѫ[18]) коѫ сь-
мрьтиѫ хотѣше оумрѣти: — **33.** Вниде же пакы въ сѫдище[19])
пилатъ [и] призва[20]) иса и рѣ емоу· ты ли еси цръ юденскы
34. ѿвѣща [емоу] исъ· ѡ себѣ ли ты глеши [се] или ини тебѣ рѣшѧ
ѡ мнѣ· **35.** ѿвѣща (и) пилать еда [азъ] жидовинъ есъмь родъ твои· иѫ
старѣишинъ жрѣчьскы дашѧ[21]) тѧ мнѣ· что еси створилъ· **36.** Ѿвѣща
исъ· царство мое нѣстъ ѿ сего мира· аще ѡть мира сего би было царство
мое· (то) слоугы [оубо] мои подвизалы сѧ бишѧ да не бихъ[22]) прѣданъ
бъылъ жидовомъ.[23]) иѫ царство мое нѣсть ѿ сѫдоу. **37.** И рѣ емоу[24])
пилатъ· то[25]) царъ ли еси тыи ѿвѣща емоу·[26]) ты глеши царѣ мѧ
сѫща.[27]) Азъ на се родихсѧ и на се придохъ въ весь миръ· да по-
слоушьствоуѫ.[28]) ѡ истинѣ· въсь[29]) иже естъ ѿ истины· послоу-
шаетъ гла моего. **38.** Гла емоу пилатъ· что естъ истина· и се рекъ
пакы изыде къ жидово(л. 114[a])мъ[30]) и гла имъ· азъ ниединоѧ вины не
ѡбрѣтаѫ до него.[31]) **39.** несть [же] ѡбычаи вамъ· да единого ѿпоустѫ

[1]) идеже вьси ꙗюдеи сънемалѫтъ сѧ. [2]) чьто мѧ въпрашаеши. [3]) еже рѣхъ азъ. [4]) си. [5]) въ. [6]) архиереови. [7]) свѣдѣтельствоуи. [8]) посъла же и ина съвѧзана къ канафѣ архиереови. [9]) еда и тъ отъ оученикъ его еси. [10]) отъ рабъ архиереовъ. [11]) въ вратѣ. [12]) и абие коуръ възгласи. [13]) вѣсѧ же иса отъ каіафы къ преторъ. [14]) въ притворъ. [15]) приносите. [16]) Мар. не бимъ. [17]) ꙗюдеи. [18]) клевѧ. [19]) въ преторъ. [20]) Зогр. гласи; Мар. възъва. [21]) и архиери прѣдашѧ тѧ мнѣ. [22]) бимь. [23]) ꙗюдеомъ. [24]) рече же емоу —. [25]) намѣсто то стои оубо. [26]) намѣсто емоу стои исъ. [27]) ты глеши ꙗко царь есмь азъ. [28]) свидѣтельствоуѫ. [29]) вьсѣкъ. [30]) къ ꙗюдеомъ. [31] въ ѥемь.

вамъ на паскѫ хощете ли [оубо] да ѿпоущѫ вамь цр҃ѣ июденска. **40.** възъпишѫ же вси (единѣмь гласомъ) глѫще не сего нѫ разбоиника.[1]) Бѣ же варнава разбоиникъ.

XIX.

1. тогда поѧтъ (и) пилатъ ис҃а и бивъ и прѣдасть имь.[2]) **2.** [и] воини (же) исъплетьше ѿ трънїа вѣнець (и) възложишѧ на главѫ его[3]) и въ багрѣницѫ ѡблѣкошѧ и[4]) **3.** и прихождаахѫ въси и глѣхѫ[5]) радоуисѧ цр҃ю жидовъскыи.[6]) и биѧхѫ и по ланитама. **4.** Изыде [же] пакы пилать вънъ и гл҃а имъ се извождѫ и вамъ вънь да разоумѣете ꙗко не ѡбрѣтаѫ винъ до него[7]) ни единоѧ. **5.** Изъыде же (пакы) ис҃ъ вънъ носѫ трънованъ вѣнецъ и багрѣницѫ.[8]) и гл҃а имъ (пилать) се чл҃вѣкъ **6.** егда [же] видѣшѧ[9]) старѣишинъ (л. 114[6]) „жръ„чъскъ[10]) и слоугъ (ис҃а): възъпишѧ[11]) глѧще пропъни пропни и: {на „въздвигъ кр҃а: въ врѣмѧ ѡно: свѣтъ сетворишѧ архиерене „и старци на ис҃а да погоубѧтъ: и придѫ къ пилатоу „глѧще: възми възми пропни и:} гл҃а имъ пилатъ: поимѣте въ „и пропъниѣте азъ бо до него въинъ не ѡбрѣтаѧ.“[12]) **7.** Отвѣщашѧ емоу жидове[13]) мъ законъ имамъ и по законоу нашемоу длъжни есмъ[14]) оумрѣти ꙗко сн҃ъ бж҃ии творить сѧ. **8.** Ѥгда же пилатъ (8)слъыша то[15]) сл҃о паче оубоꙗ сѧ **9.** и вниде въ сѫдище[16]) пакъ и гл҃а ис҃ви ѿ кѫдоу еси ты ис҃ъ же ѿтвѣта емоу не дасть.[17]) **10.** гл҃а емоу пилатъ мнѣ ли не ѿвѣщаваеши[18]) не вѣси ли ꙗко власть имамъ пропѧти тѧ и власть имамь поустити тѧ. **11.** Ѿвѣща (емоу) ис҃ъ не имаши власти[19]) никоѧже аще не би ти дано съ вы́ше сего ради прѣдавъ мѧ тебѣ болеи грѣхъ иматъ. **12.** И ѿ толи искаше подобна врѣмене пилать поустити и.[20]) (л. 115[a]) (и) жидове[21]) же въпиꙗхѫ глѧще аще сего поустиши нѣси дроугъ кесаревъ.[22]) весъ[23]) иже творитсѧ цр҃ъ противлѣетсѧ царю.[24]) **13.** Пилатъ же слышавъ то слово.[25]) изведе вьнъ ис҃а и сѣдъ[26]) на сѫдищи [на мѣстѣ] нарицаемѣемъ литострата[27]) еврейскъ же голгота.[28]) **14.** Бѣ же пѧтокъ[29])

[1]) варавѫ. [2]) тогда же пилатъ поѧтъ ис҃а и би и (тепе Мар.). [3]) емоу. [4]) и въ ризѫ прапрѫдьнѫ облѣшѧ и. [5]) и похождаахѫ къ нѣмоу и гл҃аахѫ; Мар. само: и гл҃аахѫ. [6]) юденскъ. [7]) въ нѣмь. [8]) трънованъ вѣнецъ и прапрѫдьнѫ ризѫ. [9]) Зогр. видѣшѧ и; Мар. и видѣшѧ. [10]) архиерен. — Тука пише ржка Д. [11]) ѧ прилича и на ѫ. [12]) азъ бо не обрѣтаѫ въ немь винъ. — До тука ржка Д. [13]) юден. [14]) длъжьнъ естъ. [15]) се. [16]) Зогр. въ приторъ; Мар. преторъ. [17]) отъвѣта не сътвори емоу. [18]) не гл҃еши. [19]) области на мьнѣ. [20]) Зогр. и Мар. само: Отъ того пилатъ искаше поустити и. [21]) Мар. юден. [22]) Зогр. кесареви; Мар. кесарови. [23]) Зогр. вьсѣкъ. [24]) противитъ сѧ кесареви. [25]) та словеса. [26]) сѣде на сѫдиштн. [27]) Зогр. литостратѫ. Мар. литостратѣ. [28]) гаввата. [29]) о въ пѧтокъ е прѣправено отъ ѧ.

паскы[1]) чѣсъ же бѣ шестыи.[2]) гл҃а жидоволмъ.[3]) се царъ вашъ. **15.** ѡни же възъпишѧ:[4]) възми [възми] и пропни: гл҃а имъ пилатъ: цр҃ѣ ли вашего пропнѫ: ѿвѣщашѧ старѣшинѣ жрѣчъскы:[5]) не имамъ цр҃ѣ тъкмо кесарѣ. **16.** тогда [же] прѣдасть имъ (его) да и пропнѫтъ. Они же поемше ведошѧ и҃са. **17.** и самъ си несъи кръстъ и изыде на мѣсто нарицаемо краниево: еже гл҃етсѧ евреискы голгота: **18.** идеже [и] пропѧшѧ и.[6]) и съ нимъ два разбоиника: единого ѡ деснѫѭ: а другого ѡ шоуѭ:[7]) посрѣдѣ же и҃са: **19.** Написа же дъсчицѫ[8]) пи(л. 115[б]) латъ и положи на кръстѣ бѣ же написано: и҃съ назарѣнинъ цр҃ъ жидовъскы.[9]) **20.** сиѫ же дъсчицѫ[10]) мнози чьтошѧ ѿ жидовъ.[11]) зане[12]) близѣ мѣсто града идеже пропѧшѧ и҃са. И бѣ написано евреискы и грьчъскы и р҃ умъскыи:[13]) (ц҃ръ жидовъскы). **21.** Гѫ҃ѫ же пилатови старѣшинѣ жрьчъскыи:[14]) „не пиши жидовъскыи:[15]) (нь ꙗко же самъ „рече: ц҃ръ есмь жидовъскь):[16]) **22.** ѿвѣща пилатъ: ꙗже писахь „писахь: **23.** воини же пропеньшии и҃са: и възѧшѧ[17]) ризы его: и створишѧ четыри чѧсти: комоуже воиноу чѧсть: и ѡ котыгѫ его ме„ташѧ жрѣбиѧ.[18]) бѣже котыга[19]) его несьшьвена: иѫ сьвръхоу исткана: „**24.** и рекошѧ кь себѣ не прѣдерѣмъ еѫ: иѫ мецїамь[20]) жрѣбиѧ. ѡ „нем: комоу бѫ[де]ть: да сьбѫдѫтсѧ книгы гл҃ѧщѧ: раздѣлишѧ себѣ „ризы моѫ: и ѡ котыгѫ[21]) моѧ меташѧ жрѣбиѧ. **25.** (Сонно врѣмѧ) „Стоꙗхѫ же оу кр҃а и҃сова:[22]) мати его и (л. 116[а]) сестра матере его: мариꙗ клеѡпова: и мариꙗ магдалынъи: **26.** и҃съ же видѣ[вь]матере „стоѧщѧ и оученика:[23]) егоже любѣше и҃съ: и гл҃а матери жено се сн҃ь „твои: **27.** потомъ гл҃а ученикоу се мати твоꙗ: и ѿ того дне[24]) поѧти[25]) „въ своꙗ си; **28.** по семь вѣдъ и҃съ: ꙗко въсѣ ꙋже сьвръшишѧ сѧ „(ѡнемъ): да ꙁьбѫдѫть сѧ писаниꙗ:[26]) и гл҃а жѫждѫ: **29.** съсѫдъ же „стоꙗше плънъ ѡцта: и напльньше гѫбѫ ѡцта: и на тръсть възь„ньше:[27]) придѣшѧ кь ꙋстомъ его: **30.** Ꙗгда приѧтъ ѡцеть и҃съ: ре „сьвръши(шиꙗ) с|ѧ[28]) (оуже въсѣ): и прѣклонь главѫ (и) прѣдастъ дх҃ъ: „**31.** Жидове[29]) же[30]) (въпросишѧ пилата): {з҃а: се чети: е҃у: аг҃: вмѫ „въ врѣ҃о: моли пилата ѡсифъ:} да не ѡстанѫтъ тѣлеса [на]

[1]) бѣ же параскевьи пасцѣ. [2]) Зогр. година бѣ ꙗко третиѣѣ; Мар. — шестаа. [3]) Зогр. гл҃а имъ; Мар. гл҃а ꙗюдеомъ. [4]) въпиѣхѫ. [5]) архиерен. [6]) пропѧсѧ. [7]) и съ нимь иша два: сѫдоу и окѫдоу. [8]) написа же и титьлъ (титла Мар.) пилатъ. [9]) и҃съ назарѣи цр҃ь ꙗюдѣискь. [10]) сего же титьла. [11]) отъ ꙗюден. [12]) ꙗко. [13]) латиньскы. [14]) архиерин. — Отъ тука пише пакъ ржка Д. [15]) не пиши цр҃ь ꙗюденскь. [16]) Заграденото пѣма въ Зогр. [17]) войни же егда пропѧшѧ и҃са приѧшѧ ризы. [18]) и хитонъ. [19]) хитонъ. [20]) метѣмъ. [21]) и о матизмъ мои —. [22]) при кр҃стѣ и҃сѣ. [23]) и҃съ же видѣвъ матерь и оученика стоѧща. [24]) часа. [25]) поѧтъ иѫ. [26]) книгы. [27]) на усопъ възнизъше. [28]) поправено се и залично ѧ на слѣдния редъ. [29]) юден. [30]) Зогр. и Мар. понеже параскевьи бѣ, а въ Добрш. тия думи (понеже пѧтокъ бѣ) стоятъ на края въ стиха.

„кр҃тѣ въ сѫботѫ: бѣ бо великъ[1]) дн҃ь тоѩ сѫботы: (л. 116[б]) молишѫ „и[2]) да прѣбиѫть ихъ голѣни: и възмѫть ѩ понеже пѧтокъ бѣ: 32. „Придошѫ же воини [и] прѣвомꙋ прѣбишѫ голѣни и дроугомоу пропѫ„томоу снимъ: 33. на и҃са же пришедъше: и ꙗко видѣшѫ и оуже оуме„рѣшъ:˙ не прѣбиѫ емоу голѣнию: 34. нѫ единъ ѿ воинь копиемъ емоу ребра (емоу) проводе˙ и изыде кръвъ и вода˙ 35. и видѣ свѣдѣтелъство его истинѫ[3]) истиньно есть свѣдѣтелъство его˙[4]) 36. да събѫдетсѧ писаное[5]) кость несъкроушитсѧ ѿ него:[6]) 37. и пакы дроугое писание[7]) гл҃еть. възрѫтъ нанъ егоже проводошѫ. {ев҃: і҃: ѿ мар҃: кц҃: в мѫкѫ: и на ·д˙ ч҃а: кц҃:} 38. „посемъ[8]) въпроси пилата иѡсѡфъ иже бꙗ ѿ еаримадеѫ: „оученикь сы и҃сви [таинъ же] ѿ страха ради жыдовска:[9]) да възме тѣло[10]) „(л. 117[а]) и҃сво: и повелѣ пилатъ: и пришедже[11]) и взѫть тѣло „и҃сво: 39. приде же [и] никодимь:˙ — Пришедь[12]) къ и҃сви нощиѫ „прѣжде: несы смѣшение и змирно:[13]) [и] алгои[14]) ѣко и ли"тръ ·р҃·[15]) — 40. въземіша[16]) тѣло и҃сво и ѡбвиста ѥ˙ ризами съ аромадъы ѣкоже ѡбычѣи естъ жидомъ[17])˙ погрѣвати. 41. Бѣ же на мѣстѣ (томъ)˙ идеже пропѫшѫ и҃са˙ градъ˙[18]) и въ градѣ[18]) гробъ новъ. внемже никтоже николиже не бѣ положенъ. 42. и тоу положишѫ за пѧтка ради жидовъска˙ бѣ во близъ гробъ жидовъскыи˙ внемже положишѫ и҃са˙[19])

XX.

1. Въ единѫ [же] сѫ҃˙ марна магдалъынъ: приде заоутра на гробъ˙ нещѥ сѫщии тьмѣ˙ и видѣ каменъ˙ възѫть ѿ грова. 2. тече же[20]) къ симоноу петроу˙ и къ дроугомоу˙ ѹченикоу˙ егоже любѣше и҃съ и гл҃а къзѫшѫ г҃а и не вѣмь где и положишѫ˙ 3. Иде[21]) пет"ръ и дроугыи оученикъ идѣста ѡба къ гробоу˙ 4. течѣста же ѡба въ коупѣ˙ и дроугъы оучѣ҃к:| (л. 117[б]) тече скорѣе пет"ра пръвѣе[22]) къ гробоу приде˙ 5. [и] приникъ видѣ ризъы единъы лежѫщѫ˙[23]) 7. и ѡброусъ[24]) иже бѣ на главѣ его не сризами лежѫць нѫ ѡсобъ свить на единомъ мѣстѣ. 8. То"гда же вниде и дроугъыи оученикь˙ пришедъ прѣжде къ гробоу˙ и видѣ(въ) и вѣрова. 9. не оуко вѣдѣхѫ писанна˙[25]) ꙗко подобаеть емоу ѿ мрътъ-

[1]) Зогр. вели дьнь. [2]) Пилата. [3]) нѣма въ Зогр. [4]) + и тъ вѣстъ ѣко истинѫ гл҃етъ да въ вѣрѫ имете. 36. бъшѫ бо си. [5]) да събѫдѫтъ сѧ книгъы. [6]) Мар. его. [7]) дроугъыѧ книгъы. [8]) по сихъ же. — Отъ тука прѣзъ петь реда пише ржка Е. [9]) за страхъ июденскъ. [10]) На тая страница отдолу е записката: зде стрѣго писа ѿ маркова. [11]) приде же. [12]) пришьдъши. [13]) Зогр. змърно. [14]) олъгоунно; Мар. змрьнно и алгоунно. [15]) Зогр. ѣко и ливръ сѫто; Мар. ꙗко и литръ сѫто. [16]) прьмасть. [17]) июдеомъ. [18]) врътъпъ. [19]) тоуже за параскевѣнѫ июденскѫ ѣко близъ бѣаше гробъ (+ идеже Зогр.) положисте и҃са. [20]) тече же и приде. [21]) изиде же Мар. Стихове 2—26. нѣма въ Зогр. [22]) прѣжде Мар. [23]) изпуснато: обаче не вниде. 6. Приде же Симонь петръ въслѣдъ его и вниде прѣжде въ гробъ и видѣ ризъы лежѫщѧ. [24]) сударь Мар. [25]) книгъ. Мар.

кънихъ въскръснѫти. **10.** идоста [же пакы] къ себѣ оу҃ченика: — **11.** Мариа же стоꙗше оу гроба вънѣ плачѫщи сѧ· и приникъши[1]) въ гробъ **12.** и видѣ два анг҃ла· въ бѣлахъ ризахъ· сѣдѫща· единого оу главы· а дроугаго[2]) ѹ ногоу· идеже лежѣше тѣло и҃сво· **13.** и г҃ласта еи [она]· жено· что сѧ плачеши· г҃аше· и҃ма [ѣко] взѧшѧ г҃а моего· не вѣмъ (и) где и положишѧ. **14.** (и) се р҃екъши възврати сѧ[3]) въспѧть· и видѣ и҃са стоѫща· и не вѣдꙗше· ꙗко и҃съ есть· **15.** г҃ла еи и҃съ· жено что сѧ плачеши· кого ищеши· ѡна же мнѧщи ꙗко врътоградa[4]) (л. 118[a])рнинъ естъ· г҃ла[5]) емоу· г҃и аще тъı възѧлъ еси· (то) повѣждъ мнѣ· где [и] ꙗеси положилъ· да азъ възѧмѧ и.[6]) **16.** г҃ла еи и҃съ· марие· ѡвращъши [же] сѧ ѡна и ре҃· равъви[7]) евреискъı иже г҃летсѧ[8]) оучителю· **17.** и г҃ла еи и҃съ· не прикасаи сѧ мнѣ: не ѹбо възыдохъ къ ѡцоу моемоу· иди же къ брати моеи и рѣци имъ· се въсходѧ къ ѡцоу моемоу и ѡц҃оу вашемѹ· и къ боу҃ моемоу и боу҃ вашемоу· **18.** приде мариа магдалъıни възвѣщаѫщи· оученикомъ ꙗко видѣ г҃а· и си ꙗ҃е еи· **19.** Сѫщи [же] поздѣ· въ единѫ сѫвотѫ въ тъ денъ· дв҃еремъ затвореномъ· идеже бѣхѫ оученици [его] съкрани· страха ради жидовъска.[9]) приде и҃съ и ста посрѣдѣ (ихъ) и г҃ла имъ· миръ вамъ· **20.** и се рекъ показа имь рѫцѣ и нозѣ и ребра своꙗ. (и) възрадовашѧ сѧ оученици видѣвше г҃а. **21.** (и) ре҃ имъ и҃съ пакы· миръ (л. 118[б]) вамъ· ꙗкоже мѧ посла ѡтець· и азь послѧ[10]) въı· **22.** си[11]) рекъ доунѧ и г҃ла имъ· примѣте дх҃ъ ст҃ъı[12]) **23.** имже ѿпоустите грѣхъı ѿпоустѧтсѧ имь· имже дръжите дръжѧтсѧ имъ. **24.** Ѳома же единъ ѿ двою на десѧте нарицаемъıи близнець· не бѣ тои[13]) сними· егда приде и҃съ **25.** г҃лахѧ [же] емоу оученици его·[14]) видѣхомъ г҃а· ѡнже ре҃ имъ· аще не виждѧ на рѫкоу его ꙗзвъı гвоздиньıи·[15]) и аще не вложѧ пръста своего въ ꙗзвѧ гвоздиниѧ и рѫкы моѧ въ ребра его·[16]) не имѧ вѣры. **26.** [и] По и҃ мѣмъ дни[17]) пакы бѣхѫ вънѫтръ оученици его. и Ѳома съними· приде и҃съ двереми затвореноми сѫщемъ и ставъ посрѣдѣ ихь г҃ла имъ· миръ вамъ· **27.** потомже г҃ла домѣ· принеси прѣстъ твои само· и виждъ рѫцѣ мои нозѣ мои: простри рѫкѫ твоѫ и вложи въ ребра моꙗ и бѫди не невѣренъ[18]) нѫ вѣренъ. **28.** От҃вѣща дома и рече· ѿ҃ъ мои и бо҃ъ мои· **29.** г҃ла емоу и҃съ· ꙗко видѣвмѧ вѣрова· (л. 119[a])

[1]) приниче Мар. [2]) единого Мар. [3]) обратисѧ Мар. [4]) било първомъ градарнинъ, а отпослѣ по нова рѫка прибавила надъ града — врьто. [5]) рече Мар. [6]) и азъ и възъмѧ Мар. [7]) раввоуни Мар. [8]) еже глаголетъ сѧ Мар. [9]) за страхъ иудейскъ Мар. [10]) съмѧ Мар. [11]) и се рекъ Мар. [12]) доуха ст҃а Мар. [13]) тоу Мар. [14]) дроузии оученици Мар. [15]) гвоздиньıѧ Мар. [16]) — и вложѧ рѫкы моѧ въ ребра его ни вложѧ пръста моего въ ꙗзвѧ гвоздиниѧ Мар.; Дбрш. = Остр. Ассем. Ник. [17]) по осми день Мар. [18]) и не бѫди невѣренъ.

бл҃жени невидѣвше и вѣровавшии· 30. Мн҃ога же знамениꙗ створи
и҃съ· прѣдъ оученикы своими: ꙗже нѣ сѫтъ писана въ книгахъ сихъ·
31. си же писана бышѫ· да҃ вѣроуете· ꙗко и҃съ есть х҃ь сн҃ъ бж҃ии·
да вѣроуѫще жизьнь вѣчнѫѭ имате[1]) въ имѧ его.

XXI.

1. Посемъ па҃ кы ꙗви сѧ и҃съ оученикомъ своимъ· на мори тевери-
адъстѣмъ· ꙗви же сѧ сице· 2. бѣхѫ въ коупѣ симонъ (и) петръ и
дома синии нарицаемыи близнецъ· и натанаилъ· иже ѿ кана гали-
лейскыѧ· и сн҃а зеведеова. и ина два оученика его. 3. Гл҃а симонъ
пет҃ръ· идѫ рыбы ловити.[2]) гл҃ашѧ емоу и мы идемъ стокоѫ· изы-
дошѧ [и] въсѣдошѧ въ корабъ·[3]) и въ тѫ нощь ничесоже не ѧшѧ·
4. оутроуже въвшоу ста и҃съ на брѣзѣ· не познашѧ его оученици его·
ꙗко и҃съ есть. 5. Гл҃а же имъ и҃съ· ѡтроци имате ли что снѣдно зде·[4])
ѿвѣщашѧ же си рекошѧ: не имамы·[5]) (л. 119[6]) 6. Онже рѣ҃ имъ·
въврьзѣте ѡ десныѧ страны корабѣ сѣть·[6]) и ѡбрѧщете· въ р҃ гошѧ[7])
же и ктомоу не можахѫ извлѣщи[8]) ѧ ѿ множьства рыбь (ѫже ꙗшѧ).
7. Гл҃а же оученикъ егоже любѣше и҃съ· къ петрови· гд҃ есть· симонъ же
петрь слыша[въ] ꙗко гд҃ есть· ипендитомъ[9]) прѣпоꙗса сѧ: бѣ бо
нагъ· [и] въвръже сѧ въ море. 8. и дроузии же[10]) оученици кора-
бицемъ придошѧ· не бѣ бо далече ѿ земли· нѫ ꙗко двѣстѣ лакоть
влѣкѫще мрѣжѫ (пълнѫ) рыбь· 9. ꙗко извлѣкошѧ[11]) на земѧ· видѣшѧ
ѡгьнь [лежѧштъ] и рыбѫ на немъ лежѧщѧ· и хлѣбъ· 10. гл҃а (же)
имь и҃съ. Принесѣте ѿ рыбь ѫже ѧсте нинѣ. 11. вълѣзь же симонъ
петрь· извлѣче мрѣжѫ[12]) на земѧ: пълнѫ великыихъ рыбъ ·р҃· ·н҃· г҃:
и толикоу сѫщоу не раздра сѧ сѣтъ.[13]) 12. гл҃а имъ и҃съ придѣте и
ѡбѣдоуите. и никтоже не съмѣаше ѿ оученикъ его въпрашати·[14]) ты
кто еси· вѣдѫще ꙗко г҃ъ е(л. 120[a])стъ. 13. въземъ[15]) же и҃съ хлѣбъ[16])
и дастъ имъ и рыбѫ такожде. 14. се третие[17]) ꙗв҃и сѧ и҃съ оуче-
никомъ своимъ въставъ ѿ мрътьвыихъ. 15. ꙗко[18]) обѣдовашѧ· Гл҃а
симоноу Пет҃роу и҃съ· симоне (сн҃е) иѡнинъ любиши ли мѧ паче сихъ·
гл҃а емоу (петрь)· ей гн҃ ты вѣси ꙗко любѫ тѧ· гл҃а емоу паси ѡвцѧ[19])
моѧ. 16. Гл҃а емоу пакы вторицеѭ:· симоне иѡнинъ· любиши ли мѧ

[1]) Зогр. и вѣроуѭште живота вѣчнаго имате; Мар. и да. — [2]) рыбъ ловитъ. [3]) Мар. + абие. [4]) дѣти еда чесо (что Мар.) снѣдьно имате. [5]) отъвѣшташа же емоу· ни. [6]) Зогр. мрѣжѧ; Мар. мрѣжѫ. [7]) между р и г има изтъркана буква като ъ. Зогр. и Мар. въврьгѫ. [8]) привлѣшти. [9]) епендитомь. [10]) а дроузии. [11]) излѣзѫ. [12]) Зогр. мрѣжѧ. [13]) не протръже сѧ мрѣжа. [14]) испытати. [15]) приде же и҃съ и приѧтъ. [16]) Мар. хлѣба. [17]) се ѭже третици. [18]) егда же. [19]) агньцѧ.

(паче сихъ). гла҃ емоу гн҃ ты вѣси ꙗко любѫ тѧ. гла҃ емꙋ | паси ѡвцѧ моѧ. **17.** Гла҃ емоу третїе[1]) симоне иѡнинъ. любиши ли мѧ. Гл҃ жали же си[2]) петръ ꙗко(же) рѣ҃ ѥмоу третїе[1]) любиши ли мѧ. и рѣ҃ ѥмꙋ. гн҃ вѣси всѣ и ты разоумѣваеши ꙗко любѧ тѧ: гла҃ емоу. паси ѡвцѧ моѧ. **18.** Ам҃ инь. ам҃ инь глѧ тебѣ. егда бѣ юнъ поꙗшѣше сѧ[3]) самъ. [и] идѣше ꙗможе хотѫ[4]) егда же състарѣеши сѧ простреши[5]) рѫцѣ твои. [и] интѧ поꙗшетъ и ведетѧ[6]) ꙗмо же не хощеши. (л. 120[б]) **19.** Се же рѣ҃ знаменаваѫ[7]) коеѫ смртиѫ прославить ба҃. и посемъ гла҃[8]) иди вслѣдъ мене.[9]) **20.** И ѡвращъ сѧ петръ и видѣ оученика егоже любѣше исъ идѫща вслѣдъ. иже възлеже на ве҃ри на прьсехь емоу. и рѣ҃ гн҃ кто есть прѣдажи тѧ. **21.** сего видѣвъ петрь (и) гла҃ исви гн҃ а се[10]) что. **22.** гла҃ емоу исъ: аще (сего) хощѫ да и тои прѣбѫдеть дондеже] придѫ. что естъ тебѣ. ты вслѣдъ мене иди:[11]) **23.** Изыде же слово се въ братиѫ. ꙗко оученикоть не оумреть: не рѣ҃ же емоу исъ ꙗко не оумреть. нѫ аще хощѫ да и тои прѣбѫдеть.[12]) дондеже придѫ. что есть тебѣ. **24.** Сеи есть[13]) оученикъ свѣдѣтелъствоуѫ ѡ сихъ. иже [и] написа си. и истинъно есть свѣдѣте́лъство его: — **25.** Сѫт҃ же [и] ина многа: иже сътвори исъ. ꙗже аще по единомоу писана бишѫ. ни самомоу[14]) мироу[15]) вмѣстити можетъ пишемыихъ (сихъ) книгъ. аминъ. ∞ и ∞ и ∞ и ∞ и ∞ и о ∞ и о ∞ и

⁜ просѣ и помоу́ сты́ ѩоане ѥуанисте: —

(л. 121[а]) Почти половината страница е заета отъ една цвѣтна заставка: въ червенъ правожгълникъ шестъ прѣплетени окржжности въ два успоредни реда, а въ окржжноститѣ сърцевидни украшения. Около четиритѣхъ жгли на правожгълника има пакъ украшения въ видъ на крила. Цѣлата рисунка има изгледъ на арабски орнаментъ. Надъ нея написано: се есть рай иже нарицаетсѧ парадисъ. Подиръ това подъ заставката слѣдва: съ божиѫ пом҃ оциѫ по҃ чинаетсѧ с҃ ѵнаѯаръ с҃ прѣчь съборникъ д҃ мъ. еуанстомь. назнаменоуѫ главы коупноже оуказь и зачѧла и концѧ еуѩомь. всего лѣта сѫмь. и недѣламь. и всѣмъ днемъ. и великомоу пост҃ оу. и страстемъ хвамъ. и гдскымъ праздникомъ: и въсѣмъ стымъ и прочимъ потрѣбамь. нескѫдно. начинаетже сѧ въ великѫиѫ пе паскы. ко(л. 121[б])нчѣтсѧ мѩникомъ. ✝ гн҃ исъ хе не нашъ помилоуи насъ. аминъ. Слѣдъ това захваща синаксарътъ и продължава до послѣдната страница 127[б].

---

[1]) третицѣ. [2]) оскръбѣ. [3]) поꙗсаше сѧ. [4]) и хождѣаше ѣмо же хотѣаше. [5]) въздеждеши. [6]) и ведетъ ѣмо. — [7]) клепла. [8]) и се рекъ гла҃ емоу. [9]) по мнѣ. [10]) ск. [11]) чьто е тебѣ. по мнѣ ты гряди. [12]) прѣбиваетъ. [13]) сь естъ [14]) Зогр. + мъноѫ; Мар. мнѫ. [15]) въсемоу мироу.

В.

Положение на Добрѣйшово евангеле къмъ Зографско и Мариинско.

Добрѣйшово евангеле е, както го и озаглавихъ още въ самото начало, четвероевангеле, но въ него са означени сичкитѣ евангелски четива прѣзъ годината съ разни бѣлѣжки и упѫтвания; а за да се намиратъ по̀-лесно, е прибавенъ къмъ края обикновеннятъ показалецъ на евангелскитѣ четива, начевайки отъ Великъ-день наредъ по недѣли и празници. За да опрѣдѣлимъ сега положението му къмъ другитѣ евагелски текстове, трѣба прѣди сичко да го сравниме съ подобнитѣ нему четвероевангелета. Сравнението може да бѫде въ двѣ посоки: съ по̀-стари отъ него текстове, за да се види, въ какво отстѫпя то отъ тѣхъ и съ по̀-нови — за да се види, какво старинско е запазено въ него. Тукъ ще имамъ прѣдъ видъ прѣди сичко да опрѣдѣля положението на Добрш. ев. накъмъ по̀-старитѣ евангелски текстове.

Като паметникъ отъ XIII вѣкъ Добрш. ев. не съдържа най-старъ евангелски текстъ; въ него се забѣлѣзва втора, трета и дори четвърта ржка слѣдъ първичния прѣводъ. Но пакъ, сравнено съ по̀-стари и по̀-нови текстове, то̀ се приближава повече къмъ първитѣ, отколкото къмъ вторитѣ. За да установя именно положението му къмъ първичния прѣводъ, азъ го сравнихъ съ двѣтѣ най-стари евангелета — Зографско и Мариинско. Зехъ тия два текста за сравнение, не само защото са най-пълни и най-добрѣ издадени, ами и защото са четвероевангелски текстове, каквото е и Добрѣйшово евангеле. Истина, въ Добрш. ев. четивата се започватъ сѐ съ ония типични: въ врѣмѧ оно или рече господь, но по това не бива да заключаваме, че за основа на Добрш. ев. е служилъ текстъ отъ изборно евангеле, както прѣдполага Ягичъ за послѣдната часть на Добромирово ев. (Sitzungsber. 140, 4.). По многото грѣшки и неправилности, както и по многото пропуснати думи и цѣли стихове въ Добрш. ев. не може се заключи друго, освѣнъ че то е прѣписъ отъ готовъ изводъ, безъ никакви самостойни прѣправки — освѣнъ, може би, само въ правописа и въ нѣкои отдѣлни думи, които се не посрѣщатъ нито съ по̀-стари, нито съ по̀-нови евангелски текстове. Азъ поддържамъ сѫщото ѫ за ония подобни евангелета, въ които има сѫщо такива прибавки (рече гь, въ оно врѣмѧ), че и тѣ са прѣписъ отъ четвероевангелски текстове, снабденъ

съ бѣлѣжки и упжтвания, както и нашето Добрш. ев. За такава комбинативна работа, каквато е да прѣправишъ евангелистаръ на четвероевангеле, се иска по-вѣща ржка, отколкото е тая, що е боравила въ Добромирово или въ Добрѣйшово евангеле. На и най-вѣща ржка едва ли би получила пълнъ и правиленъ евангелски текстъ имайки за основа разкжсанитѣ и пръснати четива въ изборнитѣ евангелета; освѣнъ това, кой ще си дава излишенъ трудъ да съставя отново четвероевангеле, когато е могълъ да го намѣри готово и да го прѣпише. Затова мисля, че както Добрѣйшово ев., тъй и сички други като него четвероевангелски текстове, са произлѣзли отъ готови такива гръцки или славянски текстове, въ които съ разни бѣлѣжки са означени евангелскитѣ четива за сичкитѣ недѣли и празници. Тъй сѫщо и онѣзи евангелета, въ които четивата са разпрѣдѣлени по реда на мѣсецитѣ и празницитѣ, или тъй нареченитѣ евангелистари, са произлѣзли пакъ отъ готови такива гръцки текстове. На ако може да се смѣта за доказано това, що се приема обикновено, че прѣводътъ на изборното евангеле е ставалъ прѣди прѣвода на цѣлокупното евангеле, то безъ друго трѣба да приемемъ, че още въ първо врѣме си е имало два вида евангелета, които си вървятъ успоредно прѣзъ цѣлата наша книжнина; а пъкъ ако са се прѣдприемали прѣправки, тѣ са имали за цѣль не да се получи отъ изборно евангеле четвероевангелски текстъ, а наопаки отъ четвероевангеле да се получи евангелистаръ. И наистина, както са означени сега отдѣлнитѣ четива въ Добрш. ев., твърдѣ лесно може да се получи отъ него изборно евангеле, стига само да се прѣпишатъ на отдѣлно пасажитѣ, ограничени съ бѣлѣжка **зачало и конець**, а се изпуснатъ пасажитѣ, които стоятъ извънъ тия бѣлѣжки.

Нѣмамъ доволно основание да твърдя, че Добрѣйшово ев. е непосрѣдственъ прѣписъ отъ глаголишки текстъ, но, сравнено съ най-старитѣ глаголишки евангелета Зогр. и Мар., то показва по голѣма приближеность къмъ единъ отъ тѣхъ, именно къмъ Марийнско евангеле. И Добрш. ев. (както и Добромирово) ще е произлѣзло отъ изводъ, подобенъ на Марийнското, изводъ, който е циркулиралъ по западно Българско и отъ който са произлѣзли почти сичкитѣ по-стари сръбски евангелета и много западно-български.[1]) Сегашната ми студия върху Добрш. ев, насочена повече върху граматичната часть на тоя наметникъ, нѣма да съдържа сравнение на широко; азъ ще гледамъ само да подкрѣпя изказаната си мисъль, че Добрш. ев. стои по близо до Мар., отколкото до Зогр., мисъль, която се посрѣща хубаво както съ онова, що говорихъ за произходното мѣсто на нашия наметникъ, тъй и съ онова, що приема Ягичъ за произхода на Мар. ев.

[1]) Такова едно евангеле, и дори много по-сродно съ Мар. отколкото Дбрш., е и онова пергаментно четвероевангеле, за което съобщи нѣщо Кульбакинъ въ Ж. М. Н. П. за 1905, № 5. То се намира въ Соф. Нар. библ. подъ № 184 и съ старинския си езикъ бѣше ме заинтересувало тъй, че тъкмѣхъ него да издамъ, докато още не бѣше постжпило въ Библиотеката Дбрш. ев., което макаръ по отдалечено отъ Мар., е много по-интересно отъмъ езикъ и правописъ, отколкото № 184.

Сравнявайки тритѣ речени евангелски текста, намѣрихъ, че наймного разлики има помежду Добрш. ев. отъ една страна и Зогр. съ Мар. — отъ друга. Тъй и трѣба да бѫде, понеже Добрш. ев. е писано 300 години по-сетнѣ отъ другитѣ двѣ, прѣзъ което врѣме се е притуряло, изфърляло и мѣнявало въ текста тъй, че се дошло до тия разлики, що ги виждаме сега. Вникнемъ ли обаче въ тия разлики между нашето ев. и двѣтѣ глаголишки четвероевангелски текстове, ще забѣлѣжимъ веднага, че Добрш. ев., при сичкитѣ си разлики, е запазило въ текста си доста старински черти; защото онова що е промѣнено или подновено въ него, досѣга повече морфологичната или синтактична часть на думитѣ, а не толкова и самитѣ думи. Въ Добрш. ев. си се употрѣбяватъ още много и много отъ ония старински изрази, които се считатъ обикновено за признакъ на по-голѣма близость до първичния текстъ. Отъ чуждитѣ думи напр. срѣщаме прѣведени още само тия:

класфимиа, класфимисати е навредъ замѣнено съ хоула, хоулити.

леонтии Ио. XIII. 5. е замѣнено съ понѣвица.

Зогр.-Мар. параклитъ, Ио. XV. 26, XVI. 7 — Дбрш. оутѣшитель.

ЗМ. параскевѣи Ио. XIX. 14, 42 — Дбрш. пѧтокъ, а Лука XXIII. 54 срѣщу дьнь бѣ параскевѣи стои — день бѣ пѧточенъ; но има и параскевги Мт. XXVII. 62.

Срѣщу ЗМ. преторъ (и притворъ) Ио. XVIII. 28. стои сѫдница, а срѣщу сѫщата дума Ио. XVIII. 33. стои сѫдище.

Срѣщу ЗМ. спира Ио. XVIII. 3, 12 стои Дбрш. народъ.

ЗМ. скандалъ, скандалисати Дбрш. — съблазнъ, съблазнити.

ЗМ. сударъ Ио. XX. 2. — Дбрш. имаме ѡброусъ.

„ славьнъı теофиле Лк. I. 3. — Дбрш. дръжавнъı богомюбе.

„ тетрархъ Мат. XIV. 1. — Дбрш. четворовластьникь.

„ напїса титълъ Ио. XIX. 19 — Дбрш. написа дъсчица, както и срѣщу сегоже титъла Ио. XIX. 20 — Дбрш. сиѫ же дъсчицѫ.

ЗМ. хитонъ Ио. XIX. 23. Дбрш. котъıга; сѫщата дума котъıга стои и срѣщу матизмъ Ио. XIX. 24.

ЗМ. усопъ Ио. XIX. 29. въ Дбрш. е прѣведено съ тръсть.

ЗМ. похризмити Мрк. XIV. 8. е прѣведено съ помазати.

ЗМ. сукомориа Лк. XIX. 4. — Дбрш. агодичина, а срѣщу сукаменѣ сеи Лк. XVII. 6. стои въ Дбрш. — горѣ сеи.

ЗМ. Междоу прѣдѣлъı декапольскъı Мрк. VII. 31. въ Дбрш. е прѣведено съ междоу прѣдѣлъı десѧтиградъı.

Срѣщу ЗМ. олѣа Лк. XVI. 6. стои масла, но и олеи си се употрѣбява.

Срѣщу ЗМ. пиръı Лк. IX. 3. и X. 4. стои врѣтиця, но се употрѣбява и пира: Лк. XXII. 35. беспиръı и безъ сапогь.

Срѣщу ЗМ. ипокритъ стои обикновено Дбрш. лицемѣръ, а само Мт. XXIII. 15. е оставено ѹпокрити.

архиереи си се употрѣбява пакъ тъй прѣзъ тритѣ евангелета, а само въ Иоановото ев. думата е прѣведена съ старѣшина жрѣчьскъı и се употрѣбя прѣзъ цѣлото евангеле сѐ тъй.

Наопаки пъкъ слѣднитѣ чужди думи са останали непрѣведени въ Добрш. ев.

кринъ Лк. XII. 27 срѣщу Зогр.-Мар. цвѣтъ селныы.

петра: на семъ петрѣ Мт. XVI. 18. срѣщу ЗМ. на семь камене.

цѧта — срѣщу която думи въ Зогр.-Мар. стои обикновено нѣнѧзь, но Лк. XII. 59 стои тръхоть.

За да се види по̀ нагледно, доколко изобщо нашиятъ паметникъ се отклонява отъ Мар. и Зогр. откъмъ лексикална страна — колто е въ случая най-важна за опрѣдѣляне положението му накъмъ по̀-старитѣ си събратия — ще наведа сички ония случаи, дѣто срѣщу една дума въ Зогр.-Мар. (=ЗМ.) стои въ Добрш. (=Д) друга. Тъй имаме:

ЗМ. благовѣстити Лк. IV. 43. — Добрш. проповѣдати.

ЗМ. благодѣтеле Лк. XXII. 25. — Дбрш. властеле.

ЗМ. сътворьше благаꙗ Ио. V. 29 Дбрш. створше добраꙗ.

ЗМ. бании Мрк. II. 17. и др. — Дбрш. врачъ.

ЗМ. въстати Мт. XVI. 21. — Дбрш. въскръснѫти и наопаки

ЗМ. въскръснѫти Мрк. VIII. 31. — Дбрш. въстати. както и

ЗМ. въскръснѫтъ Лк. XI. 32 — Дбрш. въстанѫтъ

ЗМ. вълаѭ сѧ влънами Мт. XIV. 24. — Дбрш. гражаемъ кълнами.

ЗМ. възгласи Лк. XXIII. 20. — Дбрш. възва, както и

Мрк. XV. 35. ЗМ. глашаетъ — Дбрш. зоветъ.

ЗМ. въисторь или въисторь Ио. XI. 41. Дбрш. горѣ.

ЗМ. источьникъ воды въходѧштѧ Ио. IV. 14. — Дбрш. источникъ воды въсѣкпаѫщѧѭ.

ЗМ. въздвижение водѣ Ио. V. 3. — Дбрш. възмѫтение водѣ.

„ врътъпъ Ио. XIX. 41. — Дбрш. градъ и на двѣтѣ мѣста.

„ врътъ Ио. XVIII. 1, 26. — Дбрш. пакъ градъ и на двѣтѣ мѣста.

„ влагалиште Лк. XII. 33. — Дбрш. имѣние.

„ грѧдѫ Лк. XIV. 19, Ио. XIII. 11. — Дбрш. идѫ.

„ грѧдетъ Мт. X. 38, XVI. 24 — Дбрш. идетъ.

„ въ грѧдѫштее врѣмѧ Лк. XIII. 9. — Дбрш. въ придѫщее вр.

Но инакъ глаголъ грѧдѫ си се употрѣбя доста редовно и въ Дбрш.

ЗМ. древле Лк. IX. 59, X. 13. — Дбрш. прѣжде.

„ достоꙗние Лк. XII. 13. — Дбрш. имѣние.

„ дѣти Ио. XXI 5 — Дбрш. отроци.

„ дверьница Ио. XVIII. 16, 17 — Дбрш. вратарица.

„ елѣ Лк. X. 30. — Дбрш. ѥдва.

„ животъ Мт. XVIII. 8, 9, XXV. 46, Ио. XII. 25, 49, XVII. 2 — Дбрш. жизнь или жизнь.

ЗМ. тѣлесьнъимь зракомь Лк. III. 22 — Дбрш. т. видомъ.

„ зъдаахѫ Лк. XVII. 28. — Дбрш. граждахѫ.

„ искрь Ио. IV. 5. — Дбрш. близъ.

„ клепаѫ Ио. XII. 33, XVIII. 32, XXI. 9. — Дбрш. знаменаѫ.

„ да съвѫдѫтъ сѧ кънигы Ио. XIII. 8. — Дбрш да скончаетсѧ писание; ЗМ. кънигы Ио. XIX. 28, 36, 37. — Добрш. писаниа.

ЗМ. ключи сѧ Лк. I. 9. — Дбрш. лоучи сѧ.
„ по приключаю Лк. X. 31 — Дбрш. по прилоучаю.
„ приключитъ сѧ Лк. XXI. 13. — Дбрш прилоучитсѧ.
„ лоза Ио. XV. 1, 5 — Дбрш. виноградъ.
„ на лозѣ Ио. XV. 4. — Дбрш. въ винограде.
„ невръдоу сътворишѧ Мт. XVI. 42. Мрк. XII. 10. Лк. XX. 17. — Дбрш. невръгошѫ.
ЗМ. непьштевашѧ Мрк. VI. 49. — Дбрш. мнѣшѫ.
„ власть Мрк. III. 15, Ио. XIX. 11. — Дбрш. власть.
„ острова кедръска Ио XVIII. 1. Дбрш. водоточи кедърскы.
„ облѣчете сѧ Лк. XII. 22. — Дбрш. одеждете сѧ.
„ пиво Ио. VI. 55. — Дбрш. питие.
„ пѣнѧзь Лк. X. 35. — Дбрш. срѣбръникъ. Сѫщата дума у Лк. XX. 24. е прѣдадена съ златица, а пъкъ у Ио. XII. 5. стои на срѣща ѝ цѧта. Съ такива сѫщо три думи е прѣдадена дума пѣнѧзь и въ Търн. ев., само, че мѣстата се не посрѣщатъ.
ЗМ. въ ризѫ прапрѫдьнѫ Ио XIX. 2, 5. — Дбрш. въ багрѣницѫ.
„ пропѧтааго Мрк. XVI. 6. — Дбрш. распѧтаго.
„ пригласи Ио. II. 10, Лк. XIII. 12. — Дбрш. призва.
„ пръвѣе Ио. V. 4. — Дбрш. прѣжде.
„ прѣждезъванию Лк. XX 46. — Дбрш. прѣждесѣдания.
„ разга Ио. XV. 2, 3, — Дбрш. лоза, а срѣщу раждие Ио. XV. 5. стои въ Дбрш. лозие; сѫщата дума лозие стои и срѣщу розга ЗМ. Ио. XV. 6.
ЗМ. не родиши ли Мрк. IV. 38, XII. 14, Лк. X. 40 — Дбрш. невръжеши ли. Тъй сѫщо и срѣщу ЗМ. нерождьше Мт. XXII. 5. стои въ Дбрш. невръгше.
ЗМ скръби Ио. XVI. 21. — Дбрш печали.
„ спыти Ио. XV. 25. — Дбрш безоума.
„ подъ сиждомъ Мрк. IV. 21. — Дбрш. подъ съсждомъ.
„ „ съвѣдѣтельствовати се прѣдава прѣзъ първитѣ четири евангелиста пакъ тъй, а у Ио. се употрѣбява редовно послоушъствовати.
ЗМ. съкровиште Лк. XII. 33. — Дбрш. имѣние.
„ сълагаѭшти Лк. II. 19. — Дбрш. съвъкоупѣѭщи.
Дума сънькниште наврѣдъ е замѣнена съ съкорище, както и сънемлѭ сѧ — съ съвираѭ сѧ; на тъй сѫщо и срѣщу ЗМ. сънькмъ кьсь Мт. XXVI. 59 стои въ Дбрш. съворъ весъ.
ЗМ. сътѧзаете сѧ Ио. XVI. 19. — Дбрш. въпрашаете сѧ; тъй сѫщо и срѣщу истѧзавъ Лк XXIII. 14. стои въ Дбрш. въпрашавъ.
ЗМ. патроухомъ Мт. XXV. 37. — Дбрш. питахомъ.
„ тръхоть Лк. XII. 59. — Дбрш. цѧта.
„ оуничьжѧтъ Мрк. IX. 12. — Дбрш. похоулѧтъ.
„ ѫлѫпати Лк. XVI 3. — Дбрш просити.
Дума хранилиште Мт. XXIII. 5. е разбрана криво и прѣдадена съ оуста: раширѣѭтъ хранилиште своѩ — Дбрш. оуста своѩ.

ЗМ. кѫди цѣла Мрк. V. 34. — Дбрш. кѫди здрава.
„ цвѣтъ селинꙑ Лк. XII. 27 — Дбрш. кринъ.
„ въ чрѣвѣ Лк. I. 41. — Дбрш. въ жтровѣ.
„ прѣѣвъше Мт. XIV. 34. — Дбрш. прѣшедше.
„ ѩзѧ Мрк. I. 34. — Дбрш. недѫгꙑ.

Другитѣ лексикални разлики досѣгатъ повече словотворната страна, ала и тѣ не сѫ много. Най много различия между Зогр.-Мар. и Дбрш. се падатъ на морфологичната и синтактична страна, както и трѣбва да бѫде, щомъ се земе прѣдъ видъ развитието на езика отъ X до XIII. в. Много разлики се забѣлѣзватъ и въ реда на думитѣ, както и въ изпускане или прибавка на думи и частици. Повечето отъ тия разлики, именно ония, които намѣрихъ за нужно да изтъкна, ще се видятъ кое въ самия печатанъ текстъ, кое въ сравнителнитѣ бѣлѣжки подъ него; затова и нѣма да се впущамъ тука да ги излагамъ на особено. Но за да потвърдя изказапата си по-горѣ мисъль, че Дбрш. е в. стои по-близу до Мар. отколкото до Зогр, както и за да опрѣдѣля изобщо по-добрѣ положението му къмъ двѣтѣ най стари четвероевангелета, считамъ за нужно да направя по-обстойно сравнение между трите евангелски текста, а именно:

I. Сравнение на Дбрш. и Мар. съ Зогр., за да покажа общитѣ мѣста между първитѣ двѣ евангелета и различието имъ отъ третото — Зографското.

II. Сравнение между Дбрш. и Зогр., за да покажа, какво общо иматъ пъкъ тия двѣ евангелета и по какво се различаватъ отъ Маринското.

III. Сравнение на ония мѣста, въ които и тритѣ евангелета се различаватъ едно отъ друго.

I. Сравнение на Дбрш. и Мар. съ Зогр.

А. отдѣлни думи, еднакви въ Дбрш. и Мар. а различни въ Зогр.

1. Чужди думи.

а) Чужди думи непрѣведени, но въ Дбрш. и Мар. еднакво написани, а въ Зогр. — инакъ.

Мт. XXVI. 7. Дбрш.-Мар. алабастръ — Зогр. алабестръ.
Но. V. 2. ДМ. витезда — Зогр. фезда.
Мт. XXVII. 23. Д. гемонъ. М. ѣемонъ — З. иѣемонъ.
Лк. XII. 5. Д. въ геенѫ, М. въ ѣеонѫ — З. въ ѣеенѫ.
Но. XII. 3. ДМ. приемъши нитрѫ — З. приемъши никрѫ.
„ XIX. 39. ДМ. ꙗко и нитръ ѿ — З. ѣ. и никръ сѫто

б) Чужди думи, непрѣведени въ ДМ., прѣведени въ З.

Лк. I. 5. Д. ѿ ефимерниѧ, М. отъ ефимерниѧ — З. отъ дьнеѣнъниѧ чрѣдъ.

Мт. XXIV. 29. ДМ. слъньце и лоуна — З. сл. и мѣсѧць.
Мрк. VI. 28. ДМ. на мисѣ — З. на блюдѣ.
Лк. I. 15 ДМ. сикера — З. творена кваса.
Мрк. IX. 5. ДМ. три скиниѩ — З. три кровъ.
Мт. X. 29. Д. на сьсари, М. на ссари — З. пѣнѧзоу.

в) Наопаки, чужди думи, прѣведени въ ДМ., а оставени въ З. има само:

Ио. IX. 2. ДМ. оучителю — срѣщу З. равви; и още:
Мрк. IV. 38. ДМ. на възглавьници — срѣщу З. на дохъторѣ.

2. Домашни думи.

а) замѣна между сѫществителни.

Мт. XI. 19. ДМ. винопица — З. пивьца.
Лк. XII. 47. ДМ. по воли его — З. по повелении его.
Ио. IV. 6, 21, 52, V. 28. 35. ДМ. година — З. часъ.
Лк. X. 20. ДМ. доуси — З. бѣси.
Мт. XVI. 27. ДМ. по дѣломъ — З. по дѣанию.
Лк. VIII. 39. ДМ. елико сътвори исъ — З. е. с. бъ.
Лк. XIII. 8. Лк. XVIII. 8. Д. мъсть, М. месть — З. милость.
Лк. V. 27. ДМ. на мытьници — З. на мьздьници.
Мт. XI. 19, ДМ. мытаремъ — З. мъздоимьцемъ
Лк. V. 19, 24. ДМ. одръ — З. ложе.
Лк. I 77. ДМ. въ отпоущение — З. въ оставление.
Мт. XXVII. 59, Мрк. XIV. 46. Лк. XXIII. 53. Д. плащеница М. плаштаница, — З. понѣвица.
Мрк. VI. 35. ДМ. пастырѣ — З. пастоуха.
Ио. IV. 6. ДМ. стоуденецъ — З. кладѧзъ.
Лк. XII. 42. ДМ. надъ челѣдиѭ — З. надъ домомь.
Мт. XIV. 1. ДМ. слоухъ исвъ — З. слоухъ христовъ.

б) замѣна между прилагателни.

Мт. XXIII. 14. ДМ. црство небесьное — З. ц. бжие.
Лк. XVI. 10. ДМ. неправедьны — З. невѣрьны.
Лк. XI. 34. ДМ. тѣло твое свѣтло бѫдетъ — З. тѣло твое просто бѫдетъ.
Ио. XI. 50. оунѣ естъ, М. оуне е. — З. добрѣ естъ.
Лк. XVII. 2. Д. оунѣ емоу, М. оунѣе емоу — З. добрѣ емоу.
Ио. V. 6. ДМ. хощеши ли цѣлъ быти — З. х. л. живъ б.
Лк. II. 26. ДМ. чьстивъ — З. чьтивъ.
Мт. XXV. 33. Лк. XXIII. 33. ДМ. о шоуіѭ — З. о лѣвѭ.
Ио. XIX. 14. Д. чесъ шестыи, М. година шестаа — З. г. третиѣ.

в) Замѣна между глаголи (и причастия).

Лк. XVIII. 33. ДМ. бивъше — З. тепъше.
Лк. I. 64. ДМ. благословѧ — З. благовѣстѧ.
Мт. XVIII. 30. ДМ. ведъ — З. шедъ.
„ XV. 30. ДМ. привръгошѧ ѩ — З. привѣсѧ ѩ.
„ XI. 1. ДМ. съвърши — З. съконьча.
„ X. 34. ДМ. въврѣци — З. положити.
Лк. XI. 44. ДМ. не вѣдѧтъ — З. не видѧтъ.
Ио. XI. 43. ДМ. възъва — З. възгласи.
Лк. XVI. 2. ДМ. призъвавъ — З. приглашь.
Мрк. XIII. 24. Д. зрѧ, М. зьрѫ — З. виждѫ.
Лк. III. 9. ДМ. въмѣтаѭтъ — З. въблагаѭтъ.
„ II. 22. ДМ. исплънишѧ сѧ — З. приближишѧ сѧ.
Мт. XI. 17. ДМ. пискахомъ — З. свирахомъ.
Лк. IX. 22. ДМ. въстати — З. въскръснѫти.
Ио. V. 28. ДМ. сѫщии — З. въходѧщии.
Мт. XXVI. 10. ДМ. сътвори — З. съдѣла.

Въ Добрш. и Мар. прѣдложни глаголи, а въ Зогр. безпрѣдложни.

Мт. XXIV. 26. ДМ. не изъидѣте — З. не идѣте.
„ XV. 22. Д. изъшедши, М. ишедъши — З. шьдъши.
Мрк. I. 45. ДМ. ишедъ — З. шедъ.
Мт. XVII. 5. ДМ. благоизволихъ — З. благоволихъ.
Ио. XII. 36. ДМ. ошедъ — З. шедъ.
Лк. II. 29. Д. ѿпоущаеши, М. отъпоустиши — З. поустиши.
„ III. 11. ДМ. да подастъ — З. да дастъ.
Мрк. VI. 20. ДМ. послоушаете — З. слоушаете.
Мт. XIII. 36. ДМ. приде. — З. иде.
Мрк. VI. 33. Д. притекошѧ, М. притѣшѧ — З. тѣшѧ.
„ IV. 13. ДМ. разоумѣете — З оумѣете.
Мт. XIII. 30. ДМ. съжеци — З. жешти.
Ио. XIII. 15. ДМ. сътворихъ — З. творихъ.
Мт. XII. 3. Лк. II. 48. ДМ. сътвори — З. твори.

Въ Добрш. и Мар. безпрѣдложни глаголи, а въ Зогр. прѣдложни.

Мт. XVIII. 28. ДМ. даждъ ми — З. въздаждъ ми.
Мрк. III. 3. Д. хотѣше, М. хотѣ — З. въсхотѣ.
„ III. 8. ДМ. творѣаше — З. сътваръаше.
Мт. XXIII. 15. ДМ. творите — З. сътворите.
Лк. IX. 12. ДМ. шедше — З. ошьдъше.
Мт. XIX. 9. ДМ. аще поуститъ — З. а. отъпоуститъ.
„ X. 28. ДМ. боите сѧ — З. оубоите сѧ.
Мрк. IV. 14. ДМ. слышѧтъ — З. оуслышѧтъ.

г) Замѣна между сѫществителни и прилагателни.

Мт. XV. 14. ДМ. слѣпець — З. слѣпъ.
„ XIII 28. ДМ. врагъ чл҃вкъ — З. врагъ чл҃скъ.
Мрк. IX. 41. Д. х҃ви есте, М. хръстови е. — З. кръстѣне е.

д) Замѣна между мѣстоимения.

Мт. XXV. 46. ДМ. идѫтъ ти — З. идѫтъ си.
Ио. XIX. 12 ДМ. весь — З. вьсѣкъ.
Мт. XX. 21. ДМ. единъ — единъ — З. единъ — дроугъ.
Лк. XXII. 24. ДМ. кыи — З. которъ.
„ XVI. 13. ДМ. никыже — З. никотеръже.
Ио. XVI. 29. ДМ. причѧ никожѧе — З. пр. нѣдиноѩже.
Ио. XII. 38. ДМ. слоухоу нашемоу — З. слоухоу вашемоу.
Лк. XVI. 5. ДМ. г҃оу моемоу — З. г҃оу своемоу.
„ XXII. 11. ДМ. съ оученикы моими — З. съ оуч. своими.
„ XII. 4. дроугомъ своимъ — З. дроугомъ моимъ.
Мрк. I. 2. ДМ. прѣдъ лицемъ твоимъ — З. пр. л. моимъ.
Ио V. 10. ДМ. одра твоего — З. одра своего.
„ VIII. 23. ДМ. отъ сего мира — З. отъ вьсего мира.
Лк. XIX. 9. ДМ. домоу твоемоу — З. домоу семоу.

е) Замѣна между сѫществителни и мѣстоимения.

Мт. XIV. 29. ДМ. и҃съ же — З. онъ же.
„ XXVII. 5. ДМ поврьгъ сребро — З. поврьгъ е.
Лк. XXII. 63. ДМ. дръжѧще и҃са — З. дръжѧште и.

ж) Замѣна между прѣдлози.

Лк. I. 25. ДМ. поношение мое въ чл҃вцѣхъ — З. п. м. отъ чл҃къ.
„ XII. 26. ДМ. о прочихъ — З. въ прочихъ.
„ XXII. 49. ДМ. иже бѣхѫ о немь — З. и. б. съ нимь.
Ио. XI. 4 ДМ. о славѣ бж҃и — З. къ славѣ бж҃и
Лк. XII. 15. ДМ. отъ имѣнїа — З о имѣнїи.
Ио. XVI. 23. ДМ. просите отъ оц҃а — З. пр. оу оц҃а.
Лк XVIII. 28. ДМ. по тебѣ — З. въслѣдъ тебѣ.
Мт. XV. 27. ДМ. съ трапезы — З. отъ трапезы.
XXI. 17. ДМ. въдвори сѧ — З. оудвори сѧ.
Лк. XXI. 37. ДМ. въдварѣаше сѧ — З. оудварѣаше сѧ.
Мт. XXI 19. ДМ. исъше — З, оусъше.
Лк. XVI. 13. ДМ. начьнетъ — З. въчьнетъ.
„ XIX. 37. ДМ. начѧтъ — З. оучѧтъ.
„ X. 15. ДМ. низведеши сѧ — З. съведеши сѧ.
Мт. XXVIII. 8. ДМ. отъшедъши — З. ошьдъши.
Лк. III. 16. ДМ. отрѣшити — З. разрѣшити.

Мрк. VIII. 19, ДМ. приѧсте — З. възѧсте.
„ V. 30. ДМ. прилежѧщоу — З. належѧштоу.
Мт. XXVII. 23, ДМ. да пропѧтъ бѫдетъ — З. да распѧтъ к.
„ XXVII. 31, ДМ. пропѧтие — З. распѧтие.
„ XXIV. 29, ДМ. звѣзды съпадѫтъ — З. зв. испадѫтъ.
„ XXVII. 34, Д. смѣшенъ, М. съмѣшънъ — З. размѣшьнъ.

з) Замѣна между нарѣчия, съюзи и пр.

Лк. XXII. 32, ДМ. и ты нѣкогда — З. и ты нынѣ когда.
Мрк. IX. 28, ДМ. ꙗко не възмогохомъ — како не възмогохомъ.
„ XII 24, ДМ. ꙗко не сѣꙗѭтъ — З. како не сѣꙗѭтъ.
Мт. XX. 19, ДМ. тожде — З. такожде.
„ XXVII. 49, ДМ. а прочии — З. и прочии.
„ XI. 31, ДМ. идетъ да плачетъ сѧ — З. идетъ и пл. сѧ.
Ио. II. 22, ДМ. ꙗко се гл҃ѣаше — З. ꙗко же гл҃ѣаше
Мт. XIII. 30, ДМ. обое — З. оубо.

3. Еднакви думи, различно образувани.

а) Разлика въ коренни срички.

Мт. XXI. 18, Мрк. II. 25, XI. 12, Лука IV. 2, ДМ. възалка — З. възлака; Мт. XII. 1, ДМ. възалкашѧ сѧ — З. възлакашѧ сѧ; Мт. XXV. 35, ДМ. възалкахъ — З. възлакахъ; Мт. XXV. 37, Лк. I. 53, ДМ. алчѧщѧѧ — З. лачѧштѧѧ.

Ио. XV. 15, ДМ. не гл҃ѭ васъ рабъ — З. не гл҃ѭ вамъ робъ.[1])

Ио. XII. 13, Д. вѣиѧ, М. вѣие — З. ваи.

Мт. XVII. 48, Мрк. XIV. 36, Д. възнесъ, М. възнезъ — З. възньзъ; тука, вѣроятно, изговоръ възнезъ, както е въ Мар., е прѣдизвикалъ мѣнидба на коренната съгласна подъ влияние на кор. нес-, та е произлѣзло въ Добрш. възнесъ.

Лк. XX. 13, Д. негли, М. негъли — З. некъли.

Мрк. II. 22, ДМ. не вливаетъ — З. ни вливаетъ.

Мт. XXII. 44, XXIV. 39, Лк. XIX. 13 и пр. Д. доидеже, М. доньдеже или доидеже (доидеже само два пѫти) — З. доидеже.

Мрк. VI. 10, МД. идеже — З. иждеже.

Мт. XIV. 6, Д. роства, М. розьства — З. рождества. Тука пакъ приемамъ, че е по-вѣроятно роство да е произлѣзло подъ влияние на розьство, както е въ Мар., макаръ дори и наново образувано отъ родьство.

Мт. XIII. 22, ДМ. сѣаное — З. прѣдпочита краткитѣ форми: сѣное, както и Мт. XIII. 31, ДМ. въсѣка — З. вьсѣ.

Между Добрш. и Мар. има общность и въ прѣдаването на ьм, както напр. Мат. XIV. 3, ДМ. ѥмъ, а З. имъ, Мат. XXV. 1, ДМ. приемъше, а З. приимъше и пр.; но тая общность не зимамъ подъ внимание, понеже тя може да произлѣзе независимо — по диалектни влияния.

[1]) Тъй стои въ Зогр., но въ Мар. 379, бѣлѣжка, се цитира рабъ, а не робъ.

б) Разлика въ суфиксни и крайни срички.

Лк. X. 3, ДМ. ꙗко и агньцѧ — З. ꙗко и агнѧ.
Лк. I. 44, Д. младенецъ, М. младьнецъ — З. младѣнищь.
Мрк. VII. 4, Д. стъкленицамъ, М. стъклѣницамъ — З. стъклѣницамъ.
Мрк. VI. 2, ДМ. силы таковы — З. силы такы.
Мт. XXI. 21, ДМ. смоковьничьное — З. смоковьничьское.
Мрк. VI. 1, ДМ. отьчьствие — З. отьчьство.
Мт. XIII. 22, ДМ. богатьства — З. богатьствиѣ.
Мт. XIII. 39, ДМ. коньчина — З. коньчание.
Мрк. XIII. 8, ДМ. отъ Сидонѣ — З. отъ Сидона.
Мрк. VI. 2, ДМ. отъ кѫдоу — З. отъ кѫдѣ.
Мрк. VI. 2, ДМ. отъ тѫдоу — З. отъ тѫдѣ.
Лк. XV. 17, ДМ. колико — З. коликоу.
Ио. XII. 36, ДМ. сынове свѣта — З. сыни свѣта.
Лк. XXII. 34, ДМ. три краты — З. три крата.
Мрк. IV. 33, ДМ. мъногозѣми — З. мъногами.
Лк. XV. 13, ДМ. дъвѣма гїома — З. дъвама гїома.

Б. Форми, еднакви въ Дбрш. и Мар., а различни въ Зогр.

1. Именни форми.

а) Падежни форми.

а) Замѣна между родителенъ и винителенъ:

Мт. XXIV. 18, ДМ. не възѧти ризъ своихъ — З. не в. ризы своѩ. Приемамъ, че ризы своѩ тука си е мн. ч., а не ед. родит.
Ио. VIII. 57, ДМ. Авраама — З. Авраамъ.
Ио. VI. 24, ДМ. иса не быстъ тоу — З. исъ не б. т.
Ио. V. 26, ДМ. оцъ живота иматъ — З. о. животъ и.
Мт. XIII. 34, Мрк. I. 44. ДМ. ничесоже — З. ничьтоже.
Мт. XVIII. 15, ДМ. приобрѧщеши братъ (съотв. братръ) твои — З. приобрѧштеши братра твоего.
Мт. XX. 12, ДМ. тѧготѫ и варъ — З. тѫготѫ и вара.
Лк. XIII. 21, ДМ. иже приемъши — З. егоже приемъши.
Мрк. V. 14, ДМ. видѣти бывъшее — З. видѣти бывъшаго.
Ио. XXI. 13, ДМ. въземъ хлѣбъ — З. въземъ хлѣба.

б) Замѣна между родителенъ и дателенъ.

Мт. XIII. 39, ДМ. коньчина вѣка — З. коньчина вѣкоу.
Мт. XVII 1, ДМ. брата (съотв. братра) его — З. братра емоу.
Мрк. V. 40, ДМ. оца отроковицѧ — З. оца отроковици.
Лк. II. 41, ДМ. въ праздьникъ паскы (пасхы) — З. въ пр. пасцѣ.
Мрк. IX. 35, ДМ. вьсѣмъ слоуга — З вьсѣхъ слоуга.
Лк. III. 3, ДМ. въ отъпоущение грѣхомъ — З. въ о. грѣховъ.

в) Замѣна между дателенъ п. и други падежи.

Лк. III. 23, ДМ. тремъ десѧтемъ лѣтъ — З. трьми десѧтъі лѣтъ.
Лк. V. 1, ДМ. прилежѧщоу емоу — З. належѧштоу емь.
Лк. XXIV. 47, ДМ. проповѣдати сѧ покаѧнию — З. проповѣдати сѧ покаѣние.
Мт. XVIII. 24, ДМ. длъжьникъ тъмоіѫ талантъ — З. длъжникъ тъмѣ талантъ.

г) Замѣна между други падежи.

Мрк. V. 30, ДМ. прикосиѫ сѧ ризахъ моихъ — З. прикосиѫ сѧ ризъ моихъ.
Мт. XVIII. 21, ДМ. колъ кратъі — З. колъ кратъ.
Мт. XX. 12, ДМ. сиѧ послѣдьниѧ — З. сии послѣдьнии.
Мт. XX. 17, ДМ. поіѧтъ на пѫть — З поіѧтъ на пѫти.
Мт. XXII. 30, ДМ. въ въскрѣшение — З. въ въскрѣшении.
Мт. XI. 23, ДК. капернаоуме — З. каѳернаоумъ.

д) На една страна падеженъ изказъ, на друга — прѣдложенъ.

Мрк. XIV. 2, ДМ. мльва бѫдетъ людемъ — З. мл. б. въ людехъ.
Лк. XI. 48, ДМ. дѣломъ оцъ вашихъ — З. съ дѣлъі о. в.
Мт. X. 29, Д. на сьсари М. на ссарии — З. пѣниѧзоу.
Мт. XIV. 7, ДМ. съ клѧтвоіѫ — З. клѧтвоіѫ.
Мт. XXV. 19, ДМ. стѧзати сѧ о словеси — З. ст. сѧ словеси.
Мт. XXV. 4, ДМ. съ свѣтилникъі своими — З. свѣтильникъі св.

е) На една страна падежъ, на друга — прилагателно.

Мт. X. 42, ДМ. имѧ оученика — З. имѧ оучениче.
Лк. XX. 10, ДМ. отъ плода винограда — З. отъ плода виноградьнаго.
Ио. X. 5, ДМ. не знаіѫтъ тоуждиихъ гласа — З. не знаіѫтъ штюждего гласа.
Къмъ тия примѣри нека прибавимъ и:
Лк. II. 7, ДМ. не бѣ мѣста въ обытели — срѣщу Зогр. не бѣ мѣста обытельна.

ж) Кѫси и разширени падежни форми.

Ио. X. 18, ДМ. полагаіѫ о себѣ — З. полагаіѫ о сѧ.
Мрк. XII. 31, ДМ. ꙗко и самъ себе — З. ꙗко и самъ сѧ.
Мт. XXVI. 17, ДМ. оуготоваемъ тебѣ — З. оуготоваемъ ти.
„ XIV. 4, ДМ. имѣти еѧ — З. имѣти ꙗ (род. п. при негация).
„ XX. 14, ДМ. нѣстъ ми — З. нѣстъ мьнѣ.
Мрк. II. 5, ДМ. отъпоущаіѫтъ ти сѧ грѣси — З. отъпоуштаіѫтъ сѧ тебѣ грѣси.

б) Въ Дбрш. и Мар. едно число, въ Зогр. — друго.

Мрк. III. 3, ДМ. мъногъ народъ иде — З. мънози народи идошѧ.
Лк. IV. 3, ДМ. да бѫдетъ хлѣбъ — З. да бѫдѫтъ хлѣби.
„ V. 5, ДМ. въвръжемъ мрѣжѫ — З. въвръжемъ мрѣжѫ.
Ио. XXI. 11, ДМ. извлѣче мрѣжѫ — З. извлѣче мрѣжѫ.
Мт. XIII. 23, ДМ. приноситъ плодъ — З. приноситъ плоды.
Ио. V. 27, ДМ. сѫдъ творити — З. сѫды творити.
Мт. XVII. 24, ДМ. не даетъ ли дидрагма — З. не даетъ ли дидрагъмъ.
Мт. XVII. 24, ДМ. приемлѫще дидрагма — З. приемлѫште дидрагъмы.
Мт. XIII. 30, ДМ. свѫжите и — З. съвѫжите ѩ.
„ XXII. 4, ДМ. придѣте на бракъ — З. придѣте на бракы.
Мрк. IV. 16, ДМ. на камени — З. на каменихъ
„ IV. 36, ДМ. съ нимь — З. съ ними.
Мт. XI. 22, ДМ. вамъ — З. вама; Мт. XI. 24. ДМ. тебѣ — З. вамъ.
Мрк. IV. 15, ДМ. си же сѫтъ — З. се же сѫтъ.
„ IV. 12, ДМ. вьсѣ бываѭтъ — З. вьсе бываетъ.
„ VIII. 4, ДМ. насытити хлѣбъ — З. насытити хлѣба.
Мт. XXII. 7, ДМ. грады зажеже — З. градъ зажеже.
Мрк. I. 7, III. 16, ДМ. разрѣшити ремене сапогъ его — З. разрѣшити ремене сапогоу его.
Мт. XIV. 13, ДМ. отъ градъ — З. отъ града.
Лк. XI. 31, ДМ. отъ конецъ землѧ — З. отъ коньца землѧ.
„ XX. 21, ДМ. на лица зриши — З. на лице зриши.
„ III. 20, ДМ. надъ вьсѣми — З. надъ вьсѣмь.

в) Въ Дбрш. и Мар. единъ родъ, въ Зогр. — други.

Мт. XIII. 20, ДМ. се естъ — З. сь естъ.
„ XVI. 19, ДМ. съвѧзано — З. съвѧзанъ.
„ XVI. 19, ДМ. разрѣшено — З. разрѣшенъ.
„ XXIV. 40, ДМ. единъ поемлетъ сѧ — З. едина поема. сѧ.

2. Глаголни форми.

а) Въ Дбрш. и Мар. едно врѣме, въ Зогр. — друго.

Ио. VI. 56, ДМ. прѣбываетъ — З. прѣбы.
„ XII. 19, ДМ. идетъ — З. иде.
Мрк. V. 34, ДМ. вѣра твоꙗ спасетъ тѧ — З. в. тв. спасетѧ.
Мт. XXVI. 2, ДМ. пасха (паска) бѫдетъ — З. пасха бываетъ.
Лк. XIII. 26, ДМ. тогда начьнете гл҃ати — З. т. начѧтъ гл҃ати.
Мрк. V. 8, ДМ. глаголе емоу — З. глаголааше емоу.
„ IV. 38, ДМ. глаголашѧ — З. глаголаахѫ.

Ио. I. 1, ДМ. искони бѣ — З. искони бѣаше.
Лк. XXII. 62, ДМ. плака сѧ — З. плакааше сѧ.
Лк. I. 78, ДМ. посѣтилъ естъ насъ — З. посѣти насъ.
Мт. XIII. 46, ДМ. продастъ — З. прода.
„ XX. 29, ДМ. ѩже азъ имамъ пити — З. ѩже а. пиѭ.
„ XII. 9, ДМ. пришедшоу, М. пришедъ — З. приходѧ.

б) Въ Дбрш. и Мар. едно лице, въ Зогр. — друго.

Лк. XXI. 27, ДМ. оузрите — З. оузрѧтъ.
Мт. XXVII. 42, ДМ. не можетъ съпасти — З. не можеши с.
Мрк. XIV. 13, ДМ. срѧщета — З. срѧштетъ.
Лк V. 30, ДМ. ѩсте и пиете — З. ѩстъ и пиетъ
„ XIII. 25, ДМ. начьнете вьнѣ стоѩти — З. начьнетъ вьнѣ ст.
Мт. XXI. 26, Д. не ѧшѫ, М. не ѩсѧ — З. не ѩсте.
„ XI. 1, ДМ. прѣиде — З. прѣидѣте.

в) Въ Дбрш. и Мар. единъ начинъ, въ Зогр. — други.

Мт. XXII. 37, ДМ. възлюбиши гд҃а — З. възлюби гд҃а.
Ио. I. 51, ДМ. вѣроуеши — З. вѣроуи.
Мт. XI. 1, ДМ. прѣиде — З. прѣидѣте.
Мрк. V. 25, ДМ. възложи — З. възложити.
Мт. XI. 10, ДМ. оуготовити — З. оуготоваетъ.
„ XXII. 10, ДМ. нарицати сѧ — З. нарицаетъ сѧ.
Лк. III. 14. ДМ. довольни бѫдѣте — З. довольни бѫдете.
Мрк. V. 14, Д. придошѫ (М. придѫ) видѣти — З. придѫ видѣтъ.
Мт. XXIV. 22, Д. не би съпасла сѧ — З. не съпасла сѧ.

г) На една страна глаголно врѣме — на друга причастие.

Мрк. V. 31, ДМ. видиши — З. видѧ.
Лк. IX. 54, ДМ. сънидетъ — З. съшедъ.
Мрк. XII. 41, ДМ. видѣаше — З. видѣвъ.
Мт. XV. 39, ДМ. вълѣзе. — З. вълѣзъ.
Мрк II. 12, ДМ. възѧтъ — З. въземъ.
Лк. XXI. 38, ДМ. прихождаахѫ — З. приходѧште.
Мрк. VI. 1, ДМ. ишедъ — З. изиде.
Ио. XII. 14, ДМ. обрѣтъ же — З. обрѣте.
Мт. XX. 12, ДМ. сътворшѧ — З. сътворишѧ.

д) Въ Дбрш. и Мар. едно число, въ Зогр. — друго.

Ио. XIV. 26, ДМ. въспомѣнетъ — З. въспомѣнѫтъ.
Мрк. IV. 14, ДМ. егда слышѧтъ — З. егда оуслышитъ.
Лк. XII. 32, ДМ. не бои сѧ малое стадо — З. не боите сѧ м. ст.

В. Фрази, еднакви въ Дбрш. и Мар., а различни въ Зогр.

Мт. XIII. 24, ДМ. оуподоби сѧ — З. подобьно естъ.

Лк. XX. 33, ДМ. словеса моꙗ не мимоидѫтъ — З. словеса моꙗ не имѫтъ прѣити.

Мт. XVIII. 12, ДМ. и аще обрѫщетъ ꙗ — З. и аште бѫдетъ обрѣсти ꙗ.

Ио. XVI. 2, ДМ. мьнитъ сѧ — З. мьнитъ си.

Мт. XXVI. 24, ДМ. прѣдаетъ сѧ — З. прѣданъ бѫдетъ.

„ XXVI. 2, ДМ. прѣданъ бѫдетъ — З. прѣдастъ сѧ.

Лк. XXII. 22, ДМ. имьже прѣданъ бѫдетъ — З. имьже же прѣдаетъ сѧ.

Мрк. XIV. 2, ДМ. обѣщашѧ емоу — З. обѣшташѧ сѧ емоу.

Мт. XX. 10, ДМ. мънѣахѫ сѧ вѫще приѧти — З. мьнѣахѫ сѧ ꙗко вѫште приѧтъ.

Мт. XVIII. 35, ДМ. аще не отъпоуштаете къждо братоу своемоу — З. аште не отъпоуштаете комоужде братроу своемоу.

Ио. VI. 61, ДМ. ръпъщѧтъ междѫ собоꙗ — З. р. о семь.

„ IV. 36, ДМ. събираетъ плодъ въ животъ вѣчъны — З. събираетъ плодъ животъны.

Лк. XVII. 34, ДМ. поемлѧтъ — З. поемлетъ сѧ.

Мт. XXVI. 4, ДМ. свѣтъ сътворишѧ да иса имѧтъ и оубиѧтъ — З. съвѣтъ сътворишѧ на иса да имѧтъ и оубиѧтъ.

Лк. XII. 19, ДМ. Моиси написа намъ — З. не Моиси ли написа намъ.

„ I. 62, ДМ. помаваахѫ же оцоу — З. помавааше же оцѣ.

Мрк. XI. 14, ДМ. никътоже да не сънѣстъ — З. никътоже сънѣждъ.

Мт. XXI. 23, ДМ. егда приде въ цръковь — З. пришедъшоу емоу въ цръкъвь

Мрк. IX 29, ДМ. ничимьже не можетъ изъити — З. не иматъ ничимьже изити.

Ио. XIII. 19, ДМ. вѣрѫ имете ꙗко азъ есмь — З. вѣсте ꙗ. азъ е.

Г. Общность между Мар. и Добрш. по липсали или прибавени думи.

Между Мар. и Дбрш. ев. има твърдѣ много еднаквости въ онези мѣста, дѣто липсуватъ, или пъкъ са прибавени, било отдѣлни думи, било цѣли пасажи. Не отричамъ, че нѣкои липси или прибавки въ Добрш. и Мар. ще са настанали случайно, или отпослѣ; ала повечето отъ тѣхъ сигурно дължатъ произхода си на органическа близость между Мар. и Добрш. При това забѣлѣзвамъ, че липсали думи има много повече въ Зогр. ев., отколкото въ Мар. и Добрш.: докато случаитѣ съ липсали думи въ послѣднитѣ двѣ евангелета въ сравнение съ Зогр. са 48, то дефектнитѣ, тъй да кажа, мѣста въ Зогр. въ сравнение съ Мар. и Добрш. са два пѫти повече — тъкмо 94! И азъ незная, какъ би се обяснилъ тоя фактъ; защото ако прѣдположимъ че Зогр. ев. е нехайно прѣписвано, то пъкъ

сѫщото прѣдположение струва за Добрѣйшово ев. въ много по-голѣма мѣра, понеже на сѣка негова страница се забѣлѣзва нехайностьта на прѣписвача му. Както и да е, азъ приемамъ и тоя фактъ за доказателство, че Добрш. ев. стои по-близу до Мар., отколкото до Зогр.

Понеже съ липсата на една дума фразата става малко-много неопрѣдѣлена, намѣрихъ за добрѣ да разпрѣдѣля случаитѣ съ изпуснати или прибавени думи споредъ службата, която изпълняватъ тия липсали или налични думи. Тогава имаме:

1. На една страна има подлогъ или подложна дума, на друга — липсува.

а) липсува въ Зогр., а го има на лице въ Дбрш. и Мар.

Мт. XIV. 22, ДМ. оубѣди (*исъ)*) оученикы — З. оуб. оуч.
Мрк. I. 35, ДМ. изиде (*исъ) — З. само изиде.
Ио. IV. 46, ДМ. приде же пакы (*исъ).
Ио. VII. 32, послашѧ архиери (*и фарисеи) слоугы.
Мт. XII. 17, ДМ. да съвѫдетъ сѧ (*реченое) Исаиемь.
Ио. I. 41, Андреа, (*братъ) Симона Петра.
Ио. XIV. 12, ДМ. дѣла, ꙗже (*азъ) творіѫ
Ио. XV. 26, ДМ. егоже (*азъ) послѫ.
Лк. IV. 14, Д. и (*тои) запрѣти емоу, М. и (*тъ) запрѣти емоу.
Мт. XV. 11, ДМ. (*то) скврънитъ.
Лк. XIX. 7, ДМ. видѣвъше (*вьси) ръпътаахѫ.
Лк. I. 43, ДМ. отъкѫдоу (*се) мьнѣ.
Лк. XII. 37, ДМ. ꙗже (*пришедъ) гдь обрѧщетъ.
Лк. IX. 6, ДМ. благовѣствоуіѫще (*и цѣлѧще).
Лк. XIII. 22, ДМ. (*оучѧ) и шествие творѧ.
Мт. XXV. 43, ДМ. (*боленъ) и въ темьници.

б) Липсува въ Дбрш. и Мар., а го има въ Зогр.

Мт. 27. 3, Зогр. еже гл҃ѫ (*азъ) — ДМ. еже гл҃ѫ.
Ио. XI. 3, Зогр. егоже (*тъі) любиши — ДМ. егоже любиши.
Ио. IX. 40, Зогр. (*сии) сѫщеи съ нимь.
Мт. XXII. 36, Зогр. вьси бо имѣшѧ ꙗ (*седъмь).

2. На една страна има било първо, било второ опрѣдѣление, на друга — нѣма.

а) Липсува въ Зогр, а го има въ Дбрш. и Мар.

Мрк. I. 19, Д. мрѣжѫ своѭ, М. мрѣжѫ своѭ — Зогр. мрѣжѫ.
Мт. XXVII. 60, Д. каменъ великъ, М. к. велии — Зогр. камень.
Мт. XXII. 30, ДМ. ꙗко и аг҃ли (*божи) — Зогр. ꙗко и аг҃ли.

*) Примѣритѣ се цитиратъ по пълния текстъ. Заграденитѣ въ скоби думи липсуватъ въ нецитираната страна.

Мрк. VI. 31, ДМ. въ (*поусто) мѣсто — Зогр. въ мѣсто.
Лк. XXII. 12, ДМ. горьницѫ (*велиѫ) постьланѫ.
Мт. XVIII. 32, ДМ. весь длъгъ (*твои) отъпоустихъ ти.
Ио. XI. 48. ДМ. възмѫтъ и мѣсто и ѫзыкъ (*нашъ).
Лк. XXI. 4, ДМ. отъ избытъка (*своего).
Лк. XX. 18, ДМ. на камени (*томь) — Зогр. на камени.
Ио. XVII. 1, ДМ. да и сынъ (*твои) прославитъ тѧ.
Ио. XI. 27, ДМ. грѧдыи въ (*весь) миръ — едничъкъ примѣръ, дѣто въ Зогр. липсува опрѣдѣление вьсь къмъ миръ, а въ Дрбш и Мар. го има; обикновено е наопаки.
Мт. XXIII. 8, ДМ. оученикомъ (*его).
Мт. XV. 12, ДМ. оученици (*его).

б) Липсува въ Дбрш. и Мар.

Мрк. I. 15, Зогр. вѣроуите въ еуглие (*божие).
Мт. XXIV. 15, на мѣстѣ (*свѧтѣ).
Лк. XXII. 18, Зогр. отъ плода (*сего) лозьнаго.
Ио. XIV. 17, Зогр. (*вьсь) миръ; Ио. XII. 46. Зогр. въ (*вьсь) миръ придохъ; Ио. XVII. 6, Зогр. отъ (*вьсего) мира; Ио. XVII. 5, Зогр. прѣжде даже не бъістъ (*вьсь) миръ; Ио. XVII. 11, въ (*вьсѣмь) мирѣ (bis).
Мт. XXI. 38, Зогр. дѣлателе же (*ти).
Мт. XXIV. 14, проповѣстъ сѧ (*се) еуглие.
Мт. XXV. 33, Зогр. о лѣвѫѭ (*себе) — ДМ. о шоуѭѭ.
Мрк. I. 31, Зогр. емъ за рѫкѫ (*еѩ).

3. На една страна има допълнение, на друга — нѣма.

а) Липсува въ Зогр., а го има въ Дбрш. и Мар.

Лк. I. 36, ДМ. и та зачѧтъ (*сынъ).
Ио. II. 7, ДМ. наплъните (водоносы) воды.
Ио. II. 18, ДМ. кое (*знамение) ѩвлѣеши.
Ио. VI. 40, Д. иматъ (*животъ вѣчнъын), М. иматъ (*живота вѣчьнаго).
Ио. XII. 18, Д. сътворьша (*се) знамение, М. сътворьшь (*се) знамение.
Мрк. VI. 30, ДМ. възвѣстиши (*вьсѣ) елико сътвори.
Лк. XVII. 13, Д. въздвигошѫ (*гласъ), М. възнѣсѧ (*гласъ) — Зогр. стои само възнѣсѧ.
Мт. XVII. 12, ДМ. аште бѫдетъ етероу (*чл҃коу).
Мт. XVIII. 31, съказашѧ (*гн҃оу своемоу) вьсѣ.
Мт. XVII. 26, ДМ. рече (*емоу) Петръ.
Мт. XXI. 26, Д. не ѫшѫ (*емоу), М. не ѫсѧ (емоу) — Зогр. не ѩсте.
Ио. VIII. 24, ДМ. рѣхъ оуво (*вамъ).
Ио. XI. 11, ДМ. глагола (*имъ) — Зогр. глагола.

б) Липсува въ Дбрш. и Мар.

Ио. IX. 20, Зогр. (*то) вѣвѣ — ДМ. само вѣвѣ.
Ио. IV. 52, Зогр. остави (*и) огнь.
Лк. XIX. 27, Зогр. приведѣте (*ѩ) сѣмо.
Мт. XXVII. 40, Зогр. съзидаѩ (*ѭ).
Мрк. V. 4, Зогр. зане (*емоу) мъногы кратъ.
Мт. XXI. 32, Зогр. приде во (*къ вамъ) Иоанъ.

4. Липсува глаголъ, било самъ, било заедно съ друга думица.

а) Липсува въ Зогр., а го има въ Дбрш. и Мар.

Мт. XXVII. 62, ДМ. въ оутрьнии же день (*иже естъ) по параскевьѣи.
Мт. VIII. 38, ДМ. доброе же сѣмѩ (*се сѫтъ).
Мрк. IX. 5, ДМ. добро (*естъ) намъ — З. добро намъ.
Ио. XV. 6, ДМ. въ огнь вълагаѭтъ (*и съгараетъ).
Ио. XIV. 28. Д. ꙗко (*рекохъ) идѫ, М. ꙗко (*рѣхъ) идѫ.

б) Липсува въ Дбрш. и Мар.

Ио. XIV. 20, Зогр. и вы въ мьнѣ (*есте).
Ио. XIII. 21, Зогр. възмѫти сѧ дꙋомь (*и съвѣдѣтельствова) и рече.
Мт. XII. 13, Зогр. оутвръди сѧ (*емоу и бысть) цѣла ꙗко и дроугаа

5. Липсуватъ нарѣчия, съюзи и други частици.

а) Има ги въ Дбрш. и Мар. — липсуватъ Зогр.

Мрк. IV. 12, ДМ. егда (*когда) — З. само егда.
Мт. XXVII. 54, оубоꙗшѧ сѧ (*зѣло) — З. оубоꙗшѧ сѧ.
Мт. XXIV. 16, ДМ. иже (*аще) клънетъ сѧ.
Мар. VIII, 38, ДМ. иже во (*аще) — Зогр. иже во.
Ио. VII. 37, ДМ. (*аще) къто жѫждетъ.

Мрк. IV. 29, ДМ. (*ꙗко) настоитъ; Мт. XVIII. 3, ДМ. вѫдете (*ꙗко и) дѣти; Ио. VIII. 24, ДМ. (*ꙗко) азъ есмь.

Лк. IX. 25, ДМ. каꙗ (*во) польза; Ио. XIII. 15, ДМ. образъ (*во) дахъ вамъ.

Мт. XIII. 6, ДМ. слъньцоу (*же); Мт. XXV. 15, ДМ. овомоу (*же); Ио. III. 1, ДМ, вѣ (*же) чл҃къ; Ио. IV. 42, ДМ. женѣ (*же) глаголаахѫ; Ио. VI. 4, ДМ. вѣ (*же) близъ; Ио. XI. 42, ДМ. азъ (*же) вѣдѣхъ; Ио. XII. 14, ДМ. обрѣтъ (*же); Мт. XXVI. 29, ДМ. пити (*оуже) отъ плода лозьнааго.

Ио. XI. 17, ДМ. четъри дьни (*оуже) имѫща.

Ио. VII. 34, ДМ. (*и) егда; Мт. XIII. 4, ДМ. (*и) сѣщемоу; Мт. XIII. 14, ДМ. (*и) зрѫще; Мрк. II. 10, ДМ. (*и) глагола.

Мт. XVI. 20, ДМ. да никомоуже (*не) рекѫтъ.

Мрк. III. 12, ДМ. запрѣщааше да (*не) ꙗвѣ творѫтъ его.

Лк. XXII. 52, ДМ. на разбоиника (*ли).

б) Липсуватъ у Дбрш. и Мар.

Ио. XIII. 18, Зогр. (*ꙗко) ꙗдъꙗ хлѣбъ.
Мт. XVII. 25, Зогр. иже бо (*аште) хощетъ.
Мрк. XI. 23, Зогр. иже (*аште) речетъ.
Мрк. VI. 47, Зогр. бѣ (*бо) корабль.
Мт. XXVII. 50, Зогр. исъ же (*пакы) възъпивъ.
Мрк. II. 8, Зогр. (*абие) разоумѣвъ.
Мт. XXVII. 65, Зогр. рече (*же) имъ Пилатъ; Мрк. V. 2, Зогр. излѣзъшоу (*же) емоу; Мрк. IX. 22, Зогр. милосръдовавъ (*же) о насъ; Ио. VI. 2, Зогр. по немь (*же); Ио. IX. 34, Зогр. изъгънашѧ (*же) и; Мт. XVII. 27, Зогр. възьми (*и) отъвръзи.
Мт. XXV. 17, Зогр. приобрѣте (*и) дроугаа.
Мт. XXVI 17, Зогр. къде хоштеши (*и) оуготоваемъ.
Ио. XIV. 24, Зогр. не любѧи мене (*и) словесъ моихъ не съблюдаетъ
Мрк. XI. 13, Зогр. не (*оу) бо бѣ врѣмѧ.
Лк. XX. 5, Зогр. почьто (*оубо) не вѣровасте.
Ио. XIII. 19, Зогр. оца моего (*оубо) бисте вѣдѣли.
Мрк. XI. 32, Зогр. аште (*ли) речетъ.

6. Липсуватъ прѣдложни съединения.

а) Липсуватъ у Зогр., а ги има въ Дбрш. и Мар.

Лк. V. 3, ДМ. отъстѫпити мало (*отъ землѧ).
Лк. XI. 16, ДМ. знамениꙗ (*отъ него) искаахѫ.
Ио. IV. 54, ДМ. пришедъ (*отъ иудеѩ) въ галилеѩ.
Ио. XI. 19, ДМ. мънози (*отъ юдеи) бѣхѫ пришьли.
Лк. XXII. 70, ДМ. онъ же (*къ нимъ) рече.
Мт. XII, 1, ДМ. приде исъ (*въ сѫботѫ).
Лк. II. 17, ДМ. съказашѧ о гдѣ глимь имь (*о отрочѧте).

б) Липсуватъ у Дбрш. и Мар.

Мт. XVI. 33, Зогр. азь не съблазнѭ сѧ (*о тебѣ).
Мрк I. 2, Зогр. оуготовитъ пѫть твои (*прѣдъ тобоѩ).

7. Липсуватъ цѣли фрази и стихове.

а) Липсуватъ у Зогр., а ги има въ Дбрш. и Мар.

Ио. VIII. 14, ДМ. вы же не вѣсте отъ кѫдоу идѫ (М. грѧдѫ).
Ио. X. 10, ДМ. и лишее имѫтъ.
Лк. I. 20, ДМ. и не могы (про)глаголати.
Лк. I. 58, ДМ. и радоваахѫ сѧ.
Мрк. II. 26, и дастъ (и) сѫщимъ съ нимъ.
Ио. V. 4, ДМ ꙗцѣмь же недѫгомь одръжимъ бываше.
Ио. VIII. 23, ДМ. глаголааше имъ вы отъ нижьнихъ есте.

Ио. XI. 40, ДМ. камень, идеже бѣ мрътвъıи (М. оумеръı) лежѧ.
Ио. XVI, 7, ДМ. аще ли идѫ, посълѭ и къ вамъ.
Ио. XIX. 21, нъ ꙗкоже самъ рече цр҃ь есмь жидовскъı.
Ио. XX. 35, Д. и видѣ свѣдѣтелъство его истинѫ, М. и видѣвъ и съвѣдѣтельствова — въ Зогр. нѣма това.

б) Липсува въ Дбрш. и Мар.

Мрк. VII. 23, Зогр. иже иматъ оуши слъıшати да слъıшитъ.
Мт. X. 43, Зогр. амин' глаголѭ вамъ.
Мт. XXV. 13, Зогр. не вѣсте дъıни ни часа въıньже сн҃ъ чл҃вчъı придетъ.
Мт. XXV. 25, Зогр. тъгда рече ракомъ своимъ.

II. Сравнение на Добрш. и Зогр. съ Мар.

Близостьта между Мар. и Дбрш. ев. ще изпѫкне още повече, щомъ се види, колко малко еднаквости има помежду Зогр. и Дбрш.: тѣ са три-четири пѫти по̀ малко, та затова и не могатъ да се разпрѣдѣлятъ тъй подробно, както еднаквоститѣ между Мар. и Дбрш.

А. Думи, еднакви въ Добрш. и Зогр., а различни въ Мар.

1. Чужди думи.

Отъ непрѣведенитѣ чужди думи, които се посрѣщатъ у Зогр. и Дбрш., е само равви Ио. X. 22, срѣщу която въ Мар. стои оучителю. А прѣведени са:
Мар. енкениѣ Ио. X. 22 — ДЗ. сн҃тения.
Мар. миса, Мт. XIV. 8, Лк. XI. 39 — ДЗ. блюдо.
Мар. сканьдѣлъı Мт. XIII. 41 — ДЗ. съблазнъı.
Мар. скандалисаатъ Лк. XVII. 2 — ДЗ. съвлажнѣетъ.
Мар. июден Ио. XIX. 12 — ДЗ. жидове.

2, Домашни думи.

а) Замѣна между склонидбени думи.

Мт. XXI. 42, ДЗ. отъ господа — М. отъ бога.
Мрк. V. 26, ДЗ. отъ мъногъıхъ крачевъ — М. отъ мъногъ калии.
Ио. XII. 6, ДЗ. ковчежьць — М. скриницѫ.
Мт. XXVI. 34, 74, Ио. XIII. 38, Д. коурѫ, З. коуръ — М. кокотъ.
Мрк. XIII. 35, ДЗ. въ коуроглашение — М. къ кокотоглашение.
Лк. V. 10, ДЗ. бѣста обештъника — М. бѣаста. насл҃дъника.
Лк. XX. 8, Мрк. XI. 33, ДЗ. областинѫ — М. властинѫ.
Ио. XIII. 18, пѫтѫ своѭ — М. прѣльщение свое.
Мрк. I. 7, ДЗ. сапогъ — М. чрѣвии.
Лк. XXII. 66, ДЗ. съборъ — М. съимь.

Ио. XII. 23, ДЗ. приде часъ — М. приде година.
Лк. I. 42, ДЗ. плодъ чрѣва — М. плодъ жтробъ.
Лк. VIII. 44, ДЗ. течение — М. токъ.
Мт. XXVI. 2, ДЗ. распѧтие — М. пропѧтие.
Мт. XV. 31, ДЗ. бѣсьнъиѧ — М. бѣдиъиѧ.
Мт. XXVIII. 11, Мрк. V. 25, Лк. XIII. 31, ДЗ. етеръ — М. единъ и обикновено сѐ тъй.
Мт. XXII. 39, ДЗ. искрънѣго своего — М. искрънѣго твоего.
Ио. VIII. 11, ДЗ. никътоже — М. никъиже.
Лк. XXV. 4, ДЗ. имъ — М. симъ.

б) Замѣна между глаголи и причастия.

Ио. XIX. 1, Д. бивъ и, З. би и — М. тепе и.
Мт. XXIII. 4, ДЗ. възкладаѭтъ — М. възлагаѭтъ.
Мрк. VII. 36, ДЗ. запрѣшташе — М. заповѣдаше.
Мрк. V. 38, ДЗ. кличѧштѧ — М. кричѧштѧ.
Мт. XXIV. 48, ДЗ. моудитъ (обикн. З. мѫд-) — М. къснитъ.
Мт. XXV. 5, ДЗ. моудѧштоу — М. къснѧщоу.
Ио. V. 4, ДЗ. мъиаше сѧ — М. съхождааше.
Ио. X. 13, ДЗ. не брѣжетъ — М. не радитъ.
Лк. XVI. 13, ДЗ. не брѣшти — М. не родити.
Ио. IV. 16, ДЗ. пригласи — М. призови.
Ио. VII. 52, ДЗ. придетъ — М. приходитъ.
Ио. XII. 22, ДЗ. пристѫпи — М. приде.
Ио. V. 45, ДЗ. речетъ — М. глаголетъ.
Мт. XXIII. 4, ДЗ. съвѧзаѭтъ — М. събираѭтъ.
Мрк. XI. 27, ДЗ. въ цръкве сѫштоу — М. въ ц. ходѧщоу.
Мт. XXIII. 3, ДЗ. по дѣломъ бо ихъ не творите — М. по дѣломъ бо ихъ не ходите.
Ио. IV. 1, ДЗ. оуслыша — М. оувѣдѣ.
Мт. XVIII. 17, ДЗ. начьнетъ — М. въчьнетъ.
Мт. XXVII. 48, ДЗ. наплъиь — М. исплъиь.
Мт. XXVII. 26, ДЗ. да распьиѫтъ — М. да пропьнатъ.
Мт. XXVII. 44, ДЗ. разбоиника пропѧтаиа — М. разб. распѧтаиа.
Мт. XIII. 47, ДЗ. събравъшоу — М. избравъшоу.
Ио. IX. 31, ДЗ. волѭ его творитъ — М. в. е. съ творитъ.
„ XIII. 27, ДЗ. твори скоро. — М. съ твори скоро.
„ XIV. 12, ДЗ. и тъи творитъ — М. и тъ съ творитъ.
„ XVI. 3, ДЗ. се творѧтъ вамъ — М. се сътворѧтъ вамъ.
Мт. XXVII. 58, ДЗ. повелѣ дати — М. повелѣ въдати.

в) Замѣна между немѣняеми думи.

Мрк. III. 27, ДЗ. първѣе — М. прѣжде.
Мт. XXIII. 8, Лк. XIV. 21, Ио. XI. 29, ДЗ. скоро — М. ѩдро.

Мрк. XI. 28, ДЗ. да сице твориши — М. да си твориши.
Мрк. IX. 8, ДЗ. къ томоу — М. тъкмо.
Мт. XIII. 42, ДЗ. тоу бѫдетъ — М. тогда бѫдетъ.
Мт. XIII. 30, ДЗ. обое — М. оубо.
Мт. XXVI. 10, ДЗ. о мънѣ — М. къ мънѣ.
Ио. III. 19, ДЗ. зане — М. яко.
Мрк. IX. 20, ДЗ. и стржсе — М. абие стржсе и.

г) Замѣна между еднакви думи различно образувани.

Мт. XVIII. 10, ДЗ. не радите — М. не родите.
Лк. XIV. 28, ДЗ. отречена — М. отрочена.
Лк. XXIII. 35, ДЗ. подражаахѫ — М. подрѣжаахѫ.
Мт. XVI. 22, ДЗ. прѣрицати — М. прѣрѣкати.
Ио. VIII. 50, ДЗ. иштѫ — М. искѫ.
Мрк. XII. 41, ДЗ. мештетъ — М. мететъ.
Мт. XXII. 27, ДЗ. послѣдъ же — М. послѣжде же.
Мт. XIV. 9, ДЗ. царь — М. цѣсарь.
Лк. I. 33, ДЗ. царьствоу — М. царьствию.
Мт. XIII. 58, ДЗ. невѣрьствие — М. невѣрьство.
Мрк. I. 47, ДЗ. съвѣдѣтельство — М. съвѣдѣние.
Лк. I. 2, Д. рыбарие, 3. рыбари — М. рыбытвы.
Мт. XXIV. 30, ДЗ. колѣна земьнаꙗ — М. к. земаѣскаꙗ.
Ио. XII. 4, ДЗ. юда симоновъ — М. юда симонь.
Ио. IV. 37, ДЗ. слово естъ истинно — М. слово е. истовое.
Ио. VI. 63, ДЗ. живетъ — М. живлѣатъ.
Лк. II. 10, ДЗ. благовѣствоуѭ — М. благовѣштаѭ.
Ио. XI. 22, ДЗ. дастъ ти богъ — М. дастъ тебѣ богъ.
Мт. XIV. 13, ДЗ отъ тѫдоу — М. отъ тоудѣ.

Б. Форми, еднакви въ Зогр. и Добрш., а различни въ Мар.

1. Именни форми.

Ио. V. 26, ДЗ. животъ имѣти — М. живота имѣти.
Ио. XII. 36, ДЗ. вѣроуите въ свѣтъ — М. вѣроуите къ свѣта.
Ио. XII. 18, ДЗ. слышашѧ сътворъша — М. сл. сътворьшь
Лк. I. 77, ДЗ. грѣхъ нашихъ — М. грѣхъ ихъ.
Мт XI. 20, ДЗ. силы его — М. силы имъ.
Мт. XXVII. 24, ДЗ. сего праведьника — М. с. праведьнаго
Лк. I. 71, ДД. изржкы, 3. издржкы — М. издржкъ.
Ио. IV. 34, ДЗ. съвършѭ дѣло его — М. съвръшѭ дѣла его.
Ио. I. 52, ДЗ. небо отъвръсто — М. небеса отъвръста.
Лк. XXII. 37, ДЗ. съ безаконьникома — М. съ безаконьникы.
Мт. XXIV. 64. ДЗ. глагола емоу — М. глагола имъ.
Лк. IX. 34, ДЗ. въшедъшемъ же имъ — М. въшедъшема же има.

2. Глаголни форми.

Лк. XXII. 31, ДЗ. сотона проси — М сотона проситъ.
Мт. XXV. 1, ДЗ. оуподови сѧ — М. оуподовитъ сѧ.
Ио. V. 42, ДЗ. разоумѣхъ — М. разоумѣѭ.
Лк. XXIV. 21, ДЗ. надѣахомъ сѧ — М. надѣемъ сѧ.
Ио. XIV. 24, ДЗ. слышасте — М. слышите.
Мрк. V. 43, ДЗ. дамте — М. дати.
Лук. XVI. 12, ДЗ. не бисте — М. не бысте.
Мрк. XIV. 12, ДЗ. оуготоваемъ — М. оуготовимъ
Мрк. IV. 12, ДЗ. не разоумѣѭтъ — М. не разоумѣваѭтъ.
Ио. V. 14, ДЗ. се цѣлъ еси — М. се цѣлъ бысть.
Ио. XVIII. 30, ДЗ. не бихомъ — М. не бимъ
Ио. II. 12, ДЗ. прѣбысть — М. прѣбышѧ.
Лк. XXIII. 52, ДЗ. пристѫпи — М. пристѫпь
Мт. XXII 7, ДЗ. посъславъ — М. посъла.
Лк. XVII. 20, ДЗ. въпрошенъ бысть — М. в. бывъ.
Лк. XXII. 44, ДЗ. бысть въ подвизѣ — М. бывъ въ п.
Лк. II. 42, ДЗ. въсходѧщемъ имъ — М. въшедъшемъ имъ.
Мт. XIV. 21, ДЗ. ѩдъшиихъ — М. ѩдѫщихъ.
Мт. XXIV. 40, ДЗ. поемлетъ сѧ — М. поемлѭтъ.

В. Изкази и фрази еднакви въ Зогр. и Добрш., а различни въ Мар.

Лк. XXIII. 18, ДЗ. въпиѩшѧ же съ вьсѣмь народомь — М. въпиѩшѧ же вьси народи.

Лк. XXIV. 27, ДЗ. сказааше има отъ вьсѣхъ кънигъ — М. съказааше има кънигы.

Ио. XIX. 36, ДЗ. кость не съкроушитъ сѧ отъ него — М. кость не съкроушитъ сѧ его.

Ио. VI. 1, ДЗ. морѣ тиверѩдьска — М. морѣ галилеѩ тиверьѣдъскы.

Мрк. XI. 26, ДЗ. оць вашь небесьнъі — М. о. в. на небесехъ.

Лк. XXIII. 45, ДЗ. слъньцоу мрькъшоу — М. и помрьче слъньце.

Лк. XXIV. 44, ДЗ. еште живъ съі — М. еще съі съ вами.

Ио. XII. 19, ДЗ. никаа польза естъ — М. никакоже польза е.

„ XII. 38, ДЗ. къто вѣрова — М. къто вѣрѫ ѩ.

Мт. XIV. 29, ДЗ. хождааше на водахъ и приде — М. хождааше на водахъ прити.

Лк. XXIV. 43, ДЗ. ѩдъ прѣдъ ними и прочее дастъ имъ — М. и въземъ прѣдъ ними ѩстъ прочее дастъ имъ.

Лк. XIX. 45, ДЗ. начѧть изгонити продаѭщѧѩ голѫби — М. начѧтъ изгонити продаѭщѧѩ въ неи и коупоуѭщѧѩ.

Ио. V. 23, ДЗ. иже и посъла — М. посъславъшааго и.

Лк. II. 43, ДЗ. не чоуста родителѣ его — М. не чюста Иосифъ и мати его.

Г. Еднаквости между Зогр. и Дбрш. по липсали или прибавени думи и фрази.

Думи, които има въ Зогр. и Дбрш., а ги нѣма въ Мар.

Ио. XII. 1, ДЗ. егоже въскрѣси отъ мрътвыхъ (*исъ).
Мт. XIII. 22, ДЗ. подавлѣетъ (*слово).
Лк. I. 41, ДЗ. възигра сѧ младенець (*радоштами).
Мрк IX. 17, ДЗ. доухъ нѣмъ (*и глоухъ).
Лк. IX. 29, ДЗ. бысть одѣание его (*бѣло) блистаѩ сѧ.
Ио. XIV. 20, ДЗ. разоумѣете (*вы).
Лк. XXIII. 21, ДЗ. пропьни пропьни (*и).
Лк. I. 33, ДЗ. царствоу (*его) Лк. I. 70. ДЗ. пророкы (*его).
Мт. XIX. 4, ДЗ. сътворилъ (*ꙗ) естъ.
„ XX 21, ДЗ. сиꙗ (*оба) сына моꙗ.
Лк. IX. 16, ДЗ. даꙗше оученикомъ (*своимъ).
Мт. XX. 10, приѩшѧ же (*и ти) по пѣнѧзоу.
„ XXII. 36, ДЗ. каꙗ заповѣдь (*естъ) больши.
Мрк. I. 19, ДЗ. пришьдъ (*мало).
Ио. XIII. 59, ДЗ. хождааше (*тако).
Мт. XXII. 1, ДЗ. рече имъ (*пакы) въ причахъ.
Мрк. VI. 14, ДЗ. ꙗвѣ (*во) бысть; Мт. XVI. 26. ДЗ. каꙗ (*во) польза.
Ио XII. 29, ДЗ. ини (*же) глаголаахѫ.
Ио. XIII. 12, ДЗ. егда (*же) оумы.
Мрк. VI. 5, ДЗ. (*и) не хотѣаше.
Ио. XI. 44, ДЗ. (*абие) изиде — М. изиде.

Фрази, които има въ Зогр. и Дбрш., а ги нѣма въ Мар.

Мт. XXI. 41, ДЗ. глаголашѧ емоу — М. липсува.
„ XXVIII. 8, ДЗ. егда же идѣста възвѣсти оученикомъ его.
Мрк. VI. 15, Д. дроузи же гл҃ахѫ, З ини же гл҃аахѫ — М. липсува.
Лк IX 42, ДЗ. доуше нечисты изыди отъ отрока.
„ XXII. 52, ДЗ. съ дръкольми (*ꙗти мене).
„ XXIV. 18, ДЗ. не чоу бывъшихъ (*въ немъ) въ дьни сиѩ
Ио. VII. 36, ДЗ. слово се (*еже рече).
„ VII. 42, ДЗ. и отъ витаномьскаго градьца идеже бѣ дв҃дъ.
Ио. VII. 53, ДЗ. и иде къждо въ домъ свои.
„ IV 9, ДЗ. а ини гл҃аахѫ подобьнъ емоу естъ.
„ IX. 26, Д. рече имъ, З. отъвѣшта имъ — М. липсува.
„ XIV. 29, ДЗ. ꙗко азъ рѣхъ вамъ.
„ XIX. 3, ДЗ. И прихождаахѫ вьси.

Думи, които има въ Мар., а ги нѣма въ Дбрш и Зогр.

Мт. XV. 19, М. прѣлюбодѣаніѣ (*любодѣаніѣ) татькы.
Лк. XVII. 4, М. аще седьморицеѭ (*дьнемъ) обратитъ сѧ.

Лк. XX. 14, М. (*придѣте) оубиемъ и.
Мт. XIV. 23, М. възиде на горѫ (*единъ).
Ио. XI. 49, М. единъ же (*етеръ) отъ нихъ.
„ XVI. 27, М. ꙗко (*азъ) отъ бога изидохъ.
Мрк. VI. 20, М. вѣдъі (*и) мѫжа праведьнааго.
Мт. XIII. 30, М. оставите (*е) — ДЗ. оставите.
„ XXVII. 10, М. дашѫ (*ꙗ) на селѣ.
Мрк. IX. 19, М. отъвѣщавъ (*емоу) глагола.
Мт. XXVII. 46, М. боже (*мои) боже мои.
Ио. VIII. 28, М. наоучи мѧ отьць (*мои).
Лк. XXII. 50, М. единъ (*нѣкъі) отъ нихъ.
„ III 14, М. отъвѣщаваше имъ (*вьсѣмъ).
Мт. XIX. 9, М. (*ꙗко) же аще — ДЗ. же аште.
Мрк. IX. 1, М. глаголѭ вамъ (*ꙗко).
„ I. 31, М. остави ѭ (*абие) огнь.
„ V. 36, М. нс̃ъ же (*абие) слъишавъ.
Мт. XXVII. 23, М. чьто (*бо) зъло сътвори.
Ио. VIII. 46, М. аще (*ли) истинѫ глаголѭ.
„ XIV. 19, М. толико (*ли) врѣмѧ.
Мрк. II. 11, М. въстани (*и) възьми.
Ио. VIII. 9, М. (*они же) слъишавъше.
Мт. XXI. 37, М. съзъда (*въ немъ) сталъпъ.
Лк. VIII. 41, М. приде мѫжъ (*къ нс̃оу).
Мкр. VI. 51, М. излиха (*въ себѣ) дивлѣахѫ сѧ.
Ио. XI. 22, М.(*нъ и) нъінѣ вѣмь.

Фрази, които има въ Мар., а липсуватъ у Дбрш. и Зогр.

Мт. XI. 5, М. и нищии благовѣствоуѭтъ.
Лк. XIV. 24, М. мънози бо сѫтъ зъвани, мало же избранъіхъ.
Ио. IV. 45, М. слѣдъ ерлимѣхъ: и ти бо придѫ.

III. Сравнение между тритѣ евангелета по отдѣлно.

Положението на Дбрш. ев. къмъ другитѣ двѣ ще се опрѣдѣли още по-добрѣ, като се видятъ случаитѣ, въ които и тритѣ евангелета се разиждатъ едно отъ друго. Като се земе прѣдъ видъ врѣмето, което дѣли Дбрш. ев. отъ другитѣ двѣ, очаквало би се много по-голѣма дивергенция между тритѣ евангелета; но въ сѫщность случаитѣ са сравнително малко и азъ ги раздѣлямъ на двѣ групи: А. Лексикални разлики и Б. Фразеологични разлики; както еднитѣ, тъй и другитѣ разлики разпрѣдѣлихъ на четири подгрупи, споредъ близостьта имъ: 1) случаи, дѣто и тритѣ евангелета се разиждатъ съвсѣмъ едно отъ друго — или пъкъ дѣто разликата е такава, че не може да се

отежди, на коя страна клони; 2) случаи, дѣто се забѣлѣзва по-голѣма прилика между Дбрш. и Зогр; 3) случаи съ по-голѣма прилика между Дбрш. и Мар, 4) случаи съ по-голѣма прилика между Зогр. и Мар.

А. Лексикални разлики между Дбрш., Зогр. и Мар.

1.

Мт. XXIV. 28, Д. въ оставение, З. въ отъпоуштение, М. въ отъдание.

Мрк. XII. 31, Лк. X. 27. Д. ближнѣго, З. подроуга, М. искрънѣго.

Ио. X. 39, Д. отъ рѫкоу, З. отъ рѫкы, М. отъ рѫкъ.

Лк. XX. 41, Д. гл҃ѫтъ книжници, З. гл҃ѫтъ кънигы, М. гл҃ѫтъ единии.

Ио. VI. 17, Д. въ корабъ, З. въ галиѭ, М. въ ладиѭ.

„ XIX. 14, Д. гл҃а жидовомъ, З. гл҃а имъ, М. гл҃а иодѣомъ.

„ XI. 37, 46, Д. нѣции, З. етери, М. едини.

„ XII. 20, Д. елини дроузи, З. елини етери, М. елини едини.

„ XVII. 37, Д. не вѣровахѫ въ него, З. не вѣроваахѫ емоу, М. не вѣроваахѫ вонь.

Мт. XIII. 7, Д. подави ихъ, З. подави е, М. подави ѣ.

Ио. XIII. 28, Д ѡ цѣмъ рече, З. чесо ради рече, М. чесомоу рече.

Мрк. IX. 49, Д. ѡгнемь ѡсѫдитсѧ, З. огнемь поестъ сѧ, М. огнемь осолитъ сѧ.

Лк. III. 11, Д. глаголѫ, З. глагола, М. глаголааше.

„ V. 4, Д. постѫпи въ глѫбинѫ, З. виждъ ѣхан въ глѫбинѫ, М. възѣди въ глѫбинѫ.

Лк. IX. 61, Д. ѿвѣщати ми сѧ, З. отъврѣшти ми сѧ, М. отърешти ми сѧ.

Лк. XI. 40, Д. сътворитъ, З. сътворилъ, М. сътвори.

Ио. XII. 17, Д. въскрѣси, З. възгласи, М. възъва.

Лк. III. 6, Д. остраѩ, З. остриѣ, М. остриѩ.

Мрк. III. 22, Д. вельзевоулъ, З. вельзѣоулъ, М. велъзѣволъ.

Лк. XX. 21, Д. праведнѣ гл҃еши, З. правь гл҃еши, М. право гл҃еши.

„ XXI. 34, Д. ѡтѫжъчѣѭтъ, З. отѫгъчаѭтъ, М. отѫжаѭтъ.

Мрк. III. 13, Д. хотѣше, З. въсхотѣ, М. хотѣ.

„ V. 29, Д. исцѣлѣ, З. ѩцѣлѣетъ, М. цѣлѣатъ.

„ VI. 14, Д. слыша цр҃ь, З. оуслъыша цр҃ь, М. оуслъышавъ цр҃ь.

Лк. XXI. 9, Д. нѫ не оубо кончина, З. нъ не абие коньчина, М. нъ не оу абие коньчина.

2.

Мрк. I. 7, Д. ремень сапогъ его, З. ремене сапогоу его, М. ремене чрѣвиемъ его.

Мт. XXIV. 26, Д. въ кровѣхъ, З. въ съкровѣхъ, М. въ съкровищихъ.

Мт. XXVI. 34, 74, 75, Лк. XXII. 34, 60, Д. коурѧ, З. коуръ, М. кокотъ.

Мрк. XIII. 35, Д. въ коурѧглашенна, З. въ коуроглашение, М. въ кокотоглашение.

Лк. XV. 11, Д. меншии, З. мьнии, М. юнѣи.

Лк. X. 35, Д. въ оутрѣи, З. на оутрьѣ, М. на оутрьии.

Лк. I. 21, Д. моуждаше, З. мѫждааше, М. късиѣаше.

Лк. XII. 45, Д. моудитъ, З. мѫдитъ, М. късиитъ.

Лк. XII. 55, Д. дъишетъ, З. доушетъ, М. доушѫщь.

3.

Мт. XXVI. 35, Д. гетьсиманиѭ, М. ѣедсимани, З. ѣенсимани.

Мрк. IX. 24, Д. невѣрьствоу, М. невѣрствию, З. невѣрию.

Лк. XII. 15, Д. михоимъства, М. михоимьствиѣ, З. михоимиѣ.

Мт. XXVII. 34, Д. смѣшенъ, М. съмѣшъинъ, З. разлѣшьинъ.

Лк. XI. 3, Д. хлѣвъ нашъ насъыщны, М. хлѣвъ нашъ насѫштъинъ, З. хлѣвъ нашъ надьневъинъ.

Лк. XXII. 44. Д. прилежиѣ, М. прилежиѣе, З. прилежанье.

Ио. VI. 12, Д. ничесоже, М. ничьтоже, З. никътоже.

Мт. XI. 10, Д оуготовити, М. оуготовитъ, З. оуготоваетъ.

Лк. XV. 1, Д послоушати, М. послоушатъ, З. послоушаѫтъ.

Мт. XXVII. 48, Мрк. XV. 36, Д. възнесь, М. възнезъ, З. възньзъ.

Лк XXIV. 16, Д. не познаета, М. не познаате, З. не познаашете.

Ио. IX. 18, 24, Д. възвашѫ, М. призъвашѫ, З. възгласишѫ.

Ио. XVIII. 33, Д. призва, М. възъва, З гласи.

Ио. XIV. 3, Д. аще идѫ, М. и ѣште идѫ, З. и еште идѫ.

4.

Мт. XV. 17, З. афредомъ, М. афредономь, Д проходомъ.

Мрк. II. 26, З при Явиафарѣ, М. при Явиатарѣ, Д. при Ясвитарѣ.

Мрк. III. 16, З. вооанирѣиси, М. воанирѣесъ, Д. вьаниргениси.

Мрк. III. 28. З. власмиѭ, М. власфимиѭ, Д. хоулы.

Мрк. VIII. 10. З страни дальманоуфаньскы, М. страны далъманоутанъскы, Д. страны даманоутаньскы.

Мт. XIX. 9, З. женѫи сѧ подьпѣгоѭ, М. женѫи сѧ подъвѣгоѭ, Д. женѫи сѧ поущеницеѭ

Лк. XXII. 10. З. въ скѫдольницѣ, М. въ скѫдьльницѣ, Д. въ комозѣ.

Лк XXIV. 17, З еста дрѫсела, М. еста дрѫхла, Д еста скръбна.

Лк. XVI. 7. З. сътомь коръ, М. сътомь корецъ, Д. стомъ мѣръ.

Ио. XIX. 9, З вънидѣ въ приторъ, М. вънидe въ преторъ, Д. вниде въ сѫдище.

Ио. XIX. 39, олъгоуино, М. алгооуино, Д. алгон.

Ио. XIX. 39, З змърно, М. змръино, Д. измирно.

Ио. XXI. 6, З. въвръзѣте мрѣжѧ, М. въвръзѣте мрѣжѫ, Д. въвръзѣте сѣть.

Мрк. I. 32, З. поздѣ же бывъши, М. п. же бывъшю, Д. п. же сѫщоу.

„ III. 23, З. изгънати, М. изгонити, Д. изгонѫще.

Лк. X. 40, З. не родиши ли, М. не радиши ли, Д. не брѣжеши ли.

Лк. XI. 6, З. ижде дроугъ приде, М. иде дроугъ приде, Д. зане дроугъ приде.

Лк. I. 34, З. ижде не знаѭ, М. иде не знаѭ, зане не знаѭ.

Лк. XI. 48, З. ибо имате, М. оубо имате, Д. и въ имате.

Б. Фразеологични разлики между Добрш. Зогр. и Мар.

1.

Мт. X. 31, Д. многѣхъ птицъ лоучьшихъ есте вы, З. мънозѣхъ пътицъ лоучьше есте въ, М. мънозѣхъ пътицъ лоучъши въ есте.

Мт. XII. 9, Д. въ врѣмѧ ѡно пришедьшоу ісоу въ сънмище ихъ, З. и пришедъ отъ тѫдѣ ісъ приде на сънмиште, М. и приходѧ ісъ отъ тѫдѣ приде на сънмиште.

Мт. XIII. 39, Д. а врагъ вьсѣвавы естъ диаволъ, З. а врагъ естъ вьсѣвавы плѣвелъ диѣволъ, М. а врагъ естъ въсѣвавы ѩ диѣволъ.

Мт. XVI. 24, Д. аще бо хощетъ кто въслѣдъ мене ити, З. иже хоштетъ по мънѣ ити, М. аще къто хощетъ по мънѣ ити

Мт. XVI. 25, Д. иже погоубитъ, З. а иже погоубитъ, М. и иже пог.

„ XXI. 19, Д. иськше смоковница, З. и оусъше абие см. — М. и абие исъше смоковъница.

Мт. XXI. 33, Д. чл҃вѣ нѣкто домовитъ, З. чл҃къ етеръ бѣ домовитъ, М. чл҃къ бѣ домовитъ.

Мт. XXVII. 22, Д. да пропнетсѧ, З. да распѧтъ бѫдетъ, М. да пропѧтъ бѫдетъ.

Мрк. II. 23, Д. мимоходѧщоу исви, З. мимоходѧштоу емоу, М. мимоходѧщоу емоу ісоу.

Мрк III. 19, Д. иже прѣдастъ и, З. иже и прѣдастъ, М. иже и прѣдастъ и.

Мрк. IV. 29, Д. то послеть срънь, З. послетъ срънъ, М. абие послетъ срънъ.

Мрк. V. 25, Д. и жена етера, З. и се жена етера, М. и жена едина.

Мрк. VI. 2, Д. дивлѣхѫ сѧ, З. дивлѣахѫ сѧ о оучении его гл҃ѫште, М. дивлѣахѫ сѧ гл҃ѫште.

Мрк. VIII. 36, Д. каꙗ полза естъ, З. каꙗ бо естъ польза, М. каꙗ бо польза естъ.

Лк II. 33. Д. и бѣста Иосифъ и Мариа, З и бѣ оц҃ь его и мати, М. и бѣ Иосифъ и мати его.

Лк. X. 8, Д. въниже градъ когда вниидете, З. въньже градъ комижьдо вниидете и приемлѭтъ вы. М. въньже комижъдо градъ въходите и приемлѭтъ вы.

Лк. XI. 13, Д. дастъ благаꙗ. З. дастъ дх҃ъ благъ, М. дастъ дх҃ъ свѧтъ.

Лк. XVII. 22, Д. въжделѣете единого ѿ дни, З. въжделѣете единого дьне, М. въжделѣете единого дьни.

Лк. XVII. 31, Д. въ тыѧ дни иже, З. въ тъ дн҃ь въньже, М. въ тъ дн҃ь иже.

Лк. XVII. 36, Д. единъ поемлеть а дроугыж ѡставлѣѭтъ, З. единъ поемлетъ сѧ а дроугы оставлѣетъ, М. единъ поемлѭтъ а дроугы оставлѣѭтъ.

Лк. XVII. 24, Д. видѣвже и҃съ прискръбна бывъша, З. видѣвъ же и҃съ прискръбенъ бывъ шедъ рече, М. видѣвъ же и҃съ прискръбенъ бывъшъ рече.

Лк. XIX. 39, Д. и едини фарисеи ѿ народа рекошѧ емоу, З. и етери фарисеи рѣшѧ къ немоу отъ народа, М. и едини фарисеи отъ народа рѣшѧ къ немоу.

Лк. XIX. 40, Д. камение въпити начнеть, З. камение възъпити иматъ, М. камение въпити иматъ.

Лк. XIX. 43, Д. ѡбыдѫть тѧ ѡбъстѫпѫтъ тѧ и разбиѭтъ тѧ З. обидѫтъ тѧ окрочѧтъ тѧ въсѫдоу и разбиѭтъ тѧ М. обидѫтъ тѧ осѧдѫтъ тѧ въсѫдѫ.

Лк. XX. 37, Д. еже гл҃а г҃а, З ꙗкоже гл҃а г҃ѣ, М. ꙗкоже гл҃етъ г҃а.

„ XXII. 27, Д. кто бо есть болен, З. которы болии М. къ бо болии.

Ио. I. 29, Д. видѣ иоанъ и҃са, З. видитъ и҃са, М. видѣ и҃са.

„ I. 45, Д. ѿ витьсанды града андреѡва, З. отъ витьсандьска града андреова, М. отъ витьсанды отъ града андреова.

Ио. I. 40, Д. и бѣ година десѧтаꙗ, З. бѣ же година ꙗко девѧтаꙗ, М. година бѣ ꙗко девѧтаꙗ.

Ио. IV. 48, Д. тои слышавъ, З. слышавъ, М. сь слышавъ.

„ V. 18, Д. и сего ради, З. сего ради, М. сегоже ради.

„ V. 44, Д. славы единочѧдаго сн҃а бж҃ꙗ не приемлете, З. славы ѣже отъ иночѧдааго бж҃ꙗ не ищете, М. славы ѣже отъ единаго б҃а не ищете.

Ио. VI. 18, Д. вѣтроу же великоу въ море дыхаѭщоу, З. по морю же вѣтроу великоу дыхаѭштю, М. море же вѣтроу велию дыхаѭштю.

Ио. VI. 51, Д. животъ мира сего, З. ж. вьсего мира, М. ж. мира.

„ VII. 41, Д. а дроузии гл҃ѣхѫ, З. дроузии же гл҃ѣхѫ, М. дроузии гл҃ахѫ.

Ио. VIII. 27, ꙗко оц҃а имамъ гл҃аше б҃а, З. ꙗко оц҃а имъ гл҃аше б҃а, М. ꙗко оц҃а имъ гл҃аше.

Ио. IX. 1, Д. въ врѣмѧ ѡно мимоиды и҃съ, З. и мимоиды, М. и мимоиды и҃съ.

Ио. IX. 12, Д. кто естъ, З. къто тъи естъ, М. къде тъи естъ.

„ XI. 57, Д. да повѣсть, З. повѣстъ, М. повѣсте.

„ XII, 31, Д. нинѣ бо сѫдъ, З. нынѣ же сѫдъ, М. нынѣ сѫдъ.

„ XIII. 29, Д. дроузии бо мнѣхѫ, З. етери бо мьнѣахѫ, М. едини мьнѣахѫ.

Ио. XIV. 7, Д. иж ѿ селѣ, З. отъ селѣ, М. и отъ селѣ.

Ио. XIV. 26, Д. все еже рекохъ, З. вьсѣ ꙗже рѣхъ, М. всѣ елико-же рѣхъ.

Ио. XVI. 8, Д. ѡбличитъ миросъ, З. обличитъ вьсего мира, М. обличитъ мира.

Ио. XVI. 17, Д. рекошѫ же нѣции ѿ оученикъ его, З. рѣшѫ же и отъ оученикъ его, М. рѣшѫ же отъ оученикъ его.

Ио. XVI. 33, Д. побѣдихъ миръ, З. побѣдихъ вьсего мира, М. побѣдихъ мира.

Лк XX. 35, Д. вѣкъ ѡнь оулоучити, З. вѣкъ тъ оулоучѧтъ, М. вѣкъ тъ оулоучити.

2.

Мт. XIII. 46, Д. продасть все имѣние свое и коупи и, З. прода вьсе имѣние и коупи є. М. продастъ все имѣние елико имѣаше и коупи и.

Мт. XXIV. 48, Д. злыиѭть рабь, З. зълы рабъ тъ, М. зълы рабъ.

Мрк. III. 18, Д. и матьдеꙗ и мытарѣ, З. и маттеа мытарѣ, М. и маттеа.

Мрк. V. 43, Д. дадите ꙗсти еи, З. дадите еи ѣсти, М. дати еи ѣсти.

Мрк. VI. 39, Д. и повелѣ посадити имь всѧ на сижды на сижды, З. и повелѣ имъ посадити ꙗ вьсѧ на споды на споды, М. и повелѣ имъ посадити вьсѧ народы . . . на споды.

Мрк. VIII. 21, Д. не ѹ ли разоумѣваете, З. не оубо ли разоумѣете. М. како не разоумѣете.

Лк. III. 18, Д. многа же ина благовѣстоуѫ глѣше къ людемъ, З. мъногa же ина благовѣствоваше глѧ къ людемъ, М. мъногa же и ина оутѣшаѧ благовѣствоваше глѧ къ людемъ.

Лк. VIII. 46, Д. прикосиѫвъши сѧ мнѣ кто естъ, З. прикосиѫвъ сѧ мнѣ къто, М. прикосиѫ сѧ мьнѣ нѣкъто.

Лк. IX. 34, Д. въшедше имъ въ ѡблакъ, З. въшедъшемъ же имъ въ облакъ, М. въшедъшема има онѣма въ облакъ.

Лк. XXIII. 45, Д. ѿ горѣ до низоу, З. отъ горы до низъ, М. липсува.

Ио. V. 14, Д. да не горе ти что бѫдеть, З да не горѣ чьто ти бѫдетъ, М. да не горе чьто бѫдетъ.

Ио. V. 15, Д. еже мѧ цѣла сътвори, З. иже мѧ сътвори цѣла, М. иже и цѣла сътвори.

Ио. X. 35, Д. къ нимъ рече, З. къ нимъ же рече, М. къ нимъ же въстъ.

Ио. XIII. 18, Д. въздвигнѫлъ естъ на мѧ пѧтѫ своѭ, З. въздвигнетъ на мѧ пѧтѫ своѭ, М. въздвиже на мѧ прѣкльщение свое.

3.

Мт. X. 29, Д. не двѣ ли птици на сьсари вѣнима еста, М. не дъвѣ ли пътици на ссарии вѣнилѣ есте, З. не дъвѣ ли пътици нѣнѧзоу вѣните сѧ.

Мт. XXVII. 60, Д. възвали камень великь, М. възв. к. велии, З. възвали камень.

Мрк. VI. 35, Д. и ꙗкоже часоу многоу минѫвшоу, М. и оуже часоу мъногоу минѫвъшоу, З. и минѫвъшоу часоу.

Лк. IX. 61, Д. рече ѥмоу исъ, М. рече же къ немоу исъ, З. рече же.

Лк. XX. 36, Д. въскрѣшениоу сѫще сїове, М. въскрѣшению сїове сѫште, З. въскрѣшенью сїове сѫтъ.

Ио. VI. 18, Д. въстаꙗше море, М. въстааше, З. липсува.

Ио. VI. 63, Д. ѿ плъти нѣстъ полза никоѫже, М. отъ плъти нѣ польза никоѫже, З. отъ плъти нѣстъ польза никакоѫже.

Ио. VII. 8. Д. врѣмѧ мое не оубо исплъни сѧ, М. врѣмѧ мое не оу исплъни сѧ, З. врѣмѧ мое не исплъни сѧ.

Ио. XIV. 22, Д. что бысть, М. и чьто бысть, З. то бысть.

Ио. XVI. 20, Д. а миръ възрадоуетсѧ, М. и миръ възрадоуетъ сѧ, З. вьсь миръ възрадоуетъ сѧ.

4.

Мт. XIII. 33, З. съкръі въ мѫцѣ три сатъ доньдеже въскысѣ вьса, М. съкръі въ мѫцѣ три сатъ, доньдеже вькысѣ вьсѣ, Д. скрыі въ мѫчныхъ сѣтехъ трехь дондеже въкысошѫ всѣ.

Мт. XX. 23, З. испиета оубо, М. испиета ибо, Д. испиета.

Мт. XXI. 28, З. имѣаше чѧдѣ дъвѣ, М. имѣаше дьвѣ чѧдѣ, Д. имѣаше два сїа.

Мт. XXIII. 10, З. ѣко наставьникъ единъ вашъ естъ хъ, М. ѣко наставникъ вашъ единъ естъ, Д. наставникъ вашь единь есть хъ.

Мт. XXIV. 22, З. за избранъіхъ же, М. за избранъіѧ же, Д. избраныхже ради моихъ.

Мт. XV. 27, З. отъ кроуницъ падаѭщихъ отъ трапезъі гїи своихъ, М. отъ кроуницъ падаѭщихъ съ трапезъі гїи своихъ, Д. отъ кроуницъ падаѭщихъ гїа своего стрепезы.

Мм. XXVII. 34, З. дашѧ емоу пити оцьтъ, М. дашѧ емоу оцътъ пити, Д. дашѫ емоу оцеть.

Мрк. III. 6, З, фарисеи съ проданїиі съвѣтъ сътварѣахѫ нань, М. фарисеи съ проданїиі съвѣтъ творѣахѫ нань, Д. съвѣтъ сътворишѫ на иса фарисеи съ проданиі.

Мрк. III, 29, З. а иже аще власвимисаетъ, М. а иже власфимисаатъ, Д. а еже хоула на стїи дхъ.

Мрк. IV. 41, З. къто оубо сь естъ, М. къто оубо естъ съ, Д. кто сеи есть.

Мрк. VII. 2, З. и видѣшѧ етери отъ оученикъ его, М. и видѣвъше единъі отъ оученикъ его, Д. и видѣвше же оученикъі его.

Мрк. XV. 34, З. елои елои лима завахътани, М. елѡи елѡи лима савахтани, Д. или или лима завахтѣни.

Мрк. VIII. 1, З. призъвавъ исъ оученикъі своѧ, М. призъвавъ оученикъі своѧ исъ, Д. призвавъ оученикъі своѧ.

Мрк. VIII. 4, З. отъ кѫдоу можетъ къто сиѭ насытити, М. отъ кѫдоу можетъ сыѭ къто насытити, Д. ѿ кѫдоу сиѭ можетъ насытити.

Мрк. VIII. 17, З. не оуко ли чоуете не разоумѣете, М. не ю ли чоуете ни разоумѣете еще, Д. и еще ли не разоумѣваете.

Мрк. VIII. 33, З. не ѣже сѫтъ божиѣ нѫ ѣже чѣскаꙗ, М. не ѣже сѫтъ божиѣ нъ ѣже сѫтъ чѣскаꙗ, Д. не ꙗже сѫть божиа нъ чл҃чьскаꙗ.

Мрк. XIII. 35, З. ли оутро, М. ли ютро, Д. или заоутра.

Мрк. XIV. 13, З. срѫштетъ въı, М. срѫштета въı, Д. срѫщета чл҃къ.

Мрк. XV. 42, З. понеже бѣ параскевьѣи, М. понеже бѣ параскевьѣи пасцѣ, Д. понеже пѧтокъ бѣ.

Лк. V. 29, З. сътвори чрѣждение велико, М. сътвори чрѣждение велие, Д. створи чрѣждение.

Лк. IX. 7, З. зане гл҃мо бѣ отъ етеръ, М. зане гл҃ъ бѣ отъ етеръ, Д. гл҃ахѫ бо етери.

Лк. XIV. 5, З. и не абие ли истръгнете его, М. и не абие ли истръгнетъ его, Д. не изметли его.

Лк. XVII. 2, З. добрѣ емоу би было, М. оунѣе емоу би было, Д. оунѣ емоу есть было.

Ио. IV. 7, З. гл҃а еи нс҃ъ, М. гл҃а исъ, Д. глѣше.

Ио. VI. 6, З. чьто хотѧтъ сътворити, М. чьто хотѧ сътворити, Д. что хощѫ створѫи.

Ио. VI. 19, З. и близъ кораблѣ бывшѧ, М и близѣ кораблѣ бывша, Д. ꙗко бысть близъ кораблѣ

Ио. VII. 17, З. ли азъ себѣ глѭ, М. ли азъ о себѣ глѭ, Д. азь бо ѡ себѣ не гл҃ѫ.

Ио. VIII. 53. З, къто сѧ самъ тъı твориши, М. кого се самъ тъı твориши, Д. кто твориши сѧ.

Ио. XIV. 7, З. позна(с)те и видѣсте, М. познаате и оувидѣсте, Д. познаите и видите и.

Ио. XVI. 23, З. аште чесо просите, М. ѣко аште чесо просите, Д. въсе елико просите.

Заключение.

И тъй, като оставимъ на страна ония сравнително малко мѣста, въ които и тритѣ сравнявани текстове се разиждатъ, а земемъ прѣдъ очи ония случаи, дѣто Добрш. ев. се посрѣща съ едно отъ старитѣ четвероевангелета, ще трѣба да признаемъ очевидния фактъ, че нашиятъ паметникъ се посрѣща въ много повече случаи съ Мар., отколкото съ Зогр. ев. Разбира се, че тая прилика не отива до тамъ, щото да можемъ каза, че Мар. ев. е служило за прѣка или косвена основа на Дбрш., а тази прилика ни дава само пасока да прѣдполагаме общъ изворъ и за двѣтѣ евангелета: както Мар. тъй и Добрш. ев. са произлѣзли отъ единъ и сѫщи текстъ, само че Мар. е може би непосрѣд-

ственъ, или поне много близъкъ по врѣме, прѣписъ отъ тоя текстъ, докато Дбрш. ев е прѣписъ много отпослѣшенъ, миналъ прѣзъ много ржцѣ и прѣправки. Тоя първоначаленъ общъ изворъ на Мар. и Дбрш. ев. е послужилъ за основа на много сръбски и западнобългарски евангелета. Този общъ изворъ личи въ Дечанско, Николско, Добромирово, Кюстендилско (вж. Пер. Сп. LXVI.), както и въ едно твърдѣ старинско евангеле въ Соф. Нар. Библ. подъ № 184. И каквото казва Ягичъ за своето Добромирово ев. (Sitzungzber. 140, стр. 111.), то струва и за Добрѣйшово, именно, че и то е прѣписвано по западнобългарски текстъ; но докато Добромирово ев. прилича да е писано въ югозападни български краища (поне сѫдейки по вокализацията на ъ и ь), Добрѣйшово е писано безъ друго въ сѣверозападна область, което се потвърдява отъ правописнитѣ му и фонетични свойщини.

За сѣверозападенъ произходъ на Дбрш. ев. говори графичната употрѣба и фонетичната стойность на четиритѣхъ тъмни гласни: двата ера и двѣтѣ носовки, а именно:

1) взаимна замѣна и безразлична употрѣба на ъ и ь;

2) слаба вокализация на сѫщитѣ гласни;

3) строга разлика между ѫ и ѧ въ коренни срички и падежни окончания;

4) послѣдователна употрѣба на ѫ мѣсто ѫ и ѧ въ глаголни форми.

За сѣверозападенъ произходъ говори и честата, въ извѣстни случаи дори редовна йотация на гласнитѣ въ Дбрш. ев., каквато йотация не е присѫща на паметници отъ югозападенъ или източенъ произходъ.

По своята особена и твърдѣ правилна употрѣба на ѫ и ѧ Дбрш. ев. е сега за сега уникумъ въ цѣлата срѣднобългарска книжнина и съставя чудно изключение, което не мога да си обясня иначе, освѣнъ като приема, че тая необикновенна употрѣба на ѫ и ѧ е произлѣзла подъ влияние на живъ български, и то сѣверозападенъ говоръ. Споредъ сегашното разположение на българскитѣ говори произходното мѣсто на Добрѣйшово евангеле би се падало въ областьта между рѣки Пчиня и Брѣгалница, или между градове Кратово, Кочани, Щипъ и Велесъ.

Слѣдъ като показахъ, какво мѣсто заема Дбрш. ев. къмъ найстаритѣ наши четвероевангелета, би слѣдвало да покажа неговото мѣсто и между по-близкитѣ нему по врѣме срѣднобългарски текстове. И азъ имахъ на умъ, па дори бѣхъ и захванналъ тая работа; но понеже нѣмахъ още на ржка сичкитѣ евангелски текстове, които ми са нужни за по-широко сравнение, азъ оставихъ това за друго врѣме.

София, 7.IV. 1906. г.

3944—1905

I.

цѣнцрьтвне· вьнмагабаѡ данашегѡ
спадвака· ѡсанавьвьішнихь· ѕало· рїс
рїс. вьшедьвьерсалимьлсь· ивнидев
црькве· исьгладавсѧ· позадѣже
сѧщоуучѣсоу· изьідевьвнѡфаннѧ
гьѡбѣманадесѧте· поісоуплѧ·
по· кц· ивьоутрьнии· ишедшенлъ
ѡтьвнѡфаннѧ· ивьзалка· изнадѣвъ
словьвьнзаалеуе· иплящѧнестне·
ипрнде існенѡбрѣтнхоутѧ на не ипла
да· инесѡбрѣтеннуесоже· тьклѡ
анстне· не бѣ бо врѣмѧ словісвалъ·
ѡвѣщаись ирееи· істо моуѡтебѣнніс
вплодавьвѣкьіданесьнѣсть· слїшѧ
рїс. ѧ· вшежесоуучеників· Прнадшѧ паіс
въерсалимъ· ипрнадеись въ цркоовь· нау
ѧтьизгонити продаѧщаіѧ· ісоуп
оуѧщаіѧвьцркеи· ідьсесїтрьжни
ісомъ· исѣдѣаіщапродаѧщихьгоѧ
ини· ипровдръже· ивдаіашенкомо·
мнмаіести сдѣѧдьесоузѣцрькь· ноу
учѣшеѧгаѧіимъ· ивѣтьаипнсано· ѕра
кр· нсд· єѣ· не· вло· ѕма· гла· рѣі· кр· вмн·

Б҃ · ѕ҃ · ѿ ІѠ · ГЛА: С҃ТІ · ВЪВ ѿ НО ЖКИ · сѐ · сѐже въ сѣрѣ: десѧтое.

БЛ҃ЖЕННИ НЕКИДѢ КИЕ НЕВѢРОВАКШЕНИ.

МНОГАЖЕ ПАЛЕНИЙ ТВОРИ НСЪ · ПРѢ

ДЪОУЧЕНИКЪІЕСВОИМА: ЖЕ ЕСТЬ ПИСАНО ВЪ КНИГАХЪ СИ · СИЖЕ ПИСАНА

ЕСТЬ ІША · ДА ВѢРОУЕТЕ · ЕГО ЕСТЬ ІЕСЪ ХЪ СИНЪ

БЖИЙ · ДА ВѢРОУЮЩЕ ЖИЗНЬ ИМѢЕТЕ У ИМЕ ЕГО.

ІЛАТЕ · ВЪ ІМА ЕГО · НЕ: КЦ · ЗА · СЕВЪСІР · І ·

ОСЕМЪ ПАІСЪІ · ПОПИСАНИ СЪОУЧЕНИКИ

ІСОМЪ СВОИМА · НАПОМНЮТ ВЕРА

ДАЛЕ ЧЕЛОВѢКОМЪ · ДА ВЕЧЕРЯ СЕ

ЛЕ ВЪ ІЕРУСАЛИМЪ · ПЕТРОВИ

ОЛАСЕВЪ ПОТОМ · НАРЕЧАЕМЫЙ

ЛИЗНЕЦЪ · И ІАКОВА И ІОАНА · ИЖЕ ОУКА

ЗАША ЕМУ ЕДИНОМЪІА · ИСКАЖЕ ВЕДЕСОУТА · И

ИНА ДВА ОУЧЕНИКА ЕГО · ГЛАГОЛА ОНЪ П

РЕД ДРЪЖАВОВИТИ · ГЛАШАЕ ПОУ

ТИ ЕМУ ДА ПОЙДЕМЪ СТОБОЮ · И ИДОШАХЪ ВСѢ

ДОШАХЪ КОРАБЛЬ · И ВЪТРЪ ОУТИШЕ ЕМУ

СОЖЕНЕ ША · ОУТРОЖЕ ЖЕ ІЕ ШОУСТАН

ЕМЪ НА БРѢГУ · НЕ ПОЗНАША ЕГО · ОУЧЕНИ

ЦИ ЕГО · И ІСОНЕ ЕСТЬ · ГЛАГОЛЕ ЕМУ

ОУТРОЦИ И МАТЕЛИ У ТАЙНИ · ДА ПОЗНАЕ СЕ

ВѢ ША ША ЖЕ И РЕКОША · И ПРИЛАЛЪ

III.

13a

ꙗкоꙗ нимъ ꙗ҆ко ꙋмрѣ. ꙗ҆ко ставлъше ѩ҆ко ꙗ҆ко ꙗ҆ко:
пѧтокꙋ. кц. въ пнеки. ѣ҆. не. кло. ѡ҆мр. гла. ра.

Въ вр҃ѣмѧ ѡ҆но послаше ѩ҆кь ісꙋсꙋ ѥ҆ѣрѝѡ
фарисеѩ. и҆ рꙋ҆ѧнꙗ҆нь. ѧ҆ан бѣ ішѧ. и҆ прѣ҆ѣлъстꙗ
ѧ҆ісаовомъ. ѻ҆ нижѥ прише ѩ҆ѣше ѩ҆ѣше
ѥмоꙋ. оꙋ ꙋнтелюбѣмь ꙗ҆ко ѩ҆істинѥ ѩ҆ѣше
ѩ҆ко ѩ҆ѣже ѣ҆ше ѩ҆ко ѩ҆ко комѧ. ѩ҆ко ѣ҆ѣ. ѩ҆ко ѣ҆ше ѩ҆ко
ѩ҆ко ѩ҆ко ѩ҆ко ѩ҆ко ѩ҆ко ѩ҆ко ѩ҆ко ѩ҆ко ѩ҆ко

IV.

ирѣнмъ утотакопомлїшлѣтевъсебѣ
въсрцнхьсвоихъ утоетьрещисославен
омоу·ѡпоущаѭтисагрѣсн.нанрещнвьсїа
пнвъзмнѡдрьтвоннхоан.пѫдавѣстетако
сїнъулвуьвлаетьнмать:ѡпоущатнчаземи
грѣхы:нглаѡглабеномоу:тебѣглавьстаннвъ
зланѡдрьсвон:нднвьдомьтвон:н вьставь
вьатьѡдрьсвон:нзвідеп҃дьвьсѣмн:ньнвлѣ
хѫжесавьсн:нславлѣхѣглаще:сакопнколн
жетаковндѣтомь: не:кѡ нзвідепакьнка
плорю:нвесьнародьнѣшекъсемоу.поучеш
ѫ:за: нпрнмлонднн:нвндѣлевьгнѫальфе
ѡва:сѣдѫщнпалытнцнн:нглаемоупо
мнѣнднн:нвьставьвьсѣдьгонде: нбывь
злежѫщоуісоу:въдомоего:нлпознплыта
рнегрѣшнницнн:вьлежахѫсьнсмь·
нсьоуученнкъїего·бѣхѫбомнозн·н
понемьндошѫ·ученнжѫнцнженфар
нсен·кндѣвшеѭдѫщнхьсьмьїта
рнегрѣшникьї·глахѫоученнкоуа
ега·поутосьмьїтарн нгрѣшнн
кьї·ѭстьнпнеть нслїшавьнсь
нглаѭмь·нетрѣбоуѫздравнвра
чѣнѫболѫщнн·непрндохъбопрн

Добрѣйшово свангеле л. 38[1].

(Бѣлградска часть).

V.

Добрйшово ев. л. 72б

116б

ѩлаишѧ ѩдапрѣбиѧ ѩхъголѣпи-
нъѩлѧтъіѧ понежепѧтоісъвъ-
прѧдошѧжевоінипрѣволо прѣб
ишѧголѣнин: ѩдроугоплоупроп
ѧтоплоусіпнѧлъ: ѩісѧжепоиш
ѣдъше: ѩісовѣдѣшѧ ноужеоу
лаерѣшѣ. непрѣбишѧеплоуголѣ
нию: ѩѣдинъсъвоінъкопнеплоу
ребраеплоупрободеиѕъідекрѣвъи
вода. ѩвидѣсвѣтелѣствоего. и
стинѧ. истинѧ ѩвеістьеваѣтелѣ
ствоего. дасъвѣаетеѧпісаное. кость
несъкроушитеѧонего: ѩпакы
дроугоеписаніе глетъ. бъдѧтъ
ѩлѣ ѣгожепроходошѧ

ѕа
ді.
сг

ѩ
кц: вмѧкѧ: ѩна: ѳ: ѵѳ: кц:

Ѳеемъвъпросиніаатанѡсен
ѳніжеіѡсефѧнмаѳеѧ: оуѵ
ѳникьеніесвѣстракаранн
жьідоеска: давьчеечѧлон

Заестрѣгописаѡмаркова.

PG 703 B83 kn.1

Bŭlgarski starini

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

CIRCULATE AS MONOGRAPH